

6

JOHN WYCLIF'S
DE VERITATE SACRAE
SCRIPTURAE

NOW FIRST EDITED FROM THE MANUSCRIPTS
WITH
CRITICAL AND HISTORICAL NOTES

BY

RUDOLF BUDDENSIEG

D.D. DR. PHIL.

1844-1908

THIRD VOLUME

LONDON
PUBLISHED FOR THE WYCLIF SOCIETY BY TRÜBNER & CO.
PATER NOSTER HOUSE, CHARING CROSS ROAD
1907.

JOHN WILKINSON

THE UNIVERSITY OF SAGINAW

LIBRARY

RECEIVED FROM THE UNIVERSITY OF SAGINAW

1911

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF SAGINAW

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF SAGINAW

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF SAGINAW

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF SAGINAW

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF SAGINAW

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF SAGINAW

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF SAGINAW

JOHANNIS WICLIF
TRACTATUS DE VERITATE SACRAE SCRIPTURAE.

CAPITULUM VICESIMUM QUINTUM.

fol. 82^d || Ex istis colligi potest sententia, quam sepe in-
5 serui, licet sit mundo odibilis, scilicet, quod licet laicis *The right of the
state over the
property of the
church*
in casu tam subtrahere quam auferre bona ecclesie a
suis prepositis.

4 B^c in marg.: Nota A² in marg. super. fol. 82^d:
Quod a clero delinquente possunt subtrahi vel auferri temporalia
per totum infra

4 quam sepe inserui: *ad hanc opinionem de dominio JW in libris ante hunc scriptis frequenter redit, cf. De Dom. Civ. I (ed. R. Lane Poole) cap. XXXVII pag. 266 sq.; ibid. II (ed. Loserth) cap. XII pag. 127 sqq.; 136; De Blasphemia (ed. Dziewicki) cap. VI pag. 81. item de ablatione temporalium a clero delinquente saepissime in libr. suis disputat, cf. ea, quae R. Lane Poole de hac re profert De Dom. Civ. I cap. XXXVII nota (29): Wycliffe here opens as a corollary (to former statements) what was doubtless one of the principal objects he had in writing the book (De Dom. Civ.), namely the assertion of the rights of the civil state over the property of the Church, in the case of the latter misusing her trust. He recurs to it frequently in the sequel. The passionate energy of the present chapter shows eloquently the vital importance which JW attached to the doctrine now announced and his almost defiant consciousness of the opposition to which its avowal would necessarily ex-*

The notion

et voco prepositos quoscunque, qui debent iuvare suos subditos spirituali suffragio propter elemosinam corporalem, ut patet de episcopis et clericis cum quibuscunque religiosis elemosinariis, qui ea intencione recipiunt a laicis bona ecclesie. licet autem necessario omnia ⁵ bona mundi sint bona ecclesie, cum 'iusti sunt omnia', tamen suppono propter famositatem et pertinenciam, quod per bona ecclesie intelliguntur bona fortune donata ecclesie sive in perpetuam elemosinam sive in elemosinam temporalem.

10

et specifico casum: quandocunque prepositus est in mortali notorio subiecto, qui sibi elemosinam ministraret, et tunc probo conclusionem primo de subtraccione elemosine, posito, quod sciatur notorie, quod prepositus sit fornicator vel alio notorio crimine irretitus.

15

*and the object
of church
property*

nam subiectus non tenetur, dare suo preposito bona ecclesie, nisi ut ministret sibi et aliis subditis sue prepositure secundum formam apostolicam supradictam. sed ab hoc deficit notorie, igitur a causa, propter quam bona huiusmodi vendicaret.

20

maior patet ex comuni principio decretistarum: 'non datur beneficium nisi propter officium'. et minor patet ex casu, cum oportet, ministrum huiusmodi esse

8 donatata <i>expuncto</i> ta in exitu vocis A	11 prepositus AD
prelatus C	om. B ^c
14 posite (? pote) B ^c	12 notorie <i>codd.</i>
15 B ⁸ in marg.: error	A ¹ in marg.: prima ratio

pose him. Yet it is to be observed how carefully he guards against any present application of it, such belonging . . . to the function of the statesmen, not to that of the theologian; cf. *idem* pag. 270: posito per possibile, quod expediat clerum per subtraccionem invitam temporalium castigari, hoc principaliter spectat ad regis officium. nec notare omitto, propositionum undeviginti a papa bullis quinque damnatarum (anno 1377) hanc fuisse praecipuam (sexta et septima decima), cf. Buddensieg, *Studien zu Wiclif in Zeitschrift f. d. historische Theol.* 1875, IV 16 pag. 533—534 6 his verbis JW Augustini sententiam de dominio suam facit, cf. *August. Opp.* II 696 18 cf. supra II pag. 183 sqq. 22 ubi locorum hoc principium decretistarum exstet haud scio

sine crimine secundum apostolum, sed datus prepositus est ex casu notorie criminosus. confirmatur per Hostiensem, in Summa libro tercio de decimis sic scribentem: 'clerico non facienti officium debitum aut notorie fornicanti decime non sunt persolvende'. et patet, quod, si clericus
 5 non facit servitium, ut deberet, vel sit notorius fornicator, tunc laicus non tenetur, ei dare decimam. et fundat se per leges multiplices. tanto autem doctori tam publice in facie ecclesie tam inconcussam sententiam
 10 a tanto tempore relinquenti credendum videtur in propria facultate.

sed dicitur, quod idem Hostiensis docet, quod laicus tenetur, tunc dare decimam proximo superiori, qui debet convertere dictam decimam in utilitatem ecclesie dando,
 15 cui dare deberet. hec est indubie grata sententia. sed esto, quod archidiaconus, episcopus, metropolitanus et papa sit notorie in consimili crimine irretitus vel quod decima solvenda non sufficiat ad tantum laboricium sustinendum, numquid credimus, suppreum capud ec-
 20 clesie posse deficere, ut in suis membris pauperibus relevetur? illis enim debentur quarte decime, ut patet duodecima quest. secunda 'Quatuor', et per consequens dans illis rite, quod suum est, et subtrahens ab indignis, quibus est indebitum, non debet racionabiliter increpari.
 25 item non restat, quo iure talis notorius criminosus

A priest, if neglectful of his duty, is not entitled to the tithes of the layman

D⁵ in marg.: hostiensis

paulo infra nota 1 D¹

B³ in marg.: hostiensis in Summa sua libro 3° de decimis sic scribit: decime non sunt persolvende clerico non facienti officium debitum nec notorie fornicanti, sed idem hostiensis docet, quod laicus in tali casu debet dare elemosinam proximo ordinario superiori
 17 sit *bis*, *prius deletum D* 24 est
om. B^c 25 *A¹ in marg.:* 2

2 Card. Host. Summa Aurea (ed. Lugdun. 1588) l. III, De Decimis et Primitiis IV pag. 207^b sqq.; 208^c 24 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 27 C. XII q. 2 pag. 696: *quatuor tam de redditu quam de oblatione fidelium, prout cuiuslibet ecclesiae facultas admittit, convenit fieri portiones, quarum una sit pontificis, altera clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis est applicanda*

prepositus || vendicaret bona ecclesie, igitur non sunt fol. 83a
 sibi legitime ministranda. assumptum probatur tam de
 iure poli quam de iure humanitus ordinato. de iure
 divino non dubium, cum sit proditor dei indignus vivere,
 nisi quod deus ex misericordia sua permittit, eum occu- 5
 pare iniuste bona ecclesie, ut hic supponitur ex alibi
 declaratis. confirmatur ex Decreto tricesima secunda dist.
 'Preter Hec', ubi diffinitur, quod prepositus vel clericus
 notorie criminosus ab ecclesia beneficium non habebit,
 nec cum aliis sedebit nec eleccionibus intererit se- 10
 cundum Innocencium. super quo Archidiaconus ita
 scribit: 'et talibus possunt laici subtrahere decimaciones
 eciam voluntarias, ex quo ab eorum officiis abstinere
 debent'. et isti tres testes, Innocencius, Hostiensis,
 Archidiaconus cum Decreto ecclesie redderent istam- 15
 sententiam non suspectam.

*To object
 that the priest
 ought to be de-
 prived only of
 the personal
 tithes, contra-
 dicts the spirit
 of the church
 laws*

sed dicitur, quod Archidiaconus dicit alias, decimas
 prediales non debere subtrahi, cum ad ecclesiam per-
 tineant, in cuius dampnum factum prepositi non re-
 dundat. 20

istud dictum potest tam bene quam male intelligi;
 bene, quod decime prediales non debent subtrahi, quin
 dentur dignis ecclesie, quibus debentur, cum decime
 debentur ecclesie, sive prepositus simpliciter bonus fuerit

4 vivere om. A, in marg. additum	5 quod inter
lineas superscripsit A	8 D ² in marg.: exempla de co.
exitus huius vocis et quae sequebantur abscissa sunt	12 D ³
in marg.: Nota	15 D ⁵ in marg.: Archi, quae sequebantur
abscissa	17 dicit correxit B ^c , iteravit in marg. B ¹
23 dentur correxit AD	cum decime debentur om. B ^c
24 simpliciter A	singularis B ^c C singulariter D

6 alibi: cf. supra I pag. 1268 7 C. J. C. I (Decr.
 I pars) c. 6 Dist. XXXII pag. 117 sqq.: quicumque sacer-
 dotum, diaconorum, subdiaconorum . . . concubinam duxe-
 rit vel ductam non reliquerit, . . . precipimus, ut missam
 non cantet . . . neque in presbiterio ad divina officia . . .
 maneat neque partem ab ecclesia suscipiat; cf. etiam ibid.
 c. 1 Dist. XXXIII pag. 122 11 cf. ibid. c. 6 Dist. XXXII
 14 cf. Summa Aurea pag. 207^b; 211^b 17 cf. C. J. C. I
 (Decr. II pars) c. 45; 57; 58 C. XVI q. 1 pag. 775: nulli licet
 decimationum proventum a priori ecclesia . . . abstrahere;
 cf. ibid. pag. 779; 780; c. 66 pag. 784

sive malus. decime autem personales voluntarie supererogate possunt omnino subtrahi, sicut et alie elemosine, quando non adest, qui digne reciperet.

potest autem male intellegi, quod decime prediales
5 dentur criminoso preposito. quod videtur irrationale propter tria: primo, quia iuxta Decretum et Archidiaconum talis clericus criminosus non habebit porcionem de bonis ecclesie, quomodo igitur reciperet tam habundanter decimas prediales?

20 secundo, quia decime prediales non debent omnino subtrahi, ne dampnificetur ecclesia. sed dampnificaretur, si tali clerico notorie criminoso darentur bona pauperum. ideo causa addita docet, quod tali clerico non debent dari decime prediales.

15 tercio, quia causa dacionis huiusmodi foret ministratio sacerdotis; sed cum talis sacerdos continue dampnificat se et suos, ut patet quadregesima nona dist. cap. primo, stultus ergo foret, qui ministraret bona ecclesie ad dampnificandum se et sanctam matrem ecclesiam. licet enim
20 ex lege Cristi debemus 'reddere bonum pro malo', non tamen bonum fortune ad malum anime, quia hoc foret contra regulam Cristi, pro minus malo reddere magis malum.

item secundum quotlibet leges nullus debet audire
25 missam sacerdotis notorie fornicarii et per consequens non debet reputare eum legitimum sacerdotem et sic non ministrare sibi bona ecclesie tamquam eius ministro legitimo nec ministro sub racione, qua illegitimus sunt

*The priest
living in open
sin unjustly
occupies his
office*

1 supererogabite *D*, sed bi expuncta sunt 3 adest
correxerit *A* adierit correxit *D* 18 ergo om. *A*, in
marg. additum est 24 *A*¹ in marg.: tertia ratio *B*³ in
margine: nota 27 tamquam eius ministro legitimo, nec
ministro sub racione, qua illegitimus sunt bona ecclesie om. *B*^c,
deceptus, ni fallor, voce ecclesie, quae paulo inferius rever-
titur; mendam supplevit *B*² in margine

6 cf. supra pag. 47 sqq. 17 C. J. C. I (Decr. I pars)
c. 1 Dist. XLIX pag. 175 sqq.: sollerter ergo se quisque me-
tatur nec locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se
viciu dampnabiliter regnat sqq. 20 cf. I. Pet. 39;
Rom. 12.21

bona ecclesie ministranda. nam tricesima secunda dist.
 'Preter Hec' Alexander secundus ita scribit: 'precipiend
 mandamus, ut nullus missam audiat presbiteri, quem
 scit || concubinam indubitanter habere vel subintroductam fol.83b
 mulierem'. et probat racionabilitatem huius precepti ex 5
 hoc, quod sancta sinodus, que sequebatur Nicolaum
 primum et precessit Nicolaum secundum sic loquitur:
 'ipsa', inquit, 'sancta sinodus hoc capitulum sub excomuni-
 cacione dicens statuit: quicumque sacerdotum, diaconorum,
 subdiaconorum post constitutum bone memorie prede- 10
 cessoris nostri, sancti Leonis et Nicolai, de castitate
 clericorum concubinam palam duxerit vel ductam non
 reliquerit, ex parte omnipotentis dei et autoritate
 apostolorum principum Petri et Pauli precipimus et
 omnino contradicimus, ut missam non cantet nec ewan- 15
 gelium legat nec epistolam ad missam neque in pres-
 biterio cum hiis ad divina officia, qui prefate constitu-
 cioni obediens fuerint, maneat neque partem ab ecclesia
 suscipiat'.

notat autem Archidiaconus ex rigore huius textus, 20
 quod est canon late sentencie quoad suspensionem. ipso
 enim iure suspenditur.

Therefore a lay-
 man who attends
 mass read by
 such a priest is
 disobedient to the
 church and in
 danger of ex-
 communication

ex quo videtur, quod quicumque istorum trium offi-
 ciariorum ecclesie est eo ipso excommunicatus ipso iure,
 quo sic fornicatur. et hec videtur ratio, quare non 25
 habebit locum in presbiterio, hoc est in choro. ymmo
 videtur, laicos audientes scienter servicium talium cleri-
 corum excommunicationem incurrere ex inobediencia
 sancte matri ecclesie, ymmo ewangelio Cristi precipi-
 entis Matth. octavo decimo, quod talis sit sicut 30

4 A² in marg. super. fol. 83^d notavit de concubinariis
 manifestis 8 inquit ipsa D, sed lineis subscriptis mutata
 in ipsa inquit capitulum C, expunxit et in marg. emen-
 davit a capite C² 24 ipso iure quo A, sed A² ex-
 communicatus ipso iure addidit in margine, ut iure (perperam)
 bis legatur 25 hec B^c, inter lineas postea add. A², in
 marg. add. C omiserunt ACD 27 servicium cor-
 rexerit D officium C

1 C. J. C. I c. 6 Dist. XXXII pag. 117 8 cf. ibid. c. 5
 pag. 117 23 trium officiariorum: cf. supra lin. 9 30 v. 17

ethnicus et publicanus. unde, ne ista lex benedicta tradatur oblivioni, sepe repetitur, ut patet tricesima secunda dist. 'Si Nullus', octogesima prima dist. 'Si Qui Sunt Presbyteri' et tercio Decretalium, De Cohabitatione
 5 Clericorum et Mulierum.

sed hic sunt quotlibet subterfugia. primum, quod papa sciens oppositum et permittens videtur dispensare vel de iure privato licenciare ad fornicacionem vel ministracionem sacerdotis sic lubrici. *The pope has not the right of dispensation in such matters*

10 sed hec derisoria responsio destrueret legem Cristi, ut patet ex dictis.

secunda responsio dicit, quod clericus non debet censi notorius fornicator, antequam probatum fuerit coram iudice ecclesiastico, quod sit talis.

15 sed hoc forte ex deceptoria frustracione iuris nunquam eveniet. ideo manifestum est, quod iura non sic intelligunt, cum notorietas facti sit evidentissima. ideo non dicitur, quod nullus audiat missam presbyteri probati in iudicio, concubinam habere, sed sic loquitur:
 20 'nullus missam audiat presbyteri, quem scit indubitanter concubinam habere'. si igitur animalia gradiencia super terram et conversacio in domo et mensa ostendunt, presbyterum concubinam habere, qua tergiversacione simularet subditus hoc cognoscens, quod non scit, eum concubinam habere?
 25 quod si scit, quomodo salvabit Decretum communicatus ab eo in die pasche aut audiendo missam suam diebus dominicis?

cum enim omnis celebracio, oracio et opus bonum

3 si *int. lineas superscripsit A* 7 et *om. B^c* 8 vel *correxit A* et *B^c* 15 deceptaro (? deceptato) *A*
 17 notoritas *B^cCD* 23 tergiversacione simularet subditus hoc cognoscens, quod non scit, eum concubinam habere? quod si *om. D, add: in marg. D¹* tergurificcione (?) *A, sed A² in marg. emendavit* tergiversacione simularet *correxit B^c*
 28 celebrans *A, sed emendavit A² in margine addito* cio

3 cf. C. J. C. *ibid. c. 5 dist. XXXII pag. 117* cf. *ibid. c. 15 Dist. LXXXI pag. 284* 4 cf. *ibid. II (Decretal. lib. III) Tit. 2 pag. 454* 20 nullus missam *sqq.: cf. supra pag. 63*

de genere fiat in tali presbitero in peccatum, quomodo consensiciens ad peccatum? et si propter bonum opus de genere ut celebrationem huiusmodi cum fornicatione substracta non participabit || bonis ecclesie, multo magis, fol. 83c si vivens in remotis partibus seculariter et luxuriose nec missam celebrat nec facit aliquod officium sacerdotis. 5

Likewise it is sophistry to say that you may hear the mass of such a priest, provided that he does not live in open sin while he is officiating,

tercia responsio nimis sophistica fingit, quod non debet audiri missa presbiteri pro tempore, quo est fornicarius, sed, licet per annos quis habuerit amasiam, tamen pro tempore, quo celebrat vel decimas exigit, non est fornicarius, sed vere contritus proponit constanter, numquam de cetero amasiam retinere, nec est oppositum manifeste cognitum sive notorium. ideo secundum Johannem de Deo et Archidiaconum statim, cum sacerdotes relinquunt amasias, missas eorum audire possumus, et per consequens solvere eis bona ecclesie tunc debemus. 10 15

sed iuxta hoc sophisma nedum tolleretur Decretum ecclesie, sed lex Cristi de correptione fraterna. constat quidem, quod nullus debet audire missam presbiteri, 20

2 consensiciens *correx*it B^c consensiciens D, sed D¹
addens in marg. non legi maluit non consensiciens 4 sub-
 strata C, D in marg. A² in marg. super. fol. 83^c no-
 tavit pena concubinariorum 8 presbiteri om. CD, in
 marg. addidit D, in margine adscripsit C² 14 sacer-
 dos A superscripto te super os. ut librarium sacerdotes voluisse
 appareat 16 et per consequens solvere eis bona ecclesie
 tunc debemus om. A, addidit in marg. A²

14 Johannes de Deo (Dio), Hispanus, Ictus Bononien-
 sis, bene meritus de Canonum interpretatione, floruit medio
 XIII saeculo; Chronici huius nondum typis impressi et
 publici iuris facti libri manuscripti asservantur Londinii
 Brit. Museum, Addit. 19905, membr. saec. XIII; cf. Waitz,
 Neues Archiv der Gesellsch. für ältere deutsche Geschichte
 IV 1878 pag. 328—331 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 6
 Dist. XXXII pag. 117, ubi de contrario est argumentatio:
 mandamus, ut nullus missam audiat presbiteri, quem scit
 concubinam habere indubitanter vel subintroducram mu-
 lierem sqq.

dum cognoscit amasiam. sed satis est, quod per parochia-
 num, archidiaconum, episcopum aut quemcunque alium
 sit monitus, ne taliter fornicetur, quia episcopus debet
 sepe monere ipsum. ideo non est iustum, quod parochi-
 5 ani luant eius desidiam, sed, sicut foret iustum, episcopo
 monente et rectore peccatum continuante, ut suspendatur
 et subditi subtrahentes ab eo bona ecclesie non acceptent
 eius servicium, sic non minus iustum est, posito, quod
 factum sit parochianis notorium, cum tunc eque suspen-
 10 ditur quoad deum.

et licet Archidiaconus dicat tricesima secunda dist.
 'Nullus', quod dura est ista sententia, est tamen iusta,
 posito, quod sit interim quantumcunque contritus, quia
 subtraccio temporalium et audicionis misse cum suspen-
 15 sione facta in facie ecclesie est pena satis mitis bono
 presbitero. olim enim debuerant abstinere per multos
 annos a comunione pro crimine minus gravi. igitur non
 oportet populum discernere, quod presbiter sit nunc in
 mortali, sed quod pridem fuit ex commissio notorio.

20 ideo secundum leges ecclesie debent a comunica-
 cione sua cessare, specialiter si continuat in signis, que
 darent occasionem sic peccandi, ut patet de comuni-
 cantibus cum mulieribus in locis alienis absconditis vel
 subintroducuntibus eas cohabitando cum eis pretextu
 25 alicuius officii vel ministerii, dum tamen aliunde non
 fuerit executio manifesta.

item nemo tenetur, de aliqua lege ministrare alii
 tamquam domino bona alterius, quem scit de eadem

1 1 parochianum CD	parochianum B ^c	om. A,
sed A ² add. in marg.	2 episcopum A	vel per
episcopum BD	per episcopum C	aut per quem-
cunque C	aut (sequitur locus rasmus)	quemcunque D
4 parochiani B ^c	6 suspendantur D	7 non AB ^c C
si D	9 parochianis B ^c , et sic constanter in eis, quae	
sequuntur, nisi ubi contrarium testor	19 quod om. A,	
add. in marg. aliquis	26 excusacio C	27 A ¹ (?) in
marg.: quarta ratio. quae vix legi possunt		de (expunc-
tum) lege A, sed in marg. aliquis addidit	de aliqua	

11 C. J. C. I c. 5 Dist. XXXII pag. 117
 pag. 30

15 cf. infra

lege non habere iusticiam ad eadem, sed posito, quod accipiat et consumat, tenetur ad eorum restitutionem integram.

sed omnis parochianus debet hoc scire de suo preposito notorie criminoso, igitur non debet tali bona ecclesie ministrare.

maior patet ex per se notis in lumine naturali. si enim debeo Petro decem et do illa nec Petro nec eius procuratori legitimo, sed uni, quem debeo scire adversarium dicto Petro, tunc ex tali solucione fatua non sum deobligatus Petro de debito.

et concordat cum hoc lex civilis. notum est enim, quod posita maiori de inesse debitor consentiret occupationi iniuste, ut creditor haberet recursum de restitutione bonorum suorum ad sic fatue ministrantem.

minor autem patet eo, quod omnis parochianus debet in effectu cognoscere sanctitatem vite sui prepositi, ut patet ex proximo argumento.

*The faithful
believer avoids
having inter-
course with
such a priest*

et per idem debet cavere conversacionem sui prepositi criminosam, cum sit sibi tantum dampni||fera, et quod prepositus talis debet rationem deo reddere de omni bono dei, quo pro tunc abutitur, non oportet fidelibus declarare. notum quidem est ex fide scripture, quod omnis criminosus iniuste occupat quelibet bona dei. et patet, quod oportet, omnes salvandos vel dampnandos reddere rationem villicacionis sue, ut patet Luc. sexto decimo ex parabola salvatoris.

unde et hoc dubium tangit Archidiaconus super

8 petri A	9 scire esse adversarium B ^c	13 ma-
iori AB ^c D	minori C	14 traditor A
in marg. infer. fol. 83 ^c notavit probat per consequenciam (bre- viatura inusitata), quod temporalia possunt auferri ut supra		
23 quidem ACD	quippe B ^c	28 D ⁵ in marg.:
Archidiaconus		

8 Petro: cf. supra II pag. 89²⁶ 18 proximo: cf. supra
pag. 9 et infra pag. 31 26 villicacio significat admini-
strationem villae 27 v. 1 sqq. 28 C. J. C. I pag. 156,
sed verba in textu laudata Dist. XLIV non exhibet; cf. ibid.
(Gratianus II pars) c. 1 C. XIII q. 1 pag. 718—719

quadragesima quarta dist. primo cap. sub hiis verbis:
 'sed numquid clerici tenentur ad restitutionem illorum
 fructuum, quos voluptuose consumunt, non facientes ser-
 viciū vel facientes, sed non debito modo, cum sint
 5 in mortali peccato'?

et arguit, quod sic. primo per hoc, quod illa oblata *Offertories and*
 sunt ecclesiis ob causam orandi pro offerentibus et pau- *endowments*
 peres nutriendi, quia igitur hoc non facit, infidelis est. et *are given to the*
 confirmat istam sententiam ex Decreto tertia decima quest. *church for the*
 10 secunda, ubi dicitur, quod 'qui oblaciones defunctorum *spiritual ser-*
 negant aut retinent vel ecclesiis tradere demorantur, ut *vices of the*
 infideles sunt ab ecclesia eiciendi, quia' vota fidelium *priest and the*
 et necessaria sustentacioni pauperum defraudantur. et *bodily help of*
 ideo dicit Decretum, quod excommunicati sunt tamquam *poor parish-*
 15 'egencium necatores'; 'amico vero quidquam rapere *tioners*
 furtum est, ecclesie vero fraudare sacrilegium est'.

nec valet fingere, quod hoc tantum intelligendum
 est de laicis, quia, cum clerici eadem intencione vel
 palliacione recipiunt elemosinas, patet, quod plus peccant
 20 fraudando ab utroque officio. ideo dicit capitulum se-
 quens, quod 'clerici vel seculares', qui sic fraudant obla-
 ciones ecclesie 'tamquam pauperum necatores, ab ecclesia
 excludantur'. unde, ut dicit Archidiaconus, hoc argu-
 mentum est optimum pro hac parte, consensiciens igitur
 25 tali sceleri est culpandus.

secunda ratio Archidiaconi est, quod talis committit

8 hoc om. CD, addiderunt in marg. C²D¹ 16 est:
 ab hoc loco librarius per aliquot columnas atramento alio ac
 prius utitur, sed manus manet; per totum quod restat
 variis atramentis illum usum fuisse luculenter apparet
 17 hoc int. lin. superscriptis A 18 ea B^c 20 of-
 ficio utroque CD, sed D lin. superscriptis in utroque officio
 mutavit 23 excluduntur D 26 est C, in margine
 ad lineam adscripsit A om. B^c; D, sed in marg. ad-
 didit prima manus

9 C. J. C. I c. 9; 10 C. XIII q. 2 pag. 724 14 cf.
 ibidem 15 cf. ibid. c. 10 20 cf. ibidem (Decr. II
 pars) c. 11 C. XIII q. 2 pag. 724 26 cf. ibidem c. 11 (in
 fine): si quis autem clericus furtum ecclesiae fecerit sqq.

furtum et sacrilegium subtrahendo ab amico, quod optulit. non enim optulit isti, sed illi, qui faceret debitum ecclesie officium. et de sacrilegio patet, cum auferuntur bona ecclesie.

A priest who fraudulently uses the property of the church is an apostate and a heretic

tercio arguitur per hoc, quod sic iniuste consumens ⁵ bona ecclesie, fraudando vivos et mortuos, est apostata, seductor et hereticus, ut patet inferius. posterius solvendo hoc dubium sic scribit: qui sibi conscius est hiis auditis, debet ipse sermonem scire secundum ray.

sed certe, iudicio meo, ex dicto Ieronymi potest elici ¹⁰ huius conclusionis solucio, scilicet quod tenentur ad restitutionem, cum dicat concessum clericis capere ad usum de bonis altaris et non ad abusum. nam iuxta Decretum secunda quest. secunda: 'omnes leges in hoc consen- ¹⁵ ciunt, quod de iniuste ablatiis fiat restitucio'. et hic credo, omnes leges rationabiliter ordinasse, quod curatus convictus post ammonicionem triplicem de crimine notorio fraudando interim de bonis ecclesie debet deponi, et cum corporaliter satisfacere non poterit matri sue, debet plangendo et orando satisfacere sponse Cristi. ²⁰

sed hic fingitur magnus fucus, quod dicta restitucio est inter sacerdotem et deum, que potest fieri quamlibet levi contricione, et sic de hoc nichil ad laicum, cum non licet sibi de clerico iudicare.

sed constat ex omni lege, quod oportet, clericum a laico ²⁵ iudicari. nam laicus presentans clericum ad || beneficium ecclesiasticum debet iudicare, si ad hoc sit ydoneus. ^{fol. 84a}

2 optulit. non enim om. D, in margine adscripsit D¹
9 sermone A scire om. ACD, in corr. B^c 11 scilicet
correxerunt AD 15 iniustis B^c hinc B^cCD 17 post
corr. A 19 poterit D, (?) A potuerit B^cC 22 quan-
tumlibet B^cCD 25 stat ex omni lege, quod oportet in
loco raso scripsit B^c A² in marg. super. fol. 84^a:
laici possunt clericos iudicare et quomodo est iudiciū multiplex

6 cf. ibid. c. 10 pag. 724 7 inferius: cf. infra pag. 17
8 cf. C. J. C. I c. 19 C. XIII q. 2 pag. 727 (in fine): contra
Ieronimus sqq. 9 voculam ray distincta scriptione tra-
ditam omnes libri testantur; ni fallor, deturpata est lectio;
ego equidem quid significet nullo modo inveni; glossaria
latinitatis med. aevi nec non indices librorum JWi prius scri-
ptorum me destituerunt 13 cf. C. J. C. I c. 2 C. 11 q. 2 pag. 450

eligens etiam sacerdotem in confessorem vel ministrum debet iudicare de eius discrezione et sanctitate.

item secundum leges ecclesie laicus debet in casu
accusare clericum delinquentem et per consequens
iudicare, quod sit malus. aliter enim sciens eum no-
torie fornicarium non aufugeret eius missam, sicut dicunt
leges superius allegate. nec aliter liceret laico sacer-
dotem fraterne corrigere. Cristus tamen, apostoli et alii
sancti voluerunt, se et opera sua substerni iusto iudicio
laicorum, ut patet Joh. septimo et Act. quarto. aliter
enim non liceret laico, arbitrari vel discernere de clerico,
quod sit bonus. qui enim iudicat opera hominis, et
ipsum iudicat. quomodo tenetur quilibet, se ipsum primo
omnium iudicare, ut docet apostolus prima Cor. un-
decimo: si nosmet ipsos diiudicaremus, neque
utique iudicaremur? unde octava quest. prima tan-
gitur hec excusacio contra clericos dignitatem sui officii
ignorantes. 'vereor', inquit Ieronymus, 'quomodo regina
Austri, veniens a finibus terre audire sapienciam Salomonis,
iudicatura est homines sui temporis et viri Ninivite acta
penitencia ad predicacionem Ione condempnabunt eos,

The layman is, eventually, entitled to pass judgment on the priest, even Christ and the apostles having submitted to the Jewish rulers

1 etiam *A*¹ in marg.; *C*² inter lineas emendavit autem
B^c *D*, expunctum *AC* 3 iterum *CD* 5 sciens *D*
9 se *C*, superscripsit *A* om. *B*^c *D* 9 substerni primam
partem corr. *B*^c, in marg. add. *B*¹ sub 14 1 om. *B*^c;
A, et sic abhinc constanter, ubi *A* epistolas apostolorum in
testimonium advocat; iam inde non testabor 15 neque *AD*
non *B*^c *C* 16 diiudicaremur *B*^c; *C* expunctis di 1^a scri-
psi, numero Decreti usus 2^a codd. omnes 20 iudi-
catura correxit *B*^c iudicata *C* 21 homines (expunc-
tum et lin. del.) eos *B*^c

3 cf. *C. J. C. I c. 37; 38; 39 (Gratianus) C. II q. 7*
pag. 495; c. 2; 17 C. VI q. 1 pag. 554 sqq.; c. 2; 3 C. XV
q. 3 pag. 751; tom. II (Decretal. Greg. IX) lib. V De Ac-
cusat. Tit. 1 sqq. pag. 733; ibid. lib. II De Testibus Tit. 20
c. 14 pag. 369 7 cf. supra pag. 6 sqq.; C. J. C. I (Decr.
I pars) c. 5; 6 Dist. XXXII pag. 1; II (Decr. Greg. IX)
lib. III Tit. 2 De Cohabitatione Cler. et Mul. c. 7 pag. 456
10 v. 44 sqq. v. 5 sqq.; cf. 25 11 14 v. 31 16 cf.
C. J. C. I c. 22 C. VIII q. 1 pag. 597 18 cf. Opp. Ser. I
26 (Commentar. in Epist. ad Titum) pag. 568

Four kinds of
judgment

qui maiorem etiam Jona salvatorem contempserant, sic', inquit, 'plurimi in populis episcopos iudicent subtrahentes se ab ecclesiastico gradu et ea, que episcopo conveniunt, non exercentes'. super quo dicit Archidiaconus, quod est dare quadruplex iudicium, scilicet auctoritatis, quale autonomice inest deo et conveniet toti trinitati in finali iudicio. secundum est iudicium ministerii, qualiter pater omne iudicium dedit filio secundum humanitatem, ut dicitur Joh. quinto. tertium est iudicium approbacionis, quomodo apostoli coniudicabunt cum Cristo, Matth. undevicesimo, sed quartum est iudicium operacionis. et illo modo iudicantur mali a bonis, peiores a malis. et de hoc iudicio loquitur Decretum, quod iudicium est iustorum, mediocrium et malorum.

15

cum igitur sacerdotes plurimi sint pessimi, patet, quod boni ecclesie et sic laici possunt eorum mala opera iudicare.

aliter enim deficeret corpus ecclesie a recto regimine; si membrum sanum et prudens non deberet de infirmitate, periculo et medela membri putridi iudicare, periret regimen ecclesie utrobique. non est ratio, quare laici et regina Austri et gentiles Ninivite iudicabunt sacer-

5 *A*¹ (?) in marg.: quadruplex iudicium. *B*³*D*⁵ in
marg.: nota quadruplex iudicium 14 hoc decretum *CD*
decretum *A*; *B*^c, sed *B*² in marg. hoc addidit medio-
crum *D* 17 et sic corr. *A* etiam *B*^c*CD* 20 ranum
(? expunctum) sanum *A* 22 est *A* enim est *CD*;
B^c cum superscripto est *B*⁴ in marg.: Nota, quod laici
et regina usque ad 12° (pag. 151)

5 hanc iudicii in quattuor genera divisionem in *lure*
Eccles. nusquam inveni, verba ipsa saltem textus ibi exstare
diiudicare nequeo; sed cf. *Extravag. Commun.* (C. J. C. II)
lib. II Tit. I pag. 1251, *Decretalem Super Cathedram*, quae
est in *Clement. sqq.*: *Frequentes immo innumerosae sqq.*;
aliam divisionem ad perversionem iudicii spectantem cf.
ibid. I (*Decr.* I pars) c. 78 C. XI q. 3 pag. 665 9 v. 22
11 v. 28 14 in animo fortasse habet C. J. C. I pag. 663
(c. 71: *Iustum iudicium sqq.*)

dotes legem Cristi expugnantes, ut patet Matth. duodecimo, et hoc in illo solempni iudicio, quin per idem licet devotis laicis, iudicare sacerdotes apostatas in iudicio seculari. sic enim Salomon iudicavit Abiathar, 5 secunda Reg. secundo, sic Daniel sacerdotes fornicarios, Dan. tercio decimo, sic Nabugodonasor iudicavit regem et sacerdotes Jerusalem, quarto Reg. ultimo, et tamen non in hoc reprobat, cum Decretum vicesima tertia quest. quarta teneat, quod sit salvus. sic Vaspasianus et Tytus 10 quadragesimo altero anno post Cristi ascencionem iudicaverunt omnes sacerdotes et levitas, quos invenerunt in
fol. 84b Jerusalem esse || in ulcionem mortis Cristi racionaliter occidendos, quia tamen ad ea, que frequenter accidunt, et non ad ea, que raro vel numquam accidunt, iura 15 humana aptantur.

ideo supposuerunt leges ecclesie, sacerdotes Cristi esse pauperes et humiles instar sui et secundum eorum discrecionem esse iudicandos ad intra, non tradendos foro seculari, nisi ubi deficit prelatorum iudicium. unde 20 omnes leges allegande, quod clericus non debet trahi ad iudiciumulare, debent subintelligi ipso servante iure ordinem clericatus. et dum non deficit iudicium sacerdotum, ad quod iudicium debet populus signanter attendere, dum in eorum conversacione, ministracione 25 et bono regimine stat salus populi, pax atque prosperitas tam pro presenti seculo quam futuro? quomodo igitur non rotaretur diligenter iudicium populi circa ista?

unde famosa distincio de iudicio est, quod aliquod sit iudicium discrecionis et aliud iurisdicciois et utrum-

*Christ's priests
are to live in
poverty and
lowliness as He
did*

3 in AD, expunctum C eciam B^c, C² inter lin.
addidit 4 abyathar B^c 6 nabugon A 7 quarto
om. A, in marg. add. A¹ 9 salus A 13 A¹ in marg.
super. fol. 84^b notavit Iura humana ad hoc, ut clerici a clericis arguantur 28 B³ in marg.: hic notatur multiplex iudicium, scilicet discrecionis comunis et iurisdicciois et utrumque subdividitur aliquod AB^c aliud CD

1 v. 41—42 5 I. Reg. 2 26 sqq. 6 Hist. Susanae v. 45 sqq.; 62 7 II. Reg. 255 sqq. 8 C. J. C. I c. 39 C. XXIII q. 4 pag. 920: Nabuchodonosor rex decrevit etc.

que subdividitur in multa membra, ut patet alibi. iudicium autem discrecionis vel consciencie debet quilibet habere ad intra de deo et lege sua, quomodo loquuntur apostoli Act. quarto: si obedire magis deo oportet quam homini, vos iudicate. et de secundo iudicio seculari loquitur Cristus Luc. duodecimo: quis me constituit iudicem super vos? unde tantum affixe sunt mentes iuridicorum tali iudicio, quod non reputant iudicium, nisi concurrant forma et ceremonie sui iuris.

redeundo igitur satis est, quod licet laicis, ex iudicio consciencie et scripture subtrahere a notorie inimicis elemosinas, quas oportet eos dare pauperibus membris ecclesie.

*Conclusion:
upon the tem-
poral lords rests
the duty to stop
all income those
priests who live
in open sin,*

ex istis quinto videtur posse formari ratio, quod seculares domini tenentur subtrahere elemosinas suas a quibuscunque episcopis, religiosis vel clericis possessionatis, posito, quod sunt eis notorie criminosi.

*for the property
of the church is
the free gift of
the laymen*

pro isto oportet tria alibi declarata supponere. primo, quod omnia bona, illis collata sub ratione qua bona ecclesie, sunt conferencium elemosine. patet ex hoc, quod omnia illa sunt bona pauperum, ut patet ex quolibet legibus. sed non fiebant bona pauperum, postquam erant mere secularia, nisi mediante opere misericordie, igitur intercidente opere misericordie fuerunt collata pauperibus. et per consequens ex diffinitione elemosine posita libro quinto capitulo . . . sequitur, quod omnia talia bona ecclesie sunt elemosine corporales.

13 ecclesie ACD cristi B^c 18 A² in marg.
infer. cum signo marg. notavit Omnis dotacio et donacio ec-
clesie est elemosina 21 ut patet ex quolibet legibus. sed
non fiebant bona pauperum om. C, addidit in marg. C²
24 intercedente C 25 D² in marg.: elemosina 26 inter
cap. et sequitur omnes codices lacunam reliquerunt

1 alibi: cf. supra I pag. 1268 2 hanc distinctionem
'iudicii' in libris JWⁱ hucusque editis nusquam inveni;
leviter tangit rem, neglectis verbis ipsis, Logica (ed. Dzie-
wicki) II cap. III pag. 68—69 4 v. 19 6 v. 14
18 alibi: cf. supra pag. 46 26 cap. 1—18 libri V Summae
Loserthius modo usui virorum doctorum patere fecit, sed
definitionem eleemosyne in illis nusquam inveni; fortasse
respicit JW illius libri pag. 324 sqq.

item omne commutatum in usum vel dominium alterius vel commutatione civili vel ewangelica est mutatum, sed bona ecclesie sic mutantur, igitur altero istorum modorum, sed civilis commutacio non est fingibilis nec empzione nec vendicione nec alia civili commutatione, de quibus patet libro quinto capitulo

ideo non superest nisi pura dotacio in spem celestis premii, quod est mere elemosina. unde, ut allegatur in proximo argumento, bona ecclesie non sunt collata discolis apostantibus a vita ewangelica, sed pauperibus ewangelicis ac aliis impotentibus, ut Cristus precipit Luc. quarto decimo elemosinas conferri.

Endowments were made for the needy believers, not for the apostate clerics,

fol.84c item Cristus et sui clerici ex primaria institutione erant pauperrimi, non || habentes quidquam in proprio, x5 ut superius ostensum et libro quinto capitulo *decimo* omnis igitur dotacio ecclesie non potest ex iure hereditario vendicari eo, quod tunc quilibet presbiter foret dominancior imperatore ex iure hereditario patris Cristi. quod si foret verum, omnes civiles domini forent excommunicati detinentes hereditates ecclesie sicut et Constantinus, 20 antequam dotavit ecclesiam, et cum non libere concessit ecclesie, quod antea non erat suum, sed limitavit sibi officium, quod erat suum, retinens sibi et successoribus suis 25 seculares domini remanerent sacrilegi atque heretici, quod foret summa demencia anticristi.

oportet igitur, clericos nostros concedere, quod habent

1 divinum B ^c	6 cap., sequitur lacuna D, quae in
ceteris codd. deest	7 dotacio correxit A donacio CD; B ^c
(? dotacio) spe C	7 colata correxit A
in margine: nota	13 B ³
14 pauperes CD	15 capitulo sequitur lacuna ACD
B ² in marg.: dotacio	16 iure correxit A ¹ et in margine adscriptit
expunxit C	22 non om. B ^c ,
23 quod erat suum D, om. B ^c C; A, sed addita sunt in margine	suis inter lineas superscripsit A
om. B ^c D	24 et superscripsit A

6 cf. quod modo pag. 1626 dixi de editione libri V Summae 9 cf. pag. 16 disculus: cf. supra I pag. 3444
15 superius: cf. I pag. 134; III 15; 'decimo': cf. De Civ. Dom. III pag. 162; 169; nec non cap. VIII pag. 113; cap. XII pag. 198; 196 et crebro in illo libro

omnem dotacionem ex pura elemosina dominorum, quia aliter forent proditores veritatis tacendo dominis correptionem eis necessariam ad salutem et comunicando cum eis ac sacrilegis sacramenta quelibet proditorie ministrando, quod est omnino impossibile, cum tunc 5 Cristus et apostoli hoc vendicassent et in parte vel in toto possessionem, quam tam libere habere poterant, acceptassent.

as alms which
is shown from
the old State-
papers

relinquitur igitur ex quotlibet evidenciis, quod tota dotacio ecclesie sit ex elemosinis dominorum. quod, ne 10 tradatur in oblicionem, cavetur in cartis regni nostri Anglie, quomodo rex et alii fundatores in puram et perpetuam elemosinam donarunt talia dominia ecclesie. ex quo videtur sequi corellarie, quod omnes clerici nedum ad deum ut omnes homines, sed quoad homines sunt 15 mendici. non enim tam instanter expeterent elemosinas pauperum, nisi talibus indigerent. nec debemus de hoc erubescere vel esse mendici superbi, cum Cristus quoad humanitatem factus est pro nobis mendicus, quia egenciam suam dicens ad finem, quod a divitibus rele- 20 vetur. sic enim loquitur Augustinus quinto decimo De Trinitate cap. undecimo, ut exposui libro quinto cap. octavo de triplici dictione.

secundo supponitur, quod omnes legitime dotantes ecclesiam dotarunt eam propter causam legitimam, ut 25

7 tam om. B^c 9 igitur om. B^c, additum in marg. B¹
13 donarunt A, incerta lectio dominia C, sed C² add. in
marg. dona 15 ad A quoad B^cCD sed quoad
homines B^c om. ACD, sed A¹C² add. in margine
17 nisi AB^cC nec D 20 finem A, sed tertiam lineam
litterae m (prioris) expunxit 23 7° B^c perperam scripsit
lacuna AD om. C 25 ut puta B^c ut papa C
nec papa A ut D, qui papa, quod sequebatur, erasit

19 cf. II. Cor. 8, 21 haec verba Augustini nec in
cap. XV libri De Trin. nec in vicinis inveni 23 cf. De
Civili Dom. III cap. VIII pag. 113: quod autem Cristus fuit
pauper, probat doctor testimonio triplici scripturarum, primo
per illud Zach. IX . . ., secundo ex dicto apostoli II. Cor. 8,
ubi dicit, quod Cristus factus est pro nobis egenus et inops,
tercio vero per illud Matth. 8: filius hominis non habet etc.

puta propter hoc, quod clerici faciant liberius, copiosius
ac expeditius officium sacerdotum. aliter enim non
fuisset dotacio legitima nec elemosinaria, sed nociva et
per consequens ex deterioracione ecclesie tota dotacio
5 fuisset illicita et iniusta.

*The founders'
intention was
to strengthen
the spiritual
services of
priests not
bound by
worldly ties*

propterea dicunt sancti et leges concorditer, quod
ea intencione dotata est ecclesia, ut sacerdotes servantes
priorem pauperiem orarent devocius, predicarent liberius
et ministrarent iustius bona pauperum et ecclesiastica
10 sacramenta. in istis enim debent excellere laicos, ut
patet octava quest. prima 'Qualis'. et hoc accipit Archi-
diaconus, ut patet argumento proximo, tamquam notum.
'debent', inquit, 'clerici excedere laicos quoad scienciam
docendi, predicandi et faciendi officia ecclesiastica ac
15 distincione discernendi articulos fidei', quia, ut dicit
Decretum, 'vehementer ecclesiam Cristi destruit, meliores
laicos esse quam clericos'. tunc enim clerici, qui debent
esse speculum laicis, Cristi ministerium retardarent.

fol.84d ex istis tercio colligitur, quod omnes || seculares
20 domini dotantes ecclesiam reservarent sibi de suis ele-
mosinis civile dominium. aliter enim vel forent tales
elemosine sine civiliter dominante vel aliter clerici Cristi
reciperent in se civile dominium. primam partem non
suppono de redditibus et possessionibus regnorum,
25 quibus ecclesia est dotata, et secunda pars data inficeret
clericos vertendo eos contra regulam primevam in do-
minos seculares, quod ex neutra parte est licitum, sed
facto supposito foret propter periculum ecclesie dirum-
pendum. sic enim possent eciam religiosi obliviscendo
30 suam primevam pauperiem fingere, quod licet eis domi-

*The clergy,
however, now
strive to gain
worldly posses-
sion and
dominion,*

6 *A² in margine addidit nota de dotacione ecclesie, sic
colore diluata, ut vix legi queant* 8 ordinem (*expunctum*)
paup. *A* 9 et om. *A* 11 *1^a scripsi auctoritatem*
Decreti secutus 2^a *codd.* 12 patet *in margine ad-*
scripsit A, om. D 12 notum *correxerit A* votum *D*
18 lucis *C* 19 *A² in marg. infer. fol. 84^c: quare est*
ecclesia dotata *B³ in margine: Nota* 20 *reser-*
varunt B^c sibi om. D 28 *propter in marg. adscripsit D*
29 *eciam om. B^c*

11 *C. J. C. I (Decr. II pars) c. 3 (?) C. VIII q. 1 pag. 597*
12 proximo: *cf. supra pag. 10 sqq.*

nari quantumlibet civiliter ac seculariter in comuni et sic torpendo in religione Cristi vivere tam voluptuose et seculariter, ut domini seculares contra Decretalem libro tercio Decretalium de clericis vel monachis. quondam tamen fuit famosum, quod monachi debent s esse vivi naturaliter et mortui civiliter, ut recitat Innocencius super quarto Decretalium 'Qui Filii Sint Legitimi', capitulo 'Transmisce' et Pelagius papa secunda quest. quinta: 'nullus monachus talia usquam arripiat nec secularia aut ecclesiastica negocia turbare presumat'. sed 10 modo fingitur, quod licet eis exercere procuratoris officium et quantumlibet secularia negocia de licencia episcopi vel abbatis et baptizant terminos dicentes, quod omnes homines, ymmo bestie et arbores vivunt civiliter, ut dictum est libro quinto capitulo sexto. et ita subrepat 15 argumentum secularis domini in vocatos Cristi clericos diminuiturque inter seculares dominos per execucionem ypocrisis et tradicionis humane preparatorie indubie anticristo.

*maintaining
the king of
England to be
lord but over
a small
fraction of the
country*

innuunt enim, quod rex Anglie non est rex tocius 20 Anglie, sed regulus parve partis, super residuum vero mortificatum est papa dominus, qui non potest esse rege inferior nec participare secum ex equo dominium. et immediate de illo tenent omnes clerici ab omni exaccione laicali liberi, quia dominium eorum, cum sit superioris 25 speciei, est secundum quamlibet sui partem perfectius quam dominium laicale. et sic legalia regis nostri non presupponit particularia dominia tocius regni tamquam

4 de (*expunctum*) libro A 8 pelagius scripsi
polagius (? polaus) A; B^c, qui in marg. emendavit addens
pelagius pelagianus C, (? pelaus) D 11 peccatoris A
procuratoris C 15 6° B^c om. A lacuna CD
16 augmentum B^cCD 20 A² in marg. inferiore cum
sig. marg.: nota verba cleri de suo dominio B⁴ in
margine: prona declaracio

3 C. J. C. II (Decretal.) lib. III c. 12—15 Tit. I pag. 452—453 7 cf. ibid. lib. IV c. 3 Tit. XVII pag. 710
8 cf. ibid. I (Decr. II pars) c. 54 C. II q. 7 pag. 501 15 sexto
librarius cod. B perperam scripsit; ego quidem verba supra
commemorata nec in sexto capite libri De Civ. Dom. III
nec in vicinis inveni

elementa, ex quibus resultet integra regalia, sed scissum est regnum et de dominiis mortificatis resultat unus principatus perfectior, qui subpeditat omne temporale dominium. verumptamen non est disputandum, inquit
 5 in ista materia, quousque fuerit in effectum potencius stabilita, sed tollerande sunt iniurie dominorum secularium, quousque arriserit oportunitas temporis totam dominationem civilem clericis conquirendi.

quotlibet tales conclusiones subdolas, hereticas et
 10 anticristivas innuunt in effectum, et tamen utraque pars ecclesie est tantum pulvere temporalium excecata, quod differt vecorditer, artare partes evidencias suas alternatim ostendere, ut demum luceat radius ewangelice veritatis.

fol. 85a

suppositis || igitur hiis tribus radicibus facile est,
 15 ostendere conclusionem propositam ab infimo episcopo usque ad romanum pontificem. nam omnia bona, quibus dotatur ecclesia, sunt elemosine secularium dominorum ex suppositione prima, que donata sunt clericis, ut observent religionem primevam ex suppositione secunda.
 20 cum igitur remanet penes eos capitale dominium, ex suppositione tertia, sequitur, quod frustrato per se fine dotaciones seculares debent ad bona propria resortiri.

confirmatur ex assumpto Archidiaconi, quod non

Conclusion: church, endowments are a feudal tenure of the laymen intended for spiritual services; they may, therefore, in the case of fraudulent use be withdrawn

2 de om. A, addidit A¹ in margine 5 in A de B^cCD
 6 stabilita in exitu correxit A 12 differt correxit A
 defert B^cC differunt C 14 A³ in marg. super.
 folii 85a notavit probatur principalis conclusio capituli supraposita evidenciis (expunctum) tribus D 18 donata in fine corr. A donate B^c, in fine corr. D 22 donaciones B^cCD 23 B⁴ in marg.: conclusio erretica

14 cf. supra pag. 16; 18; 19 18 cf. pag. 16 19 cf. pag. 18 21 cf. pag. 19 23 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 71 C. XII q. 2: gloria episcopi est, pauperum inopiae providere sqq.; cf. J. H. Boehmer, Ius Ecclesiast., Halae 1736 tom. V lib. V Tit. XVIII (cf. C. J. C. II [Decretal. Greg. IX] V 18 pag. 829) pag. 273: furtum eleemosynarum committere dicitur, qui id, quod pauperibus erogandum et debetur, sibi retinet, quod adeo extendit Hieronymus teste Gratiano ad c. 1 Dist. (cf. C. J. C. I pag. 151) 42, ut aliena rapere vincatur, qui ultra ne-

istis seculariter viventibus et officium clerici confunden-
tibus erant data hec temporalia. si igitur desunt clerici
secundum formam donacionis temporalia occupantes,
domini temporales tenentur nedum ex lege fisci, sed ex
lege scripture de bonis propriis providere. precedat 5
igitur triplex elemosinariorum monicio, et tunc iuxta
quartum argumentum durante obstinacia sequatur iusta
subtraccio. non enim est ratio, quare decime ecclesie
debent subtrahi a rectore vel presbitero notabiliter cri-
minoso, quin per idem bona eiusdem sortis debent sub- 10
trahi ab episcopo minori vel maiori amplius criminoso.

nam gravius peccando ex altitudine gradus plus pertur-
bat ecclesiam, ergo assistente maiori causa subtraccionis
debet sequi proporcionaliter notabilior subtraccio. sic
oportet, deum et naturam adequare causam et suum 15
causatum, ideo et seculares domini, qui debent in bonis
deputatis sibi ad custodiam esse voluntati divine con-
formes.

tercio confirmatur ex hoc, quod omnia dicta bona
sunt capitaliter bona Cristi, qui est capud ecclesie. 20
igitur iuxta quartum argumentum non debent dare quid-
quam Cristi vicario, nisi ostenderit sufficiens procura-
torium, sed omnes notorie deficientes in condicionato
officio notorie deficiunt in legitimo procuratorie, igitur
et debent deficere in dominio ecclesie pauperibus 25
ministrando.

sed quia ad dominos seculares spectat, de officio

8 B⁴ in margine: error et heresis (cf. pag. 22²³ anno-
tationem crit.) aperta enim superscripsit inter lineas A¹
11 amplius (? amp) A 12 gradus om. A 14 debent A,
expuncto n sic enim oportet B^cCD 21 dari B^cD
quicquam C, emendavit ex cuiquam A¹ cuiquam B^cD
24 procuratorie C, correxit in fine A procuratore D
procuratorio B^c

cessaria sibi retinere probatur. Hoc potissimum de epis-
copis clericisque intelligit, qui ultra vite necessaria ex
patrimonio ecclesie, quod patrimonium pauperum est, opes
corradiunt, cum tamen rebus ecclesie, tamquam commen-
datis, non tamquam propriis uti debeant, ut passim ca-
nones decernunt 7 et 21 quartum argumentum: quam
argumentationem respiciat non apparet

*The temporal
lords have a
right to give
judgment over
the official
duties of the
clergy*

suorum superiorum elemosinariorum precipue iudicare, que, licet sint multa ex capitulo vicesimo, tamen sufficit tria resumere, ut ex eis cognoscat ecclesia, si tenetur, ministrare bona pauperum tali nominatenus proposito devianti.

debent enim omnes episcopi precipue desideria mundana aufugere, officium suum sancte perficere et omnino subditos suos secundum legem Cristi corripere.

Three chief functions of a bishop

quantum ad desideria mundana facile videtur discernere, si episcopus vel abbas existens mendicus utilior ad ministrandum ampliora bona pauperibus proportionaliter distribuit vel avare retinet aut in se ac suis thesaurum pauperum consumit ad pompam seculi, que, si affuerint, sive oraverit sive sacramenta ministraverit sive secundum ligwam angelicam predicaverit, deficit in sanctitate conversacionis nocens ut proditor sacrilegus || sponse Cristi.

fol. 85b

sed quantum ad correpcionem subditorum patet, quod eius ommissio, licet non reputetur hodie propter consuetudinem peccatum, est tamen peccatum gravissimum et per consequens maxime detestandum. in ipsa igitur correpcione debent episcopi a domino papa usque ad infimum episcopum maxime populo ministrare. illis enim committitur regimen a domino et populo. ideo si instar Heli torpescunt corripere, proditorie destruunt genus et gentem et faciunt archam dei capi a gentibus, dum opera bona de genere, in quibus latent archana fidei, videntur copiosius inter infideles quam inter populos nomine cristianos. origo itaque huius malicie est desidia, qua sacerdotes omittunt corripere.

unde, ut particularius consideretur iste defectus ec-

6 *D in marg.*: officium episcopi, *incertum a quo librario*
 10 vel (*expunct.*) utilior *A* 12 aliis (*expunct.*) suis *A* 16 ut
C, correxerunt *AD* vel *B^c* 17 *A² in marg. super.*
fol. 85b: contra inobedientes sedi apostolice 20 peccatum *C*,
 correxit *A* peccandi *B^cD* 26 genus et gentem *om.*
D, addidit in margine *D¹*

clesie, cogitemus penam, quam ecclesia pro delicto isto instituit. nam ut recitatur octogesima prima dist. sub autoritate Gregorii sic scribitur: 'si qui sunt presbiteri, diaconi vel sudiaconi, qui in crimine fornicacionis iaceant, interdiciamus ex parte dei omnipotentis et sancti Petri autoritate ecclesie introitum, usque dum peniteant et emendent. si qui vero in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum presumat eorum audire officium, quia benedictio eorum vertitur in malediccionem et oracio in peccatum, testante domino per prophetam: maledicam, inquit, benediccionibus vestris. qui vera huic saluberrimo precepto obedire noluerint, ydolatrie peccatum incurrent, Samuele testante et beato Gregorio instruente: 'peccatum ariolandi est non obedire, et scelus ydolatrie est non acquiescere'. peccatum', inquit, 'paganitatis incurrit quisquis, dum cristianum se asserit, sedi apostolice obedire contempnit'. super quo recitat Archidiaconus, quod in tali fornicacione notoria sacerdotum sunt late sentencie quoad suspensionem. et ideo, si presbiteri reperiuntur tales, subditi sua autoritate possunt facta monicione se remove ab eorum officio non expectata alia sententia, licet forte episcopus tolleret tales. sunt enim iam suspensi a domino papa ipso iure.

*Bishops failing
to punish
offending
priests are
disobedient to
the church*

ex istis concluditur, quod quicunque episcopi eis consencientes omittendo secundum leges tales notos

3 *D¹ in marg.:* nota *A² in marg.:* contra fornicatores
4 *D² in marg.:* de fornicacione clericorum
8 eorum presumat *B^cC* eorum officium audire presumat
quia *D*, sed litteris a b c superscriptis vocabulis presumat
audire officium *constituit ordinem hunc:* eorum presumat audire
officium quia 9 vertetur *B^c* 11 vestris *int. lin.*
addidit A *om. D¹, add. in marg. D¹* 15 est
om. B^cD, inter lineas superscr. A¹ inquit *A* igitur *B^cCD*
18 quod *C*, in margine adscriptis *A* pro
quomodo *perperam scripto et posmodum punctis sublato* con-
fornicacione *expuncto* con *A* quomodo *B^cC* 19 late *C*,
correxat A date *B^cD* 24 *A² in marg.:* contra
episcopum desidem

3 C. J. C. I (Decr. I pars) c. 15 Dist. LXXXI pag. 284
11 cf. Mal. 22 14 cf. ibid. c. 6 Dist. XXXII pag. 117
18 C. J. C. I (Decr. I pars) pars I Dist. LXXXI pag. 281

corripere, sunt pariter puniendi, et per consequens sunt infideles excommunicati et heretici inobedientes sedi apostolice. et ideo octogesima tertia dist. dicit idem Gregorius: 'si quis episcopus fornicacionem presbiterorum, diaconorum vel crimen incestus in sua parochia precio vel precibus interveniente consenserit vel commissum autoritate sui officii non impugnaverit, ab officio suspendatur'. et secundum Archidiaconum vocat suspensionem, deposicionem vel suspencionem perpetuam, quod est idem eo, quod talis episcopus vendit iusticiam inobediens sedi apostolice, quem oportet deum eo ipso excommunicando suspendere. numquid credimus, aliquos esse prelatos ecclesie, qui ultra trinam monicionem capiunt ab inferioribus || notorie criminosis quasi annum redditum pro eodem crimine? numquid credimus, laicos debere abstinere ab eorum servicio nephando et toxico, cum sint heresiarche ex consensu et fomento peccati clerici contra leges ecclesie?

and to be
deprived of
their office

utinam ecclesia non sit infecta ministerio talium prelatorum! numquid credimus, laicos debere subtrahere decimas et bona pauperum ab inferioribus sacerdotibus minus peccantibus et dare superioribus in nocumento atque malicia et per consequens aput deum plus abiectis et plus alienatis a titulo sacerdotis? numquid credimus, ecclesiam fidelium laicorum debere ministrare bona

2 heretici sequitur locus rarus D, vacuus C 5 crimen om. A, addidit in marg. A¹ 6 vel (prius) int. lin. add. A om. B^c B⁴ in marg.: error 12 aliquos radendo correxit A¹ 14 A² in marg. super. fol. 85^c notavit contra fornicatores dura 16 eorum emendavit D ex eodem. quod C exhibet 19 ecclesia B^cC, D² in marg. eciam A, expunctum D

3 cf. ibidem c. 1 Dist. LXXXIII pag. 293 8 in animo habet, ni fallor, C. J. C. (Decr. II pars) C. VIII et IX pag. 589 sqq.; exstat apud veteres glossatores versus memorialis de depositione clericorum hic:

debilis, ignarus, male conscius, irregularis quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit cf. C. J. C. II De Renunc. I Tit. IX c. 10 pag. 107, nec non cap. ultimo De Cohab. Cler. et Mul. 13 cf. Matth. 18¹⁵⁻¹⁷

pauperum sic apostate pro tempore, quo debet ca-
vere ab omni suo ministerio et superior iuxta testi-
monium subiecti veridicum debet de iure ipsum de-
ponere? unde, ne credatur hanc legem sanctam abro-
gatam ut paleam, repetitur tercio Decretalium De
Cohabitatione Clericorum et Mulierum sub hac forma:
'ut clericorum mores et actus in melius refoventur,
continenter et caste vivere studeant, universi perfecti in
sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis vicio pre-
caveantes maxime illo, propter quod venit ira dei in
filios diffidencie, quatinus in conspectu omnipotentis
dei puro corde ac mundo corpore valeant ministrare'?
ne vero facilitas venie incentivum tribuat delinquendi,
statuimus, ut, qui comprehensi fuerint incontinencie vicio
laborare, prout magis aut minus peccaverint, puniantur
secundum canonicas sanctiones, quas efficacius et distric-
cius precipimus observari, ut, quos divinus timor a malo
non revocat, saltem temporalis tamen pena cohibeat a
peccato. si quis igitur hac de causa suspensus pre-
sumpserit celebrare divina, non solum ecclesiasticis
beneficiis spoliatus, verum etiam pro duplici culpa per-
petuo deponatur, prelati vero, qui tales presumpserint
in suis iniquitatibus sustinere, maxime in optentu pecunie
vel alterius comodi temporalis pari subiaceant ulcioni'.

*But Scripture
authority has
now been
undermined
before the
people the,
clergy wrongly
interpreting its
statements as
to the
punishment of
clerics*

quamvis autem leges tam multe et patule autoritate
scripture sacre et universalis ecclesie ad castigacionem
tocius generis clericorum sint edite, tamen clerici sic
execat populum, quod proprii professores huius legis

1 sic apostate C apostate A, sed sic A¹ in marg.
add. tali apostate B^c; D, qui tali ex sic emendavit 4 B⁴
in marg.: error per totum 6 cohabitatione clericorum
et mulierum sub AB^cC cohabitatis (expunctum) clericis et
mulierum (et mulierum expuncta) sub D, sed D² in marg.
addidit cum sig. marg. vita et ho (sic); quid hic sibi voluerit,
in dubio mihi est; in mente habere videtur illam C. J. C.
distinctionem, quae inscripta est De Vita et Honestate
Clericorum 10 maxime om. A, addidit in marg. A¹
15 maius CD 16 canonicas corr. A¹ 18 saltem om. D;
A, sed in marg. addidit A¹ 21 verum corr. A¹

5 C. J. C. II (Decretal.) lib. III Tit. 2 pag. 454 sqq.
10 cf. Eph. 56

ipsam tantum subpeditant, vel per glosas cecas ipsam a sensu suo extraneant, vel aliam excusacionem in peccatis dampnabiliter allegant, quod fructus iuris, qui in praxi consisteret, pacificacionis ecclesie nimium exulavit.

5 statuit enim summus pontifex et precipit, severam clericorum punicionem a minimo ad maximum efficacius et striccius observari, et tamen ypocrite, qui pretendunt, se esse filios maxime obedibiles ecclesie, in isto tam signanter, tam stricte et salubriter mandato, verbo, et

10 opere patule contradicunt. numquid credimus, tales rebelles matri ecclesie esse eius filios, quin potius ad-

fol. 85d ulterinos filios ecclesie anticristi? qui || enim diligit matrem ecclesiam, efficaciter diligit eius legem. quomodo, rogo, regnaret ut modo crimen in clero, si iste

15 leges fuerint debite execute? laici enim tenentur, prelato prodere clericum taliter criminis, quod cum sit precipuum opus ecclesie, potest legitime capere de decimis ecclesie pro expensis, quod, si prelatus a debita correptione deficiat, tota sua parochia vel comunitas

20 iurisdiccioni sue subiecta debet a metropolitano complementum iuris expetere; quod, si ipse defuerit, potest regnum nuncios in causa illa sub expensis prelati desidis ad romanam curiam destinare; quod, si papa defuerit, debet regnum omnino bona ecclesie ab eo subtrahere

25 nec potest Cristus ecclesie sue deficere, quin providebit pastores facientes iusticiam regni ecclesie, quibus sunt bona pauperum ministranda.

Therefore the laymen must ask the competent clerical superior to punish the unworthy priest,

praxis autem ista demonstrari potest ex lege ecclesie. nam 'si qui sunt presbiteri, diaconi vel subdiaconi,

30 ymmo si quis episcopus sic deliquerit, tunc secundum

8 odibiles *D; C, sed superscripto be sanavit vocem C²*
 12 matri (*expunctum*) ecclesie *D* *A² in marg. super.*
fol. 85^d notavit Ordo abstrahendi talia a clero delinquente et
supra modicum 17 opus *iteravit A, sed prius deleuit*
D² in marg.: Nota 19 *B⁴ in marg.: error* comu-
 nitas *A in textu, quod in marg. A¹ emendavit in* civitas
 civitas *C* 20 *B⁴ in marg. notavit error* 24 omnia *CD*
 39 secundum *corr. A¹*

29 cf. C. J. C. I (*Decr. I pars*) c. 15 *Dist. LXXXI*
pag. 284

verba et sensum legis est taliter puniendus', sed nostri clerici, eciam prelati nolunt concedere, se esse in aliquo istorum quatuor graduum, ideo ex natura condicionalis mobilitantis sequitur sillogistice, quod delicto supposito illi sunt taliter puniendi. 5

nec valet dicere, quod superiores ecclesie excipiuntur, quia, cum ex maioritate delicti sunt amplius puniendi, si excipiuntur a pena, excipiuntur a iure dei et sue ecclesie, et tunc non superest, nisi excipiantur a numero salvandorum. 10

*and whenever
the bishop
refuses, kings
and princes
become his
judges*

unde ad sustinendum istam legem ecclesie ordinantur reges et potentes in seculo, ut deficiente clero ab eius complecione supleatur per brachium seculare, ut patet vicesima tertia quest. quinta 'Principes'. cum igitur lex decretalis dicit, quod clerici sic peccantes ab eccle- 15
siasticis beneficiis spolientur et prelati desides pari sub-
iaceant ulcioni, manifeste sequitur ex lege, quod seculares
nedum possunt licite subtrahere, sed auferre bona ecclesie
a suis prepositis quia in desidiam clericorum, qui de-
linquentes corripent. 20

et patet tota conclusio in principio huius proposita.
si enim secundum leges predictas laici debent a clero
apostatante subtrahere bona sua, per idem debent, defi-
ciente alio correptore, bona sua ab apostatante diripere.
et istud patet planius de lege statuta De Hereticis. qui 25
autem et quot clerici sunt de reatu isto, relinquo iudicio

1 sensum leges *B^c* secundum leges *D*; *A*, sed mutatis
secundum *in* sensum et leges *in* legis *A¹* sanavit locum; *C*,
sed secundum *erasit* *C²* addens sensum *in* marg. et mutavit
leges *in* legis est *superscripsit* *A* 2 volunt *A* (? *B^c*)
5 sint *B^c* 6 ecclesie *om. A*, addidit *in* marg. *A¹*
13 seculare ut *in* marg. *adscriptit* *D¹* 23 sua, sequitur
rasura, per *D* sua et per *C* debent *C*, *A¹* *in* marg.
debet *B^cD*, expunctum *A* *in* textu 26 sunt de reatu isto
(de *in* correctura, isto *omissum*, sed *superscripsit* aliquis) *A*
sunt isto reatu *B^c*, sed *B²* *in* marg. *in* *adscriptit*, quod *inter*
sunt et isto *legi* *voluit* sunt de reatu *C*, sed *C²* *in* marg.
adscriptit isto sunt isti reatu *D*.

14 *C. J. C. I (Decr. II pars) c. 20 C. XXIII q. 5 pag.*
936 sqq. 21 *cf. supra pag. 1* 25 *cf. C. J. C. II*
(Decretal. Greg. IX) lib. I Tit. VII

populari. hoc autem verissimiliter coniecturo, quod, sicut
dotacio ecclesie cepit a laicis atque theologicis, ut patet
de Constantino cum suo consilio et Silvestro, sic oportet,
quod rectificatur per laicos operantes et theologos instru-
5 entes. nam ex eisdem principiis contrarie se habentibus
fol. 86^a propter disposicionem passi mixtum || compaginatur atque
dissolvitur.

sed quoad istas leges preclaras sunt quotlibet glose
extraordinarie intencionem ecclesie deludentes.

*Objections to
allowing this
right to worldly
lords*

10 prima dicit, quod prescripcio, que est titulus iuris
satis validus, excusat, quod clerici non sunt taliter pu-
niendi.

sed ista responsio videtur ridiculosa. si enim laicus
non prescribit contra ecclesiam, multo magis non est
15 prescripcio contra deum. sic enim olim prescriberent
diabolus et anticristus cum membris suis per multa milia
annorum contra Cristum et suam ecclesiam. cum enim
lex predicta sit lex rationis et per consequens lex Cristi
et sue ecclesie, idem foret, prescribere contra illam et
20 prescribere contra deum. item prescribentes contra hanc
legem impetiti sunt continue per Cristum inseparabiliter
punientem. ideo prescripcio non est legitima, sed de-
lictorum colleccio aggravata, ut male fidei intrusor arcius
condempnetur.

25 nec valet secunda instantia, qua fingitur, quod iste
leges loquuntur de rigore iuris, non autem de iurispru-
dencia, cum quadragesima quinta dist. precipitur, quod
iudex declinet in partem miciolem. 'licet', inquit Gre-
gorius, 'reprehendenda plurimum accidant sacerdotibus,
30 plus tamen erga corrigendos agitur benevolencia quam

3 B⁴ in marg.: prona suggestio 6 A² in marg.
super. fol. 86^a: nota excusaciones cleri in eorum peccatis
25 A² in marg. super. notavit cum sig. marg. pro delin-
quentibus decretum graciosum 30 agetur (?) A

3 Silvester, papa primus, sedit, Constantino regnante,
ab anno 314 ad annum 335 27 C. J. C. I (Decr. I pars)
c. 4 Dist. XLV pag. 161

severitas, plus coartacio quam commocio, plus caritas quam potestas, cum nemo nostrum sine reprehensione aut peccato vivat. nam si dominus statim post terciam negacionem beatum Petrum preceptorem nostrum iudicasset, non tunc ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. 5 expectandi igitur atque corrigendi magis sunt rectores ecclesie quam statim iudicandi'.

primo tollo instanciam factam concedendo verba Decreti, sed notato, quod, sicut stat, prelatum esse nimis rigidum puniendo propter zelum vindicte vel affectionem 10 pecunie, sic stat, eum vel ex ceca pietate vel amore pecunie corripere nimis lente. sed inter hec duo extrema culpabilia eligendum est medium virtuosum, quod, ut fiat prudencius, standum est arbitrio sanctorum ac legum ecclesie. si enim clericus sit ex rigore iuris taliter 15 puniendus, igitur ex iure omnis passio iuris est iusta. item auferre a clerico bona fortune est pena mitissima, cum minorum bonorum privacio fuit sanctis affectata facilitacio, et per idem sic debet esse clerico hodierno, cui est cumulus temporalium peccandi occasio. 20

*Withdrawing
the endowment
is a rather
mild censure*

item quilibet peccans mortaliter meretur infinitum maiorem penam, sicut patet de pena, quam deus misericorditer infligit; igitur punire ex caritate per ablacionem temporalium vel dignitatis officii, que debent esse ad onus presbiteri, est punire misericorditer citra dignum. 25 item || invalescente morbo graviori est medicina pro evitando periculo acuenda. fol. 186b

si igitur hodie multiplicatur perversitas sacerdotum, videtur, quod ecclesia debet acucius contra illos procedere. et hec videtur sententia Decretalis timentis, quod 30 facilitas venie occasionem tribuet delinquendi. agitur igitur misericorditer ex amore spirituali, quando monentur

1 coortacio B^c cohortacio CD commocio A; B^c,
in marg. iteravit B² communicio C, (?) D (9mo^o)
5 tunc C, correxit A tantum B^c tamen D 26 A²
in marg. infer. fol. 86^a addidit nota contra excusaciones cleri
continue infra 27 accuenda accuenda A, sed alterum expunxit A¹ 32 spirituali C, A¹ in marg. cum sig. marg.
paternali AB^cD

vel corpiuntur proximi ab eis, quorum interest, tribus vicibus secundum formam ewangelii et post ultimam obstinacione elemosine debite pauperibus subtrahuntur. hoc enim tenentur facere sub pena mortalis, cum aliter
 5 subtraheretur saluti anime subditorum eo, quod iniuriarentur pauperibus, intoxicarentur venenosis prepositis et darent extraneis et indignis bona aliena, de quibus oportet eos reddere rationem.

ideo contra terciam et quartam et quintam excusa-
 10 cionem in ista materia manifestum est, quod laici habent in ista materia precipuum interesse. fingunt enim discoli, quod laici non debent iudicare de vita vel opere prelatorum. et per consequens non ab eis subtrahere bona sua. fingunt quarto, quod solius prelati est, eos corri-
 15 pere vel punire, et fingunt quinto, quod non debet supponi, prelatos et specialiter dominum papam congruam correpcionem subditorum negligere.

The layman having the right to judge the sinful cleric's life is before others interested to solve this social question

primum istorum habet sensum sanum, quod laici non debent de clericis ipsis observantibus dignitatem
 20 sui ordinis civiliter iudicare. unde idem foret dicere, quod non pertinet ad eos, de clero discernere et dicere, quod non pertinet ad eos, curare de propria salute. sed quoad illud de lege dei quilibet habet proprium interesse.

secunda ficcio potest habere sanum sensum, quod servata lege Cristi debite in prelati non foret clericorum correpcio ad laicos devoluta. unde occasionaliter et sec-
 25 undarie est, quod ad laicos pertinet, clerum corripere, et tunc non ut vere clericos, sed ut inferiores laicis apostatantes a dignitate sui ordinis debent ipsos modeste
 30 corripere.

quoad terciam ficcionem dicitur, quod est dare supposicionem iuris vel facti, aut loquendo planius aliqua est suppositio facti indebite ministrati, et aliqua est sup-

5 iniuriarentur: iam abhinc librarius obscuriore atramento quam duobus foliis precedentibus utitur (cf. supra pag. 11 lin. 16) 14 eos corripere B^c C² D 21 de clero discernere et dicere, quod non pertinet ad eos om. A 25 B⁴ in marg.: pravus legis postillator 34 est ACD eius B^c

1 cf. Matth. 18₁₅₋₁₇ 11 de vi vocis discolus cf. supra I pag. 344

posicio iuris undique observati. primo modo debet supponi, prelatos et papam in regimine sui et ovium animarum suarum deficere, supposito, quod factum vergens ad periculum ecclesie hoc ostendat. sic ergo non debet populus supponere delictum prepositi, nisi factum sceleris notorie hoc proclamet. sed quis, rogo, memor salutis proprie tunc celaret?

To say,
adultery and
fornication be
greater sins
than avarice,
doesn't hold
good with Holy
Scripture

sexta vero ficcio periculosior fatetur, quod peccatum adulterii sacerdotum debet puniri modo, quo leges sentenciant, quia aliter periret robur legum. in aliis verum-¹⁰ptamen oportet, fornicacionem illam tunc esse notoriam, et pro avaricia ac aliis sacerdotum sceleribus non debet clericus et specialiter comunitas sic puniri. mirabile quippe foret, quod patens fastus ac avaricia clericorum non puniretur ab homine et peccatum minus grave mi-¹⁵noris malicie et perturbacionis rei publice || transiret ^{fol. 86^v}impune. nam dictum est superius proximo capitulo, quomodo avaricia cleri est peccatum periculosius quam carnalis luxuria et radix omnium malorum ecclesie, ut dicit apostolus. quare ergo non debet hec radix notoria²⁰ primo omissum extirpari? et si obicitur per Archidiaconum tricesima secunda dist. ad hec dicentem, quod non est idem in fornicario et aliis notoriis peccatoribus, cum non sit expressum in iure et pene sunt molliende, patet, quod intelligit, peccata cleri, que comuniter acci-²⁵dunt et sunt notorie ecclesie turbativa, esse secundum leges exinde positas punienda, alia autem peccata, de quibus non est tanta suspicio, nec leges tam spissim posite esse non tam diligenter examinanda et micus procedendum, quousque notum fuerit, de suo periculo³⁰ atque gravedine. quo cognito debet pena proporciona-

1 und (linea obducta sublatum) undique A 2 ovium
corr. D omnium C 3 animarum om. B^cD; A, sed
addidit in marg. A¹ 6 quis om. A, in marg. add. A¹
16 A² in marg. super. fol. 86^v: nota contra avariciam cleri
non transiret C transiret AB^c; D, qui non margini ad-
scripsit 24 sint B^c

17 cf. supra II pag. 264—265 20 cf. I. Tim. 6.10
22 C. J. C. I (Decr. I pars) c. 1 Dist. XXXII pag. 116

liter apponi, cum aliter contra rationem adversaretur
 politicus legi dei. quia igitur in primitiva ecclesia ab-
 bates atque episcopi sancte vixerant nec prodigaliter
 bona pauperum superbe atque gulose consumpserant,
 5 ideo non oportuit, tunc tot leges contra hoc vici-
 um eorum statuere. sed ius dei et nature supponunt, si
 tales pretendentes alciorem gradum paupertatis et relic-
 tionis seculi tamquam ypocrite plus subdole, plus pro-
 ditorie et plus irrationabiliter ad maius facinus sunt
 10 perversi, quod proporcionabiliter puniantur. unde cre-
 scente ista sacerdotum ypocrisi multiplicatae sunt leges
 eis oppositae, sed praxis earum deficit propter infamem
 binarium, scilicet pretensam sanctitatem et potestatem
 mundanam. quis enim dubitat, quin deus plus odit
 15 talium mendicorum superbiam? et per consequens laici
 plus tenentur, cavere eorum mendacium subtrahentes
 suas elemosinas et auferentes progenitorum errores.
 certum itaque est ex fide scripture, quod tales potentes
 in clero sive persone simplices sive persone collegialiter
 20 aggregate, que religionem Christi dissipant, sub pallio
 sanctitatis vel puniuntur hic per prepositos suos aut
 laicos vel destruentur per vastaciones hostiles vel con-
 gregant facinora in ulcionem divini iudicii, dicente
 apostolo Rom. secundo: existimas autem hoc, o homo
 25 omnis, qui iudicas eos, qui talia agunt, et facis
 illa, quia tu effugies iudicium dei? super quo
 dicit Origenes, quod apostolus hic loquitur 'non regibus,
 sed ecclesiarum rectoribus ut episcopis aut presbiteris
 committentibus ea, de quibus alios iudicant et con-
 30 dempnant. oportet enim, tales de sua prius consciencia

*The laws of
 the church,
 numerous
 though they
 be, against
 clerical avarice
 and worldliness
 are practically
 inefficient*

4 superbe atque *in margine adscripsit D* gulose cor-
 rexit D gloriose C, linea deleuit C², in marg. emen-
 dans gulose 5 tu (linea sublatum) non A 9 irrationa-
 biliter media pars vocis in correctura A irrevocabiliter CD
 irreverenter B^c, sed B² in marg. irrevocabiliter add.
 sint B^c, correxit D 15 talium AB^c, corr. C falsum D
 24 Rom. in corr. A

iudicare et post subditorum gesta discutere; quod si plene fieret, omnis penitus adeundi honoris ecclesiastici abscinderetur ambicio, sed se iudicandos potius quam iudicatu- 5
 ros hii, qui preesse volunt populis, iudicarent. unde quia hec ad eos maxime dicuntur, qui presunt iudiciis popu-
 lorum, cum non possunt a facie dei aufugere, deo alibi dicit || in hiis, qui appropinquant michi, sanctificabor, sicut in Nadab et Abiu, qui alienum ignem i. e. non suum divinis altaribus optulerunt. incipit enim
 divinum iudicium a filiis ecclesie, cum Ezechiel nono scribitur: a sanctuario meo incipite. 'licet', inquit, 'hii blasfemant in deum, hii defraudant, spoli- 10
 ant, sacrilegium vel aliud scelus perpetrant, hiis tamen omnibus in hoc loco videntur preferri in scelere, qui alios iudicantes committunt graviora quam puniunt.'

fol. 86d

*The homes of
 the bishops,
 priests and
 orders the
 cause of many
 misdoings and
 of the moral
 ruin of the
 people*

unde michi videtur, domos religiosorum, episcoporum et aliorum sacerdotum, qui obliti sunt domini in observancia legis sue, thesaurizare potenter et fraudulenter secundum cor impenitens scelera, que sint sibi et provinciis ad ruinam. est enim dare mensuram in scelere, 20
 usque ad quam oportet ulcionem divini iudicii expectare, ut patet de punitione diluvii et Sodome. ad quem sensum dicitur Gen. quinto decimo, quod nondum impleta est iniquitas Amorreorum. detegenda est igitur frigefaciens iniquitas sacerdotum ex congelatione 25
 temporalium, ratione cuius signaculum ymaginis divine nec clerus nec populus recipit, ut cor carneum tamquam cera liquescens pre fervore celestium ad supernam influenciam sit preparatum.

6 qui cum *ACD* 19 impenites *B^c* *compendio omisso*
 23 *B⁴* *in marg.*: Nota processum 28 pro *B^c* super-
 nam *AB^cD* celestium *C*, lectio aperte vitiosa 29 sit *C*,
superscripsit inter lin. A om. B^cD Cap. 26 *A* in
fine lineae ultimae huius cap. XXV *miniavit*

8 cf. Lev. 101 sqq.

10 v. 6

23 v. 16

CAPITULUM VICESIMUM SEXTUM.

Sed adhuc videtur michi, ut materia ista sit clarior, restat parumper obicere.

May the priest, on the other side, refuse his spiritual service to the disobedient layman?

videtur enim, cum sit mutua obligacio clericorum
5 ad laicos, si licet laicis, elemosinas suas subtrahere propter defectum debiti servicii clericorum, per idem liceret clericis, elemosinam spiritualem subtrahere propter inobedienciam laicorum.

sed huic dictum est, licet sit magna diversitas, est
10 tamen in quodam conformitas. tenentur enim clerici et laici ex lege dei, iuvare continue eciam inimicos cum suffragio spirituali. lex autem dei obligat ad tales elemosinas spirituales. ideo nimirum obligacio est forcior quam obligacio introducta humanitus ad supereroganter
15 ministrandum sacerdoti preter vite necessaria elemosinas corporales. unde, sicut clerici tenentur, in casu ministrare sacramenta et sacramentalia inimicis Cristi atque ecclesie et sic orare pro suis inimicis, ut patet ex lege scripture prima Pet. secundo, sic laici tenentur, in casu spiritualiter
20 iuvare suos prepositos, temporalia debita ecclesie subtrahendo. si enim sit opus caritatis, subtrahere combustibile ab igne, qui corpus fratris combureret, multo magis foret in casu spiritualis elemosina, subtrahere mundi divicias, que mentem proximi traherent ad iehennam.
25 unde videtur michi, quod laici numquam debent temporalia a clericis subtrahere vel auferre nisi in casu, quo esset elemosina sic facere, et in casu, quo debeant sic
fol. 87a facere || intuitu caritatis, quod debent, quandocunque

He may not, because spiritual services, even to enemies, are God's command

1 Cap. 25 B^cC²D

(? hinc) A

19 I^a et secundo *supplevi*

25 Nota D⁵ in marg.

2 Nota in marg. B⁴

13 obligacio A, addito b *super*

omiserunt libri

9 huic

o *priore*

24 qui C

1 materia: cf. supra ingressum cap. XXV pag. 1
19 cf. I. Pet. 2 15; 17; 39

legitime premuniuntur de indebito ministerio ecclesie et deficiente correptione prelati remanent incorrecti.

est autem aliqualis similitudo, cum conformiter, sicut laici debent subtrahere bona ecclesie ab indigno, sic oportet, sacerdotes Cristi subtrahere verbum dei ab in-⁵ dispositis, quia Act. tercio decimo dicitur: quia indignos vos iudicastis vite eterne, ecce, convertimur ad gentes. et correspondenter, si populus fuerit sic obstinatus et inobediens sancte matri ecclesie, quod prohibeat vel non ministret vite necessaria suo ewangeli-¹⁰ zanti vel in spiritualibus ministranti, tunc necesse est, eum ad alium populum declinare. sed raro accideret hoc inter cristianos vel paganos specialiter instructo ewangelizante in doctrina apostoli Phil. quarto: scio habundare et scio penuriam pati.¹⁵

The fault is not with the law, but with him who has to watch over its being duly executed

secundo obicitur per hoc, quod maior pars legum adiudicans beneficia ecclesie ac debita discolis pro eis vigilanter laborantibus ac contendentibus foret iniqua et per consequens heretica sicut partes secundum leges huiusmodi exequentes. non enim discuciunt leges huius-²⁰ modi de dignitate ministracionis clerici vel subtractione sui ministerii.

hic dicitur, leges sunt bone et sancte, sed nescio contententes advocatos, procuratores vel iudices ex integro excusare. leges enim vetant bona ecclesie danda²⁵ indignis; quod si ministri legis negligenter examinant defectus, remanet in illis, lege stante penitus inculcata. unde si executores legum sint segnes ad examinandum habilitatem clerici quoad deum, videtur, quod recur-

6 13° *A*, omiserunt et locum vacuum reliquerunt *B^cCD*
B⁴ in marg. notavit dicitur actibus apostolorum: quia indignos vos iudicastis vite eterne, ecce, convertimur ad gentes sic si populus etc 8 et correspondenter *om. D, addidit in marg. D¹* 16 *A² in marg. super. notavit* leges (? legantur, at cf. lin. 23) non culpande, sed abutentes 23 quod leges *CD* 29 humilitatem (*hmlit.*) *D, sed expuncto u in habilitatem emendavit prima manus*

rendum sit ad iustificacionem laicorum, qui bona pauperum ministrent. videtur enim, quod tenentur, elemosinas suas subtrahere, quando notabiliter percipiunt vel debitum ministerium vel simpliciter carenciam ministerii clericorum. unde si ista tyriaca esset plene in iuris limitibus practizata, credo, quod in magna parte cessarent ecclesiastica litigia. quomodo, queso, debet Petrus, secularis dominus vel laicus ministrare uni barbaro transmarino divicias vel bona pauperum, quem scit nec per se nec per alium servicium exinde debitum exsuplere? ipse namque non predicat neque in persona propria nec in aliquo spiritualiter ministrat ovibus, quibus preest. quomodo igitur remanet eis pastor, cum oves nec vocem eius audiunt nec sequuntur? ymmo posito, quod audirent, foret ligwa eis barbarica, secundum apostolum prima Cor. quarto decimo, ovibus suis inutilis. quomodo igitur iuste assignantur tali huiusmodi bonorum pauperum porciones? numquid deus potest dispensare cum indigno, ut cum indignitate stante portet vere nomen ministri ecclesie?

sed hic invenitur triplex infamis responsio.

fol. 87b

prima, quod talis facit pastoris aut prebendarii || officium per suum vicarium vel alium legitime substitutum, ipso occupato circa superiora ecclesie negocia, tam toti ecclesie quam istis parochianis magis utilia.

To appoint a vicar doesn't absolve the priest of his own clerical duties

quoad primam partem huius fuci, cum raro contingit sufficiencia mercenarii sic conducti, parochianis relinquo habilitatem talis vicarii, cum ad eos pertinet, in salutem anime decimas ac oblationes ydoneo ministrare. videant ergo illi, si sancte vivat, si debite predicat et si rite

13 nec vocem AC; D *voculam correxit et lin. superscr.*
 vocem nec *legi maluit* vocem B^c 14 non audiunt B^c;
 A, sed non *linea delevit* 15 forent A, sed *expuncto n*
in foret mutavit 22 A² in *marg. infer. fol. 87^a*: Contra
 prelatos indispositos 23 vel A, *correxit D* aut B^cC
 28 humilitatem D

5 tyriaca: cf. *supra I pag. 291* 7 de usu nom. Petri
 cf. *supra I pag. 1281* 16 v. 6 sqq. 26 fucus *idem*
 ac *fictio, simulatio*

and should
the vicar prove
an efficient
pastor, the
priest may even
be done away
with

sacramentalia administrat. sed supposito, quod sic, quomodo licet, rapere bona pauperum, quorum pars quarta debet secundum leges distribui proximis egentibus, et barbaro inutili transmarino tribuere? si enim datus vicarius sufficit, plene suplere rectoris officium, quomodo 5 non superfluit superadditus rector fictus? natura enim agens breviori modo, quo poterit, odit superflua, multo magis in matre ecclesia sponsus eius.

- et quantum ad superiora negocia sompniata, constat ex fide scripture, quod sufficit quoad spirituale mini- 10 sterium sponsus ecclesie cum suis vicariis in fide et virtute instruentibus. cum igitur datus barbarus nec instruit suas oves in fide ecclesie nec virtute, quomodo licet, officiarium talem sponse Cristi onerosum fingere? nonne prospere crescendo crevit sancta mater ecclesia, 15 quando caruit tali manerie ministrandi? sed esto, quod talis barbarus consilio, regimine, oracione vel alio opere meritorio prosit ovibus assignatis, quid hoc pertinet ad specificandum ipsum earum pastorem? sic enim prodest ipso amplius ex vi comunionis sanctorum devocior cristi- 20 anus, heremita vel laicus activus, quantuncunque localiter sit remotus. cum igitur non exinde sit pastor eorum proprius, videtur, quod aliam rationem specialem oportet rimari in dato barbaro, secundum quam fingitur nomine istius officii. non enim sufficit ratio patris mendacii, 25 quod ideo est pastor vel rector istarum ovium, quia congregat illarum elemosinas, que forent pastoralis ministerii instrumentum et fraudulenter subtrahit pastoris officium. si igitur quis laborat in negociis comunibus sancte matris ecclesie, vivat de comuni stipendio, et non 30 menciatur, se esse rectorem privatum solummodo propter lucrum.

ista autem ratio movet contra religiosos, contra

1 ministrat <i>A</i> , sed inter lin. add. ad	13 in (ex-
punctum) virtute <i>A</i>	16 manerie in fine correxit <i>B^c</i> ,
addidit in marg. ie <i>B¹</i>	18 hoc pertinet <i>B^c</i> igitur
pertinet <i>D</i>	igitur deleverunt et inter lin. addiderunt
hoc <i>AC</i>	20 devocione <i>B^c</i> 31 solomodo <i>D</i>

24 rimari *idem ac scrutari*

clericos dominorum et quoslibet non residentes, qui cum hoc congregando elemosinas parochie fingunt, quod ex vi appropriationis vel dispensacionis date ecclesie sunt rectores.

- 5 verumtamen licet rectori, ad tempus colligere semen fidei in scolis theologicis extra parochiam ad finem, ut ipsum seminet in tempore opportuno. quod si non fraudat ab edificacione, bene residet. cum enim pastus spiritualis non debet esse tam continuus, sed
 10 maioris efficacie ac permanencie quam pastus corporeus, sufficit, quod horis congruis in anno pascat subditos, || sic tamen, quod prosit eis continue in sancta sacerdotali conversacione et in substituti ydonei preparacione et oportuna pro horis congruis absencie rectificacione,
 15 ad quam requiritur rationis iudicium. et sic videtur michi, quod doctor vel alius gradus cleri potest de certo populo elemosinas gratis accipere, non ut rector illius populi, sed ut eius elemosinarius laborans preter pastorale regimen ad comunem utilitatem ecclesie. sed caveat
 20 sibi de pecunia superflua, de vita voluptuosa et de subtractione elemosinaria, que foret ad privatum regimen populi sui necessaria. sic enim vixit apostolus de elemosinis Philippensium, predicando avaris Corintheis, sed observavit has tres condiciones, sicut patet Phil. quarto
 25 capitulo.

A rector may be absent from his cure for a certain time, with the object of studying Holy Scripture in the schools

tercio arguitur per hoc, quod excommunicacio secundum iura ecclesie fulminanda est in detinentes decimas, oblaciones vel alias elemosinas a presidentibus in facie ecclesie, sive iuste presideant sive iniuste. igitur

To say that the church laws excommunicate those who decline to pay the tithes,

5 *A*¹ in marg. super. fol. 87^b cum sig. marg.: nota. quod licet, rectorem aliquando non residere
 marg.: Nota b(ene), quae vix legi possunt 6 *A*¹ in
 marg. super. fol. 87^c: bonus doctor potest capere elemosinam 12 *A*² in
 ab aliqua comunitate. ut prosit doctrina illis 13 et
 omiserunt B^cD 21 *B*² in marg. ria scripsit, quo ultimam
 partem vocis elemosinaria, in oratione vix legibilem, resti-
 tuere voluit 26 *A*² in marg.: contra dicta nota 27 ful-
 minanda in exitu corr. A 29 sive iniuste A vel in-
 iuste B^cCD

vel oportet falsificare iura ecclesie et sic scripturam sacram,
eorum principium, vel aliter omnino iniustum est, a
nominetenus rectore eciam discolo bona ecclesie detinere.
aliter enim posset quilibet laicus fingere defectum in
suo preposito et eo tenore debita sua subtrahere. 5

*has no founda-
tion, since ex-
communication
is not applied
in pecuniary
controversies,*

hic dicitur, ut alibi diffuse exposui, quod excommuni-
cacio non fuit inventa pro exigendo clero pecunias, sed
pro salute delinquentium terrifica et pro toxica pecca-
torum ab ecclesia extrudenda. et sic numquam debet
fieri nisi ex dilectione, licet modo vertatur pure in 10
causa exactionis temporalium ad vindictam.

*and every such
law supposes
the priest to
be a virtuous
man*

primo igitur videtur michi, quod nulla iura subveniunt
presidenti apud deum inhabili, ut liceat sibi, vindicare bona
pauperum de subiectis. patet ex hoc, quod iura divina
ad hoc non sibi subveniunt eo, quod ut sic est seductor 15
populi et proditor dei. sed non est possibile, quemquam
iuvare per legem, quem iura divina non adiuvant, quia
nulla iura tali subveniunt ad exactionem talis pecunie
de iure divino. patet sic: omnis talis presidens mani-
feste offendit in ius divinum, sed iuxta maximam per se 20
notam frustra invocaret legis auxilium, qui offendit in
legem, ut scribitur quinto Decretalium 'De Usuris'.
igitur frustra quicumque talis invocaret iuris divini, cum
sit adversarius suus, auxilium, ymmo cum iuxta regulam
iuris nemo debet consequi fructum ex eo, quod nititur 25
impugnare, ut patet tercio Decretalium 'De Censibus' 'Cum
Olim'. de regulis iuris manifestum videtur, quod ius

11 vindictam exitum vocis radendo corr. A 17 quia
nulla A in rasura igitur nulla B^cCD 18 pecunie de
iure divino A in loco raso scripsit 21 invocaret vox
correcta, quae, tinctura quadam vel macula offuscata, legi
vix potest A 22 scribitur vox offuscata A 23 cunque talis
in corr. A 25 sequi A, sed addito in marg. con emendavit
aliquis in consequi 26 comprobare (lin. del.) impugnare A

3 discolo cf. supra I 344 6 librorum prius scripto-
rum quos locos potissimum JW hic in animo habuerit,
parum liquet, at cf. De Ecclesia cap. VII pag. 153: est autem
excommunicacio iniusta tripliciter . . . secundo quando pre-
latus potius pro temporalibus quam pro amore et correccione
subditi eum excommunicat sqq. 22 cf. C. J. C. II (Decr.
Greg. IX) lib. V c. 14 Tit. XIX pag. 815 26 cf. ibid.
lib. III c. 19 Tit. XXXIX pag. 628

fol. 87d

divinum non adiudicat tali adversario fructum talem.
 tunc enim sentenciarer lex dei contradictoria tamquam
 impossibilis sibi ipsi opposita. nam iuxta declarata alibi
 ius divinum tollit tali ius ad animam et ad omnia bona
 5 mundi. si igitur adiudicat tali iusticiam ad bona tam
 accidentalia iusto propria, tunc est lex sibi ipsi con-
 traria. cum igitur nulla || lex contraria legi divine sit
 valida, patet, quod nulla lex humana adiudicat tali le-
 gitime ulla bona. et hinc sane dicitur, quod vigilantibus
 10 in scola virtutum et non dormientibus in peccati voragine
 iura suveniunt, quia Rom. octavo timentibus deum
 omnia cooperantur in bonum.

*Church laws
contradicting
Holy Scripture
are not valid*

secundo videtur michi, quod prelati excommunicantes
 laicum pro detencione bonorum ecclesie a clerico, quem
 15 debent scire esse inhabilem, ut sic excommunicant se
 ipsos vel clericum, et laico detinenti non officiant, si non
 offenderit aliunde. prima pars patet, quia tunc iniuste
 excommunicant contra leges ecclesie et iuxta conclusionem
 Decreti vicesima quarta quest. tertia 'Si Habes', illicita
 20 excommunicacio notatum non ledit, sed excommunicantem.
 debent autem prelati cognoscere, quod omnia bona cleri
 sunt bona pauperum, que clericus, dum fuerit in mortali
 vel contra regulam predictam consumens, est proditor
 dei et pauperum defraudator. quomodo igitur non ex-
 25 communicaret prelatus ipsum, qui tam crudeliter defenderet
 partem hostis ecclesie contra pauperes, membra Cristi?
 nonne vicesima tertia quest. octava 'Convenior' scribitur ex
 autoritate beati Ambrosii secularis episcopi: 'omnia',
 inquit, 'mea sunt pauperum'? et duodecima quest.
 30 secunda ab eodem dicitur: 'aurum ecclesia habet, non

*To excommuni-
cate a layman,
who refuses
the tithes,
draws the
curse upon the
excommuni-
cating priest
himself*

7 *A*² in marg. infer. fol. 87^c notavit contra excommunica-
 tionem, que datur contra iuste abstrahentem temporalia a clero
 9 *A*¹ in marg.: Nota 19 4 24 expuncto priore 4 *A* 21 cleri
B^c, postmodum *B*¹ addidit cū supra lin., ut clerici legatur

3 quem polissimum locum prius scriptum JW hic re-
 spiciat, incertus sum, sed cf. De Civili Dominio lib. I cap. II
 pag. 8 sqq. 11 v. 28 19 cf. C. J. C. I (Decr. II pars)
 c. 1 C. XXIV q. 3 pag. 988 27 cf. ibid. c. 21 C. XXIII
 q. 8 pag. 959 29 cf. ibid. c. 70 C. XII q. 2 pag. 710

ut servet, sed ut eroget et subveniat in necessitatibus'. unde docet posterius: 'vasa ecclesie in casu rumpenda pro pauperibus relevandis'. unde ibidem sequitur sub autoritate Ieronymi: 'gloria episcopi est, pauperum opibus providere, ignominia sacerdotis est, propriis studere diviciis'. unde ex autoritate Augustini dicitur sexta decima quest. prima, quod 'decime tributa sunt egencium animarum', et infra eadem conclusione sub autoritate Ieronymi sic habetur: 'quoniam, quidquid habent clerici, pauperum est', cum quotlibet legum concordanciis idem testantibus, licet abusio affectionis proprietarie necessitet, hanc fidem ewangelicam tamquam deliramentum fatuum deridere.

*The threefold
claim the poor
have upon the
church goods*

alias autem ostendi, pauperes ewangelicos habere triplicem titulum ad bona ecclesie, primo in necessitate, sicut et habent tunc titulum ecclesie ad omnia bona secularium dominorum, secundo ex caritate, qua 'iusti sunt omnia', ut patet per Augustinum sermone primo, et tercio ex elemosine primarie condicione.

data est enim elemosina ecclesie distribuenda pauperibus. unde duodecima quest. secunda precipitur,

1 ut (alterum) C om. B^cD; A, sed int. lin. addidit A¹
 A¹ in marg.: nota 4 A² in marg. super. cum sig.
 marg. glossavit quomodo omnia cleri sunt pauperum 5 di-
 viciis iteravit A, sed prius expunxit 14 A² in marg.
 infer. cum sig. marg. glossavit pauperes ewangelici habent
 triplicem titulum ad bona ecclesie 16 ecclesie om. B^cCD
 18 primo A 8° B^c numerum omiserunt et locum
 vacuum reliquerunt CD et 3° A iteravit 19 primarie
 in corr. A primeve B^cD, C in fine correxit

2 cf. ibid. pag. 710 § 1: nemo potest dicere, cur pauper vivit sqq. 3 cf. ibid. c. 71 pag. 710 7 cf. ibid. c. 66 C. XVI q. 1 pag. 784 8 cf. ibid. c. 68 pag. 784 14 hanc JWi propositionem in libris eius hucusque editis nusquam inveni; rem leviter tangit De Civ. Dominio lib. I cap. XVI pag. 110 sqq.; ibid. cap. VII pag. 48 sqq.; 51 sqq.; cf. etiam De Nova Praevar. Mandat. (in Polem. Works) cap. VI pag. 138; Trial. cap. XVII pag. 305; 354 sqq. 18 cf. Augustini Opp. tom. II 696; IX 799; cf. etiam De Civ. Dom. I cap. VII pag. 47 sqq.

quod 'quatuor tam de redditu quam de oblatione fidelium, prout cuiuslibet ecclesie facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit fieri porciones, quarum una sit pontificis, altera clericorum, 5 tertia pauperum, sed quarta est fabricis adaptanda'. si igitur magi Pharaonis in tercio signo deficiunt, nomen episcopi amittunt iuxta Decretum octogesima sexta dist. fol.88a 'Fratrem || Nostrum', ubi precipitur cuidam Mariano episcopo ex parte Gregorii, quod 'non credat, solam lectionem et oracionem sibi sufficere, sed habeat largam 10 manum ad necessitatibus pauperum occurrendum, aliorum inopiam suam credat, quia', inquit, 'si non habeat, vacuum episcopi nomen tenet'. magnum itaque peccatum est, procuratorem pauperum bona eorum in se et suis 15 prodigaliter et voluptuose consumere, sed magis est, quando domini seculares petunt in relevamen pauperum regni subsidium avare vel prodigaliter allegare de bonis abusus, quod sunt elemosine pauperibus erogande. simulata quidem ypocritarum equitas est duplex iniquitas. 20 sed maximum ingratitudinis peccatum videtur, quod in pauperum iniuriam secundum pretensas leges iusticie pars apostatarum pertinaciter defendatur.

ex istis tercio colligitur, quod, licet iudex ecclesiasticus pro tali notorio adiudicaverit vel episcopus pro 25 restitutione facienda sibi de bonis pauperum excommunicaverit, licet laicis, ista scientibus pie ac meritorie ab eo bona pauperum detinere. debent enim habere concientiam in distribuendo elemosinas suas tali apostate, et secundum apostolum Rom. quarto decimo omne, 30 quod est contra conscientiam, est peccatum,

*Even against
the sentence of
the judge or
bishop the
layman may
protest*

8 *A² in marg. super. cum sig. marg.:* episcopus debet esse largus pauperibus 27 habere *in cod. B lineam concludit;* *in margine adscripsit aliquis (? B¹) bonam* 29 apostolum *om. B^c, sed in margine adscripsit aliquis et iuxta adscriptum B¹ iteravit apostolum*

7 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 6 Dist. LXXXVI
pag. 299 29 v. 23; v. 1 sqq.

igitur debent postpositis omnibus minis possibilibus fugere sic errare. quamvis enim excommunicacio ubilibet sit timenda, tamen excommunicacio facta principaliter pro temporalibus est ab excommunicante maxime pertimenda, ut patet vicesima tertia quest. quarta 'Inter Querelas',⁵ et est iuxta Decretalem libro secundo De Restitucionibus Spoliatorum meritorie tolleranda. si enim laici debeant cavere, ne dent bona histrionibus, venatoribus et meretricibus, ut patet octogesima sexta dist. 'Donare' et infra, multo magis omnes homines cavere debent, ne dent bona¹⁰

He who distributes church property in the right manner has to consider the purpose of its first endowment

Cristi et suorum membrorum peccatoribus plus abiectis. oportet enim iuxta argumentum Decreti et testimonium Augustini attendere, qua intencione dispensator distribuit bona dei, ut, si propter generositatem, propter sanctitatis apparenciam, propter diffamacionem mundialium¹⁵ evitandam vel causam consimilem, que postponit amorem Cristi et suorum membrorum amori transitorio temporalium tunc peccatur, multo magis igitur debet distribuens decimas vel oblationes attendere, ne det tales peculiares elemosinas plus discolis propter favorem aut²⁰ metum mundanum, amore ac timore Cristi postposito.

unde videtur negligencia populi increpanda, qua dicitur, satis michi est, quod solvam oblationes vel decimas cuicumque, qui in facie ecclesie constituitur pauperum procurator. nam per idem non curaret, accipere²⁵

3 tamen excommunicacio facta principaliter pro temporalibus est ab excomicanete maxime pertimenda *om. D* 6 et *om. D* est *correxerit D* tamen iuxta Decretalium *D*; *licentia scribae grassatur* 7 *D*² (? *D*¹) in *marg.*: Nota 8 *A*² in *marg. infer. fol. 83^a* glossavit quomodo bona sunt dispensanda 19 debet (*dj*) *B^cD*, qui vitioso titulo usi sunt (*cf. infra pag. 45 4 et 8*) 22 michi negligencia *B^c*

5 *cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 27 C. XXIII q. 4 pag. 912*
 6 *cf. ibid. II (Decretal. Greg. IX) lib. II c. 1; 2; 3 Tit. XII pag. 275 sqq.* 9 *cf. ibid. I (Decr. I pars) c. 7 Dist. LXXXVI pag. 299* *cf. ibid. c. 8—13 pag. 299—300*
 12 *cf. ibid. c. 8 pag. 299: dicant mihi, quare dant sqq.; c. 10: qui enim vident sqq.* 20 discolis: *cf. supra I 3444*

de tali preposito sacramenta vel sacramentalia aut audire
 quolibet eius servicia, quod est contra decreta ecclesie
 superius allegata. ab ipso enim debet parochianus re-
 cipere spiritualia ministeria, cui debet ministrare ea inten-
 sione temporalia instrumenta. quomodo, rogo, non
 fol.88^b curarem, ministrare medico prudenti || vel toxicativo ex
 malicia et impericia temporale stipendium, dum maxime
 curarem, ab eo recipere medicinam? multo magis debet
 hoc notari in materia concernente honorem dei, salutem
 10 anime et prosperitatem sancte matris ecclesie. non
 enim excusatur parochianus tali preposito innuitive con-
 sciens, quin participat peccatis prepositi, quem sic
 fovet. item omnis cristianus debet defendere honorem
 et iusticiam sancte matris ecclesie. patet tum ex amore
 15 Cristo debito, qui cum ecclesia unam personam con-
 stituit, tum eciam ex precepto Cristi in primo mandato
 secunde tabule de honore specialiter spiritualibus pa-
 rentibus tribuendo. quomodo igitur non honorat tam-
 quam ydolatra novercam filiorum ecclesie et membrum
 20 diaboli, dum tamquam membrum Cristi honorat re et
 nomine prepositum sibi notorie criminosum? debet enim
 cognoscere, si prepositus suus sit vere penitens, quod
 debet amovere occasionem peccandi, quam tamen videt
 continue retinere.
 25 iterum cum idem sit, diligere vel defendere sanctam
 matrem ecclesiam et sic diligere suas leges, videtur,
 quod omittere, servare ac defendere in hac parte leges
 ecclesie, sit ecclesiam sanctam negligere. nam ex testi-
 monio Gregorii posito undecima quest. prima 'Pervenit'

*Only then he
 serves the
 welfare of the
 church*

2 servicia *corr. A* 3 recipere (*expunctum*) parochi-
 anus *D* 6 *A*² in *marg. super. notavit* peccant, qui
 decimant malo preposito 11 innuitive *D*, iteravit in
*marginē D*⁴ (?) iniuriative (?) *B*^c 16 precepto
in fine corr. A 17 spiritualibus in *fine correxit D*
 21 *D*² in *marg. glossavit* vere penitens debet amovere occa-
 sionem peccandi 29 ante et post quest. *rasura invenitur*
in cod. B

3 cf. pag. 43 sqq.
 c. 39 C. XI q. 1 pag. 637

29 cf. C. J. C. I (Decr. II pars)

ordo ecclesiasticus confunditur, nisi unicuique iura sua servantur, sed secundum iura ecclesie talis clericus debet carere parte bonorum ecclesie. igitur offendens in hanc legem ut sic iuvat, confundere matrem suam.

The church laws look for a high moral standard in the legatee

captis enim omnibus causis promoventibus ad exhibendum bona pauperum tali preposito et omnibus causis hoc prohibentibus invenietur ratio secunda multum potencior. quomodo igitur amor fame secularis vel timor excommunicationis aut alterius reputati incomodi temporalis retraheret diligentem pre omnibus celeste coniugium, quin zelat pro ampliori edificatione ecclesie? nam iuxta dicta iura divina et per consequens omnia iura vetant bona ecclesie talibus ministrari. non igitur habent pro se legem vel rationem, qui sic adherent parti diaboli. et patet, quod leges ecclesie non sentenciant pro tali preposito. nec obest, exequi istam iusticiam, licet occasione male accepta iusti prepositi iniuriam paciantur. non enim sunt facienda mala, ut bona eveniant.

quarto arguitur per Decretum sexta decima quest. tercia, ubi sic dicitur: 'placuit huic sancte et magne synodo, ut res vel privilegia, que dei ecclesiis ex longa consuetudine pertinent, et sive a pie recordacionis imperatoribus, sive ab aliis dei cultoribus in scriptis donata et ab eis per annos triginta sunt possessa, nequaquam a potestate presulum eorum quecunque secularis persona per potestatem subtrahat aut per argumenta quelibet auferat, si sint omnia in potestate ac iussu presulis ecclesie, quecunque intra triginta annorum spacia ab ecclesiis fuisse possessa noscuntur. quisquis igitur secularium contra presentem diffinicionem egerit, tam-

3 carere <i>correx</i> it A	bonorum <i>in fine</i> <i>correx</i> it A
17 iusti <i>correx</i> it A	iniuriam <i>correx</i> it A
enim sunt facienda mala, ut bona eveniant <i>om. A</i>	18 non
<i>marg.</i> : contra dicta nota	16 A ² <i>in</i>
Decretum <i>testetur</i>	20 3 ^a <i>scripsi, quippe quod</i>
	4 ^a <i>cuncti codd., vitiosa lectio</i>

18 *cf. Rom. 38* 19 *cf. C. J. C. I (Decr. II pars)*
c. 8 C. XVI q. 8 pag. 791—792

quam sacrilegus iudicetur, et donec se correxerit et ecclesie propria privilegia seu res restituerit, anathema sit'.

fol. 88c

|| quantum ad istud et omnia ei similia sepe dictum
 5 est, quod intelligenda sunt de bonis, que clerus iuste
 occupat vel delicto supposito episcopus parate emendat.
 nam prescitis filiis anticristi nec erant bona illa donata
 nec iuste pertinencia, et per consequens non sunt restituenda ecclesie malignantium bona ecclesie Cristi, sed
 10 e contra. nam ex quo fundatores non contulerunt talibus,
 sed vere Cristi ecclesie, quecunque fuerit, ut recitatum
 est Archidiaconum allegare cap. duodecimo, — non enim
 potest deus ordinare, quod datus populus possideat bona
 ecclesie, quomodocunque peccaverit, aut quod quicunque
 15 occupans bona secularium per triginta vel quotlibet annos
 sine titulo bone fidei ex post in perpetuum sit possessor, —
 ideo, ut dixi alias, prescriptio quecunque legitima pre-
 supponit, prescribentem continue iuste occupare, quod
 finaliter vendicat, quia aliter non foret prescriptio nisi
 20 iniquitatis antique obstinata induracio. et vere dicitur,
 quod prescriptio non est contra ecclesiam, cum univer-
 sitati fidelium predestinatorum cedunt ad bonum omnia
 cambia temporalium. nec licet, ex diuturnitate occu-
 pacionis simpliciter auferre quidquam a talibus, sive sint
 25 clerici sive laici. leges autem humane statuunt prescrip-

*Those who
 first endowed
 the church
 aimed at pro-
 moting the
 spiritual wel-
 fare of clergy
 and laymen,*

4 A² in marg. super. fol. 88c: Solucio subtilis contra de-
 cretum forte 7 donata in loco raso A, in margine ite-
 ravit eadem manus 11 quecunque corr. B^c, in margine
 add. B¹ que quicunque D 12 12° B² in loco prius
 vacuo addidit lacuna ACD 13 vel deus B^cCD
 vel (duabus lineis obductis sublatum) deus A d (ex-
 punctum) ordinare A 14 aut quicunque B^cD; AC, sed
 A¹ et C² inter lin. addiderunt, ut aut quod quicunque eos
 legi maluisse appareat 17 D² in marg.: prescriptio
 22 bonum (?) A, prima vocis pars in corr.

4 sepe: cf. De Civ. Dom. I, ubi JW de 'iusta habitatione
 bonorum' per cap. 1—9 subtiliter disputat; saepe in aliis
 libris ad hanc materiam redit 12 cf. supra pag. 39 sqq.
 17 hanc praescriptionis definitionem in JWi libris hucusque
 publici iuris factis nusquam inveni; in rem mihi cadere
 videntur, quae arguit Dial. (ed. Pollard), Epilog. pag. 86—87

cionem secundum tempus maius aut minus, post quod tempus persona occupans iuste secundum reputacionem populi non debet ab adversariis impugnari. personam vero ecclesie, quia supponitur in ea maior iusticia et conscientia, eximit ab omni repeticione, nisi forte fuerit una ecclesia contra aliam.

but their intentions have been thwarted by disobedience to Holy Scripture

in omnibus autem istis adinventionibus humanis miscetur sepe iniquitas, quia lex humana, nisi reguletur per legem Cristi, est falsa atque erronea. nam contra rationem est docto errore cuiuscunque partis ecclesie, quin post quantumlibet tempus rimatis legibus destruat, quia aliter foret lex statuens hoc peccatum omittendum impune deo contraria. sive igitur fuerit error in imperatore vel quocunque alio patrono sive in clero de quacunque dotacione ecclesie, ille error est eo diligentius scrutandus et post operosius destruendus, quo est periculosior et turbacior in clero, qui debet esse principium policie.

God and man deal out their gifts only under certain conditions

unde pro declaracione istius materie supponende sunt due radices, quas sepe exposui. prima, quod nec deus nec homo concedit quidquam nature peccabili nisi sub condicione expressa vel tacita. oportet enim, sub forma concedere alicui generi hominum, quia aliter posset

1 secundum tempus aut minus *C*, sed *C*² maius *supra* tempus aut *inter lineas addidit* 15 exivit *A* eximunt *C* 11 quantumlibet *primam partem vocis corr. B^c et B¹ in marg. add. quantum* rimatis *corr. AD* 13 imperatore *corr. A* 16 et post operosius destruendus *om. C, addidit in marg. C²*

11 rimatis: cf. *supra* pag. 38²⁴ 19 de 'dominio iniustorum' *JW* subtiliter disputat in libro suo *De Dom. Civ.*; cf. lib. I cap. I pag. 2 sqq., ubi multa invenies de 'prima radice' textus nostri, sed verba ipsa per totum a me petita nusquam exstare mihi videntur, cf. *ibid.* pag. 24; nec conferre lectorem taedeat, quae Richardus Fitzralph habet de *JWi* propositione in libro suo *De Pauperie Salvatoris* (publici iur. facto una cum *JWi De Dom. Civ. opera et studio R. Lane Poole*) lib. IV cap. IV pag. 441: civile dominium datum est a deo hominibus pro prestando debito deo obsequio sqq.

quilibet, cuiuscunque condicionis fuerit, vindicare donata ecclesie et clericus quantumlibet criminosus non tenetur ad restitutionem bonorum ecclesie, quod est contra Archidiaconum super quadragesima quarta dist. primo cap. oportet igitur concedere, clericos, qui iniuste occupant bona ecclesie, offendere in formam et ordinem donatoris.

notato igitur toto devio, quo potest iniuste occupare bona ecclesie, et tota regula, qua iuste occupat, patet, quod in donacione primum est prohibitum et secundum 10 condicionaliter implicatum. unde idem foret dicere, quod bona ecclesie erant data clericis absolute sine fol. 88d condicione, et dicere, quod illi non possunt abuti || illis bonis, quod blasfeme destrueret omnes leges. unde primo Reg. secundo ostendit deus, quod ipse non potest 15 aliter donare homini aliquid, quo potest abuti. loquens, inquit, locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. nunc autem dicit dominus: absit hoc a me. sed quicumque honorificaverit me, 20 glorificabo eum, qui autem contempnunt me, erunt ignobiles. et idem patet secundo Reg. duodecimo et sepe alibi. patet igitur, quod oportet, examinare occupantem bona ecclesie, si sit clericus vel ad occupacionem huiusmodi secundum iura ecclesie gra- 25 duatus.

alia autem radix est, quod quicumque nominetenus

*Church goods
have been
given on
certain con-
ditions*

1 quilibet *omisit B^c* cuilibet *D* 2 quamlibet
emendavit ex quantumlibet et quam addidit in marg. B¹
tenetur *B^cC* 9 donacione *emendatum ex dotacione A*
10 est condicionaliter *D* condicionaliter *correxerit B^c*
13 bonis quod, *om. B^c, sed B^a, omisso bonis, supplevit in*
marg. quod, ut abuti illis quod blasfeme legi voluisse videat-
tur 19 honoraverit *CD* 21 duodecimo *scripsi ex*
auctoritate Scripturae Sacrae *II° codd.* 26 *A² in*
marg. super. cum sign. marg. notavit non est episcopus nec
sacerdos, si nomini non conformatur ratio in effectu

3 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 1 Dist. XLIV pag.
156—157 14 I. Sam. 230 21 II. Sam. 12 10—11
22 Mal. 27 sqq.

sacerdos vel episcopus, qui non compensat illi nomini ipsius nominis rationem, non est vere episcopus vel sacerdos.

quamvis autem ad istud sint quotlibet legum testimonia, sufficit tamen tria adducere de presenti.

primum est vicesima tertia quest. octava 'Quicumque', ubi dicitur, quod clerici 'in armis militaribus incedentes quia professionis sue vocabulum religiosi moribus et habitu non adequant, tamquam sanctorum canonum contemptores et ecclesiastice autoritatis prophanatores proprii gradus amissione multentur, quia non possunt simul deo servire et seculo militare'.

secunda lex est vicesima quarta quest. prima: 'dicimus, omnes hereticos et scismaticos nichil habere potestatis aut iuris'. nec episcopus computari potest, qui ewangelica et apostolica tradicionem contempta nemini succedens a se ipso ortus est. habere autem aut tenere ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in ecclesia non est.

Lay people have, in certain cases, the right to criticise their clerical superiors

tercia autem lex multiplex est secunda quest. septima, ubi secundum Archidiaconum, postquam probavit, quod subditi possunt suos prelatos modeste corripere et hoc per quatuor exempla et decem auctoritates sanctorum inculcat, quomodo multi sunt nominatenus episcopi, qui vere aut simpliciter non sunt tales, 'non omnes episcopi sunt episcopi', inquit Ieronymus, et secundum Augustinum 'non omnis, qui dicit: pax vobiscum, quasi columba est audiendus'. ex quibus colligit Gracianus respondendo

7 D⁵ in marg. notavit contra clericos arma fe(rentes), quae post fe erant scripta, abscissa sunt

A² in marg. infer. cum sig. marg. glossavit Subditi possunt suos prelatos modeste corripere

22 possent CD
24 D⁵ in marg.: Nota

6 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 6 C. XXIII q. 8 pag. 954

13 cf. ibid. c. 31 C. XXIV q. 1 pag. 977

(Decr. II pars) c. 17—22 C. II q. 7 pag. 487—488; c. 1—13 pag. 483—485; c. 31 pag. 492

23 quatuor exempla: cf. ibid. c. 31 (Balaam et David); c. 33 (Paulus); c. 34 (Augustinus)

26 cf. ibid. c. 29 C. II q. 7 pag. 492

cf. ibid. c. 30 pag. 492

28 cf. ibid. c. 10 pag. 485; c. 21 pag. 487

obiectibus, quibus videtur, quod nullus inferior debet episcopum accusare, 'hiis', inquit, 'respondetur: non omnes prelati pro prelati habentur. nomen enim non facit episcopum, sed vita'. et per hoc tenet, quod superior quoad deum potest inferiorem corripere, licet ex ignorancia fuerit in facie ecclesie visus superior. et ista sententia sepe usus sum.

ex quibus tercio colligitur, quod laici legitime auferentes bona ecclesie ab indigno non auferunt ab eo
 10 tamquam prelato vel ministro ecclesie, sed, ut vere debent credere, ab ecclesie inimico. si enim non sit vere cristianus, quomodo debet vindicare bona ecclesie tamquam episcopus? et si non est vere clericus, hoc est de sorte Cristi, quo iure vindicaret bona ec-
 15 clesie? oportet enim, quod ostendat procuratorem suum vel titulum, quo secundum legem dei et concessionem patroni iuste vendicet sibi patrimonium. || novit enim
 fol. 89a Cristus, qui sunt eius. et secundum principium fidei, Rom. octavo, qui in carne sunt, deo placere non
 20 possunt, et si quis spiritum dei non habet, hic non est eius. cum igitur manifesta sunt opera carnis et fructus, ut docet apostolus Gal. quinto, quo iure possumus nos vindicare Cristi patrimonium tamquam filii sortis sue, in quibus manifeste deficiunt ista
 25 signa? scimus enim, quod oportet, donatores subici ordinacioni divine et nichil donare vel promittere, nisi

To withhold church property from the clergy is to protect the church against her enemies

4 A¹ in marg.: nota
 marg.: nota de ablacione
 8 A² in marg. infer. cum sig.
 12 'vere' adiecti vel codd.
 15 tamquam episcopus (ambo punctis sublata) oportet A
 procuratorium CD patrimonium corr. A subscripto i
 (priore) 23 nos in corr. A pro (lin. obducta
 sublatum) patrimonium A 26 nichil cum sig. marg. in
 marg. D² vel D in textu

2 cf. ibid. c. 27 (in fine) § 7, ubi ipsa textus verba ex-
 stant 7 non in libris, sed scholis, ut opinor; cf. autem
 quae in libris post tract. De Veritate Sacrae Scripturae scriptis
 de re ipsa profert, ex. gr. in Polem. Works, De Fundatione
 Sect. cap. IX pag. 48; De Perfect. Statuum cap. VI pag. 476
 17 cf. II Tim. 219 19 v. 8—9 22 v. 19

de quanto placuerit domino capitali. et ista consideracio
sedaret effrenēs, pro patrimonio Cristi contendere. nam
ex fide nemo habet ius ad istud, nisi habuerit spiritum
sanctum, moventem eum ad opus episcopi et ad illum
gradum duplicis ministerii acceptandum. sed nemo scit
hoc nisi ex speciali revelacione, igitur nec debet nisi ex
speciali revelacione circa bona dei tamquam sua con-
tenderē. maior patet ex fide, qua scimus, quod deus
neminem acceptat, nisi quem noscit esse filium suum et
per consequens in gracia opus vocacionis sue fideliter
peragentem. sed audeo dicere, quod cupidus, qui non
vult pati iniurias, sed dimisso ewangelizandi officio pro
superfluis sibi appropriandis contendere, de se hoc non
noscit sicut nec deus. ideo nimis fatuum est, circa
talem dignitatem et in questu contendere. si enim deus
prescit nos ad dampnationem ex presumpcionē et occu-
pacione huiusmodi, quomodo non oramus contra animam
nostram dicendo in oracione dominica: fiat voluntas
tua sicut in celo et in terra? rogamus enim ex
nobis dubio, quod deus puniat nos durius ex indigna
occupacione status, ad quem stulte ascendimus.

et patet, quomodo solvenda est lex allegata et omnes
ei consimiles. et duodecima quest. secunda sic scribitur:
'quicunque militum vel cuiusunque ordinis professionis-

2 sedaret *AB^c* causaret *C*, expunxit et in marg.
emendavit cedaret *C²* cedaret *D* non contendere *D*
non non (*utrumque sublatum*) contendere *C* 4 opus
corr. A 9 acceptat in fine *corr. A* nisi (*expunctum*)
nisi *A* 11 no *A* omisso compendio, quod *A²* postea
superscripsit 15 et *A* vel *B^cD* in *C* questu *C*
questum *B^cD*; *A*, quod *A¹* in marg. emendavit in in
questu 17 animam nostram dicendo in oracione dominica *AB^c*
animam nostram in oracione dominica dicendo *C* animam
in oracione dominica dicendo *D*, sed *D¹* add. in marg. nostram
et lineolis superscriptis hunc ordinem: animam nostram
dicendo in oracione dominica esse voluit 23 consiles com-
pendio omisso *A* 24 *A²* in marg. infer. cum sig. marg.:
decreti alterius solucio

22 lex allegata: cf. supra pag. 50 23 cf. C. J. C. I
(Decr. II pars) c. 4 C. XII q. 2 pag. 687—688

ve persona predia ecclesiastica a quocunque rege, vel
 seculari principe, vel ab episcopis invitis, seu abbatibus,
 aut aliquibus ecclesiarum rectoribus susceperit, vel in-
 vaserit, vel absque eorum consensu tenuerit, nisi eadem
 5 predia ecclesiis restituerit, excommunicationi subiaceat'. et
 paulo plus ad idem arguit silogistice Anacletus: 'qui
 abstulerit', inquit, 'patri vel matri dicitque, peccatum
 hoc non esse, homicidii particeps est. pater noster sine
 dubio deus est, qui nos creavit, materque nostra ecclesia
 10 est, que nos in baptismo regeneravit, igitur qui Cristi
 peccunias et ecclesie rapit, aufert et fraudat, homi-
 cida est'.

quotlibet sunt leges huiusmodi, que militant summe
 contra malos prepositos et pro iustis secularibus dominis
 15 pie auferentibus bona ecclesie ab illis lupis rapacibus
 et restituentibus ea pauperibus ecclesie, quibus de iure
 sunt debita. nec refert, sive ministrentur per clericos
 sive per laicos, dummodo fideliter egentibus ministrentur.
 cum enim ex diffinitione Urbani pape, ut recitatur duo-
 20 decima quest. prima, 'res ecclesie non quasi proprie,
 fol. 89b || sed ut communes et domino oblate cum summo timore
 non in alios quam in prefatos usus sunt fideliter dispen-
 sante', patet, si episcopus vel abbas seu clericus ipsis
 inferior appropriat sibi ac suis voluptuose ac fastuose
 25 bona ecclesie et per consequens tamquam alienus a deo
 et ecclesia, est de iure allegato sacrilegus excommunicatus,
 apostolice sedi inobediens et eciam homicida. quare
 igitur non debet fidelis filius ecclesie huiusmodi pseudo-
 discipulos expugnare?

30 numquid credimus, pauperes laicos esse membra
 ecclesie, quibus hec bona patris sui sunt debita? num-

*Poor laymen
 are members
 of the church
 as well as
 bishops and
 abbots*

1 ve B ^c CD	mt (expunctum)	ut A	4 absque C
om. A, sed in marg. addidit A ¹		om. B ^c D	earum A
6 plus AD	post B ^c C	Anacletus	corr. mediam nominis
partem A	24 ac (alterum) A	aut CD	om. B ^c
31 hic D			

6 cf. *ibid.* c. 6 pag. 688
 anno 79 (?) ad annum 92 (?)
 anno 223 ad annum 230 (?)
 pag. 686

Anacletus papa sedit ab
 19 *Urbanus I papa ab*
 20 cf. *ibid.* c. 26 C. XII q. 1
 pag. 686

quid credimus, aliquos laicos hodie magis parce, magis ex-
propriarie et magis eque egentibus subducto fastu seculi
velle expendere illa bona, quam faciunt dati episcopi
vel abbates? videtur, quod sic, cum in presencia Cristi
proditor ceteris apostolis coepiscopis voluit avare habuisse 5
peccunias pretexto iuvaminis egenorum, cum tamen
voluit furtive consumpsisse sibi et suis sine participio
egenorum, ut patet Joh. duodecimo. et utinam nostri
maiores mendici non faciant hodie hanc proditoris ava-
riciam in effectum!

10

quotlibet autem stimulos tales habemus nos ab ava-
ricia yprocritica retrahentes, et tamen sensus noster sic
obtunditur et cecatur, quod maniae putamus onus
honorem, iniuriam equitatem, ymmo ipsa vulnera sani-
tatem. olim enim nemo recepit onus prepositure nisi 15
vocatus a deo vel necessitatus a populo, et tunc cum
sanctitatis proposito et timore, quia non anelavit ad
lucrum vel honorem mundanum, sed pure ad dei ho-
norem ex diligencia meritoria cum adiacentibus, que
sequuntur. modo vero symoniace intramus officium negli- 20
gentes et ad gloriam seculi attendentes. olim eciam
reputatum est ad iustam Cristi victoriam, pati iniurias,
modo vero pretermissa discussione iusticie quoad deum
ille reputatur in ecclesia pugil iustior, qui pro tempo-
ralibus pretexto iuris ecclesie acucius prosequitur proxi- 25
mum eciam digniorem. unde pompam seculi et oppres-
sionem fallacem reputamus actum strenuum ac meritorium,
cum tamen sit vnus anime ecclesie destructivum. nam
per passionem iniurie superavit et edificata est olim ec-
clesia, quando preces, humilitas et paciencia erant arma 30
episcopi, ut patet vicesima tertia quest. octava 'Con-

*The primitive
church the
model of all
the later
churches
through suf-
fering the
wrong, not
through
violence and
avarice*

2 subductu *AB^c* 5 noluit *distincte scripsit A*
9 faciunt *D* 11 stimulos *corr. A* 15 *A² in marg.*
notavit Correccio contra clerum hiis diebus 23 premissa *B^cD*;
AC, sed inter lineas add. in utroque libro prima manus
ter, ut pretermissa nunc legatur

8 v. 4 *sqq.* 13 maniae *deriv. a mania = furor,*
insania, idem ac furibundus, insanus 31 *cf. C. J. C. I*
(Decr. II pars) c. 21 C. XXIII q. 8 pag. 959

venior'; modo vero, si spreta dei milicia legibus et cautelis mundanis attenditur, oportet, mores subverti et bona ecclesie dare cum nomine cuicunque genti facienti dei iusticiam.

5 unde stimuli excitantes ad observandum religionem
Cristi primitus institutam sunt scriptura sacra et facta
sanctorum, lex ecclesie et expositio doctorum, carte ele-
mosine et acute sentencie hortatorum. carte enim regum
Anglie habent, quomodo talia dona concedit in puram
10 et perpetuam elemosinam, ut vel sic cogitemus, quo-
modo sumus mendici pauperum. magnum igitur facinus
fol. 89c || est, sub falso nomine clerici et procuratorum pauperum
patrimonium Cristi voluptuose consumere et se ac ipsos
nec non et patronos et regnum decipere.

15 quinto arguitur per hoc, quod ablacio temporalium
cederet in fraudacionem spiritualis subsidii defunctorum,
in iniuriam bonorum mixtorum cum reprobis. non enim
est ratio, quare Petrus immunis puniretur pro Paulo,
vel quare subtrahentur temporalia ab oratoribus devotis

*To take away
endowments
may be in
accordance
with the
intention of
the founders*

20 succedentibus propter scelera impertinencium mortuorum,
ymmo cum non licet in religione retrocedere, videtur,
quod bona semel devoluta ad manum mortuam non sunt
postmodum ad dispensacionem seculi reducenda, speci-
aliter cum factum istud non sit fundabile ex scriptura.

25 ad primum istorum quatuor dictum est diffuse alibi,
quod hoc moveret precipue seculares dominos ob amorem
et spirituale suffragium progenitorum suorum rectificare
eorum elemosinas, ne cedant undique ad dampnum ec-
clesie. certum quidem est, quod nominatenus clerici ad
30 seculum perversi nocent vel iniuriuntur, spiritibus
fundatorum iniuriuntur, cum debent pro corporali ele-

1 dei A	cristi B ^c CD	3 dari B ^c CD	6 B ¹
in marg. habet	scriptura	12 A ² in marg. super.:	
Pulcra verba pro ista sententia continue infra		15 A ² in	
marg.: contra dicta	18 punitur B ^c	26 seculares	
correxerit D	temporales C	30 spiritibus B ^c	

18 Petrus et Paulus: cf. supra II pag. 89 25 cf. supra
pag. 16; 21 sqq.; De Civ. Dom. II cap. II et III passim

mosina reddere eis spirituale suffragium. sed modo re-
pendunt dispendium, cum oracio omnium talium et
quidquid bonum de genere, quod sic fecerint, vertitur
in peccatum. nocent vero posito, quod fundatores sint
in pena propter pomposam fundacionem elemosine de
bonis Cristi, ut vel sic celebrent in hoc seculo nomen
suum, quod est valde facile evenire. tunc enim continuant
ypocrite peccatum superbe inceptum, et tota malicia suc-
cedens imputabitur quodammodo suo autori ad penam.

ad secundum dictum est, quomodo boni conmixti
cum reprobis comunitur participant eorum peccatis ex
omissione fraterne correptionis, cum vix in tota Anglia
invenies quatuor, quin plus remurmurant contra istam
sanctam ac legalem sentenciam, quam remurmurant contra
peccata sui ac populi. ex quo manifeste convincitur,
quod peccatum amoris inordinati temporalium dignificat
eos ad paciendum ablaciones temporalium et infinitum
maiorem penam, si talis ablacio sit inter penalia compu-
tari. nam rectificacio bonorum ecclesie et dissolutio
perverse concomitive cedunt plus ad lucrum et gaudium
capacis anime, quam cederet quantalibet possessio ad
fructum vel gaudium animis cupidorum. nec est peri-
culum in dissoluzione prudenti furum vel sociorum
eorum, cum exhinc boni alleviabuntur a sarcina ter-
renorum et clerus inclinabitur ad statum pristinum,
quem Cristus instituit clero suo, vivendo expropriarie
in comuni. qui status est iudubitanter perfeccior quam
status dotacionis, quam Constantinus cum suis instituit.
nam impossibile est, deum sacerdoti suo deficere, quin

Constantine's
donation has
spoiled the
priesthood

13 contra istam sanctam ac legalem sentenciam quam re-
murmurant *om. D, deceptus voce remurmurant, quae in linea*
proxima revertitur, sed D¹, quae desunt in textu, in margine
ad lineas adscripsit 14 sanctam *in corr. A* sanctam
ac *om. B^c* 18 sit *ACD* debet *B^c* 20 comitive *CD*
continue *B^c*; *A*, sed *tinue expunxit A¹ et comitive in marg.*
addidit, ut concomitive efficiatur 21 possessio (?) *A*
23 furum *correxist B^c, addidit B¹ in marg.* fructum

2 dispendium *verbale a dispendo, idem ac detrimentum,*
damnum

fol.89d habeat alimenta et quibus tegatur. et de illis secundum regulam apostoli prima || Thym. sexto debet contentari, reputans superhabundans superfluum vel officii presbiterii tardativum. si enim ministrare mensis
 5 in forma paupere et devota fuit relictum ab apostolis et signatum diaconis eis inferioribus, ut patet Act. sexto, quam abiectum foret officium apostolico sacerdoti, gloriari in mendicatis elemosinis pauperum cum victu voluptuoso, ornatu sumptuoso et comitatu fastuoso tamquam irreligiosus dominus secularis! revera talem tyrannidem
 10 non comitatur, sed refugit officium apostolici sacerdotis.

To make the poor benefit from the church property is true religious progress

ad tercium dictum est, quod talis ablacio ab ypo-
 critis tam irreligiose proprietariis et prudenter distributa
 egenis sive plebeis sive militibus non sonaret in retro-
 15 cessionem religionis regnorum, sed potius in proficuum, quia tolleretur radix peccati et laxarentur ora cleri modo mutentis, ut plane nunciaret populo dei scelera eorum, que proditorie modo celat. expergiscat, rogo, rector regnorum in animo et oculis ad rationis radium con-
 20 viventibus, suscitet ad intellectum videndo, quod istorum duorum foret legi et rationi conformius, vel plebeos pauperes, qui sunt dominis, clero et artificibus fulcimentum, predari nunc taxis vel talliis, nunc pedagogiis sive subsidiis, vel capere bona sua ac eorundem pau-
 25 perum, que per papam et cardinales, per episcopos et abbates iacent irreligiose suspensa, ut sinit thesaurus anticristi ad destruendum proditorie se et suos. et non potest verti vel ceco in dubium, quin oportet unum istorum aufugere tamquam legi Cristi et sponse sue

17 mutentis D, mutatum ex mittentis mittentis B^c
 omittentis C 18 A² in marg. super. cum sig. marg. notavit eleccio duorum (i. e. bonorum ablatio ab indignis et eius distributio inter egenos plebeos) datur regibus 19 con-
 viventibus cuncti scripsisse videntur, sed de recta lectione brevaturae incertus sum 20 ad om. B^cCD; A, sed in margine adscripsit A¹

1 cf. II. Tim. 63 2 v. 8 6 v. 2 15 proficuum
 adiect. verbale a proficio; idem ac utile, utilitas 17 mutentis
 a muteo, quod idem est ac mutesco 23 talliis a tallum =
 vectigal, quod a dominis saecularibus in usum publicum magi-
 stratibus pendebatur (talliage, tailage in vetere lege Angliae)
 pedagogiis deriv. subst. a pes, idem ac tributum

contrarium, reliquum autem eligere non solum ad honorem dei, sed ad salutem corporis et anime tam dominorum quam populi. constat quidem, quod populus est tantum finite potencie et thesauri. ideo necesse est, si sit ad tantum continuata subtraccio, ut demum deficiat tam plebs quam populus et nobiles supportati. si igitur de 'duobus bonis propositis non mediocriter peccant, qui minus bonum eligunt', ut patet De Consecracione dist. quinta, quanto magis immense peccant, qui proposito eis bono cum malo malum eligunt et bonum vecorditer, irracionaliter et dampnabiliter aufugiunt! ostensum quidem est superius ex lege ecclesie, quod clerus, dum distrahit a secularibus debitum eis servicium, deficit ut sic a iure expetendi elemosinas dominorum.

*Christ's law
requires the
pastor to share
his income
with the poor
and to live
without private
property*

videat igitur rector regnorum, si clerus sibi intrinsicus regitur a curia conformiter legi Cristi, sic videlicet, quod vivunt vitam pauperem et religiosam, distribuentes totum superhabundans pauperibus. quod si non accidit, subtrahat ab ea curia elemosinam, quam iniuste vendicat sine repensa vicissitudine debita lege dei. hoc enim est precipuum ministerium, quo curia || regnis elemosinaria debet spiritualiter ministrare. fol.90a

secundo videat, quomodo clerus intrinsecus distribuit elemosinam, que superest necessitati eorum pauperibus. et cum totum superhabundans sit pauperum et regnorum, capiat ipsum ad defensionem regnorum, dimissis vite necessariis egenorum, que, si cum paribus istis non sufficiant, sciant, quod prodigalitas secularium est in

6 et plebs et populus ac nobiles C 7 prepositis B^c
positis D; AC, sed pro inter lin. add. A¹C² 9 preposito B^c 10 et omiserunt CD 11 ostensum corr. A
effugiunt B^c 21 regnis elemosinaria quasi notam
memorialem in infimo margine fol. 89^d adscripsit prima
manus A 26 capiat ipsum ad defensionem regnorum omiserunt
AC, sed A¹ in marg. super. cum sig. marg., C² in marg.
addiderunt

8 cf. C. J. C. I (Decr. III pars) c. 24 Dist. De Consecr. pag. 1418: non mediocriter errat, qui magno bono praefert mediocre bonum 12 cf. supra pag. 39 sqq.

causa. debet enim credi ex fide, quod deus non potest improvide necessariorum regnis deficere. debet secundo credi, quod deficientibus necessariis regno vel populo, peccatum populi ut fatua distributio, improvida provisio
5 vel iners gubernatio est in causa.

tercio vero videat, quod imminente necessitate tuendi fulcimento temporalium regnum vel populum, ut de temporalibus vite et moribus indigenarum minus necessariis assumatur. hec enim est regula nature duplicis, quod usibile
10 officio cuiquam oportunius eligatur. aliter enim offenderetur in deum et regulam nature create faciendo contrarium rationi. et constat, quod elemosine, que sunt bona pauperum, dum iniuste occupantur a clericis, sunt ad istud officium magis apte. nam si non fallor, desidia cleri
15 servando pauperiem, reservando, repensando ex vita meritoria elemosinam spiritualem et predicando passionem iniurie, contemptum seculi, dilectionem inimici et similem ewangelicam veritatem, est causa dissensionis regnorum et seminarii tocus sceleris in decrescente populo cristiano. nam pauci Cristi discipuli condicionis
20 opposite tam ample in veritate Cristi, qui non potest deficere, amplificaverunt ecclesiam. contrariorum enim oportet causas esse contrarias. nec carent prelati ecclesiastici aut fovescentes deum participio horum peccaminum,
25 cum ex fece vindicte dei bibent omnes peccatores terre eo, quod impossibile est, ut vindicativa iusticia domini sit exhausta.

ulterius videtur michi, quod temporalia quecumque semel communicata ecclesie debent semper in manu cleri
30 vel laici servari comunia et instar bonorum naturaliter comunium ad relevamen pauperum reservari.

quantum ad quartum videtur michi, quod lex nature, lex scripture et lex adinvencionis humane attestantur

This world's riches, being unfairly distributed, endanger the common weal

Whatever the church has been endowed with is shared by the layman and the cleric,

1 quod deus non potest improvide necessariorum regnis deficere. debet secundo credi *om. A, addidit cum sig. marg. in margine super. A¹* 4 populo quod peccatum in cunctis libris mendose leguntur 6 minente A 24 deum (? domini) C domini B^c earum (*punctis sublatum*) horum A 30 naturaliter *om. B^c, addidit B¹ in marg. naturalium*

25 fece a faex: id quod ex liquoribus subsidit, sedimentum

concorditer isti sentencie. nam regula nature est, quod omnes homines debent caritative habere omnia in comuni. regula nature est, quod omnes homines debent precise secundum illam mensuram uti bonis temporalibus, secundum quam promovent ad eterna. omnis enim homo naturaliter appetit esse beatus nec debet hic medium quodquam appetere, nisi de quanto duxerit ad hunc finem. regula nature est, quod omne totum sit adiutum a qualibet sui parte. sic enim omne totum causatur in esse a suis partibus ad hoc reciproce se iuvantibus et per consequens ad operationem, ad defensionem vel ad aliud naturale officium, quod consequenter ad esse perficit ipsum totum.

and being
brothers they
should, instead
of robbing,
assist one
another

cum igitur genus humanum debet vere esse unum totum, quia vere unus homo, quam personam omnes parciales homines debent naturaliter iuvare iuxta terciam || regulam nature, et cum iuxta primam regulam et secundam iuvamen precipuum foret, dirigere ad beatitudinem, habendo omnia in comuni, sequitur ex lege nature, quod omnes homines debent ad hoc specialiter se iuvare. et cum iuvamen precipuum spectans civiliter coactivis sit superflua, tardativa subtrahere et auferre, videtur, quod ad laicos spectat istud officium. quomodo, rogo, non foret membrum innaturaliter degenerans a lege iuvaminis, quod loco subsidii gratis ministrat membris consociis ad destruccionem sui et tocus venenum mortiferum. cum igitur pars laicalis ecclesie debet parti clericali ministrare corporalia iuvamina et impedimenta contraria removere, videtur, quod ex lege nature incumbit eis istud officium. debent enim iuvare partes plus nobiles discrasiatas febre vel alio morbo pestifero. sed cum rudes sunt ad predicandum, relinquitur, quod

fol. 90b

1 *A*² in marg. addidit Regule nature et litteras b c d ad singulas lineas sequentes, in quibus regula nature revertitur, distribuit 7 quidquam *A* 11 ad (prius) om. *B*^c
16 *A*² in marg. infer. fol. 90^a notavit ablacio temporalium probatur per leges nature, scripture et invencionis

16 terciam regulam: cf. supra lin. 8 17 primam regulam invenies supra lin. 7 31 discrasiatasa a discrasia = intemperies

iuvabunt infirmos altero istorum modorum, ut dixi in principio quarti libri.

lex autem scripture exposita est a Cristo, qui est tam natura creata quam eciā increata, ut vel sic
 5 doctrinam nature vigilancius capiamus. nam Matth. decimo legitur, ipsum mandasse suis apostolis: nolite possidere aurum neque argentum etc. et subdit pro causa: dignus est enim operarius cibo suo. ex quo sequitur a sensu contrario, si non sit operarius
 10 dandi officii, quod non sit dignus cibo pro illo officio. ad quem sensum dicit apostolus secunda Thess. tercio: si quis non vult operari, non manducet. cum igitur titulus a Cristo traditus non sufficit clericis sic discolantibus ad vendicandum vel vite necessaria et per
 15 consequens non bona superflua preter auctoritatem Cristi concessa, videtur, quod oportet, eos aliunde expetere titulum alterius nominis. non enim potest colorari, quod expectant sine porporionali ratione. deus enim nichil potest facere sine certissima ratione, ut recitat Aristoteles
 20 De Secretis Secretorum. nec valet ratio filiorum Heli: da michi, alioquin tollam vi, primo Reg. secundo. nam ideo archa dei capta est ab infidelibus.

nec valet ficcio secularis, quod istud debet accipi ad honorem et gloriam sacerdotis, cum Cristus
 25 prohibet suos discipulos in talibus gloriari. nec valet humana concessio vel iura ecclesie, quia ex repugnancia legis divine non possunt sic patrimonium Cristi concedere proditori a Cristo degeneri. non

Wealth and
 pride don't
 honour the
 priest

3 que A 17 rationis (?) B^cCD 19 D⁵ in marg.:
 Aristoteles 20 in de B^cCD 22 dei om. B^c

1 cf. De Civ. Dom. II cap. I pag. 6 3 lex scripture:
 cf. supra pag. 59₃₂ 6 v. 9 7 v. 10 11 v. 10 14 dis-
 colantibus: cf. supra II pag. 193 17 colorari: rem argumen-
 tis et rationibus probare 19 Arist. Secretum Secretor., quod
 spurium censetur a viris doctis, editio Berol. non continet; con-
 tuli editionem 'Opusculorum Aristotelis', quae exstat in
 Volum. Miscell. Bibl. Reg. Publ. Dresdensis (Lit. Graec. B
 197), sed verba ipsa Aristot. non inveni; de dei rationali
 sapientia vide ibid. pag. 3 et 4 21 1. Sam. 2¹⁶ 22 ibid.
 v. 11 23 ficcio secularis: cf. supra pag. 59₃₃

autem oportuit, Cristum alias leges scripture magis exprimere pro hac parte, quia preter ordinacionem suam est, quod persone sortis sue sint circa bona infima taliter occupate. relinquit tamen locum a maiori ex scriptura veteris testamenti.

unde possumus concludere, quod posito casu hec licite possunt fieri, cum Salomon secularis sic fecit cum summo pontifice constituto a deo, ut patet tercio Reg. secundo; multo magis licet homini, auferre sua, que sunt nude concessa ab homine.

No passage in
the New
Testament
demands
endowments
for the church

inveniat igitur michi adversarius in scriptura nova || dotacionis dominium, ut ego inveniam sibi ablacionem in casu licitam. habitum enim oportet privacionem suam natura precedere, sed Cristus interdixit suis apostolis possessionem vel habitum secularem, cum voluit in veteri testamento thauros precedere, in novo vero voluit altilia sua celum rapere iuxta parabolam suam Matth. vicesimo secundo. bestie quidem cornute carent dentibus in superiori mandibula eo, quod materia, que nutriret dentes illos, transit ad cornua nutrienda. sic cornua prelatorum, que ad potestatem civilis dominii faciunt eos edentulos tamquam vetulas balbucientes quantum ad officium predi- candi eo, quod ingenium, studium et affectus transeunt ad solitudinem secularem. Cristus igitur noluit, suos apostolos esse thauros cornutos in temporalibus turgi- tantes, sed altilia puro grano frumenti nutrita in mensura, qua est desuper transmissa et distributio temporalium a secularibus ministrata.

3 taliter om. C, addidit in marg. C² tali (? taliter) A
14 precedere natura A, sed lineolis superscr. ordinem cet.
codd. restituit 21 ad corr. A edentulas B^c 25 ter-
gitantes linea transversa deletum A 28 Cap. 27 myleho
miniavit in fine ultimae lineae capituli A, tunc sequitur
rasura om. B^c C; D, qui post ministrata lacunam exhibet
et in eadem linea pergit quoad leges etc.

8 I. Reg. 226 sqq. 17 v. 4 sqq. 19 mandibula: ma-
xilla, os faciei utrumque, in quo dentes infixi sunt 21 eden-
tulus dicitur is, qui dentibus caret; communiter dictum de vetulis
22 balbucientes: ambigue pronuntiare, transl. obscure loqui
aut inepte disserere 25 turgitantes: idem ac tumefacientes
28 myleho vox bohémica est, quae latine vertitur in 'carum,
dilectum' (aut 'caris, dilectis').

CAPITULUM VICESIMUM SEPTIMUM.

Quoad leges humanas patet ex sepe dictis, quod sunt quotlibet istam sententiam attestantes.

Even secular laws take up Wyclif's arguments, just put forward

pro quarum sensu suppono primitus, quod debet
5 capi ad modum loquendi scripture et theologorum, ex
quorum testimonio capiuntur. aliter enim sinistre caperent
iura hominum testimonia sanctorum, si extraneando pre-
mitterent eorum sententias.

suppono secundo, quod omnis homo debet magis
10 attendere ad spiritualia concernencia salutem anime
quam ad temporalia, que ad salutem corporis pro tempore
vie respiciunt. patet per illud Matth. sexto decimo:
quid valet homini, si universum mundum lu-
cretur, anime vero sue detrimentum paciatur?

15 quibus suppositis adduco tercio quinque leges hu-
manas in medium, ex quibus verificari potest sententia
supradicta.

primo occurrit illud beati Ysidori, positum vicesima
tercia quest. quinta, ubi dicitur, quod 'principes seculi
20 tenent intra ecclesiam culmina potestatis, ut per eandem
muniant disciplinam ecclesiasticam. aliter enim non essent
necessarii, nisi ut, quod non prevalent sacerdotes efficere
per doctrine sermonem, potestas hoc imperet per disci-
pline terrorem'. 'cognoscant igitur principes seculi, deo
25 se debere esse rationem reddituros propter ecclesiam,

According to Isidore, temporal lords have the highest power in the church as her protectors

2 Cap. 26 cap. 27 B^c in marg., illud prima manus,
hoc B¹ cap. 26 D 7 si CD, (? se) A sed B^c
11 quam ad temporalia iteravit D, sed iterata delevit
ad (posterius) om. B^cD; A, sed A¹ in marg. addidit
18 A³ in marg.: Nota bene plumbo scripta, quae vix legi
possunt D⁵ in marg.: Ysidorus 20 culina (culiā) B^c,
sed B³ in marg. emendando culmina addidit 25 debere
om. A in textu, postmodum in margine adscripsit debere A¹,
nisi fallor

12 v. 26
c. 53
pag. 936

18 cf. Opp. lib. III De Summo Bono
C. J. C. I (Decr. II pars) c. 20 C. XXIII q. 5

Laymen should
protect the
church from
the rapacity of
false priests

In cases of
extreme need
the church
may seek her
last refuge
with the tem-
poral lords

quam a Cristo tuendam accipiunt'. ubi notat Johannes de Deo, quomodo in octo casibus clericus subicitur domino seculari. vel igitur oportet negare legem ecclesie et dictum huius sancti theologi tamquam hereticum, vel concedere, quod seculares habent potestatem et officium limitatum a deo ad tuendum ecclesiam supereminenter per terrorem, ubi sacerdotes deficiunt. sed quomodo, rogo, tueretur ecclesiam laicorum, quando videt lupos et fures predari bona eorum, ut loquitur Decretum de falsis pastoribus, nisi liceret sibi, predas violenter auferre et lupos tales a pauperibus abstrahere? item ubi imminet maius periculum ecclesie, tum est plus meritorium ac necessarium adiuvare. sed maximum periculum ecclesie est || in pseudoclericis, hostibus intrinsecis, ut dicit Gregorius primo Pastoralium secundo cap. igitur est plus meritorium laicis tunc iuvare. considera igitur, utrum sancta mater ecclesia sit in maiori periculo, quando nuda a laicis expugnatur vel quando cum hoc ex prodicione episcopi omittentis corripere perturbatur. considera secundo, si sacerdos non prevalet corrigere, non obstante, quod sit bonus propter fortitudinem crudelem hostis ecclesie et tunc initendum est brachio seculari, quomodo non magis non prevalet episcopus ligatus cathena diaboli, et tunc potius initendum est brachio seculari. unde vicesima tertia quest. quinta 'Quali Nos' Pelagius papa alloquitur quendam Narse patricio in hunc modum: 'sunt

2 clericus corr. B^c, in marg. c⁹ (? cuius) B¹ 11 et
lupos tales om. A in textu, ad lineam in margine sinistro
adscripta A¹ absterre C absterretur (? abstereretur) D
B³ in marg.: Nota 12 tum (? cum) A¹ in marg.
adscripta, sed vix legi potest om. AB^cD ibi C
14 A² (? A¹) in marg. super. glossavit ablacio probatur per
leges humanas continue 21 crudelem correxit A corporalem B^c 23 cathena B^cD, C² inter lineas cathedra A, expunctum C 26 patrie cuncti libri

¹ cf. supra pag. 814 et notam sub textu positam 9 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 40 C. XXIII q. 5 pag. 941
14 cf. Opp. Ser. I 77 pag. 15—16 25 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 44 C. XXIII q. 5 pag. 943 Pelagius I papa tiaram ferebat annis 555—560 26 Narses patricius, inclytus dux temporibus Iustiniani imperatoris

quidam nomina episcoporum tantum habentes, volentes omnes ecclesiasticas res suis usibus applicare'. et post rogat eum iuvare suum nuncium 'ad castigandum tales pseudoepiscopos'. 'nec putetis', inquit, 'alicuius esse
 5 peccati, si huiusmodi homines comprimuntur. hoc enim divine et humane leges statuerant, ut ab ecclesie unitate divisi et eius pacem nequissime perturbantes, a secularibus eciam potestatibus comprimantur. nec quidquam maius est, unde deo possitis sacrificium offerre, quam
 10 compescere eos, qui in suam et aliorum perniciem debacantur'.

item secundum legem vicesima tertia quest. quinta: 'rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere', et eadem sententia patet supra eadem
 15 questione 'Regum Est Proprium' et quest. sexta 'Quod Erraverat'. cum igitur periculosiora facta sunt potius cohibenda, videtur, quod istis viciis sacerdotum eis notoriis debent pro ipsis sedandis vigilanter insistere. confirmatur in lege vicesima tertia quest. quinta 'Dicat
 20 Aliquis', ubi sic dicitur: 'sicut principibus et potestatibus fidem et reverenciam exhibere cogimur, ita secularium dignitatum administratoribus defendendarum ecclesiarum necessitas incumbit. quodsi facere contempserint, a comunione sunt repellendi'. et eadem

The secular lords have the right to watch over, and to punish, the clergy,

12 *D*⁵ in marg. 3 addidit; paulo inferius ex, quod, ni fallor, ad rex in textu spectat; 1 incipiens voculam abscisum esse videtur 14 est (*expunctum*) patet *A* 16 erraverat scripsi secundum testimonium Decreti erravit codd. cuncti 22 defendarum *D*; *expunxit* et defendendarum addidit in marg. *A*

2 cf. *ibidem*: ob quam causam Petrum presbiterum sedis nostrae sqq. 4 cf. *ibid.*: et ideo salutantes paterno affectu petimus, ut prefatis, qui a nostra sede directi sunt, in omnibus prebeatis auxilium esse peccati sqq. 12 cf. *ibid.* c. 40 pag. 941 15 cf. *ibid.* c. 23 pag. 937 15 cf. *ibid.* c. 2 C. XXIII q. 6 pag. 948: regum est proprium, facere iudicium atque iusticiam et liberare de manu calumpnantium sqq. 19 cf. *ibid.* c. 25 C. XXIII q. 5 pag. 938 20 cf. *ibid.* VI pars, Gratianus: preterea, sicut principibus sqq.

questione 'administratores secularium dignitatum, qui in ecclesiarum tuicionem, pupillorum ac viduarum protectionem rapaciumque refrenacionem constituti esse procul dubio debent, quociens ab episcopis et ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, et secundum quod necessitas expecierit, absque negligencia examinent et diligenti studio corrigant. quodsi dei timorem pre oculis non habentes negligere post secundam et terciam ammonicionem inventi fuerint, omni se noverint comunione usque ad condignam satisfaccionem privatos'. et istam excommunicacionem, quam deus infligit, licet presul muteat, credo esse causam, quare bella et infortunia contingunt nostre milicie. debent enim primo servire deo, honorando sanctam matrem ecclesiam secundum formam, quam sentenciant sancte leges et edocent vel edocere debent fideles theologi, non credendo scribis et pharizeis, qui per glosas perversas subvertunt subdole fructum legis. nam secundum || iura pseudoclerici sunt raptores, non clerici, sed peiores laicis, omni genere criminosi.

and of old are
masters over
their goods and
even their person

item reges nedum habent capitale dominium super bona pseudoclerici, sed eciam super corpus, quia aliter non foret talis eius homo legius, sed regna forent ex dotacione ecclesie nimis disrupta. cum igitur secundum leges ecclesie non tunc debent tales gaudere privilegio clericali, videtur, quod reges debent punire tales notorios tamquam laicos vel amplius propter delicti gravedinem. aliter enim non haberent reges in regnis suis plene pacis custodiam, cum ipsis invitis possent pseudoclerici tamquam predones et publici pacis perturbatores peccando in deum et homines, sine hoc, quod liceat regibus, ipsos compescere se vel suos, quod nedum repugnaret omni legi divine et humane, sed eciam in re destrueret omnes reges.

15 sentenciant *radendo corr. in fine B^c, iteravit in margine B¹* 21 *D² (? D³) in marg.: 4* 23 foret *in loco raso, correctum ex fre (? fratre) D* 27 pussent *B^c ex puncto u et superscripto o* 31 suis *omnes libri*

hoc igitur videtur faciendum ex privilegio clericali, quod tales precisa perturbacione patrie mandentur episcopo castigandi, cum ipse debet tales examinacione et correpcione sepius visitare et docta sua desidia pro
 5 negligencia correpcionis corripere et pseudoclericus ad forum publicum demandari. dicitur enim quinta Decretalium 'De Sentencia Excomunicacionis' 'In Audiencia', ubi consulenti sedem apostolicam, 'utrum clerici, qui arma portant, relicto habitu clericali, si eis illata sit lesio cor-
 10 poralis, possunt post capcionem et redempcionem initi privilegio, quo pro temeraria manuum inieccione in clericum excommunicatus ipso iure notatur', taliter respondetur: 'frustra ecclesie invocatur auxilium, qui committit in ipsam, et lex civilis sentenciat, quod matrona
 15 in veste meretricali repudiata non potest iniuriarum agere'. 'ideo per illud clerici a prelatiis suis tercio commoniti, qui militaria noluerint arma deponere, de privilegio clericorum subsidium habere non debent'. et per idem vel oportet, concedere istam legem iniustam,
 20 vel dicere consequenter, quod quicumque clericus, episcopus, religiosus vel rector magis offenderit quoad deum, non gaudebit apud eum, cui est notorium, privilegio clericali. seculares igitur, quibus debet esse notorium ex signis evidencioribus, quod clerici sui degenerant,
 25 non animo colunt eos false ut clericos, sive sint episcopi sive abbates vel quantumcunque aliam false pretenderint dignitatem.

hoc autem debet potissime attendi, si abutentes bonis ecclesie tamquam fures et sacrilegi defraudant

*By an ungodly
 life bishops and
 priests forfeit
 their sacerdotal
 privileges,*

7 excomunicacionis <i>in fine corr. A</i>	13 ecclesia <i>B^c</i>
15 iniuriam <i>B^c</i>	16 illud (? idem) <i>A</i>
sed superscripto <i>co in comoniti mutavit A¹ aut prima manus</i>	17 moniti <i>A</i> ,
22 hoc est <i>B^c</i>	23 secularibus <i>B^c</i>
25 animo <i>AB^c</i>	26 quamcunque <i>B^cCD</i>
amodo <i>C, (?) D</i>	
pretendunt <i>B^c</i>	

6 cf. C. J. C. II (Decr. Greg. IX) lib. V c. 25 Tit. XXXIX pag. 897—898

pauperes, ut patet tertia decima quest. secunda 'Qui Oblaciones'. unde vicesima tertia quest. quinta de Liguribus papa conqueritur cuidam domino seculari de tribus episcopis, qui seculariter viventes dederunt se rusticitati, corpus Cristi, quod est sancta ecclesia, lacerando. 'nolite', inquit, 'dubitare, huiusmodi homines principali vel iudiciali auctoritate comprimere, quia regule patrum hoc specialiter constituerunt, ut, si qua ecclesiastici officii persona prelato, cui subiecta erit, restiterit, ¶ excommunicetur, quod si contempserit, per potestates publicas opprimatur'. quis, rogo, plus resistit prelato, cui debet obedienciam, quam qui contempnit legem domini Jesu Cristi? unde papa postmodum illum secularem alloquitur in hec verba: 'forte timidus es, ne persequi videaris. de patrum auctoritate hec breviter nobis dirigenda curavi, cum mille alia exempla et constitutiones sunt, quibus evidenter agnoscitur, quod facientes scisma in sancta matre ecclesia non solum ex illis, sed etiam proscriptione rerum et dura custodia per publicas potestates debeant coherceri'. ecce, quam plane papa concedit secularibus, ubi deest prelati correctio, quod domini temporales coerceant etiam vocatos prelatos ecclesie. unde sexta decima quest. septima dat ecclesia talem legem: 'filiis vel nepotibus ac ho-

which principle
was generally
agreed to even
by former popes,

1 XIII^a II^a scripsi ex auctoritate Decreti 8 quest. 7
codd. cuncti 12 domini Jesu B^c, sed B² inter lin. addidit
nostri 18 matre C om. B^cD; A, sed in marg.
addidit A¹ 21 prelati correxit A, C² in marg. pec-
cati B^cD; C, sed linea sublatum est 24 ac AB^c, cor-
rectum ex aut D. aut C

1 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 10 C. XIII q. 2 pag. 724
cf. ibid. c. 43 C. XXIII q. 5 pag. 943 3 Pelagius I
papa 555—560 domino: Narsae, Patricio et duci in Italia
tum temporis bellum facienti 13 cf. C. J. C. I c. 43
C. XXIII q. 5 pag. 943, versus finem cap.: ecce, domine, quia
animus vester forte timidus est, ne persequi videaris, de pa-
trum vobis auctoritate sqq. 23 cf. ibid. c. 21 C. XVI q. 7
pag. 809

nestioribus propinquis eius, qui construxit vel dotavit ecclesiam, licitum sit, hanc habere solerciam, ut, si sacerdotem aliquid de collatis rebus defraudare previderint, aut honesta convencione compescant aut episcopo
 5 vel iudici corrigenda denuncient, quod, si episcopus talia agere temptet, metropolitano eius hoc insinuare procurent. si autem metropolitanus talia gerat, regis hoc auribus intimare non differant'. nec dubium legiste,
 10 quin ad hoc debet finaliter intimari regi provincie, ut ipse faciat in suo regno iusticie complementum. hoc enim est de comuni iure regis officium, a quo non licet elemosinariis suis eum precludere. tangitur autem complementum iusticie tercia quest. secunda 'Si Episcopus', ubi sic diffinit Felix: 'si male vivendo facultates ecclesie
 15 disperserit episcopus, ab eius patrono, quousque de dilapidacione rerum ecclesiasticarum cognoscatur, submovendus est, exemplo tutorum et curatorum, qui, dum fuerint suspecti, a tutela vel cura removentur, donec de suspecto cognoscatur'. nec valet responsio
 20 Archidiaconi dicentis, quod hoc est correctum, quia priores patriarche ecclesie planius cognoverunt iusticiam. nam episcopo noto tali nec debent subditi temporalia ecclesie ministrare, nec ipse debet illa sic recipere, cum secundum Archidiaconum debet omnia sic occupata
 25 restituere.

licet autem sunt quotlibet leges ecclesie testantes

3 pro(e)viderint *vitiose scripsit A* 11 legis *A* 15 patrono *C*, in marg. cum sig. marg. *A*¹ patrimonio *B^cD*,
A in textu 17 exemplo *AB^cCD* extemplo *A*¹ in
 marg. 21 priores *lineae adscripsit in marg. A* 22 episcopus *B^c* 26 sint *B^cCD* predictam sententiam (*ambo expuncta*) testantes *D*

13 cf. *ibid.* c. 8; cf. *II partem, Gratianus C. III q. 2 pag. 508* 14 Felix: cf. *infra pag. 71* 21 20 verba ipsa responsionis, ad prius dicta a Gratiano factae, in eius Decreto nusquam inveni; sed cf. *C. J. C. II (Decretal. Greg. IX) lib. II Tit. 30 De Confirmatione c. 9 pag. 448; ibid. I pars I (Gratianus: Decretis ergo Romanorum Pontificum sqq.) pag. 67; ibid. c. 7 (Gratianus: hinc colligitur autem sqq.) C. II q. 3 pag. 453*

*But alas, to-day
these old laws
are being put
aside by sophi-
stical reasonings*

supradictam sentenciam, tamen scribe moderni execant
mentes secularium fuco multiplici, ut hii dicunt, quod
magna pars iuris canonici, ut illa, que est theologica, a
sanctis collecta, est hodie abrogata. sed illos oportet
dicere, quod integrum corpus iuris est modo hereticum, 5
quod papa potest dispensare contra deum, quia contra
racionem et omnino, quod locus a legis testimonio est
omnino invalidus, cum nullus nostrum scit, si novella
extravagans ad hoc dormiens vel nove condita destruit,
quod allegas. cum enim novella sit valida et sic raci- 10
onalis, oportet, quod antiqua contraria sit modo in-
valida.

secundus fucus est, quod illa lex fuit tunc, sed modo
oportet, aliter iudicare, || quia, sicut in veteri testamento fol. 91^c
viguit rigor iuris, quem sequebatur miticia, sic oportet 15
esse in novo. et sic theologi ignorantes significaciones
verborum legum ponunt falcem in messem alienam bal-
bucientes sentenciam, quam ignorant.

contra primam partem dictum est superius, quod
magis necessarium est, modo exasperare in prevaricatores 20
legis, cum ex defectu execucionis committunt in legem.
dictum est eciam, quod theologi debent complecius
cognoscere doctores proprios, videndo completa eorum
originalia et radices racionum, quas eliciunt ex scriptura,
quam doctores videntes solum theologie abbreviarium 25
per theologos decurtatum. oportet igitur fundare signi-
ficacionem extraneam terminorum.

tercius fucus callidior dicit, quod omnes leges, que
videntur sonare pro laicis, subintelligende sunt, quando
prelatus deficit. sed non est possibile, papam deficere, 30
ideo necesse est, eos non interponere correpcionem
presbiteri nisi secundum leges et moniciones episcopi

14 *A*¹ in marg. super. scripsit contra tres fucos oppositos
huic sentencie 15 vigor *A* 16 signaciones *D*
om. *C*, sed add. *C*² in marg. 31 est om. *B*^c, sed add.
*B*² inter lineas

2, 13 et 28 fuco a *fucus*: color non sincerus, sed facti-
cius ad verum imitandum, transl. simulatio, fallacia 8 no-
vella scil. lex 17 balbucientes a *balbutire*: obscure loqui
19 cf. pag. 30

usque ad papam. et sic numquam erit interesse correctionis clerici devolutum ad laicos.

quantum ad istud verum assumitur, cum numquam foret necesse, laicos clerum corripere, si prelati plene
 5 corrigerent se et suos. sed regula scripture, quam supra exposui, et facta notoria multitudinis cleri faciunt mundum clamare, quod prelati non debite castigant se et subditos. ideo secundum leges ecclesie necesse est, quod laici adhibeant auctoritate capitis ecclesie partes
 10 suas, et ita nedum licet eis in casu, sed dampnati et excommunicati sunt de iure poli imposito, si potestatem datam eis a domino non exercent.

quantum ad illud de impeccabilitate pape, patet ex dictis alibi, quod est nimis hereticum. sed esto per im-
 15 possibile, quod sit deus et impeccabilis sicut capud ecclesie, adhuc gauderet, habere adiutorium laicorum. hoc enim affectat Cristus, cum prima Cor. tercio scribit apostolus: dei adiutores sumus. cum enim sancti
 20 adiutorium secularium dominorum, ut patet de Gregorio, Pelagio, Felice et eis similibus, ut patet in Decretis et registris, quid moveret papas modernos, debitores in maiori necessitate positos non flagitare? conformiter absit, quod fastus sit causa, quo nolunt brachio seculari

In former times popes themselves have appealed to the arm of worldly justice in order to punish their subjects,

12 exercerent *A* 13 *A*¹ in marg. infer. cum sig. marginali addidit Contra pape impeccabilitatem 21 ei *B*^c
 22 registris *A*

5 cf. pag. 65 sqq. 13 cf. supra pag. 70₃₀ 14 cf. De Civ. Dom. I (ed. R. Lane Poole) cap. XLIII pag. 390; 380; cf. etiam De Simonia (ed. Herzberg-Fränkell et Dzie-
 wicki) cap. III pag. 31; Trial. (ed. Lechler) lib. IV cap. XXXII pag. 358 sqq. 17 v. 9 20 Gregorius I papa, sedit ab anno 590 usque ad annum 604 21 Pelagius II papa Rom., sedit per annos 578—590 Felix I papa, sedem occupavit per annos 269—274; cf. etiam Herzog-Hauck, RE³ IV pag. 26₄₀ cf. ex. gr. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 11 C. III q. 9 pag. 532 (cf. Miel, Epist. Roman. Pontif. genuinae, Brunsbergae 1868 pag. 123)

but to-day
priests are not
prepared to bend
their proud
neck

subici, vel questus, quo volunt, omnes causas, in quibus
iacet lucrum, ad ipsos devolvi, licet modus tractandi
confundat ecclesiam. hoc enim foret militare contra
deum et leges proprias. nam septuagesima nona dist.
docetur: 'si quis apostolice sedi sine canonica eleccione
intronizetur, non papa vel apostolicus, sed apostaticus
habeatur'. ad quid, rogo, insereretur istud iuri canonico,
nisi foret possibile, papam deficere, sicut testantur multe
cronice cum Decreto undevicesima dist. 'Anastasius.
unde septuagesima nona dist. sic scribitur: 'si quis
peccunia vel gracia humana aut populari seu militari
tumultu, sine concordia et canonica eleccione fuerit
apostolice sedi intronizatus, non apostolicus, sed apo-
staticus habeatur, liceatque clericis et laicis, invasorem
illum anathematizare et humano auxilio a sede aposto-
lica expellere'. quis dubitat, quin posset in elec-
cione contingere et magis in conversacione sequenti, ut
patet quadragesima dist. 'Si Papa'?

Even against
the will of the
Cardinals the
Emperor may
duly elect a pope
if it so be God's
will

nec fas est discredere, quin, omnibus cardinalibus
invitis, brachio seculari urgente quoscunque clericos ad
dignum apostolicum eligendum valet eleccio, quia autori-
zatur a deo, sine cuius preeleccione et autorizacione non
valet creata eleccio. ideo oportet, quemcunque electum
ostendere sanctitatem vite et complecionem officii, ad
quod est electus, et est satis. et quantumcunque fuerit
eleccio approbata humanis legibus, non est canonica
sine illis. nichil est enim canonicum, quod regula prima
non approbat, sed oportet, humanam approbacionem
sequi divinam, sic quod impossibile est, deum eo ipso
approbare eleccionem creatam, quo secundum ritus con-

5 *A in marg.: nota, quod vix legi potest* 16 *A¹ in*
marg. super. notavit papa potest male eligi 19 *A ad*
haec verba in marg. figuram manus adpinxit, qua hunc
locum praeter cetera notari vult 25 *eleccio B^cD* 27 *enim*
om. D, in margine adscripsit prima manus

4 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 1 Dist. LXXIX pag. 276
9 cf. ibid. c. 9 Dist. XIX pag. 64 10 cf. ibid. c. 9
Dist. LXXIX pag. 278 18 cf. ibid. c. 6 Dist. XL pag. 146

formes humanis tradicionibus celebratur, quia tunc talis
 eleccio prederet causaliter eleccionem divinam ne-
 cessitatam consequi ad eandem, et sic electores forent
 necessitati, sine peccato eligere. scimus autem, quod
 5 contingit, homines male eligere electum canonicè et e
 contra, ut posito, quod electores in peccato mortali aut
 intencione confundendi electum vel gracia alicuius finis
 illum eligant ad dandum officium, quem prius deus
 dignificat et approbat in eodem. tunc patet, quod male
 10 eligunt simpliciter bene electum, quia eius eleccionem
 deus ratificat, posito eciam, quod post canonicam dili-
 genciam electores pie eligant quendam, qui statim post
 eleccionem huiusmodi sit perversus, tunc cum ipsi bene
 eligunt, quia pie patet, quod eleccio passiva est mala non
 15 ab electoribus, sed inficitur ab electo.

ex quo videtur, quod omnem eleccionem canonicam
 oportet radicaliter procedere ex dignitate electi. voces
 enim non dignificant indignum nec indignificant deo
 dignum, sed fallax reputacio humana sepe approbat vel
 20 improbat deo contrarie. et sic ex ritibus pharizaicis
 mundus modo plus attendit ad eleccionem humanam
 quam ad eleccionem aut vocacionem dei, quam cognos-
 cere debet ex opere. homines enim non sunt nisi signa
 eleccionis divine vel falsa signa deo contraria, et sic
 25 eleccio humana canonica, quam oportet ut sic originari
 ab eleccione divina, dicitur equivoce eleccio quoad
 illam. nec superfluum humane elecciones sicut nec ab-
 soluciones, confirmaciones, excomunicaciones etc., de
 quibus est quodammodo conformiter sciendum.

30 ex quibus videtur tercio, quod in eleccionibus ne-
 cesse est, provide et prudenter procedere secundum re-

*An election is
 rendered valid
 and canonical
 principally
 through the
 worthiness of
 the elected*

8 illi B^cD 20 vitibus *superscripto* r in ritibus cor-
 rexit A philosophis D; C, sed eadem manus in marg.
 correxerit phariseicis 22 quam cognoscere debet om. A, sed
 addidit cum sig. marg. in marg. infer. A¹: quam cognoscere
 debet ex o (ex o linea obducta sublata) 27 A¹ in
 marg. sinistro: nota 30 A¹ in marg. infer. cum signo
 marg. addidit ordo debite eleccionis prepositi 31 est
 corr. A

*An election
should be
managed with
caution, wisdom
and according
to Holy
Scripture,*

putacionem et condicionem tacitam ad legem dei principaliter attendendo. oportet enim, electores videre officium tamquam finem et personam eligibilem tamquam aptum medium pro eodem. et cum honor dei debet intendi discrete atque precipue et non creditur nisi reputative de habilitate electi, patet, quod oportet prudenter et reputative procedere, subintelligendo, electionem esse canonicam, si deus approbet, et eam a deo approbando. cum igitur lex dei docet eius voluntatem et officarii sui officium et habilitatem, patet, quod oportet, omnino legem dei cognoscere in electionibus celebrandis. unde cece eligens indignum pro comodo temporali videtur esse proditor dei sui, quia vendit dei iusticiam, ac populum regendum ab electo, qui debet || esse dei exercitus, tradit, quantum in eo est, manibus^{15 fol. 92^a} anticristi.

*but to-day the
pope is chosen
(as head of the
church) on
worldly con-
siderations*

ex istis cum humanis tradicionibus et praxi earum potest colligi corellarie, quam dispendiose atque preposere proceditur in electionibus celebrandis. plus enim additur hodie ad ritus humanos, ut puta, quod electores sint tales persone, quod locus et tempus tradicionibus suis convenient, et omnino, quod forma verborum cum aliis cerimoniais concurrat, sic quod, ut fingunt, cadendo a minimo, quantumcunque apta persona eligitur, inficiatur electio, cum tamen ex fide sequitur, quod sive clericus sive laicus elegerit personamabilem ad dandum officium quoad deum etiam in papam, episcopum vel abbatem, subductis quibuscunque ritibus adinventis, valet electio. non enim est tantum sacramentum in istis humana electio, quin quecunque persona promulgaverit electionem dei. nam satis legitime celebratur et, subducta omni electione humana, plus debet credi operibus electi conformibus ad scripturam quam humanis tradicionibus quantumlibet solempniter celebratis.

17 hic in margine invenitur signum marginale, at
nota, quam illa indicare solent, abest 23 concurrant B^cCD
24 numero B^c 25 eligerit A 30 quicunque D
31 dei nam A divinum B^cCD

verumptamen obediendum est utroque consuetu- Customary church-laws, ever agreeing with Holy Scripture,
dini ecclesie, de quanto consonat cum scriptura. sed
primo omnium oportet, omnem hominem sibi attendere,
postpositis adinventionibus humanis. et ad tantum
5 invaluit opinio ista prepostera, quod secularior, bonorum
pauperum prodigaliter consumptivior censetur eligibilior,
cum tamen gloria sacerdotum foret, famam mundanam
contempnere et post vite necessitatem, que foret eo
laudabilior, quo parcius habundantius pauperibus pro-
10 videre.

ex istis ultra colligitur, quod clericus sub pena perpe- and even the Roman laws demand the punishment of unworthy priests
tui anathematis debet legibus romane ecclesie obedire, ut
patet *undevicesima dist.* ille autem leges precipue statuunt
iura de honestate clericorum et punicionem delinquen-
15 cium *et* videtur, quod illas leges debet defendere. quo
habito patet ex dictis, quod debet punire clericum se-
cundum predicta iura ecclesie et in defectu clericorum
laicus sub pena excomunicacionis. sed que pena micior
aut pertinencior laico quam elemosinas suas subtrahere
20 ab indigno? igitur nedum licet laicis hec facere, sed
debent sub pena dampnacionis perpetue.

consistit autem indignitas clerici in tribus precipue.
primo, si non debite ministrat officium clericale; se-
cundo, si occupati curis secularibus vivunt laute ut do-

1 consuetudini om. D, addidit in marg. prima manus
2 consona B^c 3 hominem B^c om. D; A, sed in marg. ad lineam adscripsit A aut A¹; C, sed in marg. addidit C aut C² 5 valuit D, sed superscripto con in convaluit restitutum donorum D 9 parcius D 11 A²
in marg. infer. cum sign. marg.: Nota pro legibus Romane ecclesie defensionem 13 post patet locus sequitur in codd., qui caret scriptura 15 'et' addidi 23 ministrant B^cCD

1 cf. de hac ecclesie lege C. J. C. I (Decr. I pars) c. 3 et 5 Dist. XI pag. 23—24; ibid. c. 3 Dist. XII pag. 27: scit sancta Romana ecclesia sqq. 13 C. J. C. I (Decr. I pars) c. 2 et 4 Dist. XIX pag. 60—61; ibid. c. 2 Dist. XX pag. 66; (Decr. II pars) c. 15 C. XXIII q. 1 14 cf. ibid. c. 3 Dist. XXIII pag. 80: qualis esse debeat clericorum conversatio 18 pena micior: cf. supra pag. 30

mini seculares; et tercio, si fuerint fornicarii vel alio peccato publico irretiti.

iste igitur sunt leges ecclesie, quas clerus debet defendere, cum in illis consistit salus sui generis hic et in patria. leges autem civiles, nisi de quanto ad istas 5 promovent, debet abicere, quia aliter dampnabiliter se ipsum destruit.

To proclaim and to defend this principle is no opposition against, but defence of, the church

et patet tercio, quod defendere dictam sententiam opere et sermone non est ecclesie romane resistere, clerum prosternere vel sacerdocium contempnere, sed 10 omnino contrarium. cum enim leges iste sunt medulla legum romane ecclesie, patet, quod istarum caritativa defensio est ecclesie sancte dileccio ||. et cum pseudo- fol.92^b clerici maxime repugnant ordini clericali, patet secunda particula. nam papa inhabilis quoad deum, quod potest 15 discerni ex defectu sui officii, non est apostolicus, sed apostaticus secundum leges ecclesie septuagesima nona dist. superius allegatas et secundum legem prima quest. prima: 'vilissimus computandus est, nisi precellat sciencia, qui est honore prestancior', et quadragesima dist. 'Non 20 Est' sic scribitur: 'non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum'; et sequitur: 'nos, qui presumus, non ex locorum vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, non urbium claritate, sed fidei puritate'. 'non', inquit, 25 'loca vel ordines creatori nostro nos proximos faciunt, sed aut bona merita coniungunt aut mala disiungunt'.

10 sed omnino contrarium *om. D, addidit in marg. D*¹
 13 *A*¹ (aut *A*²) in *marg. super. habet* non est papa, episcopus vel sacerdos, qui est notorie malus 14 quod (*lin. transversa deletum*) secunda *A* 27 autem *B*^c (*a' = autem, a' = aut in cod. B*)

11 medulla dicitur de eo, quod in quaque re praecipuum est et omnem eius rei vim continet: optimum in re (*angl. kernel, pith*) 17 cf. *C. J. C. I c. 9 Dist. LXXIX pag. 278*
 18 cf. *supra pag. 72* 10 cf. *ibid. I (Decr. II pars) c. 45 C. I q. I pag. 376* 20 cf. *ibid. Decr. I pars c. 2 Dist. XL pag. 145* 22 cf. *ibid. c. 3 Dist. XL pag. 145—146* 25 cf. *ibid. c. 4 pag. 146*

ideo sequitur: 'multi sunt sacerdotes in nomine, pauci in opere'. 'nam qui male sedet super cathedram, iniuriam facit cathedre; ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem', et capitulo
 5 'Ante Omnia': 'nichil in hac vita facilius, levius et hominibus acceptabilius episcopi, presbyteri aut diaconi officio, sed si perfunctorie atque adulatorie res agatur, nichil aput deum miserius, tristius atque dampnabilius'. et octava quest. prima dicitur: 'sunt quidam in ecclesia
 10 prepositi, de quibus apostolus dicit: sua querentes, non ea, que Jesu Cristi. quid est: sua querentes? non Cristum gratis diligentes, non deum propter deum querentes, temporalia bona sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. hec quando amantur
 15 a preposito, propter hec servitur deo, quisquis talis est, mercenarius est et inter filios non se computet'.

innumerabiles sunt leges huiusmodi de pseudoclericis atque presbyteris, deo et clero contrariis. et tamen modo, dum sacerdos instar apostolorum ipsos pseudosacerdotes
 20 impugnat, statim censebitur hostis ecclesie. sed nota talem fautorem, et indubie vel est ignarus vel immemor dignitatis sui officii vel in capitulo pseudosacerdotum vel omnia ista simul. si enim sum verus Cristi clericus, quid nocet michi, quod pseudo michi summe contrarii
 25 statum meum degenerando maxime deturpantes et deo meo maximi proditores sint mundo cogniti et contempti, ut lux religionis clarescat, hostis ecclesie evanescat et verus servus Cristi secundum dei beneplacitum innotescat.

He who now attacks the false priests is inveighed against as an enemy of God

5 in hac vita (<i>expuncta</i>) ante D	8 aut B ^c CD
11 ea omiserunt B ^c CD	12 non cristum gratis diligentes,
non deum propter deum querentes om. A	15 servitur
correxit D	16 et in margine adscri-
servire C	om. AB ^c CD in textu
psit D, inter lineas add. A ¹	22 cap. in corr. A
verborum filios dei non D	26 modo D, sed in
24 summe (<i>expunctum</i>) pseudo D	
marg. emendavit D ² addito meo	

scio quidem, quod omnis huiusmodi sit anticristus sicut
 quilibet eius fautor. cum igitur solum contra anticristos
 sit sermo, quis cristianus offenderetur vel non faveret
 dicte sentencie? scio siquidem, quod gratis remurmurans
 ostendit se criminis huiusmodi participem et anticristivum
 filium patris mendacii. ipse enim sophista callidissimus
 sub falso nomine cristiani nititur inducere anticristos et
 sic sub equivocacione clerici re et nomine tantum
 nititur protegere suos clericos, ut nominetenus cristiani
 et re anticristi gaudeant privilegio cristiani. cum enim
 solum apparens bonum appetitur, cum ista fallacia equi-
 vocacionis decipit singulos, || quos seducit.

fol. 92^c

unde ne errem in deteccione istius fallacie, utor
 testimonio scripture sacre, testimonio sanctorum doctorum
 et legum ecclesie cavendo a descensu ad accusacionem
 individuum, sed detegendo huiusmodi testimonii gene-
 ralem sentenciam ac relinquendo prepositis iudicibus et
 populo praxi intendentibus particulare iudicium et legis
 execucionem. nec credo, quod aliquem cristianum vel
 eciam infidelem offenderet ista sentencia.

ideo sepe dixi, quod laici non debent punire nisi
 nudo nomine clericos et notorie anticristos in defectu
 spiritualis prepositi, quod indubie non obviat ulli legi.
 quomodo, queso, gauderet talis sophista, anticristi di-
 scipulus, privilegio clericali, cum, ut sepe assumptum
 est tamquam principium per se notum, 'indignum est,
 eis ab ecclesia subveniri, per quos constat, in ecclesia

4 B¹ in marg. iteravit (sine signo marg.) sentencie
 5 anticristivum in loco, qui prius scriptura carebat, supplevit A
 anticristum B^cCD 6 enim (linea obducta sublatum)
 enim A 8 re et nomine (et nomine linea deletum) et
 nomine A re et nomine et nomine B^cD re et no-
 mine C, sed in margine eadem manus addidit et nomine
 12 A¹ in marg. super. fol. 92^c notavit Cleri mali correctio
 13 istius corr. D illius C 16 triplicis ab alia manu
 (? B¹) in lacuna ante testimonii supplevit B^c om. AC;
 D, sed D³ postmodum inseruit 21 A¹ in marg.:
 Nota b(ene) dixi omisit B^c, in margine et B¹ et B²
 addiderunt, ut bis exstet 23 non om. A, add. A¹ in marg.
 25 sumptum B^c, sed prima manus superscripto as idem atque
 ceteri codd. legi voluit 27 scandalum in ecclesia B^c

21 sepe: cf. De Civ. Dom. II cap. II—IV passim; sup. p. 3 sqq.

scandalum generari', ut notatur tercio Decretalium 'Ne Clerici Vel Monachi' secundo cap. et ad obstruendum fucum sophisticum, cum quo arguitur, ecclesiam debere parcere talibus, ut de peccatoribus per penitentiam conversis habeat, ut habuit de apostolis validos fidei defensores, decrevit ecclesia ex fide scripture de correptione fraterna, quod triplex monicio canonica debet precedere, et post obstinatus non occupabit primatum nec habebit de bonis ecclesie spirituale suffragium. si tamen post
 10 appareant signa penitencie, bene potest tamquam ethnicus et publicanus accipere elemosinas tamquam in ultima necessitate. nam nisi stetur isti regule Cristi Matth. octavo decimo, illuderetur ecclesia per membra diaboli et fluctuaret irregulariter in incerto.

15 quinto et ultimo principaliter arguitur per leges ethnicorum philosophantium supra dictam sententiam. nam Aristoteles septimo Politicorum, ut recitatur libro quinto cap. octavo ponit, quod 'sacerdocium debet esse pars precipua policie'. nec dissonat hoc tempore legis
 20 gracie rationi imperatoris dotantis ecclesiam, igitur adhuc dotata ecclesia, debet clerus subici regulis policie. omnis enim pars est inferior suo toto, sed repugnat regulis nature ac ewangelii, quod quis habeat nomen partis

Gentile philosophy makes the priests members of the political community

2 cleri (*expunctum*) D, in marg. D² emendavit addito clerici 3 cum omiserunt B^cCD 9 speciale(?) A 12 cristi bis scripsit A 15 A¹ in marg. notavit arguitur pro ista sententia lege B^c, sed B² secundo e superscripsit s et B¹ in marg. addidit s iuxta signum marg. 16 dicta sententia B^cCD 17 poleticorum B^cCD 18 8° in loco vacuo posuit B² lacuna in AD 20 rationi corr. A 21 ad B^c, sed B² postmodum inseruit huc

1 cf. C. J. C. II (Decret. Greg. IX) lib. III c. 2 tit. L pag. 658 3 cf. supra pag. 70 12 fucum: cf. supra pag. 70 7 cf. Matth. 18¹⁵⁻¹⁸ 13 v. 15 sqq. 17 Arist. opp. ed. Acad. Reg. Berol. III (De Republica) l. VII c. 8 pag. 680^a: quintum est id, quod primo loco ponendum fuit, rerum divinarum et caerimoniarum curatio, quam sacerdotium appellant. . . . haec sunt res, quae . . . omni civitati opus sunt

sine utilitate officii, igitur clerus dotatus debet habere speciale officium, et cum non licet imponere peculiari servo Cristi aliud officium, quam ipse sibi instituit, sequitur, quod clerus post dotacionem ecclesie manet obligatus ad istud officium. si igitur stulticia policie impediatur ab isto officio, naturalis ratio tollet impediens.

Aristotle on the secular duties of the priest towards the common weal

est autem officium sacerdotum secundum Aristotelem, disponere rem publicam ad felicitatem. cum enim ecclesia sit una persona humana, omnis autem homo naturaliter appetit beatitudinem et statum vivendi in celo, oportet, illam personam habere partem precipuam ad hoc notabiliter inclinantem, quod supponitur ex facto et doctrina Cristi, sacerdotis summi, cum suis apostolis esse speciale officium sacerdotis. si igitur pars sacerdotalis habet ex suo toto possessionem et condicionem, que ab hoc impediatur vel retardatur, manifestum est, quod licet illi toti, si sufficit, || partem illam corrigere vel iuvare et ad profectum sue universitatis reducere. sed constat, quod attentio ad terrena, voluptuosa eorum affluentia et terrenorum affectio retrahit ab amore celestium. ideo necesse est, sacerdocium et populum amovere a clero istud obstaculum. et hec fuit causa vite et doctrine Cristi. unde Luc. vicesimo primo precepit suis, quos voluit esse vigiles, cavere a crapula, ebrietate et curis huius vite, id est, civilitate. et hec ratio, quare ex ewangelio apostoli secunda Thymo. secundo quotlibet leges prohibent, quod clerici sint negociis secularibus implicati. nam octogesima octava dist. 'Assumant' sic scribitur:

2 et 14 speciale (? spirituale) A 8 enim B^cCD
igitur A, sed A¹ in marg. add. enim 9 appetit
naturaliter C; D, sed lineis subscriptis in naturaliter appetit
mutatum 14 igitur om. D, addidit in marg. D⁵
15 aut B^cCD 17 A¹ in marg. infer. fol. 92^c: de ablacione temporalium et int. lin. add. A 22 hec om. A, addidit in marg. A¹ 28 assumant A¹ in marg. notavit, sed errasse videtur; nempe in Decreto distinctio incipiens a verbo 'Assumant' nulla invenitur

23 v. 36 24 crapula est ebrietas vino effecta
26 v. 3—4 28 cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 3 Dist. LXXXVIII pag. 307

‘episcopus, sacerdos aut diaconus nequaquam seculares curas assumant, sin autem, deiciantur’. unde nonagesima prima dist. dicitur de paupere clerico, quod ‘victum et vestitum sibi artificiolo vel agricultura, absque sui officii
 5 dumtaxat detrimento, preparet. clericus enim, qui absque corpusculi sui inequalitate vigiliis deest, stipendio ecclesie privatus excommunicetur’, hoc est secundum Archidiaconum: si ammonitus non corrigatur. ‘credo’, inquit, ‘quod clericus, qui negligit dicere horas, peccat mortali-
 10 liter’, ut patet extra De Celebratione Missarum, ‘Dolentes’, quia, ut dicit capitulo precedente, ‘talisi iniuriam facit proximo, cui debet pro temporalibus spiritualia refundere’.

ego autem addo, quod, quicumque clericus dimisso
 15 officio clericali intendit negociacioni vel servicio seculari, dum est talis, continue peccat mortaliter. est enim officium clerici orare, predicare vel preparatoria ad hec necessaria moderate disponere. unde octogesima octava dist. sub autoritate Ieronimi sic habetur: ‘negociatorem
 20 clericum, ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quasdam pestes fuge’, quia, ut sequitur ex autoritate Augustini, ‘fornicari hominibus semper non licet, negociari vero aliquando licet, aliquando non licet. antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negociari, facto iam
 25 non licet’. quotlibet sunt legum concordantie hoc testantes.

Through their worldly interests and doings the clergy are now degenerated.

1 *A*¹ in marg. super. cum sig. marg.: Contra negociantes clericos et quid est negociari aut om. *B*^c, addidit prima manus inter lineas 7 excommunicetur corr. *A* 10 exempla (?) *B*^c 11 precedenti *CD* 14 *D*³ (?) *D*³ in marg.: nota 16 *D*² in marg.: Officium clerici 17 vel (*expunctum*) predicare *A*

2 cf. *ibid.* c. 3 *Dist. XCI* pag. 316 4 artificiolo: idem ac artificium, scientia, industria, ingenium, quod adhibetur ab opifice in opere faciendo 8 cf. *C. J. C. II* (*Decretalium Greg. IX*) *De Celebr. Missarum lib. III Tit. XLI* c. 9 pag. 641—642, ubi rem, non ipsa textus verba inuenies 10 *C. J. C. II* (*Decretal. Greg. IX*) lib. III Tit. XLI c. 9 pag. 641, sed verba supra commemorata in cap. ‘Dolentes’ nusquam inveniuntur 19 cf. *C. J. C. I* (*Decret. I pars*) c. 9 *Dist. LXXXVIII* pag. 308 21 cf. *ibid.* c. 10 pag. 308

sed difficultas est apud theologos, quomodo describitur
negocium seculare. negociacionem vero spiritualem debet
ecclesiasticus summe attendere iuxta parabolam salva-
toris Luc. undevicesimo: negociamini, dum venio,
sed negociacionem secularem, quam Crisostomus vocat ⁵
negocium huius vite, recitat tercio Decretalium, 'Ne
Clerici Vel Monachi', sed non diffinit. dixi autem alias,
quod negocium seculare vel negocium civile est nego-
cium gracia civilis dominii, et sic inter ipsum et nego-
cium spirituale mediat negocium ecclesiasticum, quod ¹⁰
est negocium immediate gracia negocii spiritualis, quando
clericus providet de vite necessariis precise, quante est
necessarium ad officium predicandi. hoc enim est finale
officium disponens ecclesiam ad beatitudinem. unde
videtur michi, quod clericus vel religiosus impetrans ¹⁵
elemosinas ecclesie, ut dicetur, licet intendat predicare,
elemosinas dare et multa alia bona facere, || dummodo ^{fol. 93a}
talis impetratio distrahit ab officio clericali, ut sic im-
plicat se negotio seculari, multo magis clericus occupans
merum officium laicale.

20

*Now they
maintain, that
to be versed in
secular affairs
is as profitable
as to live a
life in pious
contemplation*

unde aliud est sophisma diaboli excecans populum.
clerici sic negociantes quantum ad elemosinas et utili-
tatem ecclesie magis proficiunt quam contemplativi et
ewangelium predicantes. prodest igitur negociari ad

8 negocium (<i>posterius</i>) om. B ^c	A ¹ in marg.:
nota bene	ante quando locus
11 ut quando B ^c CD	
rasmus est in A; quae prius scripta erant, legi non possunt	
15 D ² in marg. notavit quis implicat se negotio seculari	
17 A ³ in marg. infer. fol. 92 ^d glossavit secularibus clericum	
implicari	21 sephisma B ^c
B ^c , iteravit in marg. B ¹	23 proficiunt <i>correx</i> it
vel B ^c C	et D, in loco raso A

6 cf. C. J. C. II (*Decretalium Greg. IX*) lib. III Tit. 50
pag. 657 7 ex libris suis quem potissimum locum
JW hic in animo habuerit, diiudicare nequeo; libros De
Civili Dominio et De Dom. Divino sedulo percurri, nec vero
verba laudata inveni; respicit forsitan De Civ. Dom. I
pag. 127 et 129

faciendum talia opera bona de genere. sed constat, *The church, however, was founded by faithful apostles, not by smart business men*
 quod falsum assumitur, cum ecclesia stabilita est per
 contemplativos ewangelizantes et per alios degenerat a
 statu primevo, nimis apprecians gloriam secularem. con-
 5 ceditur tamen, quod tales faciunt multa bona de genere,
 sicut et diabolus facit cotidie. ymmo videtur, quod
 seducendo genus humanum facit remote et occasionaliter
 quodlibet bonum moris. ideo attendendum est non
 solum, quid, sed qualiter opus fiat. unde si ista eviden-
 10 cia moveret, clerici carnaliter procrearent, fures occiderent
 et quoslibet actus civiles seculariter exercerent, ymmo
 depredarentur et fraudarent proximos menciendo ad
 faciendum elemosinas plus egeno. sicut enim unum
 opus prohibetur a deo et sua ecclesia, sic et aliud.
 15 unde Archidiaconus super dist. octogesima sexta 'Per-
 venit' notat ex testimonio Innocencii et Hostiensis, quo-
 modo non licet clerico, sine speciali licencia episcopi
 publice procurare. si igitur propter elongacionem a
 statu innocencie non licet, hominem esse procuratorem
 20 in deteccione veritatis civilis, evidencius non licet clerico,
 civiliter operari.

videamus igitur, quid superadditur necessitati nature,
 habendo omnia in comuni. et quidquid operis superad-
 datur ad vitam proprietariam vel civilem, videtur michi
 25 sapere negocium seculare. et illa sunt secularia iudicia,
 que clericus debet contempnere, ut docet apostolus

3 conteplativos *comp. om. A* degeneratur C; D *cor-*
rexit, in exitu radendo, in degenerat a om. B^c, *ad-*
didit in marg. B¹, inter lin. B² 4 concedatur C con-
 ceditur *correxit ex* concedatur D 9 A¹ in marg.: nota
 12 et fraudarent om. B^c, *addidit prima manus in margine*
 17 licencia om. D, *addidit in marg. D¹* 22 hic in
marg. cod. A sign. marg. exstat, sed nota, quam illa indicare
solent, abest

15 C. J. C. I (Decr. I pars) c. 26 Dist. LXXXVI pag.
 304: *decrevit sancta et magna synodus, neminem horum*
deinceps, h. e. episcopum sive clericum aut monachum, con-
ducere possessiones aut misceri secularibus procuracionibus
posse sqq. 16 de Hostiensis libris cf. supra II pag. 233

prima Cor. sexto, et ista est vita secularis, quam tercio Decretalium sub pena expulsionis precipitur monachis non vivere, quia, ut recitatur secunda quest. septima: 'nullus monachus secularia aut ecclesiastica negocia turbare presumat, cum vox eorum debet esse mortua, 5 quoad illa', recitante Innocencio super quarto Decretalium: Si 'Qui Filii Sunt Legitimi' cap. 'Transmissee', quod monachi debent esse vivi naturaliter, sed mortui civiliter. et sic loquitur de civiliter *mortuo* libro secundo 'De Foro Competenti' cap. 'Verum'. postquam autem ecclesia dotata declinavit ad seculum, mutavit sensum seculariter ac civiliter trahendo sensum ad ritum suum. olim enim fuit tota conversacio cleri sic supra seculum, quod non gracia conversacionis civilis fecerunt aliquid, sed conversacio civilis, quam diminuerant, eis subserviit. tunc 15 enim non laborarunt ad impetrandum, appropriandum vel cumulandum preter vite necessaria, ad perficiendum spirituale negocium, et tunc crevit ecclesia secundum pauperem statum et bona ecclesie minutim instar pluvie copiosius sunt dispersa. nec credo, quod grandis construccio monasteriorum, edificiorum vel cumulacio temporalium uni generi, alio nobiliori depau || perato, fortificat rem publicum, sed infirmat, quia, si non fallor, omnes tales ditaciones generis clericorum, omnes tales impec- 20 traciones cenobiorum et omnes grandes operationes ad 25

and her ruin
set in but by her
amassing
riches

Her outward
splendour in-
jures both,
nation and
kingdom

fol.93b

9 de om. A, inter lin. add. A¹ civiliter correxit A¹
(ex civilitatis?) 'mortuo' adieci de iudiciis omnes libri
De Foro Competenti scripsi, quia sic Decretalia habent
verba, at de iudiciis Tit. I libri secundi agitur, ubi cap.
Verum non exstat 11 secularitatis ac civilitatis CD
15 diminuerant corr. A 23 depauperato fortificat rem
publicam (expuncta et linea obducta deleta) omnes A

1 v. 1 sqq. C. J. C. II (Decretal. Greg. IX) lib. III
Tit. L pag. 657: ecce talia et his similia ministris altaris
dei nec non et monachis omnino contradicimus sqq. 3 cf.
ibid. I (Decr. II pars) c. 54 C. II q. 7 pag. 501 7 cf.
ibid. II (Decretal. Greg. IX) lib. IV c. 3 Tit. XVII pag. 710
9 cf. ibid. lib. II c. 7 Tit. II pag. 250

nomen secularis clerici celebrandum, fiunt ex turpi lucro et questu illicito reipublice infectivo.

ideo alias dixi, quod minus malum foret, ut expriata forent omnia temporalia, quibus ecclesia Anglie est dotata, ut ex eis darentur stipendia laicis literatis, necessariis ad officium regis et secularium dominorum, quam quod sic irreligiose et proditorie seculares et clerici a distraccione divini servicii symonia et sacrilegio sint infecti.

The disendowment of the church a small evil compared to the sinful life of the clergy

sed notandum, quod licet laicis, negociari seculariter. et sic stat, hominem in gradu infimo militari deo sic negociando. sed caveat tam clericus quam laicus, quod non implicet se illis negociis, quod facit clericus, quando-
cunque paulatim commiscet actus civiles cum opere clericali vel ex integro intendit conversacioni false civili, dimissa vita debita sacerdoti. laicus autem, quando-
cunque amor seculi superat quoad cultum amorem dei, tunc implicat se negociis secularibus. tunc enim necessario est plica duplicitatis et anguli in vita hominis.
sed iuxta Cristi doctrinam Matth. sexto oculus cuiuslibet hominis debet esse simplex et per consequens vita recte texta et sine plica expansa, clericus autem, licet quandoque intendat ewangelice vite active, non tamen

7 irresile B^c; quid ille legi voluerit, ignoro 9 sunt C, correxit D ex sunt 10 A² in marg. notavit laici negociacio
16 quandoque A, expunxit A¹ et in margine emendavit addens quandoque 17 amorem B^c, sed ante vocem et, quod inter lin. add., suppleri vult 18 D⁵ in marg. notavit quando laicus implicat se necesse (?) A 20 6° A
12 B^c in lacuna positum 6 postmodum additum in lacuna D om. C

3 tangit leviter hanc opinionem Polem. Works, De Tripl. Vinculo Amoris (conscriptum 'circa finem' an. 1383) pag. 98; cf. De Ecclesia pag. 180, ubi ablationem temporalium a clero causam incrementi et perfectioris status ecclesiastici ac civilis intelligi vult: ex istis colligitur, quod sqq.; ibid. de ablatione temporalium in usum publicum cf. per totum processum cap. XV pag. 328 sqq.; frequenter redit ad hanc thesim, cf. De Blasphemia pag. 63; 155 19 plica proprie involutio, curvatura est, translate excusatio futilis
20 v. 32

licet sibi degenerare conversando civiliter, quia talis vita implicaret contradiccionem in clerico.

*Therefore the
proper admini-
stration of
church goods
belongs to the
king*

ex istis videri potest, quod regum et regnorum est, rimari radicitus, utrum elemosine, quas contulerunt pauperibus secundum formam legis divine et legis ecclesie, sint expense. aliter enim excidit clerus ab eorum dominio et tamquam proditor regni periculosior minatur ruinam regno tam temporalem quam spiritalem. unde, ut allegavi, beatus Gregorius libro undecimo Registri sui cap. tricesimo alloquitur regem Francie in hec verba: 10 'quidquid ad dei nostri cultum, quidquid ad ecclesiarum reverenciam, quidquid ad honorem pertinere cognoscitis sacerdotum, et studiose statui curetis et velitis in omnibus custodiri'. unde iterum: 'vos pulsamus, ut congregari sinodum iubeatis et, sicut dudum scripsimus, 15 corporalia in sacerdotibus vicia et symoniace heresis pravitatem omnium episcoporum diffinitione dampnari atque a regni vestri amputari finibus faciatis nec plus illic pecuniam optinere quam precepta dominica permittatis', quia, sicut scribit cap. vicesimo nono eiusdem undecimi libri Registri, iusticia elevat gentem, miseros 20 autem facit populos peccatum, tunc regnum stabile creditur, cum culpa, que cognoscitur, cicius emendatur. ideo cum causa ruine populi sint sacerdotes mali, quis enim pro peccatis populi intercessor || se obiciat, si²⁵fol.93c

8 etiam spiritualement B^c A¹ in marg.: nota, infra
quod Gregorius invenitur D⁵ in marg.: nota Gregorium
ad regem. quae sequebantur abscissa sunt 9 11° D,
(? 2°) A 2° C 5° (? 11°) B^c 14 pullamus B^c
16 hereses A 20 11ⁱ om. B^c 23 B² in marg.
notavit Nota Gregorium contra symoniacos 25 A³ in
marg. infer. fol. 93^b haec habet: nota verba Gregorii ad regem
Francie contra malum clerum. in marg. super. fol. 93^c: de superfluis possessionibus cleri, quas habet de actu

4 rimari idem ac scrutari 9 S. Gregor. Opp. omn.
Ser. I tom. 77 pag. 1179 Epist. l. XI ep. LIX ad Theodericum, Francorum regem; Registri totum librum undecimum sedula lectione pertractavi, at verba textus nusquam inveni

sacerdos, qui exorare debuerat, graviora committat, ac in vestris partibus sacerdotes impudice et nequiter conversantur, ad hec ulciscenda debemus ardentem consurgere, ne paucorum facinus sit multorum perditione. et sequitur humilis specificatio huius servi regnorum mitissimi: 'personam, si precipis, cum nostre autoritatis assensu transmittimus, que una cum aliis sacerdotibus hec et subtiliter querere et secundum deum debeat emendare. nec sunt dissimulanda, que dicimus, quia, 10 'qui emendare potest et negligit, participem se procul dubio delicti constituit'. provideite igitur anime vestre, provideite nepotibus, quos cupitis regnare feliciter, provideite provinciis, et priusquam creator manum suam ad ferendum excuciat, de correptione huiusmodi sceleris 15 studiosissime cogitate! numquid credimus, hunc sanctum, si viveret hodie, cognoscens maius facinus maiorum sacerdotum Anglie, pulsaret regem et regnum conformiter ob dei honorem, ob honorem ecclesie et suorum sacerdotum, ob salutem anime sue ex evasione participii 20 criminis et ob salutem nobilium et totius populi regni nostri de remedio contra causam huius criminis provideite? verum est, quod necesse est, dominos et totum populum emendari, sed oportet, a peccatis sacerdotum incipere propter multitudinem, propter magnitudinem et 25 propter originem peccati amplius infectivam. maiori

To admit the degeneration of the clergy would be the beginning of a better state of things

4 sit per (per *expunctum*) multorum A fit (?) B^c
 11 igitur anime vestre provideite *omisit C, addidit in margine C² vel prima manus* 13 noster manum B^c
 16 maioris D 17 pulsaret (*linea obducta deletum*) pulsaret A 19 anime sue ex evasione participii criminis et ob salutem *om. A, in marg. super. fol. 93^c cum sig. marg. addidit A¹* 24 propter multitudinem *om. D, addidit in marg. D¹*

10 dictum *mediae aetati proprium de consensu. notus est versus memorialis de sex modis consentiendi hic:*
Consentit co(o)perans, defendens, consilium dans,
Ac auctorisans, non iuvans nec reprehendens,
cf. Polem. Works, De Fundatione Sectarum pag. 19 nota g.

*To-day more
than a third
part of the
royal revenues
are mort-main*

autem necessitati oportet primo succurrere. si igitur plus quam tertia pars reddituum regni sit in manu clericorum et illi non sunt sub decupli ad residuum populum regni nostri, cum aliter foret clerus regno superfluous, si insuper laici plus copiose quam clerici imperciuntur bona pauperibus, quomodo cum hoc posset esse, quin clerici, proditorii procuratores pauperum et regni, consumunt elemosinas suas in avaricia preparatorie anticristo vel prodigaliter secundum vitam secularem, specialiter cum extra clerum viventem de istis redditibus sunt rectores, fratres, capellani et eorum clerici, qui ex aliis elemosinis secularium sunt subventi? numquid credimus, ad clerum regni nostri sufficere oblaciones et decimas, sicut est in regnis aliis et ex institutione dei fuit in veteri testamento? quare igitur non inquit regnum de quantitate reddituum cuiuscunque collegii sive episcopi, quomodo crevit a prima fundacione cum irreligiosa impetracione de bonis pauperum, quomodo expenditur secundum condicionem donacionis in comparacione ad multitudinem elemosinarum, et quomodo consequitur, quod loco sacerdotum fovet regnum ad sui destruccionem monstruosissimum numerum proditorum? nec dubium, quin secundum leges divinas et humanas scrutinium tale foret licitum. non seducant nos itaque fallacie equivocacionis de clerico, ut pseudo ypocritas || acceptemus clericos, nec fallacia accidentis, que peritissimos fallit, quod tales pseudo faciunt multa bona de genere et inferunt multis privata comoda, quia, licet diabolus omnibus tredecim fallaciis callidissime abutatur ad decepcionem humani generis, cum istis tamen comunius seducit populum, verum est, quod ex omni malo bonum evenit, et ubi habundavit delictum, superhabundavit et

*The secular
government is
entitled, by divine
and human law,
to inquire into
the administra-
tion of church
goods*

5 plus om. B^c, addidit in marg. B² quod B^c
15 inquit AD, correxit B^c 21 quod ACD ex B^c
sacerdotum correxit A sacerdotiorum B^cD 24 se-
ducat D fallacia B^cCD 25 A² in marg. super.
notavit Actus bonus de genere quis est, virtuosus, indifferens et
multa circa hanc materiam

gracia. sed exinde non sequitur, deum esse iniustum
 nolendo, hec crimina emendari, nec populum ex bono,
 quod evenit, excusatum, nec amplius esse peccandum,
 ut maius bonum eveniat, ut docet apostolus Rom.
 5 sexto et tercio. dixi autem alias, quod bonum de genere
 addit super bonum nature virtutis differentiam incom-
 plete, ut opus utile est comune ad opus viciosum et
 virtuosum et, ut superaddit bonum nature utilitatem ho-
 mini, dicitur bonum de genere supra virtutem ita, quod
 10 non sequitur: hoc opus est bonum de genere, igitur est *A thing, though
 good in itself,
 is not always a
 virtue*
 virtuosum, cum illud genus sit comunius virtute. et sic
 potest dici genus virtutis, sicut animal est genus hominis.
 et sic omne opus videtur michi esse bonum de genere,
 quia in quantum utile, sed hoc est equivoce, cum omne
 15 opus virtutis sit per se utile et honestum; omne autem
 opus vicii est per accidens utile, quia occasione accepta
 ex gracia domini nostri Jesu Cristi, sed est simpliciter
 per se inutile et inhonestum. et sic videtur, omne malum
 de genere esse bonum de genere, quia in quantum utile.
 20 opera autem nature sunt secundum unam rationem
 neutra, secundum aliam rationem utilia vel inutilia, ut
 tactum est capitulis duodevicesimo et tercio libri quinti.
 non seducant nos igitur iste fallacie patri mendacii.

ex isto eveniunt multa bona, igitur hoc non est
 25 iniustum ab homine corrigendum. debet enim omnis

1 nec exinde *B^cD* non *A*, *int. lin. addidit AC²* nec, quod
in textu scriptum est, linea obducta delevit A om. *B^cCD*
 5 *A¹ in marg.:* nota 8 utilitate *B^c* 14 sed hoc est equivoce,
 cum omne opus virtutis sit per se utile om. *A*, *add. in marg.*
super. cum sig. marg. A¹ 22 capitulo *D* 23 non
 seducant nos igitur iste fallacie patris mendacii om. *D*, *post-*
modum in margine adscripsit D¹ 24 *A² in marg.*
infer. cum sig. marg.: de ablacione temporalium

5 v. 1—2 v. 8 alias: fortasse relegamur ad
Logicam lib. II cap. VI pag. 123 22 cf. *De Civili Do-*
minio lib. III (i. e. liber quintus Summae) cap. 18 pag. 356
et cap. 3 pag. 31 sqq.; cf. etiam pag. 15—16

homo intendere vite et operi virtuoso et contrarium iuxta posse respuere. et idem est secundum theologos opus virtuosum et opus caritatis vel gracie, cum infideles non vivunt virtuose, licet de propinquo faciant bona de genere.

*Even the Civil
Law in
England
permits
bishops to be
deprived of
their revenues,*

ex istis dictis beati Gregorii patet ratio, quam sepe feceram: cum rex et domini temporales habeant dominium elemosinarum suarum et suorum progenitorum, ymmo manent ad hoc eis elemosine, interest eorum ex duplici iure, rectificare illos conformiter illi iuri. aliter enim remanerent in regnis bona confiscabilia ad destructionem manifestam regnorum vergencia, et cum liceret plenis dominis regnorum illorum, ad pacificandum regnum suum bona illa de proditore non clerico confiscare, quam vesaniam omnis ratio abhorreret. et super isto fundatur lex civilis de capitalis Corrodi collacione decima, ubi sic dicitur: 'si clericus veluti episcopus vel abbas habens || beneficium a rege datum non solummodo persone, sed ecclesie, ipsum propter culpam suam perdat, eo vivente ad regem pertineat, post mortem vero clerici ad successorem vertatur'. nemo autem potest hereticare hanc legem, quod seculares auferant suas elemosinas a proditoribus sui populi, ab inimicis ecclesie et discipulis anticristi, cum non illis, sed sibi contrariis data sunt bona ecclesie. quo iure igitur vendicarent tales bona pauperum, vel qua lege excommunicarent vel hereticarent

6 responsio (*expunctum*) ratio *inter. lin. add.* A¹ feceram *in exitu corr.* D 9 adhuc B^cCD eis om. B^c,
add. *in marg.* B² 12 non liceret B^c liceret C, sed
C³ add. *inter lin.* non 15 isto om. B^c, addidit *infra*
lineam B² 16 capitulis B^cCD 18 A¹ *in marg.*
super.: contra malum clerum 21 revertatur B^c

6 Gregorii: cf. *supra* pag. 869 sqq. sepe: cf. *ex. gr. De Civili Domini I cap. XXXVIII pag. 278 sqq.; cap. XXXIX pag. 285 sqq.; ibid. III cap. II pag. 27: ex istis et multis aliis dictis sqq.; paulo infra: ipsi enim apostatando tantum abutuntur bonis progenitorum, sicut exercitus sqq.; ibid. II cap. XII pag. 136 sqq.; De Ecclesia cap. XIII pag. 280* 17 si clericus etc.: *verba desumpta ex vetere lege civili Anglorum, cuius editionem mihi praesto non fuisse aegre fero*

satrape eos, qui talibus suas elemosinas non ministrant?
 scio, quod Cristus nec ecclesia sua hoc potest, et pre-
 tensio excommunicationis vel hereticacionis ecclesie ma-
 lignancium constantibus nichil nocet. unde videtur michi
 5 signum evidentissimum anticristi et incursus demonii
 meridiani, quod contra legem ecclesie notantes et im-
 pugnantes huiusmodi inimicos ecclesie sint ideo a pre-
 positis persecuti, illi autem in suis maliciis sub fuco
 ypocritice defensati. nec valet dicere, non licere secu-
 10 laribus, tales discernere, cum lex scripture, lex ecclesie
 et facta eorum notoria blasphema et scandalum suum
 clamant. nec debet expectari indilata executio episcopi,
 cum mora trahit periculum de prodicione regni et dampna-
 cione perpetua quoad deum. et hinc ordinatum est,
 15 quod toti ecclesie debeat talium elemosinarum officium
 esse notum. voluntatem enim dei oportet esse notissi-
 mam et viam Cristi cum conversacione suorum superi-
 orum sequencium, ut per eorum semitas grex sequatur.
 et hinc ordinant leges ecclesie. nam secunda quest.
 20 septima sic habetur: 'in generali sinodo presidens dixit':
 'cum pastorum vita in exemplo debeat esse discipulis,
 plerique clerici, qualis sit vita sui pontificis, nesciunt,

whenever Holy
 Scripture, the
 Church Law
 and their own
 sinful life
 demand it

3 ecclesia D	9 ypocrite B ^c CD	nec usque ad
secula in loco raso scripsit A	11 blasphemiam AB ^c	
14 hunc B ^c	18 sequancium (? se contrancium) B ^c	sequ-
quacium C	21 debeat in exemplo C; D, sed lin. super-	
scriptis mutatum in	in exemplo debeat	debeat corre-
xit A	debeant D	discipuli D
		22 plerique (?) B ^c

5 terminus JW*i* proprius, deductus ex Ps. XCI 6: a sa-
 gitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab
 incursu et daemonio meridiano. JW frequenter redit ad ter-
 minum hunc, quo fictiones et fraudes fratrum et cleri caesarei
 intelligi vult; cf. Polem. Works, ubi terminum in inscriptione
 tractatus XV De Daemonio: Meridiano pag. 417—425 redire
 vides; De Diabol. et membris eius pag. 371; De Perfect.
 Statuum cap. III pag. 461; De Dissens. Pap. pag. 578; Cru-
 ciata cap. III pag. 612 8 fucus: proprie quilibet color
 non sincerus, sed facticius ad verum imitandum, transl. si-
 mulatio vel fallacia 12 indilata a verbo differo: quae
 absque dilatione, statim fiunt 19 cf. C. J. C. I (Decr.
 II pars) c. 58 C. II q. 7 pag. 502

quam tamen seculares pueri sciunt. de qua re presenti decreto constituimus, ut quidam ex clericis vel etiam monachis electi in ministerio cubiculi pontificalis obsequantur, ut is, qui in loco est regiminis, tales habeat testes, qui veram eius in secreto conversacionem videant^s et ex sedula visione exemplum profectus sumant'. et paulo ante capitulo proximo sic habetur: 'aliud est, quod ex presumptione assumitur temeritatis', quomodo non licet accusare episcopum, 'aliud est, quod ex necessitate geritur caritatis. monachi enim ex presumptione epi-¹⁰ scopos suos accusare non possunt, ex caritate possunt. unde et in canonibus precipitur, ut cubicularii episcopi sint vel religiosi clerici vel electi monachi, ut de eius vita dicere testimonium possint'. sed quomodo, queso, versa est ecclesia modo in tantum amaritudinem, quod¹⁵ in victu, ornatu et gestu tanta strepat secularis pompositas, quod eo senciat^rur laudabilior, quo sit mendicus publicus pauperum defraudator, et quod plus || horrendum^{fol. 94b} est, impugnans talem censebitur publicus hostis ecclesie, cum pro tali procurabunt etiam supremum ecclesie!²⁰ constat quidem ex legum principiis, quod libertas, que in favorem alicuius introducta est, non debet in eius lesionem vel dispendium redundare, ut patet in . . . De Iusticia et Iure, lege, Quod in Favorem et in sexto De Regulis Iuris, 'Quod ob Graciam'. cum igitur libertates,²⁵ exempciones et privilegia concessa sunt sancte matri ecclesie, ut apcius serviat deo suo, manifeste patet, quod repugnat participio discolorum. sic enim redundaret in dampnum et scandalum verorum membrorum ecclesie.

3 monasterio A 17 censeatur B^c 18 A² in marg. infer. fol. 94^a notavit Qualis debeat esse episcopus A¹ in marg. super. fol. 94^b: de ablacione temporalium 23 inter patet et lege in ACD lacuna exstat, nec non in cod. B, ubi B² in locum vacuum inseruit in ff. de iusticia, omisso et iure, quod postmodum in marg. addidit 24 quo A, sed addito d supra lineam in quod restitutum favore B^cD 28 repugnans B^cD 29 in om. CD; B^c, sed B² in marg. add.

7 cf. ibid. c. 54 pag. 501 12 cubicularii sunt proprie custodes cubiculi, transl. ministri in familia episcopi, capellani aut camerarii 23 cf. supra pag. 90 17 28 discolorum: cf. supra pag. 179

For now
priests and
prelates find
their glory in
enmity against
the church

ideo ex principio privilegiorum et iuramentorum factorum ecclesie sequitur, quod laici tenentur in casu pseudologos persequi et sanctam matrem, ecclesiam suam, cum eius membris defendere et fovere. ex quo patet, quod
 5 privilegia, exempciones et quecunque donaciones facte ecclesie non famulantur pseudologis, dum sunt tales. sed in isto puncto stat seminarium litigii, cum eque, sicut pseudo possent nomen clerici false pretendere, sic emuli et specialiter laici, qui clericis opido sunt infesti, possent
 10 veros clericos temere accusare. nec dubium, quin utrumque istorum inconveniencium posset contingere, et sepe contingit in effectum.

ideo considerandum est, quod ex parte clericorum est periculum gravius, crimen patencius et hodie frequencius ac periculosius, quia casus est gravior, defensio acucior et superacio tollerabilior. nam dum clericus persecucionem patitur, meritorie expurgatur et spoliatus temporalibus vel privilegiis redit ad statum suum primævum, quem Christus instituit. in opposito vero est
 15 subtraccio spiritualium carismatum et callida ac insuperabilis preparacio anticristo. est etiam crimen cleri patencius, cum hodie tantum invaluit sacerdotum ypocrisis excusata, quod iam vivunt dominancius et curiosius de bonis pauperum quam domini seculares. mundus autem,
 20 cum debet cognoscere eorum regulam, potest ex multitudine testium noscere notorie eorum nequiciam. nec dubium, quin passio clerici posset laicos faciliter superare, cum passio martirum conquisivit Cristo tyrannos et in-

Therefore laymen have the right to exercise jurisdiction over the false priests,

as these are a danger to the church of Christ

2 sanctorum (?) A 12 contigit B^cD 14 patencius
 et hodie frequencius ac periculosius, quia casus est gravior,
 defensio acucior et superacio tollerabilior. nam om. B^c, addidit
 in marg. cum sig. marg. B² 21 crimen cleri B^cCD
 cleri crimen A, sed lineolis duabus superscriptis ordo
 verborum mutatus est ad aliorum consensum 28 ma-
 teriarum expunctum A, in margine emendavit A¹ addito
 martirum cristo om. B^c, add. in margine B²

23 cf. Polem. Works pag. 560; 557; 287; 101 et saepe alibi

numerabilem populum infidelem, qua leccione spreta et contencione pro temporalibus suscitata decrevit ecclesia, sed crevit clerus, qui sinistre preponderaret temporalia ecclesie ante divina carismata. quamvis enim Laurencius noluit dare Decio infideli thezauros ecclesie, sed pauperibus, quibus novit esse debitos et sibi indebitos, Cristus autem dedit staterem de thezauro fisci, quia, quod nullius est civiliter, debet secundum iura hominum confiscari et illis dominis ac ministris, quos ecclesia non condempnat, sicut facit comunitatem sacerdotum et populi iudaici, dedit censum. omnia, inquam, ista fecit, ut nos constanter vadamus et faciamus similiter. unde, postquam || deflevit ruinam civitatis Jerusalem, fecit virgam de funibus educendo mercimonia de templo, que erant per sacerdotum avariciam introducta, ad denotandum, quod ipsi erant cause cece ruine populi. et ideo sunt primo virga facta de propriis codicibus et iniquis operibus castigandi.

Neither by any natural nor by church law can anybody be constrained to support the enemies of Christ

et confirmacio huius patet ex sepe dictis, quod secundum legem nature et scripture nemo tenetur dare elemosinas suas illi, quem debet probabiliter credere esse principalem hostem ecclesie ut hereticum et blasphemum. sed sic debet fidelis populus credere de multis suis prepositis. igitur non debet sic ministrare eis suas elemosinas et bona pauperum. maior patet eo, quod

1 fidelem *D*, quod *D*¹, addens in marg. in, mutavit in infidelem qui *D* scripta (expunctum) *A*, in marg. spreta *A*² 2 pro *om.* *B*^c, add. in marg. *B*² 3 sed correxit *D* cli (linea obducta sublato) crevit *A* 13 *A*¹ in marg. super. notavit Contra malum clerus 19 *D*⁵ in marg.: Nota 22 esse omiserunt *CD*, addiderunt in marg. *C*² et *D*¹

4 St. Laurentius, archidiaconus Romanus, natione Hispanus, corona martyrii exornatus anno 258, Decio regnante; quae supra de illo *JW* refert cf. *Acta Mart. Boll.*, 10. Aug. II 495—532; *Stadler, Vollst. Heiligen-Lex.*, Augsburg, s. a. III 704—705 7 cf. *Matth.* 17 27 19 cf. e. gr. *De Ecclesia cap. XIII pag. 296; 274 sqq.; cap. IX pag. 203; De Blasphem. cap. IV pag. 63*

tale non foret opus misericordie, sed opus perfidie, cum talibus potest dici illud Matth. vicesimo quinto: esurivi et non dedistis michi manducare, sed membris diaboli michi contrariis. sicut igitur nemo sciens tales
 5 debet ministrare illis specialiter ad voluptatem ultra vite necessitatem bona ecclesie, sic nec probabiliter ita credens. minor autem swadetur supposita vita sacerdotum, *Holy Scripture entitles the layman to admonish the priest in a brotherly way*
 que hodie notorie mundo ostenditur, cum ex ewangelio Matth. octavo decimo: si peccaverit in te aliquis
 10 frater tuus, debes modeste eum corripere. sed talis prepositus est frater tuus, qui maxime notorie peccat in te, in tantum, quod secundum leges non debes ministracionem sacramentorum ab eo accipere, igitur secundum formam regule ewangelice debes eum corripere,
 15 quod non posses, nisi debeas de vita et habilitate tui elemosinarii iudicare. sed quomodo debes supponere sanctitatem in sacerdotibus, quos vides vergere a regula religionis primeve, qui non vocantur a deo in suo introitu, sed symoniace intrans contra ostium, non intencione
 20 spiritualiter laborandi, sed voluptuose et seculariter conversandi, quod opere notorio ostendunt, cum arma virtutum vertuntur in ferrum, predaciones in contenciones, oraciones in fabulaciones, contemplaciones in callidas machinaciones, tyriaca excomunicacionis in toxicam
 25 dilapidacionis, remedium dispensacionis ac privilegiacionis in dispendium deterioracionis et privilegiacionis

9 aliquis *omiserunt C; D, sed D⁵ in margine addidit*
 10 debes modeste eum corripere *in loco raso A* 12 quod
om. C, addidit in marg. C² aut prima manus quod
(linea deletum) non C, ut prior lectio in tantum secundum
leges, quod non debes fuisse videatur 15 quod non posses
iteravit D, sed alterum linea transversa delevit humili-
tate D 19 non *om. B^c, in marg. adscripsit B²* 20 do-
minandi (expunctum) convers. A 21 notorie *B^cC om. D*
 22 vertuntur *om. B^c, in marg. vertuntur B¹, supra quod*
 vertuntur *iteravit B²* 23 in *ACD* et *B^c* 26 pravi-
 legiacionis *B^cD, correxit C*

2 v. 35 9 v. 15 24 tyriaca: cf. supra I pag. 29,
 26 dispendium *verbale a dispendo: detrimentum, damnum*

*All the more,
as now-a-days
the priest turns
the virtues of
the old church
into vice and
courts the
favour of
Satan instead
of Christ*

parcimonia in castrimargiam, paciencia in contumaciam, paupertas in civilitatem, hospitalitas in prodigalitem, spirituale lucrum visitacionis in temporalem questum spoliacionis, et, ut breviter comprehendam, sola sollicitudo sacerdotalis ministerii, que instituta est, ut Cristi vicarius 5 contemptis temporalibus lucrifaciat animabus, subversa est ex institutione anticristi, ut eius vicarius contemptis spiritualibus noceat Cristi membris. et istud demonium meridianum spreta palliacione primeve ypocrisis est nunc ex pretensione potestatis civilis mundo tam pa- 10 tulum, quod nulla tergiversacione debet celari a laicis.

cum igitur omnes leges ecclesie supponunt, bona pauperum debere rite ministrari vere clericis Cristi membris, patet, quod nulle leges faciunt pro isto proposito, sed eius opposito, ut bona ecclesie talibus mini- 15 strentur.

ymmo, ut faciam finem istius materie, fide iuncta cum legibus humanis, cum manifeste sequitur, quod tales sunt dei, regis et populi || gravissimi proditores, que, 20 rogo, ratio, quare non procederetur in tales pena finalis supplicii? supponitur enim ex fide, quod prodentes tam corpus quam animam nedum ad perdicionem omnium bonorum fortune et nature pro hac vita, sed eciam ad dampnacionem perpetuam sunt magis culpabiles proditores quam prodentes ea prodicione simplici quoad 25 mundum. et iterum supponitur ex fide scripture, quod peccatum regis et populi originatum ex tali clero suis subditis demerente inducit per se mortem eorum corporalem regni ac secularis dominii spoliacionem et demum perpetuam et consumatam dampnacionem. 30

1 castramargiam *A* castrimargiam *C*, (? castrimargina) *D*
 3 *A*² in marg. infer. cum sig. marg.: ablacio temporalium
 temporale *CD* 6 lucrefaciat *A* 9 spreta *correx*it *A*
 19 *A*¹ in marg. super. glossavit Mali prelati sunt causa tocius
 mali in ecclesia

1 castrimargia *idem ac gulae concupiscentiae* 8 cf.
 quae de termino hoc *JWi* proprio notanda sunt supra
 pag. 915

ex quibus manifeste colligitur in clero huiusmodi
 luciferina prodicio. nam Iob. tricesimo quarto dicitur,
 quod deus regnare facit ypocritam propter pec-
 cata populi, peccata vero populi constat originari ex
 5 cecitate et negligencia speculatorum. ideo totum pec-
 catum regni sicut eius meritum redundat causaliter in
 eius prepositos spiritaes. cum igitur Psal. quinqu-
 gesimo quinto scribitur: viri sanguinum et dolosi
 non dimidiabunt dies suos, patet, quod ceci pastores
 10 sunt causa tocius stragis, tocius pestilencie et infirmitatis
 mortalis ex peccato regiminis in suis subditis. et cum ex
 testimonio scripture Ecclesiastici decimo regnum de
 gente in gentem transfertur propter iniusticias,
 iniurias, contumelias et diversos dolos, manifestum
 15 videtur ex supradicto testimonio Gregorii, quod clerus
 sic perversus perdit regnorum dominia et demum corpus
 et animam perpetuo in iehennam. nam sicut ex regula
 comunionis sanctorum quodlibet membrum Cristi iuvat
 quodlibet ad quodlibet bonum vie vel patrie, sic ex lege
 20 membrorum diaboli quodlibet iuvat quodlibet ad quod-
 libet dampnum vie et finaliter ad complecionem damp-
 nationis capitaliter, cum illi presbiteri, qui, debentes
 plus proficere, magis peccant. non dicamus igitur: quid
 michi et regi vel regno, cum ex lege Cristi, subducto
 25 eorum corporali suffragio, tenemur, communicare eis ele-
 mosinam spiritualem; multo magis igitur, quando con-
 ducimur, quod tantum apreciamur dominio temporali.

*The clergy,
 fallen into
 worldliness,
 ruins countries
 and nations*

1 D⁵ in marg.: nota 7 54 B^cCD, in correctura A
 11 regis CD compendio omisso 12 scripture ecclesiastici
 10 C ecclesiastici 10 B^cD; A, sed A¹ in marg. add.
 scripture, quod perperam inter ecclesiastici et 10 legi voluit
 17 iehenna B^cCD D² in marg. addidit regula comunionis
 18 membrum iteravit, prius linea deleuit A 19 quodlibet
 omisit A, addidit in margine A¹ 25 tenemur correxerit A
 teneretur B^cD, expunctum C, sed C² inter lineas teneremur
 26 corporalem (linea deletum) spiritualem D

nec dicamus, non in nobis esse defectum predicti discriminis, sed in populo seculari, quia, quantumcunque in regulam nostre professionis committimus, de tanto ad thesaurum sceleris nostri populi cumulamur. cum igitur congregatum incertam quantitatem necessitat ad vindictam, 5 patet, quam proditorie agunt prelati cum regnis, qui nedum addunt peccata propria, sed detinent aliena. quid scimus nos, quam propinquum est, ut compleatur Anglicorum iniquitas necessitans ad vindictam?

Therefore the secular government ought to watch over, and to punish, disloyal prelates

ideo totum regnum debet arguere segnes prepositos, 10 qui non predicant, non peccata subiectorum evacuant nec se ipsos pro comunicacione luminis, quod primo recipierent a deo, mundificant, sed omnino contrarium. nonne diceretur proditor regni, qui meatum gurgitis ex una parte in ipsum induceret, ex alia vero parte, ne 15 evacuetur fluvius, || murum construeret sic, quod perirent omnes fructus regni, omnia bona mobilia, bestie et persone? multo evidencius produnt regna, qui submergunt ipsa in fluviis peccatorum. ideo tam ecclesia quam quelibet eius pars potest dicere illud Psal. sexagesimi 20 noni: salvum me fac, deus, quoniam intraverunt aque usque ad animam meam. intrant autem aque usque ad animam membri Cristi, quando populus peccator tam spissim sibi coniungitur, ut usque ad sacerdotem contingat fluxibilitas peccatorum. tunc enim Jordanis 25 conversus est retrorsum, quando patriarche ecclesie, qui debent se tamquam murum pro ipsa exponere, ut hostes eius excludant, modo sunt murus contrarius, ut inimicos, eius domesticos, foveant et includant. peccata

fol. 95a

2 quantumcunque *A*¹ in marg. cum sig. marg. quan-
doque *A* quandocunque *B*^c*CD* 10 *B*² in marg.:
Nota hic senes *B*^c 13 a om. *D*, inter lin. additum
20 LXVIIIⁱ codd. 22 meam om. *B*^c 23 usque
om. *B*^c*D*; *AC*, sed *A*¹*C*² (vel prima manus) in marg.
cum sig. marg. in utroque libro emendarunt 27 debent *A*
solent *B*^c*CD*

14 gurgitis a gorges: proprie locus in flumine profundus, in quo aqua vertitur, vorago, generaliter aquarum congeries 20 v. 2

quidem populi per fenestras porosas terre vivencium
sepius insorbentur, sed peccata cleri antiquata ex limosa
ypocrisi sunt stagnosa, et nisi deus avertat, minantur
ruinam proditoriam regno nostro specialiter, cum omnes
5 domini temporales, omnis populus vel doctores, qui pro
posse non impugnant hoc facinus, dum habent ad hoc
scintillam potencie, sunt ex taciturnitate consentanea
prodicionis participes.

si igitur deus in veteri testamento promisit Abrahe,
10 quod non subverteret Sodomam propter decem, quantum
debemus nos Anglici excutere in quocunque gradu segni-
ciem, ut in nobis et aliis peccatum periculosius emen-
detur, considerantes, quod taciturnitas veritatis ewangelice
est peccatum precipuum, cum una, ex cuius complecione
15 nostra ecclesia salvaretur, potest esse causa subversionis
proditorie regni nostri. decem enim secundum Archi-
diaconum secunda quest. quinta 'Presbiter' plebem con-
stituunt, sed forte nullus est de regno nostro, qui non
timore servili in isto concutitur, cum veritatem demon-
20 stratam ex fide et factis hominum, licet vergat ad salutem
regni, vix unus audet diserere, clamando, quod regnum
nostrum nutrit de thezauro suo et sustinet plurimos
presbiteros proditores. quomodo igitur stabit regnum,
quod tam irregulariter invadit externos, inimicis domesticis
25 periculosioribus intus fotis?

*For to silence
evangelical
truth is the
gravest sin,
ruinous to the
English country*

quot autem sunt leges humane, dampnantes talia
proditorum genera, est nobis impertinens numerare, cum
satis est nobis ostendere, quod prodicio supradicta sit
maxima et a principibus precipue ponderanda, ut patet

5 seculari (*expunctum*) temporales A 14 cuius B^cCD,
A¹ in marg. eius A in textu 17 presbiter om. D;
C, sed C² vel prima manus in marg. adscripsit 24 ex-
teros correxit A

2 limosa a limo, quod proprie est coenum illud, quod
ex liquoribus subsidit; sumitur pro lutum 9 cf.
Gen. 18¹⁷ sqq. 16 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 13
C. II q. 5 pag. 459 25 fotis partic. verbi foveo: cale-
factus, in amore habitus.

*False priests
are inferior to
laymen; to
punish them,
to deposit
bishops and
priests is even-
tually a honour
to God and a
service to the
common weal
of church and
state*

octavo capitulo quarti libri. et moverent dominos secundum beatum Gregorium honor dei et sue ecclesie, amor salutis proprie et populi subiecti, ymmo amor clerici corrigendi, amor temporalium et iusticie complementum. clerici quidem degenerantes sunt posteriores 5 laicis et ex amissione status tamquam laici puniendi. debent enim episcopi remissi in correccione cleri sui cum clero post trinam monicionem obstinati deponi vel perpetuo suspendi, ut patet vicesimo quinto capitulo huius. et iuxta iura canonica clericus vacans prodicionibus et 10 adulacioni debet degradari. et sic de aliis pertinaciter viciosus, ut patet quadragesima sexta dist.: 'numquid || credimus, quod deus difert punire reos, licet in facie fol.95b ecclesie sint proditorie defensati?' deus igitur degradat proditores tales atque ypocritas, quomodocunque per- 15 mittat ecclesia, et per consequens sunt aput deum et sic simpliciter degradati. nec dubitat habens scintillam luminis fidei, quin quicumque clericus, in quocunque crimine obstinatus, capiendo eciam ad parcum victum bona ecclesie, sit fur, ypocrita, hereticus et infideli 20

3 populi *AB^c* proprii *CD* 5 posteriores *B^c*; *correx*
A; in marg. *C²* vel prima manus *pociores D*, expunctum
C in textu 8 cum clero om. *A*, add. in marg. *A¹* cum sig.
marg. 9 *8^oB²* in lacuna supplevit, sed numerus men-
dus est; utique sententia textus in cap. octavo huius nus-
quam invenitur lacuna *ACD* 11 adulacioni *AD*; *C*,
ubi rasura sequitur; *B^c*, sed *B²*, addito bus in marg., adula-
cionibus maluisse videtur 13 differt *C* defert *B^cD*;
expunctum *A*, sed *A¹* addidit inter lineas differt 17 du-
bitat habens in correctura *D* 18 quin om. *A* *D⁵* in
marg.: nota *A¹* in marg. super. cum sig. marg. glossa-
vit Sacerdos habens victum parcissimum ab ecclesia habundabi-
liter viciosus est fur, ypocrita et hereticus etc. 20 hereticus
correx *A*

1 cf. *De Civili Dominio* lib. II (i. e. liber quartus *Summae*) cap. VIII pag. 71 2 *S. Gregor. Opp. Ser. I* tom. 77 pag. 2179, ubi verba quidem, quibus *JW* utitur, nusquam inveni, sed in *Epist. ad Theodebertum*, Franc. regem, Gregorium in similem modum disputantem invenies; vide etiam ibid. pag. 1181; tom. 76 (*Homil. in Evang. l. I* tom. XI) pag. 1111 sqq. 9 cf. supra pag. 24—25; 30—31; II 139 12 cf. *C. J. C. I (De cr. I pars)* c. 2 Dist. XLVIII pag. 174

deterior. diripit enim bona aliena sub falso nomine
 adulatorio sacerdotis iuxta principium fidei, quod iustorum
 sunt omnia, sed iniusti nichil penitus iuste habent, ut
 docet Ambrosius epistola tricesima octava ad Simplici-
 5 anum: 'iniquus', inquit, 'et insipiens, quod putat, se
 habere, nequaquam possidet. an putas, illum possidere,
 qui thesauro suo incubans avara et misera torquetur
 solitudine, ille vero eget, et si aliis dives videtur,
 sibi pauper est, qui non utitur eo, quod habet', et sequitur
 10 conclusio. 'nichil ergo affectu sapientis dicitur, nichil
 insipiente egencius. nam cum regnum dei pauperum
 sit, quid esse locupletius eis potest?' unde sicut dicit
 epistola secunda ad Constantinum: 'nec dives est, qui
 indiget aliquo, nec pauper, qui non indiget', et sequitur:
 15 'sapienti nichil alienum, nisi quod virtuti incongruum:
 quocumque accesserit, sua omnia. totus mundus sapienti
 possessio est, quoniam toto eo quasi suo utitur'. et post
 probat a contrario, quod iniustus nichil vere possidet.
 ideo docet eum, quomodo exemplificabit divitibus,
 20 'bonorum pauperum divicia querere et morum esse lo-
 cupletes. pulchritudo', inquit, 'diviciarum non in sacculis
 divitum, sed in alimentis pauperum est. in illis enim
 melius opes lucent'. 'discant', inquit, 'pecuniosi non sua,

*Pretending to
 be just men, to
 whom all
 things belong,
 they are
 robbing the
 poor laymen*

2 A¹ in marg. infer. cum sig. marg. addidit Iusti et
 sapientis est totus mundus et sic omnia 3 habent iuste B^c,
 sed lin. suprascriptis in aliorum ordinem redacta 4 D²
 in marg.: Ambrosius 10 cuncti libri 5 se om. B^c, adiecit
 inter lin. B² 8 alius AC 9 sibi ACD si B^c 10 di-
 cius AC dicimus (dici) B^cD nichil (posterius) ACD
 nec B^c 11 A³ in marg. plumbo scripsit notabene 13 se-
 cunda scripsi ex auctoritate ed. Migne 35^a libri ad Con-
 stantinum om. D 14 A in marg.: quid est <dives
 pauper
 18 occupat (linea sublata) possidet A 19 exemplificabit
 compendio omissio B^c

2 cf. supra I pag. 56; 61; II 198; Aug. Opp. tom. II 696
 4 cf. Ambr. Opp. Ser. I 16 pag. 1097 9 cf. ibid. pag. 1098
 12 cf. ibid. pag. 881 14 cf. ibid. pag. 882 19 cf.
 ibid. pag. 886

sed que Jesu Cristi, querere, ut et illos Cristus requirat et sua omnia largiatur. impendit pro illis sangwinem, effudit pro illis spiritum, offert illis regnum. quid est, quod non sit daturus pater, qui pro nobis unicum filium morti tradidit? anima igitur eos, servire domino in sobrietate et gracia et tota mentis sedulitate erigere oculos ad celestia, nichil ponere in lucro, nisi quod vite eterne sit. nam iste omnis huius seculi questus animarum dispendium est'.

si igitur clerici nostri possessionati impugnant istas preclaras veritates fidei tam opere quam sermone, nonne credimus, eos esse infideles, omni genere criminis irretitos? nonne foret secularis eciam infidelis, si non plus tales fures compesceret quam alienigenas vel egenos indigenas, qui ob avariciam cleri necessitatus est furari?

quomodo, queso, durarent sic bella, si nos clerici verbo et opere doceremus populum legem dei et insuper bona, que avare colligimus, forent egentibus debite distributa! modica nempe perturbacio in fontali principio necessitat ad discrasiam in toto residuo.

The princes therefore should step forward against these robbers and spiritually help the poor man

cum igitur plus || sollicitandum est principibus de bonis anime quam corporis, cupidique clerici non sunt digni, temporalia, que exigunt, possidere, sed dignitas sacerdotalis et omnia iura militant contra illos, qua perfida temeritate desistunt, sic errata in regnis corrigere et per consequens a vero iure sue dominacionis excedere et viam conquestus alienis predonibus preparare? nam secundum iura ecclesie, si prelatus vlt ecclesiam indebite subicere servituti, membra residua debent sibi resistere, ut notatur hoc libro primo Decretalium de

fol.95c

9 est omisit B^c, add. in marg. B² 17 populum
corr. A legem populum B^c, sed lineolis superscriptis
in populum legem mutata 18 colimus A 21 plus
perperam bis scripsit A A² in marg. super. notavit de
ludis, quos fideles debent in hac vita exercere 30 hoc C,
A¹ in marg. cum sig. marg. addidit om. AB^cD

9 dispendium verbale a dispendo, idem atque detrimentum, damnum 20 discrasia = intemperies (δυσκρασία) 30 cf. C. J. C. II (Decr. Greg. IX) lib. I c. 13 Tit. XXXIII pag. 201

maioritate et obediencia capitulo 'Dilecti Filii' et
 duodecima quest. secunda capitulo 'Non Liceat' et
 multis sequentibus. ymmo ratio naturalis et fides scrip-
 ture hoc edocent, sic, quod non oporteret, nisi ad
 5 opturandum adversarios, propriis legibus in ista materia
 adeo inmorari. oportet igitur, omnem filium ecclesie
 concurrere ad interludium pro tempore huius vite, cum
 secundum apostolum prima Cor. quarto: spectaculum
 facti sumus huic mundo et angelis et hominibus.
 10 fuit autem ludus inchoatus pro statu innocencie, exem-
 platus directe a sapientia increata, que ludit coram
 deo, cum ipsa sit ars, per quam deus creans orbem
 terrarum eternaliter alludit ordini universi, ut dicitur
 Proverb. octavo. erit autem post diem iudicii ludus alius
 15 consumatus, quem ludum nemini licet ingredi, nisi pro
 tempore huius peregrinationis in dicto interludio rite
 luserit porcionem, cuius iudicium spectat, ut sepe dixi,
 ad numerum beatorum. angeli enim et homines beati
 intuentur continue ex altis sedilibus totam nostram
 20 agonizationem et quidquid bene vel male fecerimus in
 stadio huius vie. oportet autem, sacerdotes facere scri-
 pturam sacram, quam oportet esse originalia huius ludi,
 sic quod, de quanto quis ab originali pagine huius
 exorbitat, de tanto interludium interrumpit. ex quo
 25 patet, quod pernecessarium est, quemcunque sacerdotem
 in hoc interludio paginam istam supereminenter agnoscere
 et de exemplari suo in humanitate dicte sapientie se-
 cundum sanctitatem vite alludere.

*Holy Scripture
 the standard
 of christian life*

9 hoc edocent *om. D, addidit in marg. D¹* hec
 edocent *B^c* 6 adeo *om. B^c, adscripsit in margine B²*
 7 concurrere *correxerit A* 11 director *A* 12 creans
iteravit A² in marg. sine sig. marg. 17 luserit *B^cCD,*
A¹ in marg. luxit (*expunctum*) *A in textu* 18 *B²*
in marg.: Nota de interludio 19 altis *indistincte scriptum,*
vix legi potest A 21 ferre *B^c* 27 de *om. A, add.*
in marg. A¹

2 cf. *ibid. I (Decr. II pars) c. 20 C. XII q. 2 pag. 693*
 5 opturandum *a verbo obdurare* 6 inmorari = *morari, per-*
manere 7 interludium *ab interludo: inter aliquid ludere,*
embolium (ἐμβόλιον) 8 v. 9 14 v. 22—31 17 cf. *De*
Dom. Div. cap. XV pag. 129 sqq. (ubi sententiam, non verba
ipsa textus invenies)

et corellarie sequitur, esse perhorrendam demenciam, habere prelatum huius ludi ignarum, cum tunc dogmatizat ludum diaboli, ferens exemplaria libri mortis.

et ideo dictum est vicesimo primo huius, quomodo omnes capitanei ecclesie debent de sacerdotum pericia potissime providere.

CAPITULUM VICESIMUM OCTAVUM.

Excursus: may the Old Test. law claim to be still a religious standard

Superest tractare aliam incidenciam ad principale propositum.

nam ex dictis de veritate scripture occasionaliter tractatur de cessacione legalium, quam materiam post autores scripture et specialiter apostolum ad Romanos, Galatas et Hebreos dominus Lincolniensis in quodam libello istius materie tractavit egregie.

The moral law of the Old Testament the ethical foundation for all times and nations

cum autem lex moysaica || dividitur in ceremonialia iudicialia et moralia, quantum ad moralitatem attinet, cum tota includitur in eterno decalogo, patet, quod in illis non cadit cessacio vel dispensacio, eo quod sunt principia sine contractu loci vel temporis conclusiones alias morales fundancia.

20

3 exemplaria *B^c* 6 Cap. 28 *A* *miniavit in ultima linea capituli* 8 *B^c in marg.* Cap. 27um, *iuxta quod B¹ 28 posuit, DC² in marg.:* Cap. 27um 9 propositum *B^cCD* 10 occasionaliter (*vitiouse scriptum et expunctum*) *A*, *iteravit A² in marg.* 11 tractatus *B^cD* 15 *A² in marg.* *infer. fol. 95^c notavit cum sign. marg.:* divisio legis mosaice dicitur *A* *B³ in marg.* notavit lex mosaica dividitur in ceremonialia, iudicialia et moralia, moralia manent omnia, nec cadit in illis cessacio eo, quod sunt principia eterna

4 cf. *supra* II pag. 164; 166 8 incipit excursus alter; cf. priorem (sentenciam, quam sepe inserui etc.) *supra* cap. XXV pag. 1 sqq. 12 cf. Rom. 2 17 sqq.; Gal. 3 10 sqq.; 23 sqq.; 47 sqq.; 21 sqq.; 5 1 sqq.; 10 4 sqq. 13 Ebr. 7 sqq. de Lincoln. cf. *supra* I 387; doctoris huius libros, publici iuris hucusque non factos, me conferre non potuisse aegre fero 15 cf. de partitione hac legis mosaicae De Civ. Dominio lib. I c. XLIV pag. 426: hic dicitur comuniter sqq. 18 dispensacio = administratio

sunt autem tria legalia vel ceremonialia, de quorum
cessacione vel variacione Judei vel inimici scripture
precipue offenduntur, scilicet sabbati servacio, carnis
circumcisio et esus carnis cum sanguine abhominacio.

5 pro solucione istorum et aliorum obiectuum sup-
pono ex dictis de quiditate legis, quod lex integra
cristiana sit agregatum ex omnibus veritatibus scripture
sacre, succedens pro suo tempore, quarum aliqua est
temporalis, manens pro sua periodo, aliqua manens
10 perpetuo et aliqua stans in eternitate cum deo. ista
autem est lex, quam Cristus dicit Matth. quinto se non
venisse solvere, sed adimplere.

*The christian
moral law the
unity of all
Scripture truths*

secundo suppono, quod contradiccio vel repugnancia
debet capi respectu eiusdem subiecti, forme et temporis,
15 ut non repugnat, diversa subiecta successive esse con-
trarie denominata, nec idem subiectum simul formis
compossibilibus vel pro diversis temporibus formis op-
positis.

ex istis patet tercio, quod non repugnat, sed con-
20 sonat legi dei pro diverso tempore, persona et loco legum
varietas, sic enim vixerunt homines sub lege naturali
ante dacionem legis moysaice. in illa autem lege da-
bantur ceremonie et iudicia variata secundum viros et

1 vel ceremonialia om. A, addidit cum sig. marg. in
marg. super. A²

2 inic (linea delet.) inimici A
4 sangne A 6 A² in marg. super. cum sig. marg.: Quid
est lex integra cristiana

B³ in marg. notavit lex cri-
stiana est agregatum ex omnibus veritatibus scripture sacre,
succedens pro suo tempore, quarum aliqua est temporalis, ma-
nens pro suo periodo, aliqua manens pro perpetuo, et aliqua
stans in eternitate cum deo. et illa est lex, quam Cristus dicit
se non venisse solvere, sed implere Matth. V 9 sua corr. A

suo B^c; D, qui a, quod prius exstitit, corr. in o 12 im-
plere B^cCD; A, sed A¹, in margine addito ad, emendavit
13 A¹ in marg.: nota A² in marg. infer. cum sig.

margine notavit de successione legis nove post veterem
15 subiecta scripsi substancia (?) cuncti libri 16 D prima
manus in marg. 5 notavit; qua de causa, ignoro, nisi 3
scribere voluit, quod ad falsam lineam appositurus erat
20 diversis B^cD 23 cerimonia A, (?) C

*All these,
pointing to
Christ, remain,
but their forms
change*

feminas, secundum sacerdotes et populum, ymmo generaliter secundum dispositionem persone vel populi, quam deus instituit. et cum omnia diriguntur ad messiam, finaliter patet, quod tempore legis gracie oportet, figuras cessare et alias leges succedere. et sic ex fide capiendum est, quod totum corpus legis dei succedit secundum partes mutabiles ordinatissime sine defectu legis domini.

sed laboriosa restat difficultas huius scripture professoribus, in particulari discutere obiectus adversancium et undique reddere de quesito congruam rationem. 10

unde Lincolniensis primo cap. 'sic', inquit, 'alternis modis adversantur scripture, quidam scienter et quidam ignoranter. scienter vero adversantur quidam sacre pagine, ut Mannichei et Marcioniste, qui legem prophetasque condemnant, et ut iste adversarius legis et prophetarum, qui dixit, quod deus legis, que data est per Moysem, et prophetarum ad eandem legem pertinentium non sit verus deus, sed pessimus demon, contra quem scripsit Augustinus librum intitulatum Contra Adversarium Legis et Prophetarum. hii conantur construere, 20 vel falsa esse plurima, que in sacra pagina scripta sunt, vel crudelia vel iniqua vel obscena et turpia vel vana, utilitate et ratione carencia. || qualium non convenit, fol. 96^a deum esse autorem, cum ipse sit summa veritas, benignitas, equitas, mundicia, pulchritudo et utilitas, plenitudo. 25 talium', inquit, 'adversariorum scripture rationes et calumpnie innumerabiles sunt. vix enim inveniri posset

9 dissolvere <i>B^cCD</i>	10 redderet <i>D</i>	11 alternis
modis adversantur scriptura <i>A</i>	alternis modi adversarii	
scriptura <i>B^c</i>	alterius modi adversarii scripture <i>CD</i>	
20 astruere <i>B^cCD</i>	23 in infimo marg. fol. 95 ^c d. cod. <i>A</i>	
<i>paene illegibile aliquis addidit psal jem yako na sskorny, verba bohémica, quae latine vertuntur: scripsi tamquam in corio</i>		

14 cf. de hac versutia Manichaeorum Augustini Opp. tom. X 659 (Contra Adversarium Legis et Prophetarum)

Marcioniste appellantur sectatores doctrinarum Marcionis, quae tempore saec. tertii et quarti late disseminatae sunt non solum Romae, sed in Italia quoque, in Hispania, Africa, Egypto, Syria, Palaestina 19 cf. ibid. pag. 658; 681; 667

vel parva scripture particula, in qua non posset fabricare calumpniam, cum assit astucia versipellis et impia. unde supra modum laboriosum esset et prolixum, investigare et solvere omnes istas calumpnias'.

5 ex istis noto primo, cum quanta diligencia sancti episcopi prioris ecclesie laborarunt ad defensionem et enucleacionem scripture sacre, que est fides ecclesie.

The old church held the Bible in high esteem, but the Moderns don't care for the truth of the Gospel calling it a most false compilation

noto secundo, quomodo sentencie modernorum consonant tam verbaliter quam sentencialiter cum pseudo-
10 adversariis scripture tempore sanctorum episcoporum preter hoc, quod magis callide dicunt modo, scripturam sacram esse falsissimam et pessime sonantem, non ad sensum, quem ipsi dicunt deum intendere, quem sensum illorum est ad mores suos trahere, sed ad sensum, quem
15 apostoli, sancti martires et doctores tam doctrina vite quam verborum dilucidacione relinquunt. et hec persecucio scripture subdola tam verbis quam opere est sibi maxime inimica.

sed tercio noto instar solitudinis sanctorum doc-
20 torum, quod foret labor doctoralis empiricus, instare contra pseudoglosarios, cum modicus error in principio religionis Cristi in brevi pululat in enormem. —

ad primam difficultatem de sabbato dictum est
tractatu De Preceptis cap. octavo decimo, quod sabbati
25 servacio, quantum ad moralitatem attinet, manet perpetuo, cum semper debemus quiescere a peccato. servatur autem

Sabbath, in its moral meaning, will endure for all times

2 assit C om. B^cD; A, sed add. in marg. A¹ cum sig. marg. 8 A² in marg. super. cum sig. marg. notavit Contra adversarios scripture sacre 15 sancti AC cristi sancti B^cD 15 vite om. B^c 23 A² in marg. infer. cum sig. marg. notavit nota, quare cristiani octava die sabbatizant 24 18° A lacuna CD; B^c, sed B² addens secundo lacunam explevit B² (vel B¹) in marg.: servacio sabbati quantum ad moralitatem manet perpetuo, cum semper debemus quiescere a peccato

24 tractatum De Preceptis, qui traditus nobis est sub inscriptione De Mandatis, conferre non potui, quippe cuius editio in manibus viri docti F. D. Matthewi sit

*The celebration
of Sabbath*

secundum figuram die septimo pro tempore ante incarnationem, prefigurans quietem Cristi mortui pro sabbato in sepulchro et quietem dormiencium etate septima in purgatorio. tempore autem legis gracie post complecionem figurati celebratur finalis sabbatizacio die octavo, 5 quo Cristus, qui illo die mundum condidit, resurrexit et qui illo die mundum sciencia vocis illustravit, ut patet de missione spiritus sancti, eodem die veniens ad finale iudicium, evigilabit totum genus salvandorum, ut quiescant perpetuo in octava etate, ceteris resuscitatis ad dampna- 10 cionem perpetuam. unde prerogativam istam diei dominice tangit Augustinus in De Questionibus Veteris et Nove Legis nonagesimo quinto cap., quomodo 'post septem septimanas, figurantes mundum peccato inveteratum, succedit dies quinquagesimus penthecostes, in 15 quo est mundus renovatus. hec igitur est dies, quam fecit dominus, in cuius essencia sunt alii replicati, cum in illa est mundus creatus, Ysaac circumcisis, phase solempnitas adimpleta et die quinquagesimo octavo post lex data, que tria concurrebant in novo testamento de 20 nostro Ysaac, Jesu Cristo, et sic, ubi factum est vespere et mane dies unus, cum dies inceptit ab informi materia,

1 secundum *om. CD*, addidit in *marg. C²* (aut prima manus) 2 mortem (?) *A* 4 *B¹* (?) prima manus) in *marginē*: tempore legis gracie celebratur finalis sabbatizacio (!) die octavo, quo cristus, qui illo die mundum condidit, et qui illo die mundum sciencia vocis illustravit, ut de missione spiritus sancti patet, et illo die veniens ad finale iudicium, evigilabit totum genus salvandorum, ut quiescant perpetuo in octava etate, ceteris resuscitatis ad dampnationem perpetuam 10 *B¹* (?) in *marg.*: dies veniens ad finale iudicium evigilabit totum genus salvandorum, ut quiescant perpetuo in 8va etate, ceteris resuscitatis ad dampnationem perpetuam 11 *C²* in *marg.*: Nota de prerogativa diei dominice 13 95° *B^cCD*, *A¹* in *marg.* 45° *A* in *textu verborum* 20 concurrebat *AD* 21 vespere *AB^cD* vere spere *C* 22 ab *om. A*, add. in *marg. A¹* *D⁵* in *marg.*: nota

12 cf. *Opp. tom. XVI (Quaestiones Vet. et Novi Test.)*
438—440 18 phasis a graeco φάσις = dictum, dictio,
transl. pascha (vel criminis apud magistratum denunciatio)

fol. 96b dies || mundi gracie excedentis mundum nature incepit
a Cristo, forma omnium exemplari. nox itaque pre-
cessit, dies appropinquavit, letemur in ea. et
hec ratio, quare ecclesia incipit diem a medio noctis
5 sabbati, quando dicitur, Cristum natum.

ex istis colligitur triplex causa variacionis sabbati a
die septimo ad octavum. prima, ne infideliter iudai-
zantes expectemus quietem messie, quasi adhuc morituri
pro die septimo in sepulchro; secunda, ut appropinquante
10 quiete beatitudinis finaliter figurata per sabbatum, ut
patet ad Hebr. quarto, habeamus nos cristiani signum
expressius, quietem et gloriam etatis octave clarius pre-
figurans. sic enim post fumum nubilum ignis prenosti-
cum erumpit flamma, propinqua nuncia post umbram
15 lucis venture, ante plenum illapsum luminosi emicat
lux secunda et generaliter in presencia maioris luminosi
confunditur lux precedens. sic enim veniente sole lux
astrorum confunditur, et sic pro causa tertia necesse
est, cum natura paulative et ordinative procedit. sicut
20 est dare triplicem quietem, sic sit dare sabbatizacionem
triplicem temporalem, prima die septimo, precedens
quietem Cristi in sepulchro; secunda die octavo, prece-
dens quietem patrum a purgatorio. et utraque istarum
interpolata, sicut est sabbatizacio a peccato, sed tertia
25 simul cum re est perpetua sabbatizacio pro die octavo
novissimo. finis autem omnium istorum est preservacio
a peccato et perpetua quies in gaudio.

quodsi queratur, quando et qua autoritate facta fuit

*The threefold
celebration of
Sabbath inter-
preted*

1 incepit *om. A, add. A¹ in marg.* 2 *B¹ in marg.:*
dies gracie incepit a cristo, nox precessit, dies appropinquavit,
et hec est ratio, quare ecclesia incipit diem a medio noctis
saboti (!), quando dicitur, cristum fuisse natum 11 ad *om. A,*
add. A¹ in marg. 13 nubilum *B^c* 15 venture *om. A,*
addidit in marg. A¹ emiccat *A, sed prius c ex-*
punctum 19 ordinate *B^cD* 20 *A² in marg.:* Sabbati-
zacio triplex 23 patrum *ACD* primi *B^c* 26 *A²*
in marg. super. cum sig. marg. glossavit Sabbatizacionis finis
est preservacio a peccato etc.

2 cf. Rom. 13¹²; I. Joh. 28

11 v. 4 sqq.

*The Sunday of
the primitive
church*

ista translacio, dicitur secundum Magistrum Historiarum
super historia Actis apostolorum cap. sexto, quod statim
post ascensionem ecclesia novella sabbatizavit feria
quinta, quia illo die natura nostra primo venit ad re-
quiem. unde in memoriam processionis, quam fecerunt
apostoli a Jerusalem in montem Oliveti, et e contra
processionaliter processerunt in quinta feria, que fuit
paris solempnitatis cum feria prima, sed post, quando
ecclesia fuit onerata aliis festis, pretermisit solempnitatem
septimalem ferie quinte usque ad festum annuale ascen-
sionis et continuavit sabbatizacionem prime ferie et ad-
didit sibi processionem quinte ferie. unde credo, quod
octavum diem post resurrectionem et continue posterius
ecclesia celebravit. crux autem portata in processione
et reditu signat, Cristum, sicut in die ascensionis, disci-
pulos suos precedere et continue spiritualiter comunicari.

*Sunday an
institution of
Christ*

si autoritas queritur huius festi, dicitur, quod autori-
tate Cristi, quam comodavit sue ecclesie, dum inspiravit

2 historia A historiis (? hist^s) B^cD hostiensem
(expunctum et linea deletum) C, sed historiam C² vel prima
manus in marg. add. 9 pretermisit secundam sillabam
(ter) corr. B^c et in marg. B¹ nec non B² addiderunt ter
10 septimanalem D 16 computari D, (?) B^c con-
misceri A, sed inter lin. aliud con superscriptum est; locus
admodum corruptus

1 Petrus Comestor, Magister Historiarum (pe maistre
of stories, Matthew, *Unpr. Works of JW* pag. 2) qui scripsit
Historiam Scholasticam (ed. Parisiis 1513), compendium
populare inde ab initio mundi usque ad exitum Actorum,
quod in summa gratia apud homines medii aevi erat.
Comestor presbyter, post decanus urbis Trecae (Campaniae
Gall.), anno 1164 cancellarius univ. Paris., in fine vitae in
monasterium St. Victor. sese recepit, ubi, omnia sua bona
pauperibus relinquens, ca. annum 1179 vita decessit. in
sepulcro eius inscripti fuisse dicuntur hi versus:

Petrus eram, quem Petra tegit, dictusque Comestor
Nunc comedor. vivus docui nec cesso docere
Mortuus, ut dicat, qui me videt intumescere:

Quod sumus, iste fuit; erimus quandoque, quod hic est.

cf. Dante, *Parad. XII* 134, ubi Mangiadore appellatur

eam per spiritum sanctum, elicere ex scriptura, quod
fuit taliter faciendum. non enim est fidei fingibile,
quod sanctum collegium apostolorum sabbatizaret in
meditullio temporis inter resurrectionem ac sancti spiritus
missionem et post illustrati ac confirmati eodem spiritu
fol. 96^c continuarent || eandem formam sabbatizandi, nisi foret
licita ac debita, a deo autorizata. unde optarem, quod
omnes ritus nostri forent a deo confirmati. Cristus
enim post baptismum ieiunavit quadraginta diebus con-
tinue et per consequens affixit animam suam in multis
sabbatis, et tamen Neem. octavo dicitur: dies sancti-
ficatus est domino, nolite lugere et nolite flere.
item, quando apostoli confricarunt spicas com-
edentes in sabbato, ut dicitur Matth. duodecimo,
15 Cristus factus est contra calumpniatores de solucione
sabbati advocatus in istis, innuens tamquam dominus
sabbati et potestatem habens super cessacione ceremonia-
rum veteris testamenti, quod debuerunt dissolvi. notum
quidem est, quod tales ritus non sunt per se boni mora-
liter, sed figure virtutum et sequencium premiorum. ideo
manifestum est, quod non sunt nisi particulares cere-
monie et ad tempus. unde Jer. septimo dicitur: non
sum locutus patribus vestris, et non precepi eis
in die, qua eduxi eos de terra Egipti, de verbo
25 holocaustum et victimarum, sed hoc verbum
precepi eis dicens: audite vocem meam, scilicet
in observancia mandatorum, et ero vobis deus.
ceremonie itaque habuerunt meditullium temporis, quo

*The rites and
forms of the
Old Testament
are not good
in themselves,
but images of
grand and
grave things of
the future*

6 *A*² in marg. infer. fol. 96^b: nota, qua autoritate trans-
lata est sabbatizacio et multa pulcra circa illam materiam,
idem in marg. super. (fol. 96^c) notavit de cessacione legalium
et aliarum figurarum 9 continue *B*^c; om. *ACD*, sed *A*¹
in marg., *C*² int. lineas restituit 11 octavo scripsi ex
auctoritate Scripturae Sacrae 1° cuncti libri hic
in marg. cod. *A* sig. marg. exstat, sed eius nota abest
25 holocaustum correxerunt in fine *CD* holocausto-
matum *B*^c, in fine corr. *CD*

4 meditullium, nomen a medius, syllabica adiectione pro-
ductum, significat medium spatium 11 v. 9 14 v. 1
16 cf. ibid. v. 8 22 v. 22—23

and figures of
the perfect
covenant of
Christ

populus quievit in Judea, ubi fuit templum Jerusalem
continens medium habitabilis ad figurandum sacra-
menta gestorum Cristi inibi, ad irradiandum ecclesiam
circumquaque de finibus terre, cum sit singulariter illa
persona, que invenit mulierem fortem procul, cum de
ultimis finibus tam Judeorum quam gencium fuit eius
precium descensurum, ut patet de Ruth, Raab et aliis.
omnia autem ista figurarunt, quod Cristus ecclesiam
congregaret in unum ex gentibus et Judeis, non quod
isti ritus erant per se boni moraliter. unde Mich. sexto
scribitur: quid dignum offeram domino? curvabo
genua deo excelso. numquid offeram ei holo-
caustomata et vitulos anniculos? numquid pla-
cari potest deus in milibus arietum aut in multis
milibus thaurorum piguium? numquid dabo
primogenitum meum pro scelere meo, fructum
ventris mei pro peccato anime mee? indicabo
tibi, o homo, quid sit bonum, et quid dominus
querat a te, utique facere iudicium et diligere
misericordiam, solícite ambulare coram domino.
unde ad istum sensum dicitur Ezech. vicesimo: ego

2 continentis *AB^cD* 4 cucircumquaque *A expuncto*
priore cu finibus (? *fññb*) *B^c, qui mendose scripsit*
5 inveniet *B^c* cum *om. B^c* 6 terre tam *B^c* 7 pre-
teriti *A in textu, sed in marg. cum sig. marg. A¹ emendavit*
precium 8, 11 et 21 hos locos, signo quodam in marg.
adpicto, praeeter ceteros notari vult A 15 thaurorum
in loco raso A; C, sed prima manus in marg. cum sig.
marg. posuit hircorum hircorum B^cD 16 primo-
genitum *correxít A* 20 et solícite *B^cCD* 21 *B³*
in marg. notavit dicitur ezech. vicesimo: ego dedi eis precepta
non bona, i. e. non per se bona moraliter, sicut est dili-
gere deum et proximum. unde salvator Matth. 9º, quando
pharizei redarguerunt eum de prevarificatione (!) ritus iudaici,
manducando cum publicanis et peccatoribus, sic respondit: euntes
dicite, quid est: misericordiam volo et non sacrificium. tunc
enim venit tempus, quando deus abhominabitur talia sacrificia,
ut dicitur Ysa. primo, Jer. sexto et Ose. sexto, unde Cristus
precepit, eis dicere, quod venit ille, cui sufficit opus miseri-
cordie, et qui voluit, figuras cessare, ut patet Jer. tricesimo
primo

dedi eis precepta non bona, i. e., non per se bona
moraliter, sicut est diligere deum et proximum. unde
salvator Matth. nono, quando pharizei redarguerunt eum
de prevaricatione ritus iudaici, manducando cum publi-
canis et peccatoribus, sic respondit: euntes dicite,
quid est: misericordiam volo et non sacrificium.
tunc enim venit tempus, quando deus abhominatur
talía sacrificia, ut dicitur Ysa. primo, Jer. sexto et
Ose. sexto, unde Cristus precepit eis dicere, quod venit
ille, cui sufficit opus misericordie, et qui voluit, figuras
cessare, iuxta illud Jer. tricesimo primo: ecce, dies
veniunt, dicit dominus, et feriam domui Israel
et domui Juda fedus novum, et Bar. secundo:
statuam eis testamentum alterum sempiternum et
ecce, dies veniunt, dicit dominus, et consu-
mabo domui Jacob || super testamentum novum,
quod disposui patribus eorum, cum eduxi eos
de terra Egypti. et idem patet expressius Dan. nono
de cessacione legalium.

multis talibus testimoniis veteris testamenti utitur
apostolus Heb. nono et decimo ad probandum, quod
dacio nove legis prophetate impleta est in Jesu Cristo.
cuius ratio est, oportet, oblaciones figurantes cessare,
dum completa fuerit oblacio ultimata. sed Cristus
pontifex futurorum bonorum introivit semel
in sancta, eterna redemptione inventa, igitur
superflueret, oblacionem figurativam eius superaddere

*The symbols
of the Old
Testament
realised in
Christ*

3 prevaricante D 9 sexto scripsi ex auctoritate
Scripturae Sacrae 3° A lacuna CD; B^c, sed B²
supplevit 2° 14 testamentum correxit A inter et
et ecce exstat lacuna in omn. libris 18 hic in marg.
cod. A signum marg. adscriptum est, quo locum praeter cetera
notari vult 22 Iesu Cristo A Iesu nostro B^cCD
B³ in marg. glossavit oportet oblaciones figurantes (figu-
rantes supra lin. additum est) cessare, dum completa fuerit
oblacio ultimata, que fuit finis oblacionis figurantis

3 v. 13 8 v. 11—20 v. 20 9 v. 6
11 v. 31 13 v. 35 15 Bar. 119—20; 235 18 v. 13—18
21 v. 1 sqq.; 11 sqq. v. 1—21 24 cf. Ebr. 911—12

post totale officium consumatum. thabernaculum autem huius magni pontificis est mundus, et sancta sanctorum est celum, ut patet diffuse alibi, in quod Christus intravit, non cotidie cum sanguine bestiarum et ceteris figuris, sed semel pro semper⁵ per proprium sanguinem omnes ritus priores finaliter figurantem. cum igitur ille pontifex perpetuus necessario assistit a dextris dei, semper vivens ad interpellandum pro nobis et precipiens, quod, ponentes totam spem nostre negociacionis in eo, offeramus sibi non¹⁰ figuras veteres, sed cordis devocionem et fructum laborum, quia aliter peccaremus, desperando de nostro mediatore et despiciendo formam legis sue, quomodo igitur non faceremus sibi omnem reverenciam pro tempore et modo, que ipse in suis apostolis edocuit¹⁵ facienda?

quodsi obicitur illud Ex. tricesimo primo: omnis, qui fecerit opus suum, in hac die morietur. custodiant filii Israel sabbatum et celebrent²⁰ illud in generacionibus suis; pactum est sempiternum inter me et filios Israel signumque perpetuum, patet, quod hoc dictum non obviat propter multa.

*The social
meaning of the
Sabbath*

primo, quia per sabbatum intelligitur confuse requies ab opere servili, quocunque tempore fuerit, quod²⁵ erit perfecte in patria. secundo, quia sabbatizacio iudaica pro die septima non est sempiterna sive perpetua, hoc est, continua sine fine, tum, quia interposita incidencia sex dierum, tum eciam, quia secundum Judeos

1 *B*² in marg. iteravit tabernaculum huius magni pontificis est mundus, et sancta sanctorum est celum 2 cf. supra pag. 113¹⁸ 3 quo *C*, sed *C*² int. lin. add. d et *D* correxit quod ex quo 5 pro om. *A*, inter lineas addidit *A*¹ 10 eo *C*, correxit *A* ea *B*^c*D* sibi correxit *A* si *D* 17 obiciatur *CD* *A*² in marg. notulam habet: Contra dicta 20 generacionibus *A*¹ vel prima manus in marg. oracionibus *B*^c*CD*, expunctum *A* in textu 28 continue *CD* qui est interposita *B*^c*D*

cessaret omnino pro die iudicii. quod si vocent sempiternum et perpetuum periodum vel illud, quod permanet in fructu perpetuo, licet non in sua existencia, patet, quod eque servant cristiani istam sententiam ut Judei
 5 preter hoc, quod Judei infideliter ponunt, periodum sabbatizationis pro die septimo debere durare ulterius, quam faciunt cristiani. et patet, quemcunque sensum signaverint, quod textus scripture non obviat factis nostris.

10 quodsi secundo obiciunt, cristianos, ob devocionem introducentes hunc novum ritum, debere servare utrumque et sic de quibuslibet aliis sacramentis veteribus cum novis, tum signum duplicatum secundum se totum bonum forcius imprimeret signatum et amplius adiuveret.
 15 in cuius confirmacionem Cristus servavit circumcisionem, sabbatum et baptismum, || ut patet Luc. secundo et tercio capitulis et sepe in ewangelio de sabbatizatione. si ergo optimus doctor in facto docuit hunc sensum legis servando sabbatum, ut patet tam in vita quam morte Cristi,
 20 et sermones, sub quibus datur lex, evidentissime sic signant, videtur, quod iste sensus magistri optimi non sit evacuandus per sensum mysticum vel alium extraneum fingendum.

pro isto dicitur, quod venenum foret cristianis,
 25 scienter post promulgacionem legis gracie observare ritus figurativos sacramentorum nove legis, veteri legi superadditos, quia hoc faciens infideliter expectaret anticristum, innuens, illas figuras non impleri in Cristo. et hec ratio apostoli Gal. quinto: si circumcidimini,
 30 Cristus vobis nichil proderit. cum igitur plena

The christian of the new Covenant is no longer bound to the symbol

2 periodum AD; C, sed in marg. exstat periodicum, lectio a C² profecta periodicum B^c 10 A² in marg.: contra dicta 13 cum om. B^c 16 secundo emendavi 1° codd. 24 cf. supra pag. 113 18 29 5° scripsi ex auctoritate N. Test., in codd. lacuna, sed B², utpote qui vitiis multis inquinatus est, supplevit 2°

requies Cristi in sepulchro pro sancto sabbato sit consumata, illaque figurata est immediate per sabbatizationem die septimo, patet, quod illud ceremoniale pro die septimo cessare debet. vel aliter expectaretur infideliter requies messie in corde terre pro integro sabbato. 5 nec movet, quod utrumque sabbatum est bonum, quod debent pariter observari, quia sic nulla peccatrix acciperet eucaristiam in peccato, sicut febricitans copiosissime gustaret vinum fortissimum et alimentum maximi nutrimenti, sic fur inhonestissime introduceret optimum 10 et venerabilem dominum in suum tugurium. constat autem, quod naturarum bonarum contingit habitudinem humanitus adiectam esse pessimam, ut patet de gladio et collo iusti precioso. et exemplificat Augustinus in De Vera Religione: 'sicut igitur flamma fugat fumum, 15 lux tenebram et dominus preconem, sic sacramenta nove legis fugant figuras legis veteris'. sed utrisque existentibus bonis, debent ambe non simul, ut dictum est ex causa triplici, sed suo ordine observari.

*Christ, being
the end of the
old Covenant
and the
beginning of
the new, cele-
brated both
Sabbaths*

quod autem obicitur, Cristum observare utrumque, 20 igitur nos debemus observare utrumque, conformiter dicitur, quod consequentia non procedit, quia Cristus fuit in confinio duorum testamentorum tamquam finis veteris et principium novi, faciens utrumque unum, cum

2 figura A, sed A¹, addito in marg. ta. ceterorum lectionem suscepit 6 sacramentum B^cCD cf. supra pag. 113 18

7 sic nulla A sic natura B^cC sicut natura D 8 sic B^cD 11 venerabilissimum D

14 presciso B^cC; A, sed A¹ in marg. cum sig. marg. precioso addidit precioso D 15 cf. supra pag. 113 18

16 B³ in marg. notavit sic sacramenta nove legis figurant, fugant figuras legis veteris, sicut lux tenebram, dominus preconem 20 A¹ in marg.: nota B³ in marg.: Et si

obicitur, quod nos debemus servare utrumque, sicut Cristus servavit utrumque, dicit, quod consequentia non procedit, videlicet quod Cristus fuit in confinio duorum testamentorum tamquam finis veteris et principium novi, faciens utrumque unum, cum sit lapis angularis, de quo in ps. 20 cf. supra pag. 113 18

8 febricitans verb. iterat. a febrire = febris aestuque iactari

11 tugurium: casa tecta 14 cf. Opp. tom. I 964 (ubi sententiam, non verba invenies)

sit lapis angularis, de quo Ps. centesimo duodevi-
cesimo. sicut igitur non sequitur, iste medius punctus
comunicans cum istis duabus medietatibus connectit
ipsas ad invicem, igitur per idem quilibet alius punctus
sequens, ita non sequitur de media persona, si ipsa con-
tinuaverit legem novam cum veteri tamquam eius prin-
cipium et autor, quod per idem nos, puncta in linea
generacionis cristiane ipsum sequencia, sic debemus. satis
quidem est, quod faciamus proportionaliter complendo
illud in effectum, quod Cristus pro tempore et circum-
stantia nostra approbat faciendum. Cristus autem docet,
nos sabbatizare in prima sabbati, cum per eius quartam
quievit in sepulchro, sicut docet, patres in statu inno-
cencie factos feria sexta debere sabbatizare perpetuo. et
hoc signat quarta diei parasceues, per quam Cristus
iacuit in sepulchro. et sic sabbatizacio temporis status in-
nocencie signatur per quietem Cristi in sepulchro sexta
feria.

fol.97b sicut enim illud tempus erat quadrans || declinans
ad vespem, sic sabbatizacio illius status declinavit ad
obscuritatem peccati. et sicut quadrans diei tercię
tendebat ad claritatem diei dominice, sic sabbatizacio
nostra pro hora novissima, que est totum tempus legis
gracie, tendit ad facilem cultum dei in plena requie
pro die octavo eternitatis, qui erit dies dominicus. sicut
enim quarta diei pasche, per quam Cristus iacuit in
sepulchro, habuit tenebram comitantem, sic sabbatizacio
cristianorum est obscura et figuralis quietis perpetue, ut
docet apostolus Hebr. quarto. constat quidem, quod
Cristus quievit triduo in sepulchro, incipiendo diem

*The Sabbath
the symbol of
the eternal rest*

1 117° libri cuncti 9 est om. B^c, in margine ad-
scripsit B² 10 affectu B^c 19 A² in marg. super.
notulam add. hanc: Cessacio legalium quadrans AB^c, corr. in
fine C qua dominus D 20 et ad B^c 24 facialem A, ex-
puncto a ante 1. ut facilem relinquatur 29 quarto
scripsi; libri lacunam exhibent, in qua B² octavo perperam
supplevit D² in marg.: Nota

naturalem in medio noctis, sicut facit ecclesia in memoriam Cristi tunc nati, qui est dies principians omnem diem. cum enim tunc fuit equinoccium vernale et Cristus sepultus fuit circa occasum solis diei parasceues, patet, quod habuit sex horas diei parasceues et sic 5 quartam. sabbatum autem habuit integrum, cum perodus sabbatizacionis pro die septimo habuit suum principium atque finem. et de tercio die habuit sex horas, et sic tribus diebus et non per tres dies nec duos iacuit in sepulchro, quia defecit diei medietas, cum triginta 10 sex horis ibi iacuit, ut dicitur tractatu De Cristo capitulo quomodo igitur servabimus ritum preternecessarium tardativum, relinquentes libertatem datam nobis ad facilitandum?

*The apostles
celebrated the
Sabbath with
evangelical
freedom*

constat quidem ex dictis de tercio mandato, quod 15 continet in se figurale quoad quotam diei, sed, ut apostoli ostenderent, se esse liberos quoad illud, omiserunt sabbatizacionem ferie septime. unde Gal. secundo dicit apostolus, quod Titus non est compulsus circum-
cidi propter falsos fratres, qui subintroierunt, 20 explorare libertatem, quam habemus in Cristo Jesu. constat autem ex epistola ad Rom. et Gal., esse conclusionem principalem apostoli per processum, quod

3 equivocum (*expunctum et linea sublatum*) equinoc-
cium D 4 dei A, sed A³ in marg. emendavit addens
diei 5 A¹ in marg. notavit Cristus fuit in sepulchro
horis sepultus 36 11 capitulo, sequitur lacuna in codd.
16 dicitur (*lin. del.*) diei A 22 A² in marg. notavit
novi testamenti comandacio 23 per corr. ex pro D pro C

11 hic locus conferri non potuit; liber JWi 'De Christo' non exstat (cf. Shirley, *A Catalog. of the Original Works of JW*, qui librum sic inscriptum non commemorat), nisi forte lector ad librum *De Bened. Incarn.* revocatur, in cuius cap. III pag. 54 in similem modum disputatur: tempus autem continens purum integrum diem et duas seminoctes significat, quod simpla mors Cristi etc.; nec inveniuntur verba textus in *De Christo et Advers. Suo Antichristo*; nimirum ea, quae cap. V huius (cf. *Pol. Works*, ed. Buddensieg pag. 664) disputat, in rem cadere mihi videntur; cf. etiam *De Bened. Incarn.* pag. 36; 29; 23 15 de tercio mandato, fusius disseritur in libr. I Summae, sed conferri non potuit, quia editio libri, *De Mandatis inscripti*, in manibus viri docti F. D. Matthew adhuc est 18 v. 3—4 22 cf. 3 27; 31; 4 13; 16; 5 20; 7 4; 6; 22; 8 2; 10 4; 13 8; 10 37; 10—11; 12; 13; 5 14; 23

sufficit cristianis, servare legem fidei, legem caritatis, legem amoris vel legem ewangelii. nec valuit alia lex nisi in ordine ad hanc legem, sic quod nullus ante legem vel in lege potuit salvari nisi sub habitudine ad hunc finem. et ideo veniente plenitudine temporis, quo sponsa est extracta de carcere, foret infidelis stulticia, ipsam vinculis retardantibus carceris laqueare. debet igitur sine talibus ceremoniis libere currere viam Cristi.

sed obicitur per hoc, quod iuxta hanc regulam non oporteret, aliquam feriam celebrare, vel aliter sabbatum posset indifferenter converti in feriam quamcunque, et per idem nullum ritum ecclesie oportet aliquem observare, quod videtur omnes religiones privatas destruere et omnes leges ecclesie. sicut igitur ecclesia in spe ambulat sub enigmate et figura, sic restant sibi aliqua legalia observanda.

May then the church not claim any day as the Sabbath?

hic dicitur negando primam consequenciam. nam necesse fuit, apostolos spiritualiter sabbatizare per totam septimanam et precipue cum laicis die dominico, quo mundus est creatus, Cristus resuscitatus, cuneus apostolorum || illustratus et mundus finaliter consumatus. ymmo secundum Cistrensem libro octavo idus Januarii die dominica baptizatus est Cristus et eodem die prius adoratus et post primo miraculo clarificatus. ideo vocatur Epiphania propter apparicionem stelle desuper, Theofania

Reasons for choosing the christian Sunday

8 sine A^1 in marg. cum expunctum in textu A
viam cristi om. A , in marg. add. A^1 9 A^2 in marg.
notavit contra dicta hunc B^c 11 indifferenter sabbatum $B^c CD$; A , sed aliquis (? A^1) linea transversa delevit indifferenter 13 eses (expunctum) privatas A 18 cf. supra pag. 113, 18 21 A^1 (aut A^3) in marg. infer. cum sig. marg. addidit nota, quare cristiani sabbatizant die dominico A^2 in marg. super. cum sig. marg. notavit dies dominicus multis est insigniis decoratus inter libro et octavo in codd. lacuna exstat 25 epiphaniam B^c , lectio aperte vitiosa theofania AD theophina (? theophiam) C theo B^c , phania addidit B^2 in loco raso

13 religiones privatae terminus est JW i proprius, de quo plura inveniuntur dicta Pol. Works pag. 485 sqq. 20 cuneus idem atque acies, phalanx 22 cf. Polychronicon Ran. Higden, Mon. Cestrensis, ed. J. R. Lumby, Lond. 1872 vol. IV pag. 334, sed JW ex arbitrio vel memoriter verba illius pronuntiat

propter apparicionem spiritus in baptismo et Bethfania
propter apparicionem conversionis aque in vinum in domo.

sic ergo sunt quotlibet insignia diei dominice, propter
que non ex indiferencia, sed rationabiliter ordinata est
pro sabbato, cum octavo loco conformiter ad scripturam
consequitur sabbatum veteris testamenti. non enim con-
venit retrocedere, sed progredi proficiendo continue
versus finem. et ita, sicut ecclesia necessitata est, sabbati-
zare in prima feria, sic necessitata est, servare omnes
alios ritus legitimos, quia, sicut dicitur duodecima dist.:
'quod neque contra fidem neque contra bonos mores
esse convincitur, indifferenter est habendum, et pro
eorum, inter quos vivitur, societate servandum'. sed
talita dicit Decretum liberas habere observaciones, sub-
ducta infidelitate et scandalo. sed heu! hodie multipli-
cantur in ecclesia pro observacione possessionum et
dominii plures tradiciones distrahentes a fide Cristi,
quam Judei oppressi pharizaice observabant. unde duo-
decima dist. sub autoritate Augustini Ad Inquisiciones
Januarii lib. primo sic scribitur: 'omnia talia, que neque
sanctarum scripturarum autoribus continentur, nec in
consiliis episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetu-
dine universalis ecclesie roborata sunt, sed diversorum
locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita,
ut vix aut numquam omnino inveniri possint cause,
quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi fa-
cultas tribuitur, sine aliqua dubitatione rescanda estimo.

*The christian
church now-a-
days is more
corrupted by
human obser-
vances than
the jewish
was in Christ's
time*

1 bethfania *AB^cD* bethphina (? bethphiam) *C*, qui
nomen ex arbitrio immutavit, de recta lectione dubitans
4 que om. *D*, addidit aliquis in marg. diferencia
D, sed supra lin. addidit *D*¹ in 5 8vo *B^c* igitur *D*
ergo (? igitur) *C* 9° *A*, sed *A*¹ in marg. octavo add.
6 enim in loco raso postmodum addidit *B*² 10 *A*² in
marg. notavit tradiciones indifferentes 13 *D*⁵ in marg.:
nota 15 *A*² in marg. infer. cum sig. marg. notavit
contra tradiciones pure humanas 16 observacione: incipit
fol. 199^b cod. *D*; in marg. super. *D*² notavit Augustinus ad
inquisiciones ia(nuarii) 21 autoritatibus *CD* 25 non
possint *CD*, sed in *D* non lineola sublatum est

10 cf. *C. J. C. I (Decretal. I pars) c. 11 Dist. XII pag.*
29—20 18 cf. *ibid. c. 12 Dist. XII pag. 30*

quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam paucissimis et manifestissimis celebracionum sacramentis misericordia dei voluit esse liberam, servilibus oneribus adeo premunt, ut tollerabilior sit condicio Judeorum, qui eciam, licet tempus libertatis non noverunt, legalibus tamen sacramentis, non humanis presumpcionibus subiciuntur'.

Now Holy Scripture is dishonoured and shunned

o si iste sanctus hodie cognosceret tradiciones, a tempore illo usque hodie ad onus ecclesie celebratas, quam graviter ferret, quod plus appreciatur humana tradicio pro questu vel pastu seculi quam scriptura! si enim ecclesia Cristi debet tradiciones a domino adinventas excutere pro servanda libertate facilis cursus vie, quanto magis tradiciones contra scripturam sacram pro fine illicito humanitus introductas! unde in fine tercii libri invexi contra illud ex scriptura multiplici et duobus libris sequentibus, et forte ecclesia ex introducta civilitate fit in negociis secularibus sic perplexa.

fol.97d tercio principaliter || arguitur contra sabbatizacionem
20 in feria octava per hoc, quod nichil recte et provide factum, non habens contrarium, est mutandum, sed sabbatizacio pro die septimo fuit facta rectissime et providentissime, quia a deo et sine contrario, cum tempus non habet contrarium, ergo non est mutandum. et
25 istam rationem tangit Marcellinus epistola ad Augustinum.

2 A² in marg.: nota bene, quae idem in marg. infer. iteravit A² in marg. infer. cum sig. marg. notavit

Nota bene, Contra instituciones particulares onerantes statum ecclesie tamen int. lin. add. A et manifestissimis

om. B^c 3 misericordiam D hic in marg. cod. B

hic incipe aliquis scripsit; quid sibi velit, haud scio 19 A²

in marg. addidit Contra dicta 21 imitandum B^cCD

hic in marg. etc. cf. supra pag. 113 18 22 providis-

sime B^cCD 24 mutanda B^cD

15 cf. De Civ. Dominio lib. I i. e. liber tertius Summae c. XLIV pag. 425; 427: illa preter legem Christi adinventata vel sunt necessaria vel preternecessaria: si necessaria, tunc lex ewangelica non est per se sufficiens sqq.; lib. II (quartus Summae) cap. XIII pag. 145—166 passim; in libro II saepe ad Scripturam a modernis despectam redit, cf. ex. gr. pag. 272—274; 329; 347 25 cf. Augustini Opp. tom. II (Epist. CXXXVI) 523—524

unde pro prima parte assumpti dicit apostolus Rom. septimo, quod lex vetus est sancta et mandatum sanctum iustum et bonum. nec dubium, quin secundum totum, quia aliter foret ordinacio dei defectiva secundum partem, nec cadit correccio nisi in facto im-⁵ provide, nec cadit destruccio vel corrupcio nisi in defectivo vel habente contrarium. veritas autem temporis, cum non habet contrarium, non habet causam corrupcionis, sicut dicunt philosophi, et scriptura Sap. primo dicitur, quod deus mortem non fecit, nec per idem¹⁰ corrupcionem aut propositi mutacionem, cum secundum apostolum secunda Cor. primo: non fuit in eo est et non, sed est in eo fuit. nec possunt verba scripture sustineri vera de virtute sermonis, quod Cristus non venit, legem solvere, sed implere, et quod iota unum¹⁵ aut unus apex non preteribit a lege, sicut iurat Matth. quinto, donec transeat celum et terra, i. e. donec veniat mundi consumacio in die iudicii, si legalia legis veteris debeant sic mutari.

*The Old
Testament for
its time holy
and unchange-
able*

pro isto dictum est alibi, quod tota lex vetus erat²⁰ sancta et iusta et per consequens servanda, pro suo tempore numquam destruenda vel solvenda secundum aliquam sui partem. nam destruccio, dissipacio et solucio legis dicunt inordinatam disrupcionem legis in se vel suo opere pro tempore, quo debet esse, cessacio²⁵

1 vetus *correx*it A 8 *inter* habet et causam *rasura*
in B^c *invenitur* 12 est om. B^c, in *margin*e *adscript* B²
14 B³ in *margin*. *notavit* Cristus non venit legem solvere, sed
implere, sic quod iota unum aut unus apex non preteribit a
lege, sicut dicitur Matth. quinto: donec transeat celum et terra,
i. e., donec veniat mundi consumacio in die iudicii, si legalia et
ceremonialia non debent cessari 15 et *int. lin. add.* A¹
om. B^cD 20 D in *margin*.: Responsio A² in *margin*.
infer. cum sig. marg. notavit lex *ve(tus)* non est destruenda,
sed quomodo debet cessare 21 iusta et sancta C; D, *sed*
lin. superscr. mutavit in sancta et iusta

2 v. 12 9 v. 13 12 v. 17—19 14 cf.
Matth. 5 17 17 v. 18 20 alibi: *respicit fortasse ea*,
quae supra II pag. 4; I pag. 231 subtiliter disputavit

autem legalium requiritur ad legis complecionem. ideo
 nec minimum mandatum nec ceremonia preteriit a lege,
 sed pretereunt ad legis complecionem, manens usque ad
 diem iudicii in profectu et amplius in perpetuum in
 5 fructu, sicut oportet, iuventutem transire ad perfeccionem
 humane periodi. et patet, quod legem temporalem
 quantumcunque recte et provide ordinatam oportet con-
 sumari, ut ordinacio tutele heredis parvuli secundum
 apostolum Gal. tercio habet cursum suum, eo quod
 10 veniente plenitudine temporis regnandi non tractatur ut
 servus, sed ut dominus. et sic, cum lex temporalis ut
 ritus et ceremonie individuatur a tempore, patet, quod
 oportet, eas cessare cum tempore, non destrui, corrigi
 vel disrumpi, sed desinere succedente perfeccioris legis
 15 particula.

*God's temporal
 institutions,
 though they
 cannot be
 broken, may
 cease to be
 valid*

et quantum ad obiectum de contrarietate, patet,
 quod tempus, motus et alia successiva sunt per se cor-
 ruptibilia vel desinibilia et per se causa corruptionis
 individuatorum a tempore, ut dicit Aristoteles quarto Phisi-
 20 corum. unde forme dicuntur dupliciter contrarie, scilicet

1 manens usque (*hoc deletum, illud expunctum et linea
 delet.*), sequitur locus rasmus, tum ideo B^c 2 preteriit B^c,
 correxit A pretereunt D preterierunt (*expunctum*) C,
 in marg. C² cum sig. marg. emendavit preteriit sed pre-
 terierunt (*preterierunt expunctum*) C, in marg. C³ cum sig.
 marg. preterivit 7 recte et omisit D; C, sed C² super-
 scripsit 11 B⁴ in marg. adscripsit Nota illam respon-
 sionem bene et placebit. dicitur, quod, cum lex temporalis vel
 ritus et cerimonie individuatur a tempore, patet, quod oportet.
 eas cessare cum tempore, non destrui, corrigi vel disrumpi, sed
 desinere succedente perfecciori legis particula 14 perfec-
 ciori B^c perfecciore D 16 A¹ in marg.: nota
 b(ene) 20 A² in marg. infer. cum sig. marg.: forme
 dicuntur dupliciter contrarie C² in marg. notavit forme
 sunt contrarie dupliciter, scilicet active et durative dupli-
 citer *primam partem corr. D*

9 v. 15 sqq. 17 de vi ac natura temporis etc. cf.
 Trial. l. II c. 2 pag. 82 sqq. 19 cf. Arist. Opp. ed. Acad.
 Berol. vol. III 496 sqq.

active et durative; active contrarie sunt forme, quorum
 unum est per accionem alterius || corruptivum ut calidum fol.98a
 et frigidum; durative contraria sunt forme, que non
 possunt simul subiecto et tempore inesse eidem, primo
 formaliter, secundo successive. et sic motus, tempus et alie
 forme taliter impossibiles, sed sibi succedentes, licet
 non sint active, sunt ad invicem contrarie. et sic una
 lex temporalis est alteri contraria. nec attestatur talis
 mutacio legis temporalis in melius alicui improvidencie
 dei, sed summe providencie et voluntati omnino inmu- 10
 tabili, quia Cesar semper augustus ordinavit ante mundi
 constitucionem, leges tales sibi succedere, ita quod, cum
 venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte
 est, sicut patet de lege omnium terre nascencium ho- 15
 minum et omnium, quorum periodus suscipit incre-
 mentum. pueri enim habent unam legem nutrimenti et
 manuccionis in una etate et reliquam in alia. quare
 igitur non sic foret in policia humani generis, que se-
 cundum philosophos imitatur naturam? conceditur igitur,
 quod deus non fecit mortem anime, sed mortem corporis 20
 et corrupciones naturales, cum sint metus iusti. nec
 fuit exhinc in Cristo duplicitas vel in deitate muta-
 bilitas. nec potest aliqua particula scripture infringi de
 virtute sermonis, cum Cristus non solvit legem, sed

*The shadow
 must, by
 Gods will, give
 in the fulness
 of time place
 to the light*

1 active contrarie sunt forme *om. B^c, sed in marg. prima manus add.* active contraria sunt, *omisso* forme contrarie
A¹ in marg. durativa (*expunctum*) *A in textu* 3 *B² in marg. notavit* nota bene de contrarietate 5 tempora *B^cD*
 7 sint *B^cCD* sic *A* 8 attestatur legis talis mutacio
 temporalis *D*, *sed lineis subscriptis ceterorum codd. ordinem restituit* 11 *A¹ (?) in marg.:* nota de processu legis 14 est
om. B^c, addidit supra lineam inter quod et ex B², ut quod
 est ex parte *legi maluisse videatur* hominem *D* 17 ma-
 nuccionis *D*, *qui secundum u omisit* 21 motus *C*
 24 *B² in marg. notavit* Cristus non solvit legem, sed implevit
 faciendo, ut nova lex succedat veteri legi, nec successio par-
 tium particularis periodi prioribus cessantibus arguit corrup-
 tionem legis. sed implecionem

implevit faciendo, ut nova succedat veteri. desicio
quidem vel corruptio legis temporalis, cui oportet novam
succedere, non arguit legis solucionem, sicut nec suc-
cessio parcium particularis periodi prioribus cessantibus
arguit periodi destruccionem, sed implecionem. igitur
usque ad diem iudicii succedet lex temporalis variata,
in quo tempore nulla particula preteribit a lege, sed
succedet ad legem implenda. et sic captis verbis scrip-
ture cum sua logica manet ipsa infringibiliter vera.

unde pro recciori sensu cessacionis legalium no-
tandum secundum Lincolniensem, quod quatuor sunt
persone in humano genere, quarum prima est Adam
cum sua tota propagine in existencia naturali. 'omnes',
inquit, 'homines in Adam materialiter fuerunt et unitate,
qua uniuntur in Adam, velut in una radice, sunt omnes
homines quodammodo ipse Adam. alia vero persona
est Adam peccans cum tota sua propagine in eo origi-
naliter viciata. omnes enim homines originaliter pecca-
tores sunt quodammodo Adam primus prevaricator.
difert autem persona prima a secunda qualitate et
Cristi excepcione, cum ista secunda persona agregetur
ex natura et peccato originali, nec habet Cristum eius
partem. tertia vero persona est pars secunde persone,
conversa in criminosos finaliter impenitentes. nam iste
numerus prescitorum cum capite suo diabolo unum
corpus constituunt, et sicut diabolus est capud extra
duas personas predictas constituens personam dampnan-
dam || ex parte duarum priorum, in qua persona omnia

*Proved by the
four ages of
mankind:
Adam, the man,*

*Adam, the
sinner,*

The antichrist,

fol.98b

5 destruccionem A dirupcionem B^cC dirup-
cionem D 6 de (*expunctum*) diem A temporaliter B^cC
temporalium D 8 A¹ in marg.: nota bene 10 A¹
in marg. super. cum sig. marg. notavit Nota, quod sunt qua-
tuor persone in humano genere 12 D² in marg.: Nota
quatuor personas in humano, *quae sequebantur, abscissa*
14 et AB^cC in D 21 aggregetur C, *correxerit* A
ex aggregatur, ut opinor aggregatur B^cD 26 con-
stituit B^cCD 28 A² in marg. super. fol. 98b: hunc pro-
cessum bene nota

1 desicio a verbo desinere, idem ac finis, cessatio 11 de
Lincolniensi cf. supra I pag. 38; libris eius fere omnibus in
lucem nondum editis, argumentationem supra factam con-
ferre non potui

Christ

eius membra sunt ipse diabolus, sic extra quamlibet harum trium personarum est dare unam radicem vel capud, quod est Cristi divinitas, qui humanitatem induit extra secundam personam et terciam, sed contentam in prima, que quartam personam constituit, in qua persona⁵ predestinata, que est Cristus et eius membra et per consequens ecclesia, humana species est salvata.

An interpretation of the four

et sic ex persona prima, que est totum genus humanum, constitute due civitates contrarie, videlicet ecclesia Cristi et ecclesia malignantium, habent duo capita, scilicet¹⁰ autorem mundi, dominum Jesum Cristum, et principem huius mundi, diabolum. et sicut Cristus secundum deitatem est omnino extra quamlibet harum trium personarum tamquam eius principium, sic diabolus secundum naturam angelicam est extra genus sui corporis quoad¹⁵ naturam. iterum, sicut Cristus assumpsit humanitatem, ut fieret capud sui corporis, sic diabolus assumpsit iniquitatem, ut fieret capitaneus sui exercitus. prima autem persona intrinseca primi hominis est Adam, qui est quoad naturam principium extrinsecum secunde persone²⁰ signate et radix intrinseca quoad culpam. correspondenter est de Cristo, secundo Adam.

The first and the second Adam

unde sicut primus Adam prevaricator est radix secunde arboris, hoc est generis peccatorum, sic secundus Adam, Jesus Cristus, est radix secundum naturam omnino²⁵ extra secundam personam, per gratiam tamen vivificans in se partem secunde persone, que vlt finaliter corporari cum quarta. prime autem persone data est indispensabiliter lex nature, secunde vero persone superaddita est secundum partem israelicam pro suo tempore lex³⁰ scripta, que dicitur lex sanctorum, tercie vero persone non datur ad eius utilitatem lex aliqua sive redempcio,

4 in *pallore decoloratum legi non potest* 7 spes *B^c*
 9 due *om. B^c* videlicet (? v¹) *A* sed *B^c* scilicet *CD*
 22 secunde *corr. A* 26 persone *corr. A* cooperari *B^c*
 27 quarta *corr. A* gracia *B^cD* 30 sanctorum *B^c*, sed
B², de recta lectione dubitans, vel factorum in marg. proposuit lectori factorum (?) *ACD* vero *A* autem *B^cCD*

eo quod inobediens non vult corporari cum gracia, sed
 usurpavit assumere sibi legem peccati instinctu patris
 mendacii. sed quarte persone credenti in capud Cristum
 data est lex ewangelica sive lex gracie. et iste est
 5 sensus apostoli Rom. septimo per processum de quatuor
 legibus, quibus oportet istas quatuor personas constitui,
 ut patet quarto cap. et infra. nec sunt hec dicta de
 persona falsa vel ficta, ut doctor probat ex testimonio
 beati Gregorii quarto et vicesimo tercio Moralium.
 10 meritum autem passionis Cristi datum est Ade prevari-
 catori, ut illa persona virtute Cristi liberata a peccati
 fovea transeat in quartam personam, cuius capud est
 Cristus. et sic, ut loquuntur sancti doctores, tota quarta
 generacio sit quodammodo ipse Cristus, scilicet fontaliter
 15 vel originaliter quoad graciā, secundum quam fit filius
 dei, sicut generacio primi hominis terreni est materia-
 liter ipse homo.

ista autem narracio presupponit fidem scripture de
 prevaricatione humani generis et de redempcione eius
 20 per Cristum, verum deum et hominem, et ceteras veri-
 tates fidei expressas in utroque testamento. ex quibus
 fol.98^c oportet concedere, quod Cristus faciens cuncta || facta
 sua ad regulam debuit redimere hominem, quem con-
 didit ad beatitudinem, et per consequens preter legem
 25 naturalem, que fuit in statu innocencie et statu lapsus
 vidente memoria et longevitate et vivacitate rationis ex

*The two great
 facts of salva-
 tion: sin and
 redemption
 claim to be
 accepted in
 faith*

1 non omiserunt cuncti libri in marg. addidit D¹,
 in margine post inobediens, quod lineam concludit, adscri-
 psit A¹ cooperari B^c 3 quarte persone utrumque
 corr. D 5 post rom. sequitur lacuna in libris septimo
 supplevi 9 23° B^c; A, sed A¹ in margine adscripsit 33°
 33° CD 10 ade in fine corr. AB² 14 formaliter
 (expunctum) fontaliter A 17 naturaliter B^c 22 A² (?)
 in marg. super. nolavit Ordo legum et quare legibus sunt t^a
 (breviatura inusitata) limitata 26 et longevitate A, qui
 radendo correxit et ex longevitate B^cCD

5 v. 5 sqq. 7 quarto cap.: quae verba huius cap.
 (cf. I 63 sqq.) JW potissimum in animo habuerit, parum
 liquet 9 cf. Greg. Opp. (Migne) I 75 vol. I pag. 661 sqq.
 et vol. II pag. 275 sqq.

propinquitatem nature lapsæ. ad statum innocentie debuit superaddi lex factorum in scriptis, ut homo ex imbecillitate corporis immemor et ex servitute peccati rebellis discat novam obedienciam et habeat suffragium nove legis. et sicut habuit deum colloquentem in statu legis 5 nature, ut patet de patriarchis illius temporis, sic habeat legem et prophetas tempore legis scripte, in qua lege sint figure messie in illa gente, de qua fuit carnaliter descensus.

et ita, si cursum et statum ecclesie diligenter atten- 10 dimus, sicut ecclesia in etate quoad se defecerat, sic capud eius ex se misericordiam uberiores adiecerat, ut sic sponsa Cristi utrobique cognoscens propriam infirmitatem et insufficienciam plus mereretur langwendo adventum messie et gratancius acceptaret eius presenciam, 15 quam si statim post lapsum fuisset incarnatus. sponsa enim Cristi est mulier cananea clamans post eum, ut patet Matth. quinto decimo. non igitur decuit, lucem veram cecatis fulgescere, nisi persona ecclesie paulative noscente propriam fragilitatem et insufficienciam, ut sic 20 avidius, memoracius et glorificancius recipiat redemptorem. unde, sicut expedicius est heredi, in plena etate quam in puerili etate accipere libertatem hereditatis, sic est de matre ecclesia, cum illud bonum temporale datum plus proficit quam diuturnius datum minus utiliter. genus 25 quidem humanum secundum Lincolniensem fuit tempore ante legem in statu infancie propter propinquitatem ad suum principium et distanciam a dolo subtili et peccato. deinde succedente statu lascivientis adolescencie propter elongacionem a statu innocentie dabatur sibi pedagogus 30

*Why Christ
became man in
the fulness of
time and not
immediately
after the fall
of Adam*

2 sanctorum D 3 extra servitutum D 4 discat
C; *correxerunt ex* discant B^c A, *hic expuncto* n discant D
6 in (abrasum) illius B^c 12 adiecerat *correx*it A
14 mereretur *correx*it A 21 memoracius *iteravit* A¹ (vel
prima manus) in marg. 22 A³ in marg.: nota bene
A² in marg. *infer. cum sig. marg. subscripsit* quare Cristus
sic diu distulit nasci et redimere genus humanum 24 tem-
porale CD temporaule *expuncto* u A tempora B^c, *ad-*
scripto in marg. me, quod quid hic sibi velit, non liquet

18 v. 22—23 26 Lincolniensis *opinionem de hominum
aetatibus conferre non potui, cf. quae modo dixi pag. 125* 11

i. e. dura lex timoris. sed tercio plenitudine etatis veniente, quando genus humanum fuit viriliter tamquam rationis capax tractandum, dabatur lex amoris et libertatis. istum igitur ordinem oportuit observare in persona
 5 humani generis secundum paulativum processum usque ad Cristi adventum. et exhinc debent cristiani quasi modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscere, i. e., mundum sensum scripture, quem non oportet figuraliter masticare. sic igitur secundum Lincolniensem
 10 persona ecclesie est quidam homo, ex propria stulticia se ipsum precipitans in profundum puteum et obscurum nec ex se valens resurgere, sed ex vinculatione et luti illaqueacione se ipsum conterens et amore persone per foramen parietis vise, quam[¶] solam scit posse et velle
 15 extrahere langwens et spe exultans. illa, inquam, persona liberatrix est messias, sponsus ecclesie, ex processu Cantici Canticorum, qui, si sponsam statim extraheret sine noticia proprii defectus et insufficiencie, sine inficcionem amoris eius et gracie posset presumere, quod
 20 de se non ex puro sponsi iuvamine extrahatur. et ita, cum sponsi dileccio sit totum bonum extracti, celerius extractus minus bonum reciperet. et hec ratio, quare sapientia dei fuit in plenitudine oportunitatis temporis incarnata. sed || ne sponsa sua incarcerata desperando deficeret,
 25 emisit a summo celo scalam ad limbum, cuius unum latus perpetuum fuit lex nature, aliud autem fuit mandata sanctorum, habencia in se medullitus legem nature perpetuam.
 quotquot autem iudicia vel ceremonie adiecta sunt, tot gradus vel brachia interscalaria dictis lateribus sunt

In the fulness of time shadow and figure were changed into the law of love and freedom

30 8 nudum *B^c, correxit ex mundum C* 9 masticare
 corr. *A* 24 *A² in marg. super. notavit nota bene de*
 sponso Cristo et sponsa ecclesia 25 *A³ in margine super.*
cum sig. marg. notavit de scala Iacob 27 factorum *B^c,*
lectio aperte mendosa 28 perpetuam *bis A, sed alterum,*
quod vitiose brevaviit, expunxit 29 cerimonia *A*

9 libros Lincolniensis conferri non potuisse, aegre fero, at
 cf. supra I pag. 77 et infra pag. 135 23 11 puteum: cf. supra
 II 267 12 lutum: idem ac ingluvies, sordes 28 limbus =
 circulus, coetus 27 medullitus a medulla, idem qd medul
 liter = perfecte, plene, absolute 30 interscalaris idem ac
 interpositus, sicut gradus interponitur in scala (échelonner)

inixa, et ut fugentur tenebre videaturque messias inixus
 summitati scale, ut loquitur scriptura Gen. vicesimo
 octavo de scala Jacob, ordinavit predictam scalam
 dispariter luminosam, iuxta illud Prov. sexto: man-
 datum lucerna est et lex lux. lex itaque scripta
 continet sub verborum superficie lucem, qua via ducens
 ad celum eligatur, sicut lucerna candelam accensam
 continet, iuxta illud Ps. centesimi duodevicesimi: lucerna
 pedibus meis verbum tuum et lumen semitis
 meis. cui sentencie videtur Petrum alludere secunda
 Pet. primo dicens: habemus firmiorem propheti-
 cum sermonem, cui bene facitis attendentes,
 quasi lucerne, lucenti in caliginoso loco, donec
 dies illucescat et lucifer oriatur in cordibus
 vestris. addidit etiam sponsus ecclesie funiculos
 amoris, quibus per scalam predictam traheret sponsam
 suam substituitque stimulos vindicte impellentes ad
 ascensum expediciorem, quousque osculans naturam
 sponsatam per incarnationis misterium, per passionem et
 ascensionem trahat omnia predestinata manu propria ad
 se ipsum.

*Christ, being the
 end of the law,
 has given life
 and meaning
 to the Old
 Testament forms*

ex istis colligitur triplex ratio de cessacione legali-
 um. — prima, cum Cristus sit finis, gracia cuius sunt omnes
 figure veteris testamenti, idem foret, servare illas figuras
 et superflue ac infideliter cum perfidis Judeis expectare
 messiam adhuc incarnandum. et dico, superflue, cum
 onera legis antike retardarunt patres veteris testamenti
 in ascensu suo per scalam predictam tamquam a salute
 distanciores et rudes serviliter pertractandos. nunc

1 infixa (*expunctum*) *A*, sed innixa in marg. cum sig.
 marg. addidit *A*¹ 5 *A*² in marg. super. cum sig.
 marg.: lex est lux lex itaque *A* itaque *D*; *B*^c, sed *B*¹
 et *B*² addiderunt in marg. lex cum sig. marg. lux (*ex-*
puncto u et *superscripto* e in lex *mutatum*) itaque *C* 18 as-
 sensum *D* 19 mist. et per *B*^c 22 *A*¹ in marg. addidit
 triplex ratio de cessacione legalium 28 ascensu *D* as-
 sensu *AB*^c a sensu *C*, qui *praecedens* in *omisit*

2 v. 11 sqq. 4 v. 23 8 v. 105 11 v. 19
 15 funiculos: *diminutivum a funis* = *parvus funis, restis*
crassa

autem propior est nostra salus, quam cum nude credidimus osculum sponsi, sumusque filii et heredes ex participio tituli fratris nostri, sicut patet ex honoratione angelorum. ideo fatuum foret atque superfluum, ^{and brought to His people the law of perfect freedom} retrocedere in scala secundum statum difficiliorem, abiectiorem et remociorem quoad terminum, quem optamus. et hinc beatus Jacobus vocat legem gracie legem perfecte libertatis, et beatus Petrus in synodo de cessatione legalium, de qua Act. quinto decimo, sic loquitur: ^{It would be spurning God's gifts, if we retained the legal figures of the Old Testament} quid temptatis deum, imponere iugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus, sed per gratiam Jesu Christi credimus salvari. quemadmodum et illi, scilicet gentiles, quibus deus dedit gratiam in signo sensibili sine circumcisione.

secunda causa est, ut Cristo capiti ecclesie et fini legalium maior fides, amor et honor tribuatur. debemus enim credere, quod Christus, qui iam advenit in carne, per se sufficit, sine adminiculo talium sacramentorum figurarum || fideles attrahere et per consequens, cum benignitas tam potestativa sic exonerat filios suos et fratres karissimos deacceptare hanc libertatem, foret spernere donum dei ac eius gratitudinem, quod esset omnino contra rationem, cum foret racionabiliter ex eis

1 nude CD, (? unde) A om. B^c 2 unde osculum B^c 3 participio *correx*it A titulo A 11 apostolorum (*expunctum*) discipulorum A 13 Cristi om. B^cD; AC, sed A¹ et C² inter lin. addiderunt 20 A² in marg. infer. fol. 98^d addidit cessacio legalium A¹ (*vel alius*) in infimo margine fol. 98^e d, vix legibilia, haec addidit figuris admodum parvis: anâ' decol (*latus*) est prage anno etc in illa silbam (? *silaba*) steph videlicet pe steph steph racione causarum etc sen (sen *uncis circumdatum*); quid librarius his verbis sibi voluerit, mihi dubium est 21 filios om. A, addidit in marg. cum sig. marg. A¹ 24 ex omiserunt AB^c, sed A¹ inter lineas, B² in marg. addiderunt

*Christ the herald
of freedom;
faith in Him
alone brings
salvation*

amancior. quanto enim benignitas potencior graciosius
effectualiter operatur, de tanto est a suis beneficiatis
amplius diligenda, et per consequens honor debet tali
capiti unite attribui, qui prius in multos ritus et sacra-
menta figuralia est dispersus. et hec ratio, quare 5
apostolus prima Cor. primo et tercio excludit Petrum
ipsum et Apollo a dominatu suorum conversorum, ymmo
ipsum esse quasi nichil et servos abiectos domini
Jesu Cristi, cui omnis sciencia, omnis amor vel honor
cristiani debet attribui, cum nullum creatum debet sciri, 10
amari vel honorari nisi Cristus, vel in habitudine ad
ipsum sicut membra sua et eis serviencia. et hinc ana-
thematizat Paulus prima Cor. sexto decimo eos, qui
non diligunt Jesum Cristum, et prima Cor. secundo
iudicat, se nichil aliud scire nisi dominum Jesum. 15
ymmo exhinc in primitiva ecclesia baptizati erant
in nomine domini Jesu Cristi, ut patet Act. secundo.
scivit enim spiritus sanctus in ecclesia futura scismata
dicencium: ecce hic et ecce illuc, capud ecclesie, ut
prophetat Cristus Matth. vicesimo quarto et Matth. tercio 20
decimo. ideo docuerunt apostoli, sufficere ad salva-
cionem cristiani sine ritu superaddito fidem domini
Jesu Cristi.

*Faith is the
straight road to
Christ, outward
forms and cere-
monies are bye-
ways*

tercia causa rationis naturalis ex istis colligitur,
quod ecclesia non debet incedere per amfractus suspectos 25
malum occasionantes, quando via secura et regia patet
facilius. sed sic est de nuda fide Cristi cum sacra-

6 1° et 2° D 8 abiectos et servos D, sed D¹ in
marg. addidit et, quod ante legi voluit, ut et abiectos
et servos eius lectio sit abiectos et (et expunctum) ser-
vos C, sed super abi. int. lin. C² et addidit 14 Iesum
Cristum et Cor. 2° iudicat, se nichil aliud scire nisi omisit D,
addidit in marg. D¹ 18 sanctus om. B^cD; A, sed A¹
in marg. addidit 19 illuc correxit A 24 rationis AB^cC
comunionis D, lectio aperte vitiosa

6 v. 12 sqq. v. 4 sqq. 8 cf. I Cor. 1 27 sqq.
13 v. 22 14 v. 2 17 v. 38 20 v. 23 Marc. 13 27

mentis nove legis, cum Cristus venit liberare et solvere
ligatos. ideo ecclesia debet per illam viam incedere.
cum enim extracta sit a limbo et ianua mortis aperta,
dignum est, ut incedat libere sine scala rituum, con-
nectens se totam tractui sponsi correspondenter ad
meritum, et sic fidei rectificacio, spei et caritatis ex lib-
ertate acuicio et debita ac compendiosa sponsi dispo-
sicio, ne sponsa sua tractetur serviliter, dictant, quod le-
galia servilia sunt post libertatem redemptoris rationa-
biliter terminanda. redempcionis enim beneficium est
in eo graciosius et progressui sponse conformius. patres
enim veteris testamenti sciverunt, se usque ad messie
adventum descensuros ad inferos, cum oportuit, primo-
genitum ex multis fratribus primoomnium intrare ianu-
am. unde Jacob post visam tunicam Joseph cruentatam ait
Gen. tricesimo septimo: descendam ad filium meum
lugens in infernum, et infra Gen. quadragesimo
quarto, quando filii sui voluerunt deducere Beniamyn in
Egyptum, et quadragesimo secundo: si quid ei acci-
derit adversum in terra, ad quam pergitis, dedu-
cetis canos meos cum merore ad inferos. post-
quam aretatus est Beniamyn, ait Judas in persona
patris: si tuleritis et istum et aliquid ei in via
contigerit, deducetis canos meos cum merore
ad inferos. et hinc Salomon dicit Prov. vicesimo tercio:

*The church of
God is to lead
her members to
heaven in per-
fect freedom,
through faith
hope, charity,
but not by the
scale of rites*

3 mortis C mortuus D mortuis B^c; A, sed u
aliquis expunxit, ut mortis relinquatur aperta om. D,
in margine adscripsit D² 4 connectens CD; A¹ in marg.
committens B^c commitentes expunctum A in textu
verborum 5 tractui in exitu correxit A 6 et
omiserunt AD; C, sed C² superscripsit 7 actuicio
A, sed A¹ in marg. cum sig. marg. emendavit addito acuicio
9 post A² in marg. plus in textu A, qui falsam lectionem
abolere neglexit 12 se om. AB^cD 20 adversum A¹
in marg. addidit, C² in margine adscripsit omiserunt
libri 21 merore correxit A 23 et istum B^cD, ex-
punctum A istum C

13 cf. Rom. 8²⁹ 16 v. 35 17 v. 24 sqq.; 29—31
19 v. 38 22 Gen. 44²⁹ 25 v. 14

*It is only
through Christ's
incarnation that
the old fathers
and holy men
attained full
salvation*

tu virga percucies puerum tuum et animam eius
de inferno || liberabis. ecce infernus, a quo es libe- fol.99b
ratus. — et si obicitur illud Augustini duodecimo Super
Gen. Ad Literam et epist. ad Dardanum: 'videmus, inferni
mencionem non esse factam in requie pauperis, sed in
supplicio divitis', — unde dictum Jacob videtur Augustinum
intelligere ad hunc sensum: timuit, 'ne pernimia tri-
sticia filii turbaretur, ut non iret ad requiem beatorum,
sed ad inferos peccatorum'. 'nondum', inquit Augustinus,
'inveni, sed adhuc quero, cum non adhuc occurrit, inferos
alicubi posuisse in bono scripturam canonicam', — sed
istud solvit Lincolniensis primo per hoc, quod Augustinus
non asserit istam sententiam, sed ponit eam sub dubio.
vel potest dici secundo, quod Augustinus intelligit in-
fernum dampnatorum, vel tercio, quod omnis infernus
sonat in malum pene et culpe, licet non perpetue. cum
alii sancti dicant concorditer, quod omnes sancti ante
Cristi incarnationem descenderunt ad limbum patrum,
in tantum, quod beatus Gregorius Super Ewangelia omelia
sexta exponens illud Johannis Baptiste: tu es, qui

2 *A*² in margine infer. fol. 99^a notavit patres ve(teris)
le(gis) sciverunt, se descensuros ad inferos usque ad Cristu liber-
acionem es *B*^c, *C*² inter lin. est *ACD* 4 *A*²
(? *A*¹) in marg. super. cum sig. marg.: infernus vel inferos
numquam accipitur pro bono in scriptura videmus interim
inferni *D* videmus inferni *B*^c, sed *B*² interim super-
scripsit 6 Augustinum correxit *B*^c 7 per se nimia *B*^c *D*
pro se nimia *A*, sed se expunxit et pro in per emendavit, ut
pernimia efficiatur pro nimia *C* 8 filii om. *A*, addidit
*A*¹ in marg. 10 inferos *A*, vix legi potest, sed *A*² in
marg. distincta scriptione iteravit 14 infernum corr. *A*²

3 cf. *Opp. tom. III 421 (Sup. Genesim Ad Lit. c. 33)*
4 cf. *ibid. II (Epist. CLXXXVII sive De Praesentia Dei)*
885 6 cf. *Opp. tom. III 421* 12 quae Robertus apud
Aug. laudat, conferre non potui; invenies causam supra
pag. 1299; in Epistolis (ed. a Luaro) saepissime S. Augu-
stinum testem citat; verba ipsa non inveni; fortasse Epistol.
LII pag. 154 in animo habuit 18 limbus = circulus,
coetus 19 cf. *Opp. Ser. I 76 pag. 1095; 1096* 20 cf.
Matth. 113

venturus es, an alium expectamus? dicit, quod
 'Baptista descendit ad inferos', et ita dicit fides ecclesie
 de Cristo descendente ad mordendum infernum, ut pro-
 phetatum est Ose. tercio decimo. nam sanctos patres veteris
 5 testamenti sumpsit de inferis et alios induratos more
 mordentis reliquit. et isto modo loquitur Tobias iunior
 Tob. sexto: cum sim unicus parentibus meis, de-
 ponam senectutem eorum cum tristitia ad in-
 feros. non enim credidit, illos esse perpetuo dampnandos,
 10 sicut nec Jacob credidit, Joseph filium suum esse in in-
 ferno perpetuo dampnatorum. et sic intelligitur illud
 dictum regis Ezekie, Ysa. tricesimo octavo: ego dixi in
 dimidio dierum meorum: vadam ad portas inferi,
 et illud Job. septimo decimo: in profundissimum
 15 infernum descendunt omnia mea, et Ps. octogesimo
 sexto: eruisti animam meam ex inferno inferiori.
 non enim intravit homo beatitudinem ante Christum, sed
 manserunt in limbo mixtim languentes pro adventu
 Cristi et mixtim iubilantes interim spe felici, cum defecit
 20 eis incarceratis angelorum socialis visio et intuitio beati-
 fica in verbo, licet positi fuerant in spe firma, purgati
 continuo a peccato.

*Without Christ
no man is saved*

ratio autem finalis et sentenciosa, quam dat Lin-
 colniensis de cessacione legalium, stat in isto: incarnacio
 25 Cristi, que est finis tocius legis figuralis, debet modo

4 veteris om. A, addidit in marg. cum sig. marg. A¹
 6 minor D unior B^c 13 m vad (sic) A
 m, vadam (sic) B^c va. ad portas (sic) D, et
 sic frequentissime in codicibus breviaturae inveniuntur
 ubi verba veteris testamenti laudantur; iam hinc tes-
 tati omittam 15 LXXXV° codd. 20 tuicio A, sed A²
 superscripto in emendavit in intuitio 24 de cessacione
 legalium omiserunt DC, addidit D¹ in margine, C² item
 omisso legalium incarceracio D, lectio aperte vitiosa

4 v. 14; cf. I. Cor. 15 54-55; Ebr. 2 14 12 v. 10
 14 v. 16 15 v. 13 18 limbus: cf. supra pag. 134 18
 23 librum Roberti De Cess. Leg., editum ab anonymo quo-
 dam Londini 1652, conferre non potui, quippe qui in Bibl.
 Reg. Publ. Dresd. non exstet

exprimi patenciori modo, quo ecclesia militans sufficit ipsam capere, sed ecclesia ipsa post eius consumacionem sufficit, planius ipsam capere fide et gracia quam figuris. ideo veniente tempore gracie debet sic facere.

*The fact of
Christ's incar-
nation is the
foundation of
all christian
faith*

est autem Cristi incarnacio summe utilis, summe 5
mirabilis et summe venerabilis cristiano, et ideo debet
credi firmissime, principalissime et summe continue.
constat autem, quod Cristi incarnacio est medium pro-
pinquum ad salvacionem humani generis, gracia cuius
est tota legis dacio, servacio et humana viacio. deus 10
igitur deficeret in necessariis, nisi ipsam exprimeret
continue modo plus congruo.— est autem fides incarna-
cionis summe utilis, quia sine illa fide impossibile est,

*Without faith in
it we cannot
please God*

fidelem alterius testamenti placere deo, cum includit in
se divinitatem et generis humani salvacionem || tam 15 fol. 99c
causaliter quam effectualiter, quam finaliter. ideo dicit
beatus Johannes prima Joh. quinto: quis est, qui vincit
mundum, nisi qui credit, quod Jesus est filius
dei? et Cristus Joh. septimo decimo: hec est vita
eterna, ut cognoscant te solum verum deum et 20
quem misisti, Jesum Cristum. in Cristo namque
completur finaliter beatitudo hominis.

est secundo summe mirabilis, quia, ut dicit doctor,
quelibet creatura convenit in aliquo comuni cum
qualibet, sed divinitas et humanitas in nullo comuni 25
univocantur, cum deitas sit summe simplex. nec stat,
rem comunem esse in uno suo supposito creantem et
in alio formaliter creatam propter distanciam analogam.

4 figuras (*expunctum*) figuris A 5 A² in marg.
infer. cum sig. marg. ad hunc locum animadvertit Cristi in-
carnacio est summe utilis, mirabilis, venerabilis cristiano
15 div. humanitatem et B^c A² in marg. *super. adnotavit*
recomendacio et testificacio incarnationis Cristi 17 1^a Jo. B^c
om. ACD 19 17 D, corr. A 8° C om. B^c

et patet, quod sacramentum incarnationis et conversacionis Christi est summe venerabile, cum sine illo perficiente non est salus vie nec beatitudo patrie. et ideo necesse fuit, quod haberet firmissimam probacionem, 5 que consistit in quatuor, sicut tetragonus sine vituperio. testificata, inquam, est Christi incarnacio a creaturarum natura, ab accione humana voluntaria, ab assercione prophetica et a scriptura autentica. nam omnis creatura mundi sensibilis facta est propter hominem, cum celum 10 et spera corruptibilium ministravit sibi secundum quamlibet sui partem, cum iuvant iuvantem hominem. unde homo factus est tamquam dominus ducendus in possessionem suam creacione sibi preparatam tamquam ultima creatura. unde Ps. octavo per modum admiracionis 15 dicitur: quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? minuisti eum paulo ab angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. omnia subiecisti sub pedibus eius. si 20 ergo mundus serviat homini in minimis, et nichil est homini utilius quam deduci in fide salvatoris, patet, quod mundus homini in isto non deficit. ministerium igitur universitatis sensibilis et ministerium nature angelice impensa homini signant, quod de natura humana 25 sit unum suppositum supra hos famulos, quod solum est verbum dei principium universitatis create, factum circulariter in se finis. unde philosophia de formis et subiectis suis et precipue philosophia de anima et corpore copulatis personaliter in eodem supposito manuducunt 30 in possibilitatem et complecionem incarnationis.

*A christian's
whole salvation,
now and here-
after, is founded
thereon*

5 *D*⁵ in marg.: Nota quatuor 6 *A*² in marg. ad-
notavit quatuor testificantur Christi incarnationem 7 et
ab *B*^c 13 preparata *B*^c 17 paulominus *B*^c
22 *A*¹ in marg. sine sig. marg.: incipe, quod quid hic sibi
velit, parum liquet 28 eius (*expunctum*) suis *A* et
om. *A*, superscripsit *A*¹ 30 incarnationis in exitu cor-
rexit *A*

10 spera = *sphaera* 14 v. 5—7 29 manuducunt: *a*
manuducere, quod idem est ac conducere, praesidio munire

ex quibus sequitur, quod, licet humanum genus dicat peccatum suum redimibile per mediatorem Jesum Cristum, quia tamen testificans aliquid distinguitur ab eo, cui testificatur, congruum fuit, quod populus peculiaris, de quo Cristus fuerat nasciturus, per actus et totam conversacionem testificaretur singulariter humano generi suam liberacionem per messiam. unde tota vita et conversacio huius populi prophetavit in facto incarnationis misterium, ad quod signandum prophete modis et gradibus suis proruperant, sicut tota vita patriarcharum fuit prophetalis, testificans formam nostre reparacionis per dei filium incarnandum. sed tota conversacio || hominis non plene transfertur ad posteros, nisi per scripturam autenticam. oportet, ut illius populi vita et conversacio prophetalis de vita Cristi, qui est finis legis per scripta autentica et interpolatas illustraciones, pro eis intelligendum humano generi incarnationis misterium testancius demonstrarent, et illius scripture gradus oportet successive variari, ut facta prenunciorum incarnationem Cristi signant.

In the Bible we have the warrant of it, literally and spiritually,

et hec ratio, quare gesta populi Hebreorum in scripturam autenticam rediguntur, et quare scribe novi testamenti scribunt hoc sacramentum expressius quam patres veteris testamenti. et patet, quod scriptura sacra signat celeste misterium nunc proprietatibus creaturarum, nunc gestis patriarcharum, nunc enigmatibus allegoricis prophetarum et nunc verbis nudis novorum scribarum.

et patet triplex ratio, quare nostri subsannantes scripturas autenticas imponunt eis calumpniam. primo, quia ignorant, quomodo autor nature utitur nunc naturis, nunc factis, nunc allegoricis et nunc expressis vocibus ad

9 ministerium A
 cum sig. marg.: propter Cristi incarnationem scriptum est
 vetus testamentum populi corr. A
 infer. cum sig. marg. adnotavit triplex ratio, quare scriptura
 sacra blasfematur subsannantes B^c observantes CD
 29 A ad hanc lineam in marg. posuit figuram a, indicans
 primam rationem argumentationis 30 nunc om. B^c

signandum fidei cristiane misterium. non enim licet nobis imponere institutori signorum calumpniam, cum tam propriis rebus quam vocibus imponit ut signis suis significanciam. unde stultum est, nos hominiciones
 5 asserere, quod debuit ad sensum nudum et non mysticum significaciones signorum imponere.

secunda causa est, quia curtamus scripturas et non conferimus partes velatas et nudas ad invicem, ut ex earum perfecta collatione eliciamus sensum catholicum,
 10 sed frontose secundum partem incompletam temere proferimus blasphemam sententiam.

et tertia causa est, quia tantum appreciamur nostras artes sermocinales, quas neophiti et rudes didiscimus, quod nullam aliam gramaticam, logicam vel eloquenciam admittimus, quam pueri didiscimus, sed nude secundum illam spiritus sancti sententiam iudicamus. et ex ista inobediencia scripture in conclusiones blasfemas scripture prorumpimus, et sic tota causa scandali scripture est ignorancia vel, quod peius est, obediencie superiori
 20 nostro carencia. ponit autem Lincolncensis exemplum primi de igne, 'qui nunc signat speciem suppressi elementi sperere corruptibilium et nunc summam caritatem in universitate encium', ut Deut. quarto: dominus deus tuus ignis consumens est, 'nunc dei indignacionem,
 25 ut Jer. quarto: ne forte egrediatur ut ignis indignacio, et nunc dei inspiracionem, ut Luc. duo-

but its scoffers search only its obscure parts and neglect the clearest

Ignorance and disobedience are the causes of its being made a scandal to the christian people

2 institutori C institutori B^cD, vocem ex arbitrio mutaverunt; A, sed tu superscripsit A¹ 3 tam omiserunt AD; B^c, sed B³ in margine addidit cum C, qui cum propriis rebus tam legi voluisse videtur 5 debuit correxerit D deducit (expunctum) C, in marg. debuit C² cum sig. marg. 7 A in marg.: b (cf. supra pag. 139²⁹) 12 A in marg.: c D⁵ in marg.: nota B² in marg.: nota hic 17 blasfemias B^c 21 A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit ignis in scriptura significat varia 22 caritatem om. B^cD; A, sed in marg. addidit A¹; C, sed subscripsit aliquis sub linea 26 Luc. duodecimo emendavi Matth. 10° codd. cuncti; librarius, Matthaenum laudans, errasse videtur

4 hominicio = professio quaevis obsequii
 tare = truncare 23 v. 25 25 v. 4 26 v. 49

7 cur-

decimo: ignem veni mittere in terram. et hoc signavit res ipsa in ligwis igneis, Act. secundo. ex istis tradit doctor cum Augustino hanc regulam, quod quecunque pars scripture intellecta fuerit non signando incarnationis misterium nec habitum caritatis, conferre debet cum alia scriptura, quousque habuerit illum sensum. unde ponit exemplum pro secunda causa illud Cant. quanto: dentes tui sicut greges tonsarum, omnes gemellis fetibus. hec particula videtur innuere, quod omnes oves gregis predicti pariunt gemellos fetus, quod nec sonat in fidem nec caritatem. ideo debemus || considerare iuxta illud Ps. nonagesimi quinti: nos autem populus eius et oves pascue eius, quomodo ovis sepe signat fidelem pascuis scripture nutritum. consideremus iterum, quomodo fetus quandoque signat actum intrinsecum caritatis, iuxta illud Ysa. vicesimi sexti: domine, concepimus et quasi parturivimus et peperimus spiritum, et tunc possumus colligere, quod fidelem parere gemellos fetus est ipsum parere geminum spiritum salutis, i. e., geminum actum caritatis, que est dilectio dei et proximi. et sic scriptura non potuit tam competenter et fertiliter in unico loco istum sensum significare, quem signat in horum omnium coniuncione. et ita sciendum est de scripturis aliis mysticis vel

1 *B⁸ in marg. glossavit* ignem veni mittere in terram, id est, inspiracionem spiritus sancti, sicut discendebat (!) in ligwis igneis *A² in marg. infer. cum sig. marg. notavit* omnis pars scripture significat Cristi incarnationem 5 habitu (?) *B^cCD* conferri *B^cCD* 10 pureunt *D* 11 consid. in ill. a prima manu adnotata sunt ut nota memorialis in infimo marg. fol. 99^d *A² in marg. super. notavit* partes scripture sunt adinvicem conferende, alias non bene intelliguntur 12 *XCIVⁱ codd.* 13 ove *B^c* 18 *B³ in marg. mendose notavit* habemus (?) perire (? parere) gemellos fetus est ipsum perire geminum actum caritas, que est dilectio dei et proximi 19 gemellos *corr. A* 22 uno *B^c, sed idem* ic *super litteras* no *scripsit*

2 v. 3 3 doctor i. e. Lincolnensis de modo intelligendi scripturam Augustinus in scriptis suis frequenter et subtiliter disputat, cf. *Opp. tom. III* 28; 73; 80; VII 210; 143; 1437; IX 375; II 658 10 gemellus = geminus 12 v. 12 16 v. 18

curtatis. *scriptura enim significat communicative et com-
posite sensus suos sic, quod melius foret, ipsam habere
sensus tam dispares, quam ubilibet nudum sensum,
sicut secundum apostolum prima Cor. duodecimo melius
5 est corpus hominis componi ex partibus ethromogenis,
quam quod totum foret oculus.

ideo tradunt sancti pro regula, quod, quodcumque
videtur ex scriptura sequi inconueniens secundum sensum
elicitum, sciunt indubie, quod ille non est sensus scrip-
10 ture sacre, sed illo dimisso alius est rimandus. aliter
enim non est discipulus scripture, sed apostata, spiritui
sancto contrarius, quod diabolus non presumpsit.

quando autem auditur in Exodo de sabbatizatione, que
sicut alia mandata moralia debet esse perpetua, et Ysa.
15 primo dicitur: neomeniam, sabbatum et solempni-
tates alias non feram, et Ose. secundo: cessare fa-
ciam omne gaudium eius, omnes solempnitates
eius, neomeniam et sabbatum eius oportet preter
puerilem grammaticam intelligere per sabbatizationem per-
20 petuam, quantum ad moralitatem attinet, quietem perpe-
tuam a peccato. cum enim sabbatizacio sit requies ab opere
servili, quod secundum veritatem Joh. octavo maxime est
opus peccati, patet, quod sabbatizacio propriissime est
requies a peccato. unde opera corporalia servilia num-
25 quam introducta sunt nisi in penam peccati, et sic opera

*True scholar-
ship tries to
search the
meaning of
Holy Scripture,
not that of its
critics*

2 B³ in marg. glossavit Melius est, scripturam sacram
habere sensus dispares quam ubilibet nudum sensum, sicut se-
cundum apostolum Cor. 12° melius corpus hominis componi ex
partibus ethromogenis, quam quod totam (!) foret oculus 3 tam
(expunctum) nudum A 6 totam AB^cC 9 D⁵ in
marg.: nota regulam bonam 13 cum igitur aud. B^c

A³ in marg. cum sig. marg. scripsit: Sabbatizationis legalis
cessacio, et quid significat D⁵ in marg.: Nota de sabbato
14 debet corr. B^c 15 solempnitates primam vocis partem
radendo correxit A festiuitates B^cCD 17 omnes
omiserunt B^c; A, sed superscripsit A¹

1 curtare idem ac mutilare, truncare 4 v. 14 sqq.
5 ethromogenus aperte vitiose formatum pro heterogeneus,
deriv. a graecis ἔτερος et γένος 14 v. 13—14 16 v. 11
22 v. 1 sqq. 24 cf. supra pag. 107; 117

The eternal and moral meaning of the Sabbath lies not in its outward celebration, but in fighting against, and leaving off, sin

Thus the Holy Ghost wants it to be understood

illa signant peccatum, sicut effectus signat suam causam. abstinentiam itaque a peccato intendebat autor principaliter docere, quod est preceptum morale perpetuum, non autem sabbatizacio literalis, sed illa est mutanda in adventu messie. Ps. quadragesimo dicentis: holocaustum et pro peccato non postulasti, tunc dixi: ecce venio. oportet enim sponsam introducendam ad octavam beatitudinis transire ab observancia septenarii ad octonarium signantem beatitudinem corporis et anime duplicatam, cum Ecclesiastes undecimo dicitur: da partes septem nec non et octo, quod, si obstinatus vult dampnabiliter durare in sensu veteri literali, non est aliud, nisi quod contra spiritum sanctum loquendo se ipsum infatuat, sicut Lincolniensis ponit exemplum de protervis, qui nolunt sane concipere principia geometrie vel alterius doctrinalis sciencie. et ex isto inertii conceptu procedunt in despectum patule veritatis, quam alii habiles concordati in sano conceptu principiorum sciencie statim noscunt. ubi, rogo, foret maior inobediencia, quam ubi spiritus sanctus instituit, imposuit et ordinavit gramaticam et logicam verbis suis, secundum quas voluit legem suam intelligi, || illis impositionibus dimissis initi aliis humanitus adinventis et secundum illas depravare legem dei docendo, quod divina sciencia ancillans aliis debet per illas ut magistras et dominas regulari. sciencia enim, que corrigit et regulat aliam in suis actibus, est illi domina; non sic fecerunt vel moderniores doctores. unde Doctor Solempnis in sen-

5 XXXIX ⁱ cuncti	6 postulasti (?) corr. A	9 sig-
nante B ^c	12 non corr. A ²	17 contemptu B ^c CD
18 habiles B ^c CD, (? humiles) A; B ² in marg. humiles	22 A ² in marg. superiore glossavit Scriptura sacra non est ancilla aliarum scienciarum	25 mag-
istras AB ^c	magnas D	magificas (linea deletum) C,
emendavit C ² in marg. cum sig. marg. magistras	om. B ^c	27 in
D ⁵ in marg.: doctor solennius		

5 v. 7—8	10 v. 2	14 Lincolniensis a me conferri non potuit
28 titulo Doctor Solennius inter scholasticos celebratus erat Henricus Goedhals (Bonicollius), Gandavensis, Dr. Parisiensis, archidiaconus Tornacensis, defunctus Tornaci anno 1275. scripsit Quaestiones in IV libros Sententiarum sive Theologica Quodlibeta, edit.		

tencia sua articulo nono obiciendo sextupliciter, quod non est idem autor utriusque testamenti, respondet ad secundum argumentum, quo obicitur, scripturas duorum testamentorum continere contraria. 'dicendum', inquit, 5 'quod scriptura in nullo continet contraria'. tunc enim contineret falsa, cum contraria non possunt simul esse vera, licet Mannichei opinati sint, duo testamenta esse plurimum contraria. et hinc laboravit Augustinus ad concordandum ea in libro suo Contra Adrianum et 10 Contra Faustum. et verum dicit de contrariis complexis, licet medicine quodammodo contrarie possunt sibi succedere, ut dicit Augustinus in De Vera Religione septimo decimo: 'quisquis', inquit, 'ideo negat, utrumque testamentum ab uno deo esse, quia non eisdem sacramentis 15 tenetur populus noster, quibus Judei tenebantur, debet dicere, quod unus pater familias iustissimus aliud imperat hiis, quibus servilitatem duriores, sed utilem indicat, aliud eis, quos in filiorum gradum adoptat. si autem precepta vite monent, quod in veteri lege multa 20 sunt, in ewangelio maiora, et ideo putatur non ad unum deum utraque pertinere, quomodo ex hiis turbatus considerat, quod idem medicus alia per ministros suos imbecillioribus, alia per semet ipsum valencioribus precipiat ad reparandam et optinendam salutem. ut enim 25 ars medicine manet eadem non mutata, cum mutat precepta langwentibus, ita divina providencia, cum sit omnino inmutabilis, mutabilitati creature varie subvenit pro diversitate nature mutabilis temporis et morborum'.

Old and New Testament, rightly understood, are not in contradictions to one another

The numerous commandments of the Old Testament and the greater and deeper ones of the New are all given by the same God

2 *A*² in marg. super. cum sig. marg.: Scriptura non est sibi contraria et tamen quomodo dicitur contraria 3 quomodo *D* 6 *B*² in marg.: dicendum 10 verum *A*² in marg. unum *A* in textu 11 possint *D* 12 XXXIX° codd. 20 maiori vitiose exaravit *A* 28 morborum in loco raso habet *A*

Paris. 1518, sed conferri non potuerunt, quippe quae in Bibl. Reg. Publ. Dresdensi usui publico non exstent 9 cf. *Opp. tom. X (Lib. Contra Adamantinum) 133 sqq.* 10 cf. *ibid. X 221 sqq.* 12 cf. *ibid. I 964; 965*

CAPITULUM UNDETRICESIMUM.

*Is the circum-
cision law to be
kept also
in the New
Covenant?*

Ex istis patet via solvendi obiectus contra scrip-
turam sacram de circumcissione, de qua Gen. septimo
decimo: erit pactum meum in carne vestra in
fedus eternum. unde Deut. vicesimo septimo: male-
dictus omnis, qui non permanserit in omnibus,
que sunt in libro legis huius, ut faciat ea, suple:
omnia mandata, que precepta sunt ibidem. unde conse-
quenter vicesimo octavo cap.: quod si audire no-
lueris vocem domini, dei tui, ut custodias et
facias omnia mandata eius et ceremonias, quas
ego precipio tibi, hodie venient super te omnes
maledicciones iste.

*In a spiritual
sense, as circum-
cision of the
heart, it has its
eternal value*

quoad istos obiectus et alios consimiles patet, quod
circumcisio perpetuo servanda est ad sensum mysticum, 15
scilicet circumcisio spiritualis, que est depositio cogita-
tionis et affectionis superflue, de qua apostolus Rom.
secundo dicit, quod in abscondito habet Judeus
circumcisionem cordis in spiritu, non litera et
Col. secundo: in Cristo circumcisi estis cir- 20
cumcissione non manu facta. unde Lincolniensis,
cum discipulus scripture audit de circumcissione dictum
ad Abraham, quod erit perpetuum in carne eius et
semine ipsius in fedus eternum, statim per pre-
dictas regulas intelligit 'actum circumcisionis aliquod 25
nostre salutis designare' et nichilominus literalem cir-
cumcisionem preceptam esse', statimque investigat ex

2 A¹ in marg. *miniavit* Cam 29^m B^cCD in marg.
Cam 28^m 7 faciant CD 22 discipulus CD, corr. in
fine B^c, in marg. *addidit* B² lus, qui discipulus legi voluit
discipulis A 24 scilicet (linea sublatum) per A 25 ali-
quid B^cC ad D

3 cf. supra pag. 105, ubi JW viam procedendi indicat
v. 13 5 v. 29 9 v. 15 18 v. 29 20 v. 11
21 de Lincolniensi cf. quae modo (pag. 135 23) dixi

fol. 100^c aliis scripture locis, quid significaret literalis circum-
 cisis ||. et cum tota scriptura signat fidem et mores,
 ymmo ipsum deum principalius quam quidquam aliud,
 statim cognoscit, cui circumcisioni tribui debet eternitas
 5 et cessabit omnis scripture calumpnia, quia Ps. centesimo
 undevicesimo dicitur: tunc non confundar, cum
 perspexero in omnibus mandatis tuis. tali, in-
 quam, scripture discipulo occurrit illud Jer. quarto:
 circumcidimini domino et auferte prepucia
 10 cordium vestrorum, et Jer. nono: omnis domus
 Israel incircumcisi sunt corde, et Deut. decimo
 docet Moyses tamquam finem ritus sensibilis: circum-
 cidite, inquit, prepucium cordis vestri.

*God, faith,
 morality the
 contents of Holy
 Scripture*

ex quibus verbis colligitur, quod omnis circumcisio
 15 literalis est gracia circumcisionis spiritualis signande,
 quam deus preponderat. precipucio vel precisio igitur
 superfluitatis peccati a corde, i. e., mente intelligi debet
 perpetua et in omni circumcisione literali principaliter
 precepta, iuxta modum loquendi prophete Ezech. un-
 20 decimo: auferam cor lapideum de carne eorum, et
 dabo eis cor carneum, ubi per membrum corporale
 significari debet animus evacuatus ab induratione in
 malo et gracia mollificatus, i. e., factus tractabilis et capax
 doctrine domini per obedienciam et legis impressionem.
 25 non igitur falsificatur scriptura sacra per rudem et inertem

*The circum-
 cision of the
 heart alone
 will be upheld
 for ever*

2 *A*² in marg. infer. fol. 100^b: de circumcisione lex, quo-
 modo est intelligenda, in marg. super. (fol. 100^c): non perpetue
 est servanda circumcisio carnalis 3 quidquam *super-*
scripto i *A* quidquid *CD* 5 quia ps. centesimo un-
 devicesimo dicitur: tunc non confundar, cum perspexero *om. C,*
*add. in marg. C*² CXVIII^o codd. 7 prospexero *B*^c
 10 nono *supplevi ex auctoritate Scripturae Sacrae* 8° in
*lacuna supplevit B*² lacuna *B*^c*CD* 11 incircum-
 cisi *B*^c, expuncto in *A* circumcisi *C; D,* sed in *super-*
scripsit aliquis 16 precipucio *AC* percipiicio
 (? percipiicio) *B*^c precipucio (*linea sublato*), sequitur
locus rasus, tum precisio igitur etc. D, qui (cum C) vel
omisit 17 i. e. *AB*^c et *CD*

5 v. 6 8 v. 4 10 v. 26 11 v. 16
 16 precipucio (?) vox a librario deformata, fortasse precipicio,
 quod hic pro prolapsio sumitur 19 v. 19

*proved from
the history of
the Jews*

conceptum, quo concipitur, deum auferre primum mem-
brum corporeum et transformare illud a saxeo corporali
in carneum. correspondenter non debet intelligi, quod
actus circumcisionis literalis vel passio vel prepucii cor-
poralis ablati habicio debet esse perpetua, cum mulieres
numquam circumcise sunt taliter, nec aliquis ante tempus
Abrahe nec infans pro cursu circumcisionis car-
nalis ante octo dies, ut patet Gen. septimo decimo.
ymmo extra Egiptum multi fideles tunc manserant in-
circumcisi, ut meminit scriptura Ex. quarto de filio 10
Moysi, quem mater eius circumcidit cum petra
acutissima in stabulo ob timorem percussione ab angelo.
et forte alius filius fuit incircumciscus sicut domus Loth,
domus Iob et multi filii Israel in Egipto, et post trans-
itum maris rubri quadraginta annis in deserto dicitur 15
Jos. quinto, quod remanserant incircumcisi, et
multi interim mortui sunt salvati, quia aliter deus
non autorizaret omissionem circumcisionis. nec fuit de
essencia circumcisionis culter lapideus, cum solum Ex.
quarto et Jos. quinto memini istam formam, forte propter 20
maiorem penam reis adultis infligendam, vel aliud
mysterium. et post diem iudicii in patria perpetuo de-
erit talis circumcisio, sicut perpetuo defuit in Iob et
pluri populo salvato.

circumcisio itaque spiritualis perpetua est unicuique 25

3 *A*¹ in marg. super. cum sig. marg. adnotavit multi
salvandi eciam in le(ge) ve(tere) non sunt circumcisi corporaliter
5 *C*¹ in marg. notavit Amen; pallida manus, quae eadem
ac *B*¹ in codice Bodleiano esse videtur 6 aliqui *B*^c
aliquis *C*, in correctura *A* aliquid *D* 10 4° om. *D*,
addidit in marg. *D*¹, sed pallore decoloratum vix legi potest
17 sunt om. *A*, superscripsit *A*¹ 18 nec fuit *A*² in marg.
non fuit *A* in textu 19 essencia correxit *D* culter *A*²
in marg. cultus superscripto ter, ut culter efficiatur *A*
in textu 25 *A*¹ (? *A*²; utrius correctoris haec glossa
et sequentes fere decem sint, diiudicare nequeo) in marg.
infer. cum sig. marg.: Circumcisio spiritualis est necessaria
cuilibet salvando

5 habicio = actus habendi, habitus 8 v. 12 10 v. 25
16 v. 4—5 20 v. 25 v. 2

salvando de necessitate salutis, sicut cuiuslibet iudicialis vel ceremonialis significatio moralis est vel in effectu vel fructu saltem secundum speciem perpetua.

There is no salvation without circumcision of the heart

et sic potest perpetuum utrobique in scriptura intelligi proprie pro illo, quod caret fine. unde regula Lincolniensis est, quod, 'sicut in humanis scienciis predicata, quae sunt formae specificantes subiecta, sepe attribuantur subiectis non pro ipsis, sed pro suis signatis, sic in divina sciencia predicata attribuantur rebus non pro se ipsis, sed pro rebus, quas ultra principalius signant'.

et patet, quomodo subiectum, quod est sabbatum, fol. 100d circumcisio vel ritus alius ad litteram || temporalis, dum recipit in scriptura formam perpetuitatis, debet intelligi mystice ad sensum equivocum. et patet, quomodo dictum in Deut. debet intelligi: ille autem permanet in verbis legis, qui observat sententiam legiferi. et sic est de omni, qui facit sensum legis pro loco et tempore, ut deus ipsum diffinit.

preterminavit autem deus, legalia legis esse temporalia terminanda. aliter enim non diceret per os Ysaie, quod odovit holocaustomata, victimas, sacrificia, neomenias, sabbata et solempnitates alias, cum, quidquid quis oderit, vult finire. nec potest fingi, scripturam solum intelligere, quod deus odovit solum pec-

The jewish forms of cult perish

1 salvanda *D* iudicialis vel om. *C*, add. in marg. *C*², qui cuiuslibet iudicialis vel ceremonialis legit ceremonialis vel iudicialis *D*, sed lineolis superscr. transposita in iudicialis vel ceremonialis 4 *A*¹ (vel *A*², cf. pag. 146²⁵; iam hinc non testabor) in marg.: perpetuum, quomodo capit in scriptura 5 *A*¹ in marg.: nota 7 sub-stantia (sbā) *D*, sed *D*⁵ in marg. emendavit addito subiecta 20 *A*¹ in marg. super. cum sig. marg. addidit deus odovit holocaustomata, victimas etc. in signum, quia cessare debent quoad actus corporales 22 holocausta *CD*, vocem ex arbitrio uterque mutavit 23 solempnitates *C*; in loco raso supplementum *A* festivitates *B*^c*D*

6 hanc 'regulam' Roberti conferre non potui eadem de causa, qua supra I pag. 38 usus sum 16 26 16;
30 10 sqq.; 33 9 21 Jes. 61 8; 1 11; 14; 66 3

cata commissa in istis observanciis, volendo, illas esse perpetuas, sed rite celebratas, quia autores novi testamenti paris autoritatis cum autoribus antiqui docent, quod dicte figure debent cessare ad literam. et ostenditur ratione multiplici. 5

ideo ex collatione plena scripturarum cum rationis concordia patet, quod talia figuralia debent cessare ad literam, sicut dicit Oseas.

The conception of time upheld by the prophets

nec moveat, quod diu post tempus Ysaie observata sunt meritorie dicta legalia, quia ille propheta precipue 10 locutus est more prophete veritates propheticas, ut omnes preterite vel future sunt deo presentes. aliter enim non diceret: puer natus est nobis, et ita de aliis, que prophetavit de Cristo. sicut igitur deus eternaliter voluit, dicta legalia cessare pro suo tempore, sic eternaliter 15 odovit observantes dicta legalia ultra tempus eterno consilio prefinitum, quia sic incurreret malediccione ex prevaricatione sentencie legis, cum ultra tempus statutum non habet tale iudiciale legis vigorem. ideo ipsum tunc observans non servat legem, sed eius oppositum. 20

The ethical import of the Old Testament circumcision: a) a reminder of Adam's fall

sed pro cessacione circumcisionis notandum, quod circumcisio carnalis fuit amputacio extremitatis pellis virge virilis, quam doctores dicunt preceptam Hebreis ex causa multiplici. primo, ad faciendum eos religiose 25 recolere de prevaricatione primi hominis, cuius penalis rebellio carnis ad spiritum primo monstrata est in mocione inordinata membrorum genitalium, ut innuitur

6 collacione *C*, ceteri breviatura quadam pro collacione utuntur, quae illius aetatis non propria est: collee, collõe; archetypi scriptionem non intellexisse videntur 12 due (lin. delet.) deo *A* 16 legalia om. *B^c* 17 preteritum *AC* 22 *A*¹ in marg. infer. cum sig. marg.: quare fuit precepta circumcisio in le(ge) ve(tere) *D*⁵ in marg.: nota multiplicem causam circumcisionis 27 ad *C*; *A*¹ in marg. in *B^cD*, expunctum *A* in textu mocione *B^cCD*, *A*¹ in marg. occasione expunctum *A* in textu

8 cf. Hos. 2 11 sqq.
13 cf. Jes. 9 6

11 cf. supra II pag. 108—109

Gen. tercio. per ablacionem itaque pellis mobilis et ample laxate figuratum est eis, quod recolentes de patris prevaricatione debent in actu procreacionis se temperare: ne coeant superflue sive illicite, sed in legitimo matrimonio gracia prolis procreande.

secunda causa fuit, deus voluit, signum esse inter ipsum et populum peculiarem, de quo voluit carnem assumere, propter quod signum et illa incarnacio notaretur et fidelis suus occisus in bello ab infidelibus distingueretur. unde illa porcio fuit quasi anulus, quo verum populum sui generis subarravit. ex quibus patet, quod superfluum foret, modo cristianum circumcidi, tum quia lapsa est Cristi incarnacio, quam figurat, tum etiam, quia ex judeis et gentibus tamquam ex circumcissione et prepucio factus est unus populus et una ecclesia per connectentem lapidem angularem. et hec ratio, quare ritus judaici, per quos signaretur divisio Judeorum a gentibus, erant prohibiti, ut patet Gal. secundo. unde || credo, quod variacio omnium rituum in cristianismo, per quos datur scandalum unionis fidelium, rationabiliter est tollenda.

tercia causa est, ut pateat obediencia sponso ecclesie in membro tam penaliter absciso et tante moralitatis prenostico. constat quidem, quod nervi tactus in virga tam sensibiliter sunt perplexi, quod necesse est, ut dolor sensibilis causetur in solucione tante continuitatis. unde Gen. tricesimo quarto legitur, quod Symeon et Levi irruerunt in Emor Sichem et populum eorum circumcisos et hoc die tercio, quando est gravissimus dolor vlnerum. signat autem mystice membrum genitale potenciam operativam, cum qua sponsa Cristi gigneret cum sponso filios ecclesie.

2 amplius *B^c* figuratum est *C*, in marg. *A¹* signatur *B^cD*, expunctum in textu *A* 3 procreacionis corr. *A* 19 *A¹* in marg. super. adnotavit causa circumcissionis carnalis, supra hoc ad dexteram: et contra luxuriam

1 v. 7; 10; 12 11 subarravit a sub et arrha sumitur pro pignore obligare 18 v. 12 sqq. 24 prenosticus adi. a praenosco = praesciens 27 v. 25

b) a bond of communion between God and man

c) an obligation to live morally

que potencia habet prepucium, quia laxam et largam
potenciam, qua potest peccare. cuius potencie actus
prepucialis, nisi fuerit precisus, fornicatur anima cum
diabolo. omne enim peccatum ecclesie includitur in
adulterio spirituali, ut patet Jer., et hinc scripture
signanter precipiunt, potencias animi circumcidi. nam
mediante eadem potencia, qua cristianus potest peccare,
potest eciam mereri, sicut mediante eodem membro, quo
potest fornicari, potest meritorie procreare. ideo, ne
potencia, qua homo potest peccare, sit potencia ad pec-
candum, necesse est, auferre cordis prepucium. nam
quod quis potest peccare, est pure a deo, sed quod sit
potencia ad peccandum, est superfluitas humana, quam
deordinacionem oportet auferre tamquam prepucium.

d) a bar against
unchastity

duas autem alias causas circumcisionis assignant
catholici, prima ad refrenandum Hebreos pronos ad libi-
dinem, ne fornicantes conformiter ad gentes ex illo
peccato punitas conformiter puniantur. ex illo namque
peccato paulo ante precessit diluvium, ex illo peccato
propinquius eciam processit subversio Sodome et Gomorre,
ut patet Gen. sexto et duodevicesimo capitulis. unde
non obstante illa premunitione tam pie tradita forni-
cati sunt filii Israel cum Moabitidis ad confusionem
non modicam gentis sue, ut patet Num. vicesimo quinto.
ymmo tribus Beniamyn pene ad sui destruccionem
cognovit uxorem levite, ut patet Judic. undevicesimo et
infra. quando igitur adfuit tempus, in quo invaluit
hoc peccatum, et quando vigit fides in Abraham, de
quo Cristus carnem assumeret, data fuit circumcisio

5 spiritali B^cD

hibent CD

decent circumcidi

lineolis superscr. verba transposita sunt

peccato A

peccato D

inter Jerem. et lacunam ex-

10 D² in marg. glossavit prepucia cordis

15 assignant circumcisionis A, sed

autem peccato B^c

19 et (ex-

eciam

3 prepucialis adi. a praepucium

21 v. 2

v. 70; cf. ibid. 1313; 195 sqq.

26 v. 22 sqq.; cf. v. 14

27 20; 35 sqq.

5 cf. Jer. 1320-27

24 v. 1-2

pecuarii dei populo ad medelam, quia ut declinet a malo et faciat bonum.

secunda causa ponitur ad destruendum ydolatriam ^{e) and against priapism} futuram de Priapo, quem referunt habuisse virgam
 5 grandem, erectam continue priapismo. unde infideles femine coluerunt eum ut deum ortorum et in nomine suo coluerunt ydola, varia sacrificia ymolantes, ut patet primo Reg. quinto decimo et secundo Paralip. quinto decimo, ubi dicitur, quod Maacha, mater Ase regis, deposita
 10 est ex imperio eo, quod fecisset in luto simulacrum Priapi. mulieres autem prone erant ad hanc ydolatriam, ut innuitur Jer. septimo et quadragesimo quarto de ymolacione regine celi, que luna dicitur, que est auxilium humidorum, sicut noverant naturales.

15 unde, ut fideles detestarentur turpitudinem, que post lapsum patuit in hoc membro, acceperunt Iudei circum- ^{Circumcision: its deeper meaning} cisionis signaculum. et sic valuit eis circumcisio ad hec quinque, scilicet ut sit signum distinctius signans
 fol. 101^b fidem crescentem, || quam significarunt signa ipsam pre-
 20 cedencia.

secundo, ut sit sacramentum signans complecius delecionem originalis peccati, quam prius signaverat nuda fides.

tercio significat moraliter observanciam castitatis.

25 quarto allegorice signat purgacionem futuram per effusionem sangwinis mundissimi in circumcissione domini nostri Jesu Cristi.

et quinto anagogice significat deposicionem corrupcionis carnis et sangwinis in resurreccione.

4 *A*¹ in marg.: nota de Priapo 11 autem om. *B*^c
 16 hebrei *B*^c *C* 17 *B*⁴ in marg. addidit: hic notatur, quod circumcisio valuit ad hec quinque, scilicet ut sit signum *A*¹
 in marg. inferiore cum sig. marg.: Circumcisio, ad que valuit Iudeis 19 *A*¹ in marg. super.: cause cessacionis legalium
 28 corruptibilitatis. *B*^c *C* *D*

4 Priapus nomen deitatis cuiusdam valde obscoenae et hortorum praesidis 5 priapismus est morbus virgae virilis, cum Veneris appetitu in longitudinem et in circulum intumescit 8 v. 13 II. Chron. 15 16 10 lutum = argilla, creta, qua figuli utuntur 12 v. 18 v. 22; 26; 17

*The literal cir-
cumcision
comes to perfec-
tion in the cir-
cumcision of the
heart*

et patet, quod nos non debemus hodie carnaliter, sed spiritualiter circumcidi. namque ipsa circumcisio primo omnium significat allegorice fidem Cristi. cum igitur illa nobis preteriit, cur debemus infideliter, serviliter et penaliter circumcidi? unde Gal. quinto: si circumcidimini, Cristus vobis nichil proderit, quia, ut arguit, per idem cristiani obligarentur ad omnes ceremonias veteris testamenti. causa autem precipua huius cessacionis videtur fidei adventus Cristi et complete redempcionis facte per ipsum, interna roboracio viatorum succincte currencium viam ad celum, expedita preparacio et variacionis cristiane excellenter supra ritum judaicum insinuacio. nam facilius, expressius et fundabilius est, aquam baptizmatismis significare gratiam domini Jesu Cristi, quam sangwinem circumcisionis, quia a Cristo mortuo et redempcionis humani generis consumato fluxerunt sangwis et aqua, ut patet Joh. undevicesimo et Ephes. quinto, sic, quod aqua significet sanati per sangwinem ultimam locionem. unde aqua significat sapienciam et gratiam creberime in scriptura. sangwis autem circumcisionis Cristi effusus in sua infancia non fuit nisi arre redempcionis, quibus aqua post sangwinem passionis multiplicem dedit ultimum complementum.

*Its temporal
meaning*

nec ex istis sequitur circumcisionis dampnacio, sed efficacie approbacio, cum fuit particularis medicina tamquam flebotomia pro persona ecclesie sananda, baptismus autem pro ipsa secundum plurimum complete sanata mundanda.

9 cessacionis usque ad complete om. C, add. in marg. C²
21 A¹ in marg. notavit Cristi circumcisio infancia lineae
in marg. adscripsit D¹ 24 B¹ in marg. notavit hic
notatur, quod circumcisio erat tamquam particularis medicina,
tamquam flebotimacio (!) pro persona ecclesie sananda, baptis-
mus etc. patet, quod sacramenta antike legis antecedentis
fecerunt gratiam in predestinatis, cum per eorum acceptionem
deus habuit patres gratos ad beatitudinem pro suo tempore

5 v. 2 17 v. 34 18 v. 26 22 arra proprie
id, quod dari solet ad confirmationem contractus, nuptiale
pignus 26 flebotomia φλεβοτομία, proprie venae sectio,
transl. licentia

et patet solucio difficultatis antike, utrum sacra- *The forms of*
 menta veteris legis dederunt gratiam. nam certum est, *the jewish cult*
 quod antecederet fecerunt gratiam in predestinatis, *foreshadow the*
 cum per eorum acceptionem deus habuit patres gratos *'future goods'*
 5 ad beatitudinem pro suo tempore, non quod sacramentum
 tale agat gratiam vel immediate faciat, sicut caliditas
 caliditatem, sed facit occasionaliter ex gracia dei, ut ipse
 rite circumcisis det gratiam, sicut domino promittente ex
 pura gracia, quod cuicumque illariter facienti pure de-
 10 bitum dabit premium, tunc illare servitium Petri facit
 eum occasionaliter premiari. diversitas autem est, cum
 sacramenta legis veteris innuerunt premium de longin-
 quo. sacramenta autem nostra sunt efficaciora, cum sint
 signa finalis premii plus propinque, cum oportuit, omnes
 15 patres veteris testamenti expectare completam suam
 sanacionem ex merito Jesu Christi, sic, quod impossibile
 fuit, aliquem peccantem sanari spiritualiter nisi in fide,
 spe et amore huius ultime medicine. ipsa enim sola
 meretur generalem apercionem ianue, et alie merentur
 20 particulares aperciones ianue, mediante complecione
 fol. ror^c illius. unde, licet patriarche meruerunt, || quod ianua
 aperiatur eis pro suo tempore, oportuit tamen, eos ex-
 pectare futuram per necessariam medicinam, in qua com-
 pleta oportuit, eos ante introitum beatitudinis spiritualiter

*Without
 faith in
 Christ's merit
 no man is saved*

1 *A¹ in marg. inf. cum signo marg.:* utrum sacramenta
 legis veteris dederunt gratiam 8 circumcisis habet *C*
 circumcisis debet *B^cD* 9 quod *AB^c* ut *CD*
 11 *A¹ in marg. infer. cum sig. marg.:* Sacramentorum nove
 legis virtus *B⁴ in marg. iteravit* diversitas autem est,
 cum sacramenta veteris legis meruerunt premium de longinquo,
 sacramenta autem nove legis sunt efficaciora, cum sint signa
 finalis premii diversitas est *C in textu, sanavit C¹*
in marg. 12 meruerunt *B^cDC* 13 nostri (*expunctum*
et linea sublatum) nostra *A* 21 *A² in supremo folio*
ror^c . . . pera (? pulchra) de sequela Christi, quae antecede-
bant, abscissa; paulo infra A¹ notavit arguitur, quia Christus
 est circumcisis, ergo et nos, qui tenemur ipsum sequi

9 illariter *pro hilariter servatio, circumcisio carnalis,*
es sanguinis prohibitio 12 sacramenta legis veteris
scil. sabbathi 20 apercio *actus aperiendi*

baptizari. illa autem est nobis preterita et sic filiis regni pro tempore legis gracie effectuosius preparata.

Does the imitation of Christ require the Old Testament circumcision?

secundo principaliter arguitur per hoc, quod debemus sequi Cristum in omnibus. cum igitur ipse circumciscus est octavo die, Luc. secundo, et baptizatus est quasi anno tricesimo, Luc. tercio, videtur, quod omnes cristiani debent observare circumcisionem carnalem. si enim sufficeret, observare circumcisionem moralem vel spiritualem, tunc non oportuit, Abraham vel aliquem Judeum, ymmo nec Cristum carnaliter circumcidi, et per consequens nec observari ritum aliquem, nec facere aliquem actum extrinsecum, cum religio per se consistit in animo, quod nedum dampnaret legem veterem, sed impugnaret ritus ecclesie hodiernae.

Religion is the life of the soul

hic dicitur, quod verum assumitur.

15

unde alias exposui tres conclusiones in ista materia.

2 effectuosius <i>corr. in fine</i> B ^C D	effectualius C
3 A ² in marg.: Contra dicta	6 A ³ in marg.: arguitur
sequela Cristi	8 carnalem (<i>expunctum</i>) moralem A
9 non AB ^C enim D	11 observare B ^C C
(vel A ¹) in marg. notavit	15 A ³
26 illa B ^C C	nota tres conclusiones, prima

5 v. 21 6 v. 21 12 cf. quae similem in modum de verae relig. notione disputat De Civ. Dom. III cap. II pag. 21 fol. 8^d: cum in illorum (mandatorum dei) observancia stat tota religionis perfeccio; et paulo infra: nec in vestimentorum varietate nec in corporali observancia nec in voto ad ista stat habitus religionis, cum sit subiective in anima, sed quoad cultum anime sqq. 16 quem locum librorum eorum, quos ante hunc tractatum scripsit, JW hic respiciat, parum liquet; fortasse ea in mente habet, quae De Civ. Dom. III cap. II pag. 13 de religione Christi et traditionibus humanis disputat; cf. ibid. cap. IV fol. 20^b: oportet, omnem ovem salvandam primum pastorem sequi; et paulo infra fol. 20^c: potest demonstrari ex hoc, quod vita Christi est exemplar et fundamentum, sine quo fundante et exemplante non potest esse christiani conversacio virtuosa sqq.; cf. etiam Polem. Works, ubi frequenter de sequela Christi disputat, pag. 346; 349 (De Oratione et Eccl. Purg.); pag. 608 (Cruciata); pag. 171 (De Tripl. Vinculo Am.); pag. 672; 674 (De Christo et Suo Adv. Antichr.); pag. 299

prima, necesse est, omnem cristianum salvandum sequi
 Crisum in omni eius vita laudabili, et de quanto pro-
 pinquius sive similis, de tanto perfectius. nam Joh.
 tercio decimo dicit Crisus: exemplum dedi vobis,
 5 ut, quemadmodum ego feci vobis, et vos faciatis.
 nec potest fingi, quod unico cristiano vel in uno genere
 operum fuit exemplar, quin per idem cuilibet et in omni.
 aliter enim non foret universale et completum principium
 sui generis, quod esset nimis blasphemum, cum sol spiri-
 10 tualis sit complecior ad vivificandum et illuminandum
 universitatem, sibi spiritualiter subiectam, quam sol cor-
 poralis ad illustrandum suam regionem. sed sol corporalis
 sufficit in omnia dicta opera quoad universitatem suam
 corpoream, igitur multo magis sol iusticie quoad suam.
 15 unde signanter dicitur Joh. octavo: ego sum lux
 mundi, et subiungitur: qui sequitur me, non am-
 bulat in tenebris, cum Joh. primo dicitur de illa luce
 vera, quod illuminat omnem hominem, venientem
 in hunc mundum.

*All men are
 held to follow
 Christ's
 example,*

20 secundo confirmatur per illud prima Joh. secundo,
 ubi spiritus sanctus sic loquitur in Johanne: qui dicit,
 se in Cristo manere, debet, sicut Crisus ambu-
 lavit, et ipse ambulare. ubi patet, si volumus beati-
 tudinis Crisi esse participes, oportet, nos vivere sibi
 25 conformiter. et ideo precipit tam sepe in ewangelio
 suis apostolis, sequi ipsum, et apostolus prima Cor. un-
 decimo precipit suis discipulis: imitatores mei estote
 sicut ego Crisi, per hoc innuens, quod subditus debet
 precise de tanto sequi pastorem suum, de quanto ipse

*as He leads to
 salvation*

4 vobis *om. A, add. in marg. A¹* 9 nim B^c, quae
 sequebantur, erasa 17 1° B^c C quinto D; A, sed A¹
 in marg. emendavit 1° 20 A² in marg.; confirmatur
 26 s (*expunctum*) apostolis A

(*Purgatorium Sectae Christi*); pag. 367 (*De Diabolo et*
Membris eius) 4 v. 15 15 v. 12 17 v. 9
 20 v. 6 6 v. 1

sequitur Cristum Jesum. nam aliter deviare per viam diaboli. et hec ratio, quare oportet, prelatos esse clericos et propinquius ac striccius quam laicos sequi Cristum.

tercio confirmatur ex illo prima Pet. secundo: Cristus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. si igitur Cristus venit redimere genus humanum et docere ipsum tamquam magister optimus tam opere quam sermone, per quam viam pergeret ad celum, quis dubitat, quin frustrans finem et postponens doctrinam tanti doctoris incidit in contemptum? si igitur ipse docuit nos artem expugnandi hostes ecclesie, || quis nisi proditor suus plus attenderet ad ritum seculi vel alium modum adventicium et introductum, quam ad doctrinam suam tam salutiferam, tam facilem diligentibus et iocundam?

*The more like
Christ, the more
virtuous are the
faithful*

secunda autem pars ex hoc evidet, quod, de quanto vita cristiani est Cristo propinquior, de tanto est virtuosior.

et patet corellarie, quod declinacio a religione Cristiana ex hoc oritur, quod nimis attenditur ad multos magistros, Cristo contrarios, doctrina ac sequela magistri et ducis optimi pretermissa. quando enim excommunicamus, contendimus vel actus vocatos ecclesiasticos facimus, plus attendimus ad traditiones noverce, proditorie introductas, quam ad facta et ewangelium Jesu Cristi, in tantum, quod multando et puniendo subditos obliviscimur illud Joh. quinto decimo tamquam hereticum: sine me nichil potestis facere.

3 laicos om. B^c, lineae adscripsit B³ et in margine B¹
4 A² in marg.: confirmatur I inter lineas add. A, omiserunt B^cC 12 A² in supremo folio (101^d) notavit de sequela Cristi C¹ in marg.: nota esse (punctis subscriptis sublatum) nisi D 13 D⁵ in marg.: nota 14 tam om. B^c 26 obliviscimur corr. D obliviscuntur C

secunda conclusio: quidquid Cristus operatus est
divinitus sive humanitus, est exemplar cuilibet cristiano
ad sensum catholicum, quomodo debeat sequi ipsum.
omnia enim opera Cristi sonant in fidem et caritatem,
sed in istis oportet, nos sequi ducem nostrum, igitur et
cetera.

et hec ratio, quare oportet, omnem cristianum et
specialiter sacerdotem esse theologum ad eliciendum
debite tales sensus. aliqua enim opera Cristi debemus
servare ad literam et aliqua ad sensum allegoricum vel
moralem, cum ipse congregavit in congerie suorum
operum unione subtili principia omnium virtutum ec-
clesie, ut dixi octavo decimo cap. libri quinti. et hinc
dicit beatus Augustinus in De Vera Religione vicesimo
sexto cap.: 'non', inquit, 'ullum peccatum committi
potest, nisi dum appetuntur ea, que Cristus contempsit,
aut fugiuntur, que ille sustinuit. tota itaque vita eius in
terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disci-
plina nobis morum fuit'. et beatus Gregorius Omelia
octava dicit, quod 'omnis Cristi accio est nostra in-
struccio'. et sic loquitur: 'redemptor noster omne, quod
per mortale corpus hic gesserit, nobis in exemplo pre-
buit, ut prostrarum virium modulo eius vestigia se-
quentes inoffenso pede presentis vite carparamus viam.
ipse enim supponitur esse coraula absolute necessarie
presuppositus ad instruendum totum ordinem cristianum.
ideo necesse est, quemcunque posteriorem istius ordinis

*The imitation
of Christ in the
literal and the
spiritual sense*

1 $A^1 D^5$ in marg.: secunda conclusio 4 omnia
corr. A 7 hec ratio B^c , sed B^2 superscripsit est
12 omnium virtutum om. B^c , lineae adscr. B^2 13 D^5
in marg.: nota Augustinum 14 XXVI° scripsi cum Mau-
riniis 20° libri cuncti 16 contempsit corr. ex con-
tempserit D 17 B^2 in marg.: nota 20 octava B^2
postmodum in lacuna addidit lacuna ACD 21 inter
et et sic libri omnes lacunam exhibent 22 gessit $B^c CD$
23 per D 25 necessario $B^c D$

13 cf. De Civ. Dom. III (librum quintum Summae)
cap. XVIII pag. 357 15 cf. Opp. tom. I 963 19 cf.
supra I pag. 89 23 modulus dim. a modus = mensura,
qua homines res metiuntur 25 coraula = iocularius

attendere ad pedes precedencium et necessario ad dominum Jesum Cristum, ut sit armonia tam in extensione quam in successione sancte matris ecclesie.

Christ's life, a shining light on a hill, is a pattern and a lesson for the christians

et hec ratio, quare vita Cristi tamquam comunissima et toti ecclesie notissima supra verticem moncium posita⁵ est, in scolis, in sermonibus atque ecclesiis omni generi hominum detegenda, cum sit ignis congregans fideles ad expugnandum hostes ingressos terram ecclesie, ignis, dico, instruens, illuminans et accendens. unde beatus Dionisius cap. tercio De Ecclesiastica Ierarchia: 'oportet',¹⁰ inquit, 'nos, si eam, que ad ipsam || est, appetimus fol.102^a communionem ad divinissimam ipsius secundum carnem vitam respicere et ea, que ad ipsam assimilacione sacre impeccabilitatis in diformem et immaculatum habitum recurrere'. super quo Lincolniensis: 'oportet enim, nos,¹⁵ si ad-Cristum appetimus, communionem, hoc est, cum ipso et membris eius, per fidem et caritatem et harum operationes unionem respicere seu intendere ad divinissimam eius unionem secundum carnem, i. e., secundum hominem, hoc est, ad eius divinissimam conversacionem, in qua²⁰ cum hominibus conversatus est, et, per eam assimilacionem in sacra impeccabilitate ad vitam Jesu, ad diformem et immaculatum habitum recurrere'. et non

8 ecclesie corr. A 11 A² in marg. inf. folii 101^d
 notavit tota vita Cristi est nobis exemplar et doctrina 12 ipsius
 corr. A secundum in margine adscripsit A vel A¹
 17 harum corr. ex horum A 20 ad om. A, super-
 scripsit A¹ vel prima manus 22 impeccabilitate que ad
 codd. cuncti; locus foede corruptus; inquinacionem, ni
 fallor, scribae archetypi debemus, qui verba memoriter et
 inaccurate ex libro Dionysii pronunciavit 23 diformem B^cD
 dinformem A (diformē) indeformem C

11 cf. Joann. Scoti Opp. ed Migne Ser. II 122, versio
 Opp. S. Dionysii: De Eccl. Hier. cap. III pag. 1088 B,
 ubi locus laudatus sic exstat: oportet enim, nos, si ad eum
 desideramus communionem, in divinissimam sui secundum
 carnem vitam respicere et ad eam similitudinem, sacra peccato
 carentia deiformem et immaculatum habitum recurrere
 15 Robertus Linc. episc. librum De Angelica Hierarchia ut
 videtur (cf. supra I pag. 38) scripsit, sed publici iuris non-
 dum factum conferre non potui

dubium, quin tota hec vita concorditer est speculum cuilibet membro suo. et iterum, cum, quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, manifestum est, quod omnia opera divinitatis Christi secundum quandam excellenciam ad sensum mysticum instruunt christianos, quomodo debent in ipsum tendere.

ex istis patet corellarie, quod necesse est, sanctam matrem ecclesiam per theologos regulari. oportet enim, quod reguletur secundum vitam Christi et scripturam sacram. sed hoc, propter evitandas hereses, necesse est theologum explanare. posset enim credi, si Christus fuit carnaliter circumcisis ad approbandum circumcisionem sibi preteritam et futuram, cum fuit totius legis principium et finis, quod necesse est, nos carnaliter circumcidi, si patres priores ceperunt hanc medicinam a medico, per idem et nos, cum bonum maius sit melius. sed, ut dictum est, cum debemus ubique sequi Christum, patet, quod non possumus in aliquo facere sibi equaliter, sed conformiter ac proportionaliter, ut dictum est proximo capitulo de connexion duarum legum, quod est sibi capitaliter reservatum.

unde, sicut patres legis veteris non obligabantur ad baptismum nostrum, sic nec nos ad circumcisionem eorum, cum nos debemus levius et in figura propinquius trahi ad terminum, cum motus naturalis debet velocitari et facilitari in fine. et hec ratio beati Petri Act. quinto decimo et apostoli Gal. quinto, quod debemus servare libertatem nostre semite et non ceremoniis veteribus

The government of the church ought to be held by theologians

Christians are as little obliged to be circumcised, as the fathers of the Old Testament were obliged to be baptised

6 in omiserunt D; A, sed superscripsit A¹ vel prima manus intendere B^c 7 A³ in margine superiore addidit cum sig. marginali: necesse est, ecclesiam sanctam per theologos regulari 18 A¹ in marg.: nota A² in marg. inf. cum sig. marg.: ad circumcisionem, quare nos non obligamur 26 hec ratio B^c, sed adscripsit B² est in margine 28 sermonibus D

17 cf. supra pag. 755
pag. 116 sqq.

19 cf. supra cap. XXVIII
25 velocitari = accelerare, maturare

pregravari. idem ergo esset, nos carnaliter circumcidi et innuere, Cristum adhuc non consumasse legalia legis veteris, quod est contra scripturam, Joh. nono decimo, qua dicitur: consumatum est. taliter itaque arguentes falluntur ex fallacia consequentis: ecclesia debet circum- 5 cidi ad literam, nos sumus ecclesia, igitur et nos hoc debemus. nos debemus servare circumcisionem, quia spiritualem, carnalis circumcisio est aliqua circumcisio, ergo debemus servare illam. medicus precipit accipere istius generis medicinam, hec medicina, dissona michi 10 in specie et quantitate, est istius generis medicina, igitur debeo istam accipere.

oportet igitur, ecclesiam instrui in regulis scripture per theologos, tollentes fallacias sophistarum, ut in primo argumento: si sufficit, observare circumcisionem spiritu- 15 alem, igitur non || oportuit, Abraham vel Cristum carna- fol. 102^b liter circumcidi. diversis enim patientibus complexio- natis et medentibus competunt dispares medicine, quarum particulares applicationes oportet theologum per scrip- turas discutere. 20

*Worldliness is
equally fatal for
the priest and
the believer*

tercia conclusio, quam diffuse sepe exposui, hec est: pro omni statu ecclesie, sed precipue tempore legis gracie, necesse est, sacerdotes mundum relinquere et ad statum innocencie inclinare.

patet ex hoc, quod mundi adhesio maxime et per 25 se distrahit a beatitudine. neque enim est beatitudini compossibilis neque media vel via ad beatitudinem acquirendam. voco autem adhesionem ad seculum solici-

8 vel (*expunctum*) circumcisio *A* est aliqua circum-
cisio *om. B^c, sed in marg. B² add. est, omisiss* aliqua circum-
cisio 11 et *A*, *sed idem compendium commune super e*

perperam scripsit 13 reg (*linea sublatum*) ecclesiam *A*

21 *A² in marg. super. cum sig. marg. notavit* nota de pau-
pertate cleri et contra fucos *idem sine sig. marg. in*

marg.: terciā conclusio

3 v. 30 21 conclusio haec inter omnes, quas in
libris suis defendit, fere notissima est; hac de causa locos,
ubi de illa est disputatio, afferre meum non esse videtur

tudinem preternecessariam circa temporalia pro acquirenda beatitudine vel captandis mediis ad eandem.

in ista autem sententia sunt quotlibet fuci sophistici, ut unus dicit, quod necesse est, prelatos ecclesie propter honorem status habere copiam terrenorum. alius dicit, quod oportet, eum habere copiose divicias propter inimicos ecclesie destruendos. et tertius, quod oportet, ewangelizantes pasci paracius, laucius et copiosius propter officium ecclesie peragendum.

*Reasons, why
temporal riches
may be held
by the clergy*

et quando allegatur, quod conversacio Cristi destruit omnia ista quantum ad conversacionem clerici secularem, negatur, quod Cristus fuit pauperrimus, cum sit absolute necessario summe dives.

secundo dicitur, quod status vivendi proprietarie in mundi prosperitate est perfeccior atque securior quam vita expropriataria in ewangelica paupertate.

tercio dicitur, quod status pauper fuit in tempore Cristi perfeccior, sed modo est propter variacionem temporis e converso.

licet autem omnes hos fucos sepe destruxeram, tamen breviter dicam contra quodlibet unum verbum.

nam contra primum dicit Augustinus super illo Ps. sexagesimi noni: infixus sum in limo profundi, et non est substantia, quomodo Cristus loquitur de incarnatione sua, qua humanitus pauper infixus est, cum non habet modo mundano substantiam, hoc est divicias, igitur, inquit, 'paupertatem suam volens nobis dominus comendare fortasse dixit: non est substantia', et se-

7 destruedos *compendio omisso B^c* 13 si (*linea transv. sublatum*) dives A 17 paupertatis in fine
corr. B^c pauper CD fuit *erasum B^c, in marg.*
addidit B^a 19 e 9° B^cCD 23 68 *codd.*

3 et 20 fucus *cf. supra pag. 702* 20 sepe: *cf. Opus Evang. I II cap. V pag. 14 sqq.; cf. etiam Of Prelatis (in Unpr. Engl. Works) cap. III pag. 60 sqq.; Trial. cap. XV pag. 297 sqq.; Dialogi cap. XXXVI pag. 84 sqq.; De Eccl. cap. IX pag. 188-189* 23 v. 3 *cf. Aug. Opp. tom. V 918*

quitur diffinicio Augustini sine formidine: 'ad summam enim paupertatem pervenit, quando forma servi se induit.'

et quoad secundum dicit Augustinus De Ecclesiasticis Dogmatibus cap. tricesimo octavo: 'bonum est, facultates cum dispensacione erogare pauperibus, sed melius est, pro intencione sequendi dominum semel donare et absoluta sollicitudine egere cum Cristo'.

et quoad tercium dicit Augustinus super illo Ps. sexagesimo nono: ego sum pauper et dolens: 'corpus Cristi in hac terra pauper est et dolens, sed sunt divites cristiani. prorsus si cristiani sunt, pauperes sunt'.

videamus igitur, si oportet, nos esse hodie cristianos, et sequens est, quod oportet, nos nunc esse pauperes, et eo necessarius, quo avaricia plus hodie in ecclesia invalescit. aliter enim cessaret ecclesia orare, ut sufficeret, prospera mundi despiciere. quamvis enim sufficiat cristiano paupertas spiritus, tamen clerum oportet proprietatem temporalium non sophistice abdicare. unde || Augustinus ^{fol. 102^c} super Ps. nonagesimum primum exponens illud: cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis, notat primo, quomodo 'apostoli relinquentes omnia sequentesque Cristum in moribus sedebunt a latere suo super universitatem sedum, iudicantes universitatem fidelium secularium, statutorum a dextris iudicis, propter corporales elemosinas salvandorum'.

secundo notat, quod omnes ubique terrarum in

*A true
christian must
disdain riches,
as the Apostles
did*

2 enim *omisit B^c* 3 *D⁵ in marg.:* nota Augustinum
4 37° *codd.* 5 *est om. A, superscr. A¹*
6 *absoluta corr. A* absolutam C absolutum B^c
9 68 *codd.* 19 *so^{cc} D in textu, sed D³ in marg. brevituram ambiguum* (? sompniate) solvit, addens sofistice
A² in marg. super. adnotavit propter avariciam tradiderunt
sacerdotes Cristum ad mortem 20 90^m *codd.* 22 *inter*
relinquentes et omnia locus rarus D 26 *salvand B^c,*
in margine adscripsit prima manus orum

3 *cf. Opp. tom. XVII 2423* 8 *cf. ibid. V 941*
9 *v. 30* 19 *cf. Opp. tom. VI 217 (Psal. XC Sermo I)*
20 *Ps. 91, 3*

quocunque tempore vie sic perfecte mundana linquentes iudicabunt in die iudicii sic cum Cristo, *cum* Matth. undevicesimo scribitur: si vis perfectus esse, vade et vende omnia, que habes etc. 'quid est', inquit, 'si
5 vis perfectus esse? vis mecum iudicare et non iudicari?' ut promittitur Matth. undevicesimo. et sic principes ecclesie sic perfecti, a quocunque duodecim ventorum spiritus moti fuerint, sedebunt cum apostolis taliter iudicantes. sic enim dicit Paulus, qui non fuit de illis
10 duodecim, sicut fuit Scarioth, prima Cor. sexto, quod angelos iudicabunt.

et tercio elicitur iste sensus, quod a latere Cristi cadet magna universitas, signata per mille, qui hunc statum perfeccionis ecclesie pretendebant. sed plures
15 pauperes ut decem millia cadent a statu imperfecto activorum, quos deus, ut dicitur Matth. vicesimo quinto, a dextris collocabit. et omnes isti sunt a meridiano demonio superati, sed illud non appropinquabit Cristo et ecclesie eius, que sunt Cristus.

20 ex istis videtur corellarie, quod principale opus sacerdotis foret, detegere versucias istius demonii tam opere quam sermone. nam secundum seriem scripture ipsum demonium superabit multos sub figura ypocrisis et avaricie. unde, sicut apostoli tempore primitive ecclesie
25 laborarunt ad destruendum judaizantes quoad ritus legales, sic necesse est, hodie doctores catholicos laborare opere et sermone ad destruendum clericos secularizantes.

*and must
combat the
subterfuges of
the rich clerics*

1 sint *corr. ex sic D* 2 'cum' addidi 3 scribitur *om. B^c*
5 mecum *et et corr. A* 6 post Matth. *lacunam exhibent*
AB^cD om. C undevicesimo *supplevi* 12 iste *om. B^c*
13 signa *A, sed ta superscr. A¹* *D⁵ in marg. addidit*
nota 15 pauperes *omiserunt B^cCD* 18 demonio
om. D diabolo *D² in marg.* superadditi *(expunctum)*
superati *A* 25 corolarie *B^c* 26 doctores *corr. A*
autores *D* autores *(expunctum) C, superscripsit C²*
doctores

2 v. 21 4 cf. *Aug. Opp. tom. VI 217* 6 v. 28
10 v. 2 13 et 15 respicit ad *Ps. 91,* 16 v. 33 sqq.
17 de termino demonio meridiano cf. *quae supra adnotavi*
pag. 91, 24 cf. *Act. 15, sqq.*

si a sacerdote principali usque ad infimum omnes student fastui et avaricie, perdentes nomen officii et ordinis, in effectu oportet prosequi sub optentu martirii. nam sicut pontifices, scribe et pharizei tempore Cristi persecuti sunt eum, quia arguebat vicia eorum, sic hodie perse-
quntur servos Cristi istius officii.

*Christ had to
die because he
condemned
clerical avarice*

assumptum patet ex processu ewangelii et ex confessione Jude, fratris Stephani, qui ostendit Helene crucem Cristi. ipse enim recepit responsum a patre suo Symeone, quod, quia Cristus arguebat seniores et pontifices, con-
dempnarunt eum in crucem. et ewangelium Joh. undecimo dicit, quod expedit Cristum mori, ne forte veniant Romani et tollant locum eorum et gentem. et cum sacerdotes tunc rexerunt populum judaicum, patet, quod ipsi timuerunt ablacionem suorum
temporalium per manus secularium dominorum. pontifices quidem hoc consulerunt et complecionem operis procurarunt, ut patet Matth. vicesimo sexto, Marc. quarto decimo, Luc. vicesimo secundo et Joh. octavo decimo. arguebat enim acute istud triplex membrum diaboli, ut
patet Matth. quinto decimo et vicesimo tercio. et revera argue ypocritam et illusorem matris ecclesie taliter induratum ex dignitateque sui officii presumentem, et contempnet, quia, ut dicit scriptura Prov. tercio decimo: qui illusor est, non audit, cum arguitur. et hinc
dicit || beatus Gregorius De Cura Pastoralis secundo: 'nemo fol. 102^d

1 si corr. A 2 fastui corr. A et om. A, superscripsit A¹ avaricie corr. A 9 symione B^c simeone CD
11 18° codd. 14 C¹ in marg.: Nota 17 consulerunt
cuncti libri, sed C² litterae e superscripsit u. ut consulerunt
legi maluisse videatur 20 inter enim et acute locum
rasum A exhibet 24 C¹ in marg.: Nota 26 A² in
marg. super. notavit Sacerdotes sicut et apostoli non sunt
missi in mundum ad gaudia in de B^c

8 de Helena, matre Constantini imperatoris, quae Hierosolymis crucem salvatoris fertur invenisse, cf. Cyrillus ad Const. ed. Touthé pag. 352; Wetzer und Welte, K. L. V 1738 11 v. 48 18 v. 2 v. 1 et 15, 19 v. 66 v. 28 21 v. 3 sqq. v. 2 sqq. 24 v. 24 26 cf. Opp. Ser. I 77 pag. 16

quippe in ecclesia amplius nocet, quam qui perverse agens habet nomen vel ordinem sanctitatis. delinquentem namque hunc redarguere nullus audet, et in exemplum culpa vehementer extenditur, quia peccator pro reverencia
 5 ordinis honoratur'. ideo dixi superius cap. sexto decimo, quod fallacia equivocationis et fallacia accidentis sunt precipue cautele diaboli, quibus simplices illuduntur et animi ypocritarum ad luciferinam extollenciam protrahuntur.

10 ideo oportet, nos clericos uti artificialius cautelis Christi quam laicos. oportet enim, nos sacerdotes, qui vicem apostolorum debemus gerere, propinquius sequi
 15 Cristum quam laicos. unde Joh. vicesimo dicit Cristus: sicut misit me pater, et ego mitto vos, i. e., secundum beatum Gregorium: 'sicut misit me pater, deus
 20 deum, et ego mitto vos, homo homines, pater filium misit, qui hunc pro redemptione generis humani incarnari constituit, quem, licet in mundum venire ad passionem voluit, tamen eternaliter eum amavit'. et consequenter
 25 declarans similitudinem dilectionis Christi et apostolorum nec non et imitationem sui officii, sic subiungit: 'dilectos vero apostolos non ad mundi gaudia, sed, sicut ipse missus est, ad passionem in mundum misit. sicut igitur filius a patre amatur et tamen ad
 30 passionem mittitur, ita discipuli amantur a domino et tamen ad passionem mittuntur in mundo'. itaque dicitur: sicut misit me pater, et ego mitto vos, i. e., ea caritate vos diligo, cum inter scandala persecutorum vos mitto, qua me pater caritate diligit, quem venire ad

We priests are bound to follow Christ more faithfully than the laity

1 per se (linea sublata) perverse A 5 16° B² in lacuna postmodum supplevit, omiserunt cuncti 11 nos qui sacerdotes D 15 D⁵ A¹ in marg.: nota 21 mutationem (?) D sic omiserunt AC, superscripserunt A¹ C²

5 cf. supra II pag. 51 sqq.; 97 13 v. 21 15 cf. Opp. Ser. I 76 pag. 1198 22 cf. ibidem

tollerandum passionem fecit'. ex quibus verbis Cristi et apostoli sui, Gregorii, patet primo, quod stultum est, credere, ex analoga similitudine comparatorum esse omnino similitudinem univocam eorundem. nam hic dicit Cristus: sicut misit me pater etc. et tamen 5 constat, quod est dissimilitudo, qualis inter deum et hominem, inter dominum summum et servum vilissimum, inter capud mirabilissimum et pedem ex flexibilitate quantumlibet inequalem.

et ex istis secundo colligitur, quod depravantes 10 discipulos Cristi subsannio, qui confitentur, se debere sic facere, quia sic fecit Cristus, docendo, nos imitari magistrum, traditi sunt in reprobum sensum. ecce, inquit, quomodo comparat ipsum Cristo! nulli quidem catholico verti debet in dubium, quin oportet, omnem salvandum 15 esse Cristo similem sicut natura, sic et vita et moribus similitudine. dico imitacionis, non adequacionis morum aut meritorie dignitatis. nec licet, negare talem comparacionem similitudinis, cum Joh. septimo decimo rogat Cristus, ut membra sua sint unum, sicut pater et 20 ipse unum sunt. et tamen constat, quod cum ista similitudine est quantalibet distancia dissimilitudinis unitatum. et istud patet ex scripturis, in conclusione prima positus.

*He who does
not follow
Christ has no
right to call
himself a
christian*

tercio patet, quod, quicumque cristiani non sequuntur 25 Cristum in moribus, nedum non sunt cristiani, sed nec pape, episcopi vel alii recti officarii Jesu Cristi. patet ex hoc, quod aliter non habent gratiam ad digne percipiendum nomen || illius officii. unde Joh. decimo fol. 103a

1 C¹ in marg.: nota 6 similitudo B^c, sed B¹ et B² in marg. emendarunt addentes dis 6 inter iteravit, sed postea expunxit A 12 in hoc imitari B^c imitari AD; C, sed C² in marg. addidit in hoc 15 C¹ in marg.: nota 18 negare corr. A 25 A² in marg. infer. cum sig. marg. glossavit qui non sequitur Cristum, non est cristianus nec episcopus etc

11 subsannium idem ac capsula navis, ital. cassero, transl. irrisio 19 v. 11 29 v. 12

Cristus declarando se ipsum exemplar pastorum, quos dicit oportere animam ponere pro suis ovibus, ut subinfert: mercenarius autem, qui non est pastor, cuius non sunt oves proprie, videt lupum venientem et dimittit oves et fugit. super quo dicit beatus Gregorius: 'non pastor, sed mercenarius vocatur, qui non pro amore intimo oves dominicas, sed ad temporales mercedes pascit. mercenarius quippe est, qui locum quidem pastoris tenet, sed lucrum animarum non querit. terrenis quidem comodis inhiat, honore prela-

10 cionis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi reverencia ab hominibus letatur. merces talis mercenarii hic colligitur non in futurum in hereditate gregis dominici'. et post exponens causalem Cristi, qua dicitur,

15 quod mercenarius fugit, quia mercenarius est, sic loquitur: 'quia ergo mercenarius est, stare in periculo ovium non potest, dum in eo, quod ovibus preest, non oves diligit, sed lucrum querit. dum enim honorem amplectitur, dum temporalibus comodis letatur, op-

20 ponere se contra periculum trepidat, ne hoc, quod diligit, amittat'.

quarto videtur ex sententia huius pastoris summi cum explanacione apostoli sui, Gregorii, et cum modo vivendi prelatorum ecclesie, quod multi vocantur nomine-

25 tenus pastores, qui tamen sunt perfidi mercenarii et pessimi anticristi, quia omnis, qui ob aliquam quinque causarum Gregorii accipit nomen istius officii, ut puta, omnis, qui plus diligit fastum vel questum seculi quam salutem animarum sui ovilis ex edificacione sui operis

30 meritorii.

*Whosoever
cares more for
worldly pleasure
than for his
soul is but a
christian by
name*

1 cristus *om. A*, superscripsit *A*¹ inter lineas 15 sic
loquitur quia mercenarius *postmodum in loco raso suppleta A*
16 ergo *om. B^c; A*, sed *A*¹ in marg. addidit igitur *CD*
18 enim *corr. A* in *D* 26 ab *A* *C*¹ in marg.: 5
27 gregorius *D*

6 cf. *Opp. Ser. I* 76 pag. 1128 14 causale *id*, quod
ad causam pertinet, ratio 16 cf. *Opp. I* 76 pag. 1129
26 quinque causas vide supra lin. 9 sqq.

et si equa lance examinamus consciencias nostras
et opera, cum quanta sollicitudine laboramus pro pre-
lacia huiusmodi optinenda, cum quanta affectione pro-
sequimur fastum seculi et terrena lucra! tercio vero, si
discutimus, quanta desidia torpemus insudando circa
salutem animarum nostrarum ovium, nulla tergiversacione
negare possumus, quin sortimur realiter nomen mercenarii,
non pastoris.

*Popes, bishops
and rectors
ought to be first
of all pastors,*

et si non sumus pastores, non sumus pape, epi-
scopi vel rectores, cum quodlibet istorum ex nomine
includit officium. unde Gregorius vere dicit, quod 'per
se causa fuge ab isto officio est ratio mercenarii'. sicut
enim mercenarius non exponit se periculo mortis propter
blada, bestias vel alia temporalia, que custodit, quando
credit ex hinc perdere lucrum temporale, pro quo con-
ducitur eo, quod predicta non sunt bona sua propria,
nec fructum ex eis expetit nisi animale vel aliud tem-
porale breve stipendium, sic est de avaris et superbis
prepositis. unde potius dicerentur pastores venti ventris
vel alterius temporalis, pro quo se magis sollicitant quam
pastores animarum fidelium subditorum.

*but the ideal
of now-a-days
is not poverty,
but worldliness*

quinto patet, quod excusacio, quam fingimus de
mutacione temporum, potius accusat, quod tantum a
regulis primitive ecclesie sumus perversi ad seculum.
sicut enim tempore Cristi, regnante summa sacerdotum
avaricia, fuit magis necesse, appropinquare statui || inno-
cencie, sicut Cristus vixit cum suis apostolis in summa
pauperie, sic modo toto mundo et precipue clero decli-
nante post concupiscenciam secularem.

1 equa *AB^cC* e contra *D* lance *corr. A*
16 *C¹ in marg. addidit:* nota exemplum 22 *B³ in marg.:*
nota 26 *A² in marg. infer. fol. 103^a notavit* nota de
pastore et mercenario, et quomodo talis non est pastor et sic
nec episcopus, nec papa, continue

1 lance a lanx, proprie vas escarium latum et cavum,
vasculum illud librae, in quo res ponderanda imponitur
11 cf. *Opp. Ser. I* 76 pag. 1129 14 bladum = triticum,
frumentum

istam autem materiam alias diffuse exposui, et ex eadem radice sequitur, quod non congregaremus bona pauperum ad ditandos cognatos nostros et amicos carnales potius, quam fecit Cristus vel sui apostoli, sed
 5 potius incitarent eos ad voluntariam paupertatem. patet ex hoc, quod totus mundus est in maligno positus ex candente cupidine terrenorum. ideo cum Cristus vere amavit humanitatem, suam matrem, fratres et alios, quos ordinavit tamquam inopes conversari, non dubium,
 10 quin voluntatis sue foret, quod hodie faceremus similiter, potissime cum tunc viveremus perfeccius. in causa regalis ditacionis amicorum non fingitur, nisi quia volumus procedere ex mundo nobilibus et esse potentes seculo ex vinculo huiusmodi amicorum. Cristus enim potuit,
 15 si voluisset, promovisse matrem, cognatos et ceteros suos apostolos ad quantamlibet seculi dignitatem. sed detestando hoc et faciendo oppositum, voluit, ut nos sacerdotes imitantes ipsum mendicum et pauperem faceremus similiter. et conformiter iudicatur de captando honore
 20 mundano et prepositura, in qua perfecti viderentur mundo gloriosi. Cristus enim hoc aufugit, ut patet Joh. sexto, et docuit suos, qui voluerunt incedere per viam perfeccionis, ut vivant similiter. nec cadit dispensacio super vita contraria.
 25 sexto patet, quod non cadit dispensacio vel excusacio cuiquam cristiano, quin, sicut Cristus passus est

It is not acting in Christ's spirit to amass riches and secular honours

1 A² in marg. super. cum sig. marg. notavit de paupertate cleri in qua tenentur Cristum sequi 5 incitarunt CD incitarem B^c 11 causa ditacionis regalis B^c, sed post causa B² regalis legi voluit, quod in marg. addidit; postea aliquis hoc linea delevit 12 non B^cCD si (expunctum) A, superscripsit A¹ non 13 potente B^c cum superscripto s 14 modi om. D 16 post sed lacuna B 19 catur de cap lineae adscripsit D¹ 23 dispensacio usque ad non cadit om. B^c, add. in marg. B² 25 D⁵ in marg.: sexta conclusio

1 alias: cf. De Civ. Dom. III cap. I pag. 10; 51 etc.; frequenter in libro hoc disputatio ad paupertatem Christi redit; cf. etiam De Civ. Dom. lib. III cap. 1 pag. 203 sqq. 6 cf. I. Joh. 5¹⁹ 22 v. 15; 30

pro nobis, sibi relinquens exemplum, ut in hoc sequatur eius vestigia, sic oportet, eum sub pena dampnacionis penaliter animam ponere propter Cristum. patet ex testimonio sancti Petri, ex hoc eciam, quod relinquendo viam perfeccionis tam facilem incurreret ingratus dampnabiliter in peccatum. et tercio plene patet ex testimonio Cristi, Luce quarto decimo dicentis, quod, qui non tollit crucem suam sequendo ipsum, non potest esse eius discipulus.

*A christian
who does not
bear the cross
of Christ is
not His disciple*

crux autem, ad quam omnis lapsus disponitur, est ¹⁰ virtus meritorie passionis, ut alias exposui. omnis quidem lapsus est necessitatus pati a deo supra se, a corpore sub se, ab amicis a dextris, ab inimicis a sinistris, a parentibus retrorse et a posteris ante se. quodsi iste tres linie concurrant in centro amoris caritativi, tunc ¹⁵ causant tres cruces comunicantes, quas tenetur quilibet factus ad dei ymaginem baiulare. quis, rogo, lapsus non tenetur, pati a deo supra se discrasiam corporis in penam peccati originalis et fomitem peccati atque rebellionem

1 sequatur *correx*it A 10 ad hunc locum D⁵ in
marg. signum quoddam, in formam crucis effectum, adpin-
xit, addens sub trabe transversa nota 11 C¹ in marg.:
Nota de cruce 14 retro se D 15 caritativi *correx*it A
16 D⁵ (aut D³) in marg. citavit Augustinum testem (sed
linearum exitus abscissus est) hunc in modum: Augustini
sermone de sancto Laurencio de | intelligas crucem non ligni |
patibulum, sed vite virtutis | propositum tota igitur vita cri-
stian | si secundum ewangelium vivat cri | est atque martirium.
hec ille | 17 sanctus D

1 cf. I. Pet. 2²¹ 4 cf. Matth. 26³⁵ 7 v. 27 11 verba
ipsa suprascripta in libris, quos JW ante hunc scripsit, nus-
quam inveni; libros tres De Civ. Dom. indicibus rerum
memorabilium exornatos non esse, causa multi laboris et
fons patientiae probandae mihi fuit; nimirum post multam
et continuam lectionem, inveni quae rem leviter tantum tan-
gunt, De Civ. Dom. lib. II cap. XV pag. 205 sqq.: quantum
ad bona anime patet, quod non potuerunt infirmare vir-
tutes sqq.; cf. etiam pe Reule of seynt Fraunseis (Unprinted
Engl. Works, ed. Matthew) cap. XIII pag. 45: we worschippen
pe at alle pe chirchis pe wiche ben in al pe world and we
blissen pe sqq. 17 baiulare = regere, exagitare, vexare
18 de discrasia cf. supra pag. 102²⁰ 19 fomitem a fomes,
proprie materia arida, idonea, quae facile ignescit, esca

nature sue corporee? quis insuper non iuste patitur penam a ductu boni angeli a dextris et temptationem ab illeccione mali angeli a sinistris? omnis eciam cristianus iuste patitur iniurias a parente sive diabolo, sicut
 5 et patitur iniurias a dampnificante vel iniuriante, quia iuvamen debitum subtrahente. novissimus quidem electus patitur iniuriam ab aliquo, ratione novitatis malicie succedente, et omnia ista debet cristianus pati voluntarie secundum quatuor || virtutes cardinales tamquam
 10 crucis terminos propter Cristum.

quodsi miles Cristi insignitus fuerit aliis donis dei, tunc correspondenter ad armaturam collatam debet paci-
 15 diabolium. hec enim tria excludunt peccata, que sunt diaboli iacula. pugnando vero contra carnem, debet homo uti prudenti carnis maceracione, corporis exercitacione et, si oportet, omni genere flagelli ex hostium veritatis illacione. et contra mundum debet miles Cristi
 20 cavere a temporalium illaqueacione, uti cordate fraterna correpcione et pro peccatis in mundo dominantibus uti pia compassione, sic, quod exercendo nomen martiris nemo excusatur, quin, si voluerit, potest subire gloriosum martirium.

A soldier of Christ must fight against sin by way of contemplation, prayer and a virtuous life

7 novitatis *A*² (vel *A*¹) in margine cum sig. marg. emendando add. nomini (?) te (lin. sublata) nominatis *A* in textu 9 *A*² in marg. infer. fol. 103^b posuit Crucem suam tollere et sequi Cristum *A*¹ in marg. super. fol. 103^c: modus pugnandi contra diabolium, mundum et carnem 9 tamquam quatuor crucis *B*^c*CD* 13 *A*² in marg.: pugna spiritualis 14 *C*¹ in marg.: contra diabolium; paulo infra nova manus glossatoris (*C*¹) haec scripsit: nota, quod hec tria, scilicet alta contemplacio, devota oracio et sancta occupacio excludunt peccata, que sunt diaboli iacula 17 excitacione *D* 22 extendendo *B*^c*CD* 23 *C*¹ in marg.: contra carnem paulo infra idem: debet homo uti prudenti carnis maceracione, corporis exercitacione et omni genere flagelli ex hostium veritatis illacione; paulo infra idem: contra mundum, infra haec idem addit debet miles Cristi cavere a temporalium illaqueacione, uti cordate fraterna correpcione et pro peccatis in mundo dominantibus uti pia compassione

3 illeccio ab illicio, invitatio, cupiditatum irrationabilis motus 17 maceracio = clades, extirpatio, restinctio 19 illacio inferendi actus, invectio 20 illaqueacio actus irretiendi cordate = argute

*Now-a-days he
who defends
the truth of
Holy Scripture
has to suffer
persecution*

hodie namque, licet quis non fraterne corripiat, sed generaliter predicet, disputando doceat et defendat veritatem scripture, paciatur contumelias, persecuciones et depravaciones multiplices.

unde ex segni vecordia videri potest, quod plures nostrum sunt milites principis huius mundi quam milites Jesu Cristi, cum oportet, omnem hominem esse retinentem dei vel diaboli, sic, quod omnis homo, qui non est cum Cristo, est contra eum cum diabolo; et si est cum Cristo, tunc militat pro defensione veritatis contra patrem mendacii, ita, quod ociari est proditorie contempnere veritatem.

*Every christian
is to be a
martyr in his
life and death*

ymmo generaliter loquendo de martire patet, quod oportet, omnem salvandum esse martirem. oportet enim, omne membrum, Cristi morte intercidente, venire ad ipsum, et oportet, omnem talem mortem esse meritoriam et per consequens passam meritorie propter Cristum, quod oportet esse martirium. si enim mors, que dicit ultimam vite huius particulam, non sit meritoria, patet, quod oportet, omnem esse demeritoriam in dampnando, quia a fine vite denominabitur quilibet quoad premium.

ex istis videtur, cum omnis fidelis debet sperare, quod, preciosa morte intercidente, migrabit ad dominum, ac, ut mors sua fuerit preciosior, erit merces solempnior, quod totis viribus debet initi ad sanctificandum intentione et passione voluntaria mortem suam. ex quo videtur, quod debet continue tribulari in via ex persecucionem hostis ecclesie, ymmo ad modum loquendi apostoli prima Cor. quinto decimo continue debet mori. unde

2 et corr. A 7 o vocis omnem in loco raso add. A
13 A² in marg.: omnis salvandus est martir 14 oportet
enim omne membrum Cristi morte intercidente venire ad ipsum,
et oportet, omnem talem mortem esse meritoriam om. B^c, ad-
didit in marg. B² eni (lin. sublatum) oportet A 17 igitur
oportet omne (B^c: esse) membrum Cristi pati meritorie prop-
ter Cristum prius, ni fallor, in margine adscripta, in textum
codd. Bodleiani et Dublinensis irrepsere post Cristum, C
omisit interpolationem, sed C² in marg. addidit 29 post
mori locus rasus in B

7 retinens sumitur pro eo, qui aliquem sequitur, comi-
tatur, comes (angl. retinue = a body of retainers) 29 v. 30—31

apostolus secunda Cor. quarto: in omnibus tribulacionem patimur, quod Origenes exponens sic loquitur: 'certum est hoc eo, quod iustus hic in omni penuria vel habundancia tribulatur. tribulatur autem in penuria, quia
 5 deest, in habundancia vero, quia semet ipsum refrenat, ne per habundanciam resolvatur vel ne minus competenter ea, que videntur habundare, dispenset'. et ex talis tribulacionis virtuose gloria nascitur paciencia, pariens spem, que faciunt, quod caritas diffundatur,
 10 hoc est, absque coartacione timoris servilis propter amorem Cristi atque ecclesie faciat intrepide, quidquid sufficit ad eorum commodum et honorem. prescitus autem
 fol. 103d maiorem || persecucionem patitur continue usque ad mortem et parturit continue desperacionem ex remur-
 15 muracione et finaliter odium indelebiter induratum. —

tercio principaliter arguitur, quod licet cristianis, continuare legalia, eo, quod non est fixus cessacioni eorum terminus in scriptura, cum non solum durant usque ad baptistam, de quo Cristus Matth. undecimo,
 20 quod lex et prophete usque ad Johannem, nec solum usque ad passionis Cristi complecionem, de qua Joh. undevicesimo dicit Cristus: consumatum est, nec solum usque ad ewangelii publicacionem, de qua Marc. ultimo dicit: predicate ewangelium omni
 25 creature, sed post omnia ista non quilibet cristianorum, sed sanctus apostolus circumcidit Thymotheum, quod videtur esse legale magis prohibitum.

*Is Christ
really the end
of the law?*

1 Rom. 5° *codd. cuncti* tribulacionibus D 2 A¹ (?)
in marg.: nota Origenem 6 C¹ *in marg. 6, cf. supra*
pag. 167 26; hi numeri nempe indicant quaterniones cod.
Cantabr. 13 A³ *in marg. super. addidit* arguitur pro
 continuacione legalium per circumcisionem thimotei 16 A²
in marg. addidit Contra dicta 19 dicit undecimo B^cCD
 26 non (*expunctum*) sed D B³ *in margine glossavit*
 paulus circumcidit thymotheum

1 v. 8 2 *cf. Opp. (Migne) Ser. Gr. 14 pag. 996 (Com-*
ment. ad Roman.) 8 *cf. Rom. 5 3-4* 10 coartacio a
 coarctare, restrictio 19 v. 13 22 v. 30 24 Marc. 16 15
 v. 15 26 *cf. Act. 16 3*

*The circum-
cision of
Timothy by
St. Paul not
against the
truthfulness of
Holy Scripture*

nam Act. sexto decimo legitur, quod Paulus circumcidit Thymotheum, filium vidue judee et patris gentilis. e contra autem dicitur esse de Tyto. ex istis videtur, quod apostolus et per consequens scriptura sit sibi ipsi contraria. nam per epistolam ad Galat. dissuadet circumcisionem tamquam venenum mortiferum, et tamen ipsemet exercet circumcisionem in uno sancto episcopo cristiano ut licitum. ex quo videtur, quod in scriptura sacra et per consequens in Cristo, eius autore, qui loquitur ubique in scriptura, sit expressum mendacium. 10

*Holy Scripture
cannot tell lies*

quantum ad istud oportet ex fide credere, quod non sit possibile de dei potencia absoluta, scripturam sacram mentiri. nichil enim foret magis sacrilegum cristiane fidei destructivum. ideo dicit Augustinus in De Agone Cristiano: 'sacrilegum', inquit, 'est, credere dominum 15 nostrum, cum ipse sit veritas, in aliquo fuisse mentitum'.

*proved by its
spirit*

sed pro solucione difficultatis mote notandum primo, quod circumcisio corporalis sicut quodcunque sacramentum sensibile non est nisi figura, in nullo ponenda, nisi de quanto inducit ad virtutes theologicas obser- 20 vandas. ad hoc enim valent finaliter omnes ritus judaici atque ecclesie et non ultra, sic quod sine illis foret per se finis, qui est caritas, acquisitus, foret modus acquirendi perfeccior et sollicitudo circa media illa post acquisitionem finis superflua. 25

secundo notandum, quia oportet precipue principem ecclesie, sicut fuit Paulus, non solum attendere, quid faciat, sed ubi, quando et qualiter, ne aliis membris scandalum generetur.

tercio dicitur, quod Paulus, spiritu sancto motus, 30

11 B⁴ in marg. notavit Responsio 15 C¹ in marg.
scripsit nota pro scriptura 23 et (expunctum) ac-
quisitus A 26 quod (?) B^cCD 29 ecclesie scan-
dalum B^cCD ecclesie (linea deletum), ut scandalum
supersit A

1 v. 3 2 cf. Act. 16 1 3 cf. Gal. 2 3 5 cf.
Gal. 5 3 sqq. 14 cf. Opp. tom. XI (De Agone Christ. c. 4)
634, sed verbis ipsis, quae scripta sunt, JW non utitur
supra in textu

circumcidit dictum episcopum, cum scivit in spiritu, *St. Paul's motives for the circumcision of Timothy*
 quod ex circumcisione plus scandalizarentur Judei, edifi-
 candi per dictum episcopum Thymotheum, quam ex
 circumcisione offenderentur gentiles, precipue cum fuit
 5 Judeus ex parte matris, et partus sequitur ventrem. ideo
 dicitur Act. sexto decimo, quod assumens Paulus
 circumcidit Thymotheum propter Judeos, qui
 erant in illis locis. aliter enim horrerent Judei, audire
 verbum dei a Thymotheo vel ab eo, Judeo genere, sic
 10 prepuciato recipere sacramenta. gentes autem, scientes
 matrem Judeam et habentes in iure civili, quod Thy-
 motheus debet censi Judeus propter circumcisionem
 descensus prolis a matre, non ponderabant circumcisi-
 onem Thymothei, sic tamen, quod ipsi || non cogerentur
 15 ex acceptione cristiane fidei circumcidi. et sic propter
 evitandum scandalum Judeorum, propter salvandam edi-
 ficacionem gencium, videncium prudenciam et caritatem
 apostoli, nec non propter ostendendam libertatem cristi-
 anismi in observacione legalium vel eorum omissione,
 20 nisi de quanto preparant ad fidem et caritatem domini
 Jesu Cristi, circumcidit apostolus Thymotheum. Galathas
 autem et alias pure gentes docuit, non circumcidi carna-
 liter propter causas oppositas, in quibus patet, non esse
 repugnanciam propter condiciones dispares et subiecta.
 25 ideo dicit apostolus Gal. secundo: sed neque Tytus,
 qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus

*Christian
freedom and
the works of
the law*

2 ex B^cD; A, sed in superscripsit aliquis; C, sed in
 superscripsit C² 12 circumcisiorem A certitu-
 dinem B^cCD 14 A² in marg. infer. folii 103^d: nota,
 quare Paulus circumcidit Thymotheum in lege nova, in marg.
 sup. folii 104^a: nota, quare Tytus et alii gentiles conversi non
 sunt circumcisi 16 evitandi B^c 18 verit (linea
 sublatum) libertatem A B⁴, nova manus, eadem, quae
 inde a capitulo tricesimo textum scripsit, in marg. notavit
 Nota, quod Paulus circumcidit Thymotheum Judeum, perswasit
 tamen Galathas, qui fuerunt gentiles, nullo modo circumcidi, et
 non est repugnancia propter dispares condiciones

*Faith the
principle of
freedom*

est circumcidi. si igitur discipulus gentilis incircum-
ciscus, veniens Ierosolimam cum Paulo, scienter acceptus
est a cetu apostolorum, non obstante suo prepucio, quo-
modo non licuit cuicunque gentili converso, servare pre-
pucium, ut patet ex consilio apostolorum Act. quinto
decimo? verumptamen licuit Paulo, libere circumcidisse
Tytum, si de possibili circumcisione hoc requisissent,
sed neo fuit Judeus saltem ex parte matris, nec prepucii
servacio vergebat ad scandalum, cum apostoli et disci-
puli Ierosolimis plene cognoverant, quod fides ecclesie
hoc non exigebat, sed potius ad ostendendum libertatem
carnalis prepucii debuit a circumcisione huius discipuli
precavere. ideo statim subdit apostolus Gal. secundo:
sed propter introductos falsos fratres, qui sub-
introierunt, explorare libertatem nostram, quam
habemus in Cristo Jesu, ut nos in servitutem
redigerent. nam pseudodiscipuli simulatorie coniuncti
sunt cetui apostolorum ad convincendum eos per locum
a simili, si tam solempniter circumcidissent Tytum gen-
tilem, per idem quemlibet conversum de gentibus. et
sic Judei gauderent ex retraccione gencium a cristianismo
propter ritus serviles et penas insolitas, quas in ingressu
eis coniungerent.

et hec est sententia Augustini in De Mendacio
paulo ante medium adducentis testimonium apostoli prima
Cor. septimo: 'circumciscus quis vocatus est, non adducat
prepucium; in prepucio quis vocatus est, non circumci-
datur. circumcisio nichil est, et prepucium nichil
est, sed observacio mandatorum dei. unusquisque
in ea vocacione, qua vocatus est, permaneat',

1 discimus (?) A 2 socienter expuncto o A 20 et
quemlibet B^cCD 24 B⁴ in marg.: Augustinus in men-
dacio 26 non solum adducat D 27 prepucio B^c
populo vero ACD 28 et prepucium nichil est omise-
runt B^cC, sed C² in marg. add.

5 v. 5; 28 sqq. 13 v. 4 24 cf. Opp. tom. VIII
(De Mendacio c. 5) 1768 28 cf. I. Cor. 7¹⁹ 29 cf.
ibid. v. 20

hoc est, non necessitetur, prepucius servare ritus circumcisi, nec e contra, cum sint indifferentes ad observanciam mandatorum, nec prohibeantur, si voluerint, servando semper illud, quod essenciale est, scilicet
 5 custodiam mandatorum. ideo, inquit, Thymotheus cum in prepucio vocatus esset, quia de Judea matre ortus erat et ostendere cognatis suis debebat ad eos lucrificandos, non hoc se didicisse in disciplina cristiana, ut sacramenta legis veteris abhominaretur, circumciscus est ab
 10 apostolo, ut sic demonstraretur Judeis, quod ex gentibus. non ideo ea non suscipiunt, quia mala sunt et perniciose a patribus observata, sed quia iam saluti non || necessaria post adventum tanti sacramenti, quod tam per
 fol.104b longa tempora tota vetus illa scriptura prophetis figuracionibus parturivit. nam et Tytum circumcideret, si hoc urgerent Judei, nisi falsi fratres disseminarent de Paulo, quod eorum veritati cessisset, et sine suis observanciis Cristum nemini prodesse contenderent, cum e contra Cristus nichil prodesset eis, qui eo animo circumciderentur, ut ex circumcissione salutem esse putarent.
 20 ad quem sensum dicitur: ecce, ego Paulus dico vobis, quia, si circumcidimini, Cristus vobis nichil proderit, hoc est, si ea intencione circumcisionem accipitis, ut credatis, fidem Cristi non sufficere
 25 sine illa, ut concludit Augustinus.

To submit to the law of God, not to the ceremonial code is true christian life

ex hac igitur libertate Paulus paternas observaciones servavit, hoc unum cavens et predicans, ne sine hiis putaretur esse salus aliqua cristiana.

Faith in Christ alone, without outward observances suffices for salvation

7 eo *B^c*, sed *B^c* superscripsit s 10 demonstrat *B^cDC*
 ex gentibus (*expuncta*) *C*, superscripsit *C²* gentes gentes *B^c*
 11 ea corr. *A* 12 *A²* in marg. super. notavit Circumcisio.
 quomodo et quando debet non fieri et cessare 17 sine *B^cC*
 cum *D*; *A*, sed in marg. *A¹*, addito sine, sanavit locum
 25 ut *A* unde *B^cD* circumcissione unde *C*

21 cf. Gal. 5 2

25 cf. Opp. tom. VIII (De Mendacio

cap. V) pag. 1768

notet igitur quicumque cristianus plene circumstan-
cias, cum quibus Paulus servavit ritus gentiles, de quibus
Act. vicesimo altero, et faciat secure similiter.

unde notandum pro intellectu scripture, quod cir-
cumcisio accipitur nunc formaliter pro esse vel fieri
circumcisum. quorum primum est quantumlibet temporale,
sed secundum solum durat, dum aliquis circumcidit, sive
fuerit carnalis sive spiritualis. nunc autem accipitur
materialiter pro subiecto vel agregato, ut prepucium
nunc accipitur materialiter pro circulari virge pellicula,
nunc subiective pro prepucio, et nunc formaliter ut
circumcisio. libertatem igitur predicarunt et servarunt
apostoli in prima conversione gentium et Judeorum,
quod fides Cristi per se sufficeret et alii ritus indifferentes
fidei possent subducto scandalo indifferenter fieri vel
omitti.

*All christian
freedom is
founded on
this faith*

sed adhuc stat difficultas. videtur enim, quod modo
et semper licet cuilibet cristiano circumcidi carnaliter.
nam aliter scandalizarentur Judei, nec est ratio, quod
hodie post ascensionem licet, hunc circumcidere et cras
de alio non licebit. oportet igitur dare rationem confinii
talis temporis, in cuius una parte licet circumcidere,
in alia non sic licet.

*Are the Old
Testament
ceremonies in
some cases
binding also
for christians?*

hic dicitur, quod semper licet, quando concurrunt
circumstancie ad hoc debite, vel quando ecclesia habet
impulsum spiritus sancti, ut hoc compleat in aliqua eius
parte. unde ex doctrina apostoli et rationibus predictis
debent ut olim cessare legalia ut circumcisio et alii
ritus iudaici, et sic exempli gracia circumcisio Thymothei
ultima legitima, que post ascensionem domini fuit facta.
et si queratur, quare alia post diem subsequens non fuit

1 cristiana notet igitur quicumque cristianus *in loco raso*
scripsit A plane *D; C, expuncto a et superscripto (C²) e*
3 secure *omisit B^c* 17 *A² in marg.:* Contra dicta
31 si *ACD* sic *B^c*

legitima, dicitur, quod ideo, quia non concurrebant circumstancie, unde sortiretur nomen legitimum. unde multe erant circumcisiones judaice inter ascensionem et illam circumcisionem, que erant illicite, quia omnes, ^{Yes, but only when accompanied by faith and charity}
 5 quas non concomitabantur fides et caritas. unde, ne
 fol. 104c fingamus, nos circumcidi ex caritate || vel speciali revelatione, data est lex generalis pro nobis, qui nec miraculorum operatione nec sancta conversacione nec signo notabili aliunde docemus, nobis esse licitum circumcidi,
 10 ne omnino circumcidamur carnaliter, ne simus inobedientes ecclesie, ne factum nostrum tractum in consequenciam scandalizet alios, et ne infideliter atque superflue per angustiantes nos ipsos subtrahamus servicium dei debitum aliunde. nec est inconveniens, quod medicina
 15 etiam corporalis sit ad dandum instans certe persone salutifera et continue post mortifera. nec procedit argumentum a similitudine de facto apostoli Thymothei, nisi probetur in toto, vel quantum exigitur similitudo, ut argumentum apostoli factum Galathis est validum: si
 20 circumcidimini, Cristus vobis nichil proderit, vel intelligendo suppletive intencionem corruptam, ut superius dictum est, Augustinum exponere, vel intelligendo eos cum circumstanciis omnibus, quas apostolus novit eis inesse.
 25 et si obicitur, quod sic posset quilibet fingere tam active quam passive, non est color ad concludendum, quod modo sit sic licitum de inesse, nisi arguens voluerit parificare quemcunque apostolo vel circumstancionare ecclesiam hodie in etate cremento et aliis, ut
 30 tunc fuit.

2 multe AB^c recte D; C, sed C² superscripsit multe
 4 A² in marg. infer. cum sig. marg.: nota contra cessacionem
 circumcisionis 5 comunicabantur A comitabantur
 (?) D 6 nos ACD non B^c A² in marg. super.:
 quando cessare debuit circumcisio

13 angustiare = in angustias aliquem redigere, premere
 19 cf. Gal. 5 22 cf. supra pag. 176 24 sqq. 28 circumstancionare sumitur pro iustis circumstantiis moderare
 29 cremento = incremento

nec oportet, quod apostolus vel eius discipulus fuit in hoc infidelis expectans circumcisionem carnalem Cristi et remedium baptizmi ad hoc futurum, ut faciunt infideles Judei.

*In the New
Covenant cir-
cumcision is
no longer a
condition of
salvation*

sed satis est, quod credatur, circumcisionem non esse amplius generaliter de necessitate salutis nec licitam nisi in speciali casu necessitatis, in quo casu figuret anagogice circumcisionem patrie. sic igitur gentiles debuerunt semper circumcisionem dimittere et Judei a tempore, quo habuerunt ex predicacione vel interna inspiracione, quod judaizacio foret in illis superflua, quod contigit uno tempore uni et alio alteri.

ulterius dicitur, quod non movet, Judei occasione accepta scandalizantur; si respuo circumcidi, deo debeo circumcidi; nemo nempe debet peccare propter scandalum sui vel proximi evitandum. sed modo ex etate et doctrina ecclesie crevit in preceptum, quod non fiat amplius carnalis circumcisio, ideo nemo debet nunc circumcidi propter scandalum judaicum evitandum. in novella autem ecclesia pro cavendo scandalo a Judeis neophitis pro tempore apostoli hoc licebat. conceditur eciam, quod hodie et semper, si quis habuerit ad hoc revelacionem, vel sciverit, quod per hoc purgabitur a peccato, et generaliter, si sciverit, quod cum hoc servabit mandata domini, potest licite circumcidi, dicente apostolo Rom. secundo: circumcisio tibi prodest, si legem custodias.

patet totum hoc ex eo, quod omne tale antecedens implicat, quod circumcisio foret licita ac meritoria. ideo oportet primo stabilire antecedens, non credendo omni spiritui, antequam consequens practizetur. aliter

10 tempore om. B ^c	14 si corr. A, in marg. sed
cum sig. marg. A ¹ add.	deo debeo circumcidi om. B ^c ;
C, sed C ² in marg. ideo debeo circumcidi	ideo A, sed
A ² i deletit, ut deo supersit	16 modo corr. A
(linea sublatum) licebat A	21 lit
exstat in B	inter hoc et licebat lacuna
24 et C, corr. A	vel B ^c D

21 neophitus (νεόφυτος) qui modo conversus est 26 v. 25
30 cf. I. Joh. 41

enim liceret, facere omne opus prohibitum sub fuco talis fallacie.

ex istis potest concipi controversia, que videtur esse inter beatum Ieronymum et beatum Augustinum de cessatione legalium et correptione Petri per Paulum. videtur enim, quod, sicut Paulus excusatus est circumcidendo Thymotheum ex evitacione scandali Judeorum, sic et Petrus excusari debet de subtraccione sui a comunicacione || cum gentibus propter suos neophitos circumcisos. sed, ut sepe dixi, oportet credere scripture sacre dicenti Gal. secundo: cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem restiti, quia reprehensibilis erat. prius enim, quam venerunt quidam ab Jacobo, cum gentibus edebat. cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. nemo enim est reprehensibilis nisi pro peccato, sed iuxta fidem scripture Petrus fuit reprehensibilis pro illa subtraccione a gentibus, igitur in hoc peccavit. diversitas autem fuit inter ipsius opus et opus Pauli, quia Paulus circumcidit Thy-

Difference of opinion between St. Jerome and St. Augustine on the cessation of the legal rites

St. Paul against St. Peter (Gal. 2)

6 circumcisis est (*ambo expuncta et linea deleta*) excusatus D 9 A² in marg. infer. folii 104^e notavit Quare gentiles non debuerant in nova lege circumcidi, et tamen Judei potuerant circumcidi 11 A² in margine super. cum signo margine iteravit cum venisset Cephas Antiochiam, in faciem restiti sibi, quia reprehensibilis erat 14 A² in marg.: Petri correpcio venisset AC 15 dice (*linea deletum*) timens A 15 B⁴ in marg. haec habet: Nemo est reprehensibilis nisi pro peccato, sed Petrus fuit reprehensibilis, igitur peccavit saltem venialiter. diversitas enim erat inter opus Petri et Pauli, quia Paulus circumcidit Thymotheum, seorsum edificans in hoc Judeos, docens gentes, quod sacramentum circumcisionis erat licitum Judeis etiam post ascensionem, sed Petrus publice in civitate gentilium negavit comunicacionem cum gentibus propter paucos Judeos venientes de Jerusalem a Jacobo, quos (*omisso* potuit) de comunicacione fidei Judeorum et gencium instruxisse. unde, quia error in tanto capite potuit faciliter vergere ad periculum multorum, ideo fuit omnimode arguendus

1 fucus: cf. supra pag. 70; 79
11 v. 11—12

5 cf. Gal. 2 11 sqq.

*Faith in
Christ and
the sacraments
are sufficient
for our sal-
vation*

motheum, seorsum edificans in hoc Judeos et gentes docens, quod sacramentum circumcisionis est licitum Judeis etiam post ascensionem, sic quod cognoscant, ipsum esse tunc preternecessarium et non gentibus imponendum propter per se sufficienciam sacramenti et fidei cristiane, quod 5 indubie Paulus docuit in hoc facto. Petrus autem publice in civitate gentilium negavit comunicacionem cum gentibus propter paucos Judeos venientes de Jerusalem a Jacobo, quos potuit de comunione fidei Judeorum et gencium faciliter instruxisse. unde, quia 10 error in tanto capite potuit faciliter vergere ad multorum periculum, ideo fuit omnimode arguendus. unde subdit Paulus periculum: et simulacioni eius consenserunt ceteri Judei, ita ut Barnabas duceretur ab eis in illam simulacionem. 15

unde videtur michi, quod illa glosa capit calumpniam, que omnino excusat Petrum a peccato propter missionem spiritus sancti, dicens, quod reprehensibilis erat, hoc est, resistendum erat ei, ne ulterius simularet,

12 *inter subdit et Paulus lacuna exstat in B* 13 con-
serunt *B^c, sed lineis inter n et s subscriptis et in marg.*
cum sen repetitis (B²) consenserunt effectum est 17 *propter*
incipit fol. 216^a in codice D, sed librarius vitiose nume-
ravit folium 214; in folio subsequente numerus 218 inveni-
tur 19 *B⁴ in marg. haec habet:* Nota, quod Petrus simu-
lavit, et quidam dicunt, quod non peccavit, sed resistendum erat
ei, ne ulterius simularet, quia tunc fuisset peccatum, quia erat
post missionem spiritus sancti. sed textus sequens videtur tol-
lere istam glosam: cum vidissem, inquit, quod non recte am-
bularent ad veritatem ewangelii, dixi Cephe coram omnibus:
si tu, cum Judeus sis, gentiliter vivis et non judaice, quomodo
gentes cogis judaizare? nam Petrus ante adventum istorum
Judeorum comunicavit ibi cum gentibus, servando ritus eorum
fidei non contrarios, quod est gentiliter vivere. quomodo igitur
licuit sibi, cum illis paribus docere, gentes seorsum in comuni-
cacione vivere, quod foret judaizare, cum oportet, apostolos, qui
erant natura Judei, comunicare cum gentibus ex precepto ewan-
gelii: docete omnes gentes, Marc. ultimo? ideo ex fide scripture
oportet credere, quod Petrus et omnes illius simulacionis parti-
cipes nec recte, i. e., peccabiliter ambulant, ne dubium, quin
venialiter peccaverunt, cum Petrus et Barnabas culpe sue con-
scii tacuerunt

quia tunc fuisset peccatum, sed illucusque non fuit nisi opus meritorium pietatis. nam sic foret quantumlibet meritorium opus reprehensibile, demeritorium et dampnabile, quod non credo fundabile in scriptura.

- 5 iterum textus sequens videtur tollere istam glosam: *Interpretation of Gal. 2¹¹ sqq.*
 cum vidissem, inquit, quod non recte ambularent ad veritatem ewangelii, dixi Cephe coram omnibus: si tu, cum Judeus sis, gentiliter vivis et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare?
 10 nam Petrus ante adventum istorum Judeorum comunicavit ibi cum gentibus, servando ritus eorum fidei non contrarios, quod est gentiliter vivere. quomodo igitur licuit sibi, cum illis paribus docere, gentes seorsum in comunicacione vivere, quod foret judaizare, cum oportet,
 15 apostolos, qui erant natura Judei, comunicare cum gentibus ex precepto ewangelii: docete omnes gentes, Marc. ultimo, et: in quamcunque domum intraveritis, ibi manete, Matth. decimo, et Petrus complevit cum Cornelio, doctus a spiritu sancto, ut patet Act.
 20 decimo. cum enim deus ordinavit, fidem suam communicari ex auditu, ut patet Rom. undecimo, et Judeos ac gentes esse fratres spirituales ex ampliore federe quam fratrum carnalium, quando fuisset oportunius, *fol. 105a* detegere istam sententiam quam in tantorum || prelatorum
 25 presencia? cecum enim fuisset propter timorem scandali paucorum Judeorum, assistentibus tantis doctoribus, correptionem istam ewangelicam tacuisse.

ideo ex fide scripture oportet credere, quod Petrus

1 *inter* usque et non lacuna exstat in codice B 6 vidisset (?) B^c 7 sepe cum superscripto h, ut sepe (pro Cephe) efficiatur D 12 vivere omiserunt CD, sed in utriusque codicis marg. additum est 24 A² in marg. infer. folii 104^d notavit comunicandum est gentibus, in marg. super. folii 105^a: correptionem debet capere superior ab inferiore humiliter

5 *ibid.* 14 sqq.
 20 v. 24 sqq.

17 *Marc.* 16 15
 21 v. 17

18 v. 11

et omnes istius simulacionis participes non recte, i. e., placabiliter ambularunt. nec dubium, quin venialiter peccaverunt, cum Petrus et Barnabas, culpe sue conscii, tacuerunt et indubie penituerunt servando gratiam.

Conclusions to
be drawn from
this passage:
a) the right
of criticising of
a superior

et prout alias diffuse exposui, ex ista particula fidei scripture patent tria necessaria pro regimine ecclesie. primum, quod oportet, inferiorem nominatenus superiorum suum corripere in casu, quo conversacio sua vergat ad periculum animarum. sic enim fecit Cristus cum pharizeis et Paulus cum capitaneo militantis ecclesie. unde Crisostomus super primo capitulo epistole ad Tytum: 'Cristus', inquit, 'milies conviciatus est scribas et pharizeos, sed non sui ipsius gracia, ymmo quia alios subiectos perdebant' exemplo.

b) the latter's
willingness
to accept
criticism

secundo patet, quod superior debet humiliter acceptare correpcionem inferioris, quando forma ewangelica observatur. si enim offendo in ewangelium, quomodo non acceptarem, si asina me reduxerit ad directum. unde non legitur, Petrum et Barnabam murmurasse contra Paulum, pretendisse suum superius vel equale officium nec ab ipso contenciose appellasse ad dominum, quod, si fuisset faciendum, Cristus, dans in scripturis suis seminarium fidei future ecclesie, nequaquam exemplum tam necessarium tacuisset.

1 istius om. A, in marg. add. A¹ nec B^c id
est placabiliter A i. e. peccabiliter B^c, C² in marg.
vel placabiliter D, linea delevit C in textu 5 ut B^cCD,
cum pro superscripto A, ut prout efficiatur 12 miles
CD, A cum superscripto i 19 Petrum corr. A 23 ex-
emplar B^cCD

5 cf. supra pag. 95; cf. etiam De Ecclesia cap. XV
pag. 349; De Civ. Dom. I cap. XXXVIII pag. 275 sqq.;
item res tangitur C. J. C. (Decr. II pars) c. 1—2 C. v
q. II; De Eucharistia cap. VI pag. 162; De Simonia (ed.
Herzberg-Fränkell et Dziewicki) cap. VIII pag. 107: si
enim unicuique mandavit deus de proximo, servus, cui
deus dedit talentum noticie, debet correpcione inuare suum
prepositum sqq. 10 capitaneo i. e. Petro 11 cf.
Opp. Ser. Gr. 62 pag. 664 18 directum hoc loco idem
ac rectum

tercio patet, quod, quicumque rite corripit fratrem suum, debet ipsum corripere tamquam superior. nam nemo debet quemquam corripere nisi a peccato, cuius corrector sit immunis. ymmo debet cavere, ne sit reus
 5 in tanto crimine, cum 'omnis caritas incipit a se ipsa'. sed eo ipso, quo est a peccato mundior, est apud deum superior. igitur in omni correptione licita oportet, superiorum inferiorem corripere.

c) under what conditions criticism may be exercised

unde, ne fiat circa ista contencio, Cristus reliquit
 10 ecclesie sue legem ewangelicam, ut correctus discernat, si in illam offenderit, et corrector eiciat primo trabem de suo oculo, et uterque, subducta pretensione superioritatis atque invidia, rectificationem incipiat a se ipso. sepe nempe contingit, quod corrector iniuste et indebite
 15 facit iustum.

ideo quilibet debet primo attendere, quid foret sibi habiliter faciendum.

CAPITULUM TRICESIMUM.

Quantum ad tertium ritum judaicum, restat videre,
 20 quomodo cristianus debet cavere ab esu sanguinis.

Is it still forbidden to the christian to partake of blood?

nam Act. quinto decimo, ubi in sinodo apostolico tractatur ista materia, sic erat a sancto collegio, Petro proferente sententiam, diffinitum: ego iudico, non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur ad

2 *A² in marg. notavit correptionis modum* 4 corrector *B^c* 17 humiliter (?) *B^cCD* Capitulum 30^m in codice *A* minio adscriptum est ultimae capituli lineae faciendum: *explicit folium 526 Bodleiani; paulo infra verba quantum ad tertium B² uti notam memorialem addidit; foliis 527 et 528 vacuis relictis, nova manus, quam voco B^d, folio 529 incipit cap. tricesimum: Quantum etc.; haec textum permultis vitis inquinatum nobis tradidit* 19 Cap. 29 in marg. *B^d* (nova manus); *C* (aut *C²*) *D* 21 ap^{co} (sic) *D*, in marg. *breviaturam solvit D³* 22 colle^o (sic) *D*, in marg. *breviaturam solvit D³*

5 caritas incipit etc. de hoc proverbio vide plura supra II pag. 199 11 cf. Matth. 75 19 cf. supra pag. 105 21 v. 19 sqq.

deum, sed scribere ad eos, ut abstineant se a
contaminacionibus simulacrorum et fornicacione
et suffocatis et sangwine, et sequitur in epistola,
quam cetus apostolorum misit gentibus per Paulum
et Barnabam, Judam et Silam: visum est spiritui
sancto et nobis, nichil ultra imponere vobis
oneris quam hec necessaria, ut abstineatis vos
ab ymolatis simulacrorum, || et sangwine, suffo-
cato et fornicacione, a quibus custodientes vos
bene agetis, valete.

Conclusions to
be drawn from
the decision of
the Apostles'
Council

ex qua diffinitione solempnissime et sanctissime
sinodi videntur patule tria sequi. primo, quod gentes
debuerunt, dimissa circumcissione, servare ritum judaicum
de cavicione ab esu sagwinis. — secundo, quod cavendum
est principibus ecclesie, ne onerent subiectos ritu-
um multitudine preter observancias, fundabiles in scri-
ptura. — et tercio, quod in fornicacione includuntur
omnia genera peccatorum.

cum enim omnis anima humana debet copulari
sponso ecclesie eterno coniugio, patet, quod sine peccato
carnis sive peccato mundi sive diaboli, quis a Cristo
recesserit, fornicacione spirituali dissolvitur celeste con-
iugium. non enim credendum est, apostolos concessisse
gentilibus, superbire, invidere, irasci, torpere inordinate

3 et om. B^d 5 barban B^d 7 h (expunctum)
oneris A 8 involatu B^d A² in marg. infer. (fol.
105a) subscripsit Esus sangwinis, quomodo prohibetur 14 cau-
cione B^d 17 A² in marg.: fornicacio spiritualis signi-
ficat omne genus peccati 19 copulari correxit B^d, emen-
dando iteravit copulari in marg. B¹, et sic saepissime in eis,
quae sequuntur, corrector B¹ male vel mendose scribentem
librarium (B^d), cui inde a cap. XXX textum verborum cod.
B debemus, correxit et quae vitiose scripta erant, in margine
emendavit; iam hinc has correcturas, ne, ipsis in ultimis
huius operis paginis, in nimiam molem apparatus criticus
crescat, testari omitam, nisi ubi ad vera verba JWi resti-
tuenda vel ad librarii fidem cognoscendam utiles mihi vide-
buntur 20 peccato om. B^d 24 torpere ACD cor-
pore B^d

vel cupere aut aliquod peccatum committere, sed in predictis peccatorum generibus erant gentiles maxime implicati. et ideo sub ista forma alia peccata sub uno confuso involucro erant prohibita. tunc enim prevaluit
 5 inter gentes fornicatio carnalis. tunc esus ydolatitarum offendit conscienciam multorum, sicut et duo ritus judaici, scilicet inhonestus esus bestiarum, que preter intentum esus diutine fuerant suffocate, et esus sanguinis, ex quibus tam Judei quam gentes offensi sunt preter sacramentum
 10 vetus vel necessitatem gentilium. non enim negatur, quin licet comedere de ydolis ymolatis, ut patet prima Cor. decimo: omne, quod in macellum venit, manducate, nichil interrogantes propter conscienciam. et idem patet de ydolatitis prima Cor. octavo.
 15 sed sive cristianus habuerit conscienciam de istis comedere, sive comedendo de istis applauserit infideliter, ymolati foret usus illicitus. et istud sepe contingit inter gentes. ideo signanter dicitur a Petro, quod abstineant se a contaminationibus simulacrorum. si enim servo
 20 fidem et caritatem, edendo de ydolatitis, abstineo a contaminationibus simulacrorum, quia omnia munda mundis.

erant autem isti duo ritus precepti et servati in veteri

4 errant *B^d* 5 gentiles *B^d*; *C²* in marg. cum sig. marg. gentes *C* in textu gens (*g^s*) *D* 6 consciencias *B^d* 8 ex *AB^d*, *C²* inter lin. in *D*, (expunctum) *C* 10 necessitatem, sequitur lacuna in cod. *B*
 11 *A²* in margine addidit quomodo sunt ydolatica (sic) comedenda (comedenda scripsi, *A²*: comedenda) et quomodo non
D⁶ in marg.: nota, quomodo non licet, comedere de ydolaticis
 12 16° codd. cuncti *B^d* in marg.: Cor. 16 17 contingit in correctura *A* contigit *B^dCD* 19 si enim servo fidem et caritatem, edendo de ydolatitis, abstineo a contaminationibus simulacrorum omiserunt *D*, addidit in margine *D¹* servat *B^d* abstinens *B^d* 23 precepti corr. *A*

4 de involucro vide supra I 365; II 93 5 idolothytum (ειδωλόθυτον) est id, quod idolis immolatur; cf. I. Cor. 8 4; 7 sqq. 12 v. 25 14 v. 4; 7 sqq. 21 cf. Tit. I 15

testamento. unde Ex. vicesimo secundo precipitur: carnem, que a bestiis fuerit pregustata, non comedetis, sed proicietis canibus. et eadem sententia patet Lev. quinto: anima, que tetigerit aliquid inmundum, sive quod occisum est a bestia aut per se mortuum, vel quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit inmundicie sue, rea est et delinquit. unde hoc ad literam servatum est ad distingwendum Judeos a gentibus tamquam fideles ab infidelibus, ad decernendum eorum ydolatriam, factam cum cibis talibus.

The deeper meaning of the blood prohibition in the Old Testament

sed tercio videtur michi, quod hoc figurat mystice, ut homo non faciat bonum opus de genere, nisi precedente recta intencione et caritate formante, ita quod operacio virtuosa sit honestus cibus anime. aliter enim opus eciam bonum de genere occisum est a bestia. ultimum autem est sepe prohibitum in veteri testamento, ut Lev. || septimo: sangwinem quoque omnis animalis non sumetis in cibum, tam de avibus quam de pecoribus. omnis anima, que ederit sangwinem, peribit de populis suis, et Lev. septimo decimo: homo quilibet de domo Israel et de ad-

1 *B^d in marg.:* Exodi 22 4 Lev. 15° ACD; *B^d in textu, sed in margine correxit eadem manus* Leviti 5to
7 delinquit C delinquit D 10 decernendum A,
correxit B^d discernendum CD 12 A² *in margine inferiore cum signo margine:* quid est animal occisum a bestia bonum corr. D B⁵ *in marg. glossavit* Nota, quod abstinentia ab ydolatriis et a sanguine suffocato et a carne, que a bestiis sint pregustata. unde hoc ad literam servatum est ad distingwendum Judeos a gentibus tamquam fideles ab infidelibus ad discernendum eorum ydolatriam, factam cum cibis talibus, sed hoc figurat mystice (? mistica), ut homo non faciat bonum opus de genere, nisi precedente recta intencione et caritate formante ita, quod operacio virtuosa sit honestus cibus anime 15 enim est opus AB^d 16 est C om.
B^d; A, sed int. lin. add.; D, sed in marg. add. 18 A²
in marg. super. notavit esus sanguinis prohibicio et cause, quare prohibetur, continue infra 20 edit B^d

venis, qui peregrinantur inter vos, si comedere sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam illum de populo suo, quia anima carnis in sanguine est.

5 ex istis videtur, cum post cessationem legalium ex decreto apostolorum cristiani cavebant ab esu sanguinis et manet eadem causa, que olim, cum eque sit anima in sanguine, ut tunc fuit, videtur, quod eque debemus cavere ab esu sanguinis, sicut patriarche debuerant. videmus tamen, cristianos rariter comedere sanguinem coctum in fartis et multis aliis modis.

How far is it binding for christians?

ad illud respondet Lincolniensis: 'preceptum', inquit, 'de non edendo sanguinem secundum literalem intellectum non est perpetuum, nec habet literalem causam 15 perpetue permanencie, sed simul cum aliis legalibus, de quibus gloriatur synagoga, debet cessare'. in decreto autem apostolorum non est prohibita sanguinis comestio, sed antike prohibitionis observatio est permissa, et comestio ad tempus gentibus dissuasa vel propter duriciam cordis Judeorum, qui eo tempore nimis scandalizati fuissent, nisi antike prohibitionis observatio de esu 20

1 qui (*expunctum et linea sublatum*) D, superscripsit D¹ si comederitis AB^dCD 4 modo (? meo) C, sed C² in marg. suo. meo D carnis om. A, addidit in marg. A² 6 B⁵ in marg. addidit ut in Levit. 7 et 17 capitulis (? causis) decretum erat per apostolos post cessationem legalium, quod cristiani deberent cavere ab esu sanguinis, et manet eadem causa nunc, que diu, cum eque sit anima in sanguine, ut tunc fuit, videtur, quod eque debemus cavere ab esu sanguinis, sicut patriarche debuerant. videmus tamen, cristianos rariter comedere sanguinem coctum in fartis et multis aliis modis 12 B^d in marg.: lyncolnensis B³ in marg.: Lincolniensis dicit, quod preceptum de non edendo sanguine secundum literam non est perpetuum, sed debet cessare cum aliis legalibus 16 B³ in marg. notavit dicitur, quod in decreto non est prohibita comestio sanguinis, sed antiqua prohibitionis observatio est permissa. et comestio ad tempus gentibus dissuasa propter duriciam cordis Judeorum 18 et 21 antiqua B^d 19 vel om. B^d 21 antiqua B^d, in marg. qua A¹

11 fartum a fartio. id quod fartiendo impletum est, farcimen 12 Lincolniensem conferre me non potuisse, aegre fero, sed cf. supra I pag. 77 et III pag. 135

*Christian
liberty as to
the forms of
jewish worship*

sangwinis fuisset ad tempus permissa, vel secundo propter libertatem cristianorum ostendendam de observando pro loco et tempore antiqua legalia et alias omittendo, sicut apostolus dicit prima Cor. octavo, quod non comederet carnes in eternum, si sciret, fratrem suum exhinc scandalizari. omnia itaque talia licent cum circumstanciis, sed non omnia expediunt. ideo oportet, signanter distingwere inter opera neutra quoad mores, inter opera a Cristo pro nunc prohibita et opera nunc precepta, vel tercio, quia sangwinis ymolacio fuit tunc ydolis nimis crebra, et tam Judei quam gentes horruerunt tam ymolacionem quam eius materiam. ideo pro consciencia, pro detestanda ydolatria et pro obediencia fuit tunc necessarium, ad tempus ab esu sangwinis abstinere. quod autem non fuit prohibicio talis cibi communis, gentilibus et Israelitis specialiter prohibiti, in illo consilio, in quo presidebat Petrus, sic ostenditur. nam prius Petrus Act. decimo a deo revelante didicerat, nichil esse comune, hoc est, inmundum fidelibus, dum ostensum est sibi lyntheum submissum quatuor iniciis, continens omnia genera reptilium, dictumque est ei: surge, Petre, occide, manduca, illoque horrente eorum esum, cum erant imunda se-

1 vel secundo propter libertatem cristianorum ostendendam de observando pro loco et tempore antiqua legalia et alias omittendo *B⁴ in marg. iteravit* 4 cor *A*, sed *A² add.* 1^a in marg., quod signo marg. usus ante cor legi vult 8 nunc precepta (*lin. sublata*) quoad *A* 10 *B⁴ in marg. iteravit* tercio, quia sangwinis ymolacio fuit tunc ydolis nimis crebra, et tam Judei quam gentes horruerunt tam ymolacionem quam eius materiam. ideo pro consciencia ydolatria detestanda et pro obediencia observanda fuit tunc necessarium, ad tempus ab esu sangwinis abstinere 15 *A² in marg. infer. cum sig. margine notavit* in apostolorum concilio non prohibitus esus sangwinis 17 sic ostenditur nam prius Petrus *om. A, add. A¹ in marg.* 18 didicerat *B^d* nichil *ACD* nec *B^d* 19 inmundum esse fidelibus *D* 20 *B⁴ in marg.:* Nota hic visionem Petri de lintheo, continente omnia genere reptilium, dictumque est ei: surge. Petre, occide et manduca 22 et manduca *B^d* 23 illo quoque *C*, lectio aperte vitiosa

4 v. 10—11
pannus

18 v. 9 sqq.

20 lyntheum = *lintheum*,

cundum legem Lev. undecimo, responsum est ei per spiritum sanctum: quod deus purificavit, tu comune ne dixeris. et per || istam visionem intellexit, eodem spirit uillustrante, quod a quatuor partibus mundi sine personarum diferencia in omni gente, qui timet deum et operatur justiciam, acceptus est illi. in cuius confirmacionem, ipso predicante gentibus, cecidit spiritus sanctus in signo sensibili super illos et magnificabant deum, loquentes variis ligwis sicut discipuli, qui in die pentecostes fuerant illustrati.

cum igitur post istam trinam visionem et interpretacionem Petrus motus est, conversari gentiliter, non ponderando ritus judaicos, dum servata fuerit fides Cristi, manifestum est, quod in sequenti consilio non dupliciter prohiberet, cuius contrarium ipse in opere edocebat.

colligit autem doctor tres causas cessacionis istorum legalium. prima Deut. duodevicesimo sic loquitur deus per Moysen: prophetam suscitabit tibi dominus deus de fratribus tuis, ipsum tamquam me audietis. cum igitur ex precepto domini audiendus sit ille propheta ut dominus, ac ille sit messias vel Cristus, quem nos cristiani colimus ut deum et hominem, qui docuit suos, non amplius observare finaliter ista legalia, manifestum est et contra Judeos, quod nec ipsi nec gentes debent ea sic amplius observare. item, omnes ille Judeorum ceremonie non erant nisi testimonia et figure

The former ceremonies foreshadowed Christ, who put an end to them

2 sanctum om. B^d 3 A² in infimo marg. fol. 105^c: visio Petri de lytheo (sic) cum iniciis etc. B⁸ in marg.: per visionem predictam potest intelligi, quod a quatuor partibus mundi sine personarum diferencia in omni gente, qui timet deum et operatur justiciam, acceptus est illi etc. 8 B⁸ in marg. adnotavit occide in eis, suple vicia et manduca. hoc est, sint tibi tunc accepti, quia mundati sunt 17 A² in marg. super. cum sig. marg.: Cause cessacionis legalium B⁶ (nova manus glossatoria) in marg.: Nota tres causas cessacionis legalium 25 et AD etiam B^dC

messie futuri. non est igitur opus, amplius testimonia
 nota presencia testificari, cum oportet, privacionem cessare
 ex adventu habitus. igitur post adventum Cristi non
 est necessarium, ipsa testimonia ceremonialia in quantum
 huiusmodi observare, sicut, si quis ex signis et regulis astro- 5
 nomie prediceret eclipsim solis futuram, hoc anno veniente
 eclipsi patenter ad oculum sive lapsa, non oportet am-
 plius adducere pro certificanda dicta eclipsi predictum
 testimonium, cum succedit cessacio vel eius memoria
 plus dans fidem. talis enim testificacio prenostica ut 10
 sic est prediccio incogniti iam futuri; ymmo cum omne
 signum sensibile rei insensibilis vel absentis in quantum
 huiusmodi valet finaliter ad manifestandum illud, quod
 aliunde foret absconditum, manifestum est, quod frustrato 15
 illo fine superflueret ratio talis signi, ut, si intellectus
 noster per se sufficeret, omne per accidens sensibile vel
 insensibile, induccione sensacionis cognitum, nude per se
 cognoscere, deus vel angelus superflueret, sensum, sen-
 sacionem vel per se sensibile disponere pro hoc fine.

correspondenter est de legalibus judaicis et adventu 20
 messie. manent autem posterius ad signandum com-
 plectionem sui officii, ad testificandum contra infideles,
 qui adhuc acceptant illa tamquam prenostica nunc futuri
 || vel aliquid aliud adhuc futurum prenosticandum, cum fol. 106a
 iuxta dicta idem sit signum multorum. 25

ex quo videtur, cum multiplex sit ratio cessacionis
 legalium, quod correspondenter, ut figurata sua succes-
 serant secundum aliquam rationem, cessare debuerant,
 et quando plus inferrent nocumenti quam comodi,
 debuerunt cessare simpliciter. et patet, quomodo scrip- 30

*Doing more
 harm than
 good they had
 to be abolished
 under the new
 dispensation*

2 testificari scripsi testificati libri 5 ex signis
 om. B^d, superscripsit idem astronomie AB^dC altero
 nomine D 7 inter oportet et amplius in C scissura mem-
 branae reperitur, qua de causa spatium trium fere vocum
 vacuum relictum est 9 successit B^d 11 cum omi-
 serunt B^dD; AC, sed superscripserunt A¹C² 18 ut, quod
 codd. ante deus habent, omisi 21 signandum om. D,
 addidit D¹ in marg. signandi, lectionem aperte vitiosam
 24 ad (expunctum) aliquid A aliquid CD; B^d, sed idem
 superscripsit ad 28 aliam B^d

6 eclipsis defectio solis est 10 prenosticus idem ac praescius

ture allegare superius de manifestacione baptiste, de complecionem passionis messie et de publicacione legis ewangelice habent sensus suos cessandi secundum discrepantem rationem.

unde tres gradus utilitatis istorum legalium sunt comuniter assignati, scilicet ut exercitando prenosticent adventum messie vel sacramentorum suorum operum, et illa ratio cessat pro instanti, quo sacramentum succedit. secundo, ut, ostendendo complecionem sui officii quoad istud, remaneat in actu, attestans, quomodo idem est deus utriusque testamenti gracie et verissime perficiens, quod promisit. et ista ratio cessat pro instanti certitudinis eventus fidei figurate. sed tercio, ut, rememorando rationem impositionis ceremonie, fruamur virtute figuratim designata.

The threefold relative use of the ceremonial law

et sic sunt omnia sacramenta perpetua. et ita debent cessare dupliciter in effectum, sed manere secundum duos gradus perpetuo quoad fructum. si enim secundum fidem scripture opera beatorum sequuntur illos, quomodo non ceremonie patriarcharum sequuntur illos in fructu, non in effectum? alia igitur est ratio prenosticationis, alia attestacionis et alia fruicionis ceremonie vel alterius sacramenti.

et patet, quod, loquendo de earum cessacione, intelligitur de cessacione rationis duplicis in effectum, loquendo autem de eorum perpetuacione, loquendum est de eorum perpetuacione in fructu vel sententia figurata.

3 suas *A* 5 *A*² in marg. super. cum sig. marg.: Tres utilitates legalium, *infra haec*: Quomodo legalia sunt perpetua, et quomodo cessaverunt 6 exercitando *correx* *A* 14 ut removendo (? ut remorando) *ambo cor* *D*¹ 15 finaliter *B*^d ceremonialiter vel (*expuncta*) figuratim *C* 18 secundum *incipit lineam in cod. A*, si enim *in loco raso marginis adscripsit lineam A*² (? *A*³) *B*³ in marg.: sicut opera bonorum sequuntur illos, quorum sunt opera, ita ceremonia patriarcharum sequuntur illos in fructu, non in effectum 19 non *om. D*; *C*, sed *C*² add. in marg.; *A*, sed *A*¹ lineae, quam quomodo *concludit, in marg. adscripsit*

1 cf. *supra* pag. 134 13 rememoracio = recordatio
19 cf. *Apoc.* 14¹³ 21 prenosticacio idem ac praesagium
26 perpetuacio idem ac perpetuitas, diuturnitas

*Its importance
for salvation*

item pro ratione legalium, que cessare debent ad literam, notat Lincolniensis, quomodo data erant precepta legis veteris propter quinque, scilicet propter messie prefiguracionem, propter fidelis populi distinccionem, propter populi insolentis occupacionem, propter populi rebellis meritoriam humiliacionem, ut ex tali obediencia retunderet deus eorum tumentem superbiam, qui dicebant: non deest, qui faciat, sed deest, qui iubeat, ut elicitur ex illo Ex. vicesimo quarto: omnia, que locutus est nobis deus, faciemus, et demum, ut tolleretur blasphemum murmur contra dominum, qua lapsus in puteum peccati posset conqueri contra deum, quod non posset ascendere per gradus mandatorum legis naturalis, nisi interiecti essent gradus legis mandatorum, legis positive, ut essent figure et testimonia renovacionis nostre.

cum igitur, mani|festato Cristo in carne, cessaverunt ista signa, videtur, quod tunc cessare debent ista legalia. nam tunc venit suus figuratus, dicente apostolo Rom. sexto: non sub lege estis, sed sub gracia etc. tunc

1 *A*² in marg. infer. cum sig. marg.: legalia data erant propter quinque 2 *B*^d in marg.: lyncolnensis notat Lincolniensis, quomodo data erant propter quinque *sublineavit atramento A vel A*¹ 8 deest, qui faciat, sed *CD, om. B*^d, sed in margine *perperam adscripsit B*² deesse, qui faciat, sed est *A*, sed *A*¹ in marg. de *supplevit* deesse, qui iubeat *B*^d; locus foede corruptus 9 10 (*expunctum*) que *A* 10 faciamus *D* 13 mandatorum legis naturalis, nisi interiecti essent gradus legis *om. C*, sed *C*² in marg. legis naturalis. nisi interiecti essent gradus legis mandatorum (*mandatorum linea sublatum*) addidit, ut per gradus legis naturalis, nisi interiecti essent gradus legis mandatorum legis etc. *neglecto priore mandat legi voluisse videatur* 14 interiecti *correxit A* leges *AB*^d 15 figure *correxit A* signa *B*^d *D* renovacionis *prima vocis pars vix legi potest in cod. A*, quare *A*¹ in margine *distincte scripsit* renovacionis renacionis *B*^d 17 cruce (*expunctum*) carne *D* cessaverunt in exitu *corr. A* cessaverant *B*^d 19 suus *B*^d, (? finis) *A* finis *CD* inter dicente et apostolo *exstat locus vacuus, effectus scissura in cod. C*, de qua *supra* (pag. 192 7) dixi 20 6° *om. B*^d, *superscripsit B*² 15° lacuna *D*

7 retundere = *repellere*
supra II pag. 267

9 v. 3

12 puteus: cf.

20 v. 14

enim Judei et gentes facti sunt unus populus, dicente apostolo Eph. secundo: ipse enim pax nostra, qui fecit utraque unum, medium parietem macerie solvens, inimicicias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semet ipsum in unum novum hominem. tunc enim deposita affectione carnali debuerunt omnem sollicitudinem suam in Christum proicere, ut docet Petrus prima Pet. quinto; tunc capud ecclesie factus humilimus complevit obedienciam, inobediencie primorum parentum plene oppositam, cum homo inanitus ab equalitate dei factus est obediens patri usque ad mortem crucis. unde Gal. tercio: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. et tunc sponsus solvens redemptionem ecclesie et liberans eam de carcere voluit, gradus putei scalares deleri et sponso suo plenius initi, dicendo cum apostolo Phil. quarto: omnia possum in eo, qui me confortat, et Cant. octavo dicitur: que est ista, que ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? cum igitur sponsa sufficit viare nunc sine istis signis, imperfectionem iuencule langwentis sapientibus, quomodo non veniente, quod perfectum est, evacuabitur imperfectum? naturale philosophorum principium dictat, quod superfluit, plura servare, ubi pauciora sufficiunt.

The church of the New Covenant is stripped of all imperfection

2 2° om. B^d, superscripsit 6° B² lacuna CD 3 nos (expunctum) utraque A 4 A vel A¹ in marg. sine signo marg. addidit in imicicias (sic) 5 evacuans primam partem vocis correxit A 9 5° scripsi; inter pet. et tunc lacuna exstat ACD; B, sed B² in loco vacuo supplevit 2° 12 essentialitate B^d 13 3° scripsi; in codd. reperies lacunam 23 inter quod et perfectam locum rasum reliquit B^d 24 quod ex parte est (expuncta) C, at prima manus superscripsit imperfectum naturale etenim philosophorum B^d

2 v. 14—15 4 maceria a graeco μάκλλον = murus, sepes 9 v. 7 11 cf. Phil. 28 13 v. 13 16 puteus: cf. II pag. 267 17 scalares: cf. supra pag. 119 (inter-scalaris) 18 v. 13 19 v. 5

*St. Augustine
on the purpose
of ceremonies*

unde Augustinus epistola Ad Marcellum ponit multiplex exemplum pro cessacione legalium. nam post noctem dies succedit, post yemem venit estas, post puericiam venit virilitas et post medicinam preparatoriam, ut exempli gracia digestivam, succedit laxativa et post confortativa. nec mutatur divine prudencie ratio, quamvis per illam oporteat, ut subiecta sue prudencie sic mutantur.

cum ergo sancta mater ecclesia sit una persona curabilis ac in lege dei disciplinabilis, quomodo non oportet, eam secundum variacionem etatis proficere et variari tam in medicina quam eciam disciplina? nec potest in rationibus eternis fieri variacio, licet effectus ex eis ordinantibus variantur, quia Ps. centesimo secundo scribitur: mutabis eos et mutabuntur, tu autem idem ipse es. et patet, ut dicit Lincolniensis, cum lex temporalis sit naturaliter successiva, adiacens legi eterne de dileccione dei et proximi. Cristus non solvet illam, sed implet, cum facit eam durare et non prius desistere, quam deberet, ut abbrevians vel prolongans quartas vel partes etatis, hominis, anni vel seminis extra cursum naturaliter institutum solveret legem eius, ut alias

1 *A*² in marg.: Augustinus ep. om. *D*, in margine adscripsit aliquis post epist. lacuna in *A* *B*³ in marg.: Nota sententiam Augustini de cessacione legalium, primum exemplum Augustini: post noctem dies succedit, post yemem venit estas, post puericiam virilitas, post medicinam sanitas 5 gracia om. *D* 6 *A*² in marg. glossavit deus non mutatur, quamvis lex mutatur 7 providencie *B*^d 9 ergo om. *A*, add. *A*¹ in marg. 14 101° codd. *B*^d in marg.: psal. 101 15 ea *B*^l 17 *A*² in marg. infer. fol. 106^b: Augustini exempla pro cessacione legalium 21 semis *B*^d *D*

1 cf. Opp. tom. II (Epist. CXXXVIII) 537 (ubi rem, non verba ipsa invenies); ibid. (Ep. CXXIX) 497; 498; cf. etiam pag. 860; 558 3 yemem i. e. hiemem 14 v. 27—28 16 haec Roberti sententia ex libro eius De Cessacione Legal. allata est; conferri non potuit, quia editio Londoniensis in Bibl. Regia Publ. Dresdensi non exstat 21 seminis aut seminie a seminia (gall. semaine), hebdomada 22 alias: cf. supra pag. 113 sqq.; diffuse de observantia legis veter. disputatur Trial. Suppl. cap. I pag. 409 sqq; Dialogi Epilogus pag. 98

diffuse exposui. cum igitur legalium observatio literalis caret iam utilitate et nocet vel impedit magis bona, quo colore ecclesia moderna ipsam admitteret?

*It is of no
use to carry
them out to
the letter*

et utinam nostri studentes circa augmentationem
5 dotacionis ecclesie et leges fundatas ex ista radice ponderaremus istam rationem in sufficienti similitudine! videmur enim ex novorum rituum observancia et diversitate vivendi proprietarie seorsum ab ecclesia primitiva plus judaizare quam Judei neophiti illius ecclesie. iam
10 enim reputatur apostata atque hereticus, qui non custodit ritus novos, quibus oneratur mater ecclesia, et tamen de prevaricatione mandatorum domini parva cura.

sed redeundo videtur michi, quod preter dicta de prohibitione esus sangwinis ex scriptura alia causa subest.
15 cum enim omnia signa legis veteris signarunt Christum ut finem eorum, videtur, quod prohibitio esus sangwinis significaret prohibitionem martirizationis Christi et membrorum suorum, cum idem sit, sangwinem sic effundere et vitam eius extigvere corporalem. illa enim vocatur
20 sepe anima in scriptura. quia igitur anima est causaliter in sangwine, sicut patet ex hoc, quod exsangwines statim fiunt exanimes, signanter cavendo ab esu sangwinis caverent ab iniusta effusione sangwinis membrorum ecclesie. ideo, sicut ymolacio sangwinis signavit effusionem
25 sangwinis Christi ad altare terreum sui corporis, inducentis novum et eternum testamentum, ut comedatur spiritualiter, sicut patet Joh. sexto, sic pretersacramentalis effusio et esus sangwinis signat effusionem iniustam sangwinis membrorum ecclesie ab Abel iusto usque ad novissimum
30 martirizandum. sic, inquam, comederunt Jacob, quicunque iniuste occupant bona ecclesie, vitam pauperum

2 caret *primam vculae partem corr. A* 7 videmur *A*, sed *A*², *breviatura communi pro 're' (') superposita*, in videmur *mutavit* 8 ad hanc lineam *A*², *utpote qui sententiam hic prolatam praeter cetera notari voluit, signum marg. adpinxit, quod nota sua caret* 14 *A*² in marg.: de cessatione esus sangwinis 21 exsangwes *compendio om. B^d* 24 *A*² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit ymolacio sangwinis significat effusionem sangwinis Christi, sangwinis esus significat effusionem iniustam sangwinis 27 sacramentalia *A*

extigwendo. omnes enim illi comedunt sangwinem sanctorum, dum iniuste cibantur substantia, ex qua sanguis pauperum nutriretur. ideo peccatum sangwinis clamat ad deum, ut patet Gen. quarto et Jacobi quinto.

aliam autem sententiam tangit Lincolniensis.

*Holy Scripture
the standard by
which to judge
heresy*

ex istis colligitur, cum quanta diligencia oportet notare scripturam sacram, ne error in sensu adhibito sit causa lapsus in heresim.

*Excursus:
Origenes'
doctrine on the
Apokatastasis*

unde videtur sanctis, illum magnum doctorem Origenem opinatum fuisse sententiam hereticam, quod omnes creature rationales tam homines quam angeli salvabuntur, ut patet in scripto suo Rom. quinto cap.

unde videtur michi expediens, solvere suas evidencias cum aliis superadditis, ne ecclesia scandalizetur || in isto errore, spiritu sancto, per quodcunque organum voluerit, operante.

*Attempt to
justify the
thesis*

primo igitur arguitur generaliter isto modo: deus est tam bonus humano generi, quam bonum potest sustineri ipsum esse, salva ratione et veritate scripture, sed potest sustineri, quod totum genus rationalis creature salvabitur binario isto salvo, ergo hoc est catholice concedendum. cum enim sit bonus dato generi proportionabiliter, ut benefaciat eidem, et sic infinitum magis bonus, quam est bonus michi, ad quem sensum dicitur Ps. centesimo septimo: confitemini domino, quoniam

4 dominum *B^dCD* 6 *D^b in marg.:* Nota de opinione Origenis 11 *A¹ in marg.:* Origenis Roma (? Nota) 14 *A² in marg. super. addidit* Origenis sententia dissolvitur, qua voluit, quod omnis homo salvabitur 22 enim deus sit *B^d* 23 benefacit *B^dC* 25 ps. in correctura *B^d, in marg. B¹ (?) addidit* psalmo 1016to (sic) 106° ceteri libri

4 v. 10 v. 4: clamor operariorum in aures domini Sabaoth introivit. 5 haec 'sententia' Roberti episc. Lincolniensis, quam JW in accuratissime laudat, conferri non potuit eadem de causa, qua supra pag. 196 16 12 cf. Origenis *Opp. (Migne) Ser. Gr. 14 pag. 997 sqq.; cf etiam ibid. vol. 11 De Principiis I 6, 2 pag. 166—168; II 3; 1; 3 pag. 188; 190—192; III 6, 1 sqq. pag. 333—342 25 Ps. 107 1; 8; 15; 31*

bonus, videtur, quod foret melior generi creature rationalis, salvando ipsum totum, quam foret, dampnando tantam eius partem perpetuo.

minor argumenti probatur primo, quod scriptura *Explanation of I Tim. 2*
 5 nedum permittit, sed innuit istam sententiam. primo per illud apostoli prima Thym. secundo: deus vult, omnes homines salvos fieri. cum igitur nichil potest voluntati sue resistere, sequitur, quod necesse est, ut omnes homines salvi fiant. sive enim beneplacitum sit domino,
 10 sive permittat aliquid, oportet illud compleri. quamvis autem sint quotlibet glose ad textum apostoli, omnes tamen concedunt, quod deus vult sic voluntate beneplaciti.

sed hic sepe dixi, quod istud dictum: deus vult,
 15 omnes homines salvos fieri, est equivocum ad hec duo: deus vult, quod omnes homines salvi fient, et deus vult, quod omnes homines salvi fiant. primum non est verum, sed secundum, quod est sensus apostoli.

doctores tamen videntur glosare primum sensum
 20 tripliciter. primo, quod omnia genera hominum deus vult, quod fiant salva, et tamen non omnia individua, nisi dicatur, quod dampnati erunt salvi, quia positi in salva custodia, quod videtur remotum a sensu apostoli. secundo videtur, Augustinum Enchiridion dicere, quod deus
 25 vult de omni salvando, quod fiet salvus, cum nullus salvabitur nisi per ipsum. sic, quod dampnati ex sua stulticia perdunt rationem nature rationalis et sic hominis, quin potius quoad mores bestie possunt dici. sed tenendo literam ad secundum sensum, notandum,

4 argumenti *correx*it A 6 B^d in marg. *iteravit*
 thim. 2° 9 sive in *corr.* A 11 quotlibet *correx*it B^d,
 in marg. quot B¹ 14 deus vult omnes homines salvos fieri
 (expuncta) quod D A² in marg. *infer. cum sig. marg.:*
 deus vult, omnes homines salvos fieri, quomodo debet intelligi
 21 fient B^d 22 erunt *mediam vocis partem corr.* A

6 v. 4 14 in libris, quos JW ante hunc scripsit,
 verba laudata nusquam inveni; 'sepe' fortasse non libros
 scriptos respicit, sed ea, quae JW in scholis de salvatione
 generali disputare solebat I. Tim. 2 4

*God's will and
human freedom*

quod deus ordinavit, omnem creaturam rationalem beati-
ficari in ipso, et ad hoc dedit sibi legem et libertatem
arbitrii, quocunque vellet se vertere, ut patet Ecclesiastici
quinto decimo. unde sicut dominus temporalis wlt, quod
servus suus fideliter operetur, cum hoc precipit et ad
hoc dat sibi stipendium, sic est de domino. et illam
vocat Damascenus cum aliis 'voluntatem antecedentem'.
unde non sequitur, deus wlt, quod sic facias et per
consequens sis beatus, igitur deus wlt, quod sic facies et
eris beatus. voluntas enim dei semper impletur et per
consequens terminatur utrobique ad veritatem. ideo, si
non sit veritas, quod Judas salvabitur, deus non wlt,
quod ipse salvabitur, sed wlt, quod ipse salvetur, et
volucio dei illa terminatur ad ipsum debere salvari.
quod est verum, cum deus dat sibi legem et dona multa
cum || promptitudine adiutorii, ut sic fiat, sed peccatum
suum est in causa, quare non sic fiet. fol. 107a

et ita videtur esse concedendum, quod necesse est,
ut omnis homo salvetur vel sit salvus, non tamen ne-
cesse est, quod erit salvus, cum necessario obligatur ad
hoc. sic enim signant coniunctivi modi dispariter a
modis indicativis, et ita necesse est, omnes homines
salvari, et tamen multi ex sua negligencia dampnabuntur.
non autem assero, quod Origenes laboravit in istis equi-
vocatis. 25

secundo arguitur ex textu apostoli Rom. quinto di-

4 *A*² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit voluntas
antecedens (? antecedentis), que dicitur 7 damacenus *D*,
nomen ex arbitrio immutavit 8 et per consequens sic
beatus, igitur deus wlt, quod sic facias emendando addidit
*C*² in marg. omisit cuncta *C* in textu 16 *A*² in
marg. super. fol. 107^a: predestinacio plus disponit salvandum
quam aliqua dispositio meritoria in prescito 16 fiet *B*^d
19 ut *AB*^d quod *D* ut omnis homo salvetur vel sit
salvus, non tamen necesse est om. *C*, addidit in margine *C*²
23 negligencia *ACD* versucia *B*^d 26 *A*² in marg.:
secundum argumentum

3 *Sir.* 15 14; 17 7 cf. *Joh. Damasceni Opp. omn.*
ed. Migne, Ser. Graec. vol. 94: De Fide Orthod. l. II pag.
967; 970 (198: num. typis crassis expr.) 26 v. 6

centis, quod Cristus, cum adhuc infirmi essemus
secundum tempus, pro impiis mortuus est, cuius
causa sequitur. comendat autem caritatem suam
deus in nobis, quoniam, dum adhuc peccatores
5 essemus, Cristus pro nobis mortuus est, multo
igitur magis iustificati, nunc in sanguine eius
salvi erimus ab ira per ipsum.

ex isto textu ex parte Origenis sic arguo: deus non
potest esse acceptor personarum, sed omnibus eque ca-
10 pacibus equaliter miseretur. sed totum genus humanum
ante incarnationem fuit eque incapax gratiae, sicut iam
sunt aliqui peccatores, sed toti illi generationi tam pecca-
trici misertus est, igitur multo magis post incarnationem
miserabitur cuicunque non minus disposito. confirmatur
15 sic: caritas Christi per miseracionem huiusmodi comen-
datur, nec ratio obstat aput agentem ex indiferencia,
quin per idem miseretur cuilibet peccatori, igitur hoc
debet catholice concedi.

hic dicitur, supposita necessitate textus apostoli, quod
20 minor argumenti deficit, cum gratia predestinationis plus
disponit vocatos a Christo, quam est aliqua dispositio in
prescito. sed cum predestinatio et prescincia eterna
disponunt tam varie, queritur causa tam disparis dacionis
huius gratiae. sed ad hoc respondet apostolus Rom. nono
25 et undecimo dicendo, quod, sicut figulus habet po-
testatem, de eadem massa facere aliquod vas ad
vile officium et aliquod in honorem, multo magis
deus ordinans ante omnem dignitatem suae fabricae, sic,
inquam, causa ordinantiae divinae, cum non potest agere
30 ex indiferencia, est ordinatio humani generis. et illius

*God has
mercy on all
those that
seek Him*

4 nobis in loco raso vitiose exaravit A cum B^dCD
12 B³ in marg.; nota argumentum ad perswadendum, quod
omnes homines salvabuntur generationi in correctura A
15 huius B^d 17 quoniam B^d 18 theologice B^d
25 11° ACD 50 B^d 27 aliud B^d honore D
29 ordinacionis B^d

3 cf. ibid. v. 7—9 8 cf. supra pag. 198, sqq.
24 v. 20—21 25 v. 19 sqq. figulus is, qui format
vasa figlina 28 fabrica est opificium quodvis ferra-
rium, opus publicum

causa mediata est ordinacio universi, et illius causa est bonitas creatoris. ex parte autem ordinati est, dare esse suum intelligibile et esse intelligibile cuiuslibet eius medii ordinati ad finem, quem deus ordinatione illa intendit.

*No man can
work his own
salvation*

et illis positis cum volucione dei efficaci formaliter sequitur ordinatum pro tempore suo esse, et sic ex antecedente eterno formaliter sequitur effectus temporalis, non quod quis meretur sibi predestinacionem vel primam gratiam, cum meritum dicit dignificacionem ad mercedem futuram. videtur tamen, quod intelligendo ordinationem eternam cuiuscunque temporalis formaliter, ut dictum est de sciencia dei eterna, quod ordinatum causat illam materialiter vel obiective, quia est materia, de qua deus ordinat. nec obest, ordinanciam esse eternaliter plene causatam, cum habet esse intelligibile sui ordinati, eternaliter concausans cum hoc, quod ordinatum || solum^{fol. 107b} habet existenciam temporalem, sicut primum instans mundi est prius primo instanti diei iudicii. et illa prioritas dependet a posteriori instanti, pro omni tempore amplectente illa duo instancia. sic igitur in principio mundi et ante fuit dei ordinancia plene causata.

sed difficultas logica est, si deus vel eius passio habet creaturam, antequam illa sit, ita, quod deus in primo instanti mundi habet creaturam causantem vel terminantem eius ordinanciam; et videtur, quod non, quia tunc esset deus eternaliter dominus. ideo videtur michi probabile, quod nunc est ordinancia dei complete causata a deo et esse intelligibile ordinandi, sed adhuc non est

1 *B^d in marg. glossavit* causa peccati non est in deo
3 et esse intelligibile *B^dD omiserunt A; C, sed C^a in*
marg. addidit 9 sibi *in correctura A* 12 eter-
num *B^d* cuiuslibet *CD* 13 orditum *B^d* 17 non (*ex-*
punctum) solum *A* *A² in marg. infer. fol. 107^a haec*
habet: de predestinacione dei et ipsius ordinancia *in marg.*
super. fol. 107^b: de ordinancia sententia subtilis 24 quod
deus in primo instanti mundi habet creaturam causantem *om.*
B^d, in marg. addidit B^d (aut nova manus B⁶) 29 intelli-
gibili *AB^d*

creatura ordinata vel ordinatio eius passiva, sed necessario est pro suo tempore. et ordinancia dei habet illam pro causa in quocunque tempore, in quo est illud ordinatum, et non ante. unde posito, quod essemus in
 5 principio mundi, concedendum esset, quod ordinancia finalis iudicii est nunc plene causata, et tamen nunc non habet instrumenta iudicanda, sed tam certe habet ea pro suo tempore, quam certe ordinat illa esse. unde non sequitur: ista incipient causare hanc ordinanciam
 10 causacione superaddita, igitur adhuc non est plene causata, quia oporteret ad incomplecionem causacionis, quod vel causatum vel aliqua eius pars esset omnino causanda et nondum causata. de istis multa dixi alibi.

tercio arguitur ex textu apostoli Rom. quinto, cum
 15 dicitur: sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt; sed non sicut delictum, ita donum. si enim in unius delicto multi mortui
 20 sunt, multo magis gracia dei et donum in gracia unius hominis Jesu Christi in plures habundavit. si enim in unius delicto mors regnavit per unum, multo magis habundanciam gracie et donacionis et iusticie accipientes in vita regna-
 25 bunt per unum Jesum Christum; igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condempnationem mortis, sic per unius iusticiam in omnes homines in iustificacionem vite. sicut enim

*Explanation
of Rom. 5. 12 ff.*

8 illa in correctura A	ita B ^d CD	13 istis
multa AB ^d	ista materia CD	14 A ¹ in marg.:
tercium argumentum	18 ita et donum B ^d D	

13 respicit, ni fallor, Quaestiones Logicae et Philos. (ed. una cum libro De Ente Praedicam. R. Beer) cap. X pag. 287 sqq.; cf. etiam De Ente Praed. cap. XVI pag. 146; Trial. lib. I cap. III pag. 47; ibid. lib. II cap. III pag. 86 inde ab: unde Auctor de Causis istam materiam profunde notans considerat sqq. 14 v. 12 sqq.

per inobedienciam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedienciam iusti constituuntur multi. lex autem intravit, ut habundaret delictum; ubi autem habundavit delictum, superhabundavit et gracia, ut, sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gracia regnet per iusticiam in vitam eternam per Jesum Cristum, dominum nostrum.

ex isto textu videtur Origeni, 'esse de intencione apostoli, quod medicina secundi Adam fuit habundancior in bonitate quam peccatum'. infirmitas sive infectio primi Adam habundavit in malicia et hoc intensive et extensive quoad numerum individuorum humani generis et ad tempus. et potest confirmari primo ex hoc, quod deus non potest remittere persone prius iuste peccatum mortale, nisi infundat tantam gratiam, a quanta cecidit, vel maiorem, ut alias diffuse exposui, persona tota humani generis habet || maiorem gratiam, quam fuit gracia status innocencie, a qua cadebat Adam, qui fuit omnes homines, videtur, quod maior gracia sit illi homini attributa. ideo dicit apostolus, quod, ubi habundavit delictum, superhabundavit et gracia. item si persona conversa omnino ad bonum sit magis bona atque potencior quam persona sui generis perversa sit mala, congruit, quod persona bona magis bonificet, quam persona mala dampnificet. sed sic est de secundo Adam

The grace of the New Covenant is mightier than the grace of the state of innocence

fol. 107c

6 gracia B^dD; A, sed in margine adscripsit A² (?) et, quod ante gracia legi voluit et gracia C⁹ B⁵ in marg.: Nota hic rationes moventes pro opinione Origenis de salvacione hominum 13 individuorum compendio omisso D 14 A in marg.: nota 17 persona igitur tota B^d 18 A¹ in marg. super. fol. 107c: humanum genus est in meliori statu per meritum Cristi, quam fuisset in statu innocencie fuit omiserunt D; AC, sed superscripserunt A¹C² 22 A² in marg.: confirmatur B^d in marg. B, quod quid hic sibi velit, non liquet; paulo inferius B⁵: secundo nota hic argumenta ad idem 26 secundo ACD duplici B^d

9 cf. Opp. Ser. Gr. 14 pag. 1003 sqq. 17 cf. De Dom. Div. lib. III cap. V pag. 245—249; ibid. cap. III pag. 217 sqq.

terreno et celesti, igitur bonificacio Adam celestis ex-
cedit dampnificacionem primi Adam. et ideo dicit
apostolus: non sicut delictum, ita et donum, sed
donum declarat excedere delictum propter excessum
5 radicis bone super radicem malam.

tercio patet idem in exemplo. nam si potens homo
et providus construxisset unam fabricam, quam servus
eius ex negligencia destruxisset, et ille potens deter-
minaret se ad reparandum destructam fabricam, con-
10 veniens foret sue potencie, sapientie et bonitati, reparare
dictam fabricam ad statum meliorem, securiorem et undi-
que perfeccionem. multo magis caperet hoc veritatem
de domino omnipotente, qui semper meliorando procedit
quoad fabricam humani generis.

15 primo autem satisfaciendo hiis tribus confirma-
cionibus dico, ut declaravi libro tercio cap. sexto et
nono, quod humanum genus est in maiori gracia per
reparacionem domini nostri Jesu Christi, quam fuisset,
posito, quod nemo a statu innocencie cecidisset. et
20 sic nedum genus humanum, sed Adam et omnes pre-
destinati surgent in maiori gracia, quam fuit gracia
status innocencie, a qua ceciderant. omnes enim ho-
mines, qui secundum rationes seminales erant in
Adam, possunt dici a statu innocencie cecidisse. sed
25 non sequitur: si in maiori gracia, quod in maiori

*The christian
who is saved
stands in
higher grace
than man
before the fall*

1 celestis excedit dampnificacionem primi Adam *om. C, addidit C² in marg.; iam hinc C² ea, quae prima codicis manus perperam scripsit vel omisit, corrigere desinit* 6 A² *in marg.: confirmatur* B⁵ *in marg.: C (cf. 204²²), paulo infra: tercio argumentum ad idem* 16 *declaravi libro 3° cap. 6° et 9°, quod humanum genus omisit B^d, in marg. addidit idem* 17 *maiori corr. A* 18 *quam: explicit fol. 544 cod. B, in infer. marg. B¹ notavit per reparacionem*

7 et 9 fabrica cf. 201²⁸
lib. I cap. 6 pag. 40 sqq.

16 cf. De Civili Dominio
cf. ibid. cap. 9 pag. 62: hoc
ergo habito probatur, quod etc.; pergit de eadem materia
cap. decimo pag. 66: ex istis possunt elici quatuor veritates,
prima, quod humanum dominium ratione lapsus hominis
est extensius et graciosius, quam fuisset, toto humano ge-
nere statum innocencie conservante

prosperitate mundana, cum summa gracia in Cristo stat cum penalitate miserabili, sed finis in renatis per Cristum est melior, sed valde remotum hoc ad inferendum, quod singuli homines salvabuntur.

conformiter dicitur ad secundum, quod verum con-⁵cluditur. cum enim peccatum sit pessimum, quod non potest opponi nisi privative bono creato, manifestum est, quod bonum increatum sit infinitum validius quam malum sit invalidum. ideo necesse est ex omnipotenti gracia dei boni, ut omnia mala cedant fidelibus ad bonum¹⁰ multiplex. et sic Cristus plus lucri fecit humano generi, quam Adam perdidit, quia tot homines per Cristum excellencius salvabuntur, quam foret ecclesia triumphans, statu innocencie plene stante, eo, quod Cristi incarnacio ac penalis conversacio, ymmo tam predestinatorum¹⁵ temporalis tribulacio quam prescitorum eterna cruciatio redundabunt beatis ad gloriam, qua humanum genus, stante statu innocencie, caruisset. et ita videtur necessarium, quod ad complecionem istius aggregate beatitudinis presciti sint perpetuo carcerati.²⁰

quoad tercium patet, quod verum concluditur. nam status lapsus est securior, quam fuisset totalis status innocencie, medicina ad morbum apposita est longe validior, || quam fuit morbus invalidus, et finis ultimus, ad^{fol. 107d} quem ducit medicina predicta, est gloriosior, quam²⁵ fuisset finis intrinsecus primi status. quoad primum, quis dubitat, quin securius foret, tenere unum statum, in quo temptacio foret tepidior, lapsus remocior et reparacio faciliior, quam exaltari in statu condicionis opposite?

7 opponi *corr. A* 18 caruisset. et ita videtur necessarium, quod ad complecionem *om. B^d, add. in marg. eadem manus* 21 caruisset, et ita videtur necessarium, quod ad *linea deleta, sequitur locus rasmus, tum quoad B^d* 22 est *bis scripsit A* 23 ad mo (*expuncta*) apposita ad morbum *D, sed lineolis superscriptis ordo inmutatus in* ad morbum apposita *A² in marg. super.:* Status presentis vie est multo securior statu innocencie ex multis causis 28 temptacio *in exitu corr. A*

*Christ has
won more
precious goods
for man than
Adam ever lost*

Adam enim secundum Lincolniensem in De Cessatione
 Legalium fuit temptatus fortissime eo, quod secundum
 clariorem sensum fuit motus ab apparencia magis boni.
 nam plus esset fore dicte omniscientes quam aliquod
 5 bonum a quocunque trium hostium iam obiectum. et
 Adam consideravit istud bonum intencius, quam nos
 consideramus bonum aliquod temporale. et ita creditur,
 quod vir, credens, translacionem suam accelerari, non
 est seductus de credulitate impossibili sicut mulier.
 10 modo autem habemus frenum peccandi ex tribulacione
 continua. ideo dicit apostolus Rom. quinto, quod
 gloriatur in tribulacionibus. secundo ex tempta-
 cione magis remissa, quia superbus alciora presumptuose
 aggreditur. et tercio ex causacione peccati, videndo
 15 aliorum crimina sic punita, et omnino ex hoc, quod
 peccator habet salutare refugium a Cristo passo humani-
 tus, quod abfuit ante lapsum. quocienscunque enim
 peccator meritorie ingemuerit, habet medicinam appo-
 nendam, que sanet et satisfaciat pro delicto, et quod
 20 plus est, mitiget hostes ad expugnandum, excitet suos
 pugiles ad pugnandum et iuvet cum suo corpore mistico
 iam multiplicato ad agonizandum. ideo iste status est
 multiplici ratione securior.

sed oportet, ultra descendere ad verba textu apostoli,
 25 quia, sicut dicit Origenes, 'non est vel una sillaba in scrip-
 tura, quin ponatur propter valde notandum misterium'.
 primo igitur notandus est quaternarius personarum, ex-

1 enim om. A, add. in marg. A¹ D² in marg.:
 linc(olnienſis) 6 illud bonum intencius in loco raso
 scripsit B^d 13 superbet (?) A 14 caucione B^dCD;
 A, sed superscripto sa in causacione immutavit A¹ 20 plus
 in loco raso scripsit A prius B^d 22 est inter
 lineas addidit A¹ om. AD 27 A¹ in marg. infer.
 cum sig. marg. adnotavit primi Adam et secundi condiciones

1 Roberti, episc. Linc., librum De Cess. Leg. editum ab
 anonymo quodam Lond. 1652 conferri non potui, quippe
 qui in Bibl. Reg. Publ. Dresdensi non exstet 11 v. 3

*The first and
the second
Adam and
their work*

positus ex sententia Lincolniensis cap. vicesimo octavo huius, et specialiter, quod Adam vetus vel prevaricator infecit genus suum irreparabiliter per naturam, sed secundus, Adam novus, summe obediens et celestis ex fide et gracia vivificat genus suum. patet ex scriptura multiplici, Joh. primo et tercio, Rom. quinto et sepe alibi. et fuit primus Adam forma secundi futuri, ut dicit apostolus, sed secundum condiciones oppositas, ut primus Adam fuit radix naturaliter generans, sed moraliter inficiens. secundus autem Adam fuit radix supernaturaliter regenerans atque reficiens. primus habuit legem nature et legem cognitionis peccati, secundus habuit legem gracie et legem deleccionis peccati. primus habuit esse terrestre et animale, precedens in dignitate temporalis ac naturalis originis, sed secundus habuit esse celeste et spirituale, precedens in dignitate eternalis predestinationis et supernaturalis causacionis sui generis, ut sepe comparat apostolus, inculcans istam sententiam. nam Rom. quinto dicitur, quod regnavit mors ab Adam || usque ad Moysen et in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prevaricationis Ade, qui est forma futuri. quamvis enim ante legem non considerarunt rationem peccati, sicut postea data lege, verumptamen radix infecta infecit totum genus suum, secundum rationes seminales in eo inclusum, licet non prevaricati sunt edendo de vetito. ideo necesse fuit pro

1 28° in loco raso add. A 27 in lacuna postmodum
addidit D 6° D lacuna C 3 irrecuperabiliter B^dC 6 ut Joh. B^dC 7 fit D fuit expuncto u B^d, ut pole qui fit legi voluit 9 inter adam et fuit D iteravit et expunxit forma secundi futuri, ut dicit apostolus, sed secundum condiciones 10 aut AB^dC animi materia D 12 secundus habuit legem gracie et legem deleccionis peccati om. A 26 A¹ (aut A²) in marg. super. cum sig. marg.: descensus Cristi ab Adam preternaturalis

1 cf. supra pag. 125¹⁰ sqq.
v. 18; 24 19 v. 14

6 v. 4

v. 15

salvacione illius generis, quod in primo Adam sit essencia materialis preter rationem sui seminis et in secundo Adam sit essencia supernaturaliter liniandus, qui sit plenus gracie et veritatis fidei, infundens rationes vitales
 5 toti suo semini, cuius operacionem in bonum oportet excellere operacionem patris in malum. et iste est sensus apostoli.

sed tria sunt verba dicti capituli, que videntur acute sonare pro dicta heresi de vi vocis. primo, cum apostolus
 10 dicit: si unius delicto multi mortui sunt, multo magis gracia unius hominis in plures habundavit. ex quo videtur, quod plures erunt salvati per gratiam Cristi, quam erant dampnati per peccatum Ade primi; quod videtur verificandum de toto genere Ade
 15 servando et de Cristo, principio illius salvacionis, superaddendo. sic enim qualitas infrigidans, mortificans et condensans, que significat mystice peccatum, non tantum prevalet, ducendo tot attomos per tantum situm ad centrum, sicut lux et calor, signantes gratiam et caritatem,
 20 dilatant suam materiam versus celum.

hic dicitur concedendo formam textus apostoli. et iuxta sententiam istius argumenti conceditur, quod gracia Cristi fuit diffusius utilis, quam culpa Ade fuit inutilis, cum gracia se extendit ad omnes salvandos et
 25 dampnandos, angelos et homines. non sic autem peccatum hominis. nam non est homo vel angelus dampnan-

The grace won through Christ much greater than the punishment incurred through Adam's fall

2 g (*expunctum*) seminis A et in secundo Adam sit essencia *omiserunt libri, sed D² in marg. addidit (Archetypus!)* 8 A¹ in marg.: ad argumenta B⁵ in margine: nota hic 16 B³ in marg. adnotavit aliud argumentum ad idem 18 attomos B^d atthomos C 22 B⁵ in margine haec habet: dicitur, quod gracia fuit diffusius utilis, quam culpa Ade fuit inutilis, cum gracia se extendit ad omnes salvandos et dampnandos, angelos et homines. non sic autem peccatum hominis, quia non est homo vel angelus dampnandus, quin ratione meriti Cristi micus micus (*sic*) punietur

8 i. e. Rom. 5
idem ac refrigerans

10 Rom. 5¹⁵ sqq.

16 infrigidans

dus, quin ratione meriti Cristi micus punietur, beatis
 proficit et per consequens habebit perfeccionem se-
 cundam, que potest vocari iusticia citra mores. nam
 stante peccato, non remediato per Cristum plures homines
 forent dampnati, quam erunt modo, et per consequens 5
 pena demonum et hominum foret maior tam ratione
 pluris peccati quam etiam ratione pluris consorcii
 dampnati. hoc ergo bonum fecit meritum Cristi damp-
 nandis. et patet, quod per redempcionem ovis cen-
 tesime Cristi passione omnis dampnatus occasionaliter 10
 illis proficiet, cum iudicium dei cedet sanctis ad gau-
 dium. et cum iusticia naturalis inest etiam inanimato,
 se habente, ut iusticia dei iubet, patet, quod in dam-
 pnatis est iusticia vel perfeccio secunda ratione meriti
 Cristi, cum augment in beatis gaudium, sicut debent. sed 15
 longe hoc ad inferendum, quod omnes homines salva-
 buntur. non enim sequitur: gracia Cristi habundavit ad
 eos, igitur salvabuntur. nam lux secunda solis multos
 illuminat, quos nec facit ipsum respicere nec ipsos vi-
 vificat. 20

*Christ worked
 the salvation
 of all mankind*

per hec patet responsio ad secundum textum
 apostoli, cum dicitur: sicut per unius delictum in
 omnes homines in condempnacionem mortis,
 sic per unius iusticiam in omnes homines in
 iustificacionem vite. ex quo videtur, cum omnes 25
 homines habebunt iusticiam vivificantem, quod omnes
 homines habebunt beatitudinem consequentem. sed
 videtur, quod textus apostoli potest sane intelligi, || ut fol. 108b

2 proficiet B^dCD 3 ponit D 9 centesime in
 correctura A 12 etiam parum distincte exaratum in textu
 A, iteravit A¹ in marg. et D 21 A¹ in marg.: ad
 secundum B⁵ in marg.: Nota textum apostoli 22 in
 om. A, superscripsit A¹ 25 cum in correctura A
 28 A¹ in marg. infer. fol. 108^a notavit Gracia Cristi fuit dif-
 fusius utilis, quam culpa Ade fuit inutilis, paulo infra: in dam-
 pnatis est iusticia vel perfeccio secunda ratione meriti Cristi.
 in marg. super. fol. 108^b Textus apostoli hic allegatus est dif-
 ficilis

4 remediato a remediare, quod sumitur pro sanare
 22 Rom. 5¹⁹

fiat distributio pro duabus universalibus hominum, a duabus radicibus descendencium, scilicet Adam prevaricante et Adam iustificante. nam falsum est, quod delicto Ade omnes homines de civitate dei condempnantur
 5 ad mortem perpetuam, ut patet de Cristo, de matre sua et aliis. unde paulo ante dicit apostolus, quod in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt, et tamen constat, quod Cristus non peccavit. ideo oportet, quod talibus dictis aptetur pertinenter ad processum distributio accomoda, sic, quod
 10 omnes sequentes Cristum iustificati ex sua iusticia tamquam sua generacio salvabuntur. sic omnes, sequentes Adam prevaricatorem in finali obstinacia vel temporali, proporcionaliter dampnabuntur. vel potest literalius
 15 dici, quod omnes homines necessitati sunt dampnari ad mortem corporalem ex morte duplici primi hominis, cum Cristus divino iudicio sit mortuus occasione mortis duplicis in primo homine. et sic ex primo peccato hominis necesse est, omnes homines pro suo tempore pati
 20 mortem. et ita per gratiam iusticie Cristi habundancia venit ad omnes homines in iustificationem naturalem vite. nam sicut alias exposui, non occurrit michi ratio, quare opus vel operacio procedens a iusticia creata, licet non subiciatur virtuti, sit iusta, quin per idem
 25 omnis creatura, ut procedit a iusticia increata, sit vere iusta. et sic cum dampnatione stat naturalis iusticia, quam acquirunt dampnati, sic iustificati per meritum Jesu Cristi, beneficientis omnibus, secundum quod disposuerunt se accipere ab eo beneficium.

*All that follow
Christ are
justified
through Him*

*Natural justice
does not
exclude
damnation*

3 ministrante (*expunctum*) iustificante D falsum parum
 distince scripsit D 11 iustificati in fine correxit A
 17 mortuus A¹ in marg. mortis *expunctum* A in textu
 verborum 23 creata, licet non subiciatur virtuti, sit iusta.
 addidit in marg. D¹ 26 A¹ in marg. glossavit Cum
 dampnatione stat naturalis iusticia

6 Rom. 5¹²
 pag. 241 sqq.

22 cf. De Dom. Div. lib. III cap. V

et per hoc patet responsio ad tercium punctum
 textus, quo dicitur: ubi habundavit delictum, super-
 habundavit et gracia. conceditur enim ut prius,
 quod bonitas graciae superhabundat super delicti maliciam
 nedum in plures, sed et in ampliorem graciae, quam 5
 fuit eius privacio in humano genere per peccatum,
 Adam enim non habuit tantam graciae privacionem,
 quantam Cristus habuit graciae plenitudinem. ideo, ut
 dicit apostolus: maior fuit Cristi obediencia quam
 Ade inobediencia, cum Cristus sine ficticia fuit 10
 minoratus et vere exinanitus a deitate, servata usque ad
 humanitatem assumptam, in qua fecit opera humilia.
 Adam enim non fuit tantum superbiens eo, quod solum
 implicate voluit equari deo presumptione ceca atque
 superba. ideo utrobique fuit beneficiencia Cristi super- 15
 habundans super maleficienciam primi Adam. unde
 Origenes: 'est', inquit, 'grandis superhabundancia, ubi
 peccatum fuit et mors, ibi nunc est gracia et iusticia
 et vita eterna'. et ratio omnium istorum est copiosior,
 diffusior et omnino excellencior in Cristo, quam ratio 20
 mali est eciam in diabolo. unde apostolus, ubi supra:
 nam iudicium ex uno in condempnacionem,
 gracia autem ex multis delictis in iustificaci-
 onem. si enim occasione peccati primi hominis tot
 bona evenerant per graciae Jesu Cristi, quomodo non 25
 occasione omnium delictorum sequencium gracia capa-
 cibis || redundabit? nam idem meritum Cristi sufficit, fol. 108c
 delere omnia originalia ex uno delicto, iudicata in con-

*Christ's merit
 is all-sufficient*

1 *A*¹ in marg.: ad tercium *B*^c in marg.: C
 13 enim *A* autem *B*^dCD 23 testificacionem *D* 24 enim
 in occasione *D*; *A*, expuncto in 27 *A*¹ in marg. infer.
fol. 108^b notavit Ubi habundavit delictum, superhabundavit et
 gracia. paulo infra in marg. infimo: de gracia et humiliacione
 vera Cristi in marg. super. fol. 108^c: Cristi meritum per
 se sufficit ad salutem cuiuslibet sicut et peccatum ad dampna-
 cionem, et quomodo quilibet salvabitur *A*² (?)

2 *Rom. 5* 20 9 cf. *ibid. v. 19 et 20* 11 minurare
 = minuire 17 cf. *Opp. Ser. Gr. 14 pag. 1034* 21 cf.
Rom. 5 16

dempnacionem, et restituere ad gratiam ampliorem, igitur a pari, superadditis multis peccatis actualibus, sufficit delere ipsa, superaddendo gratiam ampliorem. et sic medicina est magis sufficiens quam culpa inficiens, cum sufficit, delere quodlibet originale et quodlibet superadditum actuale, etiam licet non occasionetur ab originali in tantum, quod in multis predestinatis erit occasione talis actualis peccati per gratiam dei beatitudo plenior, quam foret, nemine sic peccante, igitur non
 10 superhabundat Cristi iusticia, extendens se quoad sufficienciam ad rectificandum totum primum peccatum et quodlibet genus suum et super hoc ad rectificandum peccata alia extraordinaria, non exinde originata.

et sicut non ex isto textu apostoli, sic ex nullo
 15 textu scripture vere capitur, quod nulli sunt perpetuo condemnandi. unde credi potest, quod doctor Origenes intelligit universalem iustificacionem non morum vel beatitudinis, sed nature et secunde perfeccionis, quam habebunt perpetuo dampnati virtute dominice passionis.

sed quarto arguitur apparencia rationum ad conclusionem probandam, primo per hoc, quod meritum redempcionis Cristi est tantum vel magis per se sufficiens
 20 ad hominem redimendum, sicut peccatum primi hominis ad perdendum. sed illud sufficit, per se perdere totum
 25 genus hominum, ut patet de peccato originali, igitur aliud per se sufficit, omnem hominem redimere a iehenna.

confirmatur ex hoc, quod nullus potens et sapiens vult perdere mercandiam preciosissimam, quam redemit
 30 pro precio validissimo diligencia et peccunia summe arta. sed sic se habet Cristus ad totum genus humanum. igitur nullam partem eius vult perdere.

6 etiam *ABdC* et (*circulo inclusum*) *D* 8 actualis *A*, *superscripto* a in actualis *immutatum* 14 non om. *A*, *superscriptis* *A*¹ 16 *A*² in marg.: nota pro Origene 20 *A*² in marg. adnotavit arguitur quarto pro Origene *B*⁵ in marg.: quartum argumentum ad idem 26 sufficit per se *A*, sed lineolis suprapositis ordinem verb. *immutavit* 30 pecunia (? penitencia) *codd. omnes*

29 mercandia *idem ac merx, mercimonium*

and 'in itself'
the salvation
of all

*The term 'in
itself' difficult
to explain*

sic dicitur, quod assumptum eius est amphibolicum, cum potest intelligi de per se sufficiencia sine alia causa concurrente vel de per se sufficiencia, que dicit necessariam sufficienciam sine possibilitate defectus ex parte subiecti. si ponitur primo modo, nec meritum nec peccatum potest hominem redimere vel dampnare, cum requiruntur multa alia, ut ad perdendum hominem requiritur divina iusticia et multa alia tam ex parte dei quam ex parte creature, ymmo sic loquendo de per se deus non potest per se facere aliquod inherens accidens creature. — secundo autem modo loquendo de per se patet, quod remedium medicine Cristi est valde per se sufficiens, cum impossibile sit, illam non esse vel non sufficere ad omnem infirmum capacem sanandum, nec est medicina insufficiencior, quod non sanat mortuum vel aliud insanabile, quod secundum calorem naturalem non cooperatur cum medicina. correspondenter medicina sanandi hominem a peccato non cooperatur ad plenam sanitatem, nisi calore caritatis et humiditate contricionis coagente. nam primo modo per se agere non competit medicine, cum sit de natura meriti, quod sit voluntarium, quia aliter non foret premiandum, sicut nec peccatum aliter est punitum.

sed ulterius attendendo patet, quod peccatum originale non inficit, nisi presupponendo creacionem iusticie. ymmo quandocunque primum peccatum inficit, || medicina Cristi plus proficit, ut plus prodest perfeccio naturalis iusticie, qua dampnatus pro originali perficit mundum faciendo et paciendo, quod debet, quam officit peccatum originale. ymmo videtur, quod deus necessitat, omne peccatum plus proficere quam obesse, si omne peccatum facit occasionaliter atque per accidens ad totam perfeccionem et pulchritudinem universi.

2 de per se sufficiencia sine alia causa concurrente vel *om.*
D, addidit idem in marg. 29 mundum *AB^dD* officit
 in correctura *A*

1 amphibolicus *idem ac ambiguum, equivocum*

sed ulterius quantum ad punctum de redemptione
tocius hominis sunt multi modi loquendi equivoci. ut
hii dicunt, quod deus redemit omnes homines et malos
angelos non ad beatitudinem, sed ad quandam perfec-
5 cionem secundam, qua caruissent redemptione non posita.
alii autem dicunt, quod solum redemit hominem, quem
collocavit in gracia secundum presentem iusticiam, sive
ceciderit sive finaliter perseveret. tercii vero dicunt,
sicut ego sepe locutus sum, quod Cristus solum redemit
10 predestinatos, quos ordinavit ad gloriam. et in ista
equivocatione de redimere ad tantum vel tantum con-
tendunt plurimi. satis est, quod nullibi stat defectus in
deo quoad hominem vel angelum, quin salvabitur, si
plene cooperetur cum medico, sicut debet.

15 secundo arguitur de ratione infinitatis pene. nam
deus non potest punire nisi misericorditer, sed summa
crudelitas foret, punire perpetuo pro crimine solummodo
temporali, igitur hoc non potest competere Jesu nostro.
sed constat, quod morula, pro qua omnis dampnatus
20 peccat in via, pro qua solum demeretur, est solum finita,
igitur nullo tali meretur penam perpetuam. nec est cre-
dibile, quin spiritus puniti tam graviter, cognoscentes
misericordiam dei tam immensam, revocabuntur demum
ad compuncionem meritoriam, quia aliter non displi-
25 ceret, sed placeret eis de pene iusticia et haberent,
quidquid vellent nichil malivolendo.

*Christ has
only saved the
chosen people*

*The idea of an
all-merciful
God not to be
reconciled
with the
eternal punish-
ment for
temporal sins*

1 A ¹ in marg.: redemptio multiplex	B ⁴ in marg.:
nota opiniones de redemptione hominis	3 et in rasura
corr. A vel B ^d CD	8 finaliter sive finaliter B ^d C
sive finaliter AD	9 B ¹ (nova manus, saeculi, nisi fallor, sexti decimi; eadem, quae in subscriptione tractatus author istius etc. notavit) in marg. add. hinc colligo. authorem huius libri esse Wiclevum
13 quin (?) B ^d , qui qm brevavi; et sic constanter, ubi contrarium non testor	15 A ¹
in marg.: secundo arguitur	B ³ in marg.: aliter arguitur ad idem
22 nullus talis C	25 eis in exitu cor- rexit A
26 nichil AD	vel B ^d C mali yellendo C

9 cf. e. gr. De Ecclesia cap. XVIII pag. 416—417; cap. XVII pag. 399 (in fine); cap. XIX pag. 441; cap. I pag. 2 sqq.; cf. etiam Trial. lib. III cap. VII pag. 151—152
24 compunccio a compungere hic sumitur pro tormentum

*Those that
harden their
hearts incur
everlasting
punishment*

ad istud sepe dictum est, quod omnis dampnatus, sicut habet penam perpetuam, sic et peccatum finalis impenitencie individuatum more successivorum a tempore, et sic peccatum vie manet perpetuo in suo fructu. et ita neganda videtur minor argumenti. conceditur igitur, quod deus punit omnem dampnatum misericorditer, cum dat sibi perfeccionem essencialem et accidentalem, quam non meruit. nec est talis parvipendenda, cum dampnatus non potest appetere, se non esse, et aliam perfeccionem secundam appetit saltem in suo analogo.

quantum ad confirmacionem videtur michi, quod, si dampnati forent per impossibile contriti de peccatis preteritis, reciperent gratiam salutis, sed perpetua eorum obstinacia non permittit. sunt enim superbissimi continue minus puniti, quam meruerunt. ideo superbia non permittit eos humiliari. unde homines obstinatos audimus, quod non possunt vel saltem nolunt fratribus dimittere vel eos diligere, etsi dampnentur eque diu in inferno, sicut deus regnat in celo. et est michi verissimile, quod multi moriuntur in isto proposito. quomodo igitur magis induratus in inferno, resipisceret, cum habet continue forcius movens ad superbiam, || obstinaciam, quam signandum esset aliquid, quod moveret ad fructuosam penitenciam? diabolus enim, qui per tantum tempus sensit penam dampni, que est pessimum, quod potest sibi infligi, et tamen in induracione sua continue invalescens, non habebit a verissimili postmodum evidenciam efficaciter penitenti. homo autem habet voluciones plus mobiles eo, quod evidencie volendi possunt dispariter variari. nam multum ignorat bonitatem virtutis et maliciam peccati, ymmo sepe ignorat quiditatem utriusque

1 *A*¹ in marg. super. cum sig. marg. notavit dampnatus punitur infinite propter finalem impenitenciam 12 *A*¹ in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit nota de obstinacia dampnatorum remittere *B*^d*CD* 23 superbiam *B*^d*C*

*A*¹ in marg. super. fol. 109^a notavit diaboli sunt obstinaciores quam homines dampnati 25 enim *A* igitur *B*^d*CD* qui om. *A*, additum in marg.

1 sepe: in mente habet ea, quae disputavit De Eccl. cap. XXI pag. 497: tercio per hoc sqq.

et distincionem unius ab alia et secundum castigacionem corporis, quam prius non credidit, variatur in volucionibus aliter quam angelus sic castigabilis castigatus. angelus autem, licet fuit multarum veritatum ignarus, cum non fuit distincte prescius sui casus, tamen in sciencia et modo peccandi excedit hominem, cum cecatus ex superbia iudicat ratione et appetitu corruptis, quod sit melius, hoc est placencius, ut quiescat in tali forma volendi, quam quod displiceat sibi ad tempus, ut postea sit beatus. et si dicatur, quod hoc est magna stulticia, conceditur conclusio, cum omnes dampnati sunt perpetuo summe stulti, ut patet Sap. quinto.

unde similem stulticiam experiri possumus in multis peccatoribus, qui scienter peccantes cognoscunt, quod vita virtuosa opposita foret delectabilior et omniquaque utilior. et tamen gratis volunt eligere, quod noscunt esse tam malum. unde, nisi esset talis stulticia in ceca eleccione, non essemus nos clerici tam mundo dediti, tam remote sequentes Christum vel comunius sequentes diabolum. quis, queso, nostrum est, qui nesciat, se sufficere perfeccius vivere, quam nunc vivit, ymmo dimittere vitam, quam sub pena peccati mortalis debet vivere? quis igitur non miraretur de tali stulticia, sed comunis experientia sedat mirum?

unde triplex est variacio taliter cecatorum, ut quidam nimis ignorantes putant de criminoso opere, quod non sit viciu, sed vel ritus vel opus indifferens. quidam autem, licet sciant in habitu, quod opus sit viciu, tamen superati ex vehemencia passionis contrarie habent habitum quoad actum ligatum, et sic ex passione plus

*The
'foolishness'
of sin*

5 fuit B^dC sit D; A, expunxit et in marg. emendavit addito fuit A¹ 11 presciti (expunctum) dampnati A
12 B^d in marg.: Sap. 5° 15 omni B^dCD cum A,
radendo parum distincte emendavit et in margine addidit
omni A¹ 25 A¹ in marg. infer. cum sig. marg. notavit
Triplex variacio cecatorum in mala vita

3 castigabilis = dignus, qui punitur
= qui, quod futurum est, ante videt

5 prescius
12 v. 2—5

forti fit modus. unde tales habentes interpolatim nunc actum virtutis accensum et nunc extinctum et hoc plurius passione prosequuntur opus nepharium trepidi ut paralitici. quidam vero habent scienciam continuam tam actu quam habitu, et tamen appetitus finis contrarii est continue tam fortis, quod superat rationem. et in isto casu sunt peccantes peccato diaboli. ideo summe fugiendum est homini, quod ex continua et certa sciencia propter continuam cecitatem cause illudentis male faciat. unde, si persona creata habet semper talem scienciam et opinionem, nec ex doctrina nec ex corporali influencia nec ex illustracione divina recipiet superiorem scienciam, cum affectus sequitur intellectum, manebit sic continue obstinata. et in isto casu est omnis diabolus et dampnatus. influencia enim celestis non acquirit tali scienciam pertinentem et est contra || regulas divine iusticie, quod infundat sic incapacibus superadditam scienciam, illustrantem ad bene agendum. ideo necesse est, quod maneant sic perpetuo indurati. nam ex pena non superabuntur pocius nunc quam prius. unde induracio, cum sit naturaliter consequens ad continuacionem in tali peccato, sicut induracio consequitur siccacionem luti secundum totum positivum vel naturale suum, fit a deo, ut patet de induracione Pharaonis, que Exodo sepe deo tribuitur.

*Nature and
reason of the
sinner's
obduration*

sed difficultas scolastica movetur comuniter, in quo stat induracio dampnati spiritus, quod non potest resilire et errorem suum relinquere, cum manet ymago et libertas arbitrii et per consequens possibilitas ad fruendum et.

2 plu (*linea sublatum*) plurius A 7 B¹ in marg.; C
9 A¹ in marg.: nota de obstinatis 10 sci (*expunctum*)
talem A 11 corporali (*expunctum*) doctrina A 16 per-
tinentem in exitu corr. A A¹ in marg. super. fol. 109b
notavit Unde venit obstinacio vel induracio 21 cum
sit naturaliter consequens ad continuacionem in tali peccato,
sicut induracio om. C; B^d, sed addidit in marg. eadem manus
24 inter Ex. et sepe lacunam exhibent AD

11 influencia = *influxus, effectus* 24 cf. 421;
10 20; 27; 14 17; 73 27 resilire = *recedere a pacto*

ad errorem relinquendum, cum nullum violentum eternum ex primo de celo et mundo.

sed videtur, quod perpetuo manet in omni creatura rationali possibilitas ad fruendum deo et contingencia
 5 ad utrumlibet ad merendum in deum intuendum, sicut patet ampliantibus verbum. sed inest dampnatis absoluta impossibilitas ad desistendum ab errore, sicut quotlibet res possunt contingentissime non esse, que non possunt desinere esse, ut patet de creaturis perpetuis.
 10 dampnati, itaque habent ex lege dei unam morulam, in qua debent mereri, et non faciendo necesse est, deum subtrahere se in ratione obiecti excitantis ad meritum vel quietantis ad premium. et quia in omnibus dampnatis tale tempus preteriiit, ideo oportet, eis inesse peccatum,
 15 a quo non possunt desistere, licet possint illud facillime non habere, cum sunt perpetuo radicati in carencia fidei, spei et caritatis; fidei propter subtractionem obiecti in ratione formantis fidem in eis; spei propter noticiam legis divine, in quam irremedialiter deliquerunt, et caritatis, quia perpetuo odiunt se et alios, cum perpetuo nolunt finem optimum et se ipsos diligere, sicut debent. et sic necessario necessitate ex suppositione volunt perpetuo malum male, nec habent vagos discursus et penas perpetuo innovatas, sicut nos ymaginamur de eis, sed
 25 sunt fixi in bono creato, a quo pro nullo alio volunt desistere. nec possunt ab illa volucione desistere, licet illam potuerunt non habere. et primum peccatum eorum est omissio laudis dei, ad quam sequitur obstinata superbia.

30 unde multa fingimus de eorum pena, ymaginando terrores corporeos, que sunt falsa. certum est tamen,

The absolute impossibility of his repentance

The outward torments of hell are but created by fancy

1 *inter errorem et relinquendum locus rarus in cod. B*
 A² in marg. adnotavit nota de dampnatis, quare sunt ita indurati et non possunt penitere 5 in A et B^dCD
 27 poterunt B^dCD; A, sed A¹ correxit et in marg. potuerunt addidit

19 radicans idem ac infixus
 mediabilis, insanabilis

19 irremedialis = irre-

quod utraque pena eorum est maior, quam nostra ymaginativa potest capere. —

*To object,
that the
punishment of
sin must, as
anything else,
find an end*

tercio arguitur ex ratione finitatis cuiuslibet creature. nam deus intelligit novissimum instans, novissimam penam et novissimum gradum demeriti, et non intelligit nisi ea, que sunt, igitur omnia ista secundum regulas de maximo et minimo sunt signanda, et cum ultra illos terminos nemo punietur, sequitur, quod oportet, omnem penam habere terminum.

assumptum videtur primo ex hoc, quod species instantis est instans, quo non est novius sive ulterius, ergo est ultimum.

|| secundo videtur idem ex hoc, quod cuiuslibet speciei est dare genus superius, eius finem, et sic ascendendo usque ad deum, ergo quodlibet horum trium habet finem tam creatum quam increatum, et per consequens oportet, omne tempus penam vel aliam creaturam finiri et esse finitum. ultra finem igitur pene talis non erit pena.

tercio videtur idem signando universitatem causatam et causantem et extra eam universitatem causantem et non causatam saltem extra deum, cuius est trinitas cum rebus suis eternis.

ex quo videtur, quod oportet ponere universitatem causatam et causantem, quia aliter non esset dare omnia. oportet ergo signare ultimum in qualibet tali latitudine et per consequens usque ad illud durabit tribulacio et non ultra.

3 *A*² in marg.: arguitur tercio pro Origene *B*³ in marg.: nota argumentum 4 novissimam penam et om. *D*; *A*, sed in marg. addita sunt 10 *B*³ in marg.: *A*
11 est om. *A*, addidit in marg. *A*¹ 13 *B*^d in marg.: *B*
idem *CD*, om. *A*, superscripsit *A*¹ illud *B*^d *A*¹
in marg. super. fol. 109^c: argumenta, que videntur probare finem dampnationis, in marg. sinistro: 2° arguitur 17 vel om. *A*, addidit in marg. *A*¹ 20 *A*¹ in marg.: tercio arguitur 25 non non causantem *C* non (expunctum) causantem *B*^d 26 con (9) oportet *A*

1 ymaginativa idem ac imaginatio, phantasia 3 finitas = fines, tempus finitum

confirmatur tripliciter ex scriptura; primo per illud Matth. quinto: amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. ex isto videtur Origeni innui, quod dampnatus exiet penam suam, et quod est dare ultimum pene, signatum per quadrantem novissimum. secundo confirmatur ex dicto apostoli prima Cor. quinto decimo: novissime autem inimica destruetur mors. deus enim non intenderet mortem destruere, nisi omnino faceret de opere completum. tercio confirmatur per illud Ps. centesimi undevicesimi: omnis consumacionis vidi finem. deus igitur non inciperet facere, nisi poterit consummare inchoatum. et si non possit facere, tante fabrice foret impotens, quod est contra fidem et illud Ps. quadragessimis noni: laborabit in eternum et vivet adhuc in finem.

hic dicitur primo, quod ista argumenta eque evidenter ostenderent, quod gaudium celeste habet finem, cum sit creatura gracia dei finientis et aliorum finium creatorum, sicut procedit de finicione pene. ideo aliud est loqui de fine, qui sit causa finalis, gracia cuius est causatum ut medium, et aliud est loqui de fine indivisibiliter terminante terminacione quantitativa, ut punctus terminat liniam, instans tempus et gradus latitudinem. et talis vocatur pars quantitativa indivisibilis, ultra quam non est quantificacio quoad extencionem, duracionem vel intensionem.

*is contradicted
by the eternity
of salvation*

1 *A*¹ in marg. addidit confirmatur tripliciter 4 *D*⁵
in marg. notavit opinio Origenis 6 *A*¹ in marg.: 2°
10 *A*¹ in marg.: 3° *B*^d in marg. sine sig. marg.
notavit Psal. 118 CXVIIIⁱ codd. 20 *A*¹ in marg.:
nota de fine duplici 21 que *D* 22 individualiter *D*;
cunctorum codd. scribae de recta solutione brevaturae (undi^u.
undihit^u) dubitabant, ni fallor *A*¹ in marg. vocem hanc,
difficilem lectu, iteravit (aut brevaturam textus solvit) ad-
dito indivisibiliter

2 v. 26 4 cf. supra pag. 212 17 7 v. 28 10 v. 96
13 fabrica = opificium quodvis ferrarium, opus publicum
14 v. 10

*In what sense
can one speak
of the end of
punishment?*

et sic pena dampnatorum terminatur tripliciter, scilicet causative, locative et intensive. causative, quia habet finem, gracia cuius ordinatur, sicut est beatitudo sanctorum, et ultimo est gracia laudis dei. locative, ut pena corporalis habet limites, intra quos extenditur quoad situm, et pena spiritualis, cum diffinitive sit in loco, habet partem totius loci mundi, intra quam et non extra sua locacio diffinitur. aliter enim forent dampnati ubilibet cum beatis. et tercio intensive correspondentur ad peccati gravedinem, sed de fine successionis quoad duracionem erit ad propositum, sic quod sit dare singulare instans temporis, usque ad quod durabit pena dampnati et non ultra, sicut oportet, ipsos dicere ||, qui negant quantitatem distingui a substantia. fol. 109d

ad primam evidenciam de maximo, quod deus intelligit, dici potest, quod species instantis est instans novissimum, sicut est maxima multitudo instancium, quam deus intelligit. sed hoc videtur difficile, cum illa species non foret instans novissimum, nisi foret ultimum singulare. sed dato illo oportet, maximum tempus terminari et ultra non esse penam vel gaudium, ymmo ultra non esse tempus, sed ewum quoad duracionem non finitum, et sic ultra tales terminos instancium punirentur dampnati in ewo sine successione sensibili. de qua materia alias diffuse dixi. 25

1 terminatur tripliciter scilicet C tripliciter scilicet B^d; A, sed A¹ in marg. addidit terminatur tripliciter scilicet D, sed D² in marg. addens habet finem legi voluit tripliciter habet finem scilicet 10 sed usque ad oportet ipsos in cod. C decolorata sunt et vix legi possunt 13 B³ in marg.: nota A¹ in marg. infer. fol. 109^c: pena dampnatorum tripliciter finitur, scilicet causative, locative et intensive in marg. super. fol. 109^d: ultimum instans, si est dandum 15 A¹ (? A²) in marg.: ad primum D⁵ in marg.: Responsio 21 B^d in marg. adnotavit corrigere, quam notam memorialem esse opinor, sed correctura in textu nec exstat nec expectatur 22 ewum B^dD enim C, expunxit C² et superscripsit ewum

8 locacio = positio 22 ewum = aevum 25 quem librum hoc 'alias' denotet, incertus sum; respicit JW fortasse ad De Ecclesia cap. XXII pag. 536; cf. plura de hac propositione Logica III pag. 161 sqq.; 195

Time and
eternity

per hec diceretur, quod species instantis est novissimum instans in confinio inter tempus et ewum, et in illo ewo non est successio. sed hoc foret mirabile, cum erit alternacio penarum et ymaginacio successiva. ideo dicitur a nonnullis, quod non est dare maximum nec minimum in talibus divisionibus infiniti. est, inquiunt, dare maximum tempus perpetuum, sed non instans maxime novum, nec esset color, quod species instantis foret instans novissimum, nisi sciretur signare instans singulare, post quod nullum aliud succederet. ideo oporteret expositorie sic descendere: hec species instantis est hoc instans singulare, et istud est novissimum, quod non est verum, cum novius succedit. sed hoc videtur difficile, cum species instantis sit tota multitudo instancium, que est agregative singulare instans, sicut species humana est unus homo singularis, et tota ecclesia est una persona. et oportet, istius instantis dare partem novissimam finientem. sic ergo prior responsio et michi probabilior.

quoad instanciam secundam patet, quod equivocatur, et ad sensum equivocum verum concluditur. sed difficultas est, si totum genus peccatorum habet talem finem ita, quod deus ordinet peccata ad laudem sui, de quo diffuse alibi. est etiam difficultas, si illa multitudo peccatorum habet finem quoad successionem vel intelligibile agregatum aut ewum, in quo omnes dampnati sunt in inabilitacione sensibili. sequitur sic, quod post diem iudicii non erit amplius tempus, sed ewum, et ita maximum tempus possibile terminetur et ultimo instanti

5 non A nec B^dCD 10 inter aliud et succederet
locus rasmus in cod. B 19 A¹ in marg. adnotavit ad
secundam B^d in marg. habet: B 26 sequitur om.
D; A, sed superscripsit inter lineas A¹

23 rem frequenter tangit De Dom. Div. lib. I cap. XIV
pag. 117 sqq.; cap. XV pag. 133; 134-135; cap. IV pag.
21-22; 27-28

*The last
judgment is the
end of time*

indivisibili et ultimo instanti singulari agregato, sicut omnis congeries instancium terminata ad illud ultimum sit finis intrinsecus quoad successionem temporis, ut alibi explanavi.

ad tercium dicitur, quod ordo nature videtur pro-
cedere in infinitum secundum utrumque extremum, cum
deus sit finis infinitus. et quoad aliud extremum, vel
est dare ultimam creaturam, que ad minimum causat
relacionem rationis, vel aliter non est dare ultimum
descendendo, cum non sit dare propinquissimum ad 10
non esse, nisi forte sit peccatum gravissimum, || quod et fol. 110
causat et causatur. causatur deficiendo, et redit causans
ex dei gracia occasionaliter proficiendo. et sic non est
dare omnino non causans, sicut non est dare unum
omnino non bonum nec puram privacionem, cum oportet, 15
esse circulacionem in primum principium. et ita, si
bene perspicitur, videtur, quod Crīstus sit prima et no-
vissima creatura, in quo circulatur ordo nature tam ini-
cialiter quam finaliter, et ab ipso tendit in deum, qui
est circulus infinitus, ex quo, per quem et in quo sunt 20
omnia. illa itaque, que sunt nobis infinita, sunt sibi
finita, cum non potest intelligere creaturas simpliciter
infinitas.

omnia autem ista relinquo alibi et aliis acucioribus
discucienda, asserens, quod nullum eorum probat pocius, 25
quod pena quam gaudium sit finitum.

ad primam scripturam ex dictis salvatoris videtur

1 et ultimo instanti singulari agregato, sicut omnis *om. C*
5 *A*¹ *in marg.*: ad tercium *B*^d *in marg.*: C 12 redit
causans ex dei gracia occasionaliter proficiendo. et *omisit C*
19 ipso *in correctura A* isto *D* 26 quod *in mar-*
gine lineae textus adscripsit B^d; *A*¹ *in marg. cum sig. marg.*
quam *A* 27 *A*¹ *in marg.*: ad confirmacionem

4 cf. *Logica III cap. IX pag. 31 sqq.*; 121 24 alibi:
ad Trialogum suum prospicere videtur, ubi lib. IV cap.
XLIII pag. 400 sqq. diffuse de poenis damnatorum et gau-
diis beatorum arguitur

ex causa multiplici, quod non probat. nam negativa
est non implicans exitum, sicut ista affirmativa Ps. cen-
tesimi decimi: sede a dextris meis, donec ponam
inimicos tuos scabellum pedum tuorum. non
5 implicat, quod Cristus statim, postquam ecclesia mali-
gnantium dampnata est, deponendus est de pocioribus
bonis dei, sed potius signat, filium perpetuo regnare
cum deo humanitus, sicut perpetuo ponit hostes ecclesie
Cristi in medio terre, quod est infernus. terra quippe
10 dicitur scabellum pedum dei, ut patet Ys. sexagesimo
sexto, quia inter omnes creaturas substantiales terrestria
minus diligit, cum diligit omnia, ut sunt bona. et sic
terra est sub affectione vel voluntate divina, quam pedes
eius signant.

15 et secundum Augustinum, cum spera corruptibilium
dividitur in quatuor quartas, quarum novissima est terra,
signanter latente subtilitate, exprimit Cristus penam phi-
locosmi per quadrantem novissimum, diligentibus quidem
celestia promittit denarium diurnum, ut patet in parabola
20 sua. sed diligentibus terrestria, cum dividuntur in se
ipsis, promittit quadrantem ultimum, cuius circulacio
signat sicut in denario beatitudinis perpetuitatem dura-
cionis. sicut igitur per tempus perpetuum reddet penam
perpetuam, signatam per quadrantem, sic per tempus
25 perpetuum manebit in carcere solvens debitum. nec
pregnat dicta negativa exitum liberati, sicut non se-
quitur: donec transeat celum et terra, iota unum
aut apex unus non preteribit a lege. igitur post
quietem mundi sensibilis, recepta perfeccione ultima, man-
30 datum vel ceremonia a lege deficit. sed est argumentum

*St. Augustine's
explanation of
the 'last
farthing'*

2 119 AD 109 C; B^d, qui 109^m in marg. iteravit
4 tuos om. A 5 Cristus om. A 15 et sic secundum
CD; sic om. A; B^d, sed B¹ in marg. addidit corrup-
tibilium A¹ in marg. corporalium expunctum A in textu
18 quid B^d 24 signatam in correctura A

2 v. I 10 v. I 15 spera idem ac sphaera, globus
17 philocosmi graece φιλοκόσμος: magnificus, sumptuosus
19 cf. Matth. 20, 1 sqq. 26 pregnat = parit cf. Matth. 5, 18

per locum a minori, quod numquam preteribit, quia non in tempore, quo erit mutacio. correspondenter si non exies, donec reddas debitum perpetuum circulari, patet, quod numquam exies, sicut est comunis modus loquendi, quod hoc non fiet, donec 'Maria habeat novum s natum'.

Salvation is
gained by
penitence and
faith in the
merit of
Christ

ad secundum textum apostoli manifestum est, quod ipse non intendit, quod mors anime dampnati post diem iudicii destruetur, cum expresse dicat prima Cor. sexto, quod neque fornicarii et sic de aliis congruenter, 10 regnum dei possidebunt, quod intelligendum est, nisi fructuose in via peniteant et salventur in fide ac merito || Jesu Cristi. sed unde evidencia, quod sic erit de fol. 110b omnibus, cum prima Cor. decimo scribitur: non in pluribus eorum beneplacitum est deo, nec sunt 15 membra diaboli ab eo divisa, ut sepe dicit. et Cristus Matth. vicesimo quinto refert, quomodo in finali iudicio statuet edos, qui non steterunt in gracia finalis perseverancie, a sinistris dicens eis: ite, maledicti in ignem eternum, qui preparatus est diabolo et 20 angelis eius. si igitur illud est finale iudicium nec post erit viacio vel meritum, quomodo post illum diem novissimum erit exitus dampnatorum? re vera per idem posset fingi sensus adulterans quemlibet sensum literalem scripture. et Ys. ultimo legitur de dampnatis a finali 25 iudicio: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extigwetur.

quotlibet sunt talia dicta utriusque testamenti ad istum articulum expresse sonancia.

5 filium (*expunctum*) novum *A* 7 *A*¹ in marg.:
ad secundam confirmacionem *B*^d in marg.: 2 10 congruenter scripsi, breviatura codd. est implicata, quam ad regulam solvere nequeo; fortasse congruentem *A*, consequentem *B*^d*CD* legi voluerunt 13 *A*¹ in marg. super. notavit probatur, quod dampnati perpetuo dampnabuntur 21 erit *D* facile *D*, in margine exteriori ale. quae praecedebant abscissa sunt 29 fidei expresse *B*^d*C*

2 cf. Luc. 12⁵⁹ 9 v. 9 14 v. 5 16 sepe:
cf. ibid. 9—12 17 v. 33; 41 18 edos = hoedos
19 cf. Matth. 25⁴¹ 25 cf. Jes. 66²⁴

et quantum ad allegatum textum apostoli, certum est, quod intencionis sue est in illo capitulo, quod non omnes homines in die iudicii salvabuntur. ad quid, rogo, ibi tunc diceret: hoc autem dico, fratres,
 5 quia caro et sangwis regnum dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit? ecce, misterium vobis dico, quod omnes quidem resurgemus, sed non omnes in-
 10 mutabimur. unde, quod dicit ante: sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Cristo omnes vivi-
 ficabuntur, patet, quod utrumque oportet sane in-
 telligi accomodando sibi distribucionem sensui per-
 tinentem. unde apostolus modificat secundum ad
 15 membra Cristi, qui specialiter sunt homines, quia ratio-
 nales finem naturalem hominis attingentes. unusquis-
 que, inquit, vivificabitur in suo ordine, primo
 Cristus, deinde hii, qui sunt Cristi, qui in ad-
 ventum Cristi crediderunt. intendit autem apostolus,
 20 quod Cristus tradet regnum ecclesie, quod conquisivit
 passione, pugnando contra diabolum, evacuabitque ab
 eius insultu omnes principes tenebrarum, et sic mors,
 que est diabolus et membra eius, novissime destruetur,
 quando deorsum a corpore Cristi perpetuo detrudetur,

*Death and
Satan con-
quered by
Christ*

5 quia. *sequitur locus abrasus in cod. D* quod *B^d*
 8 mutabimur *B^dD*, sed addito in *supra* mu in inmutabimur
emendaverunt B²D¹ 10 *B³ in marg.*: nota illam evi-
 denciam 12 sibi in *correctura A* sensu *A*, sed
aliquis litterae u postea i adiunxit 15 naturalis *D*
 17 qui (*posterius*) om. *A*, in *marg. cum sig. marg. add. A¹*
adventu CD *adventis B^d*, *lectio aperte vitiosa* 22 *A¹*
in marg. infer. cum sig. marg. notavit quomodo intelligendum
 est, quod mors destruetur

1 ad allegatum textum apostoli cf. *Matth. 25³¹ sqq.*: cum
 autem venerit filius hominis in maiestate sua et omnes
 angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae, et
 congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab
 invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis, et statuet oves
 quidem a dextris suis, hoedos autem a sinistris; hunc dicet
 rex sqq. 4 *I. Cor. 15⁵⁰ sqq.* 9 *Rom. 5¹² sqq.*
 15 cf. *I. Cor. 15²³*

non quod omnis mors desinet esse, sed vasa mortis et peccatum ipsa mortificans non habebunt amplius tempus ecclesie insultandi.

All consummation is perfected in God, the christian life on earth being a preparation for heaven

ad tercium dicitur, quod deus est finis omnis consumacionis, quia gracia illius et sue regnacionis est omnis mocio et omnis operis complecio temporalis. unde totus cursus huius mundi est quasi vigilia, in qua ubique terrarum fit preparacio ad finem cene novissime magni regis. ideo cum mandatum suum se extendit ad omnes homines et pro semper includitque omnem legem et prophetas, habens universitatem omnem pro obiecto, patet, quod sit secundum rationem multiplicem valde latum, sed pro die iudicii ultimate implebitur. unde istum finem cene novissime debet omnis homo considerare sollicite, cum dicit beatitudinem tam obiectivam quam subiectivam tocius ecclesie, in qua omnis viacio consumatur. et patet, quod necesse est, hunc regem facere finem operis, quod incepit. unde secundum Augustinum sermone vicesimo primo huius psalmi, intrans in sanctuarium dei, intelligensque novissima eorum, || iudicat, quod 'omnis particularis consumacio stat in certamine usque ad mortem pro veritate et pro summo bono mala omnia tollerare, cuius consumacionis finis est excellere in regno Cristi, quod non habet finem, sic quod omnes particulares consumaciones vite laudabilis sunt gracia finis ultimi regni Cristi'. unde dampnati et quelibet pars universi cooperabitur ad hunc finem. ideo

4 *A*¹ in marg. infer. cum sig. marg. glossavit deus est finis omnis consumacionis 8 fm C; A, sed scriptionem hanc mendosam *A*¹ in marg. emendavit addito ad finem festum *B*^d*D*, (?) C 11 omnem *AD* omni *B*^d omnium C 19 *B*^d in marg.: Augustinus 20 eorum omiserunt *B*^dC 21 *A*¹ in marg. super., paene abrassa, haec habet: finis ultimi (?) vite regni Cristi, paulo infra: regnum Cristi est finis omnis consumacionis 23 secundum (vel f. quod an sit breviatura pro secundum, diiudicare nequeo; linea sublatum est) consumacionis *A* 27 finem om. *B*^d, superscripsit *B*², addidit in marg. *B*¹

19 hunc locum in opp. Augustini multo cum sudore quaesivi, at operam et oleum perdidi; verba prolata nusquam inveni

ita est consumacio, i. e., finicio, perfeccio vel complecio ultimata cum summa universitatis create simul, et capitur ad hunc finem. ideo creditur finis universitatis, ultra quem non erit tempus amplius, sed quies vel immobilitacio perpetua tocius mundi ewo, quod est finis temporis, mensurata. et forte sic intellexit Origenes, quod 'omnis insultacio membrorum diaboli habebit finem ex requie beatorum, cum manebit perpetua eorum dampnacio quieta a motu sensibili gracia gaudii beatorum finaliter consumanda'. videtur enim, quod tam profundus, tam sanctus et tam assiduus cultor scripture non erraret tam graviter in precipuo puncto fidei cristiane. unde super illo Rom. sexto: stipendia peccati mors, gracia autem dei vita eterna in Cristo Jesu: 'ego', inquit, 15 'puto, quod signanter ad vitam eternam additur in Cristo Jesu, quia scire voluit, aliud esse vitam eternam solum, et aliud vitam eternam in Cristo Jesu. illi enim, qui surgent in confusionem et obprobrium sempiternum, habent quidem vitam eternam, sed non in Cristo Jesu. 20 iusti vero in Cristo Jesu habent vitam eternam'. voluit autem iste doctor, quod omnes homines vivent naturaliter vitam eternam, sed alii in gaudium, alii in obprobrium sempiternum. voluit insuper, quod dampnati habebunt lucrum multiplex de merito, cuius lucri consecucionem vocat salvacionem. et voluit tercio, quod finis, 25 gracia cuius est obprobriosa inferni dampnacio, est beatorum gloriosa salvacio.

*Praise of
Origenes, with
an effort to
explain his
doctrine*

2 et om. B^dC; A, sed A¹ inter lin. et in marg. addidit expunxit D 4 est A in textu, expunxit et erit superscript A¹ 6 A² in marg. notavit tempus cessabit D² in marg.: excusacio Origenis 10 et (expunctum) tam A 13 A¹ in marg.: nota pro Origene B^d in marg. iteravit Rom. 6to gracia in correctura D 16 aliud esse vitam eternam om. B^d, in margine adscripsit idem ad lineam 22 vita eterna B^dC in vita eterna D 23 habebut compendio omisso B^d 25 B⁴ in marg.: glosa pro opinione Origenis de salvacione hominis

4 immobilitacio = *immobilitas*
Orig. Opp. Ser. Gr. 14 pag. 1067

13 v. 23

14 cf.

que omnia sunt valde catholica. et sic potest intelligi illud Ps. quadragesimi noni: laborabit in eternum, et vivet adhuc in finem. nam dampnatus laborat semper inergia, et tamen deus conservat semper vitam eius naturalem ad finem, ut cedat beatis ad gloriam. si igitur frater Cristus non redimet tales, qui confidunt finaliter in virtute sua et in multitudine diviciarum suarum gloriantur, quomodo redimet eos homo?

Not a single word of Holy Scripture justifies the theory of universal salvation

sic igitur discurrendo per totam scripturam non invenietur textus sonans, quod omnes homines salvabuntur, sed omnino oppositum.

Sophistical explanations, given by the decretists and papists

quod autem aliqui ymaginantur, unum tempus infinitum esse reliquo maius, et sic post unum tempus infinitum, quo uniformiter transiretur linea infinita, salvabuntur omnes dampnati pro tempore priori perpetuo, non est nisi ficticia, ut patet alibi. et quod decretiste dicunt, papam remittere dampnatis partem centesimam pene sue, ut patet tredecima quest. secunda: "Tempus Quod Inter Hominis Mortem", sed hoc est non manifesta stulticia, quia non loquuntur de parte centesima intensiva vel parte centesima quoad molem, ideo non superest nisi intelligere de parte centesima quoad duracionem. quo dato manifestum est, quod subiaceret potestati pape, omnes dampnatos de || pena perpetua liberare, quod Cristus non potuit, sed formaliter implicatur, omnes tales penas inferni esse solum finitas, quia solum centuplas ad penam remissam, que non potest fingi infinita, cum sit in finito sub centupla, cuius proporcionis nulla ratio est fingenda.

2 XLVIIIⁱ codd. 18 B^d in marg. iteravit 13 quest. 2
24 A¹ in margine super. fol. 110^d: de sacerdocii translatione
26 quia solum centuplas om. C 29 A¹ ad ultimam lineam capituli miniavit Cap. 31^m. kudy doczech, verba bohémica, quae latine vertuntur: quo (ibimus, ibo) ? in Bohemiam!

2 v. 10 4 inergia idem ac energia, vis et efficacia
16 cf. Logica III cap. X pag. 193, ubi de propositione: tempus est in instanti, non ut in eius adequata mensura . . . cum per se sit diuturnum et in instanti sqq., subtilem disputationem invenies 18 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 23 C. XIII q. 2 pag. 728—729

CAPITULUM TRICESIMUM PRIMUM.

Redeundo autem ad propositum de cessacione legalium restat videre ulterius, tam pro declaracione veritatis scripture, quam pro ratione cessacionis legalium, *Is legislation to be altered, if priesthood is abolished*
 5 quomodo intelligendus sit textus apostoli Heb. septimo, ubi dicit: translato enim sacerdocio necesse est, ut legis translacio ffiat.

videtur autem primo, quod textus iste sit falsus. nam tunc fieret translacio legis anglicane correspondent, *The consequences of the thesis proved from the present and the past*
 10 ut sacerdocium est translatum, et cum sepe post mortem unius episcopi fiunt due vel tres translaciones episcoporum et per consequens sacerdotum, sequitur, quod correspondenter fieret legis nostre translacio. et cum translacio regni sequitur ad translacionem sue legis, se-
 15 quitur, quod talis sacerdotum translacio minaretur ruinam regno. consequens falsum.

item in veteri testamento fuit sepe translacio sacerdocii sine legis translacione, igitur ista non consequuntur se. antecedens patet specialiter primo Reg. secundo de
 20 deposicione Abiathar, quem sapiens Salomon iussit ire in agrum suum in Anatot, banniendo eum a civitate regia, et per consequens auferendo ab eo summum sacerdocium. et tamen nec exhinc fuit legis translacio nec regni destruccio, sed ex punicione summi pontificis per
 25 secularem principem fuit regni Salomonis confirmacio. in hoc enim fecit voluntatem domini expressam primo Reg.

2 B^dCD in marg.: Cap. 30 5 B^d in marg. iteravit
 hebr. 7° 6 necesse est, ut B^dC omiserunt D; A,
 sed A¹ in marg. addidit 8 A in marg.: a 12 sacer-
 docium D 14 consequitur B^dCD 17 A¹ in marg.: b
 19 Ro (? Re) 2° B^d bis habet, in textu et in marg. 20 abire
 expuncto ab immutavit in ire D 21 bannizando C
 26 Ro B^d, iteratum in marg.

2 cf. supra rationem disputandi, quam indicat JW
 initio cap. XXVIII pag. 104 5 v. 12 19 I. Reg.
 2 26—27 21 banniendo: verbum referendum ad german.
 binden, bannen, aliquem banno constringere

secundo, excludendo falsos a regno, per quos potissime fieret regni destruccio, quia Matth. quinto scribitur: quodsi sal evanuerit, ad nichilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus. textus est veritatis de episcopis et sacerdotibus generaliter, qui debent salire vitam populi. unde glosa comunis exponit, quomodo huiusmodi sal evanescit. 'sal', inquit, 'per aquam, per ardorem solis et flatum venti ex una natura commutatur in alteram, sic et apostolici viri per aquam baptismatis, per ardorem fidei et flatum, i. e., donum spiritus sancti ex terrena generacione in spiritualem sunt mutati. deus autem dedit populo sensum ad discernendum, si clerus suus sic vixerit et potenciam ad obstinatos mittendum extra nomen talis officii et rebelles salubriter conculcandum.

*The bishop of
Rome before
and after
Constantine*

item tempore Constantini fuit sacerdocii translacio, et exhinc successit regni sui stabilicio. prius quidem nec fuit ecclesia romana notabiliter dotata, nec fuit decretum, quod episcopus illius ecclesie haberet necessario primatum in alios, ut hic supponitur. nec valet dicere, quod hic non fuit sacerdocii translacio, sed eiusdem sacerdocii melioracio, quia ecclesie dotacio. nam per idem sacerdocium Aaron succedens post Melchisedech non fuit per translacionem, sed per generis sacerdotalis melioracionem, cum deus semper meliorando procedit, et per idem sacerdocium proprietariorum est perfeccius quam sacerdocium || expropriariorum, cum aliter deus non autorizaret mutacionem a meliori in peius.

ex quotlibet talibus videtur, quod non oportet, si sit sacerdocii translacio, quod lex transferatur, cum stat, eandem legem servire quotlibet generibus sacerdotum.

1 excludo *B^d compendio omisso* 3 *A¹ in marg.*
notavit sacerdotis status 5 *veritas C* 7 *sal huius-*
modi evanescit B^dC 16 *A in marg.: c* 26 *est per-*
feccius quam sacerdocium expropriarium om. D, addidit in
marg. cum sig. marg. D² 27 *A¹ in marg. super. fol.*
III^a: de cessacione sacerdocii legalis

hic oportet distigwere de sacerdocio, de translacione et lege.

The threefold meaning of priesthood

est autem triplex genus sacerdocii in etate ecclesie, ut tactum est libro quinto capitulo . . ., scilicet sacerdocium
5 secundum legem naturalem, secundum quam primogeniti ex lege primogeniture erant regulariter sacerdotes. et sic fuit Melchisedech sacerdos, ut patet Gen. quarto decimo.

secundum genus sacerdocii fuit secundum legem moysaicam, secundum quod Aaron et sui progeniti erant
10 sacerdotes, ut patet in processu Levitici octavo. unde in penam peccati aliarum tribuum in adoracione vituli translatum est sacerdocium ab aliis tribubus ad tribum Levi.

tercium vero genus sacerdocii est secundum legem gracie, secundum quod Cristus, apostoli et eorum succes-
15 sores sunt sacerdotes.

unde primum genus sacerdocii vocant quidam sacerdocium naturale, secundum sacerdocium legale et tercium sacerdocium gracie.

tercium autem genus complectitur perfeccionem
20 utriusque prioris, cum Cristus, principium istius sacerdocii, fuit rex et sacerdos, deus et homo, gracia cuius finaliter figurandi erant omnes ritus utriusque prioris sacerdocii. ideo quia sponsus ecclesie meliorando procedit, patet, quod lux figurata est pocior quam umbra
25 ipsum figurans.

3 *A¹ in marg. notavit triplex sacerdocii genus* 4 *post capitulo lacunam codd. cuncti exhibent* 5 *A¹ in margine: a* quod *B^dCD* 9 *A¹ in margine: b*

B⁴ in marg. notavit hic notatur triplex genus sacerdocii, primum secundum legem naturalem, et sic primogeniti ex lege erant sacerdotes. et sic fuit Melchisedech sacerdos. secundum genus fuit secundum legem moysaicam, secundum quod Aaron et primogeniti sui erant sacerdotes. tercium genus est secundum legem gracie, secundum quod Cristus et sacerdotes, apostoli et eorum successores sunt sacerdotes. primum vocatur naturale, secundum legale et tercium continet perfeccionem utriusque
10 *8° AB^d lacuna CD* 17 *sub sacerdocium naturale et lege et gracie A, qui hos terminos praeter cetera notari voluit, lineam pinxit* 19 *A¹ in marg.: c* 22 *omnes corr. A*

4 libri quinti priora capita (18) nuper in lucem prodierunt cura viri doctissimi J. Loserthii; quae quamvis sedula lectione percurrerim, disputationem de tripl. sacerdotii genere nusquam inveni 7 v. 18 10 v. 2; 6; 13 11 cf. Ex. 32 ss sqq.

secundo notandum, quod, cum duplex sit lex, scilicet divina et humana, apostolus loquitur de lege divina, secundum quam debet sacerdocium regulari et consequenter subiectari ecclesie.

tercio notandum, quod duplex est translacio ad propositum, scilicet personalis et generalis. personalis, quando unus episcopus tansfertur a regimine unius ecclesie sive diocesis ad aliam. et de tali loquuntur leges ecclesie. generalis vero translacio est, quando in tota ecclesia militante mutatur regimen ecclesie secundum unum genus sacerdocii in aliud.

sic igitur intelligendo primo sacerdocium simpliciter pro quocunque istorum trium generum, et secundo intelligendo legem pro lege divina, que attinet regimini generalis sacerdotis, et tercio intelligendo de translacione generali et intelligendo textum apostoli causaliter, patet, quod, quia transfertur generaliter sacerdocium a sacerdocio legali ad sacerdocium gracie, necesse est, ut leges, secundum quas sacerdotes vivant et regulent, sint translate. cessante igitur sacerdocio legali et introducto tercio sacerdocio gracie figurato, patet, quod necesse est, ritus legales cessare et alios novellos correspondentes novo et eterno sacerdocio introducere. et si queritur, unde evidencia, quod oportet, sacerdocium istud tercium succedere, dicitur, quod ex Psal. centesimo decimo, in quo dominus allocutus est messiam, dominum David, ut Cristus exponit Matth. vicesimo secundo, quod sederet

1 *B⁴ in marg.:* hic notatur, quod duplex est lex, scilicet divina et humana, et est duplex translacio, scilicet personalis et generalis
 4 *subiectari scripsi* subiecti *AB^dD*
 subjecta *C* 5 *A¹ in margine notavit* duplex translacio
 6 *B⁴ in margine iteravit* personalis, quando unus episcopus transfertur a regimine unius ecclesie sive diocesis ad aliam. translacio generalis est, quando in tota ecclesia militante mutatur regimen ecclesie secundum unum genus sacerdocii in aliud
 14 *regnum (?) D* 15 *sacerdocii D* 20 et
omisit A 25 *CIX^o omnes libri* 26 *inter dominus*
et allocutus lacuna exstat in cod. B

13 *i.e. sacerdotium naturale, legale et sacerdotium gratiae*
 25 *v. 1* 27 *v. 41 sqq.*

perpetuo in pocioribus bonis suis. et post ibi subiungitur
de eodem: iuravit dominus, et non penitebit eum:
fol. 117^b tu es sacerdos in eternum || secundum ordinem
Melchisedech.

5 ex istis patet solutio ad triplex argumentum factum
superius. nam prima consequentia non valet, cum
equivocatur in tribus signis expositis. et arguitur se-
cundum deformitatem fallacie consequentis. sicut enim
lex moralis ut mandata decalogi stat cum quolibet
10 istorum trium generum sacerdocii, sic lex humana vel
civilis currit cum quolibet horum trium. non igitur *The moral
law independent
of the ceremonial
and civil law*
sequitur, quia succedit translacio generalis sacerdocii,
necesse est, ut fiat translacio legis ceremonialis divine,
secundum quam sacerdocium reguletur. igitur quia, vel
15 si sit particularis translacio sacerdocii, necesse est, ut
correspondenter fiat legis humane translacio, revera non
pocius sequitur, quam si sic arqueretur: apostolus
Cristi fuit proditor domini et laqueo se suspendit
quia Scarioth, ut patet Marc. *quarto* decimo et Matth. vice-
20 simo septimo, Petrus autem fuit apostolus Cristi, ut patet
prima Pet. primo, igitur fuit proditor domini et laqueo
se suspendit.

quoad secundum respondetur conformiter, cum fuit
solum particularis sacerdocii translacio. ex quo facto
25 duplex corellarium patenter colligitur, primum, quod
exemplatum est in scriptura, quomodo domini temporales
habent potestatem ad rectificandum sacerdocium, quia
sapiens Salomon cum sacerdote a deo constituto ad regni
*The rights,
temporal lords
have over the
priests,*

5 *A*² in marg. notavit ad argumenta, ad primum 8 *A*¹
in marg. super. cum sig. marg. notavit translacionem sacer-
docii sequitur translacio legis quoad legalia, non quoad moralia
19 *B*^d in marg. iteravit Mc 10° Mt 27° Pe 1° 'quarto'
adiecti 10° codd. 20 ut patet Pet 1° *B*^d ut
Pet 1° *D*; *A*, expuncto Petri om. *C* 23 *A*² in
marg.: ad secundum quoad *B*^d expuncto ad fit *B*^d
25 patenter om. *A*, add. in marg. *A*¹ 28 *A*² in marg.
ad hunc locum notavit Nota bene, paulo infra ablacio tem-
poralium

1 Ps. 110 4
Matth. 27 5

6 cf. supra pag. 233
21 v. 1

19 Marc. 14 10
28 cf. supra pag. 231 19

are dependent
on the advice
and authority
of the church

sui stabilimentum laudabiliter ita fecit, multo magis in novo testamento de sacerdotibus cesarinis, quos reges et principes ad regnorum gubernacula dotaverunt. hoc tamen non debent facere nisi consilio et autoritate ecclesie, ut alias declaravi. nam si principes seculi debent 5 providere de statu prospero regni sui, qui stat potissime in iusticia sacerdotum, qui debent esse eorum elemosinarii, patet, quod debent iuvare, ut sacerdotes eorum induantur iusticiam, apponendo eis nunc per appositionem, nunc per subtractionem elemosine medicinam, ut 10 docet sanctus Ysidorus tercio De Summo Bono quinquagesimo tercio cap. et ponitur in Decretis vicesima tercia quest. quinta 'Principes'. istam sententiam notat beatus Gregorius in Registro libri undecimi cap. vicesimo nono regine Francie ita scribens: 'cum scriptum sit: 15 iusticia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum, tunc regnum stabile creditur, cum culpa, que cognoscitur, cicius emendatur. ideo cum causa ruine populi sint sacerdotes mali, ad rectificandum sacerdocium debemus ardenter consurgere, ne per paucorum facinus sit multorum perditio. nec sunt dissimulanda, que dicimus, quia, 'qui emendare potest et 20

8 eius D 11 B^d in marg.: Ysid. 23^a quest. 5 Gregorius 13 et istam B^d 14 D³ in margine: Gregorius D⁵ in margine addidit Nota 11 (? 50) B^d 20 per radendo deletit D, qui verba, quae scripta erant, leviter tantum curavit

5 cf. De Ecclesia cap. XIV pag. 319, ubi de dotatione ecclesiae in scriptura fundata disserit; cf. ibid. pag. 299 sqq. 11 cf. Isidor. Hisp. Opp. omnia ex rec. Fr. Arevalo, Romae 1802 vol. VI, Sententiarum libri III c. 51 no. 3 et 4, pag. 344; c. 52 no. 1 pag. 345; cf. (secundum auctoritatem Friedbergii) Burch XV 43; Ivo Decr. XVI 44; Coll. tr. P. III 29 (30) 16; Polyc. VI 1, 21 (cf. C. J. C. I 935/6) 12 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 20 C. XXIII q. 5 pag. 936 14 perditum est S. Gregorii VII Registrum Maius, quod libros duodecim continebat; exstat hodie solum Registrum Minus in libros octo divisum et editum a Jaffeio, Berol. 1865 16 cf. Prov. 14₃₄ 22 dictum commune et mediae aetatis proprium de consensu; cf. C. J. C. I (Decr. I pars) c. 3 Dist. LXXXVI pag. 298: facientis procul dubio culpam habet,

negligit, participem se procul dubio delicti constituit'.
 providete igitur anime vestre, providete nepotibus, quos
 cupitis regnare feliciter, providete provinciis, et prius-
 quam creator noster manum suam ad feriendum excu-
 5 ciat, de correptione huius sceleris studiosissime cogitate'.

ex istis videtur michi ut alias sequi, quod predicare
 pertinaciter vel urgere publice revocari, quod, si bene-
 ficia vel annua stipendia clericis sint peccati fomenta,
 debent tolli, sic error turbativus ecclesie foret heresis
 10 manifesta, sicut pertinaciter asserere, quod istud debet
 fieri per eorum prelatos et nullo casu per dominos
 fol. III^c temporales. || intelligendo autem istud universaliter, sicut
 proposito pertinet, patet, quod taliter defendentes nedum
 sunt proditores regni nostri, sed etiam veritatis. leges
 15 autem regni nostri sicut et ratio naturalis sentenciant,
 quod domini temporales sint quandoque in subtraccione
 suarum elemosinarum cooperando participes, sicut et
 dicunt multe leges tam canonice quam civiles, quomodo
 igitur consonat veritati, quod hoc nullo modo debet fieri
 20 per dominos temporales?

*According to
 English law
 and to
 common sense
 the temporal
 lords may,
 eventually, take
 financial
 measures
 against the
 priests*

ex istis patet solucio ad tercium argumentum. nam
 idem genus sacerdocii est nunc expropriarium et nunc
 propriarium, ut patet in dotacione ecclesie. sed diffi-
 cultas est, quis istorum statuum foret ad maius stabili-
 25 mentum domini secularis. et videtur, quod status
 sacerdocii vivendi expropriarie, primo ex hoc, quod
 omnis status sacerdotalis perfeccior foret cum paribus

4 et A, superscriptit aliquis (? A²) ad 5 huiusmodi B^d
 15 autem regni nostri sicut et ratio naturalis sentenciant, quod
 om. B^d, B² in marg. addidit leges (linea sublatum) autem
 regni nostri usque ad quod 18 ciles A comp. om. 22 ex-
 proprie ut B^d, sed B², superscriptis tarium et nunc proprie-
 tarium inter lineas, locum sanavit in marg. B¹ iteravit
 et nunc propriarium 24 ad om. A, superscriptit idem
 26 A² in marg. super. fol. III^c cum sig. marg. notavit Sacer-
 dotum vitam expropriariam meliorem esse quam propriariam,
 probatur infra

*qui, quod potest corrigere, negligit emendare; de sex modis
 consentiendi cf. supra pag. 87¹⁰, et Streitschriften, De Fun-
 datione Sectarum pag. 19. nota g. 6 alias: quem locum
 respiciat, haud scio*

dominio seculari utilior, sed status sacerdotalis vivendi expropriarie est statu posteriori perfeccior, igitur est dominio seculari utilior. maior patet eo, quod, si sacerdocium confert ad utilitatem rei publice, melius sacerdocium magis confert. et minor patet primo ex statu innocencie, secundo ex Cristi vita et institucione, et tercio in statu patrie vivit ecclesia expropriarie. et iterum ex Decreto ecclesie in sexto capitulo 'Exiit' patet idem. et conformiter loquuntur sancti doctores, et sequitur conclusio, que confirmatur ex effectu. 10

nam tempore Cristi, quo ecclesia vixit expropriarie, auctum est romanum imperium, et pax undique est diffusa, ut patet ex illo Luc. secundo: exiit edictum a cesare Augusto, ut describeretur universus orbis, cum doctorum exposicionibus de eodem. 15

secundo arguitur sic ad idem: de quanto regnum temporale est unicius et in vero dominio seculari copiosius, de tanto est forcus, ut patet tam experimento quam evidencia naturali. sed si omnia temporalia regni nostri, concessa in manum mortuam, forent in manibus verorum dominorum secularium, tunc foret dominium iam dispersum unicius et extensive undique copiosius, igitur foret undique forcus, quia tam in populo quam in diviciis. nec valet dicere, quod ex dictis elemosinis suffragium dei suplet, quia, cum status cleri expropriarii foret perfeccior, videtur, quod plus adesset de suffragio ex ministerio elemosine temporalis. tunc enim clerici viverent Cristo conformius, nec forent tantum maculati cum fastu seculi nec negociis secularibus implicati, sed recognoscentes, quod vivunt de elemosinis dominorum, quod iam fere obliti sunt, ex timore saltem 20
25
30

*Poverty of the
clergy would
be a safeguard
against their
abuses*

9 doctores concorditer et B^dCD	17 vero D , (?) B^dC
uno A 23 tam AB^dC	causa D 24 in om.
A , add. A^1 in marg.	

8 i. e. Libro Sexto Decretalium Dom. Bonifacii VIII
cf. C. J. C. II (Sexti Decr.) De Verb. Significatione lib. V
Tit. XII cap. 3 pag. 1109 sqq. 13 v. 1

servili darent maiorem operam, ut conformiter ad suam regulam, ad honorem dei et profectum ecclesie regularius conversentur. nec dubium, quin oblaciones, decime et private elemosine sufficerent tot sacerdotibus, quot
 5 expedit nos habere.

confirmatur ex hoc, quod a tempore dotacionis ecclesie scissum est per dissensiones paulative romanum imperium, sicut et patet ad oculum. et ex propheta
 fol. 111^d Dan. secundo de statua, cuius pars pedum || in parte
 10 ferrea et in parte fictilis signat quartum regnum Romanorum ex dotacione ecclesie sibi dissenciens et inconstans. nam multi doctores ex collacione scripturarum cum eventu status ecclesie sic exponunt.

ex istis videtur ulterius, quod ex nimis levi evidencia
 15 imponitur michi regni prodicio aut privilegii ecclesie romane ablacio ex isto textu apostoli cum aliis veris sentenciis, quas dicebam. nam regni prosperitas stat in rectificacione cleri sui secundum statum suum originalem, quem Cristus instituit. et ad hoc vadit tota mea sen-
 20 tencia, quam impugnant, ut videlicet clerici sint pauperes in facto vel in animo vel utrumque, et omnino, quod caveant ab avaricia et fastu seculi cum aliis maliciis, que sequuntur. tunc enim officiunt sibi ipsis, et per consequens medicus spiritualis, cognoscens et celans usque
 25 ad dilatacionem veneni infectum illud periculum, nedum prodit regnum nostrum, sed veritatem, que est sponsus matris ecclesie ad sui et aliorum perniciem dampnabilem ex consensu. et ita, si bene prospicitur, potest hoc iaculum defamatorium sicut priora in patres fecte fallacie retorqueri.

*I fight, in the
 interest of the
 country,
 against the
 worldliness
 and avarice of
 the clergy,*

9 III° codd. cuncti *B^d in marg. iteravit Dan. 3°*
A² in marg. infer. cum sig. marg.: nota Danielis proph-
 ciam statu *A*, sed a inter lineas addidit *A*¹ 10 et
 in parte om. *A*, superscripsit inter lineas *A*¹ 11 et in-
 constans om. *A*, add. *D*¹ in marg. 17 staret *B^dC*
 19 haec verba textus *A*, figura manus in margine adpicta,
 praeter cetera, notari vult 21 utrumque *B^d*

and no one
can accuse me
of treachery in
this

non dico, quin dotacio ecclesie sit elemosinaria et bona, sed videtur multis, quod vita cleri expropriaria foret melior. satis autem est michi, quod ex nulla sententia, quam semino, implicatur, quod sim proditor regni nostri.

The Roman
Church herself
needs the help
of the worldly
power

et quoad privilegia romane ecclesie notum est ex scripturis et testimonio sanctorum, quod hoc est unum privilegium, quod Cristus sibi specialiter providebat, ut ad castigandum hostes intraneos et externos habeat adiutorium brachii secularis. ymmo supposito per possibile, quod ipsamet maniae sit lapsa in frenesim, quod habeat filios gratos maternum honorem zelantes, qui attomos et alias maculas a matre sua diligenter ac reverenter excuciant, ymmo gladium vel poculum, quo se interimeret, prudenter amoveant, et contra nitentes, auferre hoc privilegium cum aliis honoribus, quos sibi Cristus tribuit, decertavi. fumus autem et pulvis temporalium inficiens cerebrum maniacorum impedit, ne mundiales videant et credant istas scripturarum nitidas veritates.

ulterius redeundo ad materiam de cessacione legalium preter tres leges secundum legem nature primo datam, cum sit partim innata et partim exposita, et secundam legem mandatorum, cuiusmodi sunt ceremonialia iudicialia, et terciam legem gracie, que est ewangelica, oportet, dare privatas leges ut ceremonias ac ritus humanos, qui sunt epikeya introducta. et in qualibet istarum legum est dare aliqua accidentalialia, que non

1 *D*⁵ in marg.: Nota *A* locum, figura manus in marg. adpicta, praeter cetera notari vult 2 *B*⁴ in marg. notavit ecce, ille hic comendat dotacionem ecclesie 6 *A*² in marg. super. cum sig. marg.: de dotacione ecclesie, de privilegio, de paupertate cleri romane ecclesie 9 et externos om. *A*, add. in marg. *A*¹ 10 impossibile *D* 12 attomos *B*^d atthomos *C* 16 sibi (corr.) Cristus *A* si Cristus *D* Cristus sibi *B*^d*C* 18 crebrorum *A*, sed *A*¹ (? *A*³) in margine cum sig. marg. emendavit cerebrum 20 *A*³ in margine infer. cum sig. marg.: Cessacio legalium 21 secundum *AB*^d scilicet *CD* 25 que *B*^d*C* 27 accidentalialia corr. *A*

11 frenesim a graeco φρενις = phrenitis, delirium, vecordia 21 cf. supra pag. 233 sqq. 26 de epikeya cf. supra II pag. 85 24

oportet, semper manere ad literam, et alia sunt essen-
 alia, que necesse est semper servare, sicut contingit de
 partibus humani corporis. unde illas leges accidentales
 fol. x12^a oportet corpus ecclesie in processu || etatis sue dimittere
 5 et novas induere, sicut est de ministracione parcium ac-
 cidentalium in homine.

et sic tres sunt notabiles diferencie in ista varia-
 cione, ut quandoque oportet, ceremonias variari quoad
 totalem ecclesiam militantem, ut post plenam predica-
 10 cionem ewangelii debet tota militans ecclesia dimittere
 ritus iudaicos onerantes.

*Wherever the
 gospel of Christ
 is fully
 preached, the
 ritual law ceases*

secunda vero variacio est particularior quoad gentem,
 ut Judei, de quibus Cristus fuit incarnandus, debuerunt
 servare circumcisionem et alios ritus, quos non oportuit
 15 gentiles fideles servavisse. et eodem modo oportet, post
 publicacionem incompletam ewangelii Judeos ad tempus
 servasse reliquias matris sinagoge pro reverencia et autori-
 tate ritus pro suo tempore, quos non oportuit gentes sic
 servasse. et ita una religio servat laudabiliter ritus, quos
 20 alia dimittit et e contra. sed utinam nostri non nimis
 ponderent tales ritus!

tercia autem variacio est singularis quoad unam
 simplicem personam. sicut enim persona hominis vari-
 atur in corpore et dieta, sic oportet, eam variari in ob-
 25 servancia legis dei, non quod oportet, legem illam de
 novo continue statui successive, sed fixa lege vel eterna
 vel temporali in legifero, qui est veritas, ut lex talis
 nunc debet capere unam partem legis, nunc aliam, se-

7 *A*¹ in marg. sinistro: a, in marg. super. cum sig. marg.
 varietas triplex cessacionis legalium 8 quomodoque *D*; *A*,
 sed *A*¹ superscripsit quandoque 12 *A*¹ in marg.: b
 14 oportuit correxerit *B*^d, in marg. *B*¹ oportuerat 15 gen-
 tilium *B*^d *D* fideles in correctura *A* 18 oportet gentes
B^d, sed *B*² in marg. supplevit, addens tuerat, ut corrector
 contra cunctorum consensum oportuerat legi voluisse vide-
 atur 22 *A*¹ in marg.: c 28 aliam, secundum quod
 expedit illam servare ad spiritus om. *C*

24 dieta idem ac dies, spatium aut pastus, refectio

cundum quod expedit, illam servare ad spiritus nutri-
mentum. in omnibus autem valet, ubique et semper
servare finem legis in actu vel habitu, que est caritas,
et alia quecunque, ut necessaria sunt ad illam. unde
quia prima caritas est faciens finem istis legalibus, dirigens
membra sua mota, quomodo et quando debent servare
vel dimittere ista legalia, ideo necesse est, omnem fidelem
fide, spe et caritate primo omnium ad ipsam attendere,
fide credendo, quod Cristus, quem nos cristiani colimus,
sit verus deus et verus homo, cum sit messias, qui pa-
tribus est promissus.

*No outward
observance can
replace Christ,
God in man,
the fulfilment
of our faith*

quamvis autem istud oportet capere primo ex fide
tamquam articulum eius precipuum, tamen bonum videtur,
pro intellectu scripture alludere paucis eius partibus, que ex-
pressius hoc testantur, quia iuxta dicta duodecimo cap.
oportet, omnem auctoritatem scripture create originari ab
ipso. ideo oportet, primo capere ewangelium Cristi et apo-
stolorum ac ad eius regulam scripturas alias concordare.
conclusio autem finalis tocus scripture et cuiuslibet
partis sue est, quod Cristus, deus et homo, est humani
generis secundum modum congruentissimum redemptor,
tocus salutis autor et ultimus premiator. et sic est
nostra redempcio, salvacio et premiatio, ymmo omne,
quod est necessarium humano generi, sane intelligendo
analogice predicationem secundum quadruplex genus
causandi, scilicet materialis, formalis, efficientis et finalis.
intelligendo causacionem analogice extra genus, ipse est
materia, de qua est gaudium beatorum; forma, quam

*Christ, as the
foundation of
all salvation
and sole
redeemer of
man, is the
subject of the
Bible in all
its parts*

1 a A, addito d inter lin. in ad emendavit A¹ 10 A¹
in marg. infer. cum sig. marg. notavit Cristus est verus deus
et verus homo, probatur 15 et quia B^dCD 12°
cap^o B^d cap^o, cui lacuna praecedat, ACD 19 A¹
in marg. miniavit nota in marg. infer. cum sig.
marg.: nota bene predicata, quomodo predicantur de Cristo
21 congruissimum D 25 analogice predicationem secun-
dum quadruplex genus causandi, scilicet materialis, formalis,
efficientis et finalis, intelligendo omisit C 27 ipse enim
est B^dCD

15 cf. supra I 268; 272
Christus

17 et 27 ipso (ipse) i. e.

oportet omnem beatum induere, sic, quod sit quodam-
modo ipse Cristus, efficiens primum et ultimum in
qualibet accione, cum Joh. quinto decimo dicat: sine
fol. 112b me nichil potestis facere, et finis, gracia cuius || ulti-
5 mate est tota universitas creata in suis limitibus ordinata.
nam Joh. primo dicitur: verbum caro factum est, et
Joh. decimo: non potest solvi scriptura, quem
pater sanctificavit et misit in mundum, et infra
Joh. decimo: ego et pater unum sumus. ex quibus
10 debite intellectis sequitur, quod Cristus, quem colimus,
sit verus deus et verus homo, sicut ex quotlibet testi-
moniiis nove legis. et ex eadem lege deduci potest
testimonium veteris testamenti. nam Luc. ultimo legitur,
quomodo Cristus incipiens a Moyse et omnibus pro-
15 phetis interpretabatur duobus discipulis euntibus
Emaus in omnibus, que de ipso scripta erant, et
Act. tercio dicit Petrus: deus, qui prenunciavit per
os omnium prophetarum, pati Cristum suum, im-
plevit sic, et Act. decimo: huic omnes prophete
20 testimonium perhibent.

ex istis videtur, quod credendo novo testamento
de Cristo credi debet ex integro et antiquo. unde
beatus Petrus, ut legitur Act. tercio, recitat, quomodo
Moyses Deut. duodevicesimo dicit de Cristo: pro-
25 phetam suscitabit vobis dominus deus de
fratribus vestris, tamquam me. ipsum audietis
iuxta omnia, quecunque locutus fuerit vobis.
erit autem: omnis anima, que non audierit pro-
phetam illum, exterminabitur a plebe. et omnes
30 prophete a Samuel et deinceps, qui locuti sunt,
anunciaverunt dies istos. ex qua fide scripture colli-

*The Old and
the New
Testament may
equally be
relied upon*

3 *B^d in margine iteravit Joh. 15°, iuxta quod addidit
nota* 4 *A¹ in marg. super. fol. 112^b: Omnes scripture
veteris legis et omnia opera patriarcharum, omnes prophecie
significant primarie vel secundarie, Jesum nostrum esse messiam
23 ut legitur om. C* 24 *B^d iteravit in marg. Deut. 18°*

3 v. 5 6 v. 14 7 v. 35—36 9 v. 30 13 cf.
cap. 24²⁷ 17 v. 18 19 v. 43 23 v. 22—24
24 v. 15 et 18

gitur, quod omnes libri veteris testamenti vel directe
et primo vel mystice et secundo signant, Jesum
nostrum esse messiam domini et hominem patribus re-
promissum. et in ista conclusione instructus est sanctus
apostolus post claram visionem archanorum, quando
predicavit Judeis Jesum, affirmans, quia hic est Christus,
ut legitur Act. nono. unde breviter omnes patriarcharum
conversaciones et opera signant mystice vitam Christi, cum
ipsa sit finis universitatis creature. finem autem oportet
signari per media ad eundem, quia aliter non ordinaretur
ut media, nisi deus diceret per illa per se finem, quem
tante intenderet. unde omnes patres veteris testamenti,
preordinati ad beatitudinem, crediderant in messiam,
quem nos singulariter nunc colimus, quia, ut dicitur
Act. quarto: non est in alio aliquo salus quam in
domino nostro Jesu Christo Nazareno, quem Judei cru-
cifixerunt. sciverunt enim patres veteris testamenti tam ex
memoria, continuata in humano genere, quam ex defectu
suo, iuncta naturali ratione, quod deus non punit nisi
pro crimine, quod genus suum peccavit in radice. sci-
verunt iterum, quod non potuit peccare, si non in deum,
et quod deus ex immensitate iusticie non potest delictum
sine emenda dimittere, et quod totus homo infecti
generis non potuit per se satisfacere. cum autem de-
lictum plus deo debuit, quam modo vulneratus implere
sufficit, ideo necesse est pro satisfactione istius generis,
unum hominem, non debitorem ratione primi delicti,
satisfacere pro fratribus, si debeant salvi fieri. et illum
oportet esse superioris || nature et non capere a genere

*Man cannot
work his own
salvation,
Christ having
worked it
for all*

1 vel om. D 2 et primo B^dC vel primo AD
3 domini AC tantum B^dC 4 A¹ in marg. exter.
signum marginale exhibet, sed notam eius addere omisit
10 ordinarentur B^dCD 11 pu (linea delet.) media A
quod D 13 in om. A, superscr. prima manus vel A¹
19 potuit AD 22 delictis (?) B^d 23 infecti om. D

5 cf. v. 22 7 v. 20 15 v. 12
23 emenda hic sumitur pro multa, poena delinquentibus
imposita

suo formam, sed nudam materialem essenciam. cum igitur patriarche habuerant tam de naturali ratione quam ex dei promissione, quod oportet, genus humanum redimi et salvari, patet, quod oportuit, eos credere, unum talem
 5 venturum, deum et hominem. nam Gen. tercio dicitur, quod natura feminea conteret capud diaboli et per consequens merebitur premium ultra temporale ex tanta victoria, quod non potest nisi in virtute domini nostri Jesu Cristi. item Gen. duodecimo promittit deus ex-
 10 pressius patriarche Abrahe: in te benedicentur universe cognaciones terre, et infra Gen. duodevicesimo: num celare potero Abraham, que gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam? et benedicende sunt in eo
 15 omnes naciones terre. et infra vicesimo sexto promittitur Ysaac: benedicentur in semine tuo omnes gentes terre. tales benedicciones, a deo promissas gradatim ad meritum Abrahe, ut expositum est septimo decimo cap. huius sexti, non licet discredere vel fingere
 20 stare in prosperitate mundana, cum non conveniunt tam magnifico, ut est deus. ideo oportet, quod intelligantur de benedictione celesti et promissione hereditatis eterne, ut deducit apostolus Heb. undecimo. nec potest intelligi semen Abrahe, in quo omnes gentes taliter
 25 benedicentur, nisi Cristus incorporans omnia genera gentium in corpus suum mysticum, ut exponit apostolus Gal. tercio et Rom. quinto decimo. nam quoad carnem et fidem Abraham fuit dignior quam filii naturaliter ab eo geniti. ideo nisi intelligeret prestanciolem radicem,

*Salvation is
founded solely
in Christ's
merit*

8 nostri om. B^dC 9 B^d in marg.: Gen. 12°. et sic ab-
 hinc fere constanter in cod. B, quando JW Scripturam
 Sacram testem citat; iam hinc has iterationes marginales
 testari omittam 16 A¹ in marg. super. cum sig. marg.
 glossavit In semine tuo benedicentur omnes gentes, per semen
 intelligitur Cristus 18 septimo emendavi 16° codd.
 19 vel fingere A nec fingere B^dCD

5 v. 15 9 v. 3 11 v. 17—18; cf. 22 18; 26 4 15 v. 4
 18 cf. supra II pag. 35 23 v. 16 27 v. 8
 v. 9 sqq.

pocius dixisset: in te ut radice benedicentur omnes gentes et non in ramo tuo, qui sit posterior dignitate. in hoc igitur, quod dixit singulariter: in semine tuo intellexit secundum apostolum radicem omnium virtutum, digniorem Abraham, dominum Jesum Cristum. non enim in semine pure carnali Abrahe fuerunt omnes gentes benedicende, cum preter Jacob cum genere duodecim filiorum suorum et preter Ysmaelitas erant gentes plures et quoad prosperitatem seculi prepotentes. ideo necesse est, quod intelligatur de benediccione spirituali in semine, qui est Cristus. non enim est benediccio, cum quo stat dei malediccio, et per consequens eo ipso, quo est benediccio, est plena liberacio a peccato. et sic Abraham fuit unus ramus fidelis radice spiritualiter dignitate prioris, qui omnes filios suos liberat a peccato, in quo fundatur omnis malediccio.

*The spiritual
children of
Abraham,
obedient
through faith,
are God's
people*

et ad istum sensum dicit apostolus Gal. tercio, quod non, qui descendunt secundum carnem, sed qui sequuntur in fide et moribus, hii filii sunt Abrahe. et idem intelligitur de filiis cuiuscunque patris spiritualis, generantis filios ex semine verbi dei. in ista fide vixit Abraham cum ceteris patriarchis. ideo dicit Cristus Joh. octavo: Abraham, pater vester, exultavit, ut videret diem meum, vidit et gavisus est. et istud confirmatur ex iuramento, quo fecit servum iurare in accipiendo uxorem filio suo Ysaac, de quo Gen. vicesimo quarto. et exposui in quodam tractatu De Incarnacione cap. septimo.

et idem intelligitur de Ysaac, de Jacob et duodecim patriarchis.

7 preter (? pater) *B^d* cum genere *AB^dC* de
genere *D* 24 *A in marg. signum marg. exhibet, sed
nota eius nec in infer. nec super. marg. invenitur* 25 qui *D*
servum suum *B^dC* 28 7° *B^d* lacuna *ACD*

3 cf. Gen. 26⁴ 4 v. 16 17 v. 7; 9 23 v. 56
26 v. 3 27 cf. De Benedicta Incarnacione (ed. Harris
1886) pag. 109

fol. 112d exhinc enim dicitur populus ille || signanter genus
 fidelium, quod ultra gentes credidit in dominum Jesum
 Cristum, et correspondentem dicitur de duodecim tribubus
 Israel, de quibus propter fidelitatem, propter Cristi car-
 5 nalem originem et propter exemplacionem in moribus
 prope statum innocencie plus quam in ceteris generibus
 gentium facit scriptura singulariter mencionem. nam
 quoad nobilitatem huius seculi plus in aliis gentibus
 quam in istis resplenduit.

20 quoad prophetas patet ex predictis, quod oportet,
 cristianum ex fide scripture concedere, quod quelibet
 oracio vel silaba scripture eorum primo intendit istam
 sententiam.

*This is the
 central idea
 of Holy
 Scripture*

et quamvis, discurrendo per omnes prophetias, istud
 15 potest patere expressius, sufficit tamen, allegare tres plus
 famosas.

prima est dictum Moysi Deut. duodevicesimo, quod
 recitat beatus Petrus Act. tercio et est processus pertinens
 huic loco.

*Proved from
 the law:
 Deut. 18₁₅*

20 nam Deut. duodevicesimo datur primo lex de pos-
 sessione expropriaria sacerdotum veteris testamenti.

secundo ostendit officium sacerdotis in docendo
 legem et evacuando ydolatriam: neque, inquit, phitones
 consulat neque divinos neque querat a mortuis
 25 veritatem. omnia enim hec abhominabitur do-
 minus, et propter istiusmodi scelera delebit
 eos in introitu suo. ecce, quod sacerdotes non habe-

1 signanter <i>AB^d</i>	singulariter <i>C</i>	<i>om. D, sed</i>
<i>D¹ in marg. singulariter addidit</i>	8 ipsa plus <i>B^d</i>	
11 scripture <i>om. D, add. in marg. D¹</i>	14 discredendo <i>A,</i>	
<i>sed A¹ (vel A³) in marg. discurrendo emendavit</i>	17 cap.	
quod <i>B^dC</i>	18 recitans <i>A, sed in marg. cum sig.</i>	
<i>marg. addidit A¹ tat, ut hic recitat legi maluisse videatur</i>	24 neque	
retat <i>superscripto</i> ci in recitat <i>emendavit B^d</i>	25 abhominatur <i>B^d</i>	
querat <i>AD</i>	nec querat <i>B^dC</i>	
26 istiusmodi <i>A</i>	illiusmodi <i>B^dC</i>	illius <i>D, omisso</i>
modi	27 interitu <i>A</i>	

5 exemplacio hic sumitur pro exemplum 17 v. 15
 18 v. 22 20 v. 2—8 23 v. 11—12 phitones
 sunt viri Pythone spiritu afflati, magici, incantatores

bunt partem cum aliis tribubus, ut efficacius effuget philargiam a populo, propter quam precipue exheredatur populus, quorum utrumque vellem nostros attendere.

tercio vero ostendit aliud complecius sacerdocium, secundum legem aliam successurum. gentes, inquit, iste, quarum possidebitis terram, augures et divinos audiunt. tu autem a domino, deo tuo, aliter instructus es. prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi dominus, deus tuus, ipsum audies. et ad denotandum necessitatem istius prophete propter legis vigorem, propter dei promissionem et propter adinvencionum pharizeorum multitudinem, sic infert: dixisti, inquit, in Oreb, ultra non audiam vocem domini, dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. et ait dominus: bene omnia locuti sunt. prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui, et ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, que precepero illi. qui autem verba eius, que loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.

exposicio autem beati Petri et forma verborum huius textus ostendunt, quod propheta hic promissus sit unus lator legis micioris, quam fuit lex moysayca, cum dominus dixit, hoc esse rationabile. ideo ille signanter

1 effugiet *in correctura* D effugent C 4 aliud AB^dC
ad D 6 et dominos *om.* B^d, *in marg.* addidit aliquis
augures et dominos dominos (?) AB^d 8 instructus *in*
correctura A institutus B^dD prophetam tu autem
a domino (*haec quattuor linea sublata sunt*) de genere B^d
11 vigorem C rigorem B^dD; A, *sed* ri expunxit et vi
superscripsit A¹ 13 pharizaicarum B^dD patriarcharum C
insunt *expunctum* A, infert A¹ (*vel* A²) *in*
marg. 15 et hinc maximum ignem amplius non videbo C
19 precipero B^dD 21 noluerit *emendatum* ex voluerit A
25 sig *in cod.* B lineam concludit, *in marg.* B² addidit nan.
ut mere signan efficiatur

2 philargia *graece* φιλαργία, *dominandi cupiditas*
5 v. 14—15 13 v. 16—19 22 cf. hanc expositionem Act. 3²² sqq.

ultra prophetas de lege Moysi dicitur esse similis sibi quantum ad legis dacionem, ut notat apostolus Hebr. duodecimo.

quantum ad tertium dicitur Psal. centesimo unde-
 5 vicesimo: tempus faciendi, domine, dissipaverunt
 legem tuam. sed videtur Lincolniensi, quod Moyses
 intendit, messiam prophetam magnum esse tamquam
 deum, qui loquitur in Moyse, audiendum, quia, cum deus
 semper meliorando procedit, oportet, quod dando legem
 10 dignissimam loquatur nobis in filio, ut dicit apostolus
 Hebr. primo. Moyses igitur, qui vidit posteriora dei,
 hoc est humanitatem verbi, ut patet Ex. tricesimo tercio,
 cognovit, quod non fuit nisi servus in domo huius legi-
 fer, ut notat apostolus Hebr. tercio. et sic intendit
 15 Cristum tamquam deum et hominem, ut exponit beatus
 Petrus, a populo suo audiendum. —

from the
 Psalms:
 Psal. 119 126

fol. 113a

secunda autoritas est dictum eximii || prophete David
 Psal. centesimi decimi: dixit dominus domino meo:
 sede a dexteris meis, quod dictum Cristus allegavit
 20 contra Judeos Matth. vicesimo secundo dicens: quid
 vobis videtur de Christo, cuius filius est? at illi
 dixerunt: David. et ille: quomodo igitur David
 in spiritu vocat eum dominum, dicens: dominus
 domino meo etc? si igitur callidi, protervi Cristi emuli
 25 non poterant ei in isto respondere, patet testimonio
 multiplici eius efficacia de messia.

2. Psal. 110₁

pro cuius sensu notandum, quod, sicut nos cre-
 dimus, diem iudicii et alios articulos fidei, ymmo anti-

2 quan lineam in cod. B concludit, in marg. addidit B²
 tum 4 di in cod. B concludit lineam, margini ad-
 scripsit B² citur CXVIII^o codd. cuncti 17 A¹ (vel A³)
 in marg. super. notavit propheta David, quod Cristus est
 homo de semine suo 18 CIXⁱ codd. cuncti 21 sit B^dC

3 v. 21—24 4 v. 126 6 libros Lincolniensis
 conferre me non potuisse, aegre fero, sed cf. supra pag. 1299;
 I pag. 77 11 v. 1—2 cf. Exod. 33 23: videbis pos-
 teriora mea, faciem autem meam non videbis 12 v. 23
 14 v. 2 15 cf. Act. 3 22; 14; 15; 21 18 v. 1
 20 v. 42 sqq.

*Christ the son
of David*

cris- tum ven- tu- rum, sic o- por- tu- it, fi- de- les ve- te- ris tes- ta- men- ti cre- de- re, de- um et ho- mi- nem fo- re hu- ma- ni ge- ne- ris sal- va- to- rem. il- lum vo- ca- runt au- to- no- mi- ce pro- phe- ta- m Cri- stum, sal- u- ta- re, mes- si- am et al- iis no- mi- ni- bus, du- pli- cem ei- us na- tu- ram no- ta- ti- bus. de Cri- sto au- tem al- ii ha- bu- erunt cla- ri- o- rem no- ti- ci- am, ut pro- phe- te, et hii gra- da- ti- m mi- nus cla- ram, ut po- pu- la- res. in- ter om- nes au- tem Da- vid ha- bu- it cla- ri- o- rem no- ti- ci- am in tan- tum, quod no- vit ex fi- de, per spi- ri- tum san- ctum e- do- cta, quod Cri- stus fuit de suo se- mi- ne in- car- nan- dus, ut pa- tet Psal. cen- te- si- mo tri- ce- si- mo se- cun- do: 10 iu- ra- vit do- mi- nus Da- vid ve- ri- ta- tem, et non fru- stra- bi- tur eam. de fru- ctu ven- tris tui po- nam su- per se- dem tu- am, et hinc Psal. quin- qua- gesi- mo pri- mo di- ci- tur: ti- bi so- li pec- ca- vi, i- deo mi- se- re- re mei, ut ius- ti- fi- ce- ris in ser- moni- bus tuis et vin- cas, cum iu- di- ca- ris ab 15 in- fi- de- li- bus, quod pro- mis- si- o, quam pro- mi- si- sti mi- chi de mes- sia, fru- ctu ven- tris mei, non sit im- p- len- da pro- p- ter in- di- gni- ta- tem, quam con- tra- xe- ram a pec- ca- to.

et i- dem pa- tet in quo- ti- bi- let psal- mi- s et di- cti- s utri- us- que tes- ta- men- ti. i- deo eni- m vo- ca- tur tam cre- bro in e- wan- ge- lio fi- li- us Da- vid, et tam pa- ter quam ma- ter ei- us de- scri- bun- tur fuis- se de do- mo Da- vid, Luc. pri- mo. 20

ha- bu- erunt ita- que Ju- de- i e- ci- am in tem- po- re Cri- sti fi- dem con- cordi- ter, quod Cri- stus fo- ret fi- li- us Da- vid, si- cut Da- vid et ce- te- ri pro- phe- te no- ve- rant, quod Sa- lo- mon et 25 ce- te- ri fo- rent por- ten- tum ad si- gnan- dum Cri- stum si- c, quod i- dem di- ctum pro- phe- ti- cum ve- ri- fi- ca- tum de il- lis ad li- te- ram ve- ri- fi- ca- re- tur de Cri- sto ad sen- sum mi- sti- cum plus per-

1 hunc locum A, figura manus in marg. adpicta, praeter
cetera notari vult 5 alii AD hii B^dC 10 patet corr. A³
CXXXI^o codd. cuncti 12 eum A 13 L^o cuncti libri
18 ex B^dCD 20 hic in marg. cod. A exstat sig. marg.,
quod nota sua caret 24 f (linea delet.) cristus A
sicut David om. B^d 26 sic quod in correctura A
sic per B^dC sive per D

10 v. 11 13 v. 6 19 cf. e. gr. Psal. 22 2; 9; 16; 19;
24 8; 31 6; 34 20 et frequentissime in Psalmis 20 cf. e.
gr. Matth. 11; 20; 9 27; 12 23; 21 9; 22 42; Marc. 11 10; 12 25
et saepius 22 v. 27; 32

fectum, ut patet secundo Reg. duodecimo, Ysa. septimo et octavo, Psal. secundo et multis similibus. concesserunt ergo Judei Jesu Cristo nostro, quod Cristus foret filius David, et tamen ignoraverunt explicite eius generationem eternam, secundum quam dicitur dei filius naturalis.

ideo Cristus eis obicit pro hoc sensu. cum enim tota gens judaica reputavit David prophetam eximium et novit, quod de Cristo pertinentissimis verbis scripserat illum psalmum, et iterum per dominum positum simpliciter oportuit eos intelligere deum patrem, ignorantem deitatem Cristi, non viderunt, quomodo David posset pertinenter vocare messiam dominum suum, non solum, quia non simul vixerant hic in via, verum etiam, quia David fuit pro tempore suo antiquior et in potestate ac nomine seculari validior, cum Cristus prophetatus fuit pauper, obprobriosus et atrocissime persequendus, ut patet Sach. nono et Ysa. quinquagesimo tercio. ideo nimirum non fuit responsio nisi concedendo Cristi deitatem eternam et exinde eius prioritatem capitalem humanitus sempiternam vel in potencia vel in actu.

et eadem sententia patet discurrendo per omnes prophetas, ut Ysa. septimo: ecce, virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen || eius Emanuel, et infra nono dicit: parvulus enim natus est nobis, et factus est principatus super humerum eius, et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.

1 Re 2° *cuncti codices* 2 m^e (*lin. sublatum*) et multis A multis *in correctura* B^d, *in margine* B¹ multus (!) *adiecit* 3 ergo *inter lineas addidit* A cristo om. B^dD; A, *sed superscripsit* A¹ 4 ignorarunt B^dCD 18 ideo *concludit lineam in cod. B, margini B^d adscripsit* Cristi 25 A² (*vel A³*) *in marg. super. cum sig. marg. notavit* Autoritates probantes, quod deus est homo nobis *in exitu corr. A*

1 cf. II. Sam. 12, 1 sqq. v. 14 sqq. 2 v. 3 sqq.
v. 7 18 v. 9 v. 2—3 23 v. 14 25 v. 6

et Jer. vicesimo tercio: ecce, dies veniunt, dicit dominus, et suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israel: in illo tempore germinare faciam David, germen iusticie, et faciet iudicium et iusticiam in terra. in diebus illis ⁵ salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter. et hoc est nomen, quod vocabunt eum: dominus iustus noster. iste est messias in lege promissus, ut habet translacio caldaica. unde hoc est nomen, quod habet secundum superiorem naturam, quod dicitur ¹⁰ simpliciter dominus, quod soli deo potest competere. unde textus hebraicus habet nomen domini tetragramaton, ut supra cap. vicesimo tercio, sicut notant doctores nostri, qui ligwas istas intelligunt; et Baruc tercio post efficaciam doctrine sapiencie increate sic concluditur: ¹⁵ hic est deus noster, non estimabitur alius adversus eum. hic adinvenit omnem viam discipline, et tradidit illam Jacob, puero suo, et Israel, dilecto suo. post hec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. ²⁰

quotlibet sunt dicta aliorum prophetarum, que non possunt sapere nisi sensum a fidelibus nostris expositum de deo et homine, domino Jesu Cristo. sed quia protervus posset fingere, prophetas vere predicere, quod Cristus, cum venerit, erit gigas gemine substance, verus ²⁵

1 vicesimo tercio *A*, qui numerum 2 emend. ex 3
 33° *B^dCD* 3 illo *AB^dC* omni *D* 4 germen
 justicie *om. D* 8 unde iste *B^d* 14 li *B^d*, ultima vox
lineae, in margine quas *adscripsit B¹ vel B²* post *AB^dC*
 qui *D* 16 hic est deus noster in loco raso postea
 addidit *B²*, deinde hic est deus noster *B^d*, qui bis haec legi
 voluit 17 *A¹* in marg. signum marg. habet, quod
 ad notam in marg. super. (cf. supra pag. 252²⁵) positam
 referri voluit 19 hoc (? hic) *D* 20 et cum homini-
 bus conversatus est *om. C* 25 verus *B^d*, sed superscripto
 et legi voluit et verus deus

1 v. 5—6 5 cf. *ibid.* v. 6 12 tetragramaton i. e.
 quattuor litteris effectum; sic apud Hebreos nomen dei
 יהוה dicebatur 13 in mente habet, ni fallor, ea, quae
 inveniuntur supra II pag. 251 sqq. 14 v. 36—38 25 cf.
 cum his ea, quae JW disputat de termino gigas gemine sub-
 stance in *De Bened. Incarnatione* pag. 9; 102; 126, et quae
 dicit Augustinus *Opp. tom. VIII* 630

deus et verus homo, et Cristus ille vel messias non est iste, quem nos indicamus in nostro ewangelio, natum ex virgine Maria, conversantem secundum formam, quam tradidit ewangelium, post passum, mortuum et sepultum et demum resurgentem, in multis doctrinis salutaribus suos discipulos instruente[m] et in celum finaliter ascendentem.

ista protervia nimis a fide exorbitat, cum negat totum novum testamentum, cuius autoritas foret principium ad antiquum. ideo expeditius foret catholico, stare viriliter in fide quam cum seminante tales fabulas judaicas protervire. vel, si placet fideli, cum tali pseudo contendere, videtur, quod ista ratio posset sufficere. omnia, que scriptura veteris testamenti predicit de Cristo, possumus nos evident[er] verificare de Jesu nostro, sed foret nimis repugnans fidei atque superfluum, ponere duos tales, singularitatem suam ab omnino eisdem principii[s] et signis manifestantibus capientes. igitur Jesus noster est omnis messias vel Cristus, qui antiquis patribus est promissus.

assumptum patet respiciendo collacionem novi et veteris testamenti et specialiter ewangelium Matthei, qui ad hoc contra Judeos singulariter laborabat. et prima pars minoris patet ex hoc, quod tunc duo homines incarnandi forent, uterque verbum dei, cuius impossibilitatem suppono ex tractatu De Incarnacione tribus ultimis capitulis. foret iterum nimis superfluum, cum unus homo, incarnatus pro nostra redempcione, sufficeret et multitudo salutarium huiusmodi fideles, ipsam adorantes, ex divisione confunderet. nobis itaque sufficit unus Jesus, quem colimus. || ex isto videtur, quod nos sumus

*The authority
of the Old
Testament
rests on the
New*

*All the
prophecies of
the Old
Testament are
fulfilled in
Christ*

1 et cristus *B^d*, sed *B²* sic *superscripsit* 2 indivi-
duamus *C* 8 *A²* (vel *A³*) in *marginē infer.* cum sig.
marg. notavit probatur, quod noster Jesus est messias promissus
9 totum usque ad foret *om. C* 13 *A¹* in *extr. marg.*
dextro: nota bene 15 iudicare (*expunctum*) verificare *A*
21 *B^d* in *marg.:* nota 25 impossibilitate supposita *C*,
lectio aperte vitiosa 30 confunderent *A* 31 et ex *B^dCD*

26 cf. De Bened. Incarnat. capp. XI—XIII, inde a pag. 191: Sed hic dicitur, quod loquendo de unione ypostatica sqq.

adopcioris condicionis quam judaizantes, expectantes
 alium salvatorem. nam Jesus noster est tam bonus, quam
 bonum ipsi possunt defendere Cristum suum, tam sig-
 nanter prophetatus per prophetias veteris testamenti,
 sicut ipsi sciunt fingere, ipsas competere Cristo suo. et ⁵
 tercio nos habemus fructum spiritualem ex Jesu nostro
 a tempore incarnationis, qui fructus illis deficit. nec
 habebunt ampliorem fructum, quam nos ex fide spera-
 mus. cum autem Cristus eorum advenerit, quomodo
 igitur possunt ipsi despiciere fidem nostram? ponit enim ¹⁰
 fides scripture, quod Jesus *vocatur* noster legislator et dans
 benedictionem celestem, facientem filios dei et heredes
 regni, quod est quodammodo infinitum. sic enim Psal. octo-
 gesimo quarto vocatur legislator, et Ysa. tricesimo tercio
 vocatur legifer noster. cum igitur utrumque testamentum, ¹⁵
 ratio et sanitas doctrine, operis et sermonis sonant in
 Jesu nostro, quomodo licet alium expectare?

*Only through
 faith we
 partake of the
 fruit of
 Christ's in-
 carnation*

sunt autem tres prophecie legis veteris famosiores,
 tempori adventus Jesu nostri direccius consonantes.

*The idea of a
 Messiah proved
 from three Old
 Testament
 texts*

prima est patriarche Jacob, Gen. quadragesimo nono, ²⁰
 qui, sciens in spiritu de genere Juda, filii sui, dominum
 nasciturum, sic loquitur: Juda, te laudabunt fratres
 tui; manus tue in cervicibus inimicorum tuorum;
 adorabunt te filii patris tui. catulus leonis Juda,
 ad predam, fili mi, ascendisti, requiescens ac- ²⁵
 cubuisti ut leo et quasi leena; quis suscitabit
 eum? non auferetur sceptrum de Juda et dux de
 femore eius, donec veniat, qui mittendus est, et

4 prophetas *A*, sed *superscripto* i in prophetias *immutatum*
 8 quam *emendatum* ex quem *A* 9 autem
 Cristus *AB^d* anticristus *CD* 10 ponitur *B^d* 11 '*vocatur*'
addidi legis lator in loco raso *scripsit et inter lin.* et *add. A*
 13 octogesimo quarto *emendavi* LXXXIII° *codd.* 18 *A²*
(vel A³) in marg. super. cum sig. marg. notavit propheta
 Jacob de Cristo valde bona 18 famosio *concludit lineam*
in cod. B, in margine res adscripsit B² 19 tempore *B^d*
 20 patriar *concludit in cod. Bodl. lineam, margini adscripsit*
B² che 21 qui *om. B^dC* 23 cervicibus *in correctura A*

ipse erit expectacio gencium. ligans ad vineam
pullum suum et ad vitem, o fili mi, asinam suam,
lavabit in vino stolam suam et in sangwine uve
pallium suum. pulchriores sunt oculi eius vino
et dentes eius lacte candidiores.

pro cuius textus sensu capiendo notandum, quod <sup>1. Interpretation
of Gen. 49⁸⁻¹²</sup> patriarcha et propheta loquitur de toto homine, qui est
tribus Juda salvanda, nunc secundum unam partem et
nunc secundum aliam, principaliter autem de Cristo,
qui est capud huius generis. secundo notandum, quod,
licet alia dicta huius prophecie verificentur ad literam de
persona huius generacionis quoad actus bellicos vel
aliam excellenciam mundialem, tamen totum est propter
Cristum patribus figurandum. et patet tercio sensus scri-
pture. nam sicut ad literam tribus Juda fuit aliis solempnior
quoad mundum, sic fuit spiritualiter solempnior propter
Cristum, cum fuit archa carnis messie. ideo Psal. septua-
gesimo octavo dicitur: tribum Efraym non elegit, sed
elegit tribum Juda et hoc propter montem Syon,
id est, Cristum, qui Ysa. secundo dicitur: mons domini
in vertice moncium. hunc enim singulariter dilexit,
ut patet Luc. secundo. iste vero Judas posuit manus, id
est, potenciam operandi et ipsa miracula in cervici-
bus hostium spiritualium, ut diaboli cum membris suis,
et prostravit superbos dure cervicis vel ad damp-
nationem vel ad humilem compunccionem, ut patet de
operibus Cristi. ideo nimirum omnes fideles, qui sunt
filii Israel, hunc adorant. et ratio adoracionis fuit ex

3 uve A om. B^d, in margine adscripsit B² vue
(sic) CD 13 est finaliter propter B^dCD 14 B⁴ (vel B⁵)
in marg. notavit tribus Juda fuit aliis solempnior quoad mundum
16 quoad mundum sic fuit spiritualiter solempnior om. C
18 LXXVII cuncti codd. 20 secundo emendavi auctori-
tate Scripturae Sacrae usus 1° in lacuna postea ad-
didit A om. B^dC lacuna D 22 3° A
24 eius (expunctum) suis A

17 v. 67—68
Gen. 49⁸

20 v. 2

22 v. 40

Judas: cf.

hoc precipue, quod post passionem tamquam catulus leonis mortuus secundum corpus pro triduo quievisti, ad predam || pocio rem, spoliando thartara, secundum animam ascendisti. quamvis enim iste fuit descensus localis, tamen fuit ascensus spiritualis quoad viam tendendi ad celum et quoad actus militaris strenuitatem. nam simul per sanctum triduum existens secunde nature create quieuit in sepulchro, tamquam qui prius rugiit, ut exponitur supra capitulo undevicesimo. et secundum animam tamquam leena rapuit catulos de inferno. sed numquid credimus, quod resurget, cum corpus et anima ad complecionem sue milicie sic fuerint separata? constat, quod sic, cum sit gigas gemine substancie. ideo cum sit persona eterna, ille idem suscitabit se ipsum, cum Joh. decimo vere dicit: potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.

*Holy Scripture
explains itself*

et si queritur evidencia ad hunc sensum octiplicem, dicitur, quod fides scripture. nam secundum apostolum Rom. quinto decimo: quecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, et Act. decimo dicitur: huic omnes prophete testimonium perhibent. videat igitur protervus concordias scri-

2 po (<i>linea deletum</i>) quievisti A	3 tartara sursum
ascendisti C	tartara secundum animam quievisti (quievisti
<i>expunctum</i>) ascendisti D	9 18 ^o B ^d lacuna AD; C lacu-
nam inter supra et capitulo exhibet	11 non resurget
B ^d D; A, expuncto non	non om. C
in rasura posuit in fine lineae B ² , gemine, quod novam line-	13 gigas gemine
am incipit, expunxit	22 10 ^o in loco raso postea sup-
plevit A vel A ¹	22 peribent B ^d prohibent B ^d

9 cf. supra II pag. 100 sqq. 13 cf. De Bened. Incarnat
cap. I pag. 9; cap. VIII pag. 126: Christus est gigas ge-
mine substantie, scil. deitas et humanitas — ideo dicitur
humanitas ad sensum expositum accidens verbo dei; ter-
minus ortus est ex mystica interpretatione Gen. 6,4 et Psal.
195, qui loci in unum conflati sunt ab expositoribus; inde
ab Ambrosio (cf. Opp. I vol. 2 pag. 862) et Augustino (cf.
Opp. tom. VIII 630) terminus in usum ecclesie transiit
15 v. 18 20 v. 4 21 v. 43

pturarum cum expositionibus doctorum nostrorum et scrutetur, si alicubi propheta Jacob dixit testimonium de Cristo expressius, vel si alius sensus fictus sonat ad literam et modum loquendi scripture consonantius. sed
 5 quia contemporanei prophete Jacob possent quesisse, quando hec fierent, cum omnes circa adventum messie langwerant, ideo statim subiungit: non auferetur sceptrum de Juda etc.

pro cuius intellectu notandum, quod Jacob scivit de
 10 tribu Juda regem futurum in David et ceteris. in cuius signum Aminadab de tribu Juda, merendo ius primogeniture, primo intraverat mare rubrum, ut alias exposui.

secundo notandum, quod sceptrum, quod est regia potestas vel dignitas, et ducatus, signans preminenciam
 15 regiminis belli dei, erant hic prophetata, competere huic tribui et tribui Levi, sibi adherenti in confessione fidei Cristi, cum ille simul Juda i. e. confitens spiritualiter possunt dici. in cuius signum hee due tribus in sorte terre promissionis localiter sunt coniuncte et solis hiis
 20 tribubus, regie et sacerdotali, licuit coniugio commisceri ut patet

ex istis tercio elicitur sensus negative pregnantis, quod, quando sceptrum et ducatus ablata fuerint de tribu

Jesus, the Saviour of the Jews and, in a spiritual sense, of the predestinate heathens

2 testimonium dixit *D*, sed ordinem immutavit lineolis superscriptis 10 de tribu *B^d* tribum *ACD* 11 *B³*
 in margine addidit Nota, quod Cristus erat futurus de tribu Juda, ideo Aminadab, qui fuit de tribu Juda, primo intravit mare rubrum ius *ACD* illius *B^d* progeniture (?) *A* 15 regionis *D* hec *A* 21 patet, sequitur lacuna in codd. *ACD* 22 *A²* in marg. infer. cum sig. marg. notavit probacio per cronicas, quod noster Jesus est messias 23 de *AD* a *B^dC*

7 cf. Gen. 49¹⁰ 11 cf. Num. 17; 23; 10¹⁴ et Ex. 14²²; errasse videtur *JW* (aut librarius), confundens patrem et filium. non ipse Aminadab, sed filius eius Nahesson, princeps filiorum Juda, qui, vexillarius exercitus, primus mare rubrum ingressus est 12 alias: cf. supra I 3067 21 ut patet; sequitur lacuna in libris; quem locum *Vet. Test. JW* respexerit, haud scio. de matrimonio levitarum lex mosaica nihil definit neque usquam in Thorah aut in ceteris *Vet. Test.* libris levitae cum reliquis tribubus matrimonia contrahere vetantur; quare opinionem falsam, quae in lacuna latet, ex patrum ecclesiae, qui dicuntur, traditione assumptam esse suspicor 22 pregnantis: cf. supra pag. 225²⁶

Juda sic intellecta, tunc veniet mittendus a patre, Cristus promissus patribus. nec solum salvabit Judeos carnaliter, sed gentes predestinate expectant redempcionem per eum, ut deducit apostolus Rom. quinto decimo ex scriptura quadruplici. et omnes ille, ut dicit Rom. secundo, ⁵ sunt Judei spiritualiter.

unde patet legenti cronicas, quod a tempore David usque ad tempus transmigracionis sub Joachym, ut patet Jerem. vicesimo secundo, et gaudebat tribus Juda sceptro continue et exposit regulatus est populus ducatu sacer- ¹⁰ dotum tribus Levitice, ut patet ex processu libri Machabeorum. et iste ducatus duravit usque ad regnacionem Herodis Ascalonite, occiso Antigono, qui ultimo principatus est de genere Judeorum, ut diffuse || declarat ^{fol. xx4a} Magister Historiarum in principio historie ewangeliorum ¹⁵ ex libro Josephi. quamvis enim Herodes quatuor annis precedentibus adventum Cristi coronatus est Rome ab imperatoribus et senatu, tamen primo in anno, quo conceptus est Cristus, regnavit pacifice in Judea et Jonathan summum pontificem ordinavit, occiso Ircano. et evi- ²⁰ denter creditur, quod circa anunciacionem beate virginis statim, postquam venit Cristus, regnavit Herodes primus, alienigena in Juda.

The hebrew term

שִׁילַח
explained

sed contra hoc instatur multipliciter. primo per hoc, quod veritas litere hebraice habet: donec veniat Sylo, ²⁵

2 a patribus *D* salvabit omiserunt *A*, addidit in marg. *A*² 3 peccati redempcionem *D* peccati (expunctum) redempcionem *A* 10 et om. *B*^d, int. lin. add. *A* 12 regna (expunctum) duravit *D* 19 est om. *B*^d, in marg. emendavit *B*²; et sic frequenter per totam ultimam tractatus partem, in qua licentia librarii *B*^d admodum grassatur; iam hinc omittam testari, ubi *B*^d primo mendose scripsit, deinde errata correxit 20 yrcano *A*, sed irca primae syllabae superscripta sunt yrcano *B*^d hyrcano *C* 24 *A*² in marg.: contra dicta

4 v. 9—12 5 v. 29 9 v. 18 sqq. 11 cf. I. Macc. capp. II sqq. 15 Magister Historiarum cognomen est Petri Comestoris, qui floruit Parisiis ca. annum 1170, auctoris Historiae Scholasticae (cf. edit. an. 1500, quae estat in Bibl. Reg. Publ. Dresd. [Exeg. *A* 29] cap. XIII sqq.); vide plura de eo supra pag. 1101; cf. Matthew, Unpr. Engl. Works pag. 211; 489; Polem. Works 454 25 Gen. 49¹⁰

qui fuit viculus, in quo Saul unctus est, primo Reg. decimo. et ibi dicitur Roboam prepositum super decem tribus, Reg. duodecimo, sed sententia sequens non consonat tali loco, ubi inastutive dicitur: et ipse erit expectacio gencium etc. nam Sylo pro loco est femininum, et gens simpliciter sumitur solum pro gentilibus in veteri testamento, qui solum expectarunt redempcionem a Cristo. nec processus expositus consonat huic loco. ideo translacio caldaica, quam Judei approbant, habet: donec
 10 veniat Cristus. item unde evidencia Judeis vocare Cristum, eis promissum, messiam i. e. missum, et non erit evidencia quietans, antequam descendant ad dictam autoritatem Jacob. Sylo enim interpretatur amissio, translata dimissio vel restitucio, que omnia consonant in
 15 sapiencie dei inanicionem, in eius missionem et libertatis humane restitucionem. ideo signanter posuit nostra interpretacio sensum Sylo.

nec valet secunda obieccio, qua dicitur, dignitatem illam intercisam a tribu Juda pro Saul et Roboam, quia
 20 illis non potest aptari completa autoritas, nisi ficcioni alteri fabulose. item ille magnus patriarcha Jacob congregavit filios suos, ut nunciaret eis futura in diebus novissimis. per quod dictum solent prophete accipere etatem ultimam mundi. multo autem Saul precessit

The messianic idea prevalent at the time of the Kings,

1 primo *om. D; A, sed in marg. addidit A*¹ 2 prepositum *corr. A* 4 masculine *CD, (? masculine, masculine) B^d* 5 lo *A, sed superscripto co in loco emendatum*
 gentes *B^dC, (?) D* 11 eius *B^d* est *D* 18 dignitatem *corr. A* 19 per *B^dC* 24 modo *CD, (?) A^{B^d}*

1 viculus *diminut. a vicus; cf. I. Sam. 10₁* Saulum regem a Samuele in viculo, cui nomen. Silo fuit, unctum esse, ex Vet. Test. demonstrari non potest. Silo loci cuiusdam nomen fuisse eoque oppidum, quod I. Sam. 13, 2₁₂ et saepius commemoratur, significari, tam rabbini quam commentatores recentes Teller, Eichhorn, Tuch, Diestel, Baum, von Hofmann sibi persuaserunt; hic Saulum unctum esse, JW propterea suspicatus esse mihi videtur, quod I. Sam. 9₁₂ de sacrificio quodam agitur neque id secundum legem alio loco nisi apud Jehovae aedem offerri licuit. haec quoque JW opinio (cf. supra pag. 257₂₁), cum a Vulgata recedat, nescio an patrum ecclesiae vel scholasticorum traditione petita sit
 3 I. Reg. 12₂₀; 11₃₀ 4 inastutive = imprudenter
 Rom. 15₁₂; Matth. 12₂₁

illam etatem circiter per duo millia annorum, ut recitat dominus Ardmacanus libro tercio De Questionibus Armenorum cap. tercio. nec est verum, quod tam regnum quam ducatus precisus est de tribu Juda pro illis temporibus, quia David duxit populum tempore, 5 quo Saul tyrrannizavit et tempore Roboam regnavit Jeroboam in Judea. ideo signanter dicitur in scriptura copulative: non auferetur sceptrum de Juda ante etc., quia tunc utrumque foret ablatum.

*under the
Maccabees*

et per hoc patet, quod non obest replicacio tercia, 10 qua replicatur de ducatu Machabeorum, diu ante adventum Cristi cessante regno, sicut Jeremias predixit vicesimo secundo capitulo. nam ducatus continuatus est in eis, qui conmixti erant cum Judeis sicut tota cognacio tribus Benjamyn, tribus Jude, et sacerdotum post 15 captivacionem decem tribuum remanencium || in Judea. f. l. 114b nam tota illa gens rexit hereditatem Jude, et capitales credit Ardmachanus natos carnaliter de hac tribu. sed satis est, quod regant regnum tribus Jude et spiritualiter sint Judei.

et cum non sit credibile, quod tantus propheta con- 20 gregaret filios suos in fine vite sue nisi propter valde notandum misterium et revelacionem, quam ipse tunc sicut ante habuit de messia, et omnes illi ad hoc summe attenderant, restat videre in confirmacionem dictorum, quomodo residuum autoritatis debet intelligi. 25

non enim credi debet, ipsum dixisse delire vel infructuosam sentenciam. postquam igitur dixerat, ipsum esse expectacionem gencium, exprimit per tres pro-

1 recitat *corr. A* ex replicat replicat *B^d*, in *correctura D*
 2 *B^d* in *marg.*: Ardmacanus 9 etc. *A* tunc *B^dC*, in
correctura D 12 sicut in *corr. A* 16 *A²* in *marg. infer.*:
 Solucio obiectuum contra hanc sentenciam 21 *B⁴* (? *B⁵*)
 in *marg.*: nota prophetas de adventu messie in antiqua lege
 22 ipse ante etc. sicut ante habuit de *D*, *lectio aperte vitiosa*
 24 intenderant *B^d* *A²* in *marg. super. fol. 114^b* cum sig.
marg. adnotavit Expositio propositionum de propheta Jacob
 supradicta 27 ipsum in *correctura A* Cristum *B^dCD*

2 *Richardi, episc. Armachani, librum De Quest. Arm.*
conferre non potui, quippe qui in Bibl. Reg. Publ. Dresdensi
non exstet; vide supra I 2177 13 v. 5 sqq. 26 delirus
idem ac mente captus, insaniens 28 cf. *Gen. 49¹⁰*

posiciones sequentes congregacionem et construccionem sue ecclesie.

per hoc igitur, quod dicitur, Judam ligare ad vineam pullum suum et ad vitem asinam suam, notatur congregacio in unum corpus ecclesie ex gentibus et Judeis, ut dicit ewangelista Joh. decimo. vinea enim vocatur ecclesia, Ysa. quinto, et ipse, qui est capud ecclesie, dicitur Joh. decimo quinto vitis vera. pullus autem et asina, quibus Cristus insedit versus Jerusalem, ut legitur Matth. vicesimo primo et Joh. duodecimo, signat mistice gentes et Judeos, capiti ecclesie in unitatem fidei colligandos.

secunda autem propositio, qua dicitur, quod lavabit vino stolam suam et sangwine uve pallium suum, exponitur de consiliis ewangelicis et preceptis. superiores quidem ecclesie, ut clerus et viri apostolici, qui Cristo propinquius sunt ligati, lavantur puriori lege caritatis, servando consilia, remotiores vero discipuli Christi, signati per pallium, mundantur rudimentis legis, eis a sacerdotibus expressatis. aquam igitur, que fuit lex gentilium, convertit Cristus in vinum in nupciis ecclesie, ut patet Joh. secundo, quando docuit, eos dimisso ritu gentilium calore caritatis, generantis bonos spiritus levementes ad currendum et subtilitates ad videndum ad celestia aspirare. et ad hunc sensum dicitur Cant. quinto: bibi vinum meum cum lacte meo. unde isto vino mero caritatis inebriantur karissimi, ut dicitur Cant. quinto. in ista igitur lege lavantur, quos Cristus induit, a rubigine peccatorum, sive contrahatur a carne ut coccinum, sive a terrestribus sicut vermiculus, ut loquitur Ysa. primo capitulo.

1 dicit <i>Bd</i>	dicitur <i>corr. A</i>	4 decimo <i>scripsi</i>
11 ^o <i>codd.</i>	5 <i>A</i> ¹ in marg. 5 ^o , quod, ni fallor, ad <i>Jesaïam</i>	
laudatum respicit	II ^o <i>codd.</i>	7 incedit <i>Bd</i>
(expunctum) fidei <i>A</i>	14 esse ut <i>D</i>	10 ecclesie
tum) ut <i>A</i>	22 subtilitatis <i>Bd</i>	25 mero in loco
raso posuit <i>A</i>	28 coccinum <i>D</i>	

1 cf. Gen. 49 ¹¹	4 v. 16	5 v. 1; 7	6 v. 1
8 v. 7	v. 14	11 cf. Gen. 49 ²⁵ sqq.	cf. similem disputationem de prophetia Gen. 49 de <i>Juda</i> prolata supra I 229/30
20 v. 7 sqq.	24 v. 1	26 ibidem	29 coccinum
vel coccum = color ruber, coccineus		29 v. 18	

*The unity of
Jews and
Heathens in
God's 'promised
nation'*

quoad ultimam proposicionem, qua dicitur: pulchriores sunt oculi eius vino et dentes eius lacte candidiores, describuntur apostoli, fundamenta ecclesie, qui eciam vocantur Psal. octogesimo septimo montes sancti, porte Syon et multis talibus nominibus in scriptura. per istos itaque tamquam speculatores dirigitur corpus ecclesie, et ad literam vinum est oculis tam intrinsecus quam extrinsecus || medicina.

fol. 114c

et ex eadem consideratione vocantur dentes ecclesie, cum masticant et preparant sibi cibum spiritualem verbi dei. et sic inest eis subtilitas in intellectu, dum levefacti, que sursum sunt, sapiunt et mundicia in affectu, cum non predicant propter putredinem temporalium, sed ut sequantur agnum in albis, quocunque ierit. unde Cant. quarto vocantur oculi et dentes ecclesie, nec credo, quod notans circumstantias scripture imponet prophecie Jacob predictae tam pertinentem alium sensum catholicum.

2. Interpretation
of Dan. 24-45

secunda autem prophesia scripture veteris, limitans descriptiones messie ad Jesum, quem colimus, est illud Daniel secundo de sompno Nabugodonasor, cui apparuit quadripartita statua, signans quatuor monarchias, ita quod capud aureum signat regnum Assyriorum, ut Daniel exponit ibidem, secundum regnum, signatum per pectus et brachia de argento, fuit regnum Persarum et Medorum, et tertium regnum, signatum per ventrem et femora ex ere, fuit regnum Grecorum. nam Dan. octavo legitur, quomodo vidit arietem, ventilantem cornibus contra occidentem, contra aquilonem et contra meridiem,

4 LXXXVI° *codd. cuncti* 6 tamquam *corr. A* 7 tam
(*expunctum*) oculis *A* 8 *A*² *in margine super. fol. 114^c*
notavit apostoli sunt dentes et oculi ecclesie 13 peccant
post putredinem *D* 15 quarto cap. vocantur *B^dC* 18 *A*²
in marg.: secunda prophesia de Cristo 20 nabugodona-
sar *B^d* nabu^{or} *D* Nabucho^{or} *A* naubugodona-
sar *C* 24 regnarum *A* 26 femore *A*

1 *Gen. 49*¹² 4 *v. 1; 2* 15 *v. 1; 2* 18 *cf.*
*primam supra pag. 254*²⁰ 20 *v. 3 sqq.* 23 *ibid.*
v. 36 sqq. 26 *v. 3 sqq.* 27 ventilare sumitur pro
caput movere, inclinare ad ventum

et omnes bestie non poterant resistere ei nec liberari de manibus eius. et post Gabriel exponit hoc de rege Persarum et Medorum, et visionem, qua vidit hircum caprarum, cum uno cornu insigni arietem superantem, 5 exponit Gabriel de rege Grecorum, quod post rei eventus probaverat, ut patet Dan. octavo et primo Machabeorum de Allexandro Magno. quarta vero pars statue, signata per pedes ferreos, exponitur de regno Romanorum, quod lege civili et bellis quatuor cornua orta de Allexandro 10 conminuit et insulas alias multas maritimas subiugavit, ut patet ad oculum et primo Machabeorum.

unde sequitur in historia Daniel secundo capitulo: in diebus autem regnorum illorum suscitabit deus celi regnum, quod in eternum non dissipa- 15 batur, et regnum eius alteri populo non tradetur. conminuet et consumet universa regna hec, et ipsum stabit in eternum. secundum quod vidisti, quod de monte abscisus est lapis sine manibus et conminuit testam et ferrum, es, 20 argentum et aurum. hoc autem quintum regnum, quod Daniel prophetavit, non est facile fingere, esse aliud quam regnum religionis cristiane, viventis inseculariter, conformiter ad statum innocencie.

*The fifth empire,
reaching over
the whole world,
is Christ's*

primo igitur istud regnum ecclesie dicitur ortum in 25 diebus istorum quatuor regnorum, quod non potest transferri a predestinatis ad alios. et constat, quod religio cristiana a principio mundi orta est et crevit continue.

2 et post om. A, addidit in marg. A¹ 5 quod
correxerit A 6 probaverant B^dC ut (bis) D post
Dan. lacuna in omn. codd. invenitur primo om. A,
addidit A¹ in margine 10 et postmodum inter lineas
addidit A 18 absisus A, sed c super si posito lec-
tionem aliorum restituit A¹ 18 A² in marg. infer.
cum sig. marg. notavit Jesus noster est lapis abscisus de monte
sine manibus 19 conminuit corr. A

2 cf. Dan. 87 6 v. 19 sqq. cf. I. Macc. 11 sqq.
11 cap. 7 sqq. 12 v. 44; 45

et iterum, cum regnum quintum in eternum stabit, non potest esse nisi spirituale, statui beatorum in expropriatione conforme, sicut vixerunt Cristus et sui apostoli.

tercio, cum conminuit ista quatuor regna, incipiendo a testa, per quam signatur fallax et fragilis dotacio ecclesie, capientis divisionem bonorum imperii, ut alias diffuse exposui, est tertia concordancia de Jesu nostro, quod ipse sit messias promissus. nam viri ewangelici non solum predicacione renunciandi seculo conminuunt ista regna, sed merito suo et occasione iniurie, facte suis predestinatis, deus ipse || conminuit, et convertendo filios horum regnorum ad religionem suam saltem in fine vite eorum et post civiles dominos incomplete et movendo ad bella intestina, secundum que iusto iudicio se ipsos destruunt. unde si vocata ecclesia fuerit exonerata possessionibus, quibus cece dotata est a potentatibus, credo, quod regnum seculare micus conminueretur verbo ewangelii, postpositis istis bellis.

quarto, cum specificetur abbas et capud quinti regni per lapidem abscisum de monte sine manibus, videtur ex concordancia scripture, quod signat Jesum nostrum, quem Petrus vocat lapidem offensionis et petram scandali, prima Petri secundo. nam Psal. centesimo duodevicesimo de ipso scribitur: lapidem, quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in capud anguli. a domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris. mirum valde est, quod Cristus abscisus est de monte, que fuit Maria, terra

*The wealth of
the church stops
the spread of
the gospel*

14 intestiva (linea transversa et punctis subscr. sublatum) intestina A 19 specificatur C quid B^d, qui breviatura usus est, legi voluerit, discerni nequit 23 1^a 2° et ps^o postmodum in loco vacuo addidit A scandali petri, sequitur lacuna, tum nam ps^o 171 (hoc expunctum) 117 C scandali petri, sequitur lacuna, tum nam ps. 117° D centesimo duodevicesimo emendavi

6 de hac perniciose ecclesie dotatione JW frequenter disputavit, cf. ex. gr. De Ecclesia pag. 337 16 potentatus = supremus, princeps 23 v. 6—7 v. 22—23

alta virtutibus, et hoc opere spiritus sancti sine manibus, hoc est, cooperacionibus humanis, ut dicit Daniel. et ad istum sensum loquitur Ysaïas vicesimo octavo cap. *Christ the corner stone of the Lord's kingdom* ita dicens: ecce, ego mittam in fundamentis Syon
 5 lapidem angularem, probatum, preciosum, in fundamento fundatum. Cristus enim secundum expositionem Augustini super Psal. octogesimo sexto est profundissimum fundamentum sancte matris ecclesie, cui alia fundamenta ut apostoli inituntur. et sicut est
 10 primus et humilimus, sic est ultimus atque dignissimus. et ideo nimirum dicitur: factus in capud anguli, connectens parietes ecclesie ex gentibus et Judeis. et eadem sententia patet specialius Sach. tercio, ubi spiritus sanctus alloquitur Jesum, sacerdotem magnum,
 15 Jesum nostrum singulariter figurantem: ecce enim, ego adducam servum meum orientem. quia ecce, lapis, quem dedi coram Jesu, super lapidem unum septem oculi sunt, et ecce, ego celabo sculpturam eius, ait dominus exercituum, et
 20 auferam iniquitatem terre illius in die una. quam scripturam videtur michi non sanius vel pertinentius posse intelligi quam de Jesu nostro, qui fuit servus servorum, oriens ex alto. et iste ostensus est in lapide coram propheta, super quem erant septem oculi, quia
 25 septem dona spiritus sancti dicuntur Ysa. undecimo plene et immobiliter requiescere super eum.

conferat igitur scrutator scripture dictum Danielis de

2 sine (*expunctum*) cooperacionibus A 3 A² in marg. super. fol. 114^d cum sig. marg. glossavit Cristus est petra scandali et lapis offensionis ysaias ysaias, tum lacuna, 28° B^d 13 A² in marg. infer. fol. 114^d cum sig. marg. notavit prophecie Zacharie et Danielis de Cristo 9° A 23 iste correctum ex ille A ille B^dCD lapidem D 25 2° B^d

3 v. 16 7 cf. Opp. tom. VI 154; 91 13 v. 8—9
 25 v. 2, ubi Spiritus Sancti dona recensentur sic: spiritus sapientiae, sp. intellectus, sp. consilii, sp. fortitudinis, sp. scientiae, sp. pietatis, sp. timoris domini

lapide quinti regni cum aliis dictis scripture, et non inveniet, cui pertinencius conveniret quam nostro Jesu, qui tempore quinti regni sub Augusto cesare conversacioni seculari maxime contrarie fuerat suscitatus. aliter enim non foret hoc quintum regnum in diebus istorum 5 quatuor regnorum efficaciter stabilitum. quomodo, rogo, conminueretur secularis conversacio per quatuor quadras mundi tam efficaciter et breviter per paucos apostolos nisi in virtute regis huius regni perpetui, de quo Luc. primo scribitur: regni eius non erit finis. 10

*Interpretation
of Daniel's 'Son
of Man'*

unde Dan. septimo post aliam figuracionem horum quatuor regnorum sic scribitur: aspiciebam ego in visione noctis, || et ecce, cum nubibus celi quasi 10 filius hominis veniebat, et usque ad antiquum 11 fol. 115a dierum perveniet, et in conspectu eius optu- 15 lerunt eum. istum textum propheticum nemo potest pertinencius, si non fallor, quam de Jesu nostro exponere, qui, sicut ascendit ministerio nubium, sic veniet ad finale iudicium, et sic voluit ostendi in revelacione prophetica.

ille autem est, qui tam crebro in ewangelio vocat se 20 filium hominis, et licet attingat equalitatem antiqui dierum secundum deitatem, tamen secundum infirmitatem carnis, quam de nobis suscepit, optulerunt eum in templo trinitati ad complendum ministerium utriusque testamenti. et ita angeli ministrabant ei in quacunque operacione 25 humana, quam pater dedit ei, ut faciat.

unde ad confirmandum istam sentenciam nature duplicis in Cristo statim subiungitur: et dedit ei potestatem et honorem et regnum. et omnis populus, tribus et ligwe ipsi servient. potestas eius 30 potestas eterna, que non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur. cui, rogo, potest istud

11 *A² in margine dextro (interiore) signum marg. posuit, quod una cum signo ad lin. 13 pag. 265 adpicto notam in marg. infer. fol. 114^d positam respicit* 15 pervenit *B^dC*

7 quadrae mundi sunt oblectamenta, quae mundus offert eis, qui eius quadra vivunt 10 v. 33 11 v. 13 28 v. 14

competere nisi Jesu nostro, deo et homini? ipse enim dicit Matth. ultimo: data est michi omnis potestas in celo et in terra. aliter enim non posset conminuere quatuor dicta regna nec exaltando suos deprimere inimicos, et potestatem istam honor consequitur, quia Phil. secundo scribitur: dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur celestium, terrestrium et infernorum et patet, quod abeundo in regionem tam longinquam est dispositus accipere sibi regnum.

cui, rogo, potest competere hec triplex servitus, hec eterna potestas et regnum tam incorruptibile nisi illi, quem Johannes vidit in Apocal. undevicesimo habere in femore suo scriptum: rex regum et dominus dominancium.

si igitur Jesu nostro ista conveniunt, quid oportet, expectare infideliter alium anticristum? unde Dan. septimo statim describitur anticristus per cornu, ortum tempore quarti regni. agregatum enim ex nostris potentibus est horribilius, crudelius atque rapacius, quia, computando paganos et nostros nomine cristianos, non legitur minor colluctacio pro temporalibus tempore precedenti. decem igitur cornua est universitas nostrorum temporalium dominorum et cornu, ortum ex decem cornibus, habens oculos et os loquens grandia contra excelsum, et sanctos altissimi conterens putansque,

2 Matth. ultimo om. B^d, addidit in marg. B⁶ inter
dicit et data lacuna exstat in C 3 enim AC vero B^dD
8 inferiorum (?) B^d 11 hic A 13 in om. B^dC 19° in
loco vacuo postmodum supplevit A lacuna CD 9° inter
lineas superscripsit B^d et B⁶ in margine proposuit vel 19
17 anticristum CD 18 A² in marg. infer. fol. 115^a cum
signo marg. notavit de Anticristo D¹ in marg. exter.:
Nota de anticristo 22 maior CD concalcacio C
24 cornubus B^dCD 25 grandia in correctura D ex-
cessum A, sed e syllabae ces superscripsit idem

*Interpretation
of the Antichrist
as the pope*

quod possit mutare tempora et leges. utinam non sit capitaneus cleri dotati temporalibus dicti domini agregatil
sic enim preconizat clerus noster dominum papam,
ut dictum est capitulo octavo blasphemando. signum
autem huius periculi est illud Ysa. quinquagesimo nono: 5
conversum est retrorsum iudicium, et iusticia
longe stetit, quia corrui in platea veritas, et
equitas non potuit ingredi, et facta est veritas
in oblivionem, et qui recessit a malo, prede
patuit. utinam talis anticristus non destruat regna 10
borealia, occidentalia et orientalia, sicut infecit Assiam,
Affricam et Europam! constat michi, quod, licet regnet
per tempus et tempora et dimidium temporis, tamen
divinum iudicium necessitat, ut auferatur dicta potencia
et conteratur et dispareat usque in finem. 15

*Who fights
Christ's law is
of the Anti-
christ's party*

sed relinquendo ista membris ecclesie, quibus datum
est exponere prophecias, certum est ex fide scripture,
quod, quicunque secularis vel clericus maxime || obviat fol. 115
Cristi legibus, hic est potissimus anticristus, et quecunque
periodus vel annus dimissus fuerit sibi ad suam tyran- 20
nidem, dicitur ad sensum propheticum omne tempus.
unde creditur, quod Daniel per tempus intelligit totam
periodum, in qua deficit ecclesia a tempore sue prime
dotacionis usque ad tempus, in quo prevaluit Macho-
metus; et per tempora intelligit varietatem temporum 25
abhinc usque ad tempus, in quo domini seculares re-
putant concorditer elemosinas, quas pauperibus tribue-
runt; et per dimidium temporis intelligit residuitatem
temporis, per quam clerus per fucum sue excommunica-
cionis et censurarum fulmen contra beneficientes eis per 30
ablacionem fomenti sui facinoris stulte recalcitrant.

4 8 ^o postea in loco vacuo addidit B ^d	lacuna
in ACD	7 si (expunctum) longe A
lineas additum A	12 michi inter
quod B ^d	13 et in correctura A
22 unde Daniel ut creditur per C	14 ut ACD
fecit B ^d C	23 de-
31 recalcitrant AC	

4 cf. supra I pag. 184 sqq. 5 v. 14—15 28 resi-
duitas = residuum 31 recalcitrant sumitur pro repugnans,
resistit

sed quomodocunque sit de ista sententia, certum est ex sensu prophetico Danielis, quod Jesus noster sit ille magnus propheta, quem deus patriarchis salvatorem promiserat.

- 5 tercio principaliter ad istud arguitur per prophetiam ^{3. Interpretation}
 Dan. nono, ubi post humilem confessionem Danielis ^{of Dan. 9 m. ff.}
 instar Marie Gabriel apparuit viro desideriorum, eum
 instruens sub hiis verbis: vir Gabriel, quem videram
 in visione principio, cito volans tetigit me in
 10 tempore sacrificii vespertini, et docuit me, et lo-
 cutus est michi, dixitque: Daniel, nunc egressus
 sum, ut docerem te et intelligeres. ab exordio
 precum tuarum egressus est sermo. ego autem
 veni, ut indicarem tibi, quia vir desideriorum
 15 es. tu autem animadverte sermonem et in-
 tellige visionem: septuaginta hebdomades abre-
 viate sunt super populum tuum et super
 urbem sanctam tuam, et consumetur prevarica-
 cio, et finem accipiat peccatum et deleatur ini-
 20 quitas et adducatur iusticia sempiterna et im-
 pleatur visio et propheta et ungatur sanctus
 sanctorum. scito igitur et animadverte: ab
 exitu sermonis, ut iterum edificetur Jerusalem,
 usque ad Christum ducem hebdomades septem et
 25 hebdomades sexaginta due erunt. et rursum edifi-
 cabitur platea, et muri in angustia temporum, et
 post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus,
 et non erit eius populus, qui eum negaturus est,
 et civitatem et sanctuarium dissipabit populus
 30 cum duce venturo, et finis eius vastitas et post
 finem belli statuta desolacio. confirmabit autem

7 *A² in marg.:* nota hanc prophetiam Danielis 9 e prin-
 cipio *AB^d* in principio *C* principio *D* 11 Danieli *codd.*
 16 7° *in corr. A* septem *B^dCD* 19 accipiat *in corr. A*
 24 septima *AB^d* 25 62^e *in rasura correxit A* 72^e *B^dCD*
 27 72as *B^dC* 30 eis *D* 31 autem *om. D*

6 v. 21 *sqq.*
 publica

26 platea = ager incultus aut via

pactum multis ebdomada una et in dimidio ebdomadis deficiet hostia et sacrificium, et erit in templo abhominacio desolacionis, et usque ad consumacionem et finem perseverabit desolacio.

The mystery of Daniel's prophecy

in isto textu primo notandum, quod propter dignitatem ewangeliste et capacitatem prophete desiderantis et specialiter propter autoritatem sponsi Cristi, suam ecclesiam informantis, magnum latet misterium in hiis verbis. et ideo in scriptura sacra premittuntur tot preconia et magnifice circumstancie ad eorum sententiam attendendum.

Interpretation of the term 'ebdomada'

secundo notandum, quod de quantitate ebdomadarum est dissensio et diffusa expositio apud multos. expositio tamen, proposito eventus et modo loquendi scripture plus consona, est intelligere per ebdomades abbreviatas septenariis annorum lunarium, qui sunt breviores undecim diebus annis solaribus, ita quod ebdomadas annorum lunarium sit septem anni lunares, ad modum loquendi scripture, Gen. undetricesimo, ubi Laban dixit ad Jacob: imple ebdomadam dierum huius copule, || vocans ebdomadam dierum septem annos, quibus Jacob consequenter serviverat pro Rachele. correspondenter vocat ebdomadam annorum septenarium annorum iuxta modum loquendi scripture, Lev. vicesimo quinto: numerabis, inquit, tibi septem ebdomadas annorum, id est, sepcies septemque simul faciunt annos quadraginta novem, et annus quinquagesimus sequens dicitur iubileus, ita, quod, sicut ebdomas dierum dicitur septem anni, sic ebdomas

1 edi (*expunctum*) ebdomadis A ebdomadis B^dD
ebdomada C, sed da *expunxit* et s *superscripsit* idem
13 expositio ACD cristo B^d 16 septe^{riis} A
sepe^{riis} B^d septenarius D 17 ebdomas B^dCD
21 A² in marg. super. fol. 115^c notavit Expositio prophecie
Danielis de Cristo, de 70 ebdomadibus 29 dierum om. D
sic ebdomas annorum dicitur eciam septem anni om. B^d

annorum dicitur eciam septem anni et septem ebdomade
dicuntur equivoce sepcies septem anni. nec oportet
querere rationem vel proporcionalem consequenciam in
hiis dictis, quia sic loquitur scriptura patriarcharum, qui
5 septenario sunt affecti.

tunc dicitur tercio, quod Gabriel, qui nunciavit
Marie Cristi incarnationem, nunciavit huic prophete in
octava sua visione incarnationis multiplex misterium.

sed de incepcone computacionis horum annorum est
10 diversitas apud doctos. Beda enim videtur incipere ab
exitu sermonis, qui dicitur vicesimus annus Arthaxarsis,
in quo Neemias, pincerna eius, impetravit ab eo licen-
ciam, ut reedificaretur Jerusalem. et sic mortuo rege et
tardante populo propter divisionem et persecucionem
15 fluxerunt quadraginta novem anni, antequam edificata est
Jerusalem in magna angustia, ut patet Neemie quarto.
sed abhinc fluxerunt usque ad nativitatem Cristi septua-
ginta due ebdomade annorum lunarium, que constituunt
annos quadringentos nonaginta. alii autem sic calculant,
20 quod usque ad Cristi predicacionem, alii, quod usque
ad eius passionem, et alii, quod prius se extendit iste
numerus annorum, sed omnis recta calculacio sine dife-
rencia notabili terminat tempus ad Jesum nostrum.
tunc autem fuit summa prevaricacio consumata occiso
25 Cristo et peccatum originale soluto precio et baptismo

*What is to be
understood by
the 'Seventy-
Weeks'*

3 proporcionem (? proporcionalem) *in fine corr.* A con-
sequenciam AD quamque B^d lacuna C 7 mare B^d
11 archarartis A *in textu, sed in margine A² proposuit aliam*
formam addens vel arthaxarsis archaxarsis B^d artha-
xarsis C arthaxarcis D 12 neomias AD 13 ree-
dificeretur D 17 72° B^d 18 anni (*expunctum*)
ebdomade A qui B^d 19 490 om. A, addidit in
margine prima manus vel A¹ lacuna B, sed B¹ in
margine 490 vel 504 490 C om. D, sed D² in
margine 490 alii om. B^d inter calculant et quod
locus rarus D 21 prius AD post B^dC 25 pre-
dicto (*expunctum*) precio A

*The vision of
Daniel, realised
in Jesus,*

introducito, habuit finem quoad carenciam medicine complete. tunc enim deleta est iniquitas actualis, et introducta est iusticia sempiterna, visio prophetica est impleta et non amplius repetenda, cum sanctus sanctorum, qui est finis huius visionis, advenerit et post occisionem Cristi non negabitur a suis ut ante, sicut patet de Petro et ceteris apostolis, sed eciam quadragesimo secundo anno post Cristi ascensionem populus Romanus destruxit civitatem, ut patet de Tyto et Vaspasiano, Cristo ducente eorum exercitum. et sic finis Jerusalem erit vastitas in depopulacione civitatis ut post finem belli, quo occiduntur multa millia Judeorum, ut patet per Josephum de Bello Judaico, et post, Judeis volentibus reedificare Jerusalem, Romani destruxerunt eam funditus. et tunc fuit desolacio consumata.

confirmavit autem Jesus noster in ultima ebdomada annorum illa, que pepigit patribus antiquis, et in secunda medietate illius ebdomade, scilicet tribus annis cum dimidio a decollacione Johannis baptiste, Cristo predicante et passo, cessavit hostia et sacrificium paulative in templo et paulo post mortem Cristi complecius post destruccionem Jerusalem et edificacionem nove a gentibus statim post annum quadragesimum secundum ab ascensione habitabant in Jerusalem nova cultores ydolorum, quem cultum propheta vocat abhominacionem desolacionis. || et illam dicit durare usque in finem.

is not to be fulfilled in later times

cum igitur tota ista propheta impleta est de Jesu nostro ante hunc diem per mille trecentos annos et amplius, quomodocunque Judei calculaverint, ad quid expectant alium, cum non poterunt esse duo tales, ymmo dispersio eorum inter gentes pro occisione Jesu nostri, cessacio unionis pontificum in Jerusalem, cessacio

9 vespesiano A

vespasiano C

11 in om. A

20 cacraficium D

22 inter nove et a locus rarus invenitur in D

26 A² in marg. super. adnotavit argumenta de Jesu nostro, quod sit messias contra Judeos continue infra

30 potuerunt (?) A

32 potenciam C

visionis prophetice et concordantie omnium prophetarum
in domino Jesu Cristo, ut patet in processu ewangelii.
sic enim captivati sunt Judei semper proporcionaliter
ad delictum, ut patet Baruc quarto, nec est fingendum
5 aliud capitale delictum huius captivacionis tam diutine,
nisi Cristi occisio. videtur, quod oportet, eos confiteri,
hoc delictum esse proporcionabiliter magis grave quam
delictum, pro quo captivati sunt septuaginta annis tem-
pore Jeremie. verumtamen cum Jesus noster dixit tam
10 sepe, se esse Cristum, promissum in lege, si hoc falsum
fuerit, meruissent occidendo eum, cum legem Deut.
octavo decimo cap. complevisset. non igitur tanta
miracula fuissent facta et tanta fides per totum mundum
ab eo seminata, si fuisset pseudopropheta.

*Christ proved
as Messiah by
his wonders and
the extension
of the gospel*

15 item ex propheciis et ratione messias promissus
debet esse virtuosissimus homo, mundum contempnere
summa pauperie et persecuciones ac iniurias mitissime
tollerare, ut patet Sach. nono quoad pauperiem, Ysa.
quingentesimo tercio quoad miticiam, ut allegatur Matth.
20 vicesimo primo, et Ysa. quingentesimo tercio quoad
tolleranciam passionis.

non igitur valet eis, expectare alium messiam pro
mundi gloria vel prospera acquirenda, cum secundum
fidem scripture eorum ipse predicans virtutes liberavit
25 populum a peccato, non omnem, sed si quis vult ipsum
sequendo mundana deserere.

2 nostro Jesu B^dC in AD ex B^dC 4 4° in
lacuna postmodum addidit aliquis A (? A¹) lacuna CD
om. B^d 6 cristo occiso B^d 7 esse proporcionabi-
liter magis grave quam delictum om. A, addidit in marg.
super. cum sig. marg. A¹ 11 deut. corr. A 13 deu-
teronomii facta B^d 15 prophetis AD 18 9° cor-
rexerit ex 5° A 5° C 19 53° in lacuna post-
modum addidit A¹ lacuna B^dCD 20 21° in
lacuna postea addidit A¹ om. B^dC lacuna D
53° in lacuna postea supplevit A om. B^dC lacuna D
24 predictas B^d perdictas C 25 si quis AD
qui B^dC

4 v. 6 sqq. 5 captivacio hic sumitur pro direptio,
abductio 12 v. 20 18 v. 9 19 v. 2 sqq.
20 v. 5 v. 1

unde per huius oppositum optime cognoscitur anticristus.

item cum oportet, messiam occidi a Judeis et ipsos exinde destrui, ut patet Dan. nono, Sach. undecimo et Psal. centesimo nono, videtur, quod, expectando alium messiam, oportet, eos confiteri, se expectare unum alium, summe bonum et summe eis gratum, quem ad sui confusibilem dampnationem oportet eos occidere, quod verendum facinus tam palam perante concedere quilibet naturaliter abhorreret.

Jesus, the Christ of the Old and New Testament, is the end of the law and ceremonies

ex istis colligitur, cum Jesus noster sit deus et homo, qui docuit per utrumque testamentum suum, quod impresenciarum cessarent legalia, illaque cessacio sit delectabilis et racionabilis, quilibet pius fidelis acceptaret cessacionem huiusmodi leviori, suaviori et perfecciori ritui initendo.

CAPITULUM TRICESIMUM ALTERUM.

Epilogus: the standard by which to judge heresy is solely Holy Scripture

Postremo incidentaliter ad tractatum De Veritate Scripture restat tractare de heresi.

scriptura enim est regula, per quam optime discerni potest heresis a suo opposito, ymmo, ut pertinencius loquar, non nisi per noticiam scripture est heresis cognoscenda.

ex quo patet, quod solum ad theologum pertinet de heresi iudicare. si enim legista vel decretista ex suo officio discernit de heresi, hoc est, in quantum theologus, et ut de sensu ac contrarietate scripture fuerit a theologis informatus.

5 CVIII^o codd. cuncti
postmodum correxit A
ultimae cap. 31 miniavit
Cap. 31^m in marg. CD

15 suaviori in loco raso
16 Cap. 32um A in fine lineae
18 Cap. 32^m in marg. B^d
28 informans C

4 v. 26 sqq. v. 4 sqq. 5 v. 2 sqq. 7 con-
fusibilem idem ac ignominiosam 13 impresenciarum
contractum ex in praesentia rerum = nunc

fol. 116^a declaravi || autem libro quarto cap. septimo, quod *Definition of heresy*
 'heresis est dogma falsum, scripture sacre contrarium,
 pertinaciter defensatum'. quamvis enim secundum
 Augustinum in libro suo De Heresibus capitulo finali
 5 difficile vel impossibile sit nobis, totum ambitum heresum
 agnoscere, tamen possumus sub quadam diffinitione ana-
 loga ipsam describere.

notando primo, quod heresis est illud, quo infidelis
 formaliter denominatur hereticus. ex quo patet, quod
 10 heresis non est falsitas ex parte rei, sed mala dispositio
 in actu vel habitu, qua infidelis sentit contra fidem
 catholicam. et patet, cum tota scriptura sit vera, con-
 tinens in se omnem veritatem, ut dicit Augustinus
 epistola quarta Ad Volusianum et in fine secundi De
 15 Doctrina Cristiana, quod 'non est heresis, nisi fuerit
 falsum, scripture sacre contrarium', nec censetur hereti-
 cus, nisi defendat in verbo vel opere falsitatem, nec nuda

*Its formal
nature and
meaning*

1 *A*² in marg. super. fol. 116^a cum signo marg. notavit
 quid est heresis *D*² in marg. exter.: descriptio heresis
 8 notando in exitu corr. *A* 16 consequitur *B*^d*C*

1 *De Civ. Dom. lib. II (i. e. Summae lib. quartus) cap. VII pag. 58: cum scriptura sacra sit fides catholica, que est sermo dei et sic veritas patet, quod heresis est dogma falsum, doctrine Christi contrarium, oportet tercio ad ultimum complementum heresis, quod sit pertinaciter defensatum; cf. etiam quae loco laud. de hac materia JW egregie disputat (pag. 58—64) 2 cf. supra pag. I 136; 369 3 hanc haeresis descriptionem JW Lincolniensi debere videtur; cf. *De Civ. Dom. lib. I cap. XLIII pag. 393: nunc autem bulle papales, inquit Lincolniensis, sunt hereses, contra quas omnes Christiani et specialiter fratres viriliter se exponerent quod autem bulle huiusmodi sunt heretice, ex hoc edocet, quod heresis descriptive est 'sententia falsa, palam edocta, scripture sacre contraria'; cf. Matthaeus Paris, Hist. Angliae a. 1253 vol. III 145 sqq. (ed. Sir Fred. Madden); Chronicon maius, vol. V 400 sqq. (ed. Luard); cf. etiam Epist. Lincolniensis pag. 437 n. 7 (ed. Luard) 4 cf. Opp. tom. X 30—31 i. e. cap. LXXXVIII 13 cf. Opp. tom. II 534 (Epist. CXXXVII) 15 cf. ibid. III 52 sqq. (cap. XXV)**

defensio instantanea facit hereticum. ideo oportet, quod dogma suum sit pertinaciter defensatum.

*Distinction is
to be made
between heresy
and false dogma*

sed contra istud instatur primo per hoc, quod multi sunt heretici, dum dormiunt, tacent vel veritatem enucleant. et cum impossibile sit, quemquam fore hereticum sine heresi informante, videtur, quod non congruit generi heresis, esse dogma falsum.

hic dicitur, quod in isto genere tam Greci quam Latini concordati sunt, ut declaravi ex Lincolniensi.

unde pro solucione obiectus notandum, quod dogma est comune ad omnem doctrinam bonam vel malam, sive per quodcunque signum, sive per rem dogmatizatam ostensum fuerit.

secundo notandum, quod, cum omnis res naturalis naturaliter dicit se ipsam, ut patet quinto decimo De Trinitate, patet, quod omnis infidelis in opere vel sermone false dogmatizat continue, dum est talis, quia dicit falsum habitum suum uno modo vel alio. et cum omnis talis sit ypocrita, volens instinctu diaboli vel explicite vel implicate pervertere partem ecclesie in seque-
lam sui erroris, patet, quod secundum rationem dogmatizantis dicit falsum, et per consequens malus habitus suus, qui est hereticus, est dogma falsum.

*False doctrine
arises from a
false intellectual
direction of man*

per hoc patet tercio ad obiectum. nam infidelis in quolibet trium casuum tactorum ostendit dogma falsum, cum naturaliter dicit se ipsum, cuiusmodicunque est. verumptamen propter famositatem vlgus non vocat dogma, nisi fuerit sermocinalis doctrinacio sibi nota.

1 *A² (vel A¹) in marg.: primo arguitur* 5 fore C,
in correctura A esse B^dC 6 congruit corr. A
10 *inter pro et obiectus B locum rasum exhibet, quem B¹*
expleri voluit addito in marg. solucione 12 per hoc
quodcunque D, A expuncto hoc pro B^dC 14 natu-
ralis C om. B^dD; A, sed A¹ in marg. addidit 21 quod
int. lin. add. A 23 habitus bis scripsit B^d, sed dimidia
pars prioris abrasa est quo B^dC 28 doctrinalis
sermocinacio C

9 cf. De Civ. Dom. II 58: istum sensum dicit Lincolniensis se extraxisse a Grecorum sentenciis; et concordant Latini catholici 15 cf. Opp. tom. XI 267—269 (sententia, non verba ipsa)

aliter tamen loquitur scriptura Iob. duodecimo, ubi dicitur, quod iumentum et alia creata docent hominem. unde infidelis docendo, quod deus est, vel alium articulum fidei, falso dogmate docet verum, ymmo, ut dixi ^{which is revealed in word, work and behaviour,} superius, preposicio sua vocalis aut mentalis infectione subiecti est falsa, licet veritas signata sit omnino illesa. unde quodcunque dogma in nutu, opere vel sermone talis pretenderit, est dogma falsum, sicut et habitus ipsum originans.

unde ad tollendum instancias et ad loquendum levius atque conformius ad doctores, intelligo per dogma non nudum actum vel habitum, sed cum hoc simpliciter habitudinem relativam in actu vel habitu, secundum quam talis actus vel habitus disponitur ad hominem pervertendum. unde contra sophistas oportet diligenter notare, quae res signatur per dogma falsum in ista descriptione, quia istud dogma non est peccatum formaliter, sed forma positiva, antecedens vel consequens ad ^{not being a sin in itself, but foreshadowing it} peccatum.

secundo arguitur contra secundam particulam primo ex hoc, quod posset esse heresis cum hoc, quod nulla esset scriptura sacra, ymmo una est || alteri contraria, et multe sunt hereses ac veritates catholice, quas nec eorum opposita usquam reperies in scriptura.

sed benedictus sit deus, qui nos liberavit ab istis arguciis. nam quoad primum, sicut non posset esse tenebra, nisi lux saltem increata precederet, sic non posset esse heresis, nisi scriptura sacra precederet, sicut dictum est capitulo sexto de scriptura quintuplici.

16 signatur *B^d* 20 *A² (vel A⁴) in marg.*: 20 arguitur
 22 *A² in marg. infer. fol. 116^a haec habet*: argumenta contra
 diffinitionem heresis *in marg. super. fol. 116^b*: omnis veritas
 et omnis heresis est in scriptura sacra 23 hereses *in fine*
correxerit A 24 usquam *om. A, addidit A¹ in marg.*
 29 6° *om. B^d* lacuna *C*

1 v. 7 5 cf. *supra* pag. 275 20 cf. *supra*
 pag. 275 2: *haeresis est dogma Scripturae Sacrae contrarium*
 29 cf. *supra* I 119—125

et patet, quod impossibile primo assumitur, et quoad
secundum, patet, cum nulla scriptura sacra sit falsa, sed
quelibet sacra est vera, quod nulla est alteri pertinenter
All heresies are contraria, sicut diffuse et plane patet ex dictis. et quoad
judged by Holy tercium patet, quod omnis veritas est saltem implicate
Scripture which in scriptura, et per consequens, sicut ibi omnis veritas
is truth itself, catholica est inclusa, sic ibi omnis heresis est dampnata.

unde cum omnis heresis sit mala moraliter contra
fidem, in scriptura autem omnis fides includitur et
omne viciū condempnatur, patet, quod omnes he- 10
reses vel earum opposita reperies in scriptura, ymmo
cum omnis heresis secundum esse suū primum sit
but each of them veritas, omnis autem veritas est in scriptura, patet,
arises from a quod omnis heresis est in scriptura, non ut approbata
hidden particle saltem secundum rationem, qua est heresis, sed damp- 15
of truth, nanda. unde apostolus prima Cor. undecimo: oportet,
hereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti
fiant, sed ad Tytum tercio arguit apostolus hereticum
hominem post primam et secundam correptionem devitari,
sciens, quod eversus est, qui 20
huiusmodi est. sic igitur secundum veritatem vel esse
naturale includitur quecunque heresis in scriptura. nec
sequitur ex isto plus, quod scriptura sacra sit heretica,
quam sequitur hoc de mundo, in quo sunt omnes hereses,
sed non formaliter. ymmo sicut omnis accio mala cau- 25
saliter est in deo, licet non denominet eum malum,
sic omnis heresis est causaliter in scriptura. causaliter

and in so far
each of them
arises from
Holy Scripture

1 que ad B^d 3 est (prius) B^d et expunctum et est
superscriptum est A et CD pertinenter in fine corr.
B^d, in marg. B¹ addidit particulariter 15 est C
om. B^dD; A, sed A¹ superscriptit 16 cor. A, cui A⁴
1 superscriptit 17 et om. D; A, sed A¹ superscriptit
18 sed etc. locus foede corruptus in cod B: sed titum primo
(sequitur lacuna) apostolus hereticum (sequitur lacuna) ho-
minem (sequitur lacuna) sic igitur secundum veritatem etc.
tercio emendavi numerum Scripturae Sacrae adoptans
sed titum 1° AB^dD si ad titum 1° C 20 quod
AB^dC quia D 21 eiusmodi CD huiusmodi
correxerit ex eiusmodi A 26 eum D

dico secundum illud positivum in heresi et secundum finem bonum, quem deus ordinavit de heresi. nec oportet exprimere scripturam sacram nisi propter maiorem expressionem exemplaris, quo cognoscitur, quis sit hereticus. unde Augustinus in libro suo De Heresibus prope finem dicit descriptive, quod 'heretici sunt, qui singulis signis, non multo amplius dogmatibus oppugnant regulam veritatis'. nam hereticus in omni dogmate suo, etiam quo verum dogmatizat, seminat heresim quodammodo. ideo ne credatur falsum scripture sacre impertinens ad maiorem explanacionem, dictum est, quod heresis sit dogma falsum, scripture sacre contrarium. et ne tota descriptio capiat a quovis calumpniam, allegavi alias Augustinum in libro suo Contra Manicheos, et ponitur in Decretis vicesima quarta quest. tertia: 'qui', inquit, 'in ecclesia Cristi morbidum aliquid pravumque sapiunt, resistunt contumaciter, suaeque pestifera et mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare, heretici sunt'; ubi patet tota descriptio, quam ponebam de heresi preter ista scripture sacre contraria. sed secundum illam oportet, omnem loquentem de heresi supponere intelligenciam.

tercio arguitur contra terciam particulam 'pertinaciter defensatum'. nam intelligendo eam cum tota ranga, preambula sequitur, quod Aristoteles et omnes gentiles philosophi erant heretici, quia certum est, quod semina-

Aristotle and the heathen philosophers heretics?

5 *B^d in margine:* Augustinus quo *D* et que *in corr. B^d* falsum *in loco raso corr. D* 8 etiam quo *AC* 9 verum *AB^dC* 13 *super* calumpniam *signum quoddam invenitur, ad quod respicit nota marginalis* additur per defensa, a *D⁵ scripta* alias incipit fol. 527 *cod. Bodl.; abhinc usque ad finem grassatur negligentia et licentia librarii (B^d), quippe qui permultis locis id, quod vitiose scriptum erat, abraserit, sed correcturas addere neglexerit* 18 *A² in marg. adnotavit* Qui sunt heretici 20 illa *C* istam *AD* contrarium *C* contrariam *D* secundum *om. B^dC* 23 *A (vel A⁴) in marg.:* tercio arguitur secundo *B^d* 24 defensatum *D* 25 *B⁸* *in marg.:* Aristoteles

5 *cf. Opp. tom. X 31 (cap. LXXXVIII)* 13 alias: *cf. supra I 3067* 15 *C. J. C. I (Decr. II pars) c. 31* *C. XXIV q. 3 pag. 998* 19 *cf. supra pag. 2753* 23 *cf. ibidem*

runt dogma falsum, scripture sacre contrarium, quod
 pertinaciter defensorunt. quod videtur falsum, cum
 numquam erant uniti || in fide Cristi, et sic non solum fol. 116°
 omnes infideles et scismatici forent heretici, sed etiam
 quantumlibet fideles, opinative dicentes falsam sententiam, 5
 posito, quod, ipsis laudabiliter protestantibus revocare, ad
 preceptum ecclesie succedant alii, qui defendant pertinaciter
 dogma suum. sequitur enim, hoc dogma est pertinaciter
 defensatum a sequaci illius opinionis, igitur est pertina-
 citer defensatum, et sic periret omnis protestacio theologi, 10
 vel aliter sibi posset heresis inesse formaliter sine hoc,
 quod foret hereticus. nam quantumcunque pie pro-
 testans vel opinative docens falsum, etsi ipse non per-
 tinaciter defendat, sed unus hereticus quantumcunque
 succedens seminaret dogma falsum, scripture sacre con- 15
 trarium, pertinaciter defensatum, nec docetur, cum perti-
 naciter semper sonat in malum, quin sufficit describere
 hereticum per hoc, quod est pertinax, et heresim per hoc,
 quod est pertinacia.

quoad istud videtur michi, quod Aristoteles et omnis 20
 infidelis fuit aliquando hereticus, sed qualis obiit, aut
 quamdiu heresim suam defenderit, relinquo cordium
 scrutatori.

quomodo igitur excusaremus opiniones erroneas
 philosophorum infidelium de eternitate mundi et suorum 25
 accidencium aperte, cum cristiani, qui minus pertinaciter
 sententiam istam defenderent, forent heretici! ignorancia
 igitur vel defectus instructoris catholici non excusat eos,
 quin cadant in heresim vel mortale. ymmo, ut ego
 credo, nostri philosophi, qui propter inanem gloriam 30

2 cum B^dC om. D; A, sed aliquis (? A²) sub-
 scripsit 3 A² in marg. super. fol. 116^c: non quilibet
 hereticus fuit prius cristianus 9 q (lin. transv. sublatum)
 illius A 10 om̃is A expuncto n, ut omnis relinquatur
 20 B^d in marg.: Responsio 28 catholici in exitu corr. A
 29 quin C, A¹ in marg. om. A ne B^dD cadant
 corr. A 30 marie (? inanem) A

vel causam extraneandi gratis seminant dogma falsum, sunt in gradu suo heretici. ideo valde periculosum est, opiniones tales extraneandi gracia seminare.

sed pro ulteriori declaracione notandum, quod secundum doctrinam sancti Ieronymi, positam in Decretis vicesima quarta quest. tertia: 'heresis grece ab 'eleccione' dicitur, quod scilicet eam unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. quicumque igitur scripturam aliter intelligit, quam spiritus sanctus flagitat, a quo scripta est, licet ab ecclesia non recesserit, tamen hereticus appellari potest'. cum igitur omnes dicti philosophi aliter intelligunt librum vite, qui est scriptura sacra, quam spiritus sanctus flagitat, cum criminaliter ipsam intelligunt, manifestum est, quod sunt heretici, hoc est, ex eleccione stulta ab ecclesia divisi. non igitur obest huic, quod homines sunt heretici, quod non perante in fide ecclesie sunt uniti, quia prius cristianus post non est hereticus, nisi tunc fuerit a fide ecclesie devictus. cum igitur dicti philosophi pretendebant, se esse catholicos, et conmixti sunt inter catholicos, pertinaciterque defenderant oppositum fidei cristiane, ideo nichil excusat eos ab heresi.

Etymology of the word heresy

diferencia tamen est inter heresim et scisma, ut dicit Ieronymus in epistola ad Galatas et ponitur in Decretis vicesima quarta quest. tertia: 'inter heresim', inquit, 'et scisma hoc interest, quod heresis perversum dogma habeat, scisma post episcopalem dissencionem ab ecclesia pariter se separat' sic, quod omnis divisus a sancta

Difference between heresy and schism

7 eam om. D 9 spiritus sanctus ACD sensus spiritus B^d 10 scriptura A, sed A¹ in marg. lectionem sanavit addito scripta 13 spiritus (decoloratum) spiritus B^d 16 per ante B^d, in rasura correxit A per annum C parum D 17 prius parum distincte exaravit A, qua de causa A¹ in margine addidit prius 18 devictus D, corr. A denuit B^dC 26 et om. A, add. in marg. A¹ 27 discensionem A 28 sancta corr. A

5 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 27 C. XXIV q. 3 pag. 997 24 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 26 C. XXIV q. 3 pag. 997

matre ecclesia ex perverso dogmate, sicut est omnis prescitus, sit ut sic hereticus. scismaticus autem est hereticus, qui pretendebat, se esse in particulari ecclesia et post ex perverso dogmate est decisus. et sic potest scismaticus intelligi tamquam species heretici vel aggressive tamquam per accidens inferius.

*To foster some
heretical
opinions does
not make the
heretic*

sed quantum ad ultimum, notandum, quod stat, pium theologum, stante fide ecclesie, tenere opinionem hereticam. ideo longe aliud est, habere sensum hereticum et habere heresim. nam heresis est forma, qua perversus 10 denominatur hereticus, et non inest sine hoc, quod denominet subiectum hereticum. || sed sensus vel sententia fol. 116d heretica est quevis sententia, scripture contraria, que est in heresim inductiva, sic, quod sensus hereticus est semper cum peccato saltem veniali heresis inductivus, 15 ut posito, quod quis, ignorancia invincibili cecatus, ponat, quod nemo dampnabitur, subintelligendo, si hoc consonat fidei orthodoxe, et paratus ad revocandum ad mandatum sancte matris ecclesie, docto, quod sit falsum, sicut multi sancti martires, episcopi et doctores opinati sunt 20 in materia fidei. sed illi non erant cum illis opinionibus desponsati, sed cum falsitate meretricia ad tempus decepti. et in ista meretricia seductione multi, quos vocamus infideles ad horam sue ignorancie detinentur, credendo sanctam matrem ecclesiam et faciendo continue 25 bona de genere, parati semper ad credendum omne, quod deus voluerit ipsos credere, et detestando omnem falsitatem, quam deus voluerit ipsos discredere. in quo casu fuit Cornelius, Act. decimo, et, ut credo, sunt multi

12 *A*² in margine super. fol. 116^d notavit non quilibet tenens sententiam hereticam est hereticus 17 dampnabitur *C*, *A* in marg. dampnatur *B*^d*D*; *A* expunctum in textu
22 meretricia *C*, correxerunt *A*; *B*^d, qui tricia in margine iteravit meretricia *D* 29 10° om. *B*^d, in marg. eadem manus addidit Act.

pagani, multis cristianis nomine meliores, ut dicam inferius.

sed descendendo ad punctum admitto, quod Petrus, si teneat sic catholice opinionem hereticam, non simpliciter asserendo, et Paulus, sequax suus, superaddendo Petrum, defendat pertinaciter dogma suum, tunc videtur, quod dogmati Petri competit descriptio heresis supradicta. et sic Petrus foret simul hereticus atque catholicus. nec valet dicere, quod, sicut quilibet habet proprium peccatum originale, sic habet dogma proprium, quod defendit, quia non obest, hominem defendere simul sententiam propriam et sententiam alienam. sic enim contingit, tam carnaliter quam spiritualiter dogmata aliorum defendere. aliter enim nemo teneret opinionem alterius, nec foret sequela in heresi vel peccato.

ad istud dixi alias, quod Paulus in casu posito defendit pertinaciter dogma suum et non dogma Petri, cum ipsum fuit verum atque catholicum. nam si in isto casu defenderet dogma Petri, tunc pie subintelligeret condicionem, subducta pertinacia instar Petri. sed modo superaddit pertinaciam, gignens dogma falsum moraliter. et ideo ipse non Petrus foret heresiarcha respectu totius generis suorum sequacium. nec est verum, quod dogma Petri sit falsum, scripture sacre contrarium, sit virtuosum. sicut enim contingit, hominem facere bene moraliter malum de genere, sic contingit, hominem male moraliter facere bonum de genere, ut posito, quod Petrus pie impropere Paulo innocenti de peccato sive vecordia, credendo errore excusabili, quod sit talis. et alias accuset Paulum reum tamquam ypocrita, ut appareat esse sanctus. tunc patet utraque pars conclusionis.

17 *inter et et dogma locus rasmus in cod. B* 28 paulo innocenti de peccato sive vecordia credendo errore i (*expunctum*) excusabili, quod sit talis. et alias accuset A¹ in marg. om. AD 30 ut CD, (? nec) A aut B^d

2 inferius: cf. *infra* pag. 294: 289 7 cf. *supra* 275 2-3
16 alias: cf. *supra* I 3067

ideo, ut alias dixi diffusius, non solum debet attendi, quid homo faciat, sed qualiter et qua intencione, cum deus sit remunerator adverbiorum, que faciunt maxime ad moralitatem, quam oportet fundari in gracia et caritate, que non possunt inesse, nisi insit moralitas. 5 Petrus igitur, sicut habet veram vitam, sic et dicit verum, quia dictum suum signat sibi principaliter caritatem, licet sequentes sinistre capiant occasionem ad false concipiendum dictum catholicum. unde si ista evidencia moveret ad convincendum Petrum de heresi, se- 10 queretur, quod Jesus noster foret summus hereticus, et apostoli specialiter, scribe sui testamenti, forent heresiarche post eum, cum constat, omnes vel famosiores || hereticos pro tempore legis gracia sicut ante palliare 101.117a suas hereses ex scriptura, sicut et hodie scripturam sinistre intelligentes dicunt, est summe heretica atque dampnabilis et specialiter dogma domini Jesu Cristi, ut patet de autoritatibus ewangelii Johannis capitulis undevicesimo expositis. sicut igitur male audiens non facit deum blasphemum sive hereticum ex sensu, quem de ipso 20 male accipit occasione sinistra, sic nos facimus dogma sanctorum doctorum hereticum, licet addamus pertinaciam ad falsa, que de ipsis concipimus. sed oportet, nos sentire conformiter sicut illi.

est autem diversitas inter dicta doctorum, cum aliqua dicunt simpliciter assertive sicut scripturam sacram 25

16 dicunt quod est CD 19 capitulis: *sequitur lacuna in cunctis codd.; A in lacuna scripsit* 19 et, *omisso altero numero, quem additurus erat* 21 sic nec nos CD 25 quando alia B^d

1 cf. *De Civ. Dom. II cap. XII pag. 139: suppono, quod sicut malum de genere potest bene fieri, sic bonum de genere potest male fieri. et paulo inferius: deus non considerat, que fiunt, sed quo animo fiunt* 3 recitat JW glossam Bernhardi: *deus non est remunerator nominum, sed adverbiorum, i. e. non remunerat deus, quod fit, sed quod bene fit; cf. De Civ. Dom. II pag. 139; St. Bernhardi Opp. (ed. Basil. 1566) Ev. II cap. XXVIII pag. 349* 18 v. 3 sqq.; 12 sqq.; 15 sqq.

The modern enemies of the Bible blame her as most heretical and condemnable

et ex ea patenter sequencia cum aliis veritatibus per se notis, aliqua autem dicunt cum formidine et condicione, si veritas prima novit, ut est de quibusdam sensibus scripture et de quibusdam, que videntur sequi ex illa.

5 et ita non dicunt simpliciter illa falsa, sed dicunt veritates condicionatas, et quod habet evidencias, ita esse. *Whatever the doctors say on Holy Scripture is to be estimated after the kind of the judgment passed*
 et istum sensum persepe exprimunt, ut oportet, sed, ut sepe dixi, sicut periculosa temeritas est, quemquam in materia sibi ambigua simpliciter diffinire, sic est mani-
 10 festa stulticia in materia fidei scripture vel sensus patuli a sanctis doctoribus de ea expositi trepidare. et in isto sunt plures pusillanimes declinantes a sensu et logica scripture et sanctorum doctorum, quod, licet fingant, fieri propter humilitatem habendam et cavendum presumpci-
 15 onis periculum, tamen causa realis est, quia nolunt logicam obliquam et puerilem dimittere et modo loquendi scripture ac sanctorum doctorum se humiliter conformare. nisi enim scriptura haberet post sanctos doctores sequaces in isto, scripture sacre autoritas nimium vacillaret.

20 sicut igitur caveo a presumptione in materia michi ambigua, sic cavebo per dei gratiam a pusillanimitate atque ypocrisi in materia fidei scripture, cum, postposita formidine, debeat esse certa. illam igitur asseram animose cum ducatu spiritus instruensis et exemplo multitudinis sanctorum doctorum simpliciter facientis.

et patet descriptio heresis cum solutione obiectuum.

et quantum ad ultimum verbum, patet, quod 'per-
 tinacia' dicit valde tenentem constanciam sive in bono

5 et sita *expuncto* s A 7 dixi (*expunctum*) exprimunt A 8 sepe *om. D*; A, sed in marg. addidit prima manus 9 sicut B^d B^d in marg. adnotavit ad has lineas conclusio 10 pauli *superscripto* t A 26 similiter B^dC facie: quae sequebantur, erasit B^d, sed B^l in marg. addito ntis ceterorum lectionem restituit 27 solutione C, correxit B^d, in loco raso corr. A sermone D 28 A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit pertinacia accipitur in bono et malo

28 ultimum verbum scil. pertinaciter defensatum cf. supra 2753

sive in malo. unde Augustinus secundo De Civitate Dei cap. undevicesimo dicit apostolum secunda Thess. secundo hortari fideles, ut in fide, quam tenent, pertinaciter perseverent, et sonat ad hoc textus apostoli, tantum qui nunc tenet, teneat.

*He who commits
a deadly sin is
a heretic*

ex istis michi videtur primo sequi, quod omnis peccans mortaliter est hereticus et e contra. nam omnis sic peccans habet in vita dogma falsum, scripture sacre contrarium, pertinaciter defensatum, et per consequens omnis talis est hereticus, sicut est heresi deformatus. non enim abiciendum est nomen dogmatis a genere heresis, cum sancti doctores et Decretum ecclesie ipsum ponant. nec est credendum, quod solum vociferatio successiva heretici sit dogma suum falsum, sic quod, cessante tali sono, desineret dogmatizare contrarie ad scripturam. quid, rogo, refert, quod quis infideli animo scribat verba heretica, per que seducat multum populum sine voce, vel || minus infideli animo vociferando scripture sacre contrarie decipiat populum paucio- rem? revera quoad rationem heresis non est diversitas, nisi quod prima heresis foret maior. aut quid refert, talem hereticum multum populum nuda scriptura a fide sacre scripture seducere, vel factis perversis ac patulis ex equali malicia tantum populum in viciis amplius profundare? non refert, nisi quod facta dicunt eorum radicem et instruunt plus quam verba, sicut sepe allegavi ex sanctis, et experientia cum ratione et scriptura concordat in idem.

2 20° cuncti codd. 2^a omisi A, addidit inter
lineas A⁴ 5 nunc AD modo B^dC 6 A² in
marg. super. fol. 117^a cum sig. marg. adnotavit Omnis pec-
cans mortaliter est hereticus 10 deformatus usque ad
cum sancti om. B^d, sed in marg., omisso deformatus, addidit
non enim abiciendum est nomen dogmatis a genere 11 abi-
ciendum B¹CD 12 D, iteravit D¹, qui solvit breviaturam
addito in margine genere 18 A² in marg. super. fol.
117^b: opere scandalizantes populum sunt heretici

1 cf. Opp. tom. IX 784 sqq. 26 cf. e. gr. Opus Ev.
II cap. XXIII pag. 327 et 328 sqq., ubi SS. Augustinus
et Chrysostomus testes citantur; ibidem cap. XLV pag.
411 sqq.

et ideo sepe dixi, quod prepositi, qui declinando a Christi consiliis et preceptis ex perversitate vite sunt populo ad ruinam, sunt archiheretici.

unde inter alios errores hominum hic est unus, quod
 5 comunitas non putat, quemquam esse hereticum nisi
 speculativum theologum. si enim dogma operis ydiote
 sit plus falsum, plus a fide ecclesie divisum et pertina-
 cius defensatum, quare non foret illud magis hereticum?
 impugnat enim informacionem primi articuli fidei cristi-
 10 ane: credo in deum. tales enim, licet dicant, se in deum
 credere, tamen, ut dicit apostolus, factis negant, et tunc
 locutio facti est realior quam verbalis. cum igitur se-
 cundum Lincolniensem oportet, 'ut, cuicumque competit
 diffinicio, sibi competat diffinitum', sequitur, quod, si
 15 sint tales prepositi, illi sunt maxime heretici et pessimi
 anticristi, ut loquitur beatus Gregorius et ponitur in De-
 cretis sexta decima quest. septima 'Decimas'. confir-
 matur ex Decreto vicesima quarta quest. septima sic
 loquente: 'cum aliquis exit a veritate, a timore dei, a
 20 fide, a caritate, exit de castris ecclesie, et si per episcopi
 vocem minime abiciatur, sicut e contrario aliquis non
 recto iudicio foras mittitur, sed si ante non exierit, id
 est, non egit, ut meretur exire, nichil *leditur* in eo, quod
 non recto iudicio ab omnibus videtur expulsus. inter-
 25 dum enim, qui foras mittitur, intus est, et qui foris est,
 intus videtur retineri'.

*The supposition
 that only a
 speculative
 theologian falls
 in heresy is
 wrong*

3 archiheresi *B^d* 12 vocalis (*expunctum*) verbalis *A*
 17 *B^d* in marg. iteravit 16^a quest. 7^a 18 24 *A*, quod *A⁴*
 accuratius describit addens in marg. Si quis etc 19 lo-
 quentes *B^d* a fide om. *B^d* 20 si per *AB^dC* super *D*
 21 sic *A* 22 foras *C*, in loco raso correxit *A* foris *B^dD*
 exiet *B^d* 23 redire *D* 24 '*leditur*' scripsi
 reducitur *B^dCD* redutitur *A*, sed primum r *A⁴* immuta-
 vit in l et litteras ut, subscripto puncto, in it, ut *leditur*
efficiatur in eo, quod non recto iudicio videtur (*videtur*
linea deletum) ab omnibus videtur expulsus om. *A*, addidit
 in marg. *A⁴* omiserunt *B^dCD*

13 hanc *Lincoln. opinionem in opp. eius publici iuris*
factis, quae contuli, nusquam inveni; cf. plura de Linc. supra
pag. 135 23; I 77 17 cf. *C. J. C. I (Decr. II pars) c. 3*
C. XVI q. 7 pag. 801 18 cf. *ibid. c. 7 C. XXIV q. 3 pag. 992*

istud declaravi alibi in materia de excommunicacione,
ratione et autoritate.

*Everyone of
those, who are
excommunicated,
is doomed to
heresy*

ex istis patet, quod omnis realiter excommunicatus
est hereticus et e contra, quia dividitur ab ecclesia quoad
deum. et ista est realis divisio, que, si non affuerit, 5
quantumcunque pretendatur, excommunicacio vel hereti-
cacio non ligat simpliciter, cum non ligat hominem
quoad deum. ideo canit ecclesia, quod

‘nulla ei nocebit adversitas,
si nulla dominetur iniquitas’.

10

et patet conversa conclusionis, cum solum peccatum dividit
creaturam rationalem a deo, hoc est, nichil, si non illud,
nec stat, illud esse non dividens, cum, si est, extinguit
graciam, sine qua non potest esse unio graciosae. et solum
talem divisionem sonat heresis vel excommunicacio, veritate 15
cum sanctis doctoribus et ad propositum intellecta.

*Eight kinds of
heresy*

unde, ne videar fingere, istam sententiam vel offen-
dere decretistas, ecce, glosa ordinaria super vicesima
quarta quest. tertia ibi ponit octo modos, quibus heresis
sumitur in sacris canonibus. — primo modo, quicumque 20
est dubius in fide, ut quinto Decretalium De Hereticis,
ubi sic dicitur: ‘dubius in fide infidelis est, nec eis
omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant’.
istud autem dictum oportet sane intelligi.

secundo modo: omnis symoniacus dicitur hereticus, 25

6 quantumcunque *primam vocis partem corr. A* 7 non
in loco raso correxit A 9 nobis (*linea deletum*) nocebit *A*
14 p vel s (*lin. deletum*) non *A* 15 veritate *C* vir-
tute *Bd*; *A*, sed *A*¹ in marg. veritate 18 ordinaria
in exitu corr. A 19 ibi corr. *Bd*, in marg. *B*¹ iteravit
ibi illi *C* *A*² in marg. infer. cum sig. marg. ad-
notavit heresis octo modis sumitur 20 *A*⁴ (aut *A*³) in
marg.: 1 25 *A*⁴ (aut *A*³) in marg.: 2

1 libros De Excomm. etc. a JW^o conscriptos esse me
fugit. in nullo Wiclifianorum catalogo mentio fit eorum.
relegamur fortasse ad Op. Evang. I part. cap. XX pag. 69,
ubi diffuse et subtiliter de excomm. disputatur 9 cf.
supra II₁₁ 18 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 28 C.
XXIV q. 3 pag. 998; ibid. c. 39 pag. 1001 sqq. 21 cf.
ibid. II (Decretal. Greg. IX) lib. V c. 1 Tit. VII pag. 778

fol. 117c ut patet prima quest. prima: || 'quisquis', inquit, 'per peccuniam ordinatur, ad hoc, ut fiat hereticus, promovetur', ubi patenter innuitur, omnes symoniacos esse hereticos.

tercio modo: omnis per excommunicationem prescisus ab ecclesia dicitur esse hereticus, ut quarta quest. prima cap. secundo: 'hereticos', inquit, 'dicimus tam eos, qui olim ab ecclesia proiecti sunt, quam qui post hec a nobis anathematizati sunt'.

quarto: omnis, qui male interpretatur scripturam sacram, ut vicesima quarta quest. tertia 'Heresis'.

quinto modo: qui novam opinionem invenit contra scripturam sacram, ut eadem questione 'Hereticus'.

sexto modo: qui vult auferre privilegium romane ecclesie, ut vicesima secunda dist. 'Omnes', ubi dicitur, quod, 'qui privilegium a romana ecclesia auferre nititur, hic procul dubio in heresim labitur, et per consequens hereticus est dicendus'.

septimo modo: qui transgreditur precepta sedis apostolice, dicitur hereticus, ut tricesimo octavo dist. 'Nullus', ubi dicitur: 'qui rebelliter vivit et dicere atque agere bona recusat, magis diaboli quam Cristi membrum esse ostenditur et infidelis esse monstratur'. si igitur preceptum

1 patet omiserunt B^dC B¹ in marg. iteravit prima
quest. prima A² in marg. infer. fol. 117^b addidit Omnis
realiter excommunicatus est hereticus 2 A in marg.: nota
5 A in marg.: 3 6 hereticus esse A, sed lineol. superscr.
ordo verb. immutatus est 5^a A 1^a B^d in marg.
8 hic AD 10 A in marg.: 4 11 24^a in rasura
correxerit A 12 A in marg.: 5 14 A in marg.: 6
19 A in marg.: 7 20 50 D

1 cf. ibidem I (Decr. II pars) c. 5 C. I q. 1 pag. 358
6 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 2 C. IV q. 1 pag. 527 (medio
capitulo) 11 cf. ibid. I c. 27 C. XXIV q. 3 pag. 997;
ibid. c. 39 in fine pag. 1006: sed quicumque aliter scripturam
sanctam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, a
quo conscripta est, licet de ecclesia non recesserit, tamen
hereticus appellari potest 13 cf. ibid. c. 28 pag. 998
15 cf. ibid. (Decr. I pars) c. 1 Dist. XXII pag. 73 20 cf.
ibid. c. 16 Dist. XXXVIII pag. 144

domini sit infinitum gravius quam preceptum sedis apostolice in quantum tale, multo magis est hereticus, quicumque transgreditur mandatum domini. cum igitur sedes apostolica stricte precipit omnibus sacerdotibus, sancte vivere, et tot sunt canones, quos omnes quasi pre-⁵mittimus observare, patet, quod nimis multi etiam prelato-¹⁰rum sunt heretici, infidelibus deteriores. nam secundum vocem domini Jac. secundo: qui offendit in uno, factus est omnium reus.

octavo dicitur large hereticus omnis, qui non tenet¹⁰ articulos fidei. et sic videtur michi indubie, cum quilibet peccans mortaliter deficit in primo articulo, quod sit ut sic hereticus, quia a comunione fidelium divisus. nam credere in deum est sibi per amorem secundum¹⁵ gratiam inherere, quod deficit cuicumque peccanti mor-²⁰taliter.

*Mortal sin the
principle of
heresy*

ista autem multiplicitas significacionum non foret artificiosa, nisi reduceretur saltem in suo analogo ad quoddam univocum, quod non est fingendum nisi co-²⁰municacio in mortali, quod dividit a deo et corpore²⁵ ecclesie.

ideo secundum divisionem mortalis peccati potest capi divisio heresis, licet ratio sit diversa.

contra dicta obicitur primo, quod sententia predicta obviat Decreto vicesima quarta quest. tertia, ubi sub²⁵ autoritate sancti Augustini hereticus sic describitur: 'hereticus est, qui alicuius temporalis comodi et maxime glorie principatusque sui gracia falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur'. cum igitur multi peccant mortaliter, qui non sic falsas opiniones sequuntur, videtur, quod non³⁰ omnis peccans mortaliter est hereticus.

hic dicitur, quod omnis mortaliter peccans in actu

5 premittimus *BdD* 7 infidelibus *correxerit A* 10 *A in marg.*: 8 octavo *in loco raso corr. A* dicitur *AC* igitur *Bd*
ergo (?) *D* 13 comunicacione *BdC* 18 reduceretur *Bd*
22 secundum *in correctura A* solum *D* potest *om.*
A, addidit in marg. A¹ 24 obicitur videtur primo *Bd*

8 v. 10 25 cf. C. J. C. (*Decr. II pars*) c. 28 C. XXIV
q. 3 pag. 998

sequitur opinionem falsam gracia comodi temporalis, cum appetitu errat, eligendo apparens bonum propter commodum temporale. quomodo igitur non foret omnis talis hereticus, cum falsam opinionem et gignit et sequitur gracia comodi temporalis? et patet, quod prelati male viventes eciam mutescendo sunt heresiarche, cum Decretum dicit, quod illi maxime sunt heretici, 'qui gracia glorie et principatus sui sentencias falsas gignunt'.
 fol. 117d sed quid falsius, || quam opinari, esse bonum comodi,
 stare in alto gradu ecclesie et multas divicias congregare sine recompensa officii, scripture legibus limitati? ideo dicit Decretum: 'ille autem, qui huiusmodi hominibus credit, hic est ymaginacione quadam veritatis illusus'. et in ista opinione heretica nedum clerici, sed maior
 pars populi sunt illusi, nec aliquid plus repugnat fidei scripture vel iudicio divine iusticie.

unde videtur michi, quod omnis pertinaciter defendens dictum errorem sive scolastice sive practice incurrit maculam heretice pravitatis. 'scolastice' dico pro
 impugnantibus in scolis vel sermonibus predictam sententiam, palliando contrarium et retardando ac depravando eos, qui elucidant illum sensum. et 'practice' dico propter eos, qui procurant symoniace ad tales prepositos et defendunt ministerio quocunque impedicione correccionis ecclesie vel favore. unde vicesima quarta quest. tertia Urbanus papa sic loquitur: 'qui aliorum errorem defendit, multo est dampnabilior illis, qui errant, quia

Whosoever obstinately persists in false opinions, becomes heretical

8 fingunt (*expunctum*) gignunt A 9 A² in marg. super. fol. 117^d adnotavit esse in alto gradu ecclesie et congregare divicias sine recompensa officii est dampnabile 13 ymaginative quidam D veritatis B^dC, A¹ in marg. virtutis D, *expunctum* in textu A 18 incurrit in correctura A 19 dico quod pro D 24 ministerio correxit A 26 errorum ex erroris emendavit A 27 dampnabilior C, A¹ in marg. dampnaciore D, (?) B^d; *expunctum* in textu A

7 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 28 C. XXIV q. 3 pag. 998: hereticus est, qui glorie principatusque sui gratia falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur sqq. 12 cf. ibidem in fine cap. 28 pag. 998 25 cf. ibid. c. 32 C. XXIV q. 3 pag. 999

non solum ille errat, sed aliis offendicula erroris preparat et confirmat. unde, quia magister erroris est, non tantum hereticus, sed etiam heresiarcha dicendus est. et utinam in ecclesia non prevalet ista heresis omnis generis hominum seductorum!

5

*Deadly sin and
heresy are in-
timately con-
nected*

secundo videtur, quod idem sit, accusare hominem de heresi et de peccato mortali. quod videtur multipliciter esse falsum, et tamen sequela ex hoc patet, quod ista duo mala sese inseparabiliter consequuntur. quis igitur diceret, infantem ex originali peccato esse hereti- 10 cum, aut quis scit, si frater suus sit sic in peccato mortali, cum non videt, si in animo sit contritus? vel quis auderet communicare cum proximo, cum non licet sociari hereticis, dicente Decreto vicesima quarta quest. tertia: 'clerici hereticorum et scismaticorum tam convi- 15 via quam sodalitates evitent. unde eorum conventicula non ecclesia, sed consiliabula sunt appellanda, cum eis neque orandum est neque psallendum?'

ad istud dicitur, quod correspondenter, ut sunt gradus criminum, sunt gradus heresum. omnis tamen 20 heresis dicit peccatum personale et actuale. unde conceditur, quod infans ex peccato originali est hereticus, quia a numero fidelium divisus ex ceca eleccione priorum parentum, a qua contrahit maculam originalem. unde cum spiritus talis in baptizati dicit naturaliter, se 25 esse factum ad ymaginem et similitudinem dei sui, quod cum sit falsum, cum habet ymaginem deformatam, patet, quod dicit dogma falsum, scripture sacre contrarium. et cum cecatur, ignorantia prohibente resipiscenciam, patet, quod dogma istud sit pertinaciter defensatum. 30

*Is original sin
also heresy?*

11 sit mortali *A*, sed *A*¹ cum signo marg. addidit in marg. sic in peccato, ut eum sit sic in peccato mortali legi voluisse appareat sit in mortali *B*^d sit sic in mortali *CD*
20 heresim *B*^d 23 divisus om. *A*, addidit in marg. cum sig. marg. *A*¹ 26 factum correxerunt *AB*^d 27 falsum corr. *A*

14 cf. *ibid.* c. 35 pag. 999
clandestini et furtivi congressus
ac morum commutatio, poenitentia

17 consiliabula dicuntur
29 resipiscencia idem

*Signs of
heresy*

quoad secundum dicitur, quod, sicut possumus
habere probabilem evidenciam de heresi fratris nostri,
sic et de mortali. sed utrobique contingit deceptio. evi-
dencior tamen est noticia de heresi quam de omnino
5 insensibili in mortali, ut, examinando fratrem nostrum
de fide scripture vel in opinione vel in conversacione,
si docet vel verbo vel vita, quod sentit erronee, statim
convincimus, quod sit hereticus, et consequenter, quod
sit in mortali peccato. utrum autem nunc sit in mortali
10 vel heresi, non exinde convincimus, sed sive verbo sive
opere continuato ostendit pertinaciam suam, convincimus
probabiliter, quod nunc sit hereticus induratus. ista
tamen noticia potest fallere, cum sit solum probabilis.
fol. 118^v ideo fatuum est, sine valde || probabili evidenciam aliquem
15 imponere heresim fratri suo.

et per hoc patet ad tercium. nam si facta episcopi
vel secularis domini docent manifeste, quod sit hereticus,
hoc est, scripture sacre contrarius in verbo et specialiter
in vita, tam eius comitiva quam eius ministeria sunt
20 vitanda, nisi de quanto quis intenderit, excomunicacione
eos a sua heresi revocare. et patet, quante peccant
ministri huiusmodi prepositorum, in sua conversacione
scripture sacre contraria eis applaudencium, ymmo se-
cularium dominorum, voluptate prandii vel temporalis
25 munusculi eis favencium. tales enim sunt heretici ex
tacita predacione bonorum pauperum. unde Decretum
vicesima quarta quest. tercia sic scribit Nicolaus papa
cunctis episcopis: 'illi, qui peregrinos, vel oratores cuius-

*To heretical
bishops and
worldly lords
fellowship and
obedience
eventually may
be refused*

9 peccato. utrum autem nunc sit in mortali *om. A, ad-*
didit in marg. inferiore cum sig. marg. A¹ 11 suam
om. A, inter lin. addidit A¹ 14 *A² in marg. infer.*
(fol. 117^d) sine sig. marg. addidit gradus heresis et argumenta
contra hoc, quod quilibet peccans mortaliter est hereticus *in*
marginē super. fol. 118^a voluptuose convivantes sunt heretici
experiencia *(lin. transv. et punct. subscr. deletum)* eviden-
cia *A* 15 suo *corr. A* 26 tacita *C, in marg. A¹*
tanta (? tacita, causata) *B^d* tanta *D, expunctum A*
in textu 27 *B^d in marg. iteravit* 24 quest. 3^a 28 cunc-
tus (? cunctis) *A*

19 comitiva sumitur pro comitatus aut communio
26 cf. *ibid. c. 25 C. XXIV q. 3 pag. 997*

cunque sancti, sive clericos, sive monachos, vel feminas, aut inermes pauperes depredati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis oberraverint, anathematis vinculo feriantur, nisi digne emendaverint. pax vero illa, quam et regnum dei dicimus, sic observetur, sicut ab 5 archiepiscopis et episcopis cuiuscunque provincie constituta est, aut si quis eam infregerit, excommunicationi subdatur'.

ex istis patet cum supradictis cap. *vicesimo quinto*, quod religiosi, episcopi vel quicunque occupantes bona pauperum ad abusum incidunt in dictam excommunicationem et heresim, et eo dampnabilius, quo debent ex officio pro pauperibus magis domestice procurare. unde quilibet talis fidem negat et est infideli deterior. et intelligamus in dicto Decreto per archiepiscopos et episcopos provincie 15 patres primitive ecclesie, quorum doctrina divinitus inspirata debent provincie regulari.

Venial sins do not deserve the reproach of heresy

tercio videtur, quod omnis peccans venialiter sit hereticus, quia omne dogma peccati est falsum, scripture sacre contrarium. et cum tota ecclesia militans sit rugosa peccato veniali, videtur, quod tota ecclesia militans sit heretica; consequens contradiccio in terminis. 20

hic dicitur, ut libro quinto, quod peccatum veniale, cum non extiguit gratiam vel caritatem, non facit divisionem a cetu fidelium. iterum cum non procedit ex 25 eleccione ad male faciendum, sed ex infirmitate vel ignorancia, de quibus deletur, non sapit heresim ut mortale. unde quantum ad omne dogma talis, cum

1 clericos *corr. A* 3 anathematis *in loco raso cor-*
rexit A 5 dicius (*lin. sublatum*) *A in textu, addidit*
in margine cum sig. marg. dicimus A¹ 6 et episcopis
omiserunt D, A, sed A¹ in margine addidit 9 locum
vacuum inter cap. et quod AD, inter supradictis et cap. BC
exhibent 'vicesimo quinto' supplevi 13 domesticis *B^d*
 18 *A¹ (?) in marg. figuram manus posuit, qua hunc locum*
praeter cetera notari voluit 21 p (*expunctum*) veniali *A*
 25 infidelium *D* 26 vel *C, correxit A* et *B^dD*

9 *cf. supra pag. 12; 39; 53; II 162*
 = *rugis tecta, corrugata (wrinkled)*
supra I 3,

20 rugosa
 23 libro quinto: *cf.*

existit in gracia, patet, quod est verum atque catholicum quia meritorium. et sic non competit sibi descriptio heresis supradicta. si autem a proposito et eleccione peccaverit, nescio excusare tale peccatum, quantumcunque leve fuerit, a mortali. in peccante itaque venialiter solum omne opus, quod tunc fecerit, non est opus peccati, sed gracie, eciam si fuerit malum de genere, sicut e contra, bonum opus, quod homo facit, dum fuerit in mortali, est opus peccati et demeritorium, licet preparet ad gratiam. nec est preparacio ad gratiam, que latet in peccato, peccatum, sicut nec pena nec profectus peccatum occasionaliter concomitans.

sed difficultas ulterior est, si omnis prescitus sit perpetuo hereticus et omnis predestinatus perpetuo catholicus vel uterque alternatim nunc hereticus et nunc catholicus. videtur || autem, quod omnis prescitus, eciam omnis diabolus sit perpetuo hereticus, sicut est blasphemus, quia a congregacione fidelium ex mala eleccione divisus. talis enim secundum Augustinum tercio De Doctrina Cristiana cap. *vicesimo secundo* numquam fuit pars ecclesie, nec predestinatus desinit esse pars ecclesie et per consequens non potest esse talis a deo alternatus. hic dicitur, quod, si adesset michi autoritas ad modum loquendi, ego concederem conclusionem. verum-

3 *D*⁵ in marg.: nota bene elacione *D* 6 est opus, quod item fecerit non est (*haec quinque paene abrasa*) peccati 8 dum: *explicit fol. 609 cod. B; fol. 610 caret scriptura; fuerit incipit fol. 611* fuit *D* 10 nec *AB^dC* et non *D* 15 vel uterque alternatim nunc hereticus et nunc catholicus *om. D* hereticus et nunc catholicus *A* catholicus et nunc hereticus *B^dC* 16 videtur autem. quod omnis prescitus, eciam omnis diabolus sit perpetuo hereticus *om. B^d* 17 *A³ in marg. infer. fol. 118^a notavit* quare peccans solum venialiter non est hereticus in marg. super. fol. 118^b: hereticus si est omnis prescitus 18 ex corr. *A* 19 *B^dD² in marg.:* Augustinus 20 post cap. lacuna *AB^dC* 'vicesimo secundo' supplevi in lacuna, auct. Maurinorum secutus 21 predestit⁹ breuiatura inusitata *B^d*; quid sibi voluerit, nescio 22 a *D*; *om. B^dC*; *A*, sed superscripsit *A¹*

*Heresy and
catholicism*

ptamen ad sensum equivocum, sicut contingit, hominem
esse in gracia finalis perseverancie vel nude in gracia
secundum presentem iusticiam, sic contingit, hominem
dupliciter esse hereticum, quia, quot modis dicitur unum
oppositorum, tot modis dicitur et reliquum. nec aliter
posset esse, quod hereticus fiet catholicus vel e contra,
et sic hereticus secundum presentem iniusticiam, sed
non hereticus secundum dei prescenciam fiet catholicus.
unde instant verbales sophiste, quod omnis hereticus
secundum prescenciam est hereticus secundum presentem
iniusticiam, cum omnis iniusticia sit presens deo. sed
sic obstaret sophista, quod omnis predestinatus sit pres-
citus, cum deus scit et disponit eternaliter ipsum ad gloriam
et omnem dampnandum, qui est aliquando in gracia, preor-
dinat et predestinat ad gratiam. ideo in talibus oportet
acceptare sensum, ad quem loquentes eis utuntur, ut pre-
sens iusticia aut iniusticia dicatur solum iusticia aut in-
iusticia, que est solummodo temporalis, hoc est, habet
finem temporis, extra quem succedit tempus. et sic sunt
multi predestinati, qui falsum dogmatizant et pertinaciter
ipsum defendunt, et multi presciti, qui virtuose verum doc-
trinant et perseveranter ad tempus ipsum defendunt. sed
sicut vovens ex fervore caritatis unum opus devotum et
post peccando a voto decedit, in ipso voto habet implicitam
quandam mortalem maliciam, sic est de omni prescito,
quantumcunque sit in gracia secundum presentem iusti-
ciam, quia decedit finaliter a voto, quod pepigit. ideo
non est nisi equivoce in gracia cum predestinato, nec
predestinatus, nisi equivoce cum prescito, peccat mor-
taliter.

et si obicitur, quod iuxta istud nemo dampnaret
quemquam hereticum, dicitur, quod sic, cum illi, quibus

2 gracia in exitu corr. A 9 quod (linea deletum)
quod A 12 sit B^d 14 aliquando C, correxit A
antea D, corr. B^d 25 mortalem A, qui, ni fallor, hic
breviaturam usitatam pro 'mortalis' adhibet mortalem
B^dCD 27 ideo in corr. A

5 cf. supra I pag. 137; 352, ubi JW pluribus dicit, quid
inter hereticum et catholicum intersit 13 de dispositione
eterna dei cf. supra II pag. 108

fit revelacio, habent spiritualement noticiam tam de predestinato quam de prescito, et alii probabili coniectura post triplicem correptionem fraternam coniciunt de obstinato, quod sit ex ordinacione dei eterna ab ecclesia
 5 prescisus. et si expeteretur in talibus demonstracio vel infallibilis evidencia, iudex non sic procederet ad temporale iudicium. unde credo, quod nimis crebro dampnant nostri prepositi fratrem suum tamquam excommunicatum sive hereticum quia sine diligenti examine veritatis vel coniectura probabili, quod sit ita. ideo securum
 10 est, dampnare datam falsitatem sentencie et catholicare sentenciam, dimittendo approbacionem vel reprobacionem persone, cum in sciencia et manu dei pendet suum iudicium.

The right to judge the heretic does not belong to erring man, but to God alone,

15 nec videtur, quod licet hereticare vel excommunicare hominem pro dato tempore, nisi evidenter probato, quod sit hereticus pro eodem. testes autem solum probant ex signis preteritis, quod fuit hereticus, nec est medium eis, subducta revelacione, quod tamdiu vel tunc erit hereticus.
 20 quomodo igitur iudicabunt, eum tamdiu fore hereticum?
 fol. 118^c || non valet fingere, quod semel probatus malus in facie ecclesie censebitur continue malus, quousque constet eidem ecclesie de sua conversacione, sicut e contra est de homine semel iusto. unde ad terrorem talium infidelium debet de eis dari iudicium, quod sunt heretici,
 25 sicut debent privari beneficiis ecclesie et mortui carere cristianis exequiis, quantumcunque contriti fuerint, exalti in ecclesia triumphante. aliter enim non laboraret excommunicatus vel hereticus ad serenacionem fame sue. que
 30 omnia sunt contra leges ecclesie.

2 probabili *ACD* sensibili *B^d* 3 conviciunt *B^dD* convincunt *C* 6 infassibilis *B^d* 10 propabili *B^d* 13 pondet *B^d*
 21 *A² in marg. infer. fol. 118^b glossavit* condemnare iudicialiter hominem ut hereticum grave est ¶ 22 continue *in exitu corr. A*
 24 talem *B^dC* comuniter *D* 23 conversione *B^dC*
 alti *B^dCD* 27 exalti *correxil ex extalti A⁴* et

not even to the
Church Militant.

iste fucus videtur sapere venenum multiplex. nam iuxta hoc staret, ecclesiam militantem iudicare licite contrarie ad ecclesiam triumphantem, et per consequens liceret mentiri et contrariari prime veritati, quod est contra dicta tractatu De Mendacio. quis igitur dubitat, 5 quin, si deus et omnes beati iudicant vere et recte, quod Petrus nunc est verus catholicus, quicumque viator iudicaverit simpliciter asserendo, quod nunc non sit catholicus, sed perversus hereticus, mendaciter iudicat et temere et per consequens iniuste, iudicio iusto contrarie? et istud videtur iudicium, quod Cristus prohibet 10 Matth. septimo: nolite iudicare et non iudicabimini. quomodo, rogo, non iudicabitur pro parte meliori, sonante ad misericordem magnificenciam dei, vel omnino tacebitur de iudicio, quando non occurrit evidencia de 15 hoc vel eius opposito? sed constat, quod non est nobis probacio, quod Petrus per tantum tempus erit hereticus excommunicatus vel expers gracie, igitur temere iudicaret, qui sine revelacione simpliciter ita assereret. aliter enim Paulus, cui fieret revelacio in loco distante, iudicans ex 20 precepto revelantis conformiter ad ecclesiam triumphantem, temere iudicaret, quia prelati nostris contrarie. ideo iudicium ecclesie est in talibus condicionatum et punicio pro delicto preterito et non simpliciter absolutum. ideo longe aliud est reputare, supponere vel ex signo 25 credere, Petrum fore dampnatum vel hereticum pro isto tempore, et aliud iudicare.

ideo in talibus, subducta revelacione, debet cessare iudicium, et vellem, quod dampnatores, excommunicatores

1 A¹ in margine figuram manus exhibet, qua fucum hunc praeler cetera notari vult 6 si corr. A et (posterius) correxerit ex ex A⁴ 7 verus om. B^dD; A, sed A¹ in marg. addidit 20 fieret in corr. A 25 A² in marg. super. cum sig. marg. glossavit aliud est, ex signo credere vel reputare, hominem esse hereticum, et aliud iudicare

5 tractatum De Mendacio a JWo scriptum esse me fugit; ego equidem, quamvis omnes catalogos Wiclifianos (cf. Shirley, Catal., et Buddensieg, Pol. Works pag. LIX sqq.) sedula lectione percurrerim, nusquam eum inveni; fortasse in mente habet illum, qui in catalogis exstat sub inscriptione De quodam periculoso Mendacio noviter practizato (cf. Pol. Works pag. LXVIII) et publici iuris nondum factus est

et de futuris incognitis temere iudicantes attenderent ad istam sententiam. modo vero tantum cecamur ceremoniis, quod credimus, hominem non esse hereticum, excommunicatum vel dampnatum, nisi in facie ecclesie probatus fuerit, esse talis, nec absolutum catholicum vel salvatum, nisi hoc fuerit in facie ecclesie approbatum. et sic multi vendicant sibi potestatem atque iudicia ultra hoc, quod fecerunt apostoli vel primitiva ecclesia, sicut dicam alias.

because the judgment of man is easily biased by outward motives

quarto principaliter arguitur contra dicta per hoc, quod omnis hereticus est privandus beneficio ecclesiastico, nec habet potestatem ministrandi sacramenta, sed] perseverans in heresi secundum leges hominum debet capi, incarcerari et de omnibus temporalibus spoliari, quod esset nimis grave de quolibet perseverante in peccato mortali, igitur non omnis talis est hereticus.

hic dicitur ut supra, quod sunt multi gradus heretici, sicut sunt multi gradus peccantium mortaliter. famosius autem sumitur hereticus pro illo, qui speculative deviat in fide et pravo dogmate inducit sectas perversas. ideo dicitur comuniter, quod heresis contrariatur fidei orthodoxe, et super tali, postquam fuerit in facie ecclesie protractus, huiusmodi currunt leges hominum, et hoc rationabiliter, quia speculativa fidei est principium ad praxim et mores ecclesie. ideo modicus error in principio isto causat maiorem in sequentibus, ut error de paupertate Cristi, quod non fuit pauperrimus, sed civilis proprietarius, et consequenter, quod licet religiosis, episcopis || et quibuscunque sacerdotibus citra fratres esse civiles proprietarios, vivendo ut sic perfectius quam

Heresy is opposed to orthodoxy

1 *A¹ in marg. figuram manus exhibet, qua haec verba textus notitiae lectoris commendare vult* 9 *A² in marg.: quarto arguitur arguitur in exitu corr. A²* 17 *A² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit hereticus proprie quomodo sumitur* 20 *fidei orthodoxe, et super tali, postquam fuerit in facie ecclesie protractus om. B^d, addidit idem in marg.* 22 *probatus CD* 23 *speculative D* 29 *vivendo ut sic perfectius quam expropriarios om. D*

9 quarto: cf. supra pag. 290; 292; 294 16 cf. supra pag. 288 sqq.; 292 25 error de Cristi paupertate: cf. De Civ. Dom. pag. 51 sqq.; 60 sqq.; 114 sqq.; 127 sqq.

*Now-a-days the
clergy, full of
wealth and
honours, is the
enemy of true
evangelical faith*

expropriarios, et propter amorem ewangelii omnia temporalia relinquentes. ista enim heretica opinio cum suis complicitibus tantum conturbavit ecclesiam, sicut avaricia subtilior conturbaverat sinagogam, quod maior pars cleri nostri ad mundum pervertitur, relicta religione, 5 quam Cristus instituit, eciam plus quam laici seculares. et habet hodie tot fautores, cum censuris adinventis promulgatores, paupertatem ewangelicam expugnantes, quod persecuti sunt eos citacionibus, spoliacionibus et defamacionibus super heretica pravitate. dicitur igitur, quod 10 omnis peccans mortaliter est hereticus, sed precipue ille, qui in facto est contrarius legi Cristi. nam sicut non omnis, qui dicit michi: domine, domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem dei, ita, quod operibus bonis debemus plus 15 credere quam foliis verborum, sic a contrario deus plus increpat eum, qui facit legi sue contrarie, quam illum, qui nude male loquitur, ut peior hereticus fuit Judas, qui dicens: ave, rabbi osculo tradidit salvatorem, quam Petrus, qui cepit anathematizare et iurare, quia 20 non novisset hominem. et non dubium, quin deus proporcionaliter gravius punivit eum, spoliando eum a bonis triplicibus, correspondenter deus punit peccatores gravius, qui plus nocent ecclesie, tamquam hereticos plus perversos. et indubie tunc sunt tales. sic igitur 25 omnis hereticus, dum deus privat eum, beneficio ecclesiastico est privandus, et deficit sibi potestas sacerdotalis, sicut deficit sacerdocium, cum nemo potest dicere 'do-

6 et pus (? post) *A*, sed *A*¹, addito in marg. cum sig. marg. 1. restituit plus 13 michi om. *BdC* 17 eum corr. *A* 18 *A*¹ in marg. signum manus ad has lineas posuit, ut pote quas praeter cetera notari velit *A*² in marg. super. cum sig. marg. adnotavit hereticus peior fuit Judas osculando et dicendo Ave Rabbi quam Petrus anathematizando et iurando, quod non novit hominem 25 sicut *D* 27 *A*² in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit Symoniaci non sunt sacerdotes et debent a temporalibus spoliari

2 cf. de hac re Polem. Works pag. 249; 63 12 cf.
Matth. 7. 21 19 Matth. 26. 49 20 Matth. 26. 74

minus Jesus' et per consequens non: 'dominus vobiscum' digne sibi et plebi ad meritum, nisi in spiritu sancto habet tamen quandam potestatem informem, secundum quam potest prodesse et per accidens fidelibus, quibus preest.

ex istis videtur michi, quod maior hereticus, cuiusmodi est symoniacus, ut patet inferius, debet puniri acucius etiam secundum leges humanas, et per consequens, cum pena ablacionis temporalium sit minima, debet tam secundum leges ecclesie quam civiles a temporalibus spoliari, ut dictum est capitulo *vicesimo quinto* huius sexti. quod autem foventur hodie tamquam benefici, attestatur, quod venenum peccati plus spargitur per ecclesiam, expectans graviores penam et ruinam populi hoc sinentis. patet sic: omnis congregacio talium non est ecclesia, nec ipsi sunt membra ecclesie, ut patet vicesima quarta quest. tertia: 'Clerici', sed non est dignum vel ex consensu secularium permittendum ut tales non clerici. ymmo non partes ecclesie consumant tam nequiter bona ecclesie, igitur debent a temporalibus spoliari. si igitur secundum leges humanas seculares domini debent iuvare clericos ad coercendum hereticos, sequitur, quod ad illos in defectu cleri spectat istud officium, nec dubium, quin tota descriptio heresis nimis impletur in talibus. nam deficiunt in primo articulo fidei, licet cum Scarioth, verbis tamquam ypocrite peccando, gravius menciantur. ymmo cum opinantur, vitam suam esse bonam atque catholicam, quod manifeste repugnat fidei scripture in eis, cui de facto oportet plus

Simonists, being at the same time heretics, should be punished severely

11 *post cap. exstat locus vacuus in ACD* 'vice-
simo quinto' *supplevi* ante B^dC 16 sunt
corr. A tunc B^dD 17 A (? A¹) in *marginē*
add. 23, *respiciens Decreti numerum, sed erravit* 23 quod
ad CD; A, sed A¹ quo *superscripsit int. lineas* quod B^d,
sed ad *inter lin. addidit idem* 26 scarioth ACD
staret B^d 27 *menclatur B^d* 29 de facto cui B^dCD;
A, sed, *signo quodam (/) superscripto, ordo verb. mutatus*
est in cui de facto

7 inferius: cf. pag. 309, nec non pag. 288 11 cf. supra
pag. 30 16 C. J. C. I (Decr. II pars) c. 35 C. XXIV q. 3 pag. 999

*It is not only
the judgment
of the church
that makes
heretics*

credere, completur predicta descriptio. nec est creden-
dum, quod iudicacio, promulgacio vel sentenciacio pre-
lati facit, talem esse hereticum, quia hoc esset perversum
opus boni prepositi, cum Cristus non habet potestatem
hoc facere, sed quia prius ex sua malicia est hereticus. 5
ideo ecclesia hoc notificat, ut caucius caveatur. || nec eo fol. 119a
minus est hereticus, quo ecclesia suam heresim non pro-
mulgat, quia tunc heresis sua causaretur a promulgacione
prepositi.

*The judgment
of God and
man on a heretic
after his death*

nec est fingendum, quod non debet caveri tam- 10
quam hereticus, antequam ecclesia ipsum denunciavit
esse talem, quia facta heretica dant planiorem fidem
de heresi quam scripta fallacia vel verba invidi aut
ignari prepositi. si enim ille dampnat heresim eciam
post mortem persone, a qua exinde prohibet eccle- 15
siasticam sepulturam, tunc dampnat illum ad penam
perpetuam, cum dampnacione sentenciat formaliter ante-
cedens. sed non consonat huic vie, cum in finali iudicio
sedebunt primo relinquentes omnia temporalia propter
Cristum, iudicantes tam bonos quam malos, ut patet 20
Matth. undevicesimo et vicesimo quinto capitulis. nimis
magna itaque foret presumpcio, iudicem tam seculariter
viventem et tam diformiter a Cristo ante finale iudicium,
in quo libri consciencie ex deteccione iudicis erunt
aperti, iudicare de sibi ambiguo. ideo, sicut ius est a 25
deo, antequam iudex temporalis vere sentenciat, sic
heresis est a perverso, antequam iudex ecclesie penam
sibi aptat vel rite sibi pronunciat. et sic indubie heresis
est primo in anima, antequam hereticus prorumpat in
verba vel signa sensibilia heretica, quia iuxta diffinicionem 30

8 sua *corr. A* 13 invidi *corr. A* aut in *cor-*
rectura A at *D* 18 in *om. A*, add. *A*¹ in *marg.*
21 *numeros capp. omiserunt B^dCD*, in loco vacuo *supple-*
*vit A*² 25 aperte *B^d* 28 *A*² in *marg. super. cum*
sig. marg. glossavit Heresis principaliter est in anima iudex
ecclesie penam sibi aptat vel rite sibi pronunciat. et sic indubie
heresis est primo in animo antequam *om. C*

salvatoris Matth. decimo quinto: a corde exeunt, que coinquant hominem, sic, quod impossibile est, quemquam esse hereticum vel quomodolibet viciosum, nisi prius maculetur in animo.

5 ideo heresis primo et principaliter est ibidem. et cum omne mortale dividit a deo et congregacione fidelium saltem secundum presentem iusticiam et est falsum, scripture sacre contrarium secundum aliquem gradum pertinacie, non est ratio, quare unum mortale sapit
10 heresim, quin per idem et quodlibet. et cum non sapit heresim nisi existentem, sequitur, quod omnis peccans mortaliter sit hereticus ratione heresis, quam culpa sua sapit. non enim est color, quod solum vociferacio est heresis, ita, quod homo desinit esse hereticus, quando
15 desinit ita loqui, nec quod heresis sit descriptive aggregatum ex actu vel habitu anime cum tali vociferacione, quia tunc idem sequitur. et deficeret, quo signo homo diceret ad extra venenum heresis in tantum, quod signum evidencius et infectivius dicens pravitatem hereticam ex-
20 cusaret ab heresi, ubi minus nocivum signum faceret hereticum, quod esset omnino irrationabile.

ratio autem, quare equalia peccata inequaliter puniuntur ab homine, ymmo graviora quandoque micus, est vel ignorancia gravedinis peccati ex hoc, quod sine signo sensibili latet in anima, vel secundo ex hoc, quod unum peccatum plus quoad sensum politici perturbat rem publicam, vel
25 tercio ex hoc, quod punitores rei in eodem crimine plus offenduntur ad peccata plus levia, vel quarto ex

Principles of the unequal punishment of sins of the same kind

1 Matth. 15 *in correctura A* luc. B^d luc. sequitur lacuna CD B^d in marg. nota scripsit 4 primo B^dCD 5 heresis corr. A 11 coexistentem B^dCD A³ in marg. infer. cum sig. marg. adnotavit Omnis peccans mortaliter est hereticus 17 deficeret in rasura correxit A differret B^dD 18 extra AC exempla B^d, (?) D 22 A³ in marg. infer. cum sig. marg. addidit Quare peccata equalia inequaliter puniuntur

punitione peccatorum plus levium accumulans plura lucra, sed ratione duce debet ecclesia punire celerius, acucius et diligencius peccata, quae nescit esse plus graviora, cum in illis iacet maius periculum, plus dampnificans ecclesiam et conturbans. cuiusmodi indubie sunt crimina sacerdotum.

ideo dicit beatus Gregorius: 'debet tota ecclesia ad emendationem || talem ardentem consurgere'.

*The measures
the church must
take to combat
heresy*

quinto principaliter arguitur ex hoc, quod, data sententia ista de heresi, stantibus legibus ecclesie, maior pars provincialium christianismi foret heretica et perplexa. nam dicitur, quod 'quilibet episcopus vel archiepiscopus

fol. 119b

8 *A² in marg. super. fol. 119^b glossavit* Visitacio archidiaconorum de inquisitione heresis 9 *A² in marg. exteriore* notavit quinto principaliter arguitur 10 *sentencia corr. A* 12 *inter nam et dicitur cuncti codd. lacunam reliquerunt*

7 *St. Gregor. Opp. Patrol. I 79 (Expos. in Libr. Reg.)* pag. 112, ubi de crimine Heli disserit; rem, verbis ipsis neglectis, tangit tom. 76 pag. 917—918; 1146; tom. 75 pag. 794—595; 621 9 quinto: cf. supra pag. 299 10 cf. leges ecclesiae de heresi C. J. C. I pag. 998 sqq.; II pag. 778 sqq. 12 C. J. C. II (Clement.) lib. V Tit. III cap. 1 § 4 pag. 1182; ibid. (Decretal. Greg. IX) lib. V Tit. VII cap. 13 § 7 pag. 789 sqq.: adiciamus insuper, ut quilibet archiepiscopus vel episcopus per se aut per archidiaconum suum aut alias honestas idoneasque personas bis aut saltem semel in anno propriam parochiam, in qua fama fuerit, hereticos habitare, circumbeat, et ibi tres vel plures boni testimonii viros, vel etiam, si expedire videbitur, totam viciniam iurare compellat, quod, si quos ibidem haereticos sciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, seu a communi conversatione fidelium vita et moribus dissidentes, eos episcopo studeat indicare. Ipse autem episcopus ad praesentiam suam convocet accusatos, qui, nisi se ab obiecto reatu purgaverint, vel si post purificationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonice puniantur. Si qui vero ex eis, iuramenti religionem obstinatione damnabili respuentes, iurare forte noluerint, ex hoc ipso tamquam haeretici reputentur. § 8. Volumus igitur et mandamus et in virtute obedientiae districte praecipimus, ut ad haec efficaciter exsequenda episcopi per dioeceses suas diligenter invigilent, si canonicam velint effugere ultionem. Si quis enim epi-

per se vel archidiaconum suum vel personas ydoneas debet visitare parochiam suam bis in anno vel semel, in qua fama est habitare hereticos, et ibi tres vel quatuor viros ydoneos vel totam vicinam parochiam, si expedit viderit, compellat iurare, si aliquos hereticos sciverint vel occulta conventicula facientes vel etiam aliquos, qui vita et moribus ab aliis discrepent, denuncient episcopo, et ipse accusatos ad se vocatos, si se non purgaverint, vel, si se purgaverint et post purgacionem in pristinum errorem relapsi fuerint, puniat, quod, si aliquis ex hiis iurare noluerit, eo ipso reputetur hereticus. episcopus vero, qui negligens fuerit purgando provinciam suam ab hereticis, deponi debet.

How is the bishop to proceed against the heretic?

dimissa autem loquela de romano episcopo, numquid credimus, in Anglia esse aliquos episcopos in isto officio negligentes? forte sunt multi episcopi, qui sunt negligentes, et omnes clerici sui sunt inydonei ad examinandum hereticam pravitatem. — et discurrendo per species heresis, tangendo de symonia ipsimet et sui clerici sunt in dicta heresi capitales, et forte vel pro reatu, pro precio vel favore permittunt notorie symoniacos vivere continue in sua diocesi. numquid credimus, archiepiscopos fovere episcopos et eos subditos suos in fornicacione notoria, quibus, dimissa execucione forme legis, de qua supra capitulo vicesimo quinto huius sexti, vendunt fornicacionem huiusmodi sacerdotum pro limitato precio

In England the episcopacy, tainted by simony, neglects its duties

6 vel et alios <i>B^d</i>	12 purganda (? purgando) <i>A</i>
16 'sunt negligentes' supplevi	17 ydonei <i>B^d</i> 20 heresy <i>A</i>
vel reatu vel pro favore <i>B^d</i>	23 et eos subditos suos in
fornicacione notoria, quam dimissa execucione forme legis, de qua om. <i>C</i>	24 quibus scripsi
25 inter supra et capitulo <i>C</i> , inter cap. et huius <i>AD</i> lacunam exhibent	quam cuncti libri

scopus super expurgando de sua dioecesi haereticae pravitatis fermento negligens fuerit vel remissus, quum id certis indiciis apparuerit, ab episcopali officio deponatur, et in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit et possit haeticam confundere pravitatem 12 cf. ibid. § 8 in fine pag. 789 25 cf. supra pag. 6 sqq.

annuatim? nonne credimus tales prepositos hereticos, qui in excomunicacione tam diutina ita irregulariter ministrant? verum sunt heresiarche, ex correpcionis desidia et consensu alios hereticos sic foventes, ut dictum est ex testimonio legis vicesima quarta quest. tertia: 'Qui Aliorum'.

*From the clergy
the perdition
passes on to the
flock*

si igitur superiores prepositi sunt sic heretici, sequitur universalis infeccio gregis sui.

nam primo patet ex Decretali in sexto 'De Hereticis', quomodo 'omnes heretici excommunicati sunt et defensores ac receptores eorum, nec aliquis debet in terra vel domo sua tenere vel fovere aut cum eis negociari. quod si quis fecerit, mortuus est in tali delicto, nec debet pro eo oblatio fieri nec ipse in cimiterio sepeliri, non obstante quocunque privilegio papali'.

secundo considerent domini seculares penam ex comunicacione, ex permissione, ymmo ex defensione talis heretici. nam in eodem sexto capitulo 'Excommunicamus' patet, quod, quicumque dominus temporalis, requisitus ab episcopo, terram suam ab hereticis purgare noluerit, excommunicetur per episcopum et per ceteros provinciales episcopos, et, si non satisfecerit infra annum, signari debet pape, ut extunc vassallos ab eius fidelitate denunciaret absolutos et terram suam exponat catholicis occupandam; comites, consules et rectores civitatum, qui, ab episcopo requisiti, noluerint eis subsidium facere contra hereticos, debent spoliari honore suo, non ad

2 quie D quia B^d 3 desidia *correxerunt* A diffidia B^dD 9 Hereticis *scripsi ex auctoritate Decretal. libr. sexti* heresi *codd.* post heresi *lacuna in cunctis libris invenitur* 11 aliqui D 12 sua *corr.* A suis B^dD
13 'est' addidi 16 A² in *marg. infer. cum sig. marg. adnotavit* pena dominorum secularium, qui non corripiunt maliciam sacerdotum 20 purgare *in corr.* A 21 noluerit *correxerunt* AB^d

5 cf. C. J. C. I (Decr. II pars) c. 32 C. XXIV q. 3 pag. 999
9 cf. *ibid.* II (Decr. lib. VI) c. 2 Tit. II pag. 1069 19 cf. *ibid.* c. 18 Tit. II pag. 1076—1077

alios assumi, sed excommunicari et interdictum in terris
 eorum poni, et civitas, que noluerit iuvare, careat ali-
 arum civitatum || commercio et priventur episcopi eodem
 fol. 119c titulo 'Ad Abolendam' in tantum, quod, ut ibi dicitur:
 5 'exempti, qui soli pape subsunt, debent episcopis quantum
 ad ea, que contra eos instituta sunt, subesse et eis fide-
 liter cooperari, non obstante quocunque privilegio
 libertatis'.

cum igitur cristianus debet supponere, istas leges
 10 esse catholicas, et secundo debet supponere, quod omnis
 cristianus debet plus obedire episcopo animarum, do-
 mino Jesu Cristo, quoad scripturam sacram, quam alicui
 moderno episcopo, cum ipse sit papa, episcopus et
 sacerdos, ymmo finis tocius autoritatis, qui, loquens in
 15 apostolo suo prima Cor. quinto, precipit omni auferre
 malum de medio sui, expurgando vetus fermentum, quia
 modicum fermentum totam massam corrumpit,
 et secunda Cor. sexto: que autem communicacio
 Cristi ad Belial, aut que pars fidelis cum infi-
 20 deli, qui autem consensus templi dei cum ydolis, et
 sequitur. propter quod exite de medio eorum, et
 separamin'i ab eis, dicit dominus, et Matth. octavo
 decimo precipitur: si peccaverit in te frater tuus,
 25 et publicanus, quia indubie princeps in hoc negligens,
 dum sit potens, communicabit operibus, quicunque est ille,
 ut dicitur Rom. septimo.

Therefore the faithful laymen must take pity on the suffering church, in obedience to God's word and not to the pope or to the bishops

consideret igitur regnum, vitam et statum sacerdotum
 et quilibet formam, qua cum eis communicat.

3 episcopi	<i>A</i> , sed <i>A</i> ² eo ipso superscriptsit	epis-
copo <i>B</i> ^d	6 eos <i>ACD</i>	hereticos <i>B</i> ^d
corr. <i>A</i>	15 1 ^a om. <i>B</i> ^d <i>CD</i> ; <i>A</i> , sed inter lineas super-	14 tocius
scripsit <i>A</i> ²	16 quia modicum formentum om. <i>C</i>	18 prima
Cor. (cor) <i>A</i>	20 sensus <i>D</i> , sed <i>D</i> ⁵ addito in marg. con	
emendavit	templi om. <i>D</i>	25 principes expuncta
secunda littera	e in princeps emendavit <i>A</i>	negligentes
expuncto te in negligens	immutavit <i>A</i>	27 rom. 5 ^o <i>A</i>
Joh. 1 ^o <i>D</i>	1 ^o (antecedit rasura) <i>B</i> ^d	ad ro. 1 ^o <i>C</i>

4 cf. ibidem 15 v. 6 18 v. 15 22 v. 15 sqq.
 27 v. 15 sqq.

consideret secundo leges ecclesie supradictas, que indubie extrahuntur de lege dei tamquam eius iudicia, et non mirabitur, si regnum sit bellis et seditionibus intricatum, cum vix ullum inuenies, quin ex veneno contagionis heretice iniuste occupat aliena, sic 5 quod populus sequi potest filios Israel captivatos, Esdr. octavo: flebat autem omnis populus, cum audiret verba legis. et hoc movebat beatum Gregorium, mandare regine Francie, quod provideret regnis et nepotibus, quos cupiebat regnare feliciter, in corri- 10 gendo scelera sacerdotum. oportet enim, iniuste occupantes bona domini demum corruiere, cum oportet, ad ultimum iusticiam prevalere, quia bonum est prestancius malo, iustum iniusto et deus diabolo.

*Heretical priests
as such lose
their priestly
privileges*

tercio considerent, quod sacerdos hereticus expers 15 est omnis boni et per consequens non excommunicat nec ligat nec solvit. unde vicesima quarta quest. prima: 'dicimus, omnes omnino hereticos et scismaticos nichil habere potestatis ac iuris', et per consequens non habent potestatem ad rite aliquid faciendum. quod si faciunt 20 ex nuda potestate iniuste qualificata, prodest capacibus virtute dei, ad bonum suorum utentis suo organo maledicto, sed nocent, quidquam fecerint, sibi ipsis. unde vicesima quarta quest. tertia 'Si Habes' sic concluditur: 'illicita excommunicacio notatum non ledit, sed excomuni- 25

10 cupierunt *D* fideliter *D* 15 consideret *in*
exitu corr. A, sed quid legi velit, discerni non potest, qua de
causa A¹ in margine addidit considerent 16 omnis *in*
correctura A 17 *A² in margine infer. fol. 119^c cum*
sig. marg. adnotavit Sacerdos hereticus non excommunicat nec
 ligat nec solvit ligat nec solvit *in loco abraso correxit A*
 nec solvit nec ligat *D* 1^a *in correctura A* 20 fa-
 ciendum *concludit fol. 189^b cod. C; in marg. infer. aliquis*
notavit propter, paulo infra in probationem

7 II. Esdr. 89 8 Gregor. Magni opp. Patrol. I 77
 pag. 842; 1182; 797; 835 et saepe alibi 17 cf. C. J. C. I
 (Decr. II pars) c. 31 C. XXIV q. 1 pag. 977 24 cf. ibid.
 c. 1 C. XXIV q. 3 pag. 988

fol. 119d cantem', et post eadem quest. 'Non In Perpetuum' dicitur, quod, dum sacerdotes indiscrete persequuntur, culpam non zelo dei, sed sese vindicandi 'sacri || legii facinus incurrunt', et capitulo sequenti dicitur, ut nullus
 5 'presbiter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam ecclesiastici canones hoc fieri iubent. si quis autem adversus ea aliquem excommunicaverit, ille quidem, qui excommunicatus est, maioris sacerdotis autoritate ad gratiam sancte comunions redeat; is autem,
 10 qui illicite excommunicavit, correspondenter ad culpam peniteat'. et patet de ratione, cum proditorie sub colore spiritualis medicine, quantum in eo est, iniuste occidit proximum, cuius curam a deo suscepit. si igitur hodie prelati excommunicant principaliter propter pecunias,
 15 quod non licet, ut patet *vicesima quarta quest. tertia*, patet, quod involvunt communicantes cum eis in sacramentis in excommunicationis periculum ratione communicationis cum excommunicato patenter et graviter quoad deum. de qua communicatione patet undecima quest. tertia per multa
 20 capitula, *vicesima quarta quest. tertia 'Clericus'*, ubi dicitur, quod cum hereticis nullus fidelis debet gerere comitivam. et cum omnis symoniacus sit hereticus, patet, quod cum paucis episcopis vel clericis communicabit fidelis, recipiendo ab eis ecclesiastica sacramenta. —

Therefore the prelacy corrupted by simony has neither the power nor the right to excommunicate, and the faithful christian ought to give up all community with the worldly bishops and priests

25 Istud itaque dixerim pro nunc in comuni de heresi,

Conclusion : So much about heresy, so that the nature of Simony which I now intend to examine should be thoroughly understood

7 autem incipit fol. 621 cod. B; in marg. super. nova manus scripsit liber beate Marie onerer (? oxonie) ex dono magistri lichefelde ea in correctura A excommunicaverit in correctura A 12 eo correxit A 15 post ut patet lacunam omnes codd. exhibent; in B linea, quae sequitur, caret scriptura 20 et 24 B^dC

1 cf. *ibid.* c. 5 pag. 990 4 cf. *ibid.* pag. 990
 15 cf. *ibid.* c. 21 19 cf. *ibidem* c. 16—19 C. XI q. 3 pag. 647—648; c. 24 pag. 650; c. 25; 26; 28; 29 pag. 652
 20 cf. *ibid.* c. 35 C. XXIV q. 3 pag. 999 22 cf. *supra* pag. 299

ut sciatur ex fructu veritatis scripture notare et cavere hereticos, et ut planius intelligatur tractatus De Symonia, quam, si deus voluerit, propono diffusius pertractare.

2 int (linea transversa sublatum) ut A 4 in marg. infimo fol. 119^d cod. A haec subscriptio invenitur: Correctus gnaviter (? graviter) anno domini millesimo quadringentesimo septimo in vigilia Purificationis Sancte Marie Oxonie per Nicolaum Faulfiss et Georgium de Knyehnicz Bd: Explicit de veritate sacrescripture. paulo infra rasura, subter quam manus recentior, ni fallor, saeculi XVIⁱ adnotavit Author istius libri scripsit hunc tractatum anno domini 1378, ut patet circa medium volumen, et quatenus coniectura assequi possum, fuit Johannes Wyclevus

C spatio duarum linearum vacuo relicto sub textu: explicit tractatus de veritate scripture D paulo infra textum: Explicit tractatus de veritate scripture secundum magistrum J(ohannem) W(yclif), doctorem ewangelice veritatis

8 de N. Faulfisch cf. Loserth, Wiclif u. Hus, Prag-Leipzig 1884, S. 79; 80; 101 sqq.; et De Civ. Dom. Introd. pag. X, XII sqq. de Georgio de Knienic cf. Palacky, Docum. Mag. Joh. Hus, Prag. 1869 pag. 581, ubi nomen illius reperitur in numero Baronum Bohemensium, qui 'Constantiensi consilio exprobrant condemnationem et mortem Joh. Hus atque vincula Hieronymi Pragensis', profitenturque, se 'constantes legis dei praedicatores usque ad effusionem sanguinis tueri velle', Declaratio d. 2. Sept. 1415 Pragae. vide sub litt. VII No. 398 pag. 589: Georgius de Knienic. alium baronem eiusdem generis et nominis inter testes recitat 'Instrumentum notarii publici de facta in congreg. Prag. condempnatione 45 artic. JW Pragae 28. Maii 1403; ibid. pag. 331: acta sunt haec . . . praesentibus discretis viris Georgio Matthia de Knienicz et Nicolao de Iglavia etc.

INDICES.

I. GLOSSARIUM.

(VOCABULA MEDIAE AEVI PROPRIA, DEFORMATA GRAECA,
RARO OCCURRENTIA et sim.)

- Abortiva I 327 accidentalis I 281
acuicio III 133 additamento I 287,
307 adinvencio I 395 adinvenire
I 329, 395 et saepius adopcio
III 354 albedo I 308 alkymicos
I 60 allectiva I 383 allegabilis I
285 alphabeta I 242 amphiboli-
cum III 214 ampliare III 219
ampullosus I 89 ancillans III 142
anelat I 71 angustare III 179
annetum I 221 apparencia III 213
archihereticus III 287 aranea II
136 ariolandi III 24 aromatizavit
I 294 arra III 152 arta III 213
artare III 21 artificiolus III 81
attomus III 209, 240 autonomice
I 167 et saepe alibi autorizabilis
I 111 autrix III 151 azophara
I 250; 254
baiulare III 170 balbutire III 62
banniendo III 231 beneficencia III
212 binarius I 100 et s. a. bla-
dum III 163 botrus I 294; II
215 bucca II 162 buccina II 152
bullatos I 408
cacephaton I 289, 291, 294 caligare
II 257 cambium II 25 cameli-
nus I 265 candela III 130 ca-
pcio II 116 capciones II 116 ca-
priolus I 95 captivacio III 260,
273 carduo II 215 caribdis I 287
caritative I 343, 324 caritativior
I 324 castigabilis III 217 castri-
margia III 96 cathaclismus I 386;
II 60 cathegorematicae I 191
catholicare III 297 et saepe alibi
causalis III 161 cereus II 217
cesarinus III 236 cetum I 226
chymera II 125 cimbalum II 217
ciminum I 221 cimiterium III 306
circumstantia I 341 circumstan-
cionatus I 249 circumstancionetur
I 374 ciromancia I 114 civiliste
II 235 coartacio III 170 coccin-
nium II 152 cocus II 186 cogni-
tiva I 124 colando I 14, 268 co-
lare I 250; 19; 29 colirium II
257 collectacio III 267 colora-
cius I 360 colorari III 61 comi-
tiva III 293; 309 comoracio I 223
compago I 18 compendiosius I 55
complexionatus III 160 compositor
I 218 compossibile I 382 compunc-
cio III 215; 355 concausare III 202
conciliabula III 292 concretive I
109; 176 conductasse I 282 con-
dicunt I 370 confabulacio I 231
confinium III 178 confortativus
III 196 confusibilis III 274 con-
fusivus I 44 congruentissime I 197
commixcio I 221 conspectibus I
362 consumativum I 115 con-
tagio III 308 contrariata I 385
contrarietas I 356; III 274 et s. a.
convenientissima I 144 contraveni-
endo I 190 conventicula III 305

- convertibile I 33, 141 coraula III 159
 corellarie I 301, 392, 393 et s. a. coruscacio I 19 crapula II 137; III 80 crementum III 179
 cubicularii III 92 cuiusmodique III 276 culpabilitas I 299
 curabilis III 196 curtatis III 141 curtamus III 139
 datore I 379 deacceptacio I 389
 deacceptare III 131 decimantibus I 221
 decretiste I 50, 161; II 235; III 274, 289 et s. a. defensorum I 168
 delectio III 151 delire III 260; I 86 delitescere I 49; II 32
 demeritorium III 295 demonium meridianum III 163
 denigrare II 30 deordinacio III 150
 depascencia II 231 desicio III 125
 desidia III 168 dextrarius II 36
 dieta III 241 dillucidat I 104
 disciplinabilis III 196 discolare II 193; III 61 et s. a. discolia I 340
 discolice I 344 discolus II 165, 197; III 17, 31, 40 et s. a. discrasia I 132; III 60
 discrasia I 267; III 60 discredencia I 156
 dispendium III 102 dispensacio III 169
 displicentis I 291 disposicio I 324
 dispositiva I 383 divaricare I 71
 diurnus I 187 doctrinacio I 318; III 276
 dolabra I 379 domigerium I 105
 dulia I 382 dumus I 68, 71, 108 duodena II 81
 ebullicio I 203 edentulus III 62
 elixir I 60 elongatus I 340 emenda III 244
 emissarius I 273 emptimematica I 376
 encia I 85 epieikes II 85 epikeya III 240
 epilencia I 265 eroici I 340
 esca I 312, 333, 335 ethromogenus III 141
 exactiva I 68 exemplacio III 247
 exheredacio I 55 expropriacio III 264
 exileratus I 147 extasim I 265
 extraneacio I 388 extraneandi III 281
 exulare III 27 evibrans I 49
 ewum III 222, 223 et s. a. fabrica III 201, 203, 221
 faccio I 168
 facessia II 47 factura I 143 famelicus II 214
 fartum III 189 fermentum III 307
 ferramenta I 337 fetidum II 267
 fex III 57, 59 fiducialiter I 320
 fiendas I 97 figulus III 201
 filiacio I 160 fimbria II 271
 fimus I 265 finicio III 220, 221, 229
 finitas III 220 flebotomia III 152
 flexibitas I 216 fluxibilitas I 89
 fomes III 170 fornace I 26; 19
 fotus III 99 foveus II 32
 frenesis III 240 frontose I 340; III 139
 fucus I 324; II 180; III 37, 70, 79, 91, 181, 268 et s. a. fumus temporalium III 240
 funiculus III 130 gallinaceus II 237
 garula I 80 gazophilacium I 346, 359
 gemellus III 140 geomancia I 114
 gignosophe I 91 glutinum III 196
 gravefactum I 327 grossando I 79, 286
 gurgus III 98 habicio III 146
 habilitatus I 407; 408 heresiarcha I 360; III 283, 292
 hereticabilis I 111 hereticacio I 184; III 288
 hermosus II 257 hernia II 257
 hircocervus II 125 historiachus I 76
 hominico III 139 hortator I 336
 humiditas III 214 ieron I 115, 116
 illabatur I 294, 377
 illacio III 170 illariter III 153
 illeccio III 170 immobilicio III 229
 impetigo II 257 impossibilis I 193
 impossibilitare I 46, 268 impossibilissima I 141
 impossibilitas I 163; III 219; I 84
 impresenciarum III 274 impropertorium I 357
 improperia I 357 inadvertencia I 343, 344, 363
 inastute III 259 inbaptizatus III 292
 incassum I 168 incircumciscus III 145
 incitativum I 207 incitatorium I 169
 incoinquatum I 115 incomplecio III 203
 incomposite I 118 indago II 30
 indefectibile I 400 indentura I 265
 indilata III 91 indivisibilis I 181, 182
 inductiva III 282 indumentum I 191
 inedicatoria I 343 inergia II 1230
 inesse (subst.) I 324 infestabant I 350
 inficco III 129 infinitissima I 262
 influencia III 218 infrangere III 294
 infrigidare III 209 ingluviis II 186
 inhabilitacio I 274 inhonoracio I 116
 inicialiter III 224 immobilitacio III 223
 innaturaliter I 90 inopinabile I 233
 insanabile III 214 inseculariter III 263
 insontum I 346 instigacione I 354
 institutori III 139 instruencia I

- 160 instrumentales I 315 insufficiencia I 334 integrale I 182 intellector I 175 interludium III 103 interpolatim III 218 interscalaris III 129 intersignum II 244 intitulatus I 197 intuitiva I 174 invasiva I 182 inviscatus I 316 involucro I 365; II 93, 182 et saepe alibi inydoneus III 305 irradiacio I 381 irradiet I 380 irremedialiter III 219, 327 iudicacio III 301 iuges II 257 ius poli II 85 iuxtaposicio I 250
 laboricum I 289 lactencia I 327 lanx III 168, 169 legista I 201; III 274 et s. a. levefacionem I 327 liberatrix III 129 licenciando I 263 limbum III 129, 135 limosa III 99 limpidare II 48 lineacio I 114, 189 linearet I 181 lubricitas I 179, 265 lutea I 26 lutum I 314, 315; III 129, 151, 218 ly I 82; II 115
 maceracio III 170 maleficencia III 212 malivolendo III 215 mandibulum III 62 maneries I 167 maniace III 54 et s. a. manuducio I 114; III 130 manuducere III 137 masticare I 335 meditullium III 111 medulla II 19, 176, 270; III 76 et s. a. medullitus III 129 melioracio III 232 mendositas I 191 menta I 221 mercandia III 213 milia I 288 minerarum I 96 ministralli II 11, 25 minoratus III 212 mixtim theologus I 153, 154; II 235 mobilis I 283 mobilitacio I 179 modulus III 159 mola azinaria I 333 moles II 87 morula III 215 multiplicitas III 290 mundialis III 355 municipis I 102 munusculum III 293 musicus II 243 mussitavi I 74 mustela I 64 mutabilitas I 147 muteo III 57, 65, 66
 nancus II 136 neophytus III 197 nidificans I 317
 obedibilis III 27 odibilis I 70, 71 obturatus II 267 olfaceretur I 47 omousion I 357 omousiones I 357
 palea III 26; I 26 palliatio II 34 palliare I 18, 134, 263, 360, 361, 363, 374; II 60; III 284 et saepe alibi pallium II 153 palmites I 132 parcialis I 271 parilitas I 91 partibilis I 146 particulatum I 87 participacio I 201 participative I 377 passibilis I 306 pedagiis III 57 pendula II 112, 115 perante III 274, 281 et s. a. pernimia III 134 perpetuacio III 193 perpetuitatem I 134 personalitas I 180 pertinentissimus III 251 phano I 138 phasis III 108 philargia III 248 philokosmos III 225 phitones III 247 pictacium I 221, 303, 307, 308; III 62 et saepe alibi pincerna III 271 plica III 85 plasmaverunt I 76 platea I 265; III 268 plurius III 218 possessionatus I 346 et saepe alibi possibilitas III 137 postillacioni I 13 postillatores I 274 potentatus III 264 preambula III 279 precipucio III 145 prefiguracio III 194 predicabiles I 92 pregnantibus I 328; III 225, 257 premiator III 242 prenosticacio III 193 prenosticus III 149, 191, 192 et s. a. prepucialis III 150 prescius III 217 prescriptio III 29 priapismus III 151 preter-sacramentalis III 197 proficuum III 57 prognosticatio I 356 prophetalis III 138 propriissime I 40, 111 proselitus I 267 pruniferus I 288 pseudologi III 93 pulsacio I 315 punctale I 82 puteus II 42, 267; III 129, 194 et saepe alibi
 quadra III 266 quantificacio III 227 questionista I 129 quiditas I 87; 377
 racionabilitas I 258 radicalia I 230 radicans III 219 rampnus I 63, 68, 70, 71 rancore I 365 rancus II 154 ranga I 124; III 279 rangose II 126 ray*) III 12 re-

ray: cf. quae de hac vocula supra (III 12) dixi; fortasse 'ray' compendium est nominis Raymundi de Pennaforte, capellani illius Gregorii IX, qui iussu papae ex antiquioribus legum ecclesiasticarum corporibus ipsiusque epistulis decretalibus novum quoddam corpus confecit. quod cum anno 1234 ad iuriconsultorum collegia, quae Lutetiae Parisiorum et Bononiae florebant, mitteretur, in lucem editum est et, postea ecclesiastici sermonis consuetudine 'Liber Extra' cognominatum, praefer Decretum Gratiani paene solum auctoritatem habuit

- calcitrare *I* 60; *III* 268 rectificacio *I* 195 redimibile *III* 138 refrigerium *II* 65 refrigerescere *I* 328 regulatrix *I* 337 remediatus *III* 210 rememorando *III* 193 reobligati *I* 265 residuitas *III* 268 resilire *III* 218 respiscencia *III* 292 responsalem *I* 100 retundere *III* 194, 195 rimari *II* 172; *III* 38, 48, 141 rotari *I* 318, 368, 375 rubius *II* 33 rubus *I* 71 rugitivus *I* 15 rugosus *III* 294
- scalaris *III* 195 scaturiencia *I* 218 scilla *I* 287 sciolus *II* 163, 179 seminis *III* 196 serenacio *III* 297 serenantes *I* 148 sermocinalis *I* 138, 198; *III* 139, 276 sibilla *I* 237 siccacio *III* 218 signativa *I* 171 sillabicare *I* 44 simealis *I* 94 similitudinaria *I* 66 sincathegorema *II* 115 socrus *I* 368 sonorese *I* 290, 310 sophia *I* 32 sophisticacio *I* 285, 286 sotulares *II* 241 speculativa *III* 299 spera *I* 187; *III* 137, 139, 225 spissim *I* 277 sternutacio *I* 19 stillare *I* 386 stipite *I* 311 stragulata *II* 271 strucio *I* 95 subarrare *III* 149 subautenticum *I* 262 subsanant *I* 30; *III* 138 subsannium *III* 166 subtiliare
- II* 256 successiva *I* 213 suggantur *I* 34 symbola *II* 195 tallionis *I* 355 tallis *III* 57 tentorium *II* 134 tergiversacio *III* 168 terrestricatus *II* 257 terrestritas *II* 267 terreus *III* 197 testa *III* 263, 264 testancius *III* 138 testificacio *I* 198, 222 tetragramaton *III* 352 thalamus *I* 206 theofania *III* 119 titubat *I* 389 topica *I* 378, 380, 388 et s. a. torve *I* 127 totalis *I* 270 truncavit *I* 79 turtur *I* 95 tyriaca *I* 388; *III* 37 et s. a.
- usibilis *I* 338 vallata *I* 356 vaniloqui *I* 58 vapulare *II* 170 vasallus *III* 306 vegetabilibus *I* 155 velocitare *III* 159 vepris *II* 41 verecundari *I* 354 versipelles *I* 95 villicacio *III* 10 vitta *II* 115 vociferacio *III* 303 volucio *III* 216, 217, 219 volutabro *I* 373 et s. a.
- ydeales *II* 118 ydolatita *III* 187 yems *III* 196 ymaginacio *III* 291 ymaginaria *I* 383 ymaginativa *III* 220 ypostatice *I* 329 yronice *I* 239, 284 yronicum *I* 241 zeuma *I* 65 zizania *I* 319

II. INDEX LOCORUM LAUDATORUM ET EXPOSITORUM.

a) SCRIPTURA SACRA.

- Gen. 1₁₋₂ *I* 176; 1₁; 10 *II* 125; 1₂ *II* 128; 1₃ *I* 168; 1₂₁ *I* 169; 1₂₆ *I* 180; *II* 69; 1₃₁ *I* 181; 2₉ *I* 181; 2₁₆ *I* 199; 2₂₀ *I* 179; 2₂₄ *I* 218; 3₃ *I* 130; 3₄ *I* 130; 285; *II* 58; 113; 3₇; 10; 12 *III* 149; 3₈ *I* 130; 3₁₅ *I* 177; 4₁₀ *III* 198; 4₄₀ *I* 302; 5₂ *I* 178; 6₂ *III* 150; 7₁ sqq. *I* 219; 11 *I* 389; 11₁₋₉ *I* 50; 12₁₋₂ *II* 37; 13₁₃ *III* 150; 14₁₈ *III* 233; 15₁₆ *III* 34; 15₁₈ *I* 229; 17₁₃ *III* 146; 17₁₃ *III* 144; 17₂₂; 23 *I* 121; 122; 17₂₃ sqq. *I* 219; 18₄ sqq. *II* 192; 18₄₋₁₂ *II* 28; 18₇₀ *III* 150; 19₂ sqq. *II* 192; 19₅ sqq. *II* 31; 19₂₁ sqq. *II* 193; 19₅₆ *III* 150; 20₂₀ *II* 32; 21₂ sqq. *I* 218; 21₃₀₋₃₁ *I* 218; 22₃; 4 *II* 34; 26₇ sqq. *II* 32; 27₁₆ sqq. *II* 32; 27₁₉ *II* 28; 27₈₀ *II* 24; 28₁₁ sqq. *III* 130; 29₃ *II* 216; 30₂₉ sqq. *II* 173; 34₂₅ *III* 149; 37₃₃ *II* 24; 37₃₅ *III* 133; 42₃₈ *III* 133; 44₂₄ sqq.; 29-31 *III* 133; 44₂₉ *III* 133; 47₂ *II* 221; 47₃ sqq. *II* 173; 49₉ *I* 230; 49₁₁ *I* 229; 49₂₂₋₂₆ *I* 67
- Ex. 1₁₅ *II* 33; 1₁₇ sqq. *II* 28; 3₆ *I* 171; 219; 285; 3₁₄ *II* 122; 3₁₈ *I* 134; 4₂₁ *III* 218; 4₂₅ *III* 146; 7₃ *III* 218; 7₃ sqq. *II* 8; 10₂₀ *III* 218; 12₃ sqq. *I* 276; 12₆₋₈ *I* 65; 14₁₇ *III* 218; 20₁₃ *I* 219; 20₁₆ *II* 14; 21₂₃₋₂₄ *I* 219; 22₃₁ *III* 188; 23₁₄ *I* 26; 24₃ *III* 194; 28₁ *II* 225; 28₂; 4 sqq. *II* 184; 28₃₅ *II* 188/89; 31₁₅₋₁₇ *III* 114
- Lev. 5₁₀ sqq. *III* 188; 7₂₆ sqq. *III* 188; 8₂; 6; 13 *III* 233; 10₁ sqq. *III* 34; 11₂; 15 *III* 191; 13₂ sqq. *I* 219; 14₂ *I* 219; 17₁₀₋₁₆ *III* 188; 19₁₂

- I* 219; 19₁₈ *I* 219; 20₁₀ sqq. *I* 219;
21₂ sqq. *II* 255; 22₂₅₋₃₆ *I* 15; 26₃₃
I 234
- Num. 22₈ *I* 220; 25₁₋₂ *III* 150; 25₂
I 219; 25₆ sqq. *II* 87
- Deut. 4₂₅ *III* 139; 6₅ *I* 120; 6₁₀ *I*
220; 8₁₀ *I* 220; 10₁₆ *III* 145; 18₁₅
III 191; 18₁₅; 18-19 *I* 220; 18₁₅;
18 *I* 239; *II* 51; 24₁ *I* 220; 26₁₆
III 147; 27₂₆ *II* 175; 27₂₉ *III*
144; 28₁₅ *I* 234; *III* 144; 32₆; 7
I 279; 32₃₉ *II* 8
- Jos. 2₁₁ sqq. *II* 33; 4₁₈ *III* 98; 5₂ *III*
146; 5₄₋₅ *III* 146; 6₂₀ *II* 151;
6₃₅ *II* 153; 6₂₆ *II* 153; 7₅ *II* 154;
7₁; 18-24 *II* 83; 7₂₁ *II* 153
- Judic. 7₁₄ *I* 67; 8₂₂₋₂₃ *I* 72; 8₂₃ *I*
72; 9 *I* 66; 9₈₋₁₅ *I* 63; 11₂₂ sqq.
III 150; 19₁ *I* 179
- I. Reg. (*I. Sam.*) 2₂ sqq. *III* 231/32;
2₉ *II* 256; 2₁₀; 11 *III* 61; 2₂₂ *II*
191; 2₂₆₋₂₇ *III* 231; 2₂₉ *II* 200;
2₃₀ *II* 225; *III* 49; 4₁₁ *II* 191; 5₁₃
III 151; 8₇ *I* 72; 12₁₂ *I* 72; 17₃₄
II 230; 21₄ sqq. *II* 59; 25₁₃ sqq.
II 33
- II. Reg. (*II. Sam.*) 2₂₆ sqq. *III* 15; 5₂₇
II 198; 12₁₀₋₁₁ *III* 49; 13₁ sqq. *II*
200; 13₂₀ *II* 200; 15₁ sqq. *II* 200;
17; 25 *I* 234; 24₁₇ *II* 81; 83
- III. Reg. (*I. Reg.*) 22₂₀ *II* 6
- IV. Reg. (*II. Reg.*) 25₅ sqq. *III* 15
- I. Paral. (*I. Chron.*) 2₇ *II* 83
- II. Paral. (*II. Chron.*) 15₁₆ *III* 151
- Esth. 6₅₋₇ *I* 393
- Neem. 8₉ *III* 110; 9₁₅ *I* 222
- Iob 2₁₁ *I* 370; 5₁₂₋₁₃ *I* 223; 10
II 130; 10₈ *I* 76; 12₇₋₉ *I* 160;
17₁₆ *III* 135; 33₁₄ *I* 315; 34₃₀ *III*
97; 41₉; 11-12; 13; 24-25 *I* 18
- Psal. 2₈ *II* 39; 5₇ *II* 14; 97; 7₅ sqq.
I 327; 8₃ *I* 223; 8₅₋₇ *III* 137;
9₃₁ *I* 70; 11₄ *I* 125; 14₁ *I* 67;
28₄; *II* 62; *II* 113; 123; 18₄₃ *II* 239;
19₅ *II* 151; 19₉ *I* 381; 22 *I* 105;
22₉ *I* 143; 22₇ *I* 101; 106; 22₁₇
I 97; 172; 22₁₉ *I* 223; 32₉ *I* 98;
34₃ *I* 98; 38₇ *II* 257; 40₇₋₈ *III*
142; 40₁₈ *I* 293; 45₈ *I* 109;
49₁₀ *III* 221; 230; 49₁₂ *I* 136;
50₁₆₋₁₇ *I* 291; 51₆ *II* 81; 51₁₉ *II*
156; 55₂₄ *III* 97; 59₁₂ *I* 234; 67₂
I 46; 68₁₆ *I* 267; 68₂₄ *II* 257;
68₃₁ *I* 94; 69₂ *III* 98; 69₃ *III*
161; 69₂₉ *I* 113; 69₃₀ *III* 162;
77₄ *II* 156; 78₂ *I* 223; 82₆ *I* 176;
84₇ *I* 134; 85₉ sqq. *I* 300; 86₁₃ *III*
135; 87₆ *I* 113; 89₁₈ *II* 152; 91₃
III 162; 163; 91₅ *I* 199; 92₁₁ *I*
214; 95₂ *I* 315; 95₁₂ *III* 140;
102₂₇₋₂₈ *III* 196; 104₂₆ *II* 8; 106₃₀
II 87; 107₁; 8; 15; 31 *III* 198; 107₂₀
II 157; 110₁ *I* 187; 223; *III* 225;
234; 110₄ *III* 235; 115₈ *II* 239;
118₂₂ *I* 223; *III* 117; 118₁₀₅ *III*
130; 119₆ *III* 145; 119₁₆ *II* 159;
119₂₁; 118 *II* 168; 175; 119₆₅ *I* 93;
119₉₆ *III* 221; 119₁₀₅ *II* 157; 119₁₁₉
II 87; 119₁₂₆ *I* 132; 119₁₆₅ *I* 56;
120₄ *II* 160; 121 *I* 10; 124₅ *I* 56;
128₃ *I* 70; 128₄ *I* 170; 132₉ *II* 184;
189; 132₁₆ *II* 184; 137₂ *I* 314;
137₉ *I* 223; 297; 139 *I* 21; 139₆
I 45; 141₆ *I* 394; 144₆ *I* 57; 145₁₅
I 172; 147₅ *I* 59; 147₂₀ *II* 132;
149₇ *I* 281; 321
- Prov. 3₁₂ *I* 223; 6₂₃ *III* 130; 8₂₂₋₃₁
III 103; 13₄ *I* 9; 13₂₄ *III* 164;
14₃₄ *III* 86; 236; 16₁₈ *II* 221; 17₂₀
II 87; 18₂₁ *I* 10; 23₁₄ *III* 133;
24₁₁ *I* 172; 31₂ *I* 279; 31₁₀ *I* 170
- Ecclesiastes 1₂ *I* 81; 3₁ *I* 171; 3₁ sqq.
I 335; 11₂ *III* 142
- Cant. 1 et 2 *I* 170; 1₄ *II* 37; 156;
1₇ *II* 171; 209; 1₈ *II* 171; 209;
1₁₂ *I* 294; 2 *I* 57; 2₁₃ *I* 70; 4₂
III 140; 4₄ *II* 100; 5₆ *II* 156;
7₄ *II* 256; 8₃ *II* 143; 8₅ *III* 195
- Jes. 1₁₁ *III* 147; 1₁₁₋₂₀ *III* 113; 1₁₃₋₁₄
III 141; 2₂ *I* 45; 5₁ sqq. *I* 225; 5₆
I 53; 5₂₀ *II* 23; 5₂₄ *II* 176; 6₁
I 183; 6₃ *II* 70; 6₅ *I* 316; 6₉₋₁₀
II 6; 7₉ *I* 214; 7₁₄ *I* 223; 8₆ *I*
51; 8₇; 20 *II* 231; 9₆ *III* 148; 11₂
I 225; 11₇ *I* 94; 14₄₋₁₂ *I* 68; 26₁₈
III 140; 29₁₃ *I* 223; 29₁₄ *I* 226;
38₁ *II* 110; 38₁ sqq. *II* 77; 38₁₀ *III*
135; 40₃ *I* 225; 42₁ sqq. *I* 225; 42₂
II 231; 52₇ *I* 226; 53₄ *II* 88;
53₄₋₅ *I* 224; 55₉ *II* 74; 56₁₀ *I*
95; 316; *II* 160; 187; 237; 56₁₀₋₁₂
I 134; 58₁ *II* 152; 188; 221; 238;
61₁ sqq. *I* 224; 61₈ *III* 147; 66₁
III 225; 66₃ *III* 147; 66₂₄ *III*
226
- Jer. 1₅ sqq. *II* 8; 2₁₃ *I* 52; 3₁₅ *II*
161; 173; 4₄ *III* 139; 145; 4₂₃
II 128; 5₈ *I* 273; 6₂₀ *III* 113;
7₁₈ *III* 151; 7₂₂₋₂₃ *III* 111; 9₂₃₋₂₄
I 225; 9₂₆ *III* 145; 10₄ *II* 239;

11¹⁶ *I* 67; 13²⁰⁻²⁷ *III* 150; 20 *I* 350; 20² sqq.; 7 *II* 8; 23⁶ *I* 275; 23²⁹ *II* 156; 26⁷ *II* 128; 26¹¹ sqq. *II* 8; 26¹⁶⁻²⁴ *I* 352; 28¹⁰ sqq. *II* 8; 30³¹ *III* 113; 31¹⁵ *I* 179; 225; 37¹⁵ sqq.; 20-21 *II* 8; 38¹⁰ *II* 8; 38¹¹ *I* 352; 40¹ sqq. *II* 8; 40¹⁻⁶ *I* 352; 42⁵ *I* 352; 43¹ sqq. *I* 352; 44¹⁷; 22; 26 *III* 151; 48¹⁰ *II* 106; 175
 Tren. 2¹⁴ *II* 187; 41¹³⁻¹⁴ *II* 154
 Ezech. 1¹ *II* 112; 1¹⁰ *I* 247; 3¹³ *II* 91; 3¹⁵ *II* 187; 3¹⁸ *II* 232; 9⁶ *III* 34; 11¹⁹ *III* 145; 13⁵ *II* 187; 13⁹ *I* 113; 20²⁵ *III* 112/113; 22²⁵; 27 *II* 237; 33² sqq. *II* 173; 33²⁻⁶ *II* 220; 33¹¹ sqq. *II* 219; 33¹¹⁻¹² *II* 221/22; 33¹³ *II* 223; 33²⁰ *I* 183; *II* 224; 33²⁰⁻²³ *II* 40; 33³⁴ *II* 173; 34²⁻³ *II* 219; 34² sqq. *II* 227; 34²; 3⁸ *II* 226; 34⁴ *II* 227; 34⁴; 5 *II* 228; 34¹⁷ *II* 229; 34²⁰ *II* 229; 34²³; 18-19 *II* 230; 34²⁷ *II* 221; 36³⁷ *I* 225; 44¹³ *II* 159
 Dan. 2³¹ sqq. *III* 239; 5¹⁴; 21 *I* 113; 5³¹ sqq. *II* 153; 6¹⁶ sqq. *I* 352; 7¹⁰ *I* 114; 11¹¹ *I* 225
 Hos. 2¹¹ *III* 144; 148; 6⁶ *I* 226; *III* 113; 11¹ *I* 225; 13¹⁴ *III* 135
 Joel 3¹ *I* 216
 Am. 9¹¹ *I* 226
 Adie 8 *I* 226
 Jon. 2¹ *I* 226; 3² sqq. *II* 77; 3⁴ *II* 111
 Mich. 2¹¹ *II* 60/61; 5¹ *I* 226; 6⁶⁻⁸ *III* 112
 Nah. 2¹ *I* 226
 Habac. 2³ *I* 237
 Sophon. 1¹⁴ sqq. *I* 227; 3¹⁵ *I* 227
 Hag. 2⁶ *I* 226
 Zach. 9⁰ *I* 227; 12¹⁰ *I* 227; 13⁷ *I* 227
 Mal. 2² *III* 24; 2⁷ *II* 188; 2⁹ *II* 225; 3¹ *I* 227; 3⁶ *II* 109
 Sap. 1¹¹ *II* 14; 1¹³ *III* 122; 2² *II* 55; 5²⁻⁵ *III* 217; 6⁷; 9 *II* 221; 7²⁶ *I* 112; 7²⁷ *I* 203; 11²² *II* 70
 Ecclesiasticus 10⁸ *III* 97; 18¹ sqq. *I* 177; 19² *II* 194; 24¹⁸ sqq. *II* 145; 24¹⁹ *I* 70; 24²³ *I* 69; 37²³ *I* 23
 Bar. 3¹⁰⁻¹³ *II* 170; 6⁷ *II* 239
 Hist. Sus. v. 62; 75 *III* 15; 43 sqq. *II* 59
 III. Hesda 3¹³ *I* 373

Matth. 1³ sqq. *I* 222; 1²³ *I* 223; 2¹⁻¹² *I* 351; 2⁶ *I* 226; 2¹⁵ *I* 225; 2¹⁷

I 225; 2²³ *I* 223; 3³ *I* 225; 4⁴ *I* 268; *II* 161; 4⁴; 7 *II* 141; 4⁴; 7¹⁰ *I* 130; 220; 4¹⁴⁻¹⁵ *I* 225; 5²; 20 *I* 221; 5³ *I* 297; 5⁷ *I* 188; 5⁸ *I* 47; 5¹³ *III* 232; 5¹⁵ *I* 132; 5¹⁶ *II* 190; 5¹⁷ *I* 221; *III* 105; 124; 5¹⁷; 18 *II* 122; 5¹⁷ sqq. *I* 250; 5¹⁸ *I* 112; 221; 5²¹ *I* 219; 5²¹ sqq. *I* 296; 5²⁵ *I* 185; 5²⁶ *III* 221; 5²⁹ *II* 154; 5³³ *I* 219; 5³⁷ *I* 51; 5³; *II* 14; 5³⁸ *I* 219; 5⁴²⁻⁴⁴ *I* 277; 6⁵; 16; 22 *I* 300; 6⁹ sqq. *I* 6; 278; 6¹⁰ *III* 52; 6²² *I* 317; *II* 96; 6³² *III* 85; 6³³ *I* 57; *II* 164; 7¹ *I* 365; 7⁵ *II* 95; *III* 185; 7⁶ *I* 97; 310; 313; 336; *II* 191; 7⁷ *II* 96; 7¹² *II* 14; 7¹³ *II* 171; 7¹⁵ *I* 263; 7¹⁵ sqq. *II* 211; 7¹⁶ *I* 361; *II* 215; 230; 7²⁰ *II* 208; 7²¹; 22; 23 *II* 213; 7³³ *II* 144; 8⁴ *I* 219; 8⁵ sqq. *II* 153; 8⁸ *II* 47; 8¹⁷ *I* 224; 8²⁰ *II* 142; 8²³ *I* 90; 9¹³ *I* 225; *III* 113; 10¹ *II* 228; 10⁷ *II* 149; 10⁹; 10¹⁰ *III* 61; 10¹¹ *III* 183; 10¹⁶ *I* 316; *II* 47; 10²³ *I* 321; 10²⁷ *I* 320; 10²⁷; 28 *I* 323; 10²⁸ *I* 13; 10³⁰ *I* 181; 10³³⁻³⁴ *II* 107; 10³⁴ *I* 321; 10³⁶ *I* 369; 11³ *III* 134; 11⁵ *I* 166; 173; 11¹⁰ *I* 227; 11¹³ *III* 173; 11¹⁴ *II* 49; 50; 11²¹ *III* 163; 11²⁵ *I* 55; 198; 11²⁵⁻²⁶ *I* 101; 11²⁸ *III* 14; 11²⁹ *I* 89; 12¹ *III* 111; 12¹⁻⁸ *I* 221; 12³ *I* 222; 12⁸ *III* 111; 12²⁴ sqq. *I* 311; 12²⁵ *I* 266; 12³⁰ *II* 209; 12³² *I* 268; 12²⁶ *I* 129; 12³⁷ *I* 10; 12⁴⁰ *I* 226; 12⁴¹ *I* 226; 12⁴¹⁻⁴² *III* 15; 12⁴⁷⁻⁵⁰ *II* 158; 13¹¹ *III* 132; 13¹³ *I* 225; 13³⁵ *I* 223; 13⁵² *II* 52; 14¹⁰ *III* 235; 15¹ *I* 132; 15³; 6 *II* 147; 15³ sqq. *III* 164; 15⁹ sqq. *II* 177; 15¹²⁻¹⁴ *I* 319; 15¹²; 14 *I* 333; 15¹⁴ *II* 168; 15²²⁻²³ *III* 128; 15²⁴ *II* 169; 16¹⁶ sqq. *I* 264; 16²⁰ *II* 142; 16²⁶ *I* 91; *II* 83; 16²⁶ *III* 63; 17²⁷ *III* 94; 18⁶⁻⁷ *I* 333; 18⁷ *II* 68; 18¹⁵ *III* 95; 18¹⁵⁻¹⁷ *III* 31; 18¹⁵⁻¹⁸ *III* 79; 18¹⁷ *III* 6; 18²⁰ *I* 16; 19⁴⁻⁶ *I* 218; 19⁷ *I* 220; 19¹⁷ *II* 144; 19¹⁹ *II* 25; 19²⁸ *III* 163; 20¹⁷⁻¹⁹ *I* 370; 20¹⁸ *I* 289; 21² *I* 98; 21⁴ sqq. *I* 227; 21¹⁶ *I* 223; 21⁸⁴ *I* 311; 22¹³ *II* 162; 22¹⁶ sqq. *I* 345; 22³⁰ *I* 120; 22³² *I* 219; 22³⁷ *I* 120; *II* 137; 22⁴¹ sqq. *III* 234; 22⁴³ *I* 223; 23² *II* 215; 23² sqq.

- II 210; III 164; 23²⁻³ II 211; 23⁴ II 213; 23⁸ sqq. II 229; 23¹³ sqq. II 210; 23²³ I 221; 23²³ sqq. I 334; 23²⁴ I 361; 23³⁵ III 197; 24⁴ sqq. II 66; 24⁵ I 405; 24⁷ sqq. II 68; 24¹⁵ I 225; 24¹⁹ I 326; 327; 24²³ III 132; 24³⁶ II 103; 25¹ sqq. II 66; 25¹² II 209; 25³² I 16; 25³³ II 171; 230; 25³³ sqq. III 163; 25³³; 41 III 226; 25⁸⁴ sqq. II 174; 25²⁵ II 192; III 95; 25⁴⁰ I 12; 281; 25⁴¹ I 186; 25⁴⁴ I 282; 25⁴⁶ II 54; 63; 26² III 146; 26¹⁵ II 239; 26¹⁷ I 276; 26²⁴ I 113; 26³¹ I 227; 26⁶⁰ II 59; 26⁶⁹ sqq. II 105; III 30; 26⁷⁸ I 277; 27⁵ III 235; 27⁹ I 196; 27³⁵ I 223; 27⁵⁰⁻⁵² I 17; 27⁵¹ II 212; 28⁹ I 78; 28¹⁶ I 79; 28¹⁸ I 264; 28²⁰ I 233*
- Marc. 1² I 227; 1²⁵ I 221; 1⁴⁰ I 219; 2²⁰ I 37; 2²⁶ I 222; 7⁶ I 223; 8³⁴ II 199; 10³⁻⁸ I 218; 10⁷ I 220; 13⁵ sqq. II 68; 13³¹ I 112; 13³² II 103; 14¹ III 164; 14²¹ I 113; 14³⁰ II 76; 14³¹ I 113; II 203; 14⁶⁶ sqq. II 105; 15¹ III 164; 16⁹ I 78; 16¹⁴ II 17; 16¹⁵ II 138; III 173; 18³; 16²⁷ I 113; 16⁵⁴ I 113
- Luc. 1²⁸ sqq. I 282; 1³² II 49; 2¹ III 238; 2²¹ III 154; 2²¹; 3⁹ III 115; 2²⁵⁻³³ I 373; 3²¹ III 115; 154; 4¹⁷ I 114; 4¹⁷ sqq. I 224; 4²⁶⁻²⁷ I 133; 4³⁰ I 321; 4³⁵ I 221; 5¹ sqq. II 169; 5² sqq. II 147; 6³ I 222; 7⁴⁻¹⁸ I 4; 8³ I 4; 8¹⁰ II 6; 8¹⁴ I 71; 9²; 8 II 149; 9²⁵ II 144; 9²⁸ I 20; 9⁵⁴⁻⁵⁶ II 229; 9⁶⁰ I 280; 10⁷ I 155; 10⁹ I 311; II 104; 11¹⁹ II 71; 11²³ III 172; 11²⁸ II 155; 11²⁹ I 226; 11³⁰ I 226; 11³⁹ sqq. I 333; 11⁴⁵⁻⁴⁸ I 313; 11⁵² II 140; 12⁴ I 13; 12⁹ II 105; 12¹⁴ III 16; 12⁴⁹ III 139/40; 13²¹ I 144; 13³² I 171; 272; II 39; 14¹⁰ II 47; 14¹³ sqq. III 17; 14²¹ II 193; 14²⁶⁻²⁷; 33 II 199; 14²⁷ III 170; 14³³ II 41; 15² II 189; 15³⁰ sqq. II 147; 16¹ sqq. III 10; 16¹⁵ I 79; 16¹⁶ II 39; 16¹⁷ I 112; 221; 16²⁷ I 369; 17⁵ II 180; 18⁸⁵ II 151; 19¹ II 151; 19¹² sqq. II 219; 19¹³ III 82; 19²⁶ I 9; 57; 61; 20³⁵ sqq. I 120; 20⁴² I 223; 21²³ I 221; 21³⁶ III 80; 22²⁵⁻²⁶ I 70; 22²⁵
- I 112; 22²⁶ II 228; 22³² I 235; 22⁵⁵ sqq. II 105; 22⁶⁶ III 164; 23⁵; 10 I 366; 23³⁷⁻³⁸ I 311; 24⁶ sqq. II 68; 24¹² I 78; 24¹⁵ I 78; 24¹⁵ sqq. I 281; 24²⁵ I 113; 24²⁵ sqq. I 231; 24²⁶ II 68; 24²⁷; 44 I 233; 24²⁸ I 75; 24²⁹ II 193; 24³⁴ I 310; 24⁴⁵ I 124
- Joh. 1 I 169; 1¹ 105; 123; 210; 238; 1¹ sqq. I 283; 1¹⁻² I 392; 1¹; 3 I 209; 1¹; 14 I 252; 1² I 143; 13 I 201; 13⁴ I 168; 14 III 208; 19 I 202; III 155; 1¹² II 158; 1¹³ I 279; 1¹⁴ I 210; 1¹⁸ I 183; 1²⁰ II 42; 1²³⁻²⁹ II 50; 1³⁵ I 264; 2⁹ I 176; 2²⁵ II 23; 3² I 27; 3⁵ I 279; 3¹³ II 108; 142; 3¹⁵ III 208; 3¹⁷ II 193; 5⁵ III 136; 5²² I 186; III 14; 5²⁴ I 113; 5²⁵ II 156; 5²⁵; 28 I 17; 5³⁴ I 221; 5³⁹ I 228; 5⁴⁵⁻⁴⁷ I 220; 6¹⁵; 30 III 169; 6⁴⁵ I 225; 6⁴⁸ I 280; 6⁵⁰ I 222; 6⁵² sqq.; 63 III 197; 6⁵²; 53; 60; 66 I 295; 6⁵³ I 66; 7⁸ I 9; 10; 23; 7¹⁶ I 101; 104; II 3; 209; 7²² sqq. I 219; 7²⁴ I 264; II 113; 7³⁸ I 223; 7⁴⁴ sqq. III 13; 8¹ sqq. III 14; 8¹² III 155; 8²⁵ I 212; 8³⁴ II 124; 8⁴⁴ I 79; II 5; 8⁴⁶ I 301; 8⁴⁷ I 300; 8⁴⁹ I 311; 345; 8⁵² I 311; 8⁵⁶ II 35; 8⁵⁸ I 171; 8⁵⁹ I 321; 9¹⁶ I 79; 10⁷ I 9; II 211; 10¹² II 209; III 166/67; 10¹² sqq. II 173; 10¹⁷; 12; II 2; 10²⁰ I 334; 10²⁵ I 176; 10³⁰ I 6; 311; 10³⁴ I 97; 275; 10³⁵ I 109; 113; 10³⁸ I 211; II 248; 11⁴² I 315; 11⁴³ I 17; 11⁴⁸ III 164; 12² I 17; 12⁴ sqq. III 54; 12¹⁶ II 225; 12²⁵ II 42; 206; 12⁴⁴ II 3; 100; 13¹ I 275; 13¹⁵ III 155; 14 I 112; 14¹ II 101; 14⁶⁻¹⁰ II 145; 14⁹ I 210; 14¹⁰ I 211; 14¹⁵ I 104; 105; 14¹⁵⁻²⁴ I 105; 14²³⁻²⁴ II 3; 14²⁴ I 101; 14²⁸ II 3; 14²⁹ II 67; 15¹ II 2; 15¹ sqq. I 294; 15¹⁻⁵ I 69; 15⁴ I 133; 15⁵ III 156; 15¹³ II 40; 15¹⁹ II 142; 16¹² I 312; 16¹⁶ I 374; 16²⁴ II 169; 16³³ I 327; 17³ II 170; III 126; 17⁷ I 113; 17¹¹ III 166; 17¹⁷ I 103; 18⁴ I 113; 18²⁰ I 253; 18²⁸ III 164; 18³⁸ I 311; 19¹⁵ sqq. II 105; 19³⁰ III 160; 173; 19³⁴ III 152; 19³⁷ I 227; 20¹⁷ I 172; 20¹⁹ I 78; 20²¹ III

- 165; 20²² I 339; 20²⁰ I 214; 20³⁰
 I 77; 20³¹ II 67; 21¹⁵ sqq. I 264;
 II 147; 170; 173; 174; 205; 21¹⁵;
 16 II 148; 21¹⁶ II 204
 Act. 1. 1¹⁴ II 152; 1⁸ II 44; 138;
 1¹⁴ II 250; 1²⁰ I 223; 2³ II 188;
 III 140; 2⁵ I 234; 2¹⁷ I 226; 2³⁸
 III 132; 3⁶ II 174; 3¹⁴ II 107;
 3¹⁸ I 228; 3¹⁸⁻²⁴ I 220; 3²¹; 24
 I 390; 4⁴ II 107; 4⁵ sqq. III 13;
 4¹⁹ III 16; 5⁴⁰ II 44; 6 III 110;
 6² III 57; 7⁵³ II 150; 9¹ I 209;
 9¹⁴; 21 II 90; 9⁴ I 12; 10⁹ sqq. III
 190; 10¹³ I 281; 10²⁴ sqq. III 183;
 10⁴⁴ sqq. II 153; 12⁹ II 24; 13⁴⁶
 III 36; 15⁵ sqq. III 163; 15⁵; 28 sqq.
 III 176; 15¹⁰ III 131; 15¹⁰; 28 III
 159; 15¹⁶ I 226; 15¹⁹ sqq. III 185;
 15²² III 186; 16¹ III 174; 16³
 III 173/74; 16³ III 175; 22²¹ sqq.
 III 178; 24²¹; 26; 25²⁻³ I 137;
 25¹¹ I 352; III 13; 26² sqq. I 247;
 26²⁴ I 334
 Rom. 1. 1¹⁴ II 219; 1²¹ sqq. II 6; 1²²
 I 23; II 257; 1²⁵ II 92/93; 1²⁸
 II 8; 1³² I 325; II 190; 2³ III
 333; 2⁵ I 227; 2²⁵ III 180; 2²⁹
 III 144; 3¹ II 132; 3⁸ I 34; II 24;
 5⁹; III 46; 8⁹; 4³ II 96; 5⁸ III
 207; 5³⁻⁴ III 173; 5⁴ I 200; 5⁶
 III 200; 5¹² III 211; 5¹² sqq. III
 203; 227; 5¹²; 19 I 135; 5¹⁴ III
 208; 5¹⁵ sqq. III 209; 5¹⁶ III
 212; 5¹⁸; 24 III 208; 5¹⁹ III
 210; 5¹⁹; 20 III 212; 5²⁰ I 292;
 II 146; III 212; 6¹ I 51; 6¹⁻²
 I 292; III 89; 6¹⁴ III 194; 6²³
 III 229; 7⁷ II 4; 7⁷ sqq. I 332;
 7¹² III 122; 8⁸⁻⁹ III 51; 8²² II
 259; 8²⁸ II 216; III 41; 8²⁸ sqq.
 I 58; 8²⁹ III 133; 8³² I 58; 9¹³
 I 228; 9²⁰ I 223; 9²⁰⁻²¹ III 201;
 10¹⁵ I 226; II 242; 10¹⁷ I 207;
 375; II 29; 10²⁷ I 223; 11¹⁷ III
 183; 11¹⁹ sqq. III 201; 11²⁹ I 223;
 11³⁶ II 70; 11³⁹ I 124; 12¹⁷ sqq. III
 104; 12¹⁹ II 197; 12²¹ III 5; 13¹
 I 263; 13¹⁰ I 156; 13¹¹ III 131;
 13¹² III 109; 13¹³ II 186; 13¹³⁻¹⁴
 II 195; 14¹ sqq.; 23 III 43; 15⁴
 I 23; 131; III 159; 15⁶ I 34;
 170
 I. Cor. 1. 10 I 137; 1¹² sqq. III 132; 1¹⁹
 I 226; 1²³ I 103; 116; 147; 1²³⁻³⁴ I
 292; 1²⁴ II 169; 231; 1²⁶⁻²⁹ I 176;
 1²⁷ I 198; 1²⁷ sqq. III 132; 1³¹ I
 225; 2² I 129; III 132; 2¹⁵ I 346;
 347; 2¹⁸ I 335; 3¹ I 8; 3¹⁻² I
 312; 337; 3⁴ sqq. III 132; 3⁵; 7
 I 294; 3⁶ I 46; 3⁷ I 334; 3⁸
 II 177; 3⁹ I 46; II 158; 179/80;
 III 71; 3¹⁹ I 222; 4⁹ III 103;
 4¹⁵ I 279; II 158; 4¹⁹ I 343;
 5⁶ I 141; 6¹ sqq. III 84; 6² III
 163; 6⁷ II 197; 6⁹ III 226; 7⁷
 II 184; 7¹⁹; 20 III 176; 7³³ II
 199; 8⁴ sqq.; 7 III 187; 8¹⁰⁻¹¹ III
 190; 8¹³ I 333; 9¹ sqq. I 264; 10¹
 I 76; 10² I 120; 10⁴ I 139; 10⁵
 III 226; 10¹¹ I 25; 10²⁵ III 187;
 10³² I 174; 11¹ I 86; III 155;
 11¹⁹ I 162; 11³¹ III 13; 12³ I
 287; 12¹²⁻¹³ I 170; 12¹⁴ sqq. III
 141; 13¹ II 190; 239; 13¹⁻³ II
 215; 13¹⁻³ I 338; 13³ I 396;
 13¹¹ I 42; 14⁵ sqq. II 243; 14⁶ sqq.
 III 37; 14⁸ II 243; 14¹⁹ II 227;
 14²⁰; 23 II 242; 14²² II 243; 14³³
 I 29; 14³⁴ II 242; 14³⁸ II 170;
 15³ I 227; 15⁷ I 78; 15⁹ II 87;
 90; 15¹⁰ II 92; 15¹⁴ I 310; II 71;
 15¹⁵ II 11; 15¹⁹ II 56; 15²³; 50
 III 227; 15²⁸ III 221; 15³⁰⁻³¹ III
 III 172; 15³³ I 122; 15⁵⁴⁻⁵⁵ III
 135; 16²² II 165; III 132
 II. Cor. 1. 17-19 III 122; 1¹⁹ II 65;
 2¹⁵ I 294; 308; 2¹⁵⁻¹⁶ I 293; 3⁶
 I 150; 271; 3⁹ sqq. II 212; 4⁴ I
 130; 4⁸ III 173; 5¹⁰ I 186; 6¹
 II 179/80; 8⁹ I 293; II 142; III
 18; 9⁶ I 317; 11¹⁴ I 376; 12³ I
 398; 12⁴ II 54; 12¹⁴ II 197
 Gal. 1. 4 sqq. III 104; 1⁷ sqq. II 131; 1⁸
 I 165; 381; 1⁸; 11-12 I 397; 1¹⁰ I
 174; 175; 1¹¹⁻¹² I 112; 2³ III
 174/75; 2³⁻⁴ III 118; 2⁴ III 176;
 2¹¹ sqq. I 398; II 254; 2¹¹⁻¹² III
 181; 2¹² sqq. III 144; 2¹³ III 182;
 2¹⁴ III 183; 2²⁰ II 184; 3⁸ sqq. II
 37; 3⁹ III 123; 3¹⁰ sqq. III 104; 3¹³
 III 195; 3¹⁵ I 188; 3¹⁶ I 110; 170;
 229; 3¹⁶ sqq. II 34; 3²³ sqq. III 104;
 4² sqq. I 218; 4⁴ I 109; 4⁷ sqq. III
 104; 4²² I 66; 4²² sqq. I 121; 4²³ sqq.
 II 36; 5¹ III 159; 5¹ sqq. III 104;
 5² III 152; 177; 179; 5³ sqq. III
 174; 5⁷ III 115; 5¹⁹ III 51; 5²²
 I 339; 5²⁴ I 134
 Eph. 2. 14-15 III 195; 4⁵ I 208; 4²⁵
 II 14; 5⁵ II 265; 5⁶ III 26; 5⁸

- I* 170; 5¹⁴ *I* 134; 5²⁶ *III* 152;
5³¹ *I* 229; 5⁸² *II* 185; 6¹⁶ sqq. *I*
168; 6¹⁷ *II* 41; 160
Phil. 1²¹ *I* 324; 2⁸ *III* 195; 2⁸ sqq.
I 230; 2¹⁰ *I* 16; 2²¹ *II* 204; *III*
77; 4⁷ *II* 130; 4¹⁰ sqq. *III* 39; 4¹²
III 36; 4¹³ *III* 195
Col. 2¹¹ *III* 144; 3³ *I* 27
I. Thess. 2¹³ *I* 239; 400
II. Thess. 2²⁶ *I* 172; 3¹⁰ *III* 161
I. Tim. 1¹³ *II* 45; 1¹⁵ *II* 202; 2⁴
III 199; 2⁶ *I* 172; 3²⁻⁶ *II* 181;
3⁴ *II* 199; 3² sqq. *II* 204; 3⁵ sqq.
II 199; 3⁷ *I* 238; 4⁸ *II* 193; 4¹³
II 165; 5⁶ *I* 280; 5⁸ *II* 197; 199;
201; 5¹⁰ *II* 193; 5¹⁷ *I* 393; *II*
139; 149; 5²³ *II* 248; 5²³ *II* 194;
6³⁻⁵ *I* 28; *II* 73; 6⁶⁻¹⁰ *I* 72; 6⁸
II 185; *III* 57; 6¹⁰ *II* 198; *III* 32;
6¹⁶ *I* 183; 6²⁰; 2¹ *I* 137
II. Tim. 2³⁻⁴ *III* 80; 2¹² *II* 105;
2¹³ *II* 68; 2¹⁵ *II* 63; 2¹⁹ *III* 51;
3² sqq. *II* 182; 205; 3⁵ *II* 208;
3¹⁵⁻¹⁶ *II* 197; 3¹⁶ *II* 160; 4¹; 2²
II 189/90; 4² *II* 196; 218; 4³ *II*
73; 196; 4⁶ *I* 172; *II* 197; 4⁴³
I 139
Tit 1⁶ sqq. *II* 229; 1⁹ *I* 336; *II* 188;
1¹² *I* 237; 1¹⁵ *III* 187; 1¹⁶ *II*
105; 2¹¹⁻¹² *II* 185
I. Pet. 1¹ *III* 235; 2⁸ *I* 293; 2¹⁵⁻¹⁶
I 220; 2¹⁵; 1¹⁷ *III* 35; 2²¹ *III* 156;
170; 2²³ *II* 196; 3⁹ *III* 5; 3¹⁵ *I*
245; 247; 249; 264; 3¹⁹ *I* 290;
3²⁰ *I* 219; 4¹¹ *I* 35; 239; *II* 146;
5⁹ sqq.; 4¹ *II* 173; 5³ *II* 229; 5⁷
III 195; 5⁸ *I* 15
II. Pet. 1¹⁸⁻¹⁹ *I* 239; 1¹⁹ *III* 130;
1²¹ *I* 276; 2¹ *II* 106; 3⁹ *II* 86;
3¹⁵ *I* 292; 3¹⁵⁻¹⁶ *I* 246; *II* 90/91
I. Joh. 2⁶ *III* 155; 2⁸ *III* 109; 2¹⁸
II 89; 3² *I* 27; 280; 3¹⁷ *II* 150;
4¹ *I* 282; 3⁶¹; *III* 180; 4⁵ *II* 141;
5¹⁹ *I* 112; *III* 169
III. Joh. v. 9-10 *II* 193
Heb. 1² *I* 210; 2¹¹⁻¹² *I* 280; 2¹⁴
III 135; 4⁴ sqq. *III* 109; 4⁹ *III*
117; 4¹² *II* 156; 157; 7¹ *III* 104;
7³ *I* 75; 7¹⁰ *I* 177; 7¹² *III* 231;
9¹ sqq.; 11¹ sqq. *III* 113; 9¹¹⁻¹² *III* 113;
9¹² sqq. *II* 148; 10¹⁻²¹ *III* 113;
10¹¹⁻¹⁴ *III* 114; 10¹² *I* 187; 10³⁷
I 226; 10³⁸ *II* 146; 11¹ sqq. *I* 219;
11¹; 6³³ *II* 180; 11² *I* 228; 11⁶
I 155; 205; *II* 227; 11³⁰⁻³² *I* 122;
12⁶ *I* 223; 12¹²⁻¹³ *II* 256; 12²⁰
I 227; 13¹⁴ *I* 27
Jac. 1⁸ *II* 29; 1²² *I* 269; 1²⁵ *III*
131; 2¹⁰ *I* 381; 4⁶ *I* 186; 224;
4¹⁵ *II* 224; 5⁴ *III* 198; 5¹¹ *I* 223
Judas 1¹¹ *I* 220; 1¹² *I* 71
Apoc. 1⁸ *II* 2; 2¹⁴ *I* 219; 2²⁴ sqq.
I 280; 3¹ *I* 280; 3⁷ *I* 125; 3¹⁸
II 257; 4⁷ *I* 247; 5⁴ *I* 230; 5⁴; 5⁹
I 40; 5⁵ *I* 15; 5⁹ *I* 39; 10⁶ *I*
179; 14¹³ *III* 193; 19¹⁸ *I* 16;
20¹² *I* 108; 114; 21²⁷ *I* 108; 22¹³
I 6; 22¹⁵ *I* 97; 22¹⁸⁻¹⁹ *I* 384; *II* 131.

b) PATRES, DOCTORES, PHILOSOPHI ETC.

- Anselmus, De Conceptu Virginali *I*
107; 177 — De Concordia *I* 173
— De Incarnacione *I* 145; 169
— Contra Insuperantem *II* 116; 123;
126 — Monologion *II* 109 — Pros-
logion *II* 121 — De Similitudinibus
II 10 — De Veritate *I* 193; 194
Aristoteles, De Anima *II* 149 — Elen-
chi *I* 345; 376 — Ethica *II*
12; 144 — Metaphysica *II* 20;
118 — Meteorologica *I* 267 — Po-
litica *III* 79 — Posteriora *I* 294
— Predicamenta *I* 161 — Priora
I 376 — Secreta *I* 95; 96; 164
Armacanus, De Questionibus Armeno-
rum *I* 217; 251; *II* 61
Augustinus, Contra Academicos *I* 208
— De Agone Cristiano *II* 215 —

- De Lib. Arbitrio *I* 299; *II* 94 —
De Assumpcione S. Marie *I* 75 — De
Civitate Dei *I* 237; *II* 121; 143
— Ad Casulanum *I* 325 — De
Cognitione Vere Vite *I* 49; 190/91
— De Concordia Ewangel. (De Con-
sensu Ewang.) *I* 196; 277 — Con-
fessiones *I* 37; 117; 118; 147; 158;
176; 202; 238; 304 — De Doctr.
Crist. *I* 5; 12; 21; 48; 86; 91;
148; 150; 156; 157; 195; 199; 200;
202; 389; 405 — Ad Eccles.
Yponens. *I* 337 — Encheridion
I 170; 304; *II* 13; 14; 21; 23;
24; 25 — Epistole *I* 404 — De
8 Generibus Mendaciorum *I* 155
— Sup. Genesim *I* 66; 76; 82; 92;
119; 131; 135; 192; 395 — De

- Heresibus *I* 36 — De Quinque Heresibus *I* 210 — Ad Ieron. *I* 36; 48; 192; 236; 276; 399; 403 — De Vera Innocencia *I* 119 — Sup. Joh. Omelie *I* 7; 13; 24; 41; 104; 151; 215; *II* 49; 50; 100; 203 — De Sanctitate Ieron. *I* 234 — Cont. Julianum *I* 135 — De Magistro *I* 201 — Unde Malum *I* 300; 302 — Ad Marcellinum *I* 62 — Sup. Matth. *II* 99 — Cont. Mendacium *I* 64; 151; 330; *II* 2; 15; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 45 — De Mendacio *I* 301; *II* 7; 10; 13; 15; 16; 25; 28; 29; 52 — De Natura Boni *II* 166 — Omelie *I* 110 — De Pastoribus (Sermo) *II* 207 — Ad Paulinam *I* 47; 109; 234 — Sup. Psalmos (Ennarrat. in Psalmos) *I* 12; 45; 59; 74; 86; 91; 93; 98; 143; 157; 172; 281; 297; 321; 394 — Ad Publicolam *I* 336; 337 — De Questionibus Vet. et Novi Test. *I* 101; 142; 179 — Octog. Tres Question. *I* 168 — Retractaciones *I* 309; *II* 38 — Sermones *III* 228 — De Sermone Domini in Monte *I* 312; 185 — Contra Simplicianum *I* 15 — Soliloquia *II* 105 — Ad Spiritum Sanct. *I* 91; 167 — De Trinitate *I* 21; 91; 270; 305; 315; *II* 23; 109; *III* 18 — De Verbis Domini *I* 55; 75; 89; 90; 170; 175; 268; 326; *II* 204 — De Veritate *I* 392 — Ad Volusianum *I* 22; 47; 118
- Averroes, Metaphisica *I* 259
- Avicenna (Metaphisica) *I* 248
- Bellovacensis, Spec. Hist. *I* 250; 257
- Bernardus, Ad Eugen. *I* 143 — Super Psalmo 'Qui habitat' Sermo. *I* 199
- Boecius, De Consol. Phil. *I* 96; 98 — Topica *I* 376
- Crisostomus Omelia *I* 323; 325; *II* 51; 81 — Imperfect. Omelia *I* 99; 138; 320; 370; 374
- Cestrensis, Cronica *I* 251; 257
- Decretalia *I* 331; 333; 383; 386; 395; 403; 407; *II* 134 et s. Decretum *I* 141; 199; 238; 320; 325; 342; 362; 403; 408 et s.
- Dionisius, De Div. Nomin. *I* 43
- Doctor Subtilis, Sentenc. *I* 121
- Dunscotus v. Doct. Subtilis
- Fitz Ralph v. Armacanus
- Gregorius, Moral. *I* 15; 18; 19; 21; 41; 42; 75; 98; 216; 218; 370; 388; *II* 54; 90; 137 — Registrum *III* 236
- Grosseteste v. Lincolnensis
- Henricus de Segusia v. Hostiensis
- Hostiensis, Summa *II* 233; 249
- Hugo de S. Vict., Didascalia *I* 193
- Ieronymus, Prolog. Bibl. *I* 223; 232; 233; 236; 241; 242 — Super Epist. ad Gal. *I* 199 — Ad Nepocianum *I* 198 — Paralipomenon *I* 235 — Ad Paulinum *I* 80
- Johannes Scotus (Dunscotus) v. Doct. Subtilis
- Lincolnensis, De Celesti Ierarchia *I* 115 — De Angel. Ierarchia *I* 41 — De Nativitate Cristi *I* 148; *III* 128 — Posteriora *I* 202
- Origenes Super Cantica *I* 73 — Super Josu. Omelie *I* 117; *II* 151 — Omelie Super Levit. *II* 137
- Ostiensis v. Hostiensis
- Radulphus de Hygeden v. Cestrensis
- Robertus Grosseteste v. Cestrensis
- Thomas Aqu., De Potencia *I* 65 — Summa *I* 73; 330
- Valerius Maximus, De Memorabilibus *I* 271
- Vincentius v. Bellovacensis
- Wiclif, De Compositione Continui *II* 121 — De Formis *I* 177 — De Incarnacione *I* 21; 304; *III* 246; 253 — De Maximo et Minimo *II* 221 — De Preceptis *III* 107 — De Trinitate *I* 21 — De Ydeis *I* 108; 392
- Ysidorus, De Summo Bono *II* 232; *III* 236

III. INDEX NOMINUM.

- Abraham *I* 24; 121; 177; 219; *II* 38 et saepius Absalom *II* 200 et s.
- Abymalec *I* 68 Achademici *I* 164; 208; 209; 211; 213; 248; *II* 23; 62; 75; 95 Achan *II* 83; 84; 154
- Adam *I* 51; 76; 106; 145; 177; 178; 179; *III* 125; 126; 127 et s. Adauctus *II* 82
- Adrianus papa *II* 176
- Affrica *I* 266; *III* 268
- Agar *I* 218
- Albanus *II* 82
- Albertus Magnus *I*

- 31 Alkoran I 251; 252; 254;
261; 269 et s. Allexander II. III 6
— Magnus III 263 Ambrosius I
39; 303; II 102; 259; 265; III 41;
101 Amon II 200 Amorrei
III 34 Amynadab I 27; III 257
Anatot III 231 Anglia I 349;
354; II 157; III 55; 56; 87; 88;
305 Anglicana ecclesia I 349 Ang-
glici III 99 Annunciatio I 258
Anselmus I 38; 178; II 74; 116 et s.
Antiochia III 181 Antigonus III 258
Apolinaris I 305 Apolinarista II
102 Apollo III 132 Arabes I 266;
Archidiaconus II 156; 159; 164; 165;
167; 168; 190; 195; 266; III 4; 5;
6; 8; 9; 10; 11; 14; 19; 21; 24;
25; 32; 69; 81; 83; 99; 240 et s.
Aristoteles I 3; 14; 28; 29; 31; 32;
33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 47—48;
49; 63; 73; 79; 84; 88; 95; 96;
161; 163; 171; 176; 283; 385; 394;
395; II 3; 180; III 61; 80; 123;
280 et saepe alibi Armacanus II
61; 66; 67; 69; 72; III 259 Ar-
meni III 259 Armenia I 266
Arriani I 210 sqq.; 351; 362; 364;
II 101 Arrius I 148; 209—211;
357; 360; 364 Asa III 151 Assia
III 268 Assyrii III 262 Atha-
nasius I 142; 357 Augustinus I
3; 4; 5; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14;
15; 21; 22; 23; 24; 27; 35; 36; 37;
38; 39; 41; 45; 46; 47; 48; 49; 55;
56; 57; 59; 61; 62; 64; 65; 66; 74;
75; 76; 79; 82; 86; 88; 89; 90;
91; 92; 93; 94; 98; 100; 101; 102;
104; 105; 106; 109; 110; 116; 126;
128; 136; 145; 146; 149; 150; 159;
170; 174; 178; 186; 187; 188; 197;
232; 235; 313; 314; II 21; 28; 31;
38; 40; 48; 49; 60; 94; 95; 99; 100;
101; 102; 103; 104; 155; 206; 209;
211; 212; 214; 215; 269; III 42;
44; 81; 106; 108; 116; 120; 121;
134; 140; 143; 162; 177; 179; 181;
265; 290 Augustus III 238; 266
(Petrus) Aureoli I 348 Austri re-
gina III 13; 14 Averroes I 30;
163; 259
Babil I 389 Babilonia I 314; 336
Balaam I 220 Balac I 220 Bap-
tista III 134; 135; v. etiam Johan-
nes B. Barac I 222 Barnabas
III 182; 184; 186 Basilides II
19 Bavarus imperator I 350
Beate Virginis I 256; Beda Vene-
rabilis I 319; II 241; III 271
Beel I 232 Bellum Judaicum III
272 Benedictus I 54 Beniamyn
I 150; 179; III 133; 260 Bernar-
dus I 39; 153; 161; 178; 319; 332;
II 250 Bersaboe socii II 42 Be-
thania I 277 Bethfania III 119
Bethlehem I 226 Bonaventura II 42
Boecius I 98 Bonifacius V I 257
Bradwardina I 30
Calvarie mons II 39; 40 Cephas III
181; 183; v. etiam Petrus Cesar
I 124; 345; 352 Cestrensis (Ra-
dulphus de Hygeden) I 251; III
119 Charmi II 83 Clemens
II 44; 194 Cleophas I 231 Co-
mestor III 258 Constantinus I 176;
III 17; 29; 39; 56; 101; 232 Cor-
nelius III 183; 282 Corrodi III
90 Crisostomus I 34; 153; 356;
372; 383; II 82; 181; 182; 183;
185; 189; 194; 195; 196; 197; III
82; 258 et s. Cudbert II 235
Damasus papa II 175; 176 Daniel I
232; 286; 352; III 15; 263; 265
Dardanus III 134 David I 69;
177; 222; 223; II 33; 81; 83; 200;
229; 230; III 258; 260 et s. De-
cius III 94 Delbora I 67 Deme-
trias I 198 Dionisius I 115 Doc-
tor Profundus v. Bradwardina II 2;
9; 69; 109; 224 Doctor Solempnis
III 142 Doctor Subtilis I 121
Egipcia II 28; 33 Egipcii I 235;
266; II 32 Egiptus I 22; 26; III
33 Elizabeth I 282 Emaus I 78
Emor III 149 Enos I 237 Epi-
curei I 164 Epifania III 119
Esau I 228; II 24; 28; 33 Ethiops
I 266; 308 Eumenides I 237 Eu-
ropa III 268 Ewa I 177; 178;
179; 199 Ezechiel II 219 Ezekia
III 135 Ezopius I 64
Felix papa III 71 Finees II 87; 228
Fotiniani II 101 Fotinus I 305
Francia I 355; III 86; 236; 308
Franciscani I 354; 356 Franciscus
II 235; 241 Frater Minor (Fran-
ciscanus) I 356
Gabriel I 265; 282; III 263; 271
Galathe III 175; 179 Galilea I 79
Gedeon I 67; 72; 222 Genazareth
II 169 Giezi II 198 Gignosophiste

- I* 94 Golia *I* 388 Gomorra *III* 150 Greci *I* 115; 116; 275; 276; *III* 262; 263 Grecia *II* 263 Gregorius *I* 39; 42; 75; 98; 216; 385; *II* 4; 42; 44; 45; 46; 47; 50; 81; 90; 91; 187; 188; 189; 190; 193; 195; 253; 254; *III* 24; 25; 29; 43; 45; 71; 86; 90; 97; 100; 127; 134; 166; 167; 287; 304; 308 et s. Gregorius XI *I* 407 Grosseteste v. Lincolnensis
- Hay *II* 154 Hebrei *I* 67 et s. Heli *II* 191; 200; 233; 244; *III* 23; 61 Helias *II* 49; 51; 151 Helena *III* 164 Henricus (*Goedhals*) v. Doctor Solempnis Heraclius *I* 257 sqq. Herodes *I* 272; 311; 318; *II* 210 — Ascalonita *III* 258 Hesdras *I* 222; 232 Hester *I* 222 Hierosolima v. Jerusalem Hispania *I* 266 Homerus *I* 236 Hostiensis *I* 54; 332; *II* 246; 250; *III* 3; 4; 83
- Jacob *I* 24; 67; 76; 77; 171; 228; 244; 246; *II* 24; 28; 33; 173; 285; *III* 130; 131; 133; 134; 134; 257; 259; 270 et s. Jacobus *I* 78; 181; 390; *II* 224 Januensis v. Johannes Jan. Januarius *III* 120 Jepta *I* 222 Jeremias *I* 196; 197; 352; *III* 260; 273 Jericho *I* 222; *II* 151; 153 Jerobeam *III* 260 Ieronymus *I* 39; 75; 148; 197; 223; 233; 235; 364; 385; 398; *II* 16; 19; 20; 184; 260; *III* 12; 13; 42; 81; 135; 181; 281 et s. Jerusalem *I* 24; 170; 352; *II* 151; 186; *III* 15; 94; 110; 112; 176; 181; 261; 272 et s. Jesus *) filius Nave *II* 151 Innocencius *III* 4; 83; 84 India *I* 259 Joachim abbas *I* 140; *III* 258 Joathan *I* 67 Iob *III* 141; 146; 200; 218; 222; 223 Johannes *I* 70; 216; 246; 247; 258; 259; 275; 340; *III* 267; 284 et s. Johannes Baptista *I* 151; 318; *II* 39; 42; 49; 50; 210; *III* 272 v. etiam Baptista Johannes de Abbatis Villa *I* 90 Johannes de Deo *III* 8 Johannes Scotus (*Dunstonensis*) v. Doctor Subtilis Johannes Januensis *I* 74 Johannes Quidortus (Parisiensis) v. Parisiensis Jona *III* 13; 14 Jonathan *III* 258 Jordanes *III* 98 Joseph *I* 67; 345; *II* 24; *III* 133; 135 Joseph ab Arimathia *I* 78; 351 Josephus (*histor. scriptor*) *III* 258; 272 Josua *I* 222; *II* 83; 151; 153 Ircanus *III* 258 Isidorus *I* 68 Ismael *I* 53 Israel *I* 26; 67; 68; 72; 196; 220; 225; *III* 146; 150 188 et s. Italia *I* 259 Juda *I* 26; 226; 230; *III* 257; 258; 261 Judas *I* 244; 246; 390; *III* 133; 164; 181; 300 Judei *I* 26; 37; 45; 79; 116; 146; 147; 212; 218; 219; 220; 222; 233; 234; 248; 251; 276; 277; 278; 293; 295; 311; 398; *II* 32; 39; 106; 107; 169; 195; 213; *III* 112; 114; 115; 120; 121; 143; 149; 152; 154; 175; 176; 177; 178; 179; 182; 183; 188; 189; 191; 259; 260; 261; 265; 272; 273; 274 et s. Julianus *I* 135
- Laban *I* 24; *III* 270 Laurencius *III* 94 Lazarus *I* 17; 351 Leo *I* *II* 174; 182; 260; *III* 6 Levi *III* 149; 233; 257 Libanon *I* 63 Lincolnensis *I* 38; 43; 77; 116; *II* 47; 123; 140; *III* 104; 106; 125; 134; 135; 147; 276; 287 Londinie *II* 88 Loth *I* 24; *II* 31; 32; 192; 193; *III* 146 Lucas *I* 244; 246; 247; 248; 259; 390 Lucia martyr *II* 51 Lya *I* 79 Lyra *I* 275; *II* 100
- Maacha *III* 151 Machometus *I* 142; 209; 250; 252; 253; 254; 258; 261; 263; 265; 269; 270; 278; 383; *II* 130; *III* 258; 260 Madian *I* 72 Magister Historiarum *III* 110; 258; v. etiam Comestor Magister Sentenciarum (Petrus Lombardus) *I* 303; 304; 309; 310 Manasse *I* 183 sqq. Manichei *I* 36; 61; 117; 181; 236; 293; *II* 4; *III* 106; 143 Marcellinus *III* 121 Marcion *II* 19 Marcioniste *III* 106 Marcus *I* 39; 244; 246; 247; 248; 259 Maria (virgo) *I* 24; 25; 106; 210; 252; *III* 226; 254; 264; 271 Maria Magdalena *I* 77; 78; 79 St. Maria Oxonie *II* 242 Matthaeus *I* 197; 244; 246; 259; 390 et s. Martinus *I* 364 Medi *I* 216; *III* 263 Melchisedech *I* 75; 393; *III* 232; 235

*) Jesus: hoc atque alia (Cristus, Jesus Cristus) salvatoris, qui quasi centrum et medulla theologiae Wicliffianae est, nomina in hoc indice notare operae non esse pretium existimo, utpote quae in quavis textus pagina inveniantur.

- et s. Moyses I 45; 71; 120; 125; 184; 209; 219; 220; 221; 229; 251; 269; 270; II 40; 187; 212; III 106; 145; 146; 191; 231 Moabitida II 87; III 150
- Nabal II 33 Naboth II 59 Nabugodonasor I 352; II 153; III 15; 262 Nabuzordan II 186 Nadab III 34 Nave II 151 Nazareus I 223 Neemia I 222; III 271 Neptalim I 225 Nichodemus I 78; 237; 241 sqq.; 279; 351 Nicolaus primus III 6; 293 Nicolaus secundus III 6 Nicolaus tercius I 386 Ninive II 111 Ninivite I 226; III 13; 14 Noe I 90; 219
- Occam I 346; 348; 350; 353; 354 Ofni II 228 Oliveti III 110 Oracius I 64 Origenes II 154 III 33; Oseas III 148 Othniel I 67 Ovidius I 236 Oxonia I 54; II 133; 242
- Parisiensis I 52; 125 Paulus I 50; 117; 137; 155; 244; 246; 248; 292; 321; 322; 383; 398 sqq.; II 54; 90; 181; III 6; 174; 175 sqq.; 177; 181; 184; 186; 187 et s. 'Paulus' I 128; 141; II 236; III 298 et s. Pelagiani I 135 Pelagius I 135 Pelagius papa II 176; III 20; 71 Perse I 266; III 262; 263 Perypatetici I 37; 164; II 62; 108 Petrus I 50; 78; 90; 215; 216; 220; 228; 231; 244; 246; 264; 281; 302; 321; 345; 352; 390; 396; 398; 400; 402; 406; II 24; 76; 98; 99; 105; 139; 140; 147; 173; 174; 181; 203; 254; 255; III 6; 24; 130; 131; 132; 153; 168; 181; 183; 184; 185; 187; 190; 191; 235; 264; 300 et s. 'Petrus' I 128; 141; 184; 379; III 10; 98; 283 et s. 'Petrus et Paulus' I 328 sqq.; III 55 Petrus ab Aureolis v. Aureoli Petrus Abelardus I 135; 161; 307 Petrus Comestor v. Comestor Petrus Lombardus I 148; 310; v. etiam Magister Sentenciarum Pharaon II 8; III 43 Phares I 222 Philippenses III 39 Pictagoras I 272; 394 Plato I 35; 36; 39; 176; 202; 238; 394 Priapus III 151 Pylatus I 264; 311
- Quidortus v. Parisiensis
- Raab I 222; II 33; 153; III 112 Rabanus I 121; 122; 123; 164 Rachel I 179; III 270 Radulfus (de Hygeden) v. Cestrensis Rama I 225 Ray (mundus de Pennaforte) *) III 12 Rebecca II 32 Robertus Grosseteste v. Lincolnensis Roboam III 259; 260 Roma II 263; III 258 Romana civitas I 323 — curia I 349 — ecclesia III 232; 349; 350; 358; 362; 368 et s. Romani III 164; 263; 272
- Saba I 222 Sabelliani I 211 Salomon I 9; 172; 224; II 22; 162; III 15; 62; 133; 231 Samaritanus I 311 Sampson I 222; II 209 Samuel I 222; III 24 Sara I 218; II 28; 32; 36 Sarraceni I 136; 233; 238; 244; 245; 246; 250; 251; 259; 260; 261; 265; 266; 288; 293; II 101 et s. Saul III 259; 260 Scarioth III 163; 235; 301 Sedulius I 78 Seneca I 137 Septuaginta I 235 Sergius heresiarcha (monachus) I 135; 250; 258; 278 Severinus papa II 159 Sichem I 66; III 149 Silas III 186 Sodoma III 34; 99; 150 Sodomite II 31 Stephanus III 164 Stoyci I 164 Suzanna I 232; II 59 Sylo (Silo) III 29; 258; 259 Symeon I 373; III 149; 164 Syri I 266
- Tharsis I 351 Thomas (Aquin.) I 65; 73; 78; 83; 122; 145; 214; II 12; 16 Thomas Bradw. v. Bradwardina Thymotheus II 182; III 173; 174; 175 et s. Tobias II 135; 266 Tyberiadis I 78 Tytus III 15; 174; 175; 272; 278 Tytus imper. rom. I 352.
- Urbanus papa I 355; II 176; III 291 Urbanus VI I 408
- Vaspiasianus I 352; III 15; 272 Vergilius I 326 Vincentius (Bellovac.) I 257 Vir Desideriorum III 269 Wulstan II 235
- Ysaac I 76; 121; 171; 181; 285; II 24; 33; 34; 36; 37; 38; 40; 77; III 108 et s. Ysaïas I 224; III 148 Ysidorus I 68; 160; III 63 Ysmael I 53; 121; 218
- Zabulon I 225 Zacharia I 197; 351

*) cf. Glossarium pag. 313 sub ray.

IV. INDEX RERUM.

- Abbas et episcopus a civilitate regis vel domini non distincti *III 20—21* — religionis cristiane fontaliter suis fidem dat *I 213*
- abbates et episcopi non distingwendi a secularibus dominis *II 250*
- abbreviatores Augustini *I 38*
- Abellardus, Sergius, Pelagius, Julianus heretici *I 135* — hereticus *I 116*
- ablacio bonorum ab ypocritis sonat in proficuum ecclesie *III 57* — iniusta *I 37* — non omnis sonat in violenciam *I 37* — temporalium an cedit in malum *III 55* — temporalium cur non est penale *III 55* — temporalium a clericis mitis pena est *III 30*
- de ablacione temporalium leges humane *III 63*
- Abraham genealogie sensus mistici *I 76* — Loth etc. a mendacio exculpantur *II 31* — in fide, spe, carit. excelluit *II 36* — futurus exemplar Judeis *II 37* — ignorancia deceptus *II 38* — condescendit sensui prime script. *II 38* — filium non decepit *II 34*
- Abrahe virtus theolog. *II 36* — specialis noticia de messia *II 35* — mendac. tropologice intellectum *II 40* — benedictiones adimplete in Cr. *III 245*
- accio omnis Cr. est nostra instructio *I 89*
- accusare homin. de heresi et de pecc. mortali idem est *III 292*
- Achademicum non capaces rationis ut bestie *I 208* — de errorib. cognoscendi *I 208*
- Achademicorum error *II 75* — ficticie de humanit. Cr. *I 211* — error de incepcone mundi *II 62* — false opiniones *I 208 sqq.*
- activus, contemplativus, eroicus et fidelis script. sensus *I 124*
- actus conubii castitat. non violat *II 262* — conubii in Oriente sacerdot. licitus *II 263* in actu fallentis est quedam obliquitas et quedam duplicitas *II 9*
- Adam non habuit tantam gracie privacionem, quant. habuit Cr. gracie plenitud. *III 212* — primus et sec. *III 208* — radix peccat. *III 126*
- Ade culpa et Cr. gracia *III 208* — peccatum *II 38* — delicto non omnes hom. condemnantur *III 211* — felix culpa *II 58*
- adinventiones de dominac. hodie conturbant eccl. *II 231*
- adulterii peccat. sacerdotum quomodo puniendum *III 32*
- adverbiorum remunerator est deus *III 284*
- adversarius *JWi* de tacenda verit. *I 345*
- adversarii legis Cr. dissensiunt *I 185* — script. autorit. titubare faciunt *I 183*
- agamus an esse deb. sacerdos *II 261*
- agape quid sunt *II 193*
- agnus, ovis vitulus etc. *I 5* — et ovis Cr. *I 65*
- Alkoran Mach. approbat Moysem *I 251*
- allegare script. in sua integritate debemus *I 82*
- allegoria simul et hist. in quibusdam script. locis tenenda est *I 122* — requir. figur. factam ad litteram *I 66* — quid signif. etymologice *I 66*
- allegorice locucion. quid signant *I 65*
- allegoricus sens. quando literalis esse potest *I 122* — sens. script. *I 122 sqq.*
- alleos radix vocabuli allegoria *I 66*
- alphabetum discere, silabicare, legere, intelligere pueri est *I 44*
- alta contemplacio, devota oracio, sancta occupacio exclud. peccata *III 171*
- amasia sacerdotis *III 8*
- amor primarius et secund. describit. *II 206*
- anagogicus vel allegor. sens. script. *I 123*
- Anglia nutrit plurim. presbiteros proditores *III 99*
- Anglie domini romanam curiam interrog. de heresi *II 57* — hereticos dampn. papa *II 57* — regnum exheredare non debet papa *II 57* — rex residet Londoniis *II 88* — maiorum sacerdot. facinus regnum pulsant *III 87* — regn. subvertitur a presbit.

- proditoribus *III 99* — inimici domestici clerici sunt *III 99* — regn. fovet loco sacerdot. proditores monstruosis. *III 88* — clero non suffic. decime *III 88* — domini et popul. emendari deb. *III 87* — regum carte de elemosinis *III 55* — regis dominium laicale *III 20* — rex papa est *III 20* — regni carte de eccl. dotac. *III 18* — rex quare non est rex totius Anglie *III 20* — regis consilium defenditur *I 354* — secular. dominorum heresis *I 354* — rex *JWum* defendit *I 355* — — episcopi de heresi non curant *III 305*
- in Anglie clericorum manu plus quam tertia pars reddituum est *III 88*
- in Anglia remurmur. omnes contra fraternam correptionem. *III 56*
- de Anglia translati Franciscani *I 354*
- anglicana eccl. prestancior romana *I 349*
- anglicane eccl. temporaali exproprianda sunt *II 85*
- Anglia excutere deb. segniciem *III 99*
- Anglicorum iniquitas necessitat ad vindictam *III 98*
- anima est trina sicut deus *I 36* — immortalis tamen mortua est *I 13* — viduata *I 13* — omnis excinditur ex essentia div. *I 279*
- Anselmus de existencia dei *II 123* — antefonarium. missale etc. sacerdot. discunt *II 167*
- Anticristus cum suis cognoscitur fastu ac questu tempor. *I 71* — destruit regna borealia. occident. et orient. *III 268* — capitaneus dotati cleri est *III 268* — quando veniet *I 383* — venit tempore Joh. Ewangel. *I 70*
- Anticristi religiositas causa bellorum et refrigesc. caritatis *I 72* — versucie in nostris diebus *I 292* — confundunt similitudinem dei in homine *I 71*
- Anunciacionis vigilia anni 1378 *JW* librum De Verit. Sacre Script. scripsit *I 258*
- apostas et hereticos faciunt ritus novelli *III 197*
- apostoli et eorum successores sunt sacerdot. *III 233* — quo die sabbatizarunt *III 111*
- apostolici simboli XII articuli *I 146*
- apostolorum quidam uxorati erant *II 263*
- apokatastasis ab Origene edocta *III 225 sqq.*
- de apokatastasi fusius agitur *II 55*
- apocriticis lib. in quantum credend. sit *I 242*
- apocriticis libr. credere non deb. tamquam autenticis *I 242*
- de apocriticis libr. contendere stult. et van. est *I 242*
- apocriticum quid sit *I 241*
- apparentia fame in populo *I 23* — repugnantie parcium script. *I 198*
- appellare ad domin. seculares *I 350*
- appropriacio eccles. per religiosos *II 252*
- appropriaciones prediorum *II 56*
- aqua in script. signat sepe sapienciam *III 152*
- Arabes. Syros. Persas etc. infecit Mach. heresis *I 266*
- arbitrii libertas in dampnatis *III 218* — libert. stat cum predestinatione *II 222*
- archa Noe eccl. est *I 90*
- ab archiepiscopo domino *JW* citatus est *I 374*
- ariolandi peccatum est non obedire *III 24*
- Aristoteles et vet. philos. an heretici *III 279* — contrariatur fidei crist. *II 3* — utrum salvatus vel dampnatus. inutilis questio *I 31* — revocav. errores *I 30* — erravit de eternitate mundi. maris etc. *I 29* — fuit magnus philos. *I 29* — tardioris ingenii quam Plato *I 39*
- Aristotelis logica non adiscenda a juvenibus *I 47* — errores script. destruit *I 30* — sophismata script. dissolvit *I 30* — libri arcent falsitates heret. *I 34* — libros legere via ad veram sapienc. est *I 34* — philosophia quatenus salva *I 29* — philosophia per script. retractata *I 29* — philosophia non repugnat theologie *I 31* — philosophia et script. s. *I 28* — dogmata hereses *I 163* — logica. plurimum recta. est logica script. *I 47* — libri licite leguntur *I 29* — logica sustinenda est ut script. s. *I 48* — error logice corrigitur in script. *I 49*

- Aristoteli contrarius Augustinus *I 36*
 Aristotelem Doctor Profundus redarguit *I 30*
 arma defensiva celestis logice *I 168*
 — quinque spiritualia *I 168* —
 episcopi quondam humilitas, pacien-
 tia etc. erant *III 54* — virtutum
 vertuntur in ferrum *III 95/96*
 armatura quintuplex script. *I 167*
 aranee tele in angulis ord. *II 136*
 Arrius negavit script. s. *I 364* — de
 Cr. hereticavit *I 209*
 Arriana heresis *I 148*
 arrogancie denudacio sophistarum *I 23*
 articuli 12 simboli apost. *I 146* —
 14 fidei cum script. congruunt *I 283*
 ascendit Cr. ad diem festum in oculo
I 25
 ascensio Cr. in oculo non vacat mis-
 terio *I 26*
 assercionis finis proximus est manifes-
 tacio verit. *II 80*
 asserere quid sit *II 71*
 assiduitas studendi script. in libris
 August. *I 37*
 attentio ad terrena retrahit ab amore
 celest. *III 80*
 attendere quid sit in iuramentis *II 35*
 auferre bona eccl. prepositis laicis *III 1*
 — possunt et deb. seculares bona
 eccl. *III 28* — licet homini sibi
 ab hom. concessa *III 62* — tem-
 poralia licet dom. tempor. *II 55* —
 possunt dom. secul. tempor. a cler.
II 55
 auferri possunt bona ab indignis *II 135*
 aufert nemo quidquam ab alio nisi etc.
I 37
 Augustinus inter doctores script. est
 precipuus *I 35* — per script. s.
 conversus est ab errore *I 117* —
 docet humiliter credere script. *I 117*
 — tollit replicationes sophist. de
 script. *I 62* — ad veritat. archa-
 nas devenit *I 56* — abditissimas
 veritat. script. intellexit *I 47* —
 reputat blasfemos, qui negant script.
I 46 — autorit. figurativas conce-
 dit in script. *I 46* — homines
 script. sinistre intelligentes reputavit
 idolatras *I 46* — prohibuit sensum
 carnalem in script. mistica *I 45* —
 fuit doctor script. precipuus *I 37*
 — errabilis est *I 35* — Aristoteli
 contrarius *I 36* — erravit in phi-
 losophia contra Aristot. *I 35* —
 plus validus quam Aristoteles *I 3* —
 fuit Platonius *I 35* — de fratri-
 bus Cr. *I 24-25* — adulatorie
 non mentitus est *I 22* — contra
 gramaticos *I 21* — sanctus, humi-
 lis logicus, sed subtilis *I 12* —
 fundatur in logica script. *I 9* —
 excusatur *I 9* — comendat stilum
 script. *I 118*
 Augustini regula in intelligendo script.
I 47 — scienciam reprehendere
 non decet nos ignaros *I 39* —
 testim. prestancius quam Aristot-
 elis *I 38* — autoritas apud Lin-
 coln. *I 38* — abbreviatores *I 38*
 — natural. intelligencia *I 37* —
 assiduitas legendi script. *I 37* —
 perspicacitas ingenii *I 37* — testi-
 monium propter tria acceptare deb.
I 36 — testimonium maior. fidem
 dat quam Aristotelis et Platonis *I 35*
 — testimonium verum est *I 7; 8*
 Augustinum canonizavit eccl. in beat.
 cathologo *I 37*
 de Augustino miracula *I 37*
 autor immediatus script. deus *I 398*
 — script. deus *I 218*
 autores vet. test. an autentici *I 233*
 autorum vet. test. inspiracio interna *I 241*
 — script. literas imitari *I 4*
 autoribus script. non parificari deb.
I 4
 autoritas script. omn. alias superat *I 377*
 — script. s. de castigacione
 tocius cleri *III 26* — script.
 originatur a Cr. *III 242* — novi
 test. est principium ad antiquum
III 253 — Petri et Paull *I 398*
 — papal. epistolarum clau-
 dicat *I 402* — autorum script.
I 398 — loquendi obscure nobis
 deest *I 3* — veritat. perit menda-
 cio *II 95* — omnis est veritas *I 269*
 — script. et fides eccl. *I 268*
 — script. quomodo originatur *I 217*
 — script. in ewang. Cr. *I 206* —
 summa lex dei *I 206* — summa
 in script. *I 200* — script. prefe-
 renda rationi hum. *I 200* — script.
 apud eam falsificantes *I 191* —
 script. s. maior quam omnis ingenii
 humani capacitas *I 192* — Aug.
 apud Lincoln. *I 38* — Cr. et Arist.

- I 32* — script. stat in deo *I 205*
 — propria expositorum script. *I 4*
 — script. s. infallibilis est *II 67*
 — quid sit *I 391* — decretal. et apostolorum *I 390* — Petri, Johannis, Jacobi etc. *I 390*
 auctoritatis parisi cum Petri sunt Pauli epistole *I 246* — parisi sunt Petrus et Paulus *I 402* — minoris epistole decretal. quam script. *I 395; 397* — robur in script. *II 260* — script. gradus *I 390*
 auctoritatem script. adversarii titubare faciunt *I 183* — script. non tollunt falsificatores eius *I 375*
 auctoritates e sanctor. testimonio non intelligende *II 99* — script. de incarnac. verbi *I 210*
 autorizazio script. per Cr. *I 219* — script. per script. libros *I 219 sqq.* — librorum vet. test. *I 219 sqq.*
 autrix humidorum est luna *III 151*
 avari sacerdot. causa ruine populi *III 94*
 avaricia cleri perturbat eccl. *III 32* — hodie in eccl. inval. *III 162* — cleri periculosius pecc. quam luxuria *III 32*
 avaricie culpa gravior quam luxurie *II 65; 266 sqq.* — peccat. vituperatur *II 265*
 Averroes aliquando fuit de secta Mach. *I 259*
 avium et brutorum voces *II 74*
 Baptista a mendac. exculpatur *II 49*
 baptizma sacramentum purgativum *I 208* — Cr. in transitu mar. rubri ostensum *I 76*
 baptizmat. aqua sign. gratiam Cr. *III 152*
 baptizmus Cr. sanguine rubricatus *I 27*
 barbarus transmarinus (papa) corripitur *III 38*
 Bayaro imperatori adhesit Occam *I 350*
 beatitudinis bonum intendit omnis peccator *II 93*
 Behamot testiculi *I 18*
 benedictio spiritual. seminis Abrahe *III 246*
 beneficium non datur nisi propter officium *III 2*
 benevolencia menciensis laudanda est *II 26*
 biblia tota ex integro corrigenda *I 278*
 biblie libri an ex defectu correccionis viciati *I 278*
 bibliam nec infring. nec negare licet *I 156*
 binarius Petri et Pauli de verit. script. *I 328* — infamis adversarii *JWi I 362*
 blasfemia est deum negare *II 105* — maxima est legem script. pervert. *II 175* — in spirit. sanct. in sacerdotibus *II 175*
 blasfemiam humane tradic. includunt et sapiencia carent *I 53*
 blasfemie in orac. dominica *I 280* — que sequuntur ex opinione. advers. script. *I 185*
 bonificacio Adam celestis excedit dampnific. primi Adam *III 205*
 bonum opus de genere facere *III 188* — opus de genere *I 337; 340* — et malum de genere quid sunt *III 89*
 bona opera de genere *I 365* — eccl. sunt dona populi *III 16* — eccl. sunt elemos. corporales *III 16* — eccl. sunt bona Cr. *III 22* — eccl. sunt elemos. domin. *III 21* — omnia eccl. sunt elemos. secular. *III 21* — eccl. dantur cuicunque facienti dei iusticiam *III 55* — eccl. pauperib. ministrentur *III 96* — sunt devoluta ad manum mort., non reducenda ad dispensac. seculi *III 55* — pauperum non congreg. deb. ad ditandum *III 169* — eccl. sunt pauperum *I 153; III 16* — eccl. iniuste consumens apostata est *III 12* — eccl. malo preposito dare iura div. vetant *III 46* — auferre elemosina esse potest *III 34* — eccl. indig. dare vetant leges *III 36* — eccl. occupans examinari deb. *III 49* — mundi omnia habet iustus *II 189* — mundi sunt eccl. bona *III 2*
 bonorum occupacio iniusta *I 57*
 bonarum mencium est timere peccata. ubi pecc. non sunt *II 47* — mencium est culpas aquiescere *II 42; 81*
 boni commixti cum reprobis participant pecc. *III 56*
 bonitas Cr. habundancior quam peccat. *III 204*
 brachium secul. provisum a Cr. ut adiutorium *III 240*

brutorum et avium voces *II 74*
 bulla Benedicto missa de curia *I 54*
 bulle papal. postponende script. *I 407*
 sqq. — carte ac instrumenta papal.
I 387 — papal., carte, epist. sepe
 false *I 167* — pape non dici deb.
 sacre *I 116*
 bullarum regis et monete regis falsarius
I 184
 Cacephaton *I 289; 291; 294; 301*
 calliditas lucifer. est script. negare *I*
131
 calumpnia novelle script. *I 273* —
 imposita script. *I 79* — contra
 script. theolog. modernorum *I 272*
 sqq.
 calumpniatores script. corripuiunt. *III*
138
 canit eccl.: creator etc. *I 145*
 canones multi sunt abbreviaria legis
 divine *II 268* — script. maxime
 necessarii sunt *II 268* — pontific.
 sonant contra laicos *II 177* — eccl.
 veri. quantum in script. fundati *II*
268 — sacri an primo omnium
 discendi *II 267*
 canonica lex abieccior quam lex civilis
II 268 — electio procedit ex dig-
 nitate electi *III 73*
 cantus eccl. de Cr. impossib. *I 291*
 capud eccl. an papa *II 135* — eccl.
 omnium eccl. romana *I 350*
 caracter impressus pastori *II 240* —
 imprimitur sacerdot. predicanti *II 240*
 caracterem officiandi recipit pastor a
 deo *II 244*
 caractere impresso ordinis habetur
 sacerdotium *II 240*
 cardinales et papa paris dignitatis ac
 Cr. et angeli *II 136*
 cardinalium epistole decretales *I 390*
 caritas incipit a se ipsa *II 199; 258*
 caritatis mendacium *II 22*
 caritatem precipit script. *I 150*
 carnalis copula punitur in eccl. occi-
 dent. *II 263*
 carta eccl. est script. s. *I 370*
 carte regni anglici de dotacione eccl.
III 18 — regum Anglie de elemos.
III 55 — bulle ac instrumenta papal.
I 386 sqq. — papal., bulle, epistole
 sepe false *I 167* — humanitus invente
 sunt imposs. *I 55* — hereditat. per-
 petue imposs. *II 133* — humanit.

adinvente de hereditate imposs. *II*
133
 castimonia leditur coniugio sacerdot.
II 262
 castimonias mentis plus comendenda
 quam corporis *II 31*
 castimoniatem non violat conubii actus
II 262 — omn. hom. servare deb.
II 262
 in castrimargiam vertitur privilegiac.
 parcimonia *III 96*
 cathogorie impossib. in script. *I 83*
 catholicus et hereticus describuntur
III 296 — omnis theologus esse
 deb. *II 234* — sensus script. *I 123*
 -- reccius et clarius fidem script.
 intellig. quam magni prepositi *I 137*
 catholicum quid sit *II 63*
 catholici acceptant script. ut autentic.
 verit. *I 137* — et heretici adhe-
 runt brachio secul. *I 352*
 causa ruine populi sunt mali sacerdot.
III 236 — dotac. eccl. *III 18*
 -- dissensionis regnorum est desidia
 cleri *III 59* — scandali script. est
 ignorancia *III 139* — quare script.
 equivocat *I 27*
 cause obscure locuc. in script. s. *I 3*
 -- quare deus dispariter revelat
 verit. *I 204* — dissensionis regnorum
 et decrecentis eccl. in clero peccante
III 59
 causas omnes, in quibus iacet lucrum,
 ad se ipsos devolvi pape postulant
II 72
 caudidici extollunt suam legem super
 Cr. *II 132*
 cavens a mendacio crescit in bono vir-
 tut. *II 26*
 celibatus sacerdot. *II 261*
 celum Cr. sancta sanctorum *III 114*
 cene domini tempus *I 275* sqq.
 centrum veritat. script. *I 87* — et
 finis script. Cr. est *III 243*
 centum sorores habere spiritualiter *I 59*
 ceremoniales vet. test. non per se boni,
 sed figure virtut. sunt *III 111*
 ceremonialis et moral. lex *I 221*
 ceremonialia et iudicialia quatenus per-
 petua sunt *III 147* — tria deb.
 cessare *III 105*
 ceremonie an variari possunt in eccl.
III 241
 ceremonias oportet abrogari quoad
 totalem eccl. milit. *III 241* — et

- ritus individuuntur a temp. *III 123*
 — habuerunt meditullium temp. *III 111* — cessare deb., non destrui *III 123* — Iud. nil nisi figure et testimonia *III 191* — predicationem non faciunt *II 241*
 certitudo fidei est script. s. *I 28*
 cessacio legal. edocta a Cr. *III 273* sqq. — legal. requiritur ad legis implecionem *III 122* sqq. — legal. an script. fundatur *III 104*
 cessacionis rit. causa Cr. adventus *III 152* — legal. triplex ratio *III 130* — legal. tres cause *III 191* — legal. multiplex ratio *III 192* — legal. terminus an fixus est *III 173*
 cessacioni legal. non est fixus term. *III 173*
 cessacione legal. an translacio sacerdot. *III 231*
 de cessacione legal. disputacio *III 104*
 cessare figure deb. temp. legis gracie *III 106* — deb. tria ceremon. *III 104/5* — deb. figure temp. Cr. *III 106* — deb. figure, oblaciones, ritus *III 113*
 chymeram, hircocervum et alia monstra deus facere potest *II 125*
 circumcidere an licet in lege gracie *III 178*
 circumcidi crist. superfluum est *III 149* — deb. crist. spiritual. *III 152* — deb. deo *III 180*
 circumcisio intelligitur pro esse vel fieri circumcismus *III 178* — literal. et spiritual. describitur *III 145* — carnalis sublata in crist. *III 159* — decrevit in patria *III 146* — carnal. quomodo fiebat *III 146* — ad quinque valet *III 151* — intell. deb. ad sensum mysticum *III 147* — carnal. ad quid instituta *III 148* — cordis est de necessit. salutis *III 146* — spirit. quid est *III 144* — spirit. servanda est *III 144* — an script. novi test. contraria *III 144*
 circumcisionis carnal. actus *III 148* — cause *III 150* — non est de necessit. salutis *III 180* — an licita et meritoria *III 180* — Thymothei ultima legitima fuit *III 178* — an licita crist. *III 179* — spirit. observant crist. *III 160* — signum inter deum et populum *III 149* — Thymothei quare facta est *III 172 299*. — corpor. figura est *III 174* — Cr. servav. sabbatum et baptizm. *III 115*
 circumcisiones jud. illicite *III 179*
 circumstancia nulla pot. rectificare mendacium *II 61*
 ciromancia et geomancia distincte a script. *I 114*
 citacionibus persequuntur heretici per-mulgatores ewang. *III 300*
 civiliste efficacius predicant quam theologi *II 235* — et decretiste mixtim sunt theologi *II 235*
 civiliter dominari non deb. sacerdot. Cr. *I 68*
 Clementis ordinacio *II 44*
 clericus an concubin. habere deb. *III 5* — in casibus subicitur domino *III 64* — quomodo puniendus est *III 30* — decies amen predicat *II 242* — indigens est eccl. inimicus *III 51* — negans secularib. debitum servicium elemos. expet. non deb. *III 58* — et negociaciones secul. *III 81* — quilibet obvians legib. Cr. pessimus anticrist. est *III 268* — declinando ad secul. gravius peccat quam Judeus negans Cr. *II 106* — intendens negociacioni civili peccat mortaliter *III 81* — subici deb. regulis policie *III 79* — legib. romane curie an obedire deb. *III 75* — negociator fugiendus est *III 81* — an deb. trahi ad iudicium secul. *III 15*
 clerici fornicacio *III 7* — bona sunt bona pauperum *III 41* — et laici conversacio civil. *III 85* — officium in quo consistit *III 81* — indignitas in tribus consist. *III 75* punico eccl. ad primarium statum reducit *III 93*
 clerico non licet civil. dominari *II 250* — non licet civil. operari *III 83* — non licet publice procurare *III 83*
 clericum a laico iudicari oportet *III 12*
 clerici quidquid hab. pauperum est *III 42* — an tenentur restituere fructus voluptuose consumptos *III 11* — an deb. laicis subtrah. elemos. spiritual. *III 34* — hab. omnes dotac. ex elemos. domin. *III 18* — laicos exedere deb. quoad scienciam docendi etc. *III 19* — laicis speculum esse deb. *III 19* — secul. negocia exercent

- III 20* — in armis militat. mult. sunt *III 50* — publici eccl. hostes *III 92* — totum superhabundans pauperib. distribuere tenentur *III 58* — negociantes et contemplativi inter se comparati *III 82* — proditorii procuratores pauper. et regni *III 88* — non digni temp. possid. *III 102* — possession. verit. fidei impugnant *III 102* — verbo et opere legem dei docere deb. *III 102* — mali dei regis et populi graviss. proditores *III 96* — degenerantes inferiores sunt laicis *III 100* — regni proditores describuntur *III 100* — nomen false pretend. *III 93* — diripiunt bona aliena sub falso nomine sacerdot. *III 101* — quando episcopo ad penam tradendi sunt *III 67* — arma portantes an privilegio deo initi deb. *III 67* — quatenus perfecciores laicis *I 133* — attendentes secularia *I 154* — olim omnia hab. in com. *II 250; 266* — armati et lesi an privil. suo uti deb. *III 67* — abutentes bonis eccl. defraudant pauperes *III 67* — secularizantes destrui deb. *III 163* — regum non theologi sunt *II 233* — pure secundum leg. Cr. regulari deb. *II 270* — an deb. vivere civiliter *II 268* — sunt maculati fastu seculi *III 238* — de elemosin. domin. viverent *III 238* — expropriarie vixerunt *II 249*
 clericorum obligac. ad laicos *III 35* — peccancium severa punicio a summo pontifice iusta *III 26* — conversacio iuxta script. *II 181 sqq.* — et laicorum predicacio *II 242* — mundana officia *III 83* — vita secul. infirmit eccl. et regnum *III 84* — fucus multiplex contra laicos *III 70*
 ex clericorum parte nunc eccl. advenit periculum *III 93*
 in clericorum Anglie manu plus quam tertia pars redditum est *III 88*
 clericis in crimine irretitis decime non solvende sunt *III 3* — stipendia peccati fomenta sunt *III 237*
 clerus perversus perdit regn. dominia *III 97* — pauper est fulcimentum regni *III 238* — dotatus manet obligatur ad suffrag. spirit. *III 80* — ad paupert. primevam redire deb. *I 267*
 cleri peccata minantur ruinam regni *III 99* — tota conversacio fuit olim supra secul. *III 84* — ordo caveat ab avar. et fastu *III 239* — vita expropriat. comendatur *III 240* — et martir. passio difert *III 94*
 clero Anglie non sufficiunt oblaciones et decime *III 88*
 clerum corripere laicus tenet. *III 71*
 codices script. nil nisi signa sunt *I 228* — latini et hebraici an diversi sunt *I 234* — correcti ex sensu et autoritate eccl. *I 233* — script. correcti esse debent *I 195* — script. et s. ipsa *I 107* — materiales script. *I 190*
 codicum modern. defectus *I 235* — correctio ornata et sumptuosa *I 195* — eccl. lex vlgariter vocatur script. *I 206*
 cogitaciones impossibiles de script. distrahunt a devota oracione *I 129*
 cognosci nichil potest nisi sub ratione veri *II 80*
 columba Machumeti in aure grana pascebat *I 265*
 comessacio quid est *II 195*
 comitiva et ministeria heret. vitanda sunt *III 293*
 comunio sanctorum describit. *II 216*
 comuniter habent monachi bona *II 249 sqq.*
 conceptus errone. de script. *I 126* — sinister falsific. script. *II 102* — heret. de script. *I 139*
 conclusio heret. ad curiam delata *I 141* — script. male sonans *I 291*
 conclusiones carentes testim. script. admittere non oport. *I 180*
 concordancia parcium script. *I 197*
 concordie circa sensus script. plus solito seminate *I 1*
 condicio triplex pseudopast. *II 226*
 sub condicione tantum deus concedit aliquid *III 48*
 condiciones pseudopastorum vig. tres *II 231 sqq.* — episc. *I 181 sqq.* — viginti pastor. perversi *II 203* — tres conversacioni Cr. contrarie *I 71*
 condicionaliter deus concedit bona nature *III 48*

- citra condignum punit deus *I 187* —
 ultra condignum premiat deus *I 187*
 conexa sunt vicia et virt. *II 105*
 confectio sacramenti *I 133*
 confessio humilis quando meritoria
II 46
 confessores deb. esse discreti *II 78*
 confessa non populo promulg. sunt
II 78
 confessor ment. non deb. pro conbi-
 tente *II 76*
 congregacio symoniac. et possession. non
 est eccl. *III 301*
 consanguinei Cr. *I 24*
 consentit operans etc. *III 87*
 consilium regis Angl. defenditur *I 354*
 Constantinus noluit iudicare humiles
I 176
 Constantini regnum stabilit. translati-
 one sacerdotii *III 232*
 consumacio omnis stat in certamine
 usque ad mortem *III 228*
 consumacionis finis est excellere in regno
 Cr. *III 229* — omnis finis est deus
III 228
 contemplativi clerici melior. quam
 negociantes *III 82*
 contemplacio summi boni est finis
 theol. *II 145*
 contemplativus. activus. eroicus et
 fidelis script. sensus *I 124*
 contencio verbal. est in doctrina script.
 inutilis *I 103* — infructuosa de
 libro Job *I 178*
 contendere verbose nichil valet *I 103*
 contradiccio deb. capi respectu cuiusdam
 subiecti *III 105* — in scolis *I 20*
 — non est in equivocis *I 9; 23; 61*
 — non est in signis equivocis *I 174*
 contradicciones in script. propter no-
 tandum misterium *I 23* — script.
I 10
 contrarius script., eciam papa, non est
 ut sic crist. *I 270*
 contritus peccator iniuste punitur
 ab hom. *II 85*
 controversia inter August. et Ieron.
III 181
 continui compositio ex non quantis
I 181
 coniugio sacerdotis castimonia non
 violatur *II 262*
 connubii actus castitat. non violat *II 262*
 — actus in Oriente sacerdot. licitus
II 263
 conversacio prelat. *II 181 sqq.* —
 cleri tota fuit olim supra seculum
III 84
 conversio causata ex fide script. *I 117*
 cordis prepuc. auferre nec. esse est *III*
150
 corpus omne per se est tres res *I 56*
 correccio codicum ornata et sumptuosa
I 195
 correpcio frater. fornicarii *III 8* — sub-
 ditorum quando omittitur *III 23*
 — correpcio frater. fidem servat
II 98
 corrector deb. cavere, ne sit reus in
 crimine *III 185*
 corripere modeste prepositum licet
III 95
 corripiendus est clerus a laicis, non a
 clericis *III 31*
 corripere quomodo rite deb. *III 185*
 Corrodi lex civilis anglica *III 90*
 corruptores et falsific. script. *I 148*
 creacio utrum sit impossibil. *I 33*
 — nulla nullus deus *I 33*
 creationem mundi negare non est
 philosoph. *I 31*
 creatum nullum deb. sciri, amari, ho-
 norari nisi Cr. *III 132* — omne
 secundum esse intelligit. deus est *I*
392 — omne signat deum *I 141*
 — omni sensibili factum est propt.
 hom. *III 137* — quodlib. est ydea
 in deo *II 118*
 credendum est primo in deum, tum
 eccl. cathol. *I 155* — cui sit *II*
209 sqq. — est nulli nisi in quan-
 tum preconii ad verbum domini *I*
241
 credere est consentire ad esse rei *II*
16 — cuidebimus *II 210* — omnem
 script. de necessit. salutis est *I 231*
 — scire, opinari disting. *II 16*
 crevit eccl. in statu paupere *II 84*
 crimen capitur pro mortali notorio
II 354
 criminosus iniuste occupat bona dei
III 10
 cristianus script. honorat eius autoritat.
 fratrib. preconizando *I 341* — om-
 nis primo discere deb. script. *II 164*
 — deb. loqui fidem script. *I 101*
 — omnis deb. adiscere script. *I 109*
 — deb. logicam script. attendere *II*
35 — omnes fidem eccl. adiscere
 deb. *II 234* — omnis tenet. script.

- cognoscere *II 169* — deb. imitari script. in logica *I 52* — logicam suam conformare deb. cum logica Cr. *II 20* — deb. loqui verba script. *I 51* — volens loqui eloquenter ad script. attend. deb. *I 196* — deb. uti script. s. in quatuor casibus *I 52* — omnis quatenus deb. legem Cr. predicare *II 157* — deb. sequi Cr. in vita eius laudabili *III 155* — deb. esse theologus *III 157* — omnis deb. theologus esse *II 233* — quilibet deb. defend. honorem eccl. *III 45* — sine ceremon. vivere deb. *III 119* — verus sapiens. Crisost. preferre non deb. fidei Cr. *I 34* — abhorret. quod lex dei sit simul sacra et execrabilis *II 4* — articul. fidei nec discredere nec dubit. deb. *I 249* — omnis filios spirituales ex script. gignere potest *II 157* — tenetur credere. quod hab. spirit. s. *I 339* — fidem eccl. negare non deb. *I 34* — deb. Cr. plus obedire quam episc. moderno *III 307* — pius electorum novissimus *II 88* — quatenus Cristus. philosoph. discere deb. *I 29* — quando deb. fingere equivocationes *I 28* — disputat propt. dei honorem et eccl. utilitat. *I 29*
- cristiano licet prudenter de malicia proximi iudicare *II 95* — nichil est horribilius quam quod verba dei sint falsa *I 151*
- cristianum circumcidi superfluum est *III 149*
- cristiani omnes deb. script. cognosc. et defend. *I 136* — simplic. predicant melius quam theologi *II 234* — preter observanc. fund. in script. ritus servare non deb. *III 186* — hodie pauperes esse deb. *III 161* — au deb. circumcidi *III 154* — omnes deb. esse presbiteri *II 149* — rarer comedunt sanguinem *III 189* — vita de quanto Cr. propinquior. de tanto virtuosior *III 155*
- cristianis licet loqui conformiter de script. et ewang. *I 112* — licet continuare legalia *III 173*
- cristianismi maior pars an sit heretica *III 304*
- cristianismum destruunt traditiones hum. *II 130*
- Cristus verus deus et homo *III 242* — trium naturarum quolibet *II 100* — duarum natur. utraque *II 100* — est gigas gemine substantie *III 252* — prima et novissima creatura *III 224* — deus ex script. probatur *I 210* — primum principium *I 212* equalis patri *II 100* — a princip. mundi homo non est *I 107* — alter Adam *III 126* — non est homo formaliter secundum deitatem. *I 106* — an fuit creatura *I 303* — non est creatura *I 145* — sine semine in carne natus *I 106* — univocus homo cum aliis *I 305* — filius David in test. appellatus *III 251* — de Abrah. carnem assumpsit *III 150* — ascendit ad diem festum in oculo *I 25* — equivoc. in nomine Helie *II 49* — baptizatus Idibus Januarii *III 119* — mortuus est secundum corpus *I 13* — toc. legis princip. et finis *III 159* — est centrum et finis script. *III 243* — est princip. cuiusl. predicatorum *I 92* — finis universit. create *III 244* — universale et completum princip. sui ordinis *III 155* — 'persona' predestinata *III 126* — signanter equiv. *I 25* — meliorando procedit *III 233* — dampnat. de pena perpet. liberare non potuit *III 240* — plus lucri fecit hum. generi quam Adam perdidit *III 206* — an solum predestinatos redemit *III 215* — de vet. lege. morali et ceremon. *I 221* — apparuit duodecies suis *I 77* — historicus an sit messias *III 253* — finis omnis autoritatis *III 307* — multa permittit. que sunt iniusta *II 251* — in verit. vite. operis. sermonis stat *II 66* — servavit circumcis. sabbat. et baptizm. *III 115* — an multa nesciverit *II 103 sqq.* — interdixit apostol. possessionem et habitum cleric. *III 62* — vixit expropriat. *II 106* — docuit suos dominac. abdicare *I 72* — quemqu. decipere potuit *II 6* — an pie mentitus sit *II 65* — nec mentitus est nec proximos fefellit *II 67* — non mentitus est *I 9; 64* — si mendaciss. est. maior pars script. blasphemum mendac. est *II 49* — an voluit decipere *II 2* — est

prima veritas *I 284* — an falsa dixerit *I 408* — sola satisfaccio pro genere humano *III 245* — satisfecit pro nobis *I 212* — pro satisfacc. hum. gen. incarnatus est *I 260* — totius salut. hom. autor et ultimus premiator *III 242* — per se sufficit sine adminiculo cerimoniarum *III 131* — unicus sufficit pro nostra redempe. *III 253* — radix gracie et vite *III 126* — capud primum tam antike quam nove eccl. *I 69* — profundiss. fundam. eccl. *III 265* — peccare non potuit *II 6* — exemplar cuil. crist. *III 157* — mobilis aut partibil. *I 146* — dominis secularib. adhesit *I 351* — capitalis domin. generis *I 40* — et diabolus invicem contrarii *III 126* — quedam fecit in quant. deus, quedam in quant. homo *I 88* — lapis offens. *III 264* — demoniacus *I 79* — negandus in multis dictis est *II 3* — nihil scripsit nisi sensum in cordibus *I 44* — occultavit sensum infidel. et indig. *II 104* dignatur aperire sensum misticum *I 26* — loquitur ubilib. in cript. *I 55* — autor script., falsissimus, mendaciss. et maxime deceptivus *II 1* — finis vet. et princip. novi test. fecit duo unum *III 116* — approbavit libros vet. test. *I 221* — prophetatus in vet. test. *I 229 sqq.* — apperuit apostol. script. sens. *I 113* — cepit esse *I 146* — falsum non asseruit *I 9* — falsissima asseruit *II 1* — lapis quinti regni *III 264* — est script. et fides nostra *II 170* — ipse est Cr. doctrina *II 100* — papa, episcop. et sacerdos *III 307* — summus philosophus *I 32* — ipsa sophia est. *I 32* — vitis vera *I 69* — lapis unctus *I 77* — lux vera, homines illuminans *I 202* — 'agnus ovis, vitulus' etc. *I 5* — agnus et ovis *I 65* — ostium est *I 40* — ostium et pastor et lapis angul. *I 8* — leo est: equiv. et interpretacio *I 16-17* — proprie et improp. leo est *I 40* — leo ad sensum misticum *I 40* Cristi et dei nomina in script. *I 19* — accio omnis est nostra instructio *I 89* — accensio in occulto non

vacat misterio *I 26* — autoritas et Aristotelis *I 32* — beneficencia utrobique superhabund. super malefic. Ade *III 212* — bonificacio excedit dampnificac. primi Adam *III 205* — bonitas habundancior quam peccatum Ade *III 204* — clerico non nocet, si pseudocler. illi contrarii sunt *III 77* — consangwinei *I 24* — crux est virtus meritorie passionis *III 170* — deitas script. deducta *I 210* — deitas quid sit *III 367* — dicta de pena perpetua *II 53* — dies festus est dies eternitatis *I 25* — divinitat. et humanitat. negantes *II 101* — divinitas et human. dicuntur equivoce *I 101* — divinit. expressa in Moyse *I 45* — doctrina ipse Cr. est *II 100* — doct. heresis *I 163* — doct. est verit. Cr. *I 104* — eccl. unum corpus *I 213* — festum parturit misteria *I 27* — fides sufficit sine ritibus *III 177* — gracia et Ade culpa *III 208* — gracia fuit diffusius utilis quam culpa Ade inutilis *III 209* — humanitas et deit. *I 179* — humanit. aromatizavit eccl. *I 294* — humanit. expressa in Moyse *I 45* — ieiunium spiritualiter imitari deb. *I 89* — incarnacio probatur firmissime *III 137* — incarn. medium proprium ad salutem *I 136* — incarnacio deb. credi summe utilis, summe mirabilis etc. firmissime *III 136* — incarnacio *III 136* — incarnacio finis totius legis est *III 135* — leonis rugitus *I 16/17* — lex antecellit omnes al. leges *II 142* — lex tota est unum perfect. verbum *I 268* — lex est script. s., testam. dei et fides eccl. *I 100* — lex, verba, sermones, que non transibunt, est script. s. *I 112* — lex vlt. peccatores vivere et converti *II 86* — lex est princip. legis eccl. *II 55* — lex debet diligi ut eius legifer *II 129* — lex ab omnibus discenda *II 141* — lex in script. tradita suffic. *II 131* — lex summe iniqua *II 3* — legis advers. dissensunt *I 185* — legem predicare crist. omnis debet *II 157* — legem secundum magn. partem imposs. esse theologi moderni dicunt

II 133 — logica mitissima *I 88*
 — manducatio spiritualis *I 66* —
 mansio *I 25* — medicina delet
 quodlibet originale et quodl. actuale
 pecc. *III 213* — medicina plus
 proficit quam pecc. Ade inficit *III*
214 — mendacia de pena eterna repel-
 luntur *II 53* — merito in dampnatis
 iusticia secunda est *III 209* —
 meritum sufficit. delere omn. peccata
III 212 — miracula *I 211* —
 miracula spiritualiter imitari deb.
I 89 sqq. — mutabilitas secundum
 script. *I 147* — nature *I 179; 181*
 — omnis accio est nostra instructio
III 157 — opera omn. instruunt
 crist. *III 159* — parabole an fin-
 gunt falsa *I 64* — passio *I 25*
 — passio et mors *I 307* — pre-
 dicata secundum misticam theolog.
I 40 — pugiles theologi *I 289*
 — remedium medicine est valde
 per se sufficiens *III 214* —
 sacerd. deb. capere in se volun-
 tariam passionem *I 133* — sacerd.
 non deb. civiliter dominari *I 68*
 — sacerd. maiores sunt in reputa-
 cione dei *I 70* — sacerd. mini-
 strare debent ut pauperes *I 70* —
 sacerd. respuunt dominac. *I 69* —
 — sacerd. utuntur verbis script. in
 oracionibus *I 52* — sacerd. deb.
 esse elemosinarii laicorum *I 264*
 — sacerd. deserere deb. civilitat. *I*
68 — sanguine baptismus rubri-
 catus *I 27* — servi hodie persecuti
III 163 — quies in sepulcro *III*
117 — tota predicatio displicet in-
 fidel. *I 292* — unio ypostatica *I*
209 — verbum incultum videtur
I 27 — via libere currit sine
 ceremoniis *III 119* — vicarius no-
 cet membris Cr. *III 96* — vicarii
 potestas *I 399; 400* — vicarii non
 admittentes disputac. de sua potestate
I 292 — vicarii remurmur. contra
 ministratoriam potestatem Cr. *I 105*
 — vita est ignis congregans et illu-
 minans fideles *III 158* — vita nobis
 disciplina morum est *III 157* — vita
 optimus interpret script. *I 153* —
 vocem, qui non efficaciter audivit,
 dampnabitur *I 231* — voces et
 nostre *I 12*
 de Cristi exinanitione et mandacione

I 293 — penuria et egencia *I*
293 — vicarii potest. tractare
 pernecess. est *I 263*
 in Cristi actibus nulla fuit illusio *I*
212 — morte posita est salus omnis
 hominum *I 371*
 sine Cristi incarnac. nulla salus *III 137*
 Cristo quanto propinquior de tanto
 virtuosior *III 156* — omn.
 sciencia, amor, honos et debet attribui
III 132 — parificari in autoritate
 nullus potest homo *I 395*
 a Cristo vita eccl. influitur ad membra
I 17
 in Cristo omnes habebunt iusticiam
III 210 — medicina plus proficit
 quam pecc. obst. *III 214* — com-
 pletur beatitudo hominis *III 136*
 Cristum predicare farsis corporibus
 ignominia est *II 161* — nominat
 script. mediam personam divinam
I 212 — sequi deb. in operibus
 humanit. *I 88* — sequi deb. in
 ieiunando etc. *I 88* — in omnibus
 sequi necesse est cristiano *III 154*
 — ubique sequi deb. *III 159* —
 qui non sequitur nec papa nec episc.
 est *III 166* — imitari deb. crist.
III 155 — messiam nostrum
 signant omnes libri veteris script.
III 244 — signat prophetarum
 quelib. silaba *III 249*
 ante Cristum nullus homo intravit
 beatitudinem *III 135*
 per Cristum human. genus est in
 maiori gracia quam fuit in statu
 inoc. *III 205*
 culpa felix Ade *II 58*
 a culpa originat. omnis pena *I 300*
 culpam pecc. remitti aliud est quam
 satisfacc. *II 85*
 cupiditas carnalis eccl. et reipublice
 nocet *II 264* — et luxuria mortale
 pecc. *II 264*
 cupiditatem culpat script. *I 150*
 cupidus et sic est blasfemus *II 264 sqq.*
 cupido plus nociva quam luxur. *II*
264
 curatus an theolog. esse deb. *II 233*
 — curatus an in pers. propr. pre-
 dicare tenet. *II 177* — deb. esse
 doctor subditorum *II 217* — omnis
 script. populo predicare tenet. *II 172*
 curia romana a dom. Anglie de heresi
 interrogata *II 57*

curie non deb. credi, nisi de quanto docet legem dei *I 93* — minus credere deb. quam legi dei *I 93*
ad curiam romanam misse sunt *JWi* conclus. *I 349*
de curia conquesti sunt professores ewang. veritat. *I 55*
curtatores script. sensum cathol. ignorant *III 139*

Dampnabile quid sit *I 298*
dampnabitur finaliter nemo *II 63*
— qui non efficaciter audierit vocem Cr. *I 231*

dampnatio perpetua prescitorum *II 63*
dampnatus laborat semp. inergia *III 230* — in finali impenit. *III 216*
dampnati anima mort. penitere nequit *III 228*

dampnati perpetuo carent fide *III 219*
— sunt perpet. summe stulti *III 217*
— cur perpet. indurati *III 218* — a pecc. desist. non possunt *III 219* — necess. volunt perpet. malum *III 219*
dampnatorum cecaco gratiam prohibet *III 218* — primum pecc. est omisio laudis dei *III 219* — terrores corpor. ficticie sunt *III 219* — pena finitur tripliciter *III 220; 222*

dampnatis inest absoluta impossibil. ad desistend. ab errore *III 219*

dampnatos a pena liber. nequit papa *III 230*

Daniel iudicavit sacerdot. *III 15*

Danielis tertia prophetacio de Cr. *III 269* — ebdomades septuaginta explicantur *III 271* — altera prophetacio de Cr. explicatur *III 266* — quatuor regna quid signant *III 262 sqq.*

David habuit clariorem noticiam de Cr. *III 250* — mentitus est *II 33*
deceptio deo compet. non potest *II 9*

— et seductio possunt dicere causanciam actus penalis *II 8*

deceptionis natura *II 8*

deceptiones Cr. *II 2*

decertacio doctrinal. theologi destruetur logica script. extranea *I 290*

decimaciones cui abstrahuntur *III 4*

decime, oblac. etc. sufficerent clero *III 239* — prediales an subtrahi possunt *III 4* — personal. deb. subtrahi *III 5* — tributa sunt egencium animarum *III 42* — cui solvende

III 3 — non suffic. clero Anglie *III 88* — non solvende clericis criminosis *III 3*

decimas laici subtrahere possunt *III 2* — laici subtrah. deb. *III 25*

decipere an licet *II 34*

decipere et mentiri describuntur *II 33*

declinacio a relig. Cr. quo causatur *III 156*

declinantes a script. logica se intellegere contendunt inintelligibilia *II 116 sqq.*

decretales pap. *I 404* — epist. minoris autorit. quam script. *I 395; 397* — epist. et Petri *I 401* — epist. pape vel cardin. *I 390*

decretalia tradic. humane sunt *I 395*

decretalium et apostol. autoritas *I 390*

decretiste grossi theologi *II 271* — pure, sed grossi theologi *II 271* — et

civiliste mixtim sunt theologi *II 235* — efficacius predicant quam theologi *II 235* — suspecti in sua doct. *II 171* — et legiste an eccl. preesse deb. *II 233* — in casu utilius presunt eccl. quam theologi *II 233* — mundum sapiunt et script. derelinquant *II 268 sqq.* — de logica script. *I 50* — equivoce loquuntur de heresi *I 161*

decretorum theolog. censetur ut palea *II 269*

decrevit eccl. temporalibus *III 94*

defectus fidei script. et causa prime nequicie *II 180* — observancie script. s. apud clericos *I 154*

deficere possunt pape *II 72*

deitas Cr. quid sit *III 267*

demeritum et meritum in libera potest. hominis *II 223*

demonium meridianum nunc patulum est *II 96* — merid. contra legem eccl. procedit *III 91* — merid. nunc oritur ex pretensione potest. civil. *III 96*

denudacio arrogancie sophistarum *I 23*

descriptio leonis et Cr. *I 15-17* — heresis *I 160* — et nomen heresis

descripciones mendacii *II 10*

desicio legis temp. non arguit solutionem *III 125*

desidia cleri est causa ruine regnorum *III 59*

deus etymologice *I 284* — inmutabilis *II 109* — an sit *II 121* — utrum videri potest *I 47* — in

terris papa est *II 135* — autor immediatus script. *I 398* — autor immediatus sensus recti script. *I 48* — facit script. sanctam *I 110* — plus diligit legem suam quam Petrum *I 399* — legis vet. pessimus demon *III 106* — dispariter loquitur in prophetis *I 204* — pater agricola est *I 46* — potest omnia *I 46* — est maximum quod potest cogitari *II 121* — iustificat impium *I 173* — nichil facere potest sine ratione *III 61* — est mercedis retributor *II 26* — punit citra condignum *I 187* — premiat ultra condignum *I 187* — non potest infringere legem misericordie *II 111* — summa veritas vel entitas *I 81* — omnem verit. approbat *I 299* — non potest cogitare de falso assertive, sed improbativè *II 73* — non noscit nisi bonum *II 123* — taxat mendacii gravedinem *II 96* — non potest dicere falsitatem *II 93* — decepit Abrah. *II 34* — neminem acceptat nisi filium *III 52* — illicitum precipere non potest *II 77* — non licenciat hom. ad pecc. *II 53* — an peccator mendacissimus *II 7* — primus et ult. sensus cuiusl. creature *I 87* — sensum mutare non potest *II 108* — non permittit penam nisi sub condicione *II 223* — necessario salvat vel dampnat secundum meritum finale *II 223* — necessitat omne pecc. plus profic. quam obesse *III 214* — non potest esse acceptor pers. *III 201* — nichil concedit nisi sub condicione *III 48* — est finis omn. consumacionis *III 228; 229* — non est deus dissensionis *I 28* — non potest punire nisi misericorditer *III 215* — semper meliorando procedit *III 232; 247* — ordinat fidem eccl. seminari *I 217* — intendit omn. actum et omnem finem positivum *II 93* — omne quod sentit, eternaliter cognoscit *II 109* — solum se intelligit *II 118* — non potest intellig. nisi se *II 118* — omne, quod potest intelligere, absol. necessario semper intelligit. *II 119* — distinctissime intelligit, que creatura confuse intelligit *II 121* — est maximum intelligibile et volubile *II*

117 — non tam intellectivus quam volut. est *II 117* — intelligit existenc. rerum *II 128* — potest hircocervum, chymeram et alia monstra facere *II 125*
 dei spiritus vox est *I 12* — verbum et eius virtus *I 103* — verbum gravidatum bina sententia *I 104* — verbum est princip. universit. create *III 137* — legi omnes homo deb. inherere *I 93* — instructio medium necess. ad cognosc. salutem *I 201*
 deo presenciam sunt fut. et pret. *II 148* — non convenit revelare creature dampnationem *II 224* — deceptio competere non potest *II 9*
 deum esse absolute necessarium est *II 127* — non esse nemo potest cogitare *II 122* — negat peccans mortaliter *II 105* — negare est blasfemia *II 105*
 apud deum omnia presenciam sunt *II 108*
 deo maius cogitari nequit *I 82*
 diabolus primus questionista *I 129* — vincitur lege script. s. *II 141* — super omnes filios superb. habet potest. *I 18* — abutitur 13 fallaciis ad decipiend. hum. genus *III 88* — et Cr. invicem contrarii *III 126*
 diaboli cautela introducit peccat. in homines *II 97* — cautele de peccato *II 97* — proprietates in leone *I 18; 19* — scola stat in mendacio *II 66*
 dicio falsa originatur in pecc. *II 19*
 dictiones vulgares in script. *I 43*
 dictionum triplex forma *II 71*
 dicens propos. heret. hereticus esse non deb. *I 140*
 dictum comune de Maria *III 226*
 dies festus Cr. est dies eternitatis *I 25*
 diferencia inter scire et opinari *II 16*
 diffinitiones et distinc. universal. an pereunt script. *I 92*
 diligere deum preceptum per se bonum *III 113*
 diluvium procedens ex pecc. libid. *III 150*
 dimissio episcopatus causa, quare homo liberius verit. declarat *I 341*
 diripere deb. laici bona sua ab apostatante cler. *III 78*
 discrasia necessitatur perturbacione modica in principio *III 102* — eccl. per sacerdotes falsos *I 132*

- dispendium animarum seculi questus est *III 102*
- dispensare papa non potest cum script. *II 259*
- dispensacio papalis a Cr. imitatione *I 153*
- disposicio virtuosa discip. script. *I 198*
- disputacio doctrinalis utrum in script. confunditur *I 28* — omnis, in script. non fundata, prophana est *I 138*
- dissipacio script. calidissima cautela diaboli *II 131*
- distincio logica de habere *I 61* — inter penas et defectus *II 9* — inter personalitatem et veritat. Cr. *I 104* — mendac. mortalium et venial. *II 96*
- diversitas est apud doctos de computatione ebdomadum *70 III 271* — inter dicta doctorum *III 284* — loquendi domin. et servorum *I 6*
- diviciarium pulchritudo non in saculis divitum est *III 101*
- divinitas Cr. expressa in Moyse *I 45*
- divinitatem et humanitatem Cr. neantes *II 106*
- Doctor Profundus redarguit Aristotelem *I 30*
- doctor fodiens profundius script. latentem sens. invenit *I 68* — Oxonie delectatur in numero sequacium *I 54*
- doctores sacre pagin. script. defendere debent *II 43* — sancti in materia fidei novellos termin. preter script. introduc. formidabant *I 309* — sancti fistule spir. s. *I 145* — sancti acceptant veritat. script. s. *I 137* — sancti laboraverunt ad excusand. script. a falsitate *I 73* — moderni de script. falsitate *II 43* — moderni de natura Cr. *I 307* — moderni de noticia termin. *I 214* — de heresi *I 161* — moderni utuntur eloquio magistrali *I 20* — et sancti secuti sunt script. strictissime in vita *I 5*
- doctorum sacretorum regula de script. s. *II 69* — sanctorum dialogi utrum frustra sunt *I 100*
- doctrina Jesu Cr. heresis *I 163* — Cr., que est veritas, non est de habitu sui, sed de habicione patris *I 104* — sana numquam reticenda est *I 330 sqq.*
- dogma quid sit *I 160; III 276* — habitudo relat. in actu vel habitu est *III 277* — heretic. consistit in omiss. legi dei contraria *I 161* — falsum script. contrar. est materiale in heresi *I 165* — patris mendacii est, quod mala fiant etc. *II 59*
- dominacio mundi interdicta apostol. *I 132* — viciosa cler. *I 154*
- dominari civil. cler. non licet *II 250*
- dominium regum de cler. corporibus *III 65* — reservant seculares de suis elemos. *III 19*
- dominii traditiones plus servantur quam script. *III 120*
- dominia mundi siciunt religiosi et curati *II 254*
- domini sermones suscipit non wlgus, sed sapiens *I 43* — vox in membris eccl. *I 12* — vinea nos sumus *I 46*
- domini rectificare deb. elemosinarum iura *III 90* — et pop. totum Anglie emendari deb. *III 87* — secul. terram non purgantes ab heresi excommunic. *III 306* — secul. clericos deficientes corrip. possunt *III 28* — secul. petentes bona eccl. in relevamen pauperum *III 43* — secul. dotantes eccl. reservant civ. domin. *III 19* — secul. de officio elemosinariorum iudicare deb. *III 22* — sec. tueri deb. eccl. *III 63 sqq.* — secul. tenent. subtrahere episcopis bona *III 16* — secul. pie auferunt bona a lupis *III 53* — secul. elemosinas auferre possunt ab indig. sacerdot. *II 135* — temp. non impugnantes proditorios cleric. sunt prodicionis participes *III 99* — tempor. prelatos eccl. coherceant *III 68* — temp. tenent. ex lege script. de elemosinis providere *III 22* — tempor. hab. protestat. ad rectificand. sacerdot. *III 235* — temp. ad elemosinas cleric. subtrah. cooperare deb. *III 237*
- dominorum secul. dominium de elemos. *III 19* — secul. Anglie heresis *I 354* — et serv. diversitas loquendi *I 6*
- dominica oracio est eloquencia et logica script. inserta *I 5*
- domi religiosorum sunt provinciis ad ruinam *III 34*

donatores elemosin. subiciuntur ordi-
nacioni div. *III 51*

dotacio eccl. cepit a laicis *III 29*

— eccl. rom. per Constant. *III 232*

— eccl. per se non mala *III 240*

— cleri est pura elemosina dom. *III*

18 — omnis eccl. ex pura elemos.

domin. est *III 17*

dotacionis eccl. origo *III 29* — eccl.

legitima causa *III 18*

duobus bonis propositis etc. *III 58*

ducatus prescisus de tribu Juda *III*
260

duplicitas triplex deo odibilis *I 299*

dux exercitus comparatur cum pastore
II 218 sqq.

Ebdomades septuag. Danielis explican-
tur *III 270*

ecclesia antiqua et nova *I 70 sqq.*

— Cr. unum corpus *I 213* — tota

est una persona *III 223* — est

unus homo *I 12* — est mater

fidel. composita ex predestin. *I 170*

— dotata est, ut sacerdot. ora-

rent devocius etc. *III 19* — de-

crevit contencione pro temporal. *III*

94 — tota militans videtur here-

tica *III 294/5* — non potest con-

sistere sine lege *I 155* — crevit

sine pape regimine *III 38* — a

laicis expugnata bene procedit *III*

64 — libere incedere deb. sine

scala rituum *III 132* — brachii

secul. indiget *III 240* — infecta

minist. malorum preposit. *III 25*

— canonizavit Augustinum in catha-

logo beatorum *I 37* — obligata

est predicare ewang. *II 234* —

cath. deb. logicam script. observ. *I*

49 — loqui deb. conformiter ad

script. *I 5* — in predic. veritatem

ewang. non perturbatur *I 366* —

hominum tradic. onerata *II 98* — est

ortus irriguus *II 140* — pseudocler.

parcere non deb. *III 79* — canit:

creator etc. *I 145* — promior ad

laxandum relig. *II 252* — deb.

hodie acucius proced. contra cler.

III 30 — anglic. prestancior ro-

mana *I 349* — rom. ante Const.

non fuit dotata *III 232* — rom.

capud eccl. omnium *I 350* —

milit. est rugosa peccato ven-

iali *III 289* — ornatu et gestu

secular. pomposit. ostendit *III 92*

— versa in pompam secular. *III 92*

— temp. Cr. expropriat. vixit *III*

238 — necess. sabbatizavit prima

feria *III 120* — fallit in celebrac.

pasche etc. *I 407* — deb. dimitt.

ritus iudaic. post pleam predicac.

ewang. *III 241* — incedat libere

sine scala rituum *III 133* — am-

plific. per pauperes discipulos Cr.

III 59 — stabilita est per contem-

plat. ewang. *III 83* — per theologos

regulari deb. *III 159*

ecclesie bona sunt pauperum *I 153;*

III 16 — bona sunt mundi bona

III 2 — bona quis iniuste occupat

III 49 — bona an absolute date

clericis *III 49* — capitanei deb.

de sacerdot. pericia providere *III*

104 — dampn. ex pravitate here-

tica *I 135* — discrasia per sacerd.

falsos *I 132* — dotacio per se non

mala *III 240* — dotacio cepit a

laicis *III 29* — dotacionis legit-

tima causa *III 18* — fides est dei

lex *I 159* — fides viget plus in

brachio secul. *I 137* — fidem crist.

negare non deb. *I 34* — mala unde

oriuntur *I 135* — maximum peri-

culum pseudocler. sunt *III 64*

— membra sunt fidel. predestin. *I*

12 — membra sese interrogare et

docere deb. de script. fide *I 213*

— milit. etates septem *II 152 sqq.*

— mine ad quam finem dicuntur

II 55 — partes in perfectione se iu-

varent *II 271* — past. gradus

quatuor *II 210* — persone civi-

liter imperantes *I 69* — primatus

ab apostol. non petitus *II 270* —

— romane privilegia que sunt *III*

240 — salus est pronunciare veri-

tat. ewang. *III 99* — status tria

tempora *I 69* — vita a Cr. in-

fluitur ad membra *I 17* —

est, leges accidentales abrogare *III*

241

ecclesie credere nichil prodest *I 216*

— deus dedit script. legem *I 205*

— melius est ab laicis expugnari

III 64 — plus credend. est quam

Petro Lumbardo *I 310* — quid

dom. secul. reddere tenent. *III 66*

— triumf. omne verum notum est

II 247

ecclesiam clero convivante omnino carere melius esset *II 253* — destruit pompa seculi *III 54* — episcopus habere aut tenere non potest, qui non est ordinatus *III 50* — negligere quid sit *III 45* — qui diligit, efficaciter diligit eius legem *III 27* in ecclesia primitiva fidel. habuerunt spir. s. *I 339; 340*
ecclesiastice dignitates quando superflue *II 136*
eclipsis solis predicta *II 192*
electio pape provide et prudenter fieri deb. *III 73* — canon. procedit ex dignit. electi *III 72; 73* — pape quando non can. *II 72* — pape a loco et tempore dependet *III 74*
electiones cleri dispendiose et prepositer fiunt *III 74*
in electionibus pape lex dei observanda est *III 74*
elementum et infernus est terra *I 42*
elemosina spirit. an subtrahi deb. a cler. *III 34* — est donacio pura in opem celestis premii *III 17*
elemosine corpor. sunt bona eccl. *III 16* — sunt bona pauperum *III 59* — eccl. non tribuende histrion. et ioculator. *II 66* — opus misericordie, non perfidie *III 95* — date sunt, ut cler. observent relig. primevam *III 21* — spirit. refusi pro corporalibus *II 271* — temp. et spiritual. *III 34*
elemosinas cler. subtrahere mitis pena *III 75* — hosti eccl. dare non licet *III 94* — cler. negans pop. debitum servitium expetere non deb. *III 58* — subtrahere licet laicis *III 34*
elixir est lapis philosophorum *I 60*
eloquenciam propriam rhetor quil. habet *I 5* — et logic. script. s. imitari *I 4*
emendacionis omissio est initium peccati *II 240*
emendare qui potest et negligit etc. *III 87; 236*
emendari deb. Anglie dom. et pop. tot. *III 87*
Enos scripsit multa *I 237*
ens quodlibet intelligibile est eternal. intellectum *II 127*
enucleacio et defensio script. per vet. episc. *III 101*

epeikes supponitur in probacione civili *II 85*
episcopatum appetere licitum est *II 182*
episcopus qualis esse deb. *II 183 sqq.*; *258* — idem ac sacerdos *II 181* — continue vigilat et mille oculos habet *II 258* — primo predicare deb. *II 236* — in civit. morari deb. *II 238* — ewangelizare deb. *II 139* — script. s. primo adiscere deb. *II 139* — quid scire deb. *II 159* —, abbas, clericus approprians voluptuose bona eccl. sacrilegus excommunicatus est *III 53* — non ordinat, nisi primo deus ordinet *II 253* — carnal. coniugatus *II 199* — presbiter irreprehensibilis esse deb. *254* — grecus cum uxore et liberis Romam profectus *II 263* — (papa) non exercens predicac. episcopatu privari deb. *II 139* — pastor etc. non ex nomine, sed ex actu officii *II 225* — non purgans provinc. ab heresi deponi deb. *III 305* — rom. prius non habuit necessario primatum *III 232* — papa non esse potest, qui non bonus pastor est *III 168* — delinquens a patrono submovendus est *III 69* — in quantum vere sacerdos *III 49 sqq.*
episcopi tria officia *III 23* — nomen includit queml. sacerdot. *II 181* — condiciones *II 181* — etymologia *II 183*
episcopo peccanti subditi tempor. ministrare non deb. *III 69* — an nubere licet *II 261*
episcopum vita facit, non nomen *III 51* — accusare an assumpcio est *III 92* — an inferior accusare deb. *III 51* — quemcunque carnal. coniugatum esse non oportet *II 199* — non facit temp. cumulacio *II 138*
episcopi monogami in primit. eccl. *II 262* — scire deb. totam script. s. *II 158 sqq.* — moderni impugnant doctorem ewangel. verit. *II 44* — hodierni hab. consuetudinem mutescendi *II 235* — negantes subsidium dom. temp. spoliandi sunt suo honore *II 306* — Anglie de heresi non curant *III 305* — Anglie negligentes de heresi *III*

- 305 — et sacerd. deb. salire vitam populi *III 232* — vendunt annuatim fornicacionem pro limitato precio *III 305* — remissi deb. deponi a dominio *III 100* — et abbates dignitat. false pretendentes a laicis cohercendi sunt *III 67* — vet. defenderunt script. *III 107* — prioris eccl. ad defensionem et enucleac. script. laborav. *III 107* — nominetenus qui sunt *III 50* — desideria mundi aufugere deb. *III 23* — sacerd. peccantes corripere tenentur *III 23* — primit. eccl. melius vivebant *III 33* — religiosi obliti sunt dei in observancia legis sue *III 34*
- episcoporum parsimonia *II 162* — translaciones tangit *JW III 231*
- episcopis multis licet nubere *II 184 sqq.* — bona subtrahere domini seculares tenentur *III 16* — licet condere statuta ad edificac. eccl. *I 403*
- episcopos accusare deb. ex caritate *III 92*
- de episcopis uxoris disputatur *II 263*
- epistole decret. pape vel cardinalium *I 390* — decret. minoris autoritatis quam script. *I 395–397* — papales, bulle, carte sepe false *I 167* — papales non sacre *I 116* — papal. super script. s. *I 152*
- epistola ad Hebreos est Pauli *I 246*
- equitas summa script. *III 106*
- equivoca non repugnant *II 51*
- in equivocis non est contradiccio *I 9; 23; 61*
- equivocacio termin. in script. *I 10*
- equivocacionis fallacia cautela diab. est *III 165*
- equivocaciones subtil. in script. *I 174*
- equivocaciones quando crist. deb. finire *I 28*
- equivocatur ut plurimum in script. *I 296*
- ereos amor divinus et castus *I 43*
- eroicus, activus, contemplativus et fidelis script. sensus *I 124*
- errant non mediocriter etc. *II 268*
- error corporalis procedit ex errore sensus *II 22* — in principio relig. pululat in enormem *III 107* — non omnis tollit gratiam *II 24* — modicus in script. s. mortem eccl. inducere potest *I 2* — non est repertus in Aristotelis scriptis, an verum *I 30* — logice Aristotelis corrigitur in script. *I 49* — Originis de finali salvac. omnium creatur. *III 198* — modicus in princ. causat maiorem in sequentibus *III 299* — in sensu script. totum malum humani generis introduxit *I 130*
- errorem non invenit *JW* in libris August. non retract. *I 36* — ex script. stultus accipit *I 62*
- ad errorem extigvendum script. s. est exemplar et speculum *I 2*
- errores philosoph. de verit. script. s. *I 34* — philosoph. repugnant theologie *I 32* — circa sensus script. s. plus solito seminati *I 1* — et lolum in universitat. crescens *II 43*
- errorum quatuor gradus *II 23*
- Esopi fabule fingent. animalia loqui *I 64*
- esse intelligibile verit. *I 114* — existencie verit. *I 114*
- esus sangwinis signat effusionem iniust. sangw. membrorum eccl. *III 197* — sangw. cur Judeis prohib. *III 190* — ydolatorum *III 187* — sangw. an crist. licitus *III 185*
- esum sangw. crist. negabant *III 186*
- etas hominis vix sufficit discere canones *II 267*
- etates septem eccl. milit. *II 152 sqq.* — generis hum. *III 128*
- eternitas mundi *II 62* — mundi dogma philosoph. hereticum *III 280*
- ethica omnis est in script. *I 22*
- ethnici a lumine fidei alieni *I 3*
- etymologia episcopi *II 183* — parabole *I 74* — heresis *I 164*
- evidencia topica ad habendum sensum script. *I 379* — de heresi fratris *III 293*
- evidencie contra script. *I 138*
- ewangelica paupert. propter Cr. *I 368* — libertas in circumcis. probatur *III 176 sqq.* — libertas ex cess. legal. probatur *III 131* — lex de correptione *III 184*
- ewangelice verit. taciturnitas est pecc. precipuum *III 99* — verit. professores conqesti sunt de curia *I 55*
- ewangelicam verit. pronunciare est salus eccl. *III 99*

- ewangelicus logicus appetit haberi
stultus propter Cr. *I 23*
ewangelium veritas revelata *I 112*
— i. e. libros script. credere deb.
I 156 — non in verbis, sed in
sensu script. stat *II 19* — predicare
est obligata eccl. *II 234*
ewangelii parabole omnes vere sunt
I 76
ewangelia cum summa autoritate
edita sunt *I 77*
ewangelizandi ars primum offic. sacerd.
II 164
eucaristia tangitur pretereundo *III 116*
ewum erit post iudicii diem *III 223*
excommunicatio inventa pro salute delin-
quentium *III 40* — non inventa
pro exigendo pecuniam *III 40*
— facta pro temporal. ab excommuni-
cante timenda est *III 44* — an
fulminanda in detinentes decimas
III 39 — illicita ledit excommuni-
cantem *III 41* — inventa pro salute
delinquentis *III 40* — contra de-
cimarum, oblacion. detentores *III 39*
excommunicatus realiter est hereticus
III 288
excusatur Augustinus *I 9*
executores legum habilitatem cleri
examinari debent *III 36*
exempciones et privilegia eccl. ad quid
III 92
de exanitione et mandacione Cr.
I 293
exponere et glosare script. s. *I 270*
exposicio script. in libris Aug. est
sensus spir. s. *I 37* — obscure
locucionis script. s. *I 4*
expositores script. non deb. imutari
modum loquendi obscur. *I 3*
expropriarie clerici vixerunt *II 249*
— deb. vivere sacerd. *I 153*
expropriarii sacerd. et proprietarii
stabilitat regnum *III 237* — per-
fectiores quam dotati clerici *III 56*
expropriarium sacerdoc. statui secul.
utilius esset *III 237*
expurgacio script. a falsitate *I 62*

Fabule Esopi fingentes animalia loqui
I 64
facinus est, sub falso nomine cler. bona
pauperum consumere *III 55*
facultas theolog. superflua est, ecclesiam
perturbat *II 135*
fallaciis XIII diabolus abutitur ad de-
cipiendum hum. genus *III 88*
fallentis actus *II 9*
falli est melius quam mentiri *II 14*
falsa sunt plurima in script. *III 106*
falsarius bullarum regis et monete
regis *I 184*
falsarii script. *I 138*
falsificantes et corruptores script. *I 148*
falsitas non potest esse, nisi fundetur
in verit. *I 85* — ex script. deduci
non potest *I 148* — non in script.,
sed in false concipiente *I 309*
— script. est in false intelligente
I 193 — script. principalior verit.
I 284 — per se male sonat *I 302*
— prima videtur non esse entitas
II 105 — script. *II 1 sqq.*
falsitatem dicere non potest deus *II 93*
falsum non est philosophicum *I 31*
— tripliciter dicitur *I 81*
fama est illese dignitatis status *II 246*
non fama, sed dignum opus officii dat
cler. nomen verum *II 177*
fame apparencia in populo *I 23*
famelicus pascit pastor *II 211*
fastuosa loquela eccl. debilitatur *I 6*
fastus secularis preposit. *II 91* —
cleri iniuriat pauper. *II 266*
fecunditas, profunditas, sublimitas script.
I 168
felicitas finis ultimum operum human.
doctrina seducens est *I 34*
felix culpa Ade *II 58*
femine viros docent *I 80*
festum Cr. parturit misteria *I 27*
ficciones palliate de mendacio *II 60*
ficta possessio tempor. *I 58* — locutio
script., quid sit *I 66* — multa
sunt vera *I 75*
ficticia est, omnes dampnatos salvari
III 230
fidelis non debet habere comitivam
cum heretico *III 309* — hodie
cum paucis episc. communicabit *III*
309 — a paucis cler. hodie re-
cipiet eccl. sacramenta *III 309*
— debet omnem verit. in universali
credere *I 237* — omnis, ex fide
sacerd., spirituales liberos eccl.
gignit *II 148* — activus, contem-
plativus et eroicus sensus script. *I*
124 — caveat inhonorare et ma-
culare script. *I 116* — sub autorit.
script. loqui deb. *I 20*

- fideles clerici vel laici, viri vel femine, submitunt se logice script. *I 117* — multi manebant incircumcisi *III 146* — in eccl. primit. habuerunt spirit. s. *I 339; 340*
- fidelium mater, composita ex predest., est eccl. *I 170* — salus consistit in script. s. *I 1*
- fides fundamentum iustificationis *I 219* — domini Jesu Cr. sufficit ad salvac. *III 132* — Cr. sufficit sine opere *III 177* — carit. et amoris sufficit crist. *III 119* — Cr. sufficit sine ritibus *III 177* — incarnationis necessaria ad salutem *III 136* — eccl. et script. autoritas *I 268* — est lex script. *I 235* — eccl. est lex dei *I 159* — dependet ex script. *I 155* — cath. script. s. est *I 34; 130; 380* — est script. *I 143* — necessaria ad salut. *III 136* — script. veritas dicenda est *I 322* — titubatur, si script. autoritas vacillat *I 157; 389* — viguit in Abrah. *III 150* — patriarch. comendatur *III 249 sqq.* — primum fundament. virtut. *II 180* — primum verb. pastoris esse deb. *II 227* — est magna res *II 215* — crist. maxime illusiva, si autor eius seductor falsis, *II 66* — et sciencia pereunt mendacio *II 95* — primum princip. crist. *I 245* — movet ad credendum sententiam codicum novi test. *I 245* — eccl. lex dei necessario credenda *I 237* — cath. in tota eccl. *I 235* — incipere deb. a capite eccl. *I 233* — cath. ecclesie vet. test. *I 228* — formata quid prodest *I 215* — qua creditur rationem meriti non habet *I 215* — triumphancium in patria *I 215* — tota in eccl. facta est per verb. Cr. *I 207* — est magistro credere *I 214* — incarnationis promulgari deb. *I 147* — eccl. viget plus in brachio secul. *I 137* — script. promulgari deb. *I 146* — crist. absurdiss., sceleratissima etc. *I 139* — est summa theologia *II 234* — maior apostolis quam pape habenda est *I 400*
- fidei regulam custodire est prima salus *II 176* — supereminencia *II 180* — defectus declinat a lege dei *II 180* — create gradus *I 215* — veritates asserite a poetis *I 238* — speculativa est princip. ad praxim et mores eccl. *III 299* — certitudo et script. s. *I 28*
- in fidei seminatione prudencia sacerdot. ostenditur *II 190*
- fidei crist. contrariantur philos. et poete *II 3*
- fidem eccl. adiscere omnis crist. deb. *II 234* — eccl. crist. negare non deb. *I 34* — violat menciens *II 13* — non servat menciens *II 13* — servat correpcio fratrum *II 98* — qui negat, infideli est deterior *II 107* — formatam qui habet salvabitur *I 243 sqq.*
- per fidem est hominis iustificacio *I 219*
- fide carent dampnati perpetuo *III 219* — spe. caritate excelluit Abrah. *II 36*
- ex fide cognoscimus parentes carnales et spirituales *I 214*
- in fide ex merito Cr. peccatores salvantur *III 226* — script. omnes salvari deb. *II 138*
- sine fide vivi non potest *I 235*
- figurativus et sensus literal. script. *I 36*
- figurativa locutio script. de homine *I 94*
- figurative locuciones script. *I 303*
- in figurativis locucionibus script. latet omne genus philosophie natural. *I 72* — locucionibus quid est attendendum *I 99*
- figure script. deb. cessare *III 148* — cessare debent tempore legis gracie *III 106* — vet. leg. cedunt cordis devocioni *III 114* — mistici sensus scenophegie *I 26* — constructionis et locucionis sunt varie *I 65*
- figuras cessare Cr. voluit *III 113* — leg. vet. fugant sacramenta nove *III 116*
- filius Loth incircumcisi *III 146*
- finalis veritas script. *I 87* — salvacio peccatorum *II 55*
- finale iudicium dampnatorum describitur *III 230*
- in finali impenitencia stat dampnatus *III 216*
- finaliter mors destruetur, quid significat *III 229*

finis universit. create Cr. *III 244*
 — et centrum script. est Cr. *III 243* — omnis consumacionis deus est *III 229* — esse deb. penarum *III 220*
 ultra finem universit. non erit tempus amplius *III 229*
 flebotomia pro persona sananda circumcisio erat *III 152*
 forma locucionis script. aptata est nostre materie *I 6* — script. exemplar omni alii modo loquendi *I 6*
 forme active, contrarie, durative *III 124*
 formaliter dictum criminosi omne est ut sic mendacium *II 29*
 fornicatio clerici *III 7* — amplectitur omnia genera peccat. *III 186* — et homicid. comparantur mendacio *III 31*
 fornicarius presbiter eo ipso excommunicatur *III 6*
 fornicarii missam aufugeret crist. *III 13* — sacer. missas nullus deb. audire *III 5*
 Franciscani monachi translati de Anglia *I 354*
 fraude pia decipere licet *II 8*
 fucus multiplex cler. contra laicos *III 70*
 fuci sophistici de sacer. diviciis *III 161*
 fundamentum noticie crist. script. s. *I 399* — cuicunque opinioni cath. script. s. *I 1* — fidei incarnationis script. *I 209* — iustificac. hominis quoad deum fides est *I 219* — cuiusl. falsitatis peccatum est *II 74* — primum virtutum fides *II 180*
 fundatores quatenus vituperandi *III 56* — elemosinarum *III 46 sqq.*
 funiculi amoris trahunt per scalam ad celum *III 130*
 futura et preter. deo sunt presenciam *III 148* — necessario eveniunt *II 69*
 futuriciones, pretericiones, possibilitates necessario non existunt *II 128*
 Gallus gallinaceus esse deb. pastor *II 237*
 gamos quid est *II 185*
 garrulosi sophiste contradicunt regulis script. s. *I 28*
 gaudium cel. non habet finem *III 221* — cel. an finem habere possit *III 230*

genealogie Abrah. sensus mistici *I 76*
 generacio filiorum spiritual. per predicacionem script. *II 158*
 genus hum. deb. esse unus homo *III 60* — hum. ante Cr. incapax gracie erat *III 201* — triplex sacer. *III 233*
 generis hum. etates *III 128*
 genera tria mendacii *II 12* — octo mendacii *II 10 sqq.* — propheciarum *II 110*
 geomancia et ciromancia distincte a script. *I 114*
 gesta populi Hebr. in script. redacta *III 138*
 gibbus terrenorum pondere deprimitur *II 257*
 gigas gemine substance Cr. est *III 252*
 gloria episcopi est pauper. providere *III 42*
 Goge radix vocabuli allegorie *I 66*
 gracia discipulariter subsequens *I 4*
 gratiam dei nemo meretur *III 202*
 gradus heresis sunt multi *III 299* — predicandi *II 242* — tres legalium *III 193* — quatuor errorum *II 23* — quinque script. s. *I 108* — fidei create *I 215*
 gramatica et logica script. infidel. abcondita *I 11* — nova script. *I 42*
 gramaticus ruditer intelligens script. plus peccat quam laicus *II 18*
 gravedinem mendacii taxat deus *II 96*
 Habere bona in comuni *I 58*
 de habere distincio logica *I 61*
 habenti tollere non minus crimen quam indigentibus denegare *II 266*
 habicio temporal. sensibilis *I 58*
 habilitatem cleri executores legum examinari deb. *III 36*
 habitum clericalem Cr. apostolis interdixit *III 62*
 ad Hebreos epistola Pauli est *I 246*
 Helene frater Stephanus crucem ostendit *III 164*
 Heraclius imperium sumpsit a. d. 613 *I 257*
 hereditatis carte perpetue impossibiles *II 133*
 heresis etymologia *I 164; III 281* — descriptio *I 160* — nomen et descriptio *I 164-166* — quid est *I 159* — quid sit *III 275*

- multi sunt gradus *III 299*
- quomodo dignoscitur *I 369*
- signum *I 137* — et omne pecc. mortale *I 162* — signa *I 369*
- omnis est script. s. contraria *I 136*
- descriptive est agreg. ex actu cum vociferatione *III 303* — primo est in anima *III 302* — tota descriptio impletur in possession. *III 301* — non est falsitas ex parte rei *III 275* — est mala dispos. in actu vel habitu *III 275* — omnis est mala moraliter contra fidem *III 278* — omnis est causaliter in script. *III 278* — tantum per noticiam script. cognoscenda *III 274* — omnis dicit peccat. person. et actuale *III 292* — moderna depravat verb. dei *I 372* — omnis ex sinistro intellectu script. est *I 136* — Mach. inficiens Arabes Syros. Persas etc. *I 266* — Arriana *I 148* — Sarracenorum *I 136* — Pelagii de gracia *I 135* — et scisma describuntur *III 281*
- heresi capud orta ex novo test. *I 132* — dogmata Aristot. *I 163* — fautores moderni possess. sunt *III 300*
- de heresi solum theologus indicare deb., non legista vel decretista *III 274*
- heresum octo modo in canonibus *III 289 sqq.*
- hereticacio non ligat simpliciter *III 288*
- hereticare, excommunic. et dampnare periculum officium eccl. *III 298/9* — pro tempore quid sit *III 297* — quid est *I 184*
- hereticus sacerdos expers omnis boni est *III 308* — esse videtur venialiter peccans *III 294* — est, quicumque script. aliter intelligit quam spiritus s. flagitat *III 281* — mortuus continuat dogma falsum *I 161* — pretendit, se esse fidel. *I 164* — est omnis peccans mortal. *III 286* — an omnis excommunicatus *III 289* — an is, qui vult auferre privilegium rom. eccl. *III 289* — an is, qui non tenetur fid. articulos *III 290* — an is, qui male interpretatur script. *III 289* — an is, qui transgreditur precepta sedis apostol. *III 289* — secundum Augustinum *III 290/1* — quis secundum *JWum* sit *III 291* — nemo est nisi theol. speculativus *III 287* — privandus benef. eccl. *III 299* — et cathol. qua heretici describuntur *III 296* — maior est symoniacus *III 301*
- heretici comitiva et ministeria sunt vitanda *III 293*
- hereticum est omnem creaturam rationalem beatificari *II 54*
- heretica videtur tota militans eccl. *III 295* — sententia est quev. sent. script. s. contraria *III 282*
- hereticum sensum habere aliud est quam heresim habere *III 282*
- heretici sacerd. non habent potest. ad rite aliquid faciendum *III 308/9* — sunt multi, cum dormiunt *III 276* — sunt multi prelati *III 291* — adversantes script. *I 317* — dialectice negantes script. *I 178* — lacerant script. s. *I 136* — allegant pro se script. s. *I 136* — mencies de script. *II 10*
- hereticorum conventicula non ecclesia appell. sunt *III 292*
- hereticos et apostatas faciunt ritus nov. *III 197*
- Herodes quatuor annos ante Cr. coronatus Rome *III 258*
- hircocervum, chimeram et alia monstra deus facere potest *II 125*
- historia simul et alleg. in quibusdam script. locis tenenda est *I 122*
- historiacus sensus script. *I 76*
- historicus sive literal. sensus script. *I 121*
- histrionibus et ioculat. elemosine non tribuende sunt *II 66*
- hodie falsa opinio de mendacio nimis regnat *II 32*
- Homerus, Vergilius, Ovidius in script. *I 236 sqq.*
- homicidium et fornic. comparantur mendacio *II 31*
- homicidarum et latronum mendacium *II 81*
- homo omnis deb. esse crist. *I 33* — vocatus est minor mundus *I 96* — qui habetur, non habet *I 56* — divis. a corpore manebit *I 56* — pronior ad malum quam bonum *II 251* — omnis appetit beatitud. *III 80* — naturaliter appetit esse beatus *III 60* — hab. naturale desider. nos-

- cere verit. *II 14* — servans script. perfectus vir est *I 51* — non potest pro se satisfacere *I 212* — nullus infecti generis potest per se satisfacere *III 244* — deb. magis attendere ad spiritualia *III 63* — nullus potest parificari Cr. in autorit. *I 395* — hab. in Cr. maiorem gratiam quam fuit gracia stat. innocencie *III 204* — virtut. deificatur. viciis bestiatur *I 97* — potest abuti sciencia script. *I 28* — omnis credit et cogn. deum in universali *I 83*
- homini licet auferre concessa ab homine *III 62*
- hominem omnem oportet esse theolog. *I 378*
- homines omnes script. s. primo omnium attendere deb. *III 75* — omnes tenentur cognoscere servare. defendere script. *I 156* — omnes deb. intendere logice script. *I 34* — omnes salvari nulla script. docet *III 230* — non omnes in die iudicii salvabuntur *III 227*
- homines in script. nobiles vocantur *I 68* — deb. se adinvicem iuv. *III 60* — omnia in comuni habere deb. *III 60*
- honor et ponderancia script. decrevit a temp. editionis Decretal. *I 383*
- honoracio script. *I 200*
- horis congruis pastor pascit *III 39*
- humane leges de ablacione temporal. *III 63*
- humani ritus hodie in eleccionibus cleri usitati *III 74*
- humanitas et divinitas Cr. dicuntur equivoce *II 101* — Cr. expressa in Moyse *I 45* — Cr. aromatizavit eccl. *I 294*
- humanitus invente carte sunt impossibiles *I 55*
- humane tradiciones diminuunt eccl. fructum *II 145*
- humilitatis signa *II 47*
- humiliter mentiri an licet *II 48*
- Jacob prophetavit bene de Cr. *III 255* — in pellibus edorum ad sensum mist. verum dicit *II 32*
- Jacobi. Johannis. Petri etc. autoritas *I 390*
- Januarii Idibus baptizatus Cr. *III 119*
- ierarchia ordinacio sacra est *I 115*
- Jericho interpretatur *II 151*
- Jeiunium Cr. spiritualiter imitari deb. *I 89*
- ieron quid significat *I 115*
- Ieronymus script. indefectibiliter transulit *I 232*
- Ieronymi translacio sancta *I 234*
- Jesus noster est messias. patet ex collacione novi et vet. test. *III 253*
- Idibus Januarii Cr. baptizatus *III 119*
- ignorare script. est ignorare Cr. *II 170*
- ignorancia script. originatur ex peccato *I 84* — sensus script. excitat calump. *I 101* — predestinac. cedit ad gloriam in virtute meriti Cr. *II 104*
- illusio nulla fuit in Cr. actibus *I 212*
- imitari literas autorum script. *I 4* — logicam et eloquenciam script. s. *I 4*
- impeccabilitas pape *III 71*
- impenetrabilis script. altitudo *I 119*
- imperatoris error in dotac. eccl. *III 48*
- imperatores pie recordac. *III 46*
- imperium rom. scissum est a temp. dotac. eccl. *III 239*
- imitacio Cr. *III 155*
- impium iustificare non est minus miracul. quam mundum noviter fabricare *I 91* — iustificat deus *I 173*; *II 96*
- improbabile et probabile inter se comparantur *II 64*
- improbare quid est *II 71*
- incarnacio Cr. finis tocius legis est *III 135* — Cr. medium principale ad salut. *III 136*
- incarnacionis fides necess. ad salut. *III 136*
- sine incarnacione Cr. nulla salus *III 137*
- incarnacio Cr. probata est firmiter *III 137*
- incarnacionem. passion. trinit. etc. Mach. negat. *I 253*
- de incarnatione materia in script. *I 21*
- inceptio universitatis apud Aristot. *I 30*
- incidere in metham *I 24*
- incircumcisi manebant multi *III 146*
- inconveniens e script. elicium non est sensus script. *III 141*
- indignitas cler. in tribus consistit *III 75*
- induratus in inferno non respiscit *III 216*
- indulacio dampnat. fit a deo *III 218*
- infallibilitas pape *I 152*

- infallibilis est script. *II 260*
 infans ex pecc. originali est hereticus
III 292 — laicus, femina, amens
 pastor esse non potest *II 178*
 infernus ac element. est terra *I 42*
 — dampnat. morsus a Cr. *III 135*
 — dampnat. in vet. test. *III 135*
 infesti sunt laici clericis opidi *III 93*
 infidelitas crist. incepit a depravacione
 script. *I 245*
 informacio multiplex in verbis Cr. *I 27*
 infrangibilis veritat. script. *I 62*
 infrangibiliter vera est script. *I 198*
 ingenium, mores, famam etc. *II 191*
 ingluvies ad luxuriam provocat *II 186*
 iniquus nequaquam possidet *III 101*
 iniquitas mund. non observat script.
I 119
 iniuste occupat criminosus quelib. bona
 dei *III 10*
 iniusti nichil iuste habent *III 101*
 iniusta ablacio *I 37*
 iniuste ab homine punitur peccator
 contritus *II 85*
 iniustus iniuste possidet bona mundi
II 198 — nichil possidet *I 56*
 immortalis anima tamen mortua est
I 13
 immortales sumus de substantia dei
I 59
 inquisicio heret. pravitatis tangitur *III*
305
 insipiens nichil poss. *III 101*
 inspiracio interna autorum vet. test.
I 241
 intelleccio literal. vel carnal. script. *I*
150 — imperfecta script. *I 44*
 intellectus script. quomodo deb. intel-
 ligi *I 9*
 intellectum a deo hab. esse *II 128*
 intelligencia naturalis August. *I 37*
 intencio edificandi facit predicacionem
II 242
 intencionis rectitudo deficit, si predi-
 catur in crimine *II 243*
 interesse precipuum hab. laici in cor-
 reptione cleric. *III 31*
 interpretationes philos. et theol. *I 15*
 irreprehensibilis esse deb. presbiter et
 episcopus *II 254*
 Joachim abbat. conclusio heretica *I 140*
 de Iob libro apud nonnullos contencio
 infructuosa est *I 218*
 iocari non pertinet ad theol. *II 18*
 iocose mencies culpabil. menciuntur
II 17 — mencies sepe asserunt
 mendacia *II 72*
 ioculatoribus et histrion. elemosine non
 tribuende sunt *II 66*
 Johannes ultimo scripsit *I 247*
 Josue tube explicantur *II 151*
 Judaica nacio prophetavit in via in-
 carnac. misterium *III 138*
 Judei cur dispersi *I 233* — usque
 hodie alium messiam expectant *III*
272 — sinistre intelligunt totum
 nov. testam. *I 293*
 iudex sentencians secundum allegata
II 76
 iudicare possunt laici mala opera cleri-
 corum *III 14*
 iudicium finale dampnat. describitur
III 229 — quadruplex *III 14*
 — est iustorum, mediorum et malo-
 rum *III 14* — prima radix pro-
 babilitatis *II 63*
 iudicii duo genera *III 15—16*
 ad iudicium seculare quando clericus
 trahi deb. *III 15*
 post iudicium non erit tempus *III 223*
 Julianus, Abellardus, Sergius, Pelagius
 heretici *I 135*
 ius divinum tollit indigno ius ad omnia
 bona mundi *III 41*
 iuris can. autoritas an nunc valida est
III 70
 iura non subveniunt presidenti apud
 deum inhabili *III 40* — eccl. rom.
 clericum peccantem puniunt *III 75*
 — can. discere expedit *II 270*
 in iuramentis quid attendendum sit
II 35
 iurari et periurari *II 78 sqq.*
 iuris can. magna pars permixta est cum
 tradicionibus *II 268*
 iuriste deb. esse theologi *II 234*
 iustificat deus impium *I 173, II 96*
 iustificare impium non est minus mira-
 cul. quam mundum noviter fabricare
I 91
 iustificati sunt omnes, qui sequuntur Cr.
III 211
 iustificacio hom. per fidem *I 219* —
 — impii per fidem *II 101*
 iustificacionis fundament. fides *I 219*
 iusticia secunda in dampnatis merito
 Cr. *III 209*
 iustus habet omnia bona mundi *II 198*
 iusti sunt omnia *III 2*
 iusti in Cr. hab. vitam eternam *III 229*

iustorum sunt omnia *I 56; 61; III 101*
 JW deum test. invocatur *I 296* — deum
 invoc. contra pastores falsos *II 232*
 — cor docile et constant. a deo petit
II 232 — honorem dei intendit ex
 veneracione script. *I 296* — script.
 falsiss. esse contendisse dicitur *II 5*
 — scripsit librum suum in vigilia
 Annunciacionis a. d. 1378 *I 258* —
 inititur modo loquendi script. *I 296*
 — detestatur novitatem de falsitate
 script. *I 296* — revoc. errorem
 priorem *II 5* — cavet a presumpc.
 in materia ambigua *III 285* —
 protestatur, se eccl. perturbare *I 366*
 — protestatur, se esse proditorem
 regni *III 240* — contra pseudocler.
 protestatur *III 77* — lolium semi-
 nantibus non credit *II 60* — que-
 ritur, se hostem eccl. appellari *III*
77 — se defendit contra curiam
III 76 — describit translaciones
 episcop. *III 231* — personales ini-
 urias sufferre vult *I 345* — iudicio
 dei et proprio stare vult *I 347* —
 adversarium expostulat *III 62* —
 contendit hodie de potestate autorita-
 tiva *I 406* — amat et veneratur
 eccl. romanam *I 368* — adheret
 principibus *I 363* — proponit dif-
 fusius disputare De Simonia *III*
310 — initii dicitur verbali script.
 sensui *I 346* — de regis et domin.
 dominio elemosinarum disputat *III*
90 — testimonio script. s. doc-
 torum, legum eccl. uti solet *III 78*
 — se uti script. s. contra adversarios
 letatur *III 78* — an sit hereticus
I 346 — de se ipso, an sit spiritualis
I 347 — de papa summo iudice et
 matris ecclesie iudicio *I 348; 349* —
 de brachio secul. *I 353* — de fructibus
 sententiarum suarum *I 368* — sec-
 tator Pauli veritatem script. defen-
 dentis *I 329* — periculosissimus
 inimicus eccl. *I 345* — amicus s.
 matr. eccl. *I 357* — sequax Occam
I 353 — salutatus a quodam doc-
 tore *I 345* — a rege Anglie de-
 fensus *I 355* — citatus a domino
 archiepiscopo *I 374* — positus in
 resurrecc. multorum *I 373*
 JW conclusiones infringibiliter sta-
 bilitate in script. *I 354* — adversarii
 binarius infamis *I 362* — confessio

propria *I 345* — confessio de vita
 sua *I 363* — confessio de indole
 sua *I 366* — confessio de men-
 dacio *II 65* — protestacio *I 274*
 — protestacio de destruccione pri-
 vileg. rom. eccl. *I 368 sqq.* — con-
 clusiones misse ad curiam roman. *I*
349 — fautores heretici appellati
I 345 — adversarius de tacenda
 verit. *I 345* — regula in dicendo
 veritat. *I 322* — tres conclusiones
 de promulgacione verit. *I 316* —
 fundamentum in omnibus dictis
 script. est *I 274* — parcitas in
 victu et vestibus *I 363*
 JW imponitur regni prodicio *III*
239 — videtur suspecta Occami
 protestacio *I 347*

Lacerate partes script. non vere *II*
113
 laicus prophane legit script. *I 128*
 — Oxonie sermonibus interfuit *II*
242 — clerum corrip. tenetur *III*
71 — cavere deb., ne se implicet
 clerici negociis *III 85* — deb. cler-
 icum delinquentem accus. *III 13* —
 verit. probatam in script. defend. deb.
I 320
 a laico clericum iudicari oportet *III*
12 — vel sacerdotis veritas dicenda
 est populo *I 343*
 laici et clerici conversacio civ. *III 85*
 — elemosin. spirituales clericorum *I*
264
 laico script. s. non est caracter talis
I 116 — an licet de clerico iudi-
 care *III 12*
 laici et theologi fideles sibi non dissen-
 ciunt *II 236* — sibi ydoneos sacerdot.
 cognosc. poss. *II 247* — vel clerici,
 submitt. se script., inveniunt virtu-
 tem operandi *I 117* — quatenus
 inferius clericis *I 133* — poss.
 subtrah. decimas *III 3* — decimas
 subtrah. deb. *III 25* — quando
 deb. temporalia a cler. subtrah. *III*
34 — deb. ab apostatante bona sua
 diripere *III 28* — an deb. iudic.
 de opere prelatorum *III 31* —
 mala opera cler. iudicare deb. *III 14*
 — Cr. autorit. contra prelatos deb.
III 71 — non clerici deb. clerum
 corripere *III 31* — non deb. pu-
 nire nisi nomine clericos *III 78* —

- clericis in opido sunt infesti *III 93* — tenent. in casu spiritualiter iuvare prepositos *III 34* — auferentes bona serviunt eccl. *III 51* — pauperes sunt membra eccl. *III 53* — tenent. in casu pseudologos persequi *III 93* — clericis speculum esse deb. *III 19*
- laicorum et clericorum predicatio *II 242* — est, gladio script. defendere *I 289* — et gramaticorum locutio etc. *I 112* — prescriptio contra clericos *III 29*
- laicis competunt opera corpor. *II 173* — literatis stipendia debentur *III 85* — licet subtrah. elemosinas *III 16; 34* — inferiores sunt clerici degenerantes *III 100* — licet indicare sacerdot. in iudicio secul. *III 15* — licet seculariter negociari *III 85*
- laicos excedere clericis deb. ad scienciam docendi etc. *III 19*
- a laicis prepositis eccl. bona auferre licet *III 1*
- laicalis pars eccl. deb. clericali ministrare corpor. iuvamina *III 60*
- latronum et homicidarum mendacium *II 81*
- in lectione ewang. inuenies non fabulas, sed mysteria *I 73*
- legalia legis erant temporalia terminanda *III 147* — continuare licet crist. *III 173* — quare data *III 194* — pia cur manent *III 192*
- legalium cessacio an script. fundatur *III 104* — cessacio requiritur ad legis implec. *III 122-3* — cessacio edocta a Cr. *III 273 sqq.* — cessacionis triplex ratio *III 130* — cessacionis cause tres *III 191* — cessacionis thesis continuatur *III 231* — utilitas triplex describitur *III 193* — observacio literal. caret utilitate *III 197* — ratio prenotificationis, attestacionis, fruicionis *III 193*
- legista an apcius eccl. preest quam theologus *II 236*
- legistarum opinio hodie inualescit *I 152*
- legiste et decretiste an preesse deb. eccl. *II 233*
- leo Christus proprie et improp. *I 40*
- lex Cr. est proprie et improp. *I 40* — Cr. in script. tradita sufficiens est *II 131* — script. per se sufficiens *II 144* — Cr. est crist. religio *II 131* — Cr. ab omnibus discenda *II 140* — Cr. antecellit omnes alias leges *II 142* — Cr. medulla legum *II 176* — Cr. est princip. legis eccl. *II 55* — Cr. est peccatores vivere et converti *II 86* — Cr. sufficit ad quasc. ordinationes eccl. *II 270* — Cr. causa vere pacis *II 14* — Cr. diligi deb. ut legifer *II 129* — Cr. contemptibilis et odibilis *II 3* — Cr. summe iniqua, execrabilis, mendacissima et blasphemissima *II 3* — Cr. heretica, impossib., summe execrabil., odib. et fugibilis *II 133* — tota Cr. est unum perfect. verb. *I 268* — est pax vie ad celum *III 130* — omnis est in script. s. *I 22* — script. est fides crist. *I 252* — duplex, div. et hum. est *III 234* — dei summa autoritas *I 206* — dei sacra et execrabilis *II 4* — dei adversarius peccatorum est *I 186* — dei est fides eccl. *I 159* — dei in electionibus pape observanda est *III 74* — dei et fides eccl. necessario credende *I 237* — dei prestancior hum. lege *II 84* — hum. non valida contra leges div. *III 41* — hum., nisi regulata script., falsa est *III 48* — vetus non obligabat ad baptismum *III 159* — vetus tota sancta et iusta *III 122* — vet. servanda pro suo temp. *III 122* — moysayca dividit. in ceremonialia, iudicialia et mor. *III 104* — mandatorum continet cremonialia et iudicialia *III 240* — prophetata in Jesu impleta est *III 113* — gracie stat in ewang. *III 240* — ewang. de correptione *III 184* — ewang. de correptione frat. quando destruitur *II 95* — saracenica colata ex cristiana et iudaica *I 250* — eccl. quando destruitur *II 95* — moralis stat cum quolib. gen. sacerdotii *III 235* — politica quo destruitur *II 95* — civ. currit cum quolib. gen. sacerdotii *III 235* — civ. et canonic. comparate *II 28* — una temporalis alteri contraria *III 124* — integra est aggregatum ex omn. veritatibus script. *III 105*

- eadem servit quotlib. generibus sacerdotii *III 232*
- legis vet. solucio dicit inordinatam disrupcionem *III 122* — vet. precepta cur data sunt *III 194* — Cr. observancia causa vere pacis *II 130* — Cr. retardacio *II 151* — legalia erant temporalia terminanda *III 147* — translacio minaretur ruinam regni *III 231* — et sacerd. translacio explicatur *III 234*
- legi dei plus credere deb. quam alic. homini vel curie *I 93* — dei non contradic. oportet *I 188*
- legem ewangel. servare suffic. crist. *III 119* — Cr. secundam magnam partem impossibilem et hereticam esse theologi mod. dicunt *II 133* — script. predicare primum officium sacerd. *II 150* — legem dei ante omnia predicare sacerd. deb. *II 150* — consiliorum in script. deus gregi suo dedit *I 206* — regis contempn. est contempn. eius regalitatem *II 3*
- lege script. eccl. utilius regulatur quam tradicionibus *II 136*
- de lege vet., morali et cerem. *I 221*
- sine lege recte vivi non potest *I* — non potest consistere eccl. *I 155*
- leges contra malos prepositos *III 53* — de pseudoclericis *III 76-77* — quatuor homini date *III 126/7* — tres hodie famose *I 250* — eccl. de bonis sunt sancte *III 36* — sonantes pro laicis quomodo intelligende sunt *III 70* — leges an translate sunt sacerd. transl. *III 231* — contra malos clericis factas defendere adiuvat eccl. *III 76* — rom. eccl. iudicant de clerico *III 75* — hom. evacuantur *III 124* — hum. de ablacione temporal. *III 63* — hum. legem Cr. et pacem eccl. retardantur *II 151* — hum. de punicione hom. communiter iniuste *II 86*
- legibus hum. theologie studium distrahitur *II 129*
- liber liberrimus est script. *I 111* — script. candor lucis eterne et speculum sine macula est *I 111*
- libris apocrifis non deb. credere tanquam autenticis *I 242* — apocriticis in quantum credend. sit *I 242*
- de libris apocrifis contendere stultum est *I 242*
- libertas crist. in observac. legalium *III 175* — crist. de observando loco etc. *III 190* — ewang. contra cerem. *III 159* — ewang. ex cessacione legal. prob. *III 131* — ewang. in circumcissione probatur *III 176 sqq.* — apostol. quoad sabbatum *III 118* — Pauli in observ. rituum *III 177* — eccl. a ritibus *III 133* — arbitrii stat cum predestinacione *II 222* — arbitrii in dampnatis *III 218* — carnal. prepucii confirmatur *III 176* — non deb. in lesionem alic. redundare *III 92*
- libertatis actus convertendi quo diminuitur *II 224*
- libertatem apost. servarunt in conversione gentium *III 178*
- libertates et exempciones eccl. concesse *III 92*
- libera potestas hom. de merito *II 223*
- liberum arbit. predestinatorum *II 222*
- ligna querentes regem (Jud. 9) *I 63* — quatuor quid significant *I 66 sqq.*
- lignorum quatuor mystice locutio intelligitur *I 66*
- ligwa populi deb. uti predicator *II 243*
- in limbo patrum an Arist. fuerit *I 395*
- Lincolniensis de curru sapientie *I 203*
- litera et silaba script. vera *I 86* — gesta docet etc. *I 119*
- littere seculares irreverenter tractantes script. *I 116* — autorum script. exemplar rethorice et logice *I 4*
- litteris secularibus inflati script. illud. *I 119*
- litteras autorum script. imitari *I 4*
- litteralis script. sensus *I 120; 122 sqq.* — sensus script. *I 123* — sensus et allegoricus idem est respectu diversorum *I 122* — sensus et figurativus script. *I 36*
- litigia ecclesiast. quando cessabunt *III 37*
- locutio triplex de script. *I 389* — quatuor lignorum mystice intellig. *I 66* — allegor. de Abraham *I 66* — laicorum, gramatic. etc. *I 112* — et intellectio dei eterna est *I 315*
- locucionis diversitas non offendit script. veritatem *II 129* — obscure cause in script. s. *I 3*
- locuciones plane script. autorum *I 4* — metaforice, alleg., parabol., fite

- script. *I 65* — script. metaf. non sunt false *I 65* — figurat. script. *I 14; 303* — script. figurat. sunt vere. *I 65* — figurat. script. de Cr. *I 92* — parab. quando vere ad litteram *I 74* — pompastic. secularium domin. non sequende *I 6*
- locucionum sensus figurat. in script. *I 14*
- in locucionibus figurat. quid attendendum est *I 99*
- locus ab autorit. script. quatenus ponderat *I 36* — a fide script. est potissimus et certissimus possibilis *I 377* — non perse inficit vel sanctificat *II 263*
- loci tres de elucidacione script. *I 158*
- logica nova script. *I 42* — omnis est in script. *I 22* — script. stat in eternum *I 54* — script. humilis et tyriaca *I 29* — mistica script. *I 50* — non aliqua inscripta script. *I 23* — script. ducit ad finem ult. *I 54* — script. docetur in illo: est est, non non *I 53* — script. stat in forma verb. et modo loquendi *I 52* — sola script. s. est de necessitate salutis *I 51* — script. Cr. eccl. data est ad fruendum *I 51* — tota script. in libris sapiencialibus necess. est *I 152* — script. verit. mundo absconditas docet *I 55* — script. innuit misterium contra nostr. ignor. *I 106* — script. non dependet a fama vel favore hom. *I 54* — script. includit omne genus bonit. *I 54* — script. quando non uti deb. *I 50* — script. est ab omn. hom. tenenda *I 48* — script. autor summus et prima regula est *I 48* — non a script. originans non valida est *II 9* — script. cuicumque licita est *I 51* — Cr. mitissima *I 88* — hum. discrepat a script. *I 151* — hum. variatur secundum numerum logic. *I 152* — eo melior, quo conformior script. *I 388* — et philos. recipit in script. perfeccionem ultim. *I 73* — script. utrum abrogavit logicam Arist. *I 47 sqq.* — Arist. non adiscenda a iuvenibus *I 47* — Arist. sustinenda est ut script. s. *I 48* — comunis de terminis infinitis *I 107* — vera et falsa *I 387*
- logice omne genus habet script. s. *I 48* — script. noticia valde necessaria est *I 195*
- logicam et eloquenc. script. deb. imitari *I 4* — suam crist. conformare deb. logice Cr. *II 20*
- logice mundiales variantur *I 54* — aliene a script. logica imperfecte sunt *I 54*
- logicus ewangel. appetit teneri stultus propter Cr. *I 23*
- logici deb. submittere se ad discend. novam gramaticam in script. *I 86*
- lolium crescens inter segetes obnubilat Cr. *II 43*
- Londoniis rex Anglie residet *II 88*
- loquela fastuosa eccl. debilitatur *I 6*
- loquendi modi duo script. autorum sunt *I 3*
- Loth, Abraham etc. a mendacio exculpantur *II 31*
- Lucas et Marcus approbati *I 247*
- Luce. Marci, Pauli scripta infideles negant *I 248*
- luciferi sternutacio *I 19*
- luciferina prodicio cleri in regno Anglie inven. *III 97*
- ludi nepharii et mendacium *II 11*
- luna autrix humidorum *III 151*
- lux vera Cr. hom. illuminat *I 202*
- luxuria facit hom. bestialem *II 191*
- ly quid sit *I 82* — demonstrat significanciam, non significacionem *II 115*
- Lyra novellus, sed ingeniosus postillator script. *I 275* — disput. de temp. cene domini *I 275*
- Machabeorum ducatus tangitur *III 260*
- Machometus de Cr. *I 209; 254-56* — Cr. ut prophetam sanctiss. approbat *I 251* — trinit. incarn., passion. etc. negat *I 253* — cepit principari temp. Bonifacii V *I 257* — disputac. de doctr. sua inhibuit *I 261 sqq.* — a porcis corrosus *I 265* — uxores, quasunque voluerit, sibi licere dixit *I 265* — fictor legis cristiane *I 250*
- Machometi columba in aure grana pas-cens *I 265* — accusaciones contra cathol. *I 265* — et Cr. conversacio in terra *I 261* — paradisus carnalis *I 261* — accusac. tres contra cristianos *I 251* — lex et lex Cr.

- inter se repugnant *I 253* — lex fundata ex ewang. *I 253* — alcoran approbat Moysem *I 251* — heresis inficiens Arabes, Syros, Persas etc. *I 266* — ludicria obscena *I 266* — fides *I 142*
- de Machometi lege disputare prohibitum est, sed eam credi oportet *I 261* — secta fuit aliquando Averroes *I 259*
- macule undecim sacerdotis *II 255-258*
- mala sonancia verit. *I 295* — sonancia fundatur in peccato *I 300*
- mala eccl. unde oriuntur *I 135* — eccl. oriunt. ex de acceptance script. *I 389* — plurima orta sunt ex tacencia verit. *I 316*
- male audiens script. false intelligit *I 294*
- mali pastores causa totius stragis regni *III 97*
- malum totum cristian. oritur ex defectu imitationis script. *I 135* — omne hom. oritur ex defectu cultus et intellectus script. *I 184* — omne oritur ex tacencia veritatis *I 316*
- malediccio omn. fundat. in peccato *III 248*
- mandatum dei pro die iud. ultimate implebitur *III 228*
- manducacio carnis Cr. male sonat *I 295* — spirit. Cr. *I 66*
- maneries quintuplex script. *I 167* — multas habet script. s. logicarum *I 50*
- Manichei faciunt script. sceleratiss. *I 181* — reprehenderunt script. *I 117* — carnal. intelligunt totum vet. testamentum *I 293* — de mistica theologia *I 36*
- Manicheorum secta perditissima *I 61* — deus *II 4* — obiectus contra script. *I 236*
- mansio Cr. *I 25*
- manus domini potestas est *I 11*
- Marcus et Lucas approbati *I 247*
- Marci, Luce, Pauli scripta infideles negant *I 248*
- mare rubricatum sanguine Cr. *I 27*
- 'Maria habet novum natum' *III 226* — decepta a quibusdam dicitur *II 36*
- Marie uterus nec antea nec postea quidquam mortale concepit *I 25*
- martirem facit verit. defensio *I 318*
- de martire disputatur *III 172*
- martirum passio conquisivit Cr. tyrannos *III 93* — et cleri passio differt *III 94*
- materia de incarnac. in script. *I 21; 145* — de trinitate *I 21; 145*
- materie conversio in script. *I 176 sqq.*
- materiale in script. *I 167*
- maximum intelligibile et volibile est deus *II 117*
- meditullium temporis cerem. habuerunt *III 111* — temporis inter resurr. et miss. Spir. s. celebrandum est *III 111*
- medium quintuplex disponens ad script. s. verit. noticiam *I 194*
- medulla legum lex Cr. *II 176*
- Melchisedech non hab. patr. vel matr. *I 75*
- melius est eccl. a laicis expugnari quam ab episcopo deside *III 64* — eccl. lege script. quam tradicionibus regularetur *II 136* — est habere paucos dignos ministros quam multos inutiles *II 244*
- membrum genit. sign. potenciam operativam *III 149* — omne eccl. Cr. sequi deb. *II 41*
- membra eccl. sunt fideles predest. *I 12* — eccl. sese interrogare et docere deb. de fide script. *I 213*
- meneciendum non est pro salvac. hom. a peccato *II 32* — non est in aliquo casu possib. *II 33* — est nec pietate nec humilitate nec alio colore *II 65* — pro fama servanda non est *II 30*
- meneciens non servat fidem *II 13* — fidem violat *II 13* — habet intenc. iniquam *II 14* — de script. graviter peccat *II 18* — pro vita corpor. proximi excedit regulas carit. *II 25* — inique facit *II 13* — minus malum facit quam ydolatrans *II 31* — negat fidem et verit. *II 13*
- meneciensis benevolencia laudanda est *II 26*
- mendacem punire deb. veritas *II 93*
- mendaces et meneciens describuntur *II 12*
- mendacium in confesso est confessore *II 77* — latronum et homicidarum *II 81* — declinat script. professor *II 208* — pernicios. officios., iocos.

- II 12* — magis vicios. quam homicidium *III 31* — semper inutile
II 13 — nulli prodest, sed obest alicui *II 11* — error vel temeritas
II 21 — est aggregatum ex signo et sensu *II 18* — falsa assertio cum intencione fallendi est *II 2* — est falsa diccio creature ration. *II 10* — omne est culpa *I 301* — omne est falsitas *II 29* — omne est peccatum *II 7* — quando peccatum non est *II 21* — in casu opus carit. *II 22* — capitale fit in doctr. religionis *II 10* — comitt. an licet perfecto *II 52* — comitt. pro vitanda corruptione carnis non licet *II 51* — nulla circumstantia rectificare potest *II 61* — sapit omnis falsi assertio *II 73* — an ex circumstantia excusab. *II 42* — est causa tocius erroris in legibus *II 247* — primum est omitt. dicere verit. *II 92* — materialiter et formaliter intellectum *II 92* — formale est defectus verit. *II 92* — in viro perfecto mortale est *II 96* — omne est mortale *II 97* Petri *II 98* — Petri, Abrahe *II 77* — tollit scienciam intellectus *III 30* — perdit regulam credendi *II 79* — perire facit fidem *79*
 mendacii tria genera *II 12; 58* — octo genera *II 10 sqq.* — octo gradus *II 11* — descriptiones *II 10* — genus perniciosius. *II 17* — quiditas *II 92* — patris dogma mala facit etc. *59* — gravedinem deus taxat *II 96*
 per mendacium proximo suffragari deus non vult *II 24*
 mendacio comparantur homicidium et fornicatio *II 36* — fides et sciencia pereunt *II 95* — periret comunicacio ligwe *II 95*
 a mendacio dispensat papa *I 57*
 de mendacio ficiones palliate *II 60*
 in mendacio stat scola diab. *II 66*
 mendacia maxima sunt in script. *II 7* — multa esse dicuntur in script. *II 38* — an in casu iusta et meritoria *II 45* — Cr. de pena eterna repelluntur *II 53* — quinque in verbo Cr. *II 107* — investiganda non sunt ut docenda, sed ut redarguenda *II 30*
 mendaciorum comendacio per script. *II 38*
 mentalis intellectio script. melior quam lineacio membrane *I 189*
 mentiri an sit licitum *II 30* — an licet bona intencione *II 60* — nullo modo licet *II 60* — omnino illicitum est *II 52* — reus in nullo casu deb. *II 81* — an in casu licet *II 42* — propter precavendum pen. non licet *II 59* — an licit. sit reo *II 79* — propter humilitatem nemo deb. *II 91* — si liceret, periret iudicium *II 59* — humiliter an licet *II 48* — et decipere describuntur *II 33* — pro salute prox. *II 27* — pro sal. alterius *II 27* — ex caritate *II 22* — pro salvac. vite proprie *II 25*
 mercenarii pastores *III 167-210*
 merces dei sub condic. datur *II 223*
 meridianum demonium nunc patulum est *III 96*
 meritum et demeritum in libera potestate hominis *II 223* — redemptionis Cr. per se sufficiens ad hom. redimendum *III 213* — Cr. sufficit delere omn. peccata *III 212* — Cr. pro predestinatis *II 104*
 merito Cr. in dampn. est insticia secunda *III 210*
 a merito excluditur, qui non credit nisi deum *I 215*
 messias fuit virtuosiss. homo mundum contemp. *III 273* — mundi gloriam appetens expectandus non est *III 273*
 messiam alium usque hodie expectant Judei *III 272* — alium expectant Judei *III 274*
 methodis dialect. insistere non est de necessit. salut. *I 51*
 metricus de recte loquendo *I 344* — nulla ei nocebit etc. *II 11*
 metropolitani privilegium contra cler. *III 69*
 mille oculos episc. hab. deb. *II 258*
 mine eccl. ad quam finem dicuntur *II 55*
 ministracio prelatorum episc. quando deb. eccl. *III 23*
 minucias script. grossare *I 80*
 miracula Cr. *I 211* — Cr. spiritual. imit. deb. *I 89 sqq.* — de August. *I 37*

misericordie legem infring. non potest deus *II 111*
 missa fornicarii sacerdot. *III 7*
 missale, autefonarium etc. sacerdot. dis-
 cunt *II 167*
 misterii script. ignarus *I 11*
 mysticus sensus script. *I 76*
 mystica script. logica *I 50* — script.
 predicatio *I 41*
 secundum mysticam theol. predicata
 Cr. *I 40*
 mystici scenophagie sensus figure *I 26*
 — sensus non in scr. expressi *I 76*
 mitis pena est, cler. subtrah. demos.
III 75 — pena est subtraccio temp.
III 9
 mixtim theologus de dominac. sacerdot.
I 154 — theologi sunt decretiste
 et civiliste *I II 235*
 moderni theologi dicunt, Cr. legem se-
 cundam magnam partem impossibil.
 esse *III 133* — theologi offendi-
 culum ponunt legi dei *II 132* —
 doctores de natura Cr. *I 307* —
 doctores de script. falsitate *II 43*
 — doctores utuntur eloquio magis-
 trali *I 20* — episcopi impugnant
 doctorem ewang. verit. *II 44* —
 prepositi fratrum vitam despiciunt
II 91 — murmur. contra script.
II 102 — negant totam script.
I 148
 moderna heresis depravat verbum dei
I 372
 modus dicendi hom. triplex *I 239*
 — triplex hom. script. colencium
I 149 — loquendi in script. obs-
 curus et planus *I 3*
 modi loquendi autorum script. duo
I 3 — sinistri intelligendi script.
I 151
 monachi deb. esse vivi natural., mortui
 civil. *III 20; 84* — bona comuniter
 hab. *II 249*
 monasteriorum grandis constructio non
 fortificat rempublicam *III 84*
 monoganiepisc. primit. eccl. erant *II 262*
 moralis et ceremon. lex *I 221* —
 vel tropolog. sensus ex parte sapien-
 tiali script. est *I 123* — sensus
 script. *I 119; 123*
 moralia decalogi principia moralia
 omnium temp. sunt *III 104*
 moraliter nos pro Cr. obprobria pati
 debemus *I 106*

mori oportet pro script. s. *I 379*
 mors finaliter destruetur, quid signi-
 ficat *III 226* — omnis non desinit
 esse *III 228* — peccatoris quod-
 dam genus martirii *II 85*
 morula brevis sufficit ad conversionem
II 222
 mulier fortis eccl. est *I 170*
 inter mulierculas de sacris literis que-
 dam philosophantur *I 80*
 multa vera non expressata sunt in script.
I 79
 mundus Cr. tabernaculum *III 114*
 — servit hom. in minimis *III 137*
 mundi eternitas *II 62* — adhesio
 distrahit a beatitudine *III 160*
 mundum coeternum ponere cum deo
 non est philos. *I 32*
 mundana voluptas prohibet a religione
 Cr. *I 134* — linquentes iudicabunt
 in die iud. *III 163*
 mutabilitas Cr. secundum script. *I 147*

Nabugodonosor iudicavit sacerdot. *III 15*
 Nabugodonosori sompnium JW interpre-
 tatur *III 262*
 nasum grandem hab. sacerdos, qui
 nimis alte subtiliat in virtute *II*
256
 nature Cr. *I 179; 181* — tres in
 Cr. *I 144*
 negare quid est *II 104*
 negative script. quomodo exponende
 sunt *I 180*
 negocium civ. est neg. gracia civ. do-
 mini *III 82* — ecclesiast. mediat
 inter civile et spirit. *III 82*
 negocia secul. quatenus clericus con-
 temnere deb. *III 82* — secular.
 cleric. *III 20*
 nemo aufert quidquam ab alio nisi est
 etc. *I 37* — deb. mentiri propter
 humilitatem *II 91*
 nichil contingit cognoscere *II 75* —
 est falsum, nisi quod dicit menda-
 cium *II 115* — est verum quia
 eloquenter dictum *I 118* — est
 falsum quia incomposite dictum *I*
118
 Nichodemi ewangelium *I 237; 241*
 Noe archa est eccl. *I 90*
 nomen habens et perverse agens plus no-
 cet in eccl. *III 164* — clerici false
 pretendere *III 93* — episcop. non
 facit *III 51* — non facit presbit.,

- sed mores *II 138 sqq.* — non facit presbit. *II 172* — clerici dat dignum opus officii, non fama *II 177* — et descriptio heresis *I 164-166*
- nomina Cr. et dei in script. *I 19*
- nominetenus clerici nocent et iniuriuntur spiritibus *III 15*
- nonexistencia dei *I 82*
- nos sacerd. imit. deb. Cr. mendicum *III 169* — clerici cautelis Cr. uti deb. *III 165*
- noticia omnis incipit a fide *I 214* — completa necessariorum ad salut. in fide script. *I 240*
- noticie gradus sex de proximi conversatione allegantur *II 245*
- notorium facti quid est *II 246 sqq.* — iuris, facti, presumptionis quid est *II 246*
- novelli ritus faciunt hereticos et apostatas *III 197*
- novelle opiniones spargentes scandala eccl. *I 294*
- novitatem de falsit. script. detestatur *I 296*
- noxium aliquid in script. dampnatur *I 48*
- nudum nomen non constituit presbit. *II 172*
- nullus sensus script. est impossibilis *I 126*
- nulla veritas, eciam male sonans, dampnabilis est *I 298* — pars script. excitat ad consensum falsit. *I 84* — pars script. falsa est *I 84* — nocebit eccl. adversitas *II 11*
- nullum deum posse esse, an philosoph. *I 33*
- nulli credere deb., nisi de quanto fundatur in script. *I 383* — sunt perpetuo condemnandi *III 213*
- Obicem non ponere *I 382*
- oblaciones figurales cessare deb. *III 113*
- obscena, iniqua, turpia sunt plurima in script. *III 106*
- obscuritas script. *I 151*
- obscuritatem script. accusare non deb. *I 60*
- obscurus et planus modus loquendi in script. *I 3*
- obscura et absurda in script. *I 188*
- observacio legal. liberalis caret utilitate *III 197*
- obstetrices Egiptie a deo remunerate *II 33*
- obstinacia perpet. dampnatorum gratiam non permittit *III 216* — non movet ad penit. *III 216*
- Occam et sui sequaces an fuerunt heretici *I 346* — iudicium rom. eccl. subterfugit *I 347* — adhesit imperat. bavaro *I 350*
- Occami protestacio *JWo* suspecta videtur *I 347*
- occupacio iniusta bonor. *I 57*
- occupantem bona eccl. examinare oportet *III 49*
- officium sacerd. non est corporaliter punire *II 195* — predicandi quid requirit *II 241* — predicandi in quo consistit *II 241* — clerici in quo consistit *III 81* — prepositi quomodo accipitur *III 54* — past. stat in pastu legis script. *II 173* — sacerd. secundum Aristot. *III 79* — sacerd. quatenus precipuum in regno *III 79*
- officii sacerd. assumptio mendax *II 226*
- officia tria episcopi *III 23* — quinque boni pastoris *II 226 sqq.*
- olle sucense procedunt e naribus diab. *I 18*
- omelia quid sit *II 168*
- omissio emendac. est initium peccati *II 240*
- omnis crist. theol. esse deb. *II 233* — sciencia est copiosiss. in script. *I 22* — lex, philophia, logica, ethica, est in script. s. *I 22*
- non omnis ablacio sonat in violenc. *I 37*
- omne formaliter dictum criminosi est ut sic mendacium *II 29* — est reducibile ad aliquod *II 63*
- omnes hom. tenent. cognosc., servare, defend. script. *I 156* — crist. script. cognosc. deb. *II 137* — salvos fieri. quomodo sit intelligendum *III 199*
- non omnes hom. in die iud. salvabuntur *III 227*
- omnia, que possunt existere, an existunt *II 120; 128* — vera sunt, in quantum sunt *I 88* — sunt eque necessaria *II 111* —, que fuerunt vel erunt, sunt deo presencia *II 69*
- non omnia vera sunt ubique dicenda *I 146; 310*

opinari, scire, credere distingw. *II 16*
 — est consentire credibili *II 16*
 opinio heretica Orig. *III 198*
 opiniones false Achadem. *I 208 sqq.*
 — novelle spargentes scandala in eccl.
I 294
 optimum intelligibile, maximum pro-
 ducibile deus intelligit. *II 121*
 opus posterius inficit primum opus
II 98 — virtuosum caritatis, gracie
 quid est *III 89—90* — bonum
 de genere *I 337; 340*
 opera neutra, prohibita et precepta
 distingw. *III 190* — temporaliter
 distancia componunt unum opus *II*
98 — bona de genere *I 365*
 — bona de gen. reprehenduntur *I 297*
 oratio domin. est eloquencia et logica
 script. inserta *I 5*
 oracionis domin. falsitates tres *I 278*
 oracionem domin. et simb. nescire *II*
148
 in oratione domin. blasfemie sunt *I 280*
 Oracii murus loquens *I 64*
 ordinatio sacerdotis per episcop. *II 253*
 — sacerd. commentatur *II 248*
 — ierarchia sacra est *I 115*
 ordinat episcop. neminem, quem non
 deus prius ordinav. *II 253*
 ordo procedendi in intelligendo script.
I 44
 Origenes in precipuo puncto fidei qua-
 tenus erravit *III 229*
 Originis universalis iustificacio quo-
 modo intelligitur *III 213* — error
 de finali salvac. omnium creatur.
III 198 — opinio heretica *III*
198
 orthodoxus sensus script. est literalis
I 122
 ostium est Cr. *I 40*
 Ovidius, Homerus, Vergilius in script.
I 236 sqq.
 ovis et agnus Cr. est *I 65*
 Oxonie Cr. lex impossibilis dicitur *II*
133 — laicus sermonibus inter-
 fuit *II 242* — doctor delectatur
 in numero sequacium *I 54*
 in Oxonia una logica non durat per
 viginti annos *I 54*
 orientalis eccl. copulat sacerd. cum
 femina *II 261*
 pacis vere causa est script. *II 129*
 pagani multi sunt multis crist. me-
 liores *III 283*

palpebre vocantur script. *I 125*
 papa corrigit script. *II 134* — dis-
 pens. non potest cum avaric. sacerd.
II 264 — deus in terris *II 135*
 — non potest contra script. legem
 condere *II 176* — an dampnat
 verit. *I 299* — dispensat contra
 apostolum *II 134* — de thezauro
 meritor. eccl. absolvit *II 135* —
 dispensare contra script. dicitur *I*
270 — contra errores de script.
 insurg. deb. *II 43* — script. veritat.
 defend. deb. *II 43* — hereticos
 Anglie dampnat. *II 57* — regem
 Anglie exheredare non potest *II 57*
 — a mendacio dispensat *II 57* —
 script. exponere deb. ad edificac. eccl.
II 58 — multos dispensat cum
 mendacio *II 57* — an dispensat
 contra Cr. *II 58* — multa per-
 mittit, que sunt iniusta *II 251*
 — bene electus est, quem prius deus
 approbavit *III 73* — episcopus non
 esse potest, qui non bonus pastor est
III 168 — peccunia intronizatus
 apostaticus habeatur *III 72* —
 concedit secular. et dominos tempor.
 cohercere prelatos *III 68* — con-
 queritur domino seculari de episcopis
III 68 — inhabilis est apostaticus
III 76 — an deficere potest *III*
70 — an contra deum dispensare
 potest *III 70* — dampnatos a
 pena liberare nequit *III 230* — est
 Anglie rex *III 20* — de fornicac.
 dispensare non potest *III 7* — an
 ignarus legis script. esse possit *I 349*
 — an heretic. *I 358* — ignarus sensus
 script. esse potest *I 384* — statuit
 contra script. *II 251* — non potest
 dispensare cum script. *II 259* —
 non potest dispensare cum avaricia
 cleri *II 266* — sanctus Petrus *I*
231 — impediens fidem ecclesie *I*
216 — script. hereticare non potest
I 184 — vivit diform. a Cr. *I*
152 — utrum hereticare potest
 script. *I 152* — utrum impecca-
 bilis *I 152* — neminem habilitat,
 nisi deus prius habilitet *II 135*
 — an capud eccl. *II 135* — et
 cardinales paris dignitatis ac Cr. et
 angeli *II 136* — potestat. habet.
 quando fundata est ex script. *II 135*
 — an suo iure absolvere possit *II*

- 135* — paris autoritatis cum Cr.
II 135
 pape domin. super bonis eccl. *II 135*
 — bulle non dici debent sacre *I 116*
 — infallibilitas *I 152* — epistole
 super script. s. *I 152* — est script.
 interpretari *I 152* — potestas
 script. exponendi *II 62* — potestas
 et preeminencia *I 263* — potestas
 absolvendi *II 57* — statuta non
 paris autoritatis ac script. *I 403* —
 dicta quatenus autentica *I 399* —
 vel cardinalium epistole decret. *I 390*
 — impeccabilitas *III 71* — electio
 per cardinales *III 72* — electio
 mala et erronea *III 72*
 de pape potestate et prelatorum dis-
 putare *I 262*
 ad papam patrem *JW* citatus *I 374*
 sine pape (barbari) regimine crevit
 eccl. *III 38*
 pape deficienti regnum bona eccl. sub-
 trah. potest *III 27*
 pape multi depravati heresi *I 348* —
 flagitab. adiutorium laicorum *III 71*
 — deficere possunt *III 72* — false
 habitant *I 407* — Petri potestates
 non habent *I 399*
 paparum decretales *I 404*
 papalis dispens. ab imitatione Cr. *I*
153
 papales epist. non sacre *I 116* — bulle,
 carte, epistole sepe false *I 167* —
 extra term. nemo quidquam ex script.
 s. disserere deb. *I 263* — tradic.
 non paris autoritat. cum ewang.
II 134
 papalium epistol. autoritas claudicat
I 402
 parabola omnis habet solidum fun-
 dament. *I 74* — est rerum genere
 dissimilium comparacio *I 74*
 parabole etymologia *I 74*
 parabole non ad litteram historiace
 sunt *I 77* — omnes ewang. vere
 sunt *I 76* — ostendunt ymag.
 veritat. *I 74* — Cr. an fingunt
 falsa *I 64*
 parabolicus sensus mysticus est *I 123*
 parabolica locutio script. *I 66*
 paradisus Machom. etc. carnalis *I 260*
 parochianus sanctitat. vite prepositi
 cognosc. deb. *III 10*
 parochiarum visitacio per episcop.
 archidiac. etc. *III 304 sqq.*
 pars quilibet vocis script. est intelli-
 gibilis et significativa *I 87* — quilibet
 caracteris script. est vera *I 87*
 — script. quilibet est vera *I 86*
 — quilibet script. est vera de virtute
 sermonis divini *I 103*
 partes duodecim fidei incarnac. repu-
 tantur hodie impossibil. *I 152*
 participes sumus dei et omnium mem-
 brorum eius *I 59*
 partus sequitur ventrem *III 175*
 pasqua ovis Cr. sunt virtutes crescentes
 in Cr. *II 230*
 passio martirum conquisivit Cr.
 tyrannus *III 93* — Cr. *I 25*
 passionem, incarnac., trinit. etc. Machom.
 negat *I 253*
 pastor an vicarium hab. deb. *III 37*
 — bonus pascit famelicos *II 211*
 — obligatur ad provide speculandum
 pro grege sibi credito *II 219* —
 negligens pastum populi ex script.
 peccat mortal. *II 175* — captare
 sibi deb. opportunitatem predicandi
II 236 — precipue scienciam script.
 hab. deb. *II 161* — comparatus
 cum duce exercitus *II 218 sqq.*
 — episc. etc. non ex nomine, sed
 ex actu officii *II 225*
 pastoris offic. stat in pastu legis script.
II 173 — offic. est predic. *II 211*
 — offic. enumerantur *II 227 sqq.*
 — boni quinque offic. *II 226 sqq.* —
 primum verb. fides esse debet *II 227*
 pastori licet habere alimenta etc.
II 226
 pastorem a lupo vulgus discernere deb.
II 240
 pastores ad quid obligantur *II 218*
 — dampnab., qui non erudiant po-
 pulum *II 232* — multi propter
 mundan. gloriam obmut. *II 187*
 — speculatores esse deb. *II 219*
sqq. — non predicantes hostes eccl.
 sunt *II 240* — muti ydolum sunt
II 238 — mercenarii *II 210; III*
167 — mercenarii, fures, lupi
 rapaces describuntur *II 210 sqq.*
 — figurati per scribas et phariseos
II 211 — mali lucra sua querunt
II 213 — nominetenus sunt pessimi
 anticr. *III 167* — ceci tocus
 stragis regni causa *III 97*
 pastorum eccl. gradus quatuor *II*
210

- contra pastores falsos invocat JW deum II 232
- pastus spirit. in lege script. competit clerico II 173
- patres preordinati vet. test. crediderunt in messiam III 244 — leg. vet. non obligati ad baptismum III 159 — vet. test. an mentiti sunt II 28
- patriarche expect. futuram grac. III 153 — et proph. habuerunt fidem incarnac. I 228
- patriarcharum conversationes et opera signant vitam Cr. III 244 — fides commendatur III 249 sqq. — vita fuit statui innocencie propior quam nostra II 37
- Paulus miratur in apost. innocentiam II 91 — nequaquam mentitus est II 90 — et Petrus paris autor. sunt I 402 — quomodo ritus gent. servavit III 178 — non appellavit papam Petrum I 352
- Pauli epistole paris autorit. cum Petri I 246 — Marci, Luce scripta infideles negant I 248
- pauperum est regnum dei III 101 — bona clerici voluptuose consumunt III 55 — bona barbaro inutili transmarino distribuere III 37 — titulus ad bona eccl. III 42
- paupertas cleri fulciment. regni III 238 — ewangelica propter Cr. I 368 — ewang. et status expropr. comendant. II 106 — sacerdotum Cr. I 153
- peccandum ne sit levius ad evitandum peccatum gravius II 36
- peccans mortal. sibi ipsi nocet. quidquid fecerit II 216 — mortal. in actu hereticus III 286; 290/1 — mortal. negat deum II 105 — venialiter videt. esse heret. III 294 — decipit se ipsum II 17
- peccare non potuit Cr. II 6 — nemo deb. propter virtut. II 49
- peccator contritus iuste punitur ab hom. II 85 — habet salutare refug. a Cr. passo III 207 — meritorie se accusat de commisso II 85 — omnis intendit bonum beatitud. II 93 — omnis tenet. peccata sua deteg. II 80
- peccatoris mors quoddam genus martirii II 85
- peccatores salvant. in fide et merito Cr. III 225
- peccatorum salvatio finalis II 55 — multorum quilib. miserrimus esse deb. II 89
- peccatoribus clericis bona Cr. dari non deb. III 44
- peccatum final. impenit. manet perpetuo in suo fructu III 216 — omne plus proficitur Cr. quam obest III 214 — per unum hom. in mund. intravit III 203 — veniale facit divisionem a cetu fidel. III 294 — est omne mendacium II 7 — et meritum regni redundat in prepos. spirit. III 97 — regis originatum a malo clero inducit mortem regni etc. III 96 — omne eccl. includitur in adult. spirit. III 150 — est quod contra conscienc. est III 43 — omne est peccatum omiss. I 316 — quatenus bonum dici potest II 9 — fundament. cuiuslib. falsit. est II 74 — post contric. remanet in pena. non in culpa II 85 — sub pallio in hom. introducit diab. cautela II 97 — cogitationis I 129 — est falsitas I 81
- peccati culpam remitti aliud est quam satisfactionem II 85
- in peccato fundatur mala sonancia I 300 — fundatur omnis malediccio III 248
- peccata quatuor affectionum. etatum et temporum I 17 — excluduntur tribus actibus III 171
- peccatur nulli nisi deo II 84
- pedagiis. taxis et talliis predantur plebei III 57
- Pelagius. Sergius. Julianus. Abellardus heretici I 135
- Pelagii heresis de gracia I 135
- pellis ovina ad script. preparata II 267
- pena philocosmi per quadrantem expressa III 225 — omnis originatur a culpa I 300 — perpetua pro crimine tempor. summa crudelitas III 215 — dampnatorum finitur triplic. III 220; 222 — an post mortem sit II 65
- nec pena nec gaudium finitum erit III 224
- penam voluntarie subire reus tenet. II 81
- de pena perpet. dicta a Cr. II 53
- penarum finis esse deb. III 220

- pendula impossib. an sit script. pars
II 112
- perfectionis totius regula prima script.
s. I 39
- perfecta est logica et eloqu. script. I 6
- periculum depravandi script. I 292
- peribit mendacio regula credendi II 29
- perire facit mendacium fidem II 29
- periret robur legum admissa fornicac.
cleri III 32 — fides et sciencia
mendacio II 95 — homini comuni-
cacio ligwe, si licet mentiri II 95
— iudicium, si liceret mentiri II 59
- periuari nullo mod. licet II 79
- perpetuum quid est III 147
- perpetua obstinacia dampnat. gratiam
non permittit III 216 — pena
pro crim. temp. summa crudelitas
III 215
- perpetua dampnatio prescit. II 63
- perpetuo nulli sunt condemnandi III
213 — sunt dampnati summe stulti
III 217
- Persas, Arabes, Syros etc. infecit
Machom. heresis I 266
- persone quatuor sunt in gen. hum. III 125
— tres una essencia dei I 144
- personarum acceptor deus non potest
esse III 201
- personales decime possunt subtrahi
III 5
- perspicacitas ingenii August. I 37
- pertinacia valde tenentem constanciam
dicit III 285
- perturbacio modica in princip. necessitat
ad discrasiam III 102
- Petrus a Paulo correptus III 181 sqq.
— reprehensus a Paulo I 398 sqq.
— et Paulus paris autoritat. sunt
I 402 — procurator totius eccl.
II 205 — figurat totam eccl. II
205 — negans Cr. II 3 — venit
Rom. iterum crucifigi II 65 — om-
nium apostol. primus II 90 — mi-
ratur in Paulo sapienc. II 91 —
sanctus papa I 231 — et Paulus
II 89 — et alii apostoli dei
adiutores ad seminandum fidem I
215
- Petri vicarius non habet spiritum s. ad
canoniz. novos canones I 406 —
vicarii de script. et tradicionibus I
396 — Johannis, Jacobi etc. auto-
ritas I 390 — mendacium II 98
- Petro a deo data est potestas I 264
- philocosmi pena per quadrantem ex-
pressa III 225
- philosophi nostri quatenus heretici
III 280/1
- philosophia natural. utilis pro intellecta
script. I 96 — et logica recipit
in script. perfecc. ultimam I 73
— Arist. quatenus salva I 29 — Arist.
et script. s. I 28 — Arist. non re-
pugnat theologie I 31 — nulla
repugnat theologie I 31 — omnis
est sciencia et scientificum I 31
— omnis est in script. I 22 — non
adversatur veritat. script. I 31
- philosophus summus Cr. est I 32
- philosophia de formis et subiectis probat
incarn. III 137
- philosophus verus est amator sapiencie
I 32
- philosophi contra fidem crist. II 3
— gentiles sunt heretici I 165
- philosophorum errores de verit. script.
s. I 34 — errores repugnant theo-
logie I 32 — et theolog. inter-
pretaciones I 15
- pia fraude an decipere licet II 8
- pictacia de Cr. I 307
- Pictagore autoritas apud discip. I 272
- plane locuciones autorum script. I 4
- Plato secundum August. fuit in philos.
sapienc. profundus I 36 — promp-
tioris ingenii quam Arist. I 39
— in ewangelio Johannis I 238
- plebei predantur taxis, talliis etc.
III 57
- poete probare non possunt script. auto-
ritatem I 238 — ex spiritu sancto
instigati I 241 — contrariantur
fidei crist. II 3
- pompa seculi est wlnus eccl. destruens
III 54
- pompastice secul. dom. locuciones non
sequende I 6
- pospositas secul. eccl. perdet III 92
- ponderancia script. decrevit a temp.
decretalium I 383
- populi ruina mali sacerd. III 86
— dona sunt bona eccl. III 16
— ligwam prepositus noscere deb.
II 243
- possessionati religiosi apostatant a script.
II 133 — clerici verit. fidei
impugnant III 102
- possessionis temp. titulus iustus II 56
- possidet iniustus nichil I 56

- potestas pape et preeminencia *I 263*
 — Petro a deo data *I 264*
 potestatem papa habet, quando est
 fundata ex script. *II 135*
 de potestate Cr. vicarii tractare per-
 necessarium est *I 263* — autoritativa
 hodie *JW* contendit *I 406* — pape
 et prelatorum disputatio *I 262*
 potestates Petri pape non habent *I 399*
 pravam est, non intend. virtuti inten-
 tionis verbi *I 43*
 preceptum per se bonum est deum et
 prox. diligere *III 113*
 predestinationis gracia disponit ad
 fidem *III 201* — et prescencie
 causa *III 201*
 predestinationem an meremus *III 202*
 de predestinatione materia *I 173*
 predestinatus an perpetuo catholicus
 sit *III 296* — iniustus est secun-
 dum presentem iniust. *II 222*
 predestinati ex gracia dei mediantibus
 operibus beatificantur *II 63* — quare
 beatificantur *II 63*
 predestinatorum novissimum se reputare
 deb. *II 86* — omnium novissimus
II 48
 predestinatis peccata propria et aliena
 prosunt *II 216*
 prediales decime an subtrahi possunt
III 4 — decime ad eccl. pertinent
III 4
 predicacio script. actus solempnior quam
 confectio sacram. *II 156* — sacerdot.
 in quibus consistit *II 190* — mala,
 que verberibus exigit fidem *II 195*
 — tota Cr. displicet infidelibus *I*
292 — clericorum et laicorum
II 242 — curati excellit ewang.
 laicorum *II 242* — in ligwa po-
 puli *II 243* — mistica script. *I*
41 — script. laudatur *II 156*
 — script. opus dignissimum creature
II 156; 157
 predicacionis script. opera *II 156 sqq.*
 — offic. sacerdot. iniungitur *II 138*
 predicaciones hum. de Cr. *I 304*
 predicare est pastoris offic. *II 241* —
 usque ad finem mundi necesse est *II*
179 — primo debet episcopus *II*
236
 predicandi offic. quid requirit *II 241*
 — offic. in quo consistit *II 241* —
 offic. est finale offic. disponens eccl.
 ad beatitud. *III 82*
 predicantes clerici meliores negocianti-
 bus *III 82*
 predicciones vet. test. de Cr. verificate
 in novo *III 253*
 preeminencia et potestas pape *I 263*
 prelaciam appetere debet clericus *II*
182
 prelati nomen et opera *II 162 sqq.*
 prelato membra eccl. deb. resistere *III*
102
 prelati *vide* sacerdos, clericus, presbyter;
 prelati non debite castigant se et
 suos *III 71* — hodie excommuni-
 cant propter peccunias *III 309* —
 multi sunt heretici *III 291* — male
 viventes mutescendo sunt heresiarche
III 291 — proditorie agunt cum
 regnis *III 98* — desides subiacent
 ulcioni *III 28* — excommunicantes
 clericum, quando excommunicat se
 ipsum *III 41* — falsi comparan-
 tur chymere etc. *II 239*
 prelatorum ministratio *II 181 sqq.* —
 correpcio ad laicos devoluta *III*
31
 prelati an copiam terrenorum habere
 licet *III 161*
 prepositus criminosus ab eccl. benefi-
 cium non habebit *III 4*
 prepositi offic. quomodo accipitur *III*
54
 preposito delinquenti dare bona eccl.
 subiectus non tenetur *III 2* — cui-
 libet sufficit una uxor *II 185*
 prepositum modeste corrip. licet *III*
95
 prepositi mali non de eccl. sunt *II 214*
 — lacerantes lanam ovium *I 71* —
 moderni fratrum vitam despiciunt
II 91 — regni Anglie non predi-
 cantes argui deb. *III 98* — hodie
 nimis crebro fratres hereticant *III*
297 — declinantes a Cr. consiliis
 archiheretici sunt *III 287* — su-
 periores inficiunt heresi congregac.
III 306
 prepositorum fastus secul. *II 91*
 prepositis malis populus elemosinas
 ministrare non deb. *III 94*
 prepucium cordis auferre necesse est *III*
150 — spiritual. intellectum *III*
150
 prepucii ablati passio non est perpetua
III 146
 presbiter *vide* sacerdos, clericus, pre-

- latus; presbiter fornicarius eo ipso excommunicatur *III 6* — sine crimine esse deb. *II 254* — quicumque tenet. primo adiscere verb dei *II 148*
- presbiteri condiciones ad quindecim reducte *II 258*
- presbiterum non facit nomen, sed mores *II 138; 172*
- prescitus iustus est secundum present. iusticiam *II 222* — an est hereticus *III 295*
- presciti et diab. unum corp. constit. *III 125* — ex finali obstinacia perpetuo dampnabuntur *II 63*
- prescitis omnia nocent *II 216* — bona eccl. non donata sunt *III 47*
- prescriptio non est contra eccl. *III 47* — laicorum contra clericos *III 29* — est titulus iuris validus *III 29*
- presencia sunt deo omnia, que fuerunt vel erunt *II 69*
- pretericiones, futuriciones, possibilitates necessario non existunt *II 128*
- preterita et futura sunt deo presencia *III 148*
- Priapum femine infideles coluerunt *III 151*
- Priapi ydolatria explicatur *III 151*
- primatus ecclesie ab apost. non petitus *II 270*
- principes munire deb. disciplinam eccles. *III 63*
- principium iurium eccl. script. s. *III 40* — crist. primum fides *I 245* — primum Cr. *I 212* — logice script. datum a Cr. *I 53*
- principia religionis Cr. *I 155*
- privilegium metropolitani contra pseudoclericos *III 69*
- privilegia eccl. concessa *III 92* — et donaciones eccl. non famulantur pseudologis *III 93* — eccl. rom. que sunt *III 240* — et exempciones eccl. ad quid valent *III 92*
- probabile et improbabile inter se comparantur *II 64*
- probacio civilis diffuse procedit *II 85*
- procuratori pauperum quando obla-ciones dande sunt *III 44*
- prodere quid sit *II 80*
- prodicio cleri luciferina in regno Anglie *III 97*
- proditor est verit., qui eam non libere pronunciat *I 320*
- proditores regni Anglie presbiteri *III 99*
- professor script. modeste corripere deb. *II 210*
- professores theologie omnimode extigwendi *II 135* — script. s. debent eam sequi in eloqu. et logica *I 2* — ewang. verit. conquesti sunt de curia *I 55*
- profunditas script. s. *I 118* — sublimitas, fecunditas script. *I 168*
- promulgari deb. fides script. *I 146* — deb. fides incarnac. *I 147*
- prophanum quid sit *I 138*
- prophecia non est quoad sensum nisi historia *II 111* — limitans descripciones messie ad Jesum *III 262*
- prophecie de Cr. *III 250 sqq.* — comminatorie *II 110* — future generales evenient *II 111* — mistice *II 110* — condicionate *II 10*
- propheciarum genera *II 110*
- prophetacio Danielis tercia de Cr. *III 269*
- prophete illuminati in hiis, que concernunt fidem *II 77* — prophetabant crebro in opere *I 229*
- prophetarum quelibet silaba signat Cr. *III 249*
- prophetandi modus de temp. *III 148*
- proposicio quid sit *II 74 sqq.* — quid est *I 194* — vocalis non est script. *I 287*
- proposiciones false de script. *I. 139* — cristiani non sunt scr. s. *I 286*
- proprietas vita sacerd. corripitur *III 161*
- proprietas duplex: figure et figurati *I 40*
- prosperitas regni stat in iusticia sacerd. *III 236* — regni stat in reditu cleri ad stat. origin. *III 239*
- protestacio *JWi*, se esse proditorem regni *III 240* — Occami suspecta videtur *JWo I 347*
- protestatur *JW* contra pseudoclericos *III 77*
- prothoplastum est terra *I 42*
- pseudoclerici sunt raptores, peiores laicis *III 66* — publice pacis perturbatores a regibus compesci deb. *III 66*
- pseudologis non famulantur donaciones et privilegia eccl. *III 93*

pseudopastor plus pascit se ipsum quam oves *II 226*

pseudopastoris condicio triplex *II 226*
— viginti condiciones *II 206 sqq.*

pseudopastores quomodo cognoscuntur *II 208* — hodie dominantur *II 230 sqq.*

pseudopastorum defectus *II 229 sqq.*
— signa describuntur *II 205* —
viginti tres condiciones *II 231* —
signa *II 231*

pseudovicarius eccl. cum dente lupino subducit *I 263*

pueri est, alphabetum discere, silabicare, legere, intelligere *I 44* —
sunt inepti ad discendum script. *I 118*

pueriles significac. abicere debemus *I 86*

pugiles veritatis *I 319*

pulchritudo summa est script. *III 106*

punicio clerici ad primarium statum eum reducit *III 93*

purgatorium temporalis punicio est *II 55*

de purgatorio in script. dicta comminatorie dicta sunt *II 56*

pusillanimitas et ypocrisis in materia fidei corripuntur *III 285*

Quarta pars bonorum pauperibus distribuenda *III 38*

quelibet res dicit se *II 10* — pars script. vera est *I 86* — pars script. est vera de virt. serm. divini *I 103* — pars vocis script. est intelligibilis et significativa *I 87* — pars characteris script. est vera *I 87*

questionista primus diabolus est *I 129* in quibusdam locis scripture simul historia et allegoria tenenda est *I 122*

quicunque sensus script. moralis et anagogicus est *I 123*

'quid loqueris et ubi' etc. *I 344*

quiditas script. *I 87* — mendacii *II 92*

quies Cr. in sepulchro *III 117*

quilibet tenetur se ipsum iudicare *III 13*

'quis, quid ubi etc.' *I 344*

Raab meretrix quid significat *II 153*

— meretrix remunerata a deo *II 33*

Rabanus de sensu script. *I 123*

ratio, doctores et script. *I 271* —
testis necessarius ad habendum sententiam script. *I 200* — contra script. autorit. vera esse non potest *I 62*

racionalitas exposicionis script. in Augustino *I 37*

rampnus quid significat *I 68*

recitativa diccio quid est *II 71*

rector in scholis abesse a cura potest *III 39*

redargucio meta absurdissima in disputac. est *I 20* — disputacionis *I 20* — nec in verbis Cr. nec in eorum sequela est *I 27*

redemptio gen. hum. requirit fidem *III 127*

redemptionis universalis difficultates *III 215*

reducibile ad aliquod est omne *II 63*

refrigerium post vitam non erit *II 65*

regalia regis fundantur in suis legibus *II 3*

regnum dei est pauperum *III 101*
— omne script. deb. intendere *II 143* — secul. quando fortissimum est *III 238* — pape deficienti bona eccl. subtrah. potest *III 27* —

Constantini stabilitum translacione sacerdocii *III 232* — Anglie fovet loco sacer. proditores pessimos *III 88* — Anglie sustinet plurimos presbit. proditores *III 99*

regni prosperitas stat in iusticia sacer. *III 236* — prodicio *JW*o imponitur *III 239* — Anglie carte de dotacione eccl. *III 18* — prosperitas stat in reditu cleri ad statum orig. *III 239* — ruina mali sacer. *III 86*

regula vite cleric. est script. *II 181* — legis Cr. de illucidacione script. *I 28* — August. in intelligendo script. *I 47*

regulares et religiosi in comuni vivunt *II 249*

regulatrix vite script. s. *I 337*

relativorum nature est, quod cognito uno cognoscitur et reliquum *II 100*

religio crist. exorta a fide *I 245*
— crist. a principio mundi orta *III 263* — per se consistit in animo *III 154*

in religionis doctrina fit capitale mendac. *II 11*

- religiones private destruunt leges eccl.
III 119
- religiosi, episc. occupantes bona paup.
 ad abusum incidunt in excommunic.
III 294 — et curati sicut mundi
 dominia *II 254* — hodie sunt
 summi proprietarii *II 249* —
 possess. apostatant a script. *II 133*
- remanet peccatum post contricionem
 in pena, non in culpa *II 85*
- remunerator adverbiorum est deus
III 284
- reputare quid est *II 47; 87* — omne
 est credere *II 87* — se omnium
 iustorum minimum *II 47; 48*
- res creata vel increata dicit dominum
I 83 — omnis naturalis dicit se
 ipsam *III 276*
- rerum existenciam deus intelligit *II*
128
- de resurrectione mortuorum script.
II 71
- retardantur leges humane legem Cr.
II 151
- rethor quilibet habet propriam elo-
 quenciam *I 5*
- reus in quocunque crimine deb. primo
 satisfacere quoad deum *II 84* —
 potest meritorie se ipsum accusare
II 83 — cur deb. se ipsum accu-
 sare *II 82* — in nullo casu deb.
 mentiri *II 81* — tenetur voluntarie
 subire penam *II 81*
- rei pena voluntaria est meritoria *II 82*
- rex Anglie quare non est rex totius
 Anglie *III 20*
- regis Anglie dominium laicale *III 20*
- reges pseudoclericos compescere deb.
III 66 — habent dominium super
 bona pseudoclerici *III 66*
- regum dominium de corporibus cleri-
 corum *III 65* — est custodire de
 bona administracione elemosinarum
III 86
- ritus humani hodie in eleccionibus,
 cleri usitati *III 74* — figurativos
 sacrament. observare venenum crist.
 foret *III 115* — legitimi servandi
 sunt *III 120* — iudaici inducere
 deb. ad virt. theol. *III 174* — et
 ceremonie individuuntur a temp. *III*
123 — particulares cerem. ad
 tempus sunt *III 111* — figure sunt
 virtutum *III 111* — non per se
 boni *III 111* — iudaici quatenus
 abrogandi sunt *III 241* — novelli
 hereticos et apostatas faciunt *III 197*
 — omnes a deo confirmari deb.
III 111
- romanus episcopus prius non habuit
 necessario primatum *III 232*
- romana eccl. capud eccl. omnium *I*
350 — curia a dominis Anglie de
 de heresi interrogata *II 57*
- romanum regnum *III 239* — im-
 perium scissum est a temp. dotacionis
 eccl. *III 239*
- romanam eccl. *JW* amat et veneratur
I 368
- rubricatum mare sangwine *I 27*
- rugitus Cr. leonis *I 16—17*
- rugosa est eccl. milit. peccato veniali
III 294
- ruina populi sunt mali sacerdotes *III*
86; 236
- Sabbatizacio diei script, an probanda
III 121 — propriissime est requies
 ab opere et a peccato *III 141* —
 status innoc. signatur per quietem
 Cr. *III 117* — figurat quietem
 perpet. *III 117* — est quies triplex
III 109 — iudaica non est sem-
 piterna *III 114*
- sabbatizavit eccl. primitiva feria quinta
III 110
- sabbatus prefigurans quietem Cr. in
 sepulchro *III 107* — quies per-
 petua a peccato est *III 107*
- sabbati variacio a die sept. ad octa-
 vum *III 109* — finis est preser-
 vacio a peccato *III 109* — ser-
 vacio ad moralitatem attinet *III 107*
 — dies quando celebrandus *III 108*
 — translatio describitur *III 119*
 — sensus mysticus *III 147* — ser-
 vacio an fundatur script. *III 107* —
 translatio qua autoritate *III 109*
 — dies celebratur post resurrectio-
 nem die octavo *III 108*
- sabbatum quare crist. celebrant *III 119*
 — utrumque pariter observare deb.
III 116
- per sabbatum intelligitur requies ab
 opere servili *III 114* — duo an
 celebrandi *III 115*
- sacerdocium policie pars precipua *III*
79 — gracie perfectio est sacerdocii
 naturalis et moysaici *III 233* —
 exprop. statui seculari utilius

esset *III 237* — translatum ad trib. Levi *III 233* — natur., legale, gracie *III 233*
 sacerdocii translacio et legis explicatur *III 234* — translacionem sequitur legis transl. *III 234* — triplex genus *233*
 sacerdocia equivoca *II 241*
 sacerdos qualis esse deb. *II 256* — deb. continue predicare *II 244* — esse deb. irreprehensibilis *II 183* — esse deb. unius uxoris vir *II 184* — esse deb. sobrius *II 185* — esse deb. prudens *II 186* — esse deb. non litigiousus *II 197* — esse deb. non cupidus *II 198* — esse deb. sue domino bene prepositus *II 199* — esse deb. non neophitus *II 200* — esse deb. ornatus virtutibus *II 190* — esse deb. castus *II 191* — esse deb. hospitalis *II 192* — esse deb. doctor *II 193* — esse deb. non vinolentus *II 194* — esse deb. non percussor *II 195* — esse deb. modestus *II 196* — an agamus esse deb. *II 261* — uxori debitum reddere deb. *II 262* — deb. esse sine mortali *II 255* — deb. esse sine peccato *II 255* — coniugatus an abstinere deb. a carnali connubio *II 263* — quilib. tenet, docere script. *II 147* — ante omnia legem dei predicare deb. *II 150* — studio scienciarum operam dare an deb. *II 270* — audiens ius civile suspendetur *II 269* — consumens bona pauperum in conviviis dampnat. *II 193* — utilius predicat ovibus, quam assistit eis corporaliter *II 178* — vere et nuncupative vocatur *II 241* — populo pastum congruum dat, non subtilem laicis vel indignis *II 186* — bene docens et male vivens *II 217* — an theologus esse deb. *II 233* — propinquus sequi deb. Cr. quam laici *III 165* — deb. usque ad mortem stare pro verit. *I 342* — an verbum dei ab indignis subtrahere deb. *III 36* — episcopus in quantum vere sacerdos *III 49* — malus de sacerdocio crimen acquirit, non dignit. *III 77* — hereticus expers omnis boni est *III 308* — dicitur vere et nuncupative *II 241*
 sacerdotis fornicarii missas nullus deb.

audire *III 5* — amasia *III 8* — princ. opus est, detegere versucias demonii *III 163* — opus precipuum est script. promulgacio *II 196* — ordinacio per episcopum *II 253* — macule *II 255–258* — nomen non consistit in congregacione pecc. *II 172* — prudencia in seminacione fidei ostend. *II 190* — officium perfici non pot. sine script. sciencia *II 161* — offic. non est punire corporal. *II 195* — predicacio in quibus consistit *II 190* — offic. primum script. legem predicare *II 150*
 sacerdoti nulli licet script. ignorare *II 166* — non licet extra matrimonium cuiquam commiscere *I 262* — an carnalis copula licet *II 261* *sqq.*
 ad sacerdotem diaconum quid pertinet *II 234*
 sacerdotes quales esse deb. secundum sensum mist. *II 255* *sqq.* — omnes sunt pares *II 172* — necessario deb. noscere script. *II 164* — Cr. deb. capere in s. voluntar. passionem *I 133* — Cr. deb. vivere in paupert. *I 356* — instar Cr. pauperes esse deb. *III 15* — Cr. deb. sequi eum in pauperie *I 133* — Cr. non deb. civil. dominari *I 68* — Cr. deserere deb. civilitatem *I 68* — Cr. utuntur verbis script. in oracionibus *I 52* — Cr. ministrare deb. ut pauperes *I 70* — Cr. respuunt dominac. *I 69* — Cr. deb. esse elemosinarii laicorum *I 264* — vicem Cr. non gerentes proditores eccl. sunt *II 218* — omnes deb. precipuo studere script. *II 171* — deb. vivere expropriat. *I 153* — et episc. deb. salire vitam populi *III 232* — cohabitantes cum mulier. *III 9* — plurimi sunt pessimi *III 14* — multi verit. occultant *II 232* — multi periuri sunt *II 78* — mali quales sunt *II 203* — pastores mali describuntur *II 203* — mali ruina populi *III 86; 236* — mali sunt causa ruine populi *III 236* — avari causa ruine populi *III 94* — peccantes episc. corripere tenent. *III 27* — heretici non habent potest. ad rite aliq. faciendum *III*

- 308/9 — per mutacionem orandi a predicac. exempti *II 240* — expropriet. et propriet. utrum stabilant regnum *III 227 sqq.* — a regula religionis primeve vergentes *III 95* — vivunt dominancius quam domini secul. *III 93* — mundum deb. relinquere *III 160* — defectu spirit. alimenti eccl. discrasiant *I 132* — mali plus intendentes imperiali domin. quam humili administrac. *II 228* — primitive eccl. sufficiensiores quam moderni *II 240* — uxorati in eccl. orientali *II 261*
- sacerdotum peccatum adulterii quomodo puniendum *III 32* — maior Anglie facinus regnum pulsat *III 87* — ypocrisi crescente leges multiplicatae sunt *III 33* — offic. est disponere rem publicam ad felicit. *III 80* — Cr. paupertas *I 153* — offic. secundum Arist. *III 79* — offic. quatenus precipuum in regno *III 79* — gloria est famam mundanam contempn. *III 75* — ypocrisis hodie invaluit *III 93* — translatio prius et hodie *III 231* — divicie discutuntur *III 161* — propriet. vita corripitur *III 161* — celibatus *II 261* — opera rectum indicium suat *II 248* — ordinacio commentatur *II 248* — impudicia totum malum in populo causavit *II 191*
- sacerdotibus iniungitur predicationis offic. *II 138* — licet uxoriari *II 261*
- sacerdotalis offic. mendax assumepcio *II 226*
- sacramenta nove leg. fugant fig. vet. *III 116* — legis vet. innuerunt premium de longinquo *III 153* — legis nove sunt signa finalis gracie *III 153* — vet. test. an dederunt gratiam *III 153* — vet. et nove legis *III 115*
- sacramenti confectio *I 133*
- salus fidelium consistit in script. s. *I 1* — omnis hom. in Cr. morte posita est *I 371*
- pro salute proximi mentiri *II 27*
- salutationis angelice falsitates fide *I 282*
- salvacio finalis et penitencia *II 222* — finalis peccatorum *II 55*
- salvabitur, qui habet fidem formatam *I 243 sqq.*
- non salvabitur, qui non habet tres veritates theologicas *I 243*
- salvandum omnem oportet esse martirem *III 172*
- sancta sanctorum Cr. est celum *III 114*
- sancti postillantes script. *I 14* — timuerunt errare in sensu script. *I 75* — a script. falsa excludere laborar. *II 15* — et logica script. *I 5* — nitebantur exclud. falsitatem et repugnanc. a script. *I 175* — ante Cr. descenderunt ad limbum patrum *III 134*
- sanctificacio nominis dei an implicat impossibile *I 280*
- sanctificari quid sit *I 110*
- sanctitas vite, non copia peccunie facit sacerdot. *II 136*
- sanguinis esus an licitus crist. *III 185* — esum negabant crist. *III 186* — esus cur prohibitus Judeis *III 190* — comestio gentibus ad tempus dissuasa *III 189* — esus signat effusionem iniustam sanguinis membrorum eccl. *III 197*
- sanguine Cr. baptizmus rubricatus *I 27*
- sapiencia suprema perfectio informans animam *II 271* — rerum per sensus ingreditur *I 203*
- sapiencie amator philosophus verus est *I 32*
- Sarraceni cur abstinere a vino et carne porcorum *I 265*
- Sarracenorum heresis *I 136*
- satisfacere pro delicto quid sit *II 84*
- satisfaccio Cr. *I 212*
- satrape calumpniant script. *I 384* — nostri prohibent testament. Cr. *I 292*
- scale gradus ad celum *III 129*
- scenophagie dies celebratus in memor. habitacionis Israel in deserto *I 26*
- ad scenophagiam ascendit Cr. quid sit *I 27*
- sciencia nulla preter theologiam est studenda *II 164* — omnis est copiosissime in script. *I 22* — script. s. est ante omnia adiscenda *I 53* — tradicionis hum. eicienda est a crist. *I 53* — secul. deficit *I 29*

sciencie nomen quoad hom. sophista appetit *I 23*
 scienciarum studia quare prohibentur *II 269*
 scire, credere, opinari distinguntur *II 16* — est veritatem abstractivè intelligere *II 16*
 scisma et heresis describuntur *III 281*
 scismaticus quis sit *III 282*
 scriptura fabula an poema *I 63* — ewangel. est *I 112* — divinitus inspirata est ewangel. *II 139* — est deus iudex *I 186* — est verbum dei *II 67* — carta a deo scripta *I 282* — sacra et verbum domini idem sunt *I 200* — s. tota est unum dei verbum *II 112; 169* — tota unum magnum verbum dei *I 269* — s. est lex Cr., testament. dei et fides eccl. *I 100* — s. est lex, verba, sermones Cr., que non transibunt *I 112* — est crist. religio *II 131* — s. fides cathol. est *I 34* — vocatur vulgariter lex codicum eccl. *I 206* — stare deb. in forma verb. Cr. *I 27* — s. fundament. cuicunque opinioni cath. *I 1* — fundament. fidei incarnac. *I 209* — divina vel celestis est *I 53* — summe autentica est *I 110* — est verbum verit. *I 371* — s. continet in se omnem verit. *I 136* — est omnis veritas *I 109* — est summa veritas, equit., mundicia, pulchrit., utilit., plenitudo *III 106* — tota est vera, continens omnem verit. *III 275* — s. quilibet sacra et vera est *III 278* — ornata infringibili verit. *I 150* — infringibiliter vera *I 198* — manet infring. vera *III 125* — infringibil. vera ad literam *I 114* — si quid asserit, verum est *II 70* — an vera ad literam *II 99* — s. ex integro vera *I 263* — s. est vera de virt. sermonis *I 2* — s. vera ad quamlibet partem *I 2* — s. est descriptive inscriptio verit. *I 111* — undique vera invenitur *I 80* — veriss., summe autentica et congruiss. est *I 80* — s. veriss. est *I 92* — s. est verit. signata pocius quam codices *I 107* — s. liber vite, veritates libro vite inscripte, credende in genere etc. *I 108* — aggregatum ex actibus et veritat. *I 108* — su-

mitur pro codic. *I 109* — tota est paris autorit. *I 392* — autorit. precipua a magistro optimo crist. data *I 52* — undique summe autoritat. manet *I 61* — tota maioris autoritatis quam alia script. *I 394* — maioris autorit. quam lex alia *I 249* — est omnis lex dei et veritas *II 27* — lex optima est. veriss. completiss. et saluberr. *I 156* — sacratiss. est propter sanctitat. subiecti *I 111* — infinitum honoracior quam tradicio hum. *II 129* — s. absolute necess. *I 108* — continet omnia *I 53* — culpat cupiditatem *I 150* — sonat solam caritat. *I 158* — precipit caritat. *I 150* — est fides *I 143* — s. fides cath. est *I 130; 380* — s. regula fidei *II 276* — utile est ad omne offic. sacerdot. *II 197* — regula vite cleric. *II 181* — maxime necess. ad regendum eccl. *I 205* — necess. regula veritatis *II 260* — s. est carta matris eccl. *I 370* — s. regulatrix *I 337* — s. principium iurium eccl. *III 40* — s. eccl. regulat *III 159* — regula, per quam heres. optime iudicatur *III 274* — est una comunis fides toti eccl. *I 189* — sibi contraria videtur *III 174* — nulla nec pars eius alteri contraria est *III 277* — in nullo continet contraria *III 143* — non vera, autentica, catholica *II 113* — s. impossib. *I 141* — s. quatenus impossib. ad literam *I 287* — non s. et imposs. *I 193* — imposs. non concedi deb. *II 113* — nulla alteri contraria *II 181* — sibi ipsi non contraria *I 105* — in sua integrit. immunis est a falsit. *I 67* — immunis a falso *I 80* — s. immunis a falsit. *II 16* — solvi non potest *I 109* — contempni non deb. *I 53* — infallib. *II 260* — fallere nequit *II 63* — s. an falsa de virt. serm. *I 287* — s. nullomodo falsa est *I 296* — non falsa ad literam *I 308* — fallere non potest *II 67* — s. an mendax esse potest *II 66* — falsa in ignor. male intellig. *I 159* — s. falsa esse non potest *I 352* — in nulla sui parte falsum continet *I 276* — s. utrum falsa ad verba *I 139* — s. non falsificatur

per rudem et inertem conceptum *III 145* — falsificata a diabolo *I 129* — Pelagianis allegata falsa est *I 135* — s. nec Christus possunt quemquam fallere *II 63* — de dei potentia absoluta mentiri non potest *III 174* — s. falsissima et blasfema opinio *I 211* — manifestum mendacium *II 43* — falsiss. et pessime sonans *III 107* — ratione caret *III 106* — s. prima regula tocuis perfectionis *I 39* — ordinavit crist. regulam *II 181* — tota signat fid. et mores *III 145* — causa vere pacis *II 129* — crist. satis est *I 240* — est spiritus s. sciencia *I 228* — s. fundament. noticie crist. *I 399* — signum scriptum est *I 166* — s. non sunt propositiones crist. *I 286* — et fides nostra est Cr. *II 170* — et facta sanctorum excitant ad observandum relig. *III 55* — est in omn. dictis fundam. *JWi I 274* — s. signat celeste misterium gestis patriarch. etc. *III 138* — docet crist. omnem modum loquendi *I 53* — deb. intelligi secundum primevam gramat. *I 41* — docet se ipsam *I 37* — destruit errores Aristot. *I 30* — destruit conclusiones sophist. *I 29* — amorem dei ac rerum communium comendat *II 206* — vocat omne verum contingens necessarium *II 69* — crebro loquitur cum verbis de presenti, de veritatibus preteritis et futuris *II 69* — de mortuorum resurrecc. *II 71* — s. docet quale esse debent episc. *II 247 sqq.* — docet temporalia despiciere *I 157* — omnis deb. credi in comuni *I 244* — s. foret in maiori reverencia, si intelligeretur pure catholice *I 127* — sensibilis in codicibus non est scr. sacra *I 111* — s. recta est quoad sensum verbalem et literalem *I 52* — accipitur pro triplici verit. libro conscripta *I 114* — et symbolum triplex *I 142* — est aggregatum ex codice et sententia sacra *I 189* — s. debent uti crist. in quatuor casibus *I 52* — datur cunctis fidel. ad utend. *I 51* — s. habet multas maneries logicarum *I 50* — s. habet omne genus logice *I 48* — eadem habet dispares sensus *I 200* — tota omnes

quatuor sensus habet *I 122* — speculum ad discernendum cathol. ab heretico *I 165* — utrum heretica esse potest *I 166* — intelligenda ad sensum mysticum vel ad literam *I 36* — s. loquitur ad literam *I 114* — nominat Cr. mediam personam divinam *I 212* — s. ex impositione hum. an impossibilis est *I 271* — s. exemplar et speculum ad extigwend. errorem *I 2* — propter salutem hom. mundo missa *I 111* — s. hodie parvi pensa *I 384* — per se sufficit *II 131* — s. sufficit pro quacunque sciencia viatori *I 181* — infinitum honoracior quam tradic. *II 129* — dicta comminatorie de purgatorio *II 56* — contra vel preter dialectic. regulas concedit conclus. fidei necess. *I 21* — codex factus de pellibus animal. *I 22* — s. plene gravidata est sententia *I 24* — propriiis, est, quia a summa sapienc. inscripta *I 111* — non a quotlibet hom. hereticabilis etc. *I 111* — liber liberrimus est *I 111* — non a sutore autorizabilis, a cane solubilis etc. *I 111* — s. secundum quamlibet partem *II 113* — s. cum magna reverencia tractanda *II 156* — si in aliqua parte defecerit, suspecta est *II 269* — s. excedit omnes humanos canones *II 268* — s. aqua purissima *II 231* — s. hodie amplius solito parvi pensa est *II 203* — ab hominibus potiss. studenda *II 170* — doctores, ratio quid valent *I 271* — per se causa pacis est *II 130* — truncata a quibusdam *I 79* — cultori suo est refugium securum *I 119* — s. non est laico caracter talis *I 116* — sacratiss. est dei ordinatio *I 116* — medium inducens ad vidend. voluntat. dei *I 115* — sensibilis quatenus sacra *I 115* — plus quam lineacio manu in ciromancia *I 114* — s. inducit fideles in noticiam s. celest. *I 115* — scripture sensus tres *I 14* — sensus triplex, historicus etc. *I 76* — s. sensuum species quatuor *I 124* — sensus quatuor quid docent *I 123* — sensus *II 112* — sensus quadrupl.,

liter., alleg., tropol., anag. *I 119* — sensus quatuor disting. secundum sua genera *I 121* — sensus quatuor non disting. ex opposito *I 121* — sensus exter. et inter. *I 124* — sensus eroicus, activus, contemplativus, fidelis *I 124* — sensus historicus *I 76* — sensus literalis *I 120–123* — sensus literalis sive historicus *I 121* — sensus literalis an verus *I 295* — sensus literalis utrobique servandus est *I 123* — sensui literali numquam potest subesse falsum *I 73* — sensus literalis est utrobique verus *I 73* — sensus literalis primus verus sensus est *I 73* — sensus literalis et figurativus *I 36* — sensus cathol. *I 123* — sensus verus ille est, quam deus et beati legunt in libro vite *I 125 sqq.* — sensus parabolicus sub literalis continetur *I 73* — sensus moralis *I 119; 123* — sensus moralis exponitur *I 123* — sens. quicunque moral. et anagog. est *I 123* — sens. tropolog. quid sit *I 123* — sens. alleg. vel anagog. *I 123* — sens. congruus et incongruus *I 295* — sens. historiac. et allegor. et tropolog. *II 39 sqq.* — sens. mysticus *I 76* — sens. anagog. *I 123* — sens. ortod. est literal. *I 122* — sens. allegor. quid docet *I 121 sqq.* — autoris sens. humiliter est indagandus *I 103* — sens. ignorancia excitat calumpn. *I 101* — sensum spiritus s. indidit *I 44* — verba ad sensum cathol. concedere religiosum est *I 46* — sensum apperuit dominus *JWo I 114* — sensum apperuit Cr. apostolis *I 113* — sens. collig. ex sua integra *I 80* — sens. dispares habere melius est quam ubilibet sensum nudum *III 141* — partes habent privatum sens. *II 112* — lex per se sufficiens *II 144* — honoracio *I 200* — obscuritas *I 151* — s. utilitas et sufficiencia *I 51* — impenetrab. altitudo *I 119* — s. profunditas *I 118* — sufficiencia defenditur *II 116* — s. utilitas exponitur *II 160* — autor deus *I 218* — autor immediatus deus *I 398* — imperfecta intellectio *I 44* — terminorum novi sens. *I 42* — gramatica nova

I 42 — predicacio mistica *I 41* — logica nova *I 42* — logica et eloquencia est perfecta *I 6* — logica non dependet a fama vel favore hom. *I 54* — logica includit omne genus bonit. *I 54* — logica verit. mundo absconditas docet *I 55* — logica stat in eternum *I 54* — logica ducit ad ultimum finem *I 54* — logica autor summus et prima regula est *I 48* — logica utrum abrogavit logicam Aristot. *I 47 sqq.* — logica et sancti *I 5* — logica cunctis perfectior *I 386* — logica generaliter observanda *I 49* — logica humilis *I 29* — tota logica in libris sapiencial. est necess. *I 152* — s. logica sola est de necessit. salutis *I 51* — logica eccl. Cr. data est ad fruendum *I 51* — logica cuicunque licita est *I 51* — logica mistica *I 50* — logica stat in forma verborum et modo loquendi *I 52* — logica subtiliss., utiliss. et certiss. *I 48* — logica deb. esse regula aliis logicis *I 48* — logica est logica celestis a primo magistro edocta *I 48* — logica est ab omn. hom. tenenda *I 48* — logica docetur in illo: est est, non non *I 53* — logice se submitunt fidel., clerici vel laici, viri vel femine *I 117* — logicam observare debet eccl. cathol. *I 49* — logicam deserere stultum est *I 49* — autorum literas imitari *I 4* — autorum locuciones plane *I 4* — autorum litere exempla rethorice et log. sunt *I 4* — autoribus non parificari debemus *I 4* — sensus recti autor immediatus deus *I 48* — centrum et finis Cr. est *III 243* — fides est veritas dicenda *I 322* — veritatem, qui hodie defendit, pati deb. contumelias etc. *III 172* — veritates additiss. August. intellexit *I 47* — veritatum infringibilitas *I 62* — verit. docuit spiritus *sqq. I 48* — ver. in poetarum scriptis *I 236* — s. verit. acceptant doct. sancti *I 137* — veritas deb. capi de fide *I 138* — veritatem diversitas locucionis non offendit *II 129* — veritates sunt pascua spiritualia *II 161* — partes signant primarie verit.

sui integri *II 115* — verit. non dicere peccatum est *I 326* — verit. deb. theologus seminare *I 335* — verit. philosophia non adversatur *I 31* — verit. defendere deb. papa *II 43* — autoritatis gradus *I 390* — autorit. non possunt probare poete *I 238* — autorizacio per libros s. *I 219 sqq.* — autorizacio per Cr. *I 219* — autorit. quomodo originatur *I 217; 229 sqq.* — autorit. in ewangelio Cr. *I 206* — autorit. de verbi incarnatione *I 210* — autorit. stat in deo *I 205* — autorit. preferenda rationi hum. *I 200* — autorit. si vacillet, fides titubet *I 157; 389* — autorit. originatur a Cr. *III 242* — s. autorit. de castigatione totius cleri *III 26* — falsificatores non tollunt eius autorit. *I 375* — autorit. omnes alias superat *I 377* — verit. est summa autorit. *I 401* — autorum autorit. *I 398* — quilibet pars autorizata a deo *I 395* — liber candor lucis eterne et speculum sine macula est *I 111* — s. sciencia est ante omnia adiscenda *I 53* — loquendi modum discere tenetur theologus *I 387* — fides optimum remedium discernendi recte doctrinam *I 383* — honor et ponderancia a tempor. decretalium decrevit *I 383* — expositio in libris August. et sensus spiritus *I 37* — legis an ignarus esse possit papa *I 349* — sensus ignarus esse potest papa *I 384* — stilum comendat August. *I 118* — quilibet pars est vera de virt. sermonis div. *I 103* — minucias grossare *I 80* — maculacionem et inhonoracionem caveat fidelis *I 116* — figure deb. cessare *III 148* — nulla particula potest infringi *III 124* — sensui verb. iriti dicitur *JW I 346* — partem offendens totam lacerat *I 381* — lex est fides crist. *I 252* — diferencia substantialis est sacramentum *I 190* — pars quilibet vera est *I 86* — silaba et litera vera *I 86* — quiditas *I 87* — caracteris pars quilibet vera est *I 87* — verit. finalis *I 87* — veritat. centrum *I 87* — ignorancia

originatur ex peccato *I 84* — logicam theologus deb. cognoscere *I 195* — verbis utuntur Cr. sacerdot. in oracion. *I 52* — verba crist. deb. loqui *I 51* — autores sequi debemus in eloquencia et in logica *I 91* — violatores puniendi sunt *II 177* — impugnatores blasfematores sunt *II 176* — falsarii *I 138* — testes non falsi *I 213* — accusatores mod. *I 273* — curatores sensum cathol. ignorant *III 139* — translatore *I 115* — falsificantes et corruptores *I 148* — expositores non deb. imitari mod. loquendi obscurum *I 3* — s. prof. deb. eam sequi in eloquencia et log. *I 2* — calumpniatores corripiuntur *III 138* — scandali causa est ignor. *III 139* — scandali causa est inobediencia *III 139* — pseudoglossarios aggredi labor doctoralis foret *III 107* — persecucio subdola per modernos *III 107* — defensio et enucleacio per vet. episc. *III 107* — advers. fabricant calumpniam *III 107* — advers. docent. plurima in ea esse falsa *III 106* — locuciones figurative de Cr. *I 92* — locucio figurativa de hom. *I 94* — fidem loqui deb. crist. *I 101* — terminorum significacio primaria *I 101* — codices et scr. ipsa *I 107* — sacre quinque gradus *I 108* — logica innuit mister. contra ignoranc. nostr. *I 106* — intencio vel species est *I 108* — s. habitus intellectivus *I 108* — discipulus non acquirit aurum sapientie nisi contricione *I 60* — obscuritatem accusare non deb. *I 60* — expurgacio a falsit. *I 62* — part. enigmatice et parabolice an false *I 63* — figurative locuc. sunt vere *I 65* — metaforice locuc. non sunt false *I 65* — locuc. metaforice, allegorice, parabolice, fecte *I 65* — locuc. parabolica *I 66* — figurative locuc. *I 303* — locuciones figurat. *I 14* — ficta locuc. quid sit? *I 66* — locuc. parabolice sunt vere ad sensum *I 74* — codices materiales *I 190* — s. autoritas infallibilis est *II 67* — s. autorit. maior quam omnis ingenii humani capacitas *I 192* — autorit. et fides eccl. *I 268* — autorit. apud

falsificantes eam *I 191* — falsit. est in false intelligente *I 193* — cod. correcti esse deb. *I 195* — logice noticia valde necessaria est *I 195* — novelle calumpnia *I 273* — falsit. principalior veritate *I 284* — conclusio male sonans *I 291* — veneratio est utilitas eccl. et honor dei *I 296* — misteria quibus celanda sunt *I 314* — fides promulgari deb. *I 146* — verbis nec sensui soli intendend. est *I 149* — sensum et verba tenere optimum est *I 149* — intellectio literal. vel carnal. *I 150* — verba historica negare *I 152* — optimus interpres Cr. vita *I 153* — intentio referri deb. ad tres virtutes theolog. *I 157* — armatura quintuplex *I 167* — maneries quintuplex *I 167* — fecunditas, profunditas et sublimitas *I 168* — negative quomodo sunt exponende *I 180* — auctor. adversarii titubare faciunt *I 183* — maior pars blasphem. mendacium, si Cr. mentitus est *II 49* — nulla pars est falsa *I 84; II 71* — maior pars falsa male intelligentibus *II 15* — falsitas *II 1 sqq.* — nulla pars excitat ad consensum falsit. *I 84* — testimonium est potissima evidencia *II 53* — sententiam abrogare nemini licet *II 260* — sensum defendere regum est *II 57* — expositio quando heretica *II 49* — verit. deb. totus mundus concorditer confiteri *II 43* — logicam deb. crist. attendere *II 35* — dicta comminatoria *II 53* — grammatice abuti valde malum est *II 18* — pars an sit pendula impossibilis *II 112* — crebra leccio quare necessaria *I 196* — una pars exponit alteram *I 196* — parcium concordancia *I 197* — parcium repugnanc. apparencia *I 198* — studium utrum nocivum *I 198* — discipuli dispositio virtuosa *I 198* — discipuli orare deb., ut intelligant *I 202* — legem deus eccl. dedit *I 205* — lex est fides *I 235* — scribam aut compositorem codicis querere vanum est *I 218* — voces nil nisi signa sunt *I 228* — dissipatio calidissima cautela diaboli *II 131* — disrupcio attestatur deficientiam vere

pacis in populo *II 129* — noticia sacerdoti maxime necessaria *II 167* — lege eccl. util. regulatur quam tradic. *II 136* — scienciam precipue pastor habere deb. *II 161* — legem pervertere blasfemia est *II 175* — promulgacio opus precipuum sacerdot. est *II 196* — cognicio fuit necessaria ante condiciones canonum *II 166* — sapientie sunt aque ovilis Cr. *II 231* — sciencia utilissima eccl. *II 144* — codices nil nisi signa sunt *I 228* — studium melius quam canonum *II 267* — professor declinat mendacium *II 208* — doctrina utilis. eccl. *II 144* — professor modeste corripere deb. *II 210* — legem predicare primum offic. sacerdot. *II 150* — predicacio actus solemnior quam confectio sacramenti *II 156* — supereminencia super accepconem corporis Cr. *II 156* — predicacio opus digniss. creature *II 156* — predicacio laudatur *II 156* — predicacio delet mortalia efficacius quam eucaristia *II 156* — sensum pervertere peccatum magnum *II 114* — partes lacerate deb. signare sensum sui integri *II 113* — locucionis forma aptata est nostre materie *I 6* — forma exemplar omni alii modo loquendi *I 6* — similitudines apud August. *I 7* — similitudines de Cr. *I 7* — intellectus quomodo deb. intelligi *I 9* — contradicciones *I 10* — misterii ignarus *II 11* — grammatice et logica infidelibus abscondita *I 11* — sententia exponenda preter grammatice et logicam *I 14* — contradicciones propter notandum misterium *I 23* — logice principium a Cr. datum *I 53* ad scripture sensum cognoscendum theol. antiqui laborant *I 44* preter scripture fidem theologo non licet fingere aliena *I 380* sine scripture lege nulla comunitas nec eccl. dominari potest *II 143* — sciencia sacerdot. offic. perfici non potest *II 161* sub scripture autoritate fidel. loqui deb. *I 20* contra scripture autorit. ratio vera esse non potest *I 62*

in scripture fide omnes salvari deb. *II 138* — figurativis locuc. latet omne genus philos. natur. *I 72* — doctrina contencio verbalis est inutilis *I 103* — quibusdam locis tenenda est simul historia et allegoria *I 122*

ex scripture deacceptatione mala eccl. oriuntur *I 389*

a scripture logica declinantes se intelligere inintelligibilia contendunt *II 116 sqq.* — depravacione incepit crist. infidelitas *I 245* — spiritu s. inditus sensus literalis *I 120*

de scripture elucidacione loci *III I 158* — s. verit. errores philosoph. *I 34* — falsitate *JW* novitatem detestatur *I 296* — falsitate doctores mod. *II 43* — logica decretiste *I 50*

scripture humiliter credere August. docet *I 117* — non credere prima causa peccati est *II 180* — oportet credere *I 117* — postponende bulle papales *I 407* — repugnat nullum verum *I 62* — imposita calumpnia *I 79* — contrarium falsum dogma et materiale in heresi *I 165* — contraria est omnis heresis *I 136* — contrarius, eciam papa, non est sic crist. *I 270* — adversantur heretici *I 137* — an adversantur simboli tres partes *I 238* — adversantes calumpniam e minima parte fabricant *III 107* — s. quicunque adversatur hereticus est *I 359* — in nullo ewang. imponenda est falsitas *I 276* — homines primo omnium attendere deb. *III 75*

scripturam predicare an oportet, cum fides crist. satis ample propagata est *II 179* — corrigit papa *II 134* — s. totam scire deb. episcopi *II 158 sqq.* — predicandi offic. confirmatur ex legibus eccl. *II 155* — docere sacerdotes quilibet tenetur *II 147* — crist. omnis primo discere deb. *II 164* — s. episc. primo adiscere deb. *II 139* — legere pietatis sciencia est *II 164* — predicare usque ad finem mundi necesse est *II 179* — ignorare est Cr. ignorare *II 184* — intelligendo deb. abicere sensum puerilem *I 42* — cognoscere crist. omnes et sacer. primo tenentur *II 157* — noscere sacer. neces-

sario deb. *II 164* — mendosam facit sensus mendosus *I 128; 141* — ignorare feminina infirmitas est *I 131* — negare calliditas luciferina est *I 131* — cognoscere et defendere deb. omnes crist. *I 136* — cognoscere et defendere deb. domini secul. *I 136* — defendere, servare, cognoscere homin. omnes tenentur *I 156* — s. pro se allegant aut lacerant heretici *I 136* — ut autenticam veritat. acceptant cathol. *I 137* — s. facit sensus sacer *I 141* — Ieronym. indefectibil. transtulit *I 232* — omnem credere de necessitate salutis est *I 231* — intelligimus ex conformitate sensus ad sensum Cr. *II 20* — nemo falsam dicere deb. *II 18* — ad falsum sensum intelligens et enuncians mentitur *II 15* — studere omnes sacer. precipue deb. *II 171* — populo predicare curatus omnis tenetur *II 172* — deturpantes increpandi sunt *II 4* — falsissimam esse *JW* dicitur contendisse *II 5* — an mendacia recitat et commendat *II 38* — scienter negare est blasphemum *II 106* — falsificat intellectus sinistre concipientis *II 102* — viciantes increpantur *II 101* — exponendi pape potestas *II 62* — exponere deb. papa ad edificacionem eccl. *II 58* — aliter exponere, quam spiritus s. flagitat, hereticum est *II 49* — utrum papa hereticare potest *I 152; 184* — hereticare papa non potest *I 184* — faciunt Manichei sceleratiss. *I 181* — dialectice negantes heretici *I 178* — homines defendunt usque ad mortem *I 159* — interpretari est pape *I 152* — false intelligentes *I 199* — totam negant moderni *I 148* — pre omnibus sequi deb. *I 309* — non sequi in logica error est *I 310* — male audiens false intellegit *I 294* — depravandi periculum *I 292* — ratione vel bonis operibus defendere est theologorum *I 289* — gladio defendere laicorum est *I 289* — falsificantes dei iudicio exheredandi sunt *I 282* — blasphemantes Sergius et Judeus *I 278* — exponere et glosare *I 270* — exponere an licet cathol. *I 270* — imitari deb.

- crist. in logica *I 52* — servans homo vir perfectus est *I 51* — deb. omnis crist. adiscere *I 109* — esse falsam arguunt sophiste *I 105* — sinistre intelligentes an falsificant eam *I 84* — allegare in sua integritate *I 82* — sacram lacerare non licet *I 82* — in sua integritate capere deb. *I 80* — non obscurat iniquitas mundana *I 119* — reprehenderunt Manichei *I 117* — sinistre intelligentes theologi sunt quasi Judei perfidi *I 116* — facit sanctam deus *I 110* — doctores et sancti secuti sunt strictissime in vita *I 5* — satrape calumpniant *I 384* — s. quicunque pius theologus intelligit *I 378* — s. Arrius negavit *I 364* — honorat crist. eius autorit. fratribus preconizando *I 341* — s. clerici moderni impugnant persequentes eius magnificatores *I 328* — sancte studere deb. crist. *I 326* — agnoscere et propagari cura prima sacerdot. esse deb. *III 103* — a falsit. excusare laboraverunt doctores *I 73*
- ad scripturam descendum superbi et pueri sunt inepti *I 118*
- contra scripturam papa dispensare dicitur *I 270* — papa tacuit *II 251* — legem condere papa non potest *II 176* — moderni remurmurant *II 102*
- extra scripturam oriuntur diversitates in logica et mala *II 73*
- per scripturam tantum cognoscenda est heresis *III 274* — c. August. conversus ab errore *I 117* — fuit superacio prima diaboli *I 130*
- preter scripturam termini novelli *I 309*
- scriptura s. se uti contra adversarios *JW* fatetur *III 78*
- a scriptura discrepat logica humana *I 151* — falsa excludere sancti laborarunt *II 15* — s. papa non potest dispensare *II 259* — error modicus mortem eccl. inducere potest *I 2*
- cum scriptura congruunt articuli quatuordecim fidei *I 283*
- de scriptura binarius Petri et Pauli *I 328* — triplex locuc. *I 389* — quando false concipimus, ex nostra ignorancia est *I 61* — s. doctorum sanctorum regula *II 69*
- x scriptura s. nemo quidquam disse-
rere deb. extra papales terminos *I 263* — dependet fides *I 155* — probatur Cr. deus *I 210*
- in scriptura quodlibet genus boni *I 55* — copiosis. est omnis sciencia *I 22* — s. est omnis lex, logica, ethica *I 22* — s. omnis veritas est *I 48; 105; 138* — s. saltem implicite omnes veritas *III 278* — omnis fides includitur *III 278* — omnis heresis vel eius oppositum habetur *III 278* — non est vel una silaba, quin ponatur propter valde notandum misterium *III 207* — dictiones vulgares *I 43* — s. sunt maxima mendacia *II 7* — August. concedit autorit. figurativas *I 46* — s. consistit salus fidelium *I 1* — veritas eterna et indelebilis *I 111* — multa vera non sunt expressata *I 79* — impossibiles categorice *I 83* — nobiles hom. vocantur *I 68* — equivocatur ut plurimum *I 296* — obscura et absurda *I 188* — tota nec terminus nec accidens termini sine sententia est *II 69* — tota non terminus ponitur non onustus sententia *II 69* — loquitur ubilibet Cr. *I 55* — utrobique est conformitas rationis *I 200* — quidquid videtur sonare flagitium, figurative deb. intelligi *I 200* — multa mendacia esse dicuntur *II 38*
- non in scriptura, sed in false concipiente falsitas *I 309*
- pro scriptura s. mori oportet *I 379*
- sine scriptura pax in populo stabiliri non potest *II 143* — nulla communitas potest vere dominari *II 143*
- super scriptura s. epistole pape describ. *I 152*
- scripture Pauli, Marci, Luce non admittuntur a quibusc. *I 244* — et tradicion. Petri vicarii *I 396* — multe non deb. intelligi ad litteram *I 277* — vocantur palpebre *I 125* — an impossibiles ad sensum autoris *II 109* — veter. test. omnes Cr. messiam nostrum signant *III 244* — multe non deb. intelligi ad litteram *I 272* — lacerate partes non vere *II 113* — omnes veteris testamenti signant nobis Cr. *I 229*
- scripturarum s. disciplina substantia sacerdot. offic. *II 159* — duo testam. an contraria continent *III 143*

scripturas cognoscere crist. omnis tene-
tur *II 169* — ignorare est Cr. igno-
rare *II 170* — novas edere peri-
culosum est *I 406*
in scripturis probatam veritatem laicus
defendere deb. *I 320*
non scrutatores syderum eternitatem
obtinebunt, sed recte agentes *I 102*
secta Manicheorum perditissima *I 61*
seculare brachium provisum a Cr. ut
adiutorium *III 240* — regnum
quando fortiss. est *III 238*
seculari brachio catholici et heretici
adheserunt *I 352*
de seculari brachio disputatur *I 353*
seculares dom. clericos deficientes cor-
ripere possunt *III 28* — dom.
tenent. subtrahere episcopis bona *III*
16 — dom. pie auferunt bona a
lupis *III 53* — dom. elemos. recti-
ficare deb. *III 55* — dom. deb.
script. cognosc. et defendere *I 136*
— dom. elemos. auferre possunt ab
indig. sacerdot. *II 135* — dom.
terram non purgantes ab heresi ex-
communicantur *III 306* — eccles.
tueri deb., ubi sacerdot. deficiunt *III*
64 — potestates comprim. deb. cle-
ricos parcem eccl. perturbantes *III*
65 — in eccl. tuicionem positi cor-
rigere deb. violatores *III 66* —
clericos degenerantes honorare ut
clericos non deb. *III 67* — litere
irreverenter script. tractantes *I 116*
— deb. iuvare cler. ad cohercendum
her. *III 301*
secularia negotia quatenus clericus con-
tempnere deb. *III 82*
secularium domin. dominium de ele-
mosinis *III 19* — domin. locuciones
pompastice non sequende *I 6*
secularibus dom. adhesit Cr. *I 351*
ad seculares dom. appellare deb. *I 350*
secularibus cleric. infirmat ecclesiam et
regnum *III 84*
'secula seculorum', an dici potest *I 290*
secularizantes clerici destrui deb. *III*
163
seduccio et deceptio poss. dicere cau-
sanciam actus penalis *II 8*
Seneca de fide sensit melius quam
pharizei *I 137*
sensus verus quid est *II 75* — duplex
script. *II 39* — triplex script.,
historiacus etc. *I 76* — quadruplex

script., literalis, allegoricus, tropo-
logicus, anagogicus *I 119* — script.
quatuor distinguntur secundum sua
genera *I 121* — allegoric. quando
literalis esse potest *I 122* — cat-
holic. script. *I 123* — literalis in
una parte script., in alia non literalis
esse potest *I 122* — literal. script.
utrobique servandus est *I 123* —
literal. et allegor. idem est respectu
diversorum *I 122* — literal. script.
est utrobique verus *I 73* — literal.
et figurativus script. *I 36* — liter.
script. primus verus sensus est *I 73*
— literalis script. a spiritu s. inditus
I 120 — mysticus ut plurimum
literalis *I 5* — moralis script. ex-
ponitur *I 123* — parabolicus est
misticus *I 123* — parabolicus script.
sub literali continetur *I 73* — pa-
rabol. literal. et autent. *I 83* — verus
script. ille est, quem deus et beati le-
gunt in libro vite *I 125 sqq.* —
script. colligitur ex sua integra *I*
80 — script. a deo et a modernis
impositus *III 107* — mendosus
facit script. mendosam *I 141* —
quem apost., sancti, mart. et doct.
script. imposuerunt *III 107* — con-
gruus et incongruus script. *I 295*
— sacer facit script. s. *I 141* —
— autoris script. humiliter est in-
dagandus *I 103* — latens de statu
universalis ecclesie *I 68* — duplex
manus *I 11* — ascensus Cr. ad
scenophagiam *I 27* — vis cognitiva
discipulorum *I 124*
sensui literali script. numquam potest
subesse falsum *I 73* — autoris in-
tendendum est dimisso sensu contrario
I 103
sensum script. spiritus sanctus indidit
I 44 — script. verbalem negare
II 107
sensus tres scr. *I 14* — quatuor script.
II 112 — script. quatuor quid
docent *I 123* — script. quatuor
non distinguntur ex opposito *I 121*
— script. exteriores et interiores *I*
124 — locucion. figurativ. in script.
I 14 — mistici non sunt in script.
s. expressi *I 76* — novi terminorum
script. *I 42*
sententia nulla hum. valida, nisi fun-
datur in script. *II 164* — script.

- exponenda preter gramaticam et logic. *I 14*
 sentenciatio prelati non facit hereticum *III 302*
 Sergius monachus Machom. socius *I 250* —, Pelagius, Julianus, Abelardus heretici *I 135* — et Judeus blasphemantes script. *I 278*
 sermones nostros deb. aptare iuxta sensus communes comunicancium *I 24* — dom. per se et proprie dicti *I 43*
 signum heresis *I 137*
 signa heresis *I 369* — humilitatis *II 47* — omnia legis vet. signant Cr. *III 197* — pseudopast. describuntur *II 205*
 signatum nullum script. est impossibile *I 126*
 significatio primaria terminorum script. *I 101*
 significare quid est *II 75*
 silaba et litera script. vera *I 86*
 silabicare, leg., intelleg., alphabetum discere pueri est *I 44*
 symbolum triplex et script. *I 142* — quatenus hereticum *I 306* — noscit vetula quelibet *II 179* — et orationem dominicam scire non sufficit ad salutem *II 179* — inserta in logica script. s. *I 5*
 symboli tres partes an script. adversantur *I 283* — apost. articuli XII *I 146*
 similitudines script. apud Augustinum *I 7* — script. de Cr. *I 7*
 sincathegorema: et, non, igitur *II 115*
 sinistre intelligentes script. an falsificant eam *I 84*
 sinistri modi intelligendi script. *I 151*
 synthesis figura constructionis *I 65*
 'si sapiens fore vis' etc. *I 344*
 sobrius derivatur *II 185*
 sollicitudo sacerdotal. minist. hodie versa est in dampnum *III 96*
 solis eclipsis predicta *III 192*
 solvi script. non potest *I 109*
 sonus verbi Cr. dispersus in mundum *I 207*
 sophia ipsa est Kristus *I 32*
 sophista appetit nomen sciencie quoad homines *I 23*
 sophiste arguunt, script. esse falsam *I 105* — glorientur in pugnis verb. *II 206* — nitentes script. s. falsitat. imponere *I 182* — deo odibiles *I 23* — tumorosi *I 10* — garulosi contradic. regulis script. s. *I 28*
 sophisticas contenciones script. destruit *I 29*
 sorores centum habere spiritualiter *I 59*
 species quatuor sensuum script. s. *I 124*
 speculativa fides est principium ad praxim et mores eccl. *III 299*
 speculatoris officia *II 220*
 spera novissima corruptibilium terra est *III 225*
 spirituales elemos. capiunt artifices et operarii pro corporalibus *II 271* — et temporales elemosine *III 34*
 spiritualia opera sunt precipue opera misericord. *II 174* — non acquiruntur nisi script. s. *II 142*
 spiritualium subtraccio callida ficcio diaboli *III 93*
 spiritualiter deb. crist. circumcidi *III 152*
 spiritus sanct. docuit veritatem script. *I 48* — dei vox est *I 12* — sancti sciencia est script. *I 228*
 status expropriet. perfeccior quam dotatus *III 56*
 statuta pape non paris autorit. ac script. *I 403*
 Stephanus frater Helene crucem ostendit *III 164*
 sternutacio luciferi *I 19*
 stipendia laicis literatis dantur *III 85*
 studium script. melius quam canonum *II 267*
 subintroduce mulier. clericorum *III 9*
 sublimitas, fecunditas, profunditas script. *I 168*
 substantia saverdot. officii disciplina script. s. est *II 159*
 subtraccio spiritual. carismat. callida preparacio anticristo est *III 93*
 succense olle procedunt e naribus diaboli *I 18*
 sufficiencia fidei et sacrament. crist. *III 182*
 superacio prima diab. fuit per script. *I 130*
 superbi sunt inepti ad discendum script. *I 118*
 supereminencia script. super accceptionem corporis Cr. *II 156* — fidei *II 180*

superhabundans elemosinarum pauperum et regnorum sit *III 58*
superior deb. humiliter acceptare correptionem inferioris *III 184*
superiores eccl. a pena non excipiuntur *III 78*

'surrexit dominus vere' *I 291*
stilum script. comendat August. *I 118*
stipendia clericis peccati fomenta sunt *III 237*

studium script. utrum nocivum *I 198*
Sylo explicatur amissio *III 260*
symoniacus omnis heret. est *III 309*
— an sit heret. *III 288* — est maior heret. *III 301*

sufficit unicus Cr. pro nostra redemptione *III 253* — ad salvationem fides domini Jesu Cr. *III 132* — per se script. *II 131*
sufficiencia vicarii *III 38* — script. defenditur *II 116*

Syros, Arabes, Persas *etc.* infecit Machometi heresis *I 266*

Tacencia verit. per prelatos causa ruine populi *I 316* — verit. consentit mendacio *I 325*

ex tacencia verit. oritur mal. omne *I 316*
tacendi verit. sex cause *I 331*
tacentes verit. peccamus in deum *I 316*
taxis, talliis et pedagiis predantur plebei *III 57*

temeritas et pericul. est quemquam in materia sibi ambigua simpliciter diffinire *III 285*

temporalis possess. titulus iustus *II 56*
temporales et spirituales elemosine *III 34* — dom. hab. potest. ad rectificand. sacerdot. *III 171*

temporalia *vide* auferre, ablacio — in manu cleri comunia esse deb. *II 59* — despici. docet script. *I 157*
— cleri perturb. rem publ. *II 266*
— eccl. anglic. exproprianda sunt *III 85*

temporalium ablacio an cedit in malum *III 55* — renunciatio *etc.* hodie contrariatur *I 385* — abstraccio mitis pena *III 9* — ablac. a clericis mitis pena *III 30* — ablac. cur non est peccale *III 55* — questus perturbat regnum *II 264* — possess. ficta *I 58* — habicio sensibilis *I 58* — cumulacio episcopum non facit *II 138*

temptacio prima hom. fuit de script. *I 130*

tempus cene domini *I 275 sqq.* — motus per se corruptibilia *III 123*
a tempore decretal. honor script. decrevit *I 383*

tempora tria status eccl. *I 69*
tenere verba et sensum script. optimum est *I 149*

tenetur quilibet se ipsum iudicare *III 13* — reus voluntarie subire penam *II 81*

terminus cessac. legalium an fixus est *III 173*

termini novelli preter script. *I 309*
de terminorum noticia doctores moderni disputant *I 214*

extra terminos papales nemo quidquam ex script. s. disserere deb. *I 263*

terra prothoplastum est *I 42* — sit infernus' *etc.* *I 42* — infernus ac elementum est *I 42*

terre similia *I 42*
terrenorum copiam habere an licet prelati *III 161*

testamentum nov. testatur trinit. div. *I 259* — vet. an autenticatur novo *I 232* — utrumque summe autenticum *I 231* — dei revereri deb. *I 188*

testamenti vet. divisio in tres partes *I 231* — vet. patres sine Cr. ad infernum descende. *III 133* — utriusque non est idem autor *III 143* — novi autores paris autor. cum autor. vet. *III 148*

testamenta dei blasfema *II 133*

testes script. non falsi *I 213*

testium falsa diccio *II 76*

testimonium August. propter tria acceptare deb. *I 36* — August. prestantius quam Cr. *I 38* — sanct. doctorum *I 201* — script. s. doctorum et legum eccl. *JW* invocat *III 78*

tetragramaton nomen dei in vet test. *III 252*

thabernaculum Cr. est mundus *III 114*
theologia rectificat singulas artes *II 247* — laudatur *II 146* — domina scienciarum *II 268* — primo omnium adiscenda *II 234* — superat omnes alias sciencias *II 146* — gignit vel auget fidem eccl. *I 146* — a fidelibus maxime attendenda *II 147* — summa est fides *II 234*

- decretorum censetur ut palea *II 269*
- theologie errores philosoph. repugnant *I 32* — professores omnimode extingwendi *II 135* — studium legibus hum. distrahitur *II 129* — finis est contemplatio summi boni *II 145* — finis stat in clara visione trinitatis *II 145* — philosophia nulla repugnat *I 31*
- theologiam mysticam negare magis inconveniens est quam theolog. historicam *I 92*
- theologica facultas superflua est et eccl. perturbat *II 135*
- theologus tenet, discere modum loquendi script. *I 387* — esse deb. omnis crist. *II 233; III 157* — iuratus deb. ex officio predicare *II 235* — deb. logicam script. cognoscere *I 195* — mixtim de dominac. sacerdot. *I 154* — primum discit doctrinam gramatice *I 44* — an sacerdos esse deb. *II 233*
- theologo non licet fingere aliena preter fidem script. *I 380*
- ad theologum iocari non pertinet *II 18*
- theologi et laici fideles sibi non dissentiunt *II 236* — grossi sunt decretiste *II 271* — deb. complexus cognosc. rationes legem *III 70* — pugiles Cr. *I 289* — sinistre intellig. script. sunt quasi Judei perfidi *I 116* — antiqui laborant ad cognoscend. sensum script. *I 44* — moderni offendiculum ponunt legi dei *II 132* — et religiosi culpandi de script. *II 132*
- theologorum, est script. ratione vel bonis operibus defendere — de sensu script. topica evidencia *I 380* — argumenta contra script. *I 272 sqq.* — modern. contra script. calumpnia *I 272 sqq.*
- per theologos eccl. regulari deb. *III 159*
- Theophania, Bethfania, Epiphania quid signant *III 119*
- thezauri eccl. deb. pauperibus *III 94*
- Thymothei circumcisio ultima legitima fuit *III 178* — circumcisio per Paulum *III 174*
- titubet fides, si vacillat script. autoritas *I 157; 389*
- topica evidencia theol. de sensu script. *I 380*
- totum adiutum est qualibet sui parte *III 60*
- tradiciones hum. plus appreciate quam script. *I 221* — nunc plus estimati quam ewang. *III 156* — contra script. eccl. excutere deb. *III 121* — hum. sunt decretalia *I 395* — hum. causa reprobacionis script. *I 221* — hum. carent sapientia et includunt blasphem. *I 53* — seculares periclitantur legem Cr. *II 151* — papales non paris autorit. cum ewang. *II 131* — hum. diminuunt fructum eccl. *II 145* — hum. destruunt crist. *II 130* — hum. diminuunt crist. *II 130*
- tradicio hum. hodie plus appreciatur quam script. *III 120; 121*
- tradicione hum. sciencia eicienda est a crist. *I 53*
- tradicioneibus hominum onerata eccl. *II 98*
- de tradicionibus et script. Petri vicarii *I 396*
- translacio legis minaretur ruinam regni *III 231* — sacerdot. prius et hodie *III 231* — sacerdot. et legis explicatur *III 234* — duplex, personalis et generalis *III 234*
- translacionem sacerdot. sequitur translacio legis *III 234*
- translationes episcoporum *JW* describit *III 231*
- translatores script. *I 115*
- tres persone una essentia dei *I 114*
- trinitas increata necessario existit *II 128* — tota una essentia est *I 180* — tres persone et una essentia *I 260* — beata semper asserit omnem veritatem. *II 72*
- trinitatem, incarnac., passion. etc. Machomet. negat *I 253* — div. testatur novum testamentum *I 259*
- de trinitate materia in script. *I 21*
- triplex monicio fratris commendatur *II 79* — forma dictionum *II 71*
- tropologicus sensus script. quid sit *I 123*
- tube Josue explicantur *II 151*
- Unio in eccl. non potest esse sine gracia *II 289* — naturar. in Cr. edocta in script. *I 211* — ypostatica Cr. *I 209*
- universalis redemptionis difficultates *III 215*
- universitas tota signat deum *I 84*

universitatis apud Arist. inceptio *I 30*
universitates contra errores de script.
deb. insurgere *II 43*

uterus Marie nec antea nec postea
quidquam mortale concepit *I 25*

utile aliquid in script. invenitur *I 48*
utilitas legal. triplex describitur *III*

193 — script. s. exponitur *II 160*
— et sufficiencia script. s. *I 51*

uxor una sufficit cuilibet preposito
II 185

uxores centum habere ficta presumpcio
est *I 58*

Vaspasianus et Tytus iudicarunt omnes
sacerdotes et levitas *III 15* — et
Tytus sacerdotes destruxerunt *I 352*
vindicare nomen pastoris blasfemia est
II 226

vera est script. s. de virtute sermonis *I 2*
verbosae contend. nichil valet *I 103*

verbum dei est pricipium universit.
create *III 137* — dei est verit.
omnis *I 400* — dei unum est tota
script. s. *II 112* — dei est vera
II 67 — domini et script. s. idem
sunt *I 200* — dei primo adisc.
presbiter quicumque tenetur *II 148*
— primum pastoris deb. esse verbum
fidei *II 227* — Cr. incultum videtur
I 27 — dei gravidatum bina senten-
cia *I 104*

verba historiaca script. negare *I 152*
verbis script. nec sensui soli intendendum
est *I 149*

Vergilius, Ovidius, Homerus in script.
I 236 s.

veritas quid sit *I 298* — quando
culpabilis *I 300* — omnis est
voluntas dei *I 300* — omnis est
iusticia *I 299* — omnis est deus
I 391 — omnis est verbum dei
I 400 — summa est script. *III*
106 — omnis est saltem implicite
in script. *III 278* — omnis in
script. *I 48; 138; 405* — scr. est
summe auctorit. *I 401* — in script.
eterna et indelebilis *I 111* — omnis
est script. *I 109* — dicenda
est script. fides *I 322* — apud
nemin. deb. male sonare *I 299*
— nulla, eciam male sonans, damp-
nabilis est *I 298* — invincibilis
est *I 294* — cur non culpanda
I 293 — prima Cr. est *I 284*

— scr. deb. capi de fide *I 138*
— crist. fidei non dependet super
virt. serm. nostri *I 103* — men-
dacem punire deb. *II 93* — omn.
semper et ubique dicenda *I 315*
— ubique et semper a deo dicitur
I 315 — laudabiliter dicenda est
I 317 — ewangel. non subticenda
I 318 — non relinquenda propter
scandali periculum *I 319 sqq.*
— in se non male sonat *I 302*
— triplex ad propositum *I 332*
— ut declaretur, frater scandalizari
deb. *I 333* — in nullo casu tacenda
est *I 334* — omnis est dicenda
ubique, semper et a quocunque hom.
I 343 — dicenda est populo a
laico vel sacerdot. *I 343*

veritatis verbum est script. *I 371*
— ewangel. taciturnitas est peccat.
precipuum *III 99* — dicio num-
quam culpabilis *I 316* — quin-
tuplex dicio *I 318* — tacencia
testatur timorem servil. *I 318; 322*
— regula necess. est script. *II 260*
— auctorit. perit mendacio *II 95*
— dampnacio et vendicio *I 299*
— dampnacio an venalis *I 299*
— mala sonancia *I 295* — ewangel.
doctorem impugnant moderni episc. *II*
44 — esse existencie *I 114* — esse
intelligibile *I 114* — deteccio causa
martirii Cr. *I 318* — defensio
facit martirem *I 318* — pugiles *I*
319 — inscripcio descriptive est
script. *I 111* — proditor est, qui
eam non libere pronunciat *I 320*
— dicio an diferenda, si est causa
mortis *I 321* — tacencia consentit
mendacio *I 325*

in veritatis promulgacione attendi deb.
qualitas dicti etc. *I 335* — predi-
cacio non est omittenda propt.
scandalum *I 338*

ex tacencia oritur malum omne *I 316*
pro veritatis defensione omne genus
hom. deb. stare *I 321*

veritatem noscere omn. homo cupit
II 14 — script. diversitas lo-
cucionis non offendit *II 119* —
script. docuit spiritus s. *I 48* —
multi sacerdotes occultant *II 232*
— script. defendere deb. papa *II*
43 — omn. semper asserit tri-
nitas beata *II 72* — omn. oportet

credi in via *I 301* — accidentaliter dissonancia concomitatur *I 301* — omn. deus approbat, *I 299* — omn. in universali credere fidelis deb. *I 237* — script. s. acceptant doctores sancti *I 137* — omn. continet in se script. *I 136* — script. qui hodie defendit, pati deb. contumelias etc. *III 172* — qui tacet, prodit *I 320* — omitt. est contra conscienciam *JWi I 322 sqq.* — script. non dicere peccatum est *I 326* — tacere in casu licet *I 331* — tacendi sex cause *I 331* — tacentes peccant in deum *I 334* — script. deb. theolog. seminare *I 335* — dicere confessori deb. *I 342* — omn. dicit deus *I 378*
 veritate infrangibili ornata script. *I 150*
 de veritate script. s. errores philosoph. *I 34*
 in veritate vite, operis, sermonis stat *Cr. II 66*
 pro veritate et pro summo bono omn. mala tolleranda sunt *III 228* — contra eccl. cathol. decertare melius est quam in eccl. falsum assumere *I 324 sqq.* — pati supplicium melius quam pro adulacione benefic. *III 329*
 veritates script. temp. aut perpetue *III 105* — populo non predicande *II 43* — male sonantes *I 295* — singule in script. concurrunt ad finalem *I 87*
 veritates omn. dicit deus *I 392* — script. abditissimas August. intellexit *I 47*
 verum nullum repugnat script. *I 62*
 versucie anticr. in nostris dieb. *I 292*
 vetula quelibet noscit symbolum *II 179* — surda prunifera querenti respondit *I 288*
 viator predestinatorum novissimum se reputare deb. *II 86*
 vicarius Cr. nocet Cr. membris *III 96*
 vicarii Cr. potestas *I 399; 400* — Cr. remurm. contra ministratoriampotest. *Cr. I 105* — sufficiencia *III 38* — Petri preeminencia *I 263* — Petri de script. et tradicionibus *I 396*
 de vicarii Cr. potestate tract. pernecessarium est *I 263*
 vicario Cr. non est concessa potest. dampnandi *I 298*

vicarium an pastor habere deb. *III 37*
 viciosa dominacio clericorum *I 154*
 vigilia Annunciationis a. d. 1378 *JW*
 librum scripsit suum *I 258*
 viginti condiciones pastoris perversi *II 203*
 vinea domini nos sumus *I 46*
 virge viril. amputacio est circumcisio *III 148*
 non virtuti intencionis attend., sed verbis est pravum *I 43*
 virtutes et vicia connexa sunt *II 105* — sunt connexe *II 183*
 vis ymaginativa dei et hominis *II 125*
 vita cleri expropriet. comendatur *III 240* — patriarch. fuit statui innoc. propior quam nostra *II 37*
 vivere rectori licet extra paroch. *III 39* — deb. sacer. expropriet. *I 153*
 vocacionis evidencia est dileccio etern. et unit. *Cr. II 316*
 vociferacio successiva non est dogma falsum *III 286* — non est heresis *III 303*
 volibile maximum deus est *II 117*
 voluntas autecedens Damasceni *III 200*
 voluptas mund. prohibet a religione *Cr. I 134*
 vox domini in memb. eccl. *I 12*
 voces psalmi utrum nostre vel spiritus s. voces *I 11* — Cr. et nostre *I 12* — script. nil nisi signa sunt *I 228*
 ydolorum genera comparata cum sacer. *II 239*
 ydea quelibet creatura indeo est *II 118*
 ydolatras reputavit August. hom. script. sinistre intellig. *I 46*
 ydolatorum esus *III 187*
 ydolatria maius peccatum quam mendacium *II 31* — priapi *III 151*
 ymaginari quid est *II 125*
 ymagines veritatis ostend. parabole *I 74* — sacre *I 116*
 Ypocratis lex *II 169*
 ypocrisis sacer. hodie invaluit *III 93* — et pusillanimitas in materia fidei corripuntur *III 285*
 ypocritarum simulata equitas et duplex iniquitas *III 43*
 Zeuma est figura construccionis *I 65*

Ey wie vrô ich was,
 Do ich schreib: DEO GRATIAS.

Typis Julii Abel Gryphiensis.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

REC'D LD-URL

Gallo

University of California
SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
405 Hilgard Avenue, Los Angeles, CA 90024-1388
Return this material to the library
from which it was borrowed.

REC'D LD-URL
QL APR 07 1997
AUG 01 1997

QL JAN 23 1998

REC'D LD-URL

NOV 05 1997
REC'D LD-URL
QL JAN 25 1999
FEB 21 1999

A 000 004 917 1

PLEASE DO NOT REMOVE
THIS BOOK CARD

University Research Library

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55

CALL

NUMBER

SER

VOL

PT

COP

AUTHOR

223853

